JEAN M. AUEL

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

ARKLIŲ SLĖNIS

Jean M. Auel

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

ARKLIŲ SLĖNIS

Antroji serijos „Žemės vaikai“ knyga

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
GIEDRĖ TARTĖNIENĖ

OBUOLYS

UDK 821.111(73)-31
Au25

Versta iš: Jean M. Auel
The Valley of Horses: Earth's Children, Book Two
Bantam Books, 2002

ISBN 978-609-403-429-9

Karen,
kuri skaitė
abiejų knygų juodraščius,
ir Ašeriui
su meile

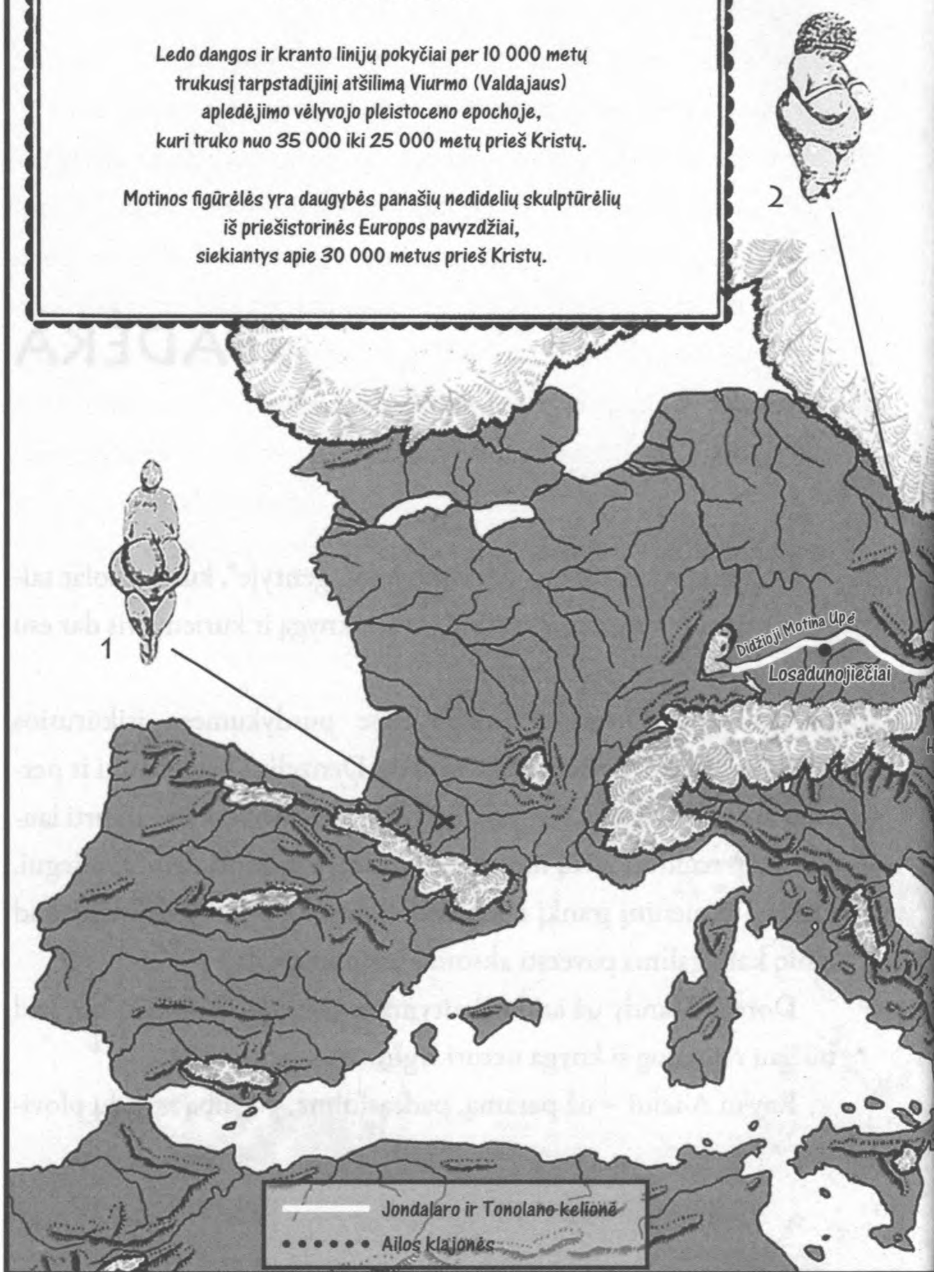
PADĖKA

Be žmonių, paminėtų „Urvinio lokio gentyje", kurie nuolat talkino rašant ir šią „Žemės vaikų" serijos knygą ir kuriems vis dar esu dėkinga, taip pat įsiskolinau:

Centrinio Oregono aukštutinėse pusdykumėse įsikūrusios Melhjuro lauko stoties direktoriui dr. Denzeliui Fergusonui ir personalui, ypač – Jimui Riggsui. Be kita ko, jis mokė, kaip sukurti laužus, kaip naudoti iečių mėtyklę, iš meldų nusipinti demblį miegui, atskelti akmeninį įrankį ir išmušti elnio odą – kas pagalvotų, kad elnio kailį galima paversti aksomo švelnumo oda?

Doreen Gandy už atidų skaitymą ir vertingus komentarus, kad būčiau rami, jog ši knyga neturi lygių.

Ray'ui Auelui – už paramą, padrąsinimą, pagalbą ir indų plovimą.

ŽEMĖS VAIKAI
PRIEŠISTORINĖ EUROPA
PER LEDYNMETĮ
Ledo dangos ir kranto linijų pokyčiai per 10 000 metų
trukusį tarpstadijinį atšilimą Viurmo (Valdajaus)
apledėjimo vėlyvojo pleistoceno epochoje,
kuri truko nuo 35 000 iki 25 000 metų prieš Kristų.
Motinos figūrėlės yra daugybės panašių nedidelių skulptūrėlių
iš priešistorinės Europos pavyzdžiai,
siekiantys apie 30 000 metus prieš Kristų.
2
1
Didžioji Motina Upė
Losadunojiečiai
Jondalaro ir Tonolano kelionė
Ailos klajonės

0
MYLIOS
400
0
KM
400
Š
5
4
3
Arklių slėnis
Sesuo Upė
Genties urvas
Mamutojų stovykla
Šaramudojai
Didžioji Motina Upė
BERANO JŪRA
© MAP BY PALACIOS ALTER AUEL

1. Lespogo „Venera“. Dramblio kaulas (restauruota).
Aukštis – 14,7 cm. Rasta Lespuge, Aukštutinėje Garonoje, Prancūzijoje.
Saugoma Žmogaus muziejuje, Paryžiuje.

2. Vilendorfo „Venera“. Kalkakmenis su raudonos ochros pėdsakais.
Aukštis – 11 cm. Rasta Vilendorfe, Vachau, Žemutinėje Austrijoje.
Saugoma Gamtos istorijos muziejuje, Vienoje.

3. Vestonicų „Venera“. Degtas molis (su kaulu). Aukštis – 11,4 cm.
Rasta Dolni Vestonicuose, Moravijoje, Čekijoje.
Saugoma Moravijos muziejuje, Brno.

4. Moters figūrėlė. Dramblio kaulas. Aukštis – 5,8 cm. Rasta Gagarine, Ukrainoje.
Saugoma Etnografijos institute, Sankt Peterburge.

5. Brasempujo „Venera“. Dramblio kaulas (fragmentas).
Aukštis – 3,2 cm. Rasta Popo urve, Brasempujyje, Prancūzijoje.
Saugoma Nacionaliniame archeologijos muziejuje, Sen Žermen prie Lė.

1

Ji buvo mirusi. Tai koks skirtumas, jei ledinės stingdančio lietaus adatėlės drasko taip, jog tuoj nusiners oda? Jauna moteris paskersakiavo į vėją ir tvirčiau užsimaukšlino vilkenos gobtuvą. Žiaurūs šuorai plakė prie kojų lokio kailio apsiautalą.

Kurgi tie medžiai? Prisiminė lyg ir mačiusi palei horizontą eilę kažkokių susiraizgiusių krūmokšnių ar medžių, todėl pasigailėjo nepasidairiusi atidžiau ir panorėjo, kad jos atmintis būtų tokia puiki, kaip kitų gentainių. Jaunoji moteris tebelaikė save genties dalimi, nors niekada tokia nebuvo, o dabar apskritai paskelbta mirusia.

Ji palenkė galvą ir atsigręžė prieš vėją. Audra užgriuvo staiga, smogė iš šiaurės, moteris desperatiškai troško pastogės. Vis dėlto nuo urvo buvo jau toli nukeliavusi, o šios teritorijos nepažinojo. Visos mėnulio fazės pasikeitė nuo to laiko, kai išėjo, tačiau ji vis dar nė nenutuokė, kur link eina.

Į šiaurę, į žemyną, kur baigiasi pusiasalis, tiek težinojo. Tą naktį, prieš mirdama, Iza liepė jai išeiti. Patikino, kad vadu tapęs Braudas ras būdų ją įskaudinti. Iza neklydo. Braudas įskaudino labiau, nei ji įsivaizdavo.

„Jis neturėjo pateisinamos priežasties atimti iš manęs Durką, – galvojo Aila. – Durkas – mano sūnus. Taip pat Braudas neturėjo

rimtos priežasties mane prakeikti. Tai jis supykdė dvasias. Tai jis sukėlė žemės drebėjimą." Tiesa, šį kartą ji bent jau žinojo, ko tikėtis, tačiau viskas įvyko taip staiga, kad net gentainiai ne iš karto tai priėmė, kiek užtruko, kol ištrynė ją iš regėjimo lauko. Vis dėlto niekas negalėjo užginti Durkui ir toliau ją pastebėti, nors kitiems ji buvo mirusi.

Braudas ją prakeikė apimtas impulsyvaus pykčio proveržio. Brunas, prakeikdamas pirmą kartą, gentainius tam paruošė. Turėjo priežastį: visi žinojo, kad jis privalo taip pasielgti, be to, suteikė Ailai galimybę.

Moteris atsuko veidą dar vienam lediniam smūgiui ir pastebėjo, kad saulė jau leidžiasi. Netrukus sutems, kojos sustirusios. Ledinė tižė persisunkė per odinį apavą, nepaisydama drėgmę sulaikančių viksvų, kurių buvo prikimšta į vidų. Ailai palengvėjo pamačius žemaūgę išsikraipiusią pušį.

Stepėse medžių pasitaiko retai: jie auga tik ten, kur pakanka drėgmės išsilaikyti. Eilės sulinkusių pušų, berželių ar gluosnių, iš kurių vėjas buvo nulipdęs stulbinamas asimetriškas formas, paprastai žymėdavo vandens šaltinį. Toks reginys sausuoju metų laiku buvo trokštamas teritorijose, kur požeminis vanduo – šitokia retenybė. Atviras lygumas užgriuvus audroms nuo didžiojo ledyno šiaurėje, medžiai suteikdavo prieglobstį, kad ir nepakankamą.

Žengusi dar kelis žingsnius jaunoji moteris atsidūrė prie upeliuko, nors tik siaurutė srovelė čiurleno tarp ledo sukaustytų krantų. Ji pasuko į vakarus ir nuėjo palei srovę ieškodama tankesnio sąžalyno, kuris suteiktų patikimesnę pastogę nei greta augantys krūmai.

Ji mynė pirmyn užsimaukšlinusi gobtuvą, tačiau vėjui staiga nuščiuvus pakėlė galvą. Kitapus upokšnio krantą rėmė žemas status skardis. Viksvos visiškai nešildė kojų, kai brendant ėmė smelktis

ledinis vanduo, bet Aila apsidžiaugė radusi užuovėją. Vienoje vietoje grunto siena buvo įdubusi, tad susiraizgiusios žolių šaknys ir susipynę seni vijokliai karojo ore kaip priedanga, o apačioje buvo likęs gana sausas plotelis.

Aila atrišo permirkusius diržus, kuriais jos išdirbtos odos krepšys laikėsi ant nugaros, jį nusipurčiusi išėmė sunkų tauro kailį ir tvirtą baslį, supintą iš šakelių. Basliu parėmusi iš priekio, moteris pasistatė žemą, nuožulnią palapinę, o ją prilaikė akmenys ir upės atplukdyti rąstai.

Ji dantimis atnarpliojo rankų įmovų virveles. Tai buvo beveik apskriti odos gabalėliai padengti kailiu, suraukti ties riešu su įpjova delnuose, kad galėtų iškišti nykštį ar visą plaštaką, prireikus ką nors sugriebti. Lygiai taip pat buvo sumeistrautas ir apavas, tik be įpjovų. Moteris vargais negalais atrišo išbrinkusius, aplink kulkšnis apsuktus odos raiščius. Išėmusi kruopščiai surinko šlapias viksvas.

Lokenos apsiautalą patiesė ant žemės palapinės viduje, šlapiąja puse žemyn, viršuje sudėjo apavą ir rankų įmovas, viksvas, paskui kojomis į priekį įropojo pati. Susivyniojusi į kailį įsitraukė krepšį ir juo uždengė angą. Ilgai trynė sustirusias kojas, o kai drėgnas kailinis lizdelis įšilo, susirangė ir užsimerkė.

Stingdanti žiema leido paskutinį kvapą nenoriai užleisdama vietą pavasariui, tačiau šis metų laikas, kaip tikras jaunuolis, buvo kaprizingas pamaiva. Tai primindavo ledinius šalčius, tai kankinančia šiluma žadėjo vasaros kaitrą. Taip pat netikėtai nuščiuvo ir užgriuvusi audra.

Ailą pažadino akinami saulės atspindžiai nuo sniego bei ledo lopinėlių pakrantėje ir gilus, skaisčiai žydras dangus. Tolumoje pietų pusėje rikiavosi apdriskusiais skarmalais virtę debesys. Moteris išropojo iš palapinės ir pasistvėrusi vandens maišą basomis nubėgo prie vandens. Nekreipdama dėmesio į stingdantį šaltį prisėmė oda padengtą pūslę, godžiai atsigėrė ir nukūrė atgal. Nusilengvinusi pakrantėje vėl įropojo į kailius, kad apšiltų.

Ji ilgai neužsibuvo. Pernelyg troško būti gryname ore, ypač kai audros pavojus buvo praėjęs ir viliojo saulė. Apsimutūriavo nuo kūno šilumos išdžiūvusį apavą, ant kailiu pamušto odos apsiautalo, su kuriuo miegojo, užsirišo lokeną. Iš maišo išsitraukė gabalą džiovintos mėsos, susipakavo palapinę, rankų įmovas ir žiaumodama mėsą patraukė savu keliu.

Upelio vaga buvo beveik tiesi, leidosi kalva, tad žingsniuoti buvo lengva. Aila po nosimi kažką monotoniškai niūniavo. Ant krūmų pakrantėje regėjo žalius taškelius. Kartkartėmis ją priversdavo nusišypsoti gėlelė, drąsiai iškišusi smulkų veidelį aptirpusio sniego lope. Ant tako vos per žingsnį bumbtelėjo atskilęs ledo luitas, o paskui nuplaukė, nešamas greitos srovės.

Išlindus iš urvo jau pavasarėjo, tačiau pietinėje pusiasalio dalyje buvo šilčiau ir pavasaris prasidėjo anksčiau. Kalnų grandinė užtvėrė žvarbius ledyno vėjus, o nuo vidinės jūros dvelkiantis brizas šildė ir drėkino siaurą pakrantės ruožą bei į pietus atgręžtus šlaitus, tad čia vyravo vidutinis klimatas.

Stepėse buvo šalčiau. Kalnų grandinę ji supo rytiniu pakraščiu, bet keliaujant į šiaurę per atvirą preriją pavasaris irgi žengė pirmyn. Regis, šiluma niekada nebūna brangesnė nei ankstyvą pavasarį.

Moters dėmesį patraukė triukšmingai klykaujančios žuvėdros. Pakėlusi akis į dangų ji pamatė keletą nedidelių kirus primenančių paukščių, be jokių pastangų ištiestais sparnais sklendžiančių ratais. „Netoliese turėtų būti jūra, – pagalvojo ji. – Paukščiai šiuo metu turėtų sukti lizdus, o tai reiškia, kad rasiu kiaušinių, – Aila paspartino žingsnį. – Gal ant uolų rasiu midijų, gal kokių moliuskų, o gal plukių potvynių paliktuose baseinėliuose?“

Kai saulė jau siekė zenitą, Aila priėjo uždarą įlankėlę, suformuotą pietinio sausumos kranto ir šiaurės vakarinio iškyšulio krašto. Galų gale ji pasiekė plačią gerklę, jungiančią žemės liežuvį su likusiu žemynu.

Aila nusipurtė nešulį ir užsiropštė uolinga atodanga, iškilusia aukštai virš aplinkinio kraštovaizdžio. Nepaliaujama mūša iš jūros pusės buvo atskėlusi dantytus masyvios uolienos gabalus. Būriai mažųjų alkų ir žuvėdrų piktai vainojo Ailą, renkančią kiaušinius. Kelis tiesiai iš lizdo dar šiltutėlius pradaužusi ji su pasimėgavimu nugurkė. Prieš nusiropšdama kelis įsikišo į apdaro klostes.

Nuo uolų ties vandens paviršiumi Aila prisiplėšė moliuskų, paskui nusirišusi apavą įbrido į bangas, kad išplautų smėlį. Į gėles panašios jūrų plukės įtraukė netikrus žiedlapius, kai moteris tiesė ranką norėdama jų pasiraškyti seklesniuose baseinėliuose, kuriuos atsitraukdamas paliko potvynis. Šių „gėlių“ spalva ir forma buvo nematytos, todėl priešpiečius Aila baigė keliais moliuskais, kuriuos išsikasė iš smėlio, nes juos išdavė nežymios duobelės. Ugnies nekūrė, pasimėgavo šviežiomis jūrų gėrybėmis.

Persisotinusi kiaušinių ir jūrų gėrybių jaunoji moteris įsitaisė pailsėti aukštos uolos papėdėje, paskui vėl užsiropštė aukštyn, kad geriau apžiūrėtų pakrantę ir sausumą. Atsisėdusi ant monolito

viršaus ji apsikabino kelius ir ėmė stebėti įlanką. Vėjas nešė į veidą turtingo vandenų gyvenimo alsavimą.

Pietinis kontinento krantas švelniu lanku driekėsi vakarop. Už siauros medžių juostelės moteris regėjo plačias stepes, niekuo nesiskiriančias nuo šaltų pusiasalio tyrų, tačiau nematė jokio žmogaus buvimo ženklo.

„Štai ir ji, – galvojo moteris, – didžioji žemė už pusiasalio. Kur man dabar pasiduoti, Iza? Sakei, čia rasiu kitus, bet ničnieko nematau." Kai Aila atsigręžė į bekraštį tuščią plotą, jos mintys grįžo į siaubingą naktį prieš trejus metus, kai mirė Iza.

– Tu nepriklausai šiai genčiai, Aila. Gimei kitiems. Tau pridera būti su jais. Privalai išeiti, vaike, ir susirasti saviškius.

– Išeiti! Kur aš keliaučiau, Iza? Nepažįstu kitų, nė nenumanau, kur jų ieškoti.

– Šiaurėje, Aila. Eik į šiaurę. Į šiaurę nuo čia jų gyvena daugybė, didžiojoje žemėje už pusiasalio. Negali čia pasilikti. Braudas suras būdą tave įskaudinti. Eik ir susirask juos, mano vaike. Susirask saviškius, susiieškok porą.

Tada ji neišėjo, negalėjo, o dabar neturėjo pasirinkimo. Privalėjo susirasti kitus, nebuvo kur daugiau eiti. Grįžti negalima; niekada nebepamatys sūnaus.

Ašaros pasipylė Ailos veidu. Anksčiau ji neverkė. Išeinant ant kortos buvo pastatyta jos gyvybė, tad sielvartas buvo prabanga, kurios ji negalėjo sau leisti, tačiau kartą pralaužus barjerą, sunku susilaikyti.

– Durkai... mano vaikeli, – sriūbavo ji, įkniaubusi veidą į rankas. – Kodėl Braudas tave iš manęs atėmė?

Ji verkė sūnaus ir genties, kurią paliko, verkė Izos, vienintelės motinos, kurią prisiminė, verkė, nes jautėsi vieniša, nes bijojo jos laukiančio nepažįstamo pasaulio. Vis dėlto ne Krebo, kuris mylėjo ją kaip savą, dar ne. Šis sielvartas buvo pernelyg šviežias – Aila nebuvo pasiruošusi su juo susidurti.

Kai ašaros išseko, moteris pasijuto spoksanti į bangų mūšą žemai apačioje. Stebėjo, kaip atsiritusi didžiulė banga ištrykšta putų fontanais, o paskui sūkuriuodama apgula dantytas uolas.

„Būtų taip lengva, – toptelėjo. – Ne! – Ji papurtė galvą ir atsitiesė. – Sakiau jam, kad gali atimti sūnų, gali priversti mane išeiti, gali mirtinai prakeikti, tačiau neprivers manęs žūti!"

Pajutus ašarų sūrumą veidą iškreipė ironiška šypsena. Jos ašaros visada liūdindavo Izą ir Krebą. Genties žmonių, netgi Durko, akys nepavandenydavo, nebent iš skausmo. Berniukas buvo labai į ją panašus, netgi mokėjo skleisti garsus kaip ji, bet dideles rudas akis Durkas paveldėjo iš genties.

Aila greitai nusikeberiojo žemyn. Vėl užsikėlusi nešulį ant nugaros ji ėmė svarstyti, ar jos akys tikrai niekam tikusios, ar visų kitų akys ašaroja. Tada kita mintis aidu atsiliepė jos galvoje: „Susirask saviškius, susirask porą."

Jaunoji moteris palei krantą keliavo į vakarus. Teko perbristi ne vieną upelį ar užtakį, kurie sruvo į vidinę jūrą, kol priėjo tikrai didelę upę. Tada pasuko į šiaurę, palei srūvantį vandentakį tolyn į žemyną, ieškodama vietos, kur galėtų persikelti. Prasiskynė kelią pro pakrantės pušų ir maumedžių juostą, kurie šen ten kyšojo kaip milžinai tarp nykštukinių giminaičių. Pasiekus žemyninę stepę, tarp glaudžiai upę supančių spygliuočių ėmė rastis gluosnių, beržų ir drebulių krūmynai.

Ji keliavo visais vinguriuojančiais vagos linkiais sulig kiekviena diena vis labiau nekantraudama. Upė, tekanti šiaurės rytų kryptimi, stūmė ją atgal į rytus. Ten eiti Aila nenorėjo.

Kai kurios gentys medžiojo rytinėje žemyno dalyje. Ji planavo šiauriniu keliu traukti į vakarus. Nenorėjo atsitiktinai susidurti su gentainiais – tik ne tada, kai slegia mirtinas prakeiksmas! Reikia rasti būdą persikelti per upę.

Pasiekusi vietą, kur išplatėjusi upė skilo į dvi atšakas aplink nedidelę žvirgždu užpiltą salą su krūmais apaugusiais uolotais krantais, ji nusprendė surizikuoti. Keletas didžiulių riedulių vagoje kitoje salos pusėje leido tarti, kad gali būti gana seklu bristi. Aila buvo gera plaukikė, tačiau nenorėjo sušlapinti drabužių ar maišo. Pernelyg ilgai užtruktų, kol išdžiovintų, o naktys vis dar buvo šaltos.

Ji pavaikščiojo pirmyn ir atgal palei krantą stebėdama sraunų vandenį. Kai apsisprendė, sekliausioje vietoje nusirengė, susikrovė viską į krepšį ir jį aukštai iškėlusi įbrido į vandenį. Akmenys po kojomis buvo slidūs, iš pusiausvyros grasino išversti srovė. Pirmos atšakos viduryje vanduo siekė iki juosmens, bet salą moteris pasiekė be jokių nelaimingų nutikimų. Antra atšaka buvo platesnė. Aila

suabejojo, ar pavyks perbristi, tačiau pusiaukelėje pasiduoti neketino.

Jau buvo perėjusi gerokai daugiau nei pusę, kai upė staiga pagilėjo, teko pasistiebti ant pirštų galiukų, o vanduo siekė iki smakro, krepšį Aila laikė iškėlusi virš galvos. Staiga dugnas pradingo. Galva niurktelėjo žemyn, ji nenoromis gurkštelėjo. Kitą akimirką žengė vandeniu, o krepšys gulė ant viršugalvio. Viena ranka šį prilaikydama, kita mėgino kiek pasistūmėti kranto link. Ją pastvėrė srovė, tačiau nunešė visai netoli. Netrukus pėdos vėl pajuto akmenis ir po kelių akimirkų moteris išsikeberiojo į priešingą krantą.

Už nugaros palikusi upę Aila vėl pasileido stepėmis. Pagaliau saulėtos dienos gausa gerokai pranoko lietingąsias – šiltasis sezonas pasivijo ir aplenkė ją šiauriniame kelyje. Medžių ir krūmų pumpurai išsisuko į lapiją, spygliuočiai šakelių galuose ištiesė minkštas šviesiai žalias adatėles. Pakeliui Aila skabė jas ir kramsnojo, mėgaudamasi švelniai aštriu pušų prieskoniu.

Moteris įprato keliauti visą dieną, o artėjant sutemoms susirasdavo kokį upokšnį ar šaltinį ir prie jo įsirengdavo stovyklą. Vandens rasti vis dar buvo nesunku. Pavasarinių liūčių bei tirpsmo šiaurėje vandenys užtvindė upokšnius, pripildė senvages, raguvas, kurios vėliau taps sausomis išgraužomis arba, geriausiu atveju, vangiais murzglinais upeliukais. Vandens gausa – laikinas etapas. Drėgmė netruks susigerti, tačiau pirma dar padės stepėms sužydėti.

Kone per naktį žemę užklojo balti, geltoni, purpuriniai, kiek rečiau – ryškiai mėlyni ar skaisčiai geltoni žolynų žiedai, tolumoje

sumišę su vyraujančia gaivia ką tik prasikalusios žolės žaluma. Aila žavėjosi sezono grožiu: pavasaris visada buvo jos mėgstamiausias metų laikas.

Atvirose lygumose suklestėjus gyvybei, moteris mažiau kliovėsi menkomis pasiimto konservuoto maisto atsargomis ir pradėjo gyventi iš to, ką teikė žemė. Tam beveik nereikėjo gaišti. Visos genties moterys mokėjo raškyti lapus, žiedus, pumpurus ar uogas keliaudamos ir beveik nesustodamos. Nuvaliusi lapus bei šakeles nuo tvirtos medžio šakos, Aila titnago peiliu užaštrino vieną jos galą ir naudojo šią lazdą šaknims bei gumbeliams atkasti. Rinkti buvo nesunku. Išmaitinti reikėjo tik save.

Vis dėlto Aila turėjo dar vieną pranašumą, kuriuo nepasižymėjo kitos genties moterys. Ji mokėjo medžioti. Tiesa, tik su svaidykle, tačiau net vyrai, pagaliau apskritai pripažinę jos norą medžioti, susitaikė su tuo, kad ji – labiausiai patyrusi genties medžiotoja su svaidykle. Išmoko pati ir brangiai sumokėjo už šią patirtį.

Kai sulapojusios žolės ir augmenija iš žiemos lizdų ėmė vilioti urvuose išsislapsčiusius didžiulius žiurkėnus, starus, didžiuosius kiškiašoklius, kiškinius ir triušius, Aila vėl pradėjo nešiotis svaidyklę užsikišusi už diržo, kuriuo buvo susijuosusi kailinį apdarą. Už diržo turėjo ir kasimo lazdelę, o jos vaistų krepšelis kaip visada buvo pririštas prie vidinio apsiautalo dirželio.

Maisto netrūko; buvo kiek sunkiau prasimanyti malkų, taip pat ugnies. Laužą sukurti ji mokėjo, o palei laikinus upokšnius šen ten sugebėdavo išsilaikyti krūmai bei nedideli medeliai, dažnai greta būdavo ir sausų krituolių. Eidama pro sausas šakas arba mėšlą Aila taip pat neužmiršdavo susirinkti. Vis dėlto kas vakarą laužo nekurdavo. Kartais po ranka nebūdavo tinkamų medžiagų, kartais

malkos būdavo žalios arba šlapios, o kartais ji būdavo pavargusi ir nenorėdavo vargintis.

Vis dėlto ji nemėgo miegoti atviroje vietoje nesaugoma ugnies. Erdviose ganyklose klajojo daugybė stambių galvijų, o jų gretas retino įvairiausi keturkojai medžiotojai. Šiuos ugnis paprastai atbaidydavo. Gentyje buvo įprasta, kad aukštą statusą turintis vyras keliaudamas neštųsi anglių, iš kurių įkurdavo kitą laužą, o Ailai iš pradžių netoptelėjo pasiimti reikmenų ugniai kurti. Atsigodojusi stebėjosi, kad nesusiprato anksčiau.

Su apvaliu pagaliuku ir plokščia medžio lentele nebuvo lengviau įžiebti ugnies, jei mediena ar malkos buvo per žalios ar drėgnos. Tik aptikusi tauro skeletą Aila pagalvojo, kad jos bėdoms galas.

Baigėsi dar vienas mėnulio fazių ciklas, drėgnas pavasaris šildamas virto į ankstyvą vasarą. Jaunoji moteris vis dar keliavo plačia pakrantės lyguma, kuri pamažu leidosi vidinės jūros link. Sezoninių potvynių suneštos nuosėdos dažnai suformuodavo smėlio seklumas ir susidarydavo lagūnos, o kartais netgi visiškai uždari tvenkiniai.

Kiek įdienojus Aila sustojo ir įkūrė stovyklą sausoje vietoje prie nedidelio tvenkinėlio. Vanduo atrodė užsistovėjęs ir netinkamas gerti, tačiau vandenmaišis buvo apytuštis. Panardinusi delną Aila pasisėmė paragauti, bet išspjovė sūroką skystį ir gurkštelėjusi iš vandenmaišio išsiskalavo burną.

„Keista, nejau taurai gėrė šį vandenį?“ – pagalvojo pastebėjusi išbalusius kaulus ir kaukolę su ilgais smailėjančiais ragais. Ji nusisuko nuo užsistovėjusio vandens su mirties šmėkla, tačiau kaulai nenyko jai iš galvos.

Akyse stovėjo balta kaukolė ir ilgi ragai, lenkti tuščiaviduriai ragai.

Apie vidudienį sustojusi prie upelio ji nusprendė susikurti ugnį ir išsikepti ką tik sumedžiotą triušį. Įsitaisė saulėkaitoje ir tarp delnų sukdama pagaliuką ant medinės plokštelės ji panorėjo, kad pasirodytų Grodas su anglimis, kurias nešė...

Ji pašoko, sukišo į krepšį pagaliuką bei lazdelę, ant viršaus užkrovė triušį ir pasileido atgal tuo pačiu keliu. Priėjusi tvenkinį ėmė dairytis kaukolės. Grodas paprastai ilgame tuščiaviduriame tauro rage nešdavo rusenančias anglis, įsuktas į sausas samanas arba kerpes. Turėdama tokį patį ragą Aila galės nešiotis ugnį.

Vis dėlto tampydama ragą ji pajuto sąžinės graužimą. Genties moterys ugnies nenešdavo – tai buvo neleidžiama. „Kas už mane ją neš, jei pati nesiimsiu?“ – pagalvojo Aila ir stipriai truktelėjusi atplėšė ragą. Tada greitai nuėjo, lyg vien mintimis apie draudžiamą veiksmą būtų galėjusi prisišaukti budrias, smerkiančias akis.

Buvo metas, kai nuo prisitaikymo prie Ailos prigimčiai svetimo gyvenimo būdo priklausė jos išlikimas. Dabar išgyvenimas priklausė nuo sugebėjimo įveikti vaikystės įtakas ir galvoti pačiai. Tauro ragas buvo gera lemianti pradžia, jos galimybė.

Norint nešiotis ugnį laukė daugiau rūpesčių, nei moteris įsivaizdavo. Ryte ji ėmė ieškoti sausų samanų, kad galėtų apvynioti anglis, tačiau, taip gausiai želusios miškingoje vietovėje netoli urvo, jos neaugo sausose atvirose lygumose. Galiausiai Aila pasitenkino žolėmis. Kai susiruošė vėl įsirengti stovyklą, jos nusivylimui, kibirkštėlė buvo užgesusi. Vis dėlto ji žinojo, kad ugnelę išsaugoti įmanoma: dažnai pridengdavo laužus, kad rusentų visą naktį. Būtinų žinių turėjo. Prireikė bandymų ir klaidų, daugybės užgesusių angliukų, kol moteris atrado būdą, kaip išsaugoti gabalėlį ugnelės nuo vienos stovyklos iki kitos. Tauro ragą ji taip pat nešėsi prisirišusi prie diržo ant juosmens.

Aila visada sugalvodavo, kaip perbristi kelyje pasitaikančius upokšnius, tačiau priėjusi didesnę upę ir kelias dienas traukusi prieš srovę suprato, kad reikia rasti kitą būdą. Upė vingiavo atgal į šiaurės rytus ir nė kiek nesiaurėjo.

Nors Aila manė, kad jau išėjo iš teritorijos, kurioje gali medžioti gentainiai, į rytus eiti nenorėjo. Sukti ten, reiškė grįžti į gentį. Negalima eiti atgal, ji nenorėjo net paėjėti ta kryptimi. Negalima ir pasilikti įsikūrus atviroje vietoje upės pakrantėje. Vadinasi, reikia persikelti – nėra kur dingti.

Aila neabejojo, kad sugebės: ji buvo gera plaukikė, tačiau kaip išlaikyti krepšį su visu turtu virš galvos. Problema buvo manta.

Ji sėdėjo prie nedidelio lauželio, parvirtusio medžio, kurio plikos šakos mirko vandenyje, užuovėjoje. Popiečio saulė žvilgėjo niekad nenurimstančioje srovėje. Pro šalį plaukė nuolaužos. Tai priminė upelį, kuris sruvo netoli urvo, taip pat lašišų bei erškėtų žvejybą toje vietoje, kur jis įtekėjo į vidinę jūrą. Tada ji plaukiodavo savo malonumui, nors kėlė nerimą Izai. Aila neprisiminė, kaip išmoko plaukti. Regis, visada mokėjo.

– Įdomu, kodėl niekam daugiau nepatiko plaukioti? – susimąsčiusi tarstelėjo ji. – Jie manė, kad aš keistuolė, nes man patikdavo nuplaukti taip toli... Kol Ona vos nenuskendo.

Atsiminė, jog visi buvo dėkingi už išgelbėtą vaiko gyvybę. Brunas net padėjo Ailai išsiropšti iš vandens. Tada ji pajuto šiltą prielankumą, tarsi pagaliau būtų pritapusi. Pernelyg ilgos ir tiesios kojos, pernelyg liesas ir aukštas kūnas, šviesūs plaukai ir aukšta kakta neteko reikšmės. Vienas kitas gentainis tada mėgino išmokti plaukti, tačiau jie sunkiai plūduriavo ir bijojo gilesnių vietų vandenyje.

„Įdomu, ar Durkas išmoks plaukti? Jis ne toks sunkus kaip kiti vaikai ir niekada nebus toks raumeningas kaip dauguma vyrų. Manau, galėtų...

Tik kas jį išmokys? Manęs ten nebus, o Uba negali. Ji juo pasirūpins; myli berniuką ne mažiau nei aš, tačiau plaukti nemoka. Neišmokys ir Brunas. Šis išmokys Durką medžioti, apgins jį. Jis neleis Braudui įskaudinti mano sūnaus, pažadėjo – nors ir neįtikėtina, kad dar mane pamatys. Brunas geras vadas, ne toks, kaip Braudas."

„Ar galėjo Braudas pradėti manyje Durką? – Aila sudrebėjo prisiminusi, kaip Braudas ją prievartavo. – Iza sakė, jog vyrai taip elgiasi su moterimis, kurios jiems patinka, tačiau Braudas tai darė tik todėl, kad žinojo, kaip stipriai jo nekenčiu. Visi kalba, kad totemų dvasios pradeda kūdikius, bet nė vienas vyras neturėjo pakankamai stipraus totemo, kuris įveiktų mano urvinį liūtą. Aš nepastojau, kol Braudas manęs neišprievartavo. Visi nustebo. Niekas nemanė, kad kada turėsiu vaikų...

Norėčiau pamatyti jį užaugusį. Jis aukštas, visai kaip aš. Jis bus augesnis už genties žmones, esu tuo tikra...

Ne, nesu! Niekada nesužinosiu. Niekada nebepamatysiu Durko."

„Liaukis galvojusi apie jį, – paliepė sau šluostydamasi ašaras. Atsistojo ir nuėjo prie upės. – Nebus nieko gero, jei vis galvosi apie sūnų. Tai nepadės persikelti per upę!"

Aila buvo taip paskendusi apmąstymuose, kad nepastebėjo prie kranto artėjančio dvišako rąsto. Moteris atsainiai žvelgė, kaip parvirtęs medis sučiumpa jį ištįsusiomis galūnėmis ir apnarplioja susiraizgiusiomis šakomis. Ilgai stebėjo nematydama, kaip rąstas daužosi ir mėgina išsilaisvinti, tačiau vos pamačiusi tučtuojau perprato galimybes.

Negiliai įbridusi ji išvilko rąstą į krantą. Tai buvo viršutinė nemenko dydžio medžio kamieno dalis, neseniai nulaužta smarkaus potvynio aukštupyje ir dar neįmirkusi. Titnaginiu kirvuku, kurį nešiojosi odinio apdaro klostėse ji atkirto ilgesnį iš dviejų atsišakojimų beveik lygiai su antruoju, aptvarkė styrančias šakas ir paliko dvi gana ilgas biges.

Paskubomis apsidairiusi Aila nudrožė prie raganėmis apraizgytų beržų. Truktelėjusi neseniai sumedėjusius vijoklius atlaisvino ilgą tvirtą giją, grįždama nubraukė lapus. Tada patiesė ant žemės palapinės kailį ir iškratė ant jo visą maišo turinį. Atėjo laikas peržiūrėti daiktus ir susikrauti iš naujo.

Kailines blauzdines ir rankų įmovas ji dėjo į krepšio dugną kartu su kailiu pamuštu apsiautalu, nes dabar vilkėjo vasarinį. Iki žiemos šitų neprireiks. Akimirką stabtelėjo dūmodama, kur bus kitą žiemą, tačiau ilgiau gaišti spėliodama neketino. Kitą kartą stabtelėjo, kai paėmė minkštą elastingą odos skraistę, kurioje, pririštoje prie šlaunies, nešiodavosi Durką.

Jos nereikėjo – išgyventi tai nebūtina. Pasiėmė tik todėl, kad šitas daiktelis siejo su sūnumi. Priglaudė prie skruosto, paskui rūpestingai sulankstė ir įdėjo į krepšį. Ant viršaus sukrovė sugeriančias odos juosteles, kurias naudodavo per menstruacijas. Paskui įdėjo antrą apavo porą. Dabar drožė basa, tačiau apsivyniodavo pėdas, kai būdavo šalta ar drėgna, tad apavas buvo nudėvėtas. Moteris džiaugėsi pasiėmusi antrą porą.

Paskui patikrino maistą. Dar buvo likusi viena dėželė beržo tošies su klevų cukrumi. Aila ją atidarė, atlaužė gabalėlį ir įsidėjo į burną spėliodama, ar teks dar kada paragauti klevų cukraus šiam pasibaigus.

Tebeturėjo kelis keliautojų paplotėlius, pagamintus iš lydytų taukų, grūstos džiovintos mėsos ir džiovintų vaisių, kokius imdavo vyrai eidami medžioti. Pagalvojus apie riebius taukus Ailai pradėjo tekėti seilės. Nedidukai gyvūnėliai, kuriuos sumedžiodavo svaidykle, dažniausiai buvo liesučiai. Be daržovių, kurių prisirinkdavo, misdama vien baltymais ji netrukus imtų badauti. Riebalai ir angliavandeniai kokia nors forma būtinai reikalingi.

Nenuolaidžiaudama sau ji sudėjo kelioninius paplotėlius į krepšį – saugojo nepaprastiems atvejams. Įmetė kelis bryzelius džiovintos mėsos – kietos kaip oda, tačiau maistingos, – kelis džiovintus obuolius, keletą riešutų, kelis maišiukus grūdų, nuskintų nuo žolių stepėse netoli urvo, ir išmetė supuvusią šaknį. Ant viršaus sukrovė savo puodelį ir dubenėlį, vilkenos gobtuvą ir nudėvėtą apavą.

Nuo juosmens juostos nurišo vaistų krepšelį ir perbraukė ranka glotnų vandeniui nepralaidų ūdros kailiuką, apčiuopė aštrius kojų ir uodegos kaulus. Krepšio dirželis buvo apvyniotas aplink kaklo ertmę, o keistai plokščia, taip ir neatskirta nuo kailio galva, pravertė kaip dangtelis, kaip atvartas. Tai buvo Izos darytas krepšelis, perduotas kaip motinos palikimas dukteriai, kai ši tapo genties gydytoja.

Tada pirmą kartą per daugelį metų Aila prisiminė pirmą vaistų kapšelį, kurį jai padarė Iza, tą, kurį Krebas sudegino, kai ji pirmą sykį buvo prakeikta. Brunas neturėjo kitos išeities. Moterims nevalia liesti ginklų, o Aila naudojo svaidyklę jau kelerius metus. Vis dėlto jis leido jai grįžti – jei pajėgs išgyventi.

„Galbūt jis suteikė man didesnę galimybę nei mano, – pagalvojo Aila. – Vargu ar dabar būčiau gyva, jei nebūčiau žinojusi, kaip mirtinas prakeiksmas verčia trokšti mirties. Jei neprisiminčiau Durko,

manyčiau, kad pirmą kartą buvo sunkiau. Kai Krebas sudegino visus mano daiktus, norėjau mirti."

Moteris nepajėgė galvoti apie Krebą: sielvartas buvo pernelyg gyvas, skausmas pernelyg šviežias. Ji mylėjo senąjį magą ne mažiau nei Izą. Jis buvo Izos, taip pat ir Bruno brolis. Be vienos akies ir dalies rankos Krebas niekada nemedžiojo, tačiau jis buvo švenčiausias genties žmogus. Šamanas, kurio bijomasi ir kuris gerbiamas: jo baugi išvaizda galėjo sukelti drebulį narsiausiam medžiotojui, bet Aila pažino švelniąją jo pusę.

Krebas ją gynė, ja rūpinosi, mylėjo kaip vaiką bičiulio, kurio niekada neturėjo. Aila turėjo laiko susitaikyti su Izos mirtimi prieš trejus metus ir, nors sielojosi dėl atskirties, žinojo, kad Durkas vis dar gyvas. Dar nebuvo gedėjusi Krebo. Staiga skausmo, kuris tūnojo viduje nuo pat pražūtingo žemės drebėjimo, nebegalėjo ilgiau sulaikyti.

– Krebai, o Krebai, kodėl grįžai į urvą? Kodėl turėjai mirti?! – išrėkė ji.

Aila išsriūbavo raudą į vandens nepraleidžiantį ūdros kailiuko krepšelį. Paskui iš pačios gelmės iki gerklės pakilo riksmas. Ji sūpavosi pirmyn ir atgal apraudodama pyktį, liūdesį, neviltį. Vis dėlto nebuvo mylinčios genties, kad prisidėtų prie jos aimanuodama ir pasidalytų sielvartu. Ji gedėjo viena, gedėjo dėl savo vienišumo.

Aimanoms išsisėmus Aila pasijuto išsekusi, tačiau siaubingas skausmas apmalšo. Kiek palūkėjusi nuėjo prie upės, nusiprausė veidą, tada vaistų krepšelį įsidėjo į maišą. Turinio tikrinti nereikėjo. Ji tiksliai žinojo, kas ten yra.

Ji pastvėrė kasimo lazdelę, paskui sukilus pykčiui ryžtingai sviedė ją į šalį. „Braudas neprivers manęs mirti!"

Ji sunkiai atsikvėpė ir prisivertė toliau pakuoti krepšį. Susikrovė reikmenis laužui sukurti ir tauro ragą, iš apsiautalo klosčių išėmė kelis titnago įrankius. Iš kitos klostės ištraukė apvalų akmenėlį, švystelėjo į orą ir sugavo. Svaidykle galima mesti bet kokius tinkamo dydžio akmenis, tačiau lygūs apvalūs šoviniai tikslesni. Tuos kelis, kuriuos turėjo, Aila pasiliko.

Tada paėmė svaidyklę: elnio odos juostelę su pastorėjimu viduje akmenims ir ilgais kūgio formos galais, susisukusiais nuo naudojimo. Jokių abejonių, ar pasilikti. Aila atrišo ilgą odos juostą, kuri buvo užvyniota aplink minkštą jos kalnų ožkos kailio apsiautalą taip, kad susidarytų klostės, kuriose ji nešiojosi daiktus. Apsiautalas nukrito. Ji stovėjo nuogutėlė, tik su nedideliu odos maišeliu, parištu po kaklu ant virvės, – jos amuletu. Nusimovusi šį per galvą Aila sudrebėjo, be amuleto pasijutusi nuogesnė nei be apsiautalo, tačiau maži kieti daikčiukai kapšelio viduje ramino.

Štai ir viskas: visi jos daiktai, viskas, ko reikia pragyventi. Šito ir žinių, patirties, įgūdžių, sumanumo, ryžto bei drąsos.

Ji greitai suvyniojo amuletą, įrankius ir svaidyklę į apsiautalą, sudėjo tai į krepšį, galiausiai viską susuko į lokeną ir aprišo ilga odine juosta. Ryšulį apvyniojo tauro kailio palapine ir vijokliu pririšo prie rąsto išsišakojimo.

Kurį laiką stebėjo plačią upę ir tolimą krantą, pagalvojo apie savo totemą, paskui užspardė smėliu ugnį ir stumtelėjo rąstą su visu brangiu savo turtu pasroviui, toliau nuo trukdančių šakų. Prisišliejusi dvišakame gale Aila įsitvėrė atsikišusių bigių ir atsistūmusi nuplaukė kartu su savo sieliu.

Ledynų tirpsmo atvėsintas stingdantis vanduo apgaubė nuogą jos kūną. Ji aiktelėjo, vos galėdama įkvėpti, bet pripratus prie geliančios terpės kūnas ėmė tirpti. Rąstą pagriebusi galinga srovė ketino baigti ką pradėjusi ir nunešti jį į jūrą, svaidė tarp bangų, tačiau išsišakojimas neleido suktis. Smarkiai spardydamasi Aila iš paskutiniųjų stengėsi brautis banguojančiu srautu ir pasisukti kampu kito kranto link.

Stūmėsi kankinamai lėtai. Kaskart jai pažvelgus, kitas krantas buvo toliau, nei tikėjosi. Srovė nešė kur kas greičiau nei jai pavyko irtis skersai. Galiausiai upė praplukdė rąstą pro vietą, kur Aila ketino išlipti, ji buvo pavargusi, šaltis sumažino kūno temperatūrą. Moteris virpėjo. Jai gėlė raumenis. Atrodė, kad teks amžinai spardyti prie kojų pririštus akmenis, tačiau prisivertė nepasiduoti.

Galų gale išsekusi ji pasidavė nepermaldaujamai srauto jėgai. Pasinaudojusi pranašumu upė nešė į žemupį paskubomis sumeistrautą plaustą ir iš paskutiniųjų įsikabinusią Ailą, nes dabar plaustas jai vadovavo.

Priekyje upės kryptis keitėsi: užuot sruvusi į pietus, ji staigiai metėsi į vakarus ir apiplaukė išsikišusią neriją. Prieš atsiduodama likimui Aila jau buvo nuplaukusi tris ketvirčius kelio skersai skubančią srovę, tad pamačiusi akmenuotą krantą ryžtingai ėmėsi veiksmų.

Moteris prisivertė atsispirti ir stengėsi pasiekti sausumą, kol upė dar nenunešė jos aplink kyšulį. Užsimerkusi ji susitelkė į kojų judesius. Staiga pajuto, kaip truktelėjęs rąstas sudžeržgia į dugną ir sustoja.

Aila negalėjo pajudėti, pusiau panirusi tysojo vandenyje vis dar įsikibusi į kelmo biges. Banguojanti sūkuringa srovė kilstelėjo rąstą nuo aštrių akmenų ir jauną moterį apėmė panika. Ji prisivertė atsiklaupti ir pastumti sukiužusį medžio kamieną pirmyn, kad patikimiau atsigultų ant kranto, paskui vėl griuvo į vandenį.

Vis dėlto ilgai ilsėtis negalėjo. Siaubingai drebėdama šaltame vandenyje ji prisivertė išropoti ant uolotos nerijos. Šiaip taip sugrabaliojusi vijoklio mazgus atrišo ryšulį ir nuvilko į krantą. Drebančiais pirštais atpainioti odą buvo dar sunkiau.

Apvaizda padėjo. Virvutė trūko silpnoje vietoje. Ji nudrėskė ilgą odinę juostą, patraukė krepšį į šalį, užropojo ant lokenos ir apsivyniojo ja. Vos liovėsi drebėti, jaunoji moteris užmigo.

Rizikingai persikėlusi per upę Aila patraukė į šiaurę, kiek vakariau.

Šiltomis vasaros dienomis ji šukavo atviras stepes ieškodama menkiausio žmonių buvimo ženklo. Žiedai, nutvieskę trumpą pavasarį, nuvyto, žolė sužėlė lig juosmens.

Mitybą paįvairino liucerna ir dobilai, išsiilgti krakmolingi, kiek salstelėję žemės riešutai, pažeme sekant raizgiu vijokliu surastos šaknys.

Saldžialapės kulkšnės puikavosi eilėmis ovalių žalėsių ir lepino valgomomis šaknimis, o Aila be vargo atskirdavo jas nuo nuodingųjų gentainių. Pasibaigus vienadienių lelijų pumpurų sezonui, šaknys tebebuvo švelnios. Spalvą pradėjo įgauti besidriekiantys ankstyvųjų rūšių serbentai, visada buvo galima surasti šviežių balandų, garstyčių, dilgėlių lapelių žalėsiams.

Svaidyklei taip pat nestokojo taikinių. Lygumose gausiai veisėsi stepiniai švilpikai, starai, didieji kiškiašokliai, įvairūs triušiai – vasariškai pilki, jau nusimetę baltus žieminius kailinius, – kartkartėmis visaėdžiai peliaujantys didžiuliai žiurkėnai. Žemai skraidančios viš-

telės žvyrės ir kurtiniai buvo ypatingas patiekalas, nors Aila negalėjo valgyti žvyrių neprisiminusi, kad riebūs paukščiai plunksnuotomis kojomis visad buvo Krebo mėgstamiausi.

Vis dėlto tai buvo tik mažesnieji padarai, besiganantys dosniose vasaros pievose. Aila matė elnių bandas – šiaurės elnių, raudonųjų elnių, milžiniškų didžiųjų elnių šakotais ragais, – nedidukų stepių arkliukų, laukinių asilų, labai primenančių ir arklius, ir asilus, kaimenes, o kartais kelią kirsdavo didžiulis bizonas ar saigų šeimyna. Rausvai rudų laukinių galvijų – tarp kurių bulių pasitaikydavo ir šešių pėdų aukščio keteromis – bandos sulaukė pavasarinės veršelių, kurie žindo pritvinkusius karvių tešmenis, vados. Ailai seilės tekėjo pagalvojus apie pienu mitusio veršelio mėsą, tačiau svaidyklė netiko taurų medžioklei. Ji pastebėjo migruojančius gauruotus mamutus, matė susidūrusius su vilkų gauja avijaučius, kurie išsirikiavę į falangą su jaunikliais už nugarų apdairiai išvengė bjauraus būdo gauruotųjų raganosių šeimos. „Braudo totemas tikrai jam tinka“, – tada pagalvojo.

Vis traukdama į šiaurę jaunoji moteris ėmė pastebėti vietovės pokyčių. Tapo sausiau, rečiau gyvenama. Ji pasiekė sunkiai apibrėžiamą drėgnų, snieguotų žemyninių stepių ribą. Toliau, iki pat plikų didžiulio šiaurinio ledyno sienų, driekėsi neaprėpiamos lioso stepės, egzistavusios tada, kai žemę dengė ledynai.

Ledynai, masyvūs sustingusio ledo lakštai, gaubė šiaurės pusrutulį. Kone ketvirtis žemės paviršiaus buvo palaidota po neišmatuojamu, triuškinamu svoriu. Jų plote įkalinus vandenį nukrito vandenynų lygis, pailgėjo pakrančių linijos ir pasikeitė sausumos forma. Ledynmečio įtakos neišvengė nė vienas žemės rutulio lopinėlis. Lietūs užtvindė pusiaujo teritorijas ir dykumos susitraukė, tačiau kuo arčiau ledynų, tuo poveikis buvo juntamesnis.

Neaprėpiamas ledo laukas atšaldė viršuje esantį orą, todėl atmosferos drėgmė kondensavosi ir iškrito sniegu. Arčiau centro aukštas slėgis stabilizavosi ir susikūrė ypač sauso šalčio zona, kuri stūmė sniegą pakraščių link. Ten milžiniškas ledynas vis augo. Per visą didžiulį plotą ledo sluoksnis buvo kone vienodas, daugiau nei mylios storio.

Kadangi dauguma sniego krito ant ledo ir maitino ledyną, kiek į pietus žemė buvo sausa bei sustingusi. Nuolatinė aukšto slėgio sritis ledyno viduryje formavo atmosferos srautą, kuris varė šaltą sausą orą žemesnio slėgio sričių link; stepėse niekad nerimo vėjas iš šiaurės, tik keitėsi jo stiprumas. Pakeliui jis pastverdavo akmenis, o juos į miltus sumaldavo slenkantis triuškinančio ledyno kraštas. Pakilusios į orą dalelės buvo atsijojamos, kol tapdavo tik šiek tiek rupesnės nei molis struktūros liosu, o jis nusėdo per šimtus mylių daugybės pėdų storiu ir virto dirva.

Žiemą stūgaujantys vėjai nešiojo negausų sniegą po tuščią sustingusį plotą, tačiau Žemė vis dar sukosi apie pasvirusią savo ašį, metų laikai vis dar keitėsi. Vos keliais laipsniais žemesnė vidutinė metinė temperatūra lėmė ledynų formavimąsi; keletas karštų dienų neturėjo didelio poveikio, nes nekeitė vidutinės temperatūros.

Pavasarį varganas žemę padengęs sniegas tirpdavo, ledyno luobas sušildavo ir pasrūdavo žemyn per stepes. Tirpsmo vanduo pakankamai suminkštindavo dirvą virš amžino įšalo, kad susprogtų negiliai įsišaknijusios žolės. Jos žėlė greitai, tikriausiai dar sėklytės jautė, kad gyvenimas bus trumpas: jau vasaros viduryje jos virsdavo sausu šienu. Visas žemynas buvo padengtas žole su išsibarsčiusiais šiaurės miškų lopinėliais, o arčiau vandenyno buvo tundra.

Regionuose arčiau ledo pakraščių, kur sniego apklotas buvo lengvas, žolė visus metus buvo pašaras nesuskaičiuojamai daugybei

žolėdžių ir sėklomis mintančių gyvūnų, prisitaikiusių prie ledynų šalčio, ir, žinoma, grobuonims, galintiems prisitaikyti prie bet kokio klimato, kuris tik tinka jų aukoms. Žėrinčios mėlynos ir baltos sienos, iškilusios per mylią virš galvos, papėdėje ganėsi mamutai.

Ledynų tirpsmo maitinami sezoniniai upokšniai ir upės prasigraužė vagas giliame liose, o dažnai per nuosėdines uolienas iki pat kristalinės granito platformos, plytinčios po žemynu. Gilios griovos ir upių tarpekliai tapo kraštovaizdžio dalimi, tačiau upės teikė drėgmę, o tarpekliai – priebėgą nuo vėjo. Netgi bekraštėse lioso stepėse egzistavo žalieji slėniai.

Oras vis šilo, ir, dienai keičiant dieną, Aila pavargo keliauti, pavargo nuo stepių monotonijos, pavargo nuo nepermaldaujamos saulės ir nepaliaujamo vėjo. Jos oda įdiržo ir supleišėjo, ėmė luptis. Lūpos sutrūkinėjo, gėlė akis, burnoje nuolat buvo pilna žvyro. Ji perėjo dar vieną upės slėnį, žalesnį, gausesnį medžių nei stepėse, tačiau nė viename nesusigundė pasilikti, visur buvo tuščia be žmonių.

Nors dangus kaip paprastai buvo giedras, bevaisės paieškos ėmė mesti baimės ir nerimo šešėlį. Sausumoje visada viešpataudavo žiema. Karščiausią vasaros dieną geliantis ledynų šaltis neleisdavo užsimiršti. Norint išgyventi ilgą atšiaurų sezoną, reikėjo sukaupti maisto atsargų ir rasti priebėgą. Aila klaidžiojo nuo ankstyvo pavasario ir ėmė spėlioti, ar nebus pasmerkta klajoti stepėse amžinai, kol galų gale mirs.

Baigiantis dar vienai dienai, tokiai panašiai į vakarykštę, ji įsirengė stovyklą toli nuo vandens telkinio. Laimikį turėjo, tačiau anglys buvo išblėsusios, o malkų vis labiau stigo. Užuot varginusis su ugnimi ji suvalgė kelis kąsnelius žalios mėsos, tačiau neturėjo apetito. Numetė švilpiką šalin, nors medžiojamų padarų taip pat vis mažėjo arba ji nesugebėjo būti tokia taikli. Rinkti taip pat darėsi vis

sunkiau. Žemė buvo stipriai suplūkta ir pasidengusi pernykšte žole. Be to, visada vėjuota.

Blogų sapnų kamuojama moteris miegojo prastai ir pakirdo nepailsėjusi. Valgio nebeturėjo – netgi jos išmestas švilpikas buvo pradingęs. Ji gurkštelėjo išsivadėjusio, nusikvėpusio vandens, susikrovė mantą ir patraukė į šiaurę. Apie vidurdienį priėjo upokšnio vagą su keliais beveik išdžiūvusiais telkinėliais vandens, kuris buvo rūgštokas, tačiau vandens maišą ji prisipylė. Išsikasė kelias nendrių šaknis, ir, nors buvo plaušėtos, beskonės, Aila sunkiai kiūtindama jas kramtė. Nenorėjo eiti, bet nežinojo, ko dar griebtis. Be dvasios, apatiška, ji nelabai kreipė dėmesį, kur žengia, ir nepastebėjo būrio urvinių liūtų, besikaitinančių popiečio saulėje, kol vienas suriaumojo įspėdamas.

Perliejusi baimė grąžino į tikrovę. Moteris pasitraukė atgal ir pasuko į vakarus, kad aplenktų liūtų teritoriją. Gana ilgai ėjo į šiaurę. Ją saugojo urvinio liūto dvasia, ne didžiulis žvėris fiziniu pavidalu. Vien dėl to, kad urvinis liūtas – jos totemas, nereiškia, jog negali jos užpulti.

Tiesą sakant, būtent šitaip Krebas sužinojo, kad jos totemas – urvinis liūtas. Ji vis dar turėjo keturis ilgus lygiagrečius randus ant kairės šlaunies, kartkartėmis pasikartodavo košmaras apie gigantišką leteną, lendančią į nediduką plyšį, kur ji buvo įbėgusi pasislėpti būdama penkerių. Prisiminė tą leteną sapnavusi ir praėjusią naktį. Krebas aiškino, neva ji buvo bandoma, ar yra verta, ir pažymėta, norint parodyti, kad buvo pasirinkta. Pati nejusdama moteris nuleido ranką ir apčiuopė randus ant kojos. „Įdomu, kodėl urvinis liūtas mane pasirinko“, – šmėstelėjo mintis Ailai.

Vakarų pusėje žemai danguje pakibusi saulė akino. Aila žingsniavo ilga nuokalne ieškodama vietos stovyklai įkurti. „Vėl sausa

stovykla“, – pagalvojo ir apsidžiaugė pripildžiusi vandenmaišį. Vis dėlto netrukus turėjo rasti vandens. Ji buvo pavargusi, alkana ir nusivylusi, kad leido sau prieiti taip arti urvinių liūtų.

Ar tai ženklas? Ar tai tik laiko klausimas? Kas verčia ją manyti, kad galima išsisukti nuo mirtino prakeiksmo?

Švytėjimas horizonte buvo toks ryškus, kad ji vos nepražiopsojo staigaus plokščiakalnio krašto. Stovėdama ant briaunos prisidengusi akis Aila nužvelgė siaurą daubą. Apačioje mirguliavo nedidelė upelė su medžiais ir krūmais iš abiejų kraštų. Akmenuotų uolų sangrūda vėrėsi į vėsią, žalią slėnio užuovėją. Pusiaukelėje, lauko viduryje, paskutiniai saulės spinduliai krito ant nedidelės taikiai žolę rupšnojančių arklių kaimenės.

2

– Kodėl nusprendei eiti su manimi, Jondalarai? – pasiteiravo rudaplaukis jaunuolis, ardydamas palapinę iš kelių suvarstytų kailių. – Maronai pasakei, kad ketini aplankyti Dalanarą ir parodyti man kelią. Kiek pakeliausi prieš jums įsikuriant. Buvo tikimasi, kad eisi su lansadonais į vasaros susirinkimą, kad spėsi tuoktuvėms. Ji pasius, o aš nenorėčiau, jog toji moteris ant manęs supyktų. Ar esi tikras, kad paprasčiausiai nuo jos nebėgi? – Tonolanas kalbėjo lengvabūdiškai, tačiau rimtos akys jį išdavė.

– Mažasis brolau, kas verčia tave manyti, kad tu vienintelis šeimoje trokšti keliauti? Juk nemanei, jog leisiu tau išeiti vienam? Kad paskui grįžtum pasipūtęs ir girtumeis ilga savo kelione. Kas nors turi keliauti kartu, kad patikrintų, ar tavo pasakojimai tikri, ir apsaugotų tave nuo pavojų, – atkirto aukštas šviesiaplaukis ir atsistojęs įėjo į palapinę.

Viduje buvo pakankamai aukšta patogiai sėdėti arba klūpoti, tačiau ne stovėti, ir pakankamai erdvu abiejų miegmaišiams bei reikmenims. Palapinė rėmėsi į tris per vidurį susmeigtus baslius, o prie aukštesnio vidurinio baslio buvo anga su atlanku, kurį buvo galima priverti nuo lietaus arba atidaryti dūmams išleisti, sumanius kurti laužą palapinėje. Jondalaras ištraukė visus baslius ir atbulas išropojo pro angą.

– Apsaugoti mane nuo pavojų! – šūktelėjo Tonolanas. – Pačiam teks turėti pakaušyje akis, kad stebėčiau tavo užnugarį! Palauk, kol nuėjusi į susirinkimą Marona išsiaiškins, jog tu ne su Dalanaru ir lansadonais. Sugalvos pasiversti į deivę ir perskris šitą ledyną, kurį mudu ką tik perėjom, vien tam, kad gautų tave, Jondalarai.

Juodu pradėjo lankstyti per vidurį sudribusią palapinę.

– Toji moteris jau seniai tave nusižiūrėjo, o vos patikėjo supančiojusi, tu nusprendei leistis į kelionę. Manau, paprasčiausiai nenori kišti rankos į kilpą ir leisti Zelandonei užmegzti mazgą. Man dingojasi, kad didysis brolis vengia vestuvių.

Jie padėjo palapinę greta kuprinių.

– Dauguma tavo amžiaus vyrų prie ugniakuro jau globia vieną ar du mažylius, – pridūrė Tonolanas išsisukdamas nuo pašaipūniško vyresniojo brolio niukso, o pilkose jo akyse sužibo linksmos kibirkštėlės.

– Dauguma mano amžiaus vyrų! Aš vos trejais metais vyresnis už tave, – apsimestinai pyktelėjęs atkirto Jondalaras. Paskui nusikvatojo garsiai, iš visos širdies; nevaržomas gyvumas juo labiau stebino, nes buvo netikėtas.

Du broliai skyrėsi kaip diena ir naktis, žemesnis tamsiaplaukis buvo ir linksmesnis, ir nerūpestingesnis. Draugiškos prigimties, užkrečiamai besišypsantis, lengvai prajunkantis Tonolanas visur būdavo maloniai priimamas. Jondalaras buvo rimtesnis, kai susikaupdavo ar sunerimdavo, jo kaktą dažnai išvagodavo raukšlės, ir, nors noriai šypsodavosi, ypač broliui, jis retai kada juokdavosi garsiai. Visiškai nevaržomas juokas užklupdavo kaip staigmena.

– Iš kur tu žinai, kad mudviem grįžus Marona prie mano ugniakuro neatneš mažiuko? – tarė Jondalaras jiems pradėjus vynioti

apatinį odos paklotą, kurį buvo galima panaudoti ir kaip mažesnę pastogę su viena kartimi.

– Iš kur žinai, kad ji nenuspręs, jog mano išsisukinėjantis brolis nėra vienintelis vertas jos pripažinto žavesio? Marona tikrai žino, kaip pamaloninti vyrą – kai nori, tačiau tas jos būdas... Tu vienintelis gebėjai ją suvaldyti, Jondalarai, nors, Doni žino, atsirastų daugybė norinčiųjų imti ją su visu netikusiu būdu.

Broliai stovėjo vienas prieš kitą, o apatinis paklotas gulėjo per vidurį.

– Kodėl su ja nesituoki? Visi jau seniai šito laukia.

Tonolanas rimtai klausė. Gyvos, žydros Jondalaro akys prisipildė nerimo, kakta susiraukšlėjo.

– Galbūt kaip tik todėl, kad visi to tikisi, – atsakė jis. – Nežinau, Tonolanai, jei atvirai, aš taip pat tikiuosi su ja susituokti. Su kuo dar man tuoktis?

– Su kuo? Oi, su kuo tik panorėsi, Jondalarai. Nė viename urve nerastum netekėjusios moters – ir vos kelias ištekėjusias, – kuri, pasitaikius progai, nepultų sumegzti mazgo su Jondalaru iš Zelandonijos, Devintojo urvo vado Joharano broliu, jau neminint kito jo brolio, šaunaus ir narsaus nuotykių ieškotojo Tonolano.

– Pamiršai, kad dar esu buvusios Devintojo Zelandonijos urvo vadės Martonos sūnus ir dailiosios Martonos dukters, bent tokia ji bus, kai užaugs, Folaros brolis, – nusišypsojo Jondalaras. – Jei jau vardiji mano ryšius, nepamiršk Doni palaimintųjų.

– Kas galėtų jas pamiršti? – tarstelėjo Tonolanas ir pasisuko prie miegmaišių, pasiūtų iš dviejų kailių atraižų, kad tiktų konkrečiam žmogui, suvarstytų šonuose ir apačioje bei viršuje užtraukiamų virvele. – Apie ką mes kalbam? Manau, netgi Joplaja tekėtų už tavęs, Jondalarai.

Abu pradėjo krauti daiktus į tvirtas dėžes primenančias ir į viršų smailėjančias kuprines. Jos buvo pagamintos iš standžios žaliaminės odos, buvo pritvirtintos prie medinių skersinių ir laikėsi ant odinių pečių juostų, kurių ilgį buvo galima reguliuoti raižytomis mamutų kaulų sagomis. Šios buvo „prisiūtos" pervėrus siaurą juostelę per skylę viduryje ir priekyje surišus su kita juostele, kuri pro tą pačią skylę būdavo įveriama atgal, kad mazgui neleistų iširti, ir taip toliau prie kitos sagos.

– Juk žinai, jog mums nedera tuoktis. Joplaja – mano pusseserė. Nereikėtų į ją žiūrėti rimtai. Ji baisi pašaipūnė. Kai apsigyvenau pas Dalanarą ir pradėjau mokytis amato, mudu tapome gerais draugais. Jis mokė mus abu drauge. Ji viena geriausių man žinomų titnago apdirbėjų, tačiau nieku gyvu neprasitark, kad aš taip sakiau. Joplaja niekada to nepamirštų. Mudu nuolat stengėmės vienas kitą pranokti.

Jondalaras pakilnojo sunkų ryšulį, kuriame nešiojosi reikmenis įrankiams gaminti bei kelis atliekamus titnago gabalus, galvodamas apie Dalanarą ir urvą, kurį tas įkūrė. Lansadonija plėtėsi. Dalanarui išėjus, prie jo prisidėjo daugiau žmonių, šeimos didėjo. „Netrukus atsiras antras Lansadonijos urvas", galvojo Jondalaras. Jis į kuprinę įdėjo ryšulį, maisto atsargas, paskui virimo bei kitus reikmenis. Ant viršaus užkrovė savo miegmaišį bei palapinę, o du jos baslius įkišo į laikiklius kuprinės kairėje. Tonolanas nešė apatinį paklotą ir trečią baslį. Specialiuose kuprinės dėkluose iš dešinės abu nešėsi po keletą iečių.

Tonolanas prikasė vandens maišą sniego. Maišas buvo pagamintas iš gyvūno skrandžio ir padengtas kailiu. Kai būdavo labai šalta, kaip ledyno plynaukštėje, kurią ką tik buvo kirtę, vandens maišus vyrai nešėsi po skrandomis su gobtuvais, arčiau odos, kad kūno

šiluma ištirpdytų sniegą. Laužui susikurti nebuvo kuro. Ledyną vyrai jau buvo perėję, tačiau dar nepakankamai nusileidę, kad rastų laisvai srūvančio vandens.

– Štai, ką tau pasakysiu, Jondalarai, – pakėlęs akis tarstelėjo Tonolanas, – džiaugiuosi, kad Joplaja – ne mano pusseserė. Manau, grįžęs iš kelionės vesiu tą moterį. Niekad man neminėjai, jog ji tokia graži. Nemačiau kitos į ją panašios, negalėjau akių atitraukti. Esu dėkingas, kad gimiau Martonai po to, kai ji susituokė su Vilomaru, ne tada, kai buvo Dalanaro pora. Bent jau turiu galimybių.

– Ko gera, ji iš tikrųjų graži. Nebuvau matęs jos trejus metus. Tikėjausi, kad šiuo metu jau bus ištekėjusi. Džiaugiuosi, jog Dalanaras nusprendė šią vasarą atsivesti lansadonus į zelandonų susirinkimą. Kai urvas tik vienas, nelabai būna iš ko rinktis. Joplajai bus proga susitikti kitų vyrų.

– Taip, o Maronai atsiras šiokia tokia konkurencija. Beveik gailiuosi, kad pražiopsosiu tą akimirką, kai tuodvi susitiks. Marona įpratusi būti draugijos gražuolė. Tikriausiai ims neapkęsti Joplajos. O kai tu nepasirodysi, nujaučiu, Marona ne itin mėgausis šios vasaros susirinkimu.

– Tu teisus, Tonolanai. Ji jausis įskaudinta, pikta, ir aš jos nekaltinsiu. Moteris ūmaus būdo, tačiau gera. Jai tereikia gero vyro. O kaip pamaloninti, ji žino. Kai būnu su ja, būnu pasiruošęs sumegzti mazgą, bet vėliau... Nežinau, Tonolanai.

Jondalaras susiraukė, kai veržė diržą aplink skrandą įdėjęs į vidų vandens maišą.

– Pasakyk man, – vėl surimtėjęs teiravosi Tonolanas, – kaip jausiesi, jei ji nuspręs susirasti kitą porą, kol mes išvykę? Taip gali būti, pats supranti.

Jondalaras mintydamas rišosi diržą.

– Jausiuosi įžeistas aš arba bus įžeista mano garbė – nesu tikras, kas. Vis dėlto jos nekaltinsiu. Manau, ji nusipelno geresnio už mane, tokio, kuris paskutinę akimirką nepaliks jos ir nesileis klajoti. Jei ji bus laiminga, aš džiaugsiuosi.

– Taip ir maniau, – atsakė jaunesnysis brolis, tada nusišiepė. – Ką gi, didysis brolau, jei norim paspukti nuo tave besivejančios deivės, verčiau judinkimės.

Tonolanas baigė krautis kuprinę, tada pasikėlė kailinę skrandą ir ištraukė ranką iš rankovės, kad ant peties po drabužiu pasikabintų vandens maišą.

Skrandos buvo sukirptos pagal paprastą pavyzdį. Priekis ir nugara buvo daugmaž keturkampiai gabalai, susiūti ties šonais ir per pečius, o du mažesni keturkampiai, sulenkti ir susiūti į vamzdelius, buvo pritvirtinti kaip rankovės. Panašiai siūti gobtuvai palei veidą buvo apkraštuoti vilkų kailiais, kad neprilipų ledas, susidaręs nuo iškvepiamos drėgmės. Skrandos buvo gausiai išpuoštos mamutų ir kitų gyvūnų kaulų, kriauklių bei gyvulių dantų karoliais, baltomis su juodais galiukais šermuonėlių uodegomis. Drabužiai buvo užmaunami per galvą ir kabėjo laisvai kaip tunikos maždaug iki šlaunų vidurio, o aplink juosmenį buvo suveržti diržais.

Po skrandomis buvo dėvimi minkšti elnenos marškiniai, panašiai sukirpti, pasiūti, ir kailinės kelnės su atvartu priešakyje, prilaikomos aplink liemenį sutraukiamos virvutės. Kailiu pamuštos kumštinės pirštinės buvo pritaisytos prie ilgos juostos, kuri buvo perkišta per kilpą skrandos nugaroje, kad greitai nusimovus nenukristų ir nepasimestų. Batai sunkiais padais, kaip mokasinai, gaubė pėdą ir buvo pridaigstyti prie minkštesnės odos, kuri, tinkamai sukirpta, gaubė blauzdą ir buvo apvyniota odiniais dirželiais. Viduje buvo įtiestas patogus įklotas iš muflono vilnos, kuri sušlapinta

būdavo daužoma, kol susiveldavo. Itin drėgnu oru ant batų užsimaudavo vandens nepraleidžiančias gyvulių žarnas, tačiau šios būdavo plonos, todėl greitai susidėvėdavo ir būdavo naudojamos tik esant būtinybei.

– Tonolanai, kaip toli iš tikrųjų ketini keliauti? Juk nerimtai sakei, kad iki Didžiosios Motinos Upės galo? – sumanė pasitikslinti Jondalaras, tada stvėrė titnaginį kirvį, užmautą ant trumpos, tvirtos, patogios rankenos, ir pernėrė jį per kilpą ant diržo greta titnaginio peilio kauline rankena.

Tonolanas audamasis sniegbačius stabtelėjo ir atsistojo.

– Jondalarai, tą ir turėjau omenyje, – atsakė be menkiausios ankstesnio žaismingumo gaidelės.

– Galime nespėti ir į kitų metų vasaros susirinkimą!

– Ar nuodugniai apsvarstei? Neprivalai eiti su manimi, brolau. Aš rimtai. Nesupyksiu, jei pasuksi atgalios – ir taip apsisprendei paskutinę minutę. Neblogiau už mane žinai, kad galim ir niekada negrįžti. Jei nori apsigręžti, geriau tai padaryk dabar, kitaip nespėsi pereiti ledyno iki žiemos.

– Ne, Tonolanai, apsisprendžiau ne paskutinę minutę. Jau senokai svarsčiau leistis į kelionę, o dabar atėjo tinkamas metas, – nukirto Jondalaras, tačiau, kaip pasidingojo Tonolanui, su krisleliu nepaaiškinamo kartėlio balse. Tada, tarsi mėgindamas užsimiršti, prabilo švelnesniu tonu: – Taip ir neprisiruošiau tolėliau paklajoti, tad, jei neiškeliausiu dabar, taip ir liksiu sėdėti. Pasirinkau, mažasis brolau, dabar manęs neatsikratysi.

Dangus buvo be debesėlio ir saulės atspindžiai baltose nepaliesto sniego platybėse priešais akino. Buvo pavasaris, tačiau taip aukštai gamta nerodė nė menkiausių prabudimo ženklų. Jondalaras įkišo ranką į kapšelį, kabantį prie diržo, ir išsitraukė sniego akinius,

išpjautus iš medžio taip, kad visiškai uždengtų akis, išskyrus siauras horizontalias prorėžas, ir užsirišo ant galvos. Tada staigiai pasukęs pėdą apvyniojo sniegbačių kilpą aplink pirštus ir kulkšnį, įsispyrė į sniegbačius ir pasilenkė kuprinės.

Sniegbačius padarė Tonolanas. Jis išmanė iečių gamybą ir buvo pasiėmęs mėgstamą kotų lyginimo įtaisą: įrenginį, padarytą iš elnio rago, pašalinus atsišakojimą, ir su skyle viename gale. Jis buvo išpuoštas sudėtingais pavasarinių augalų ir gyvūnų raižiniais, norint pagerbti Didžiąją Motiną Žemę ir ją įtikinti, kad leistų gyvūnų dvasias pritraukti prie iečių, padarytų su šiuo įrankiu, tačiau taip pat ir todėl, kad Tonolanas itin mėgo raižyti savo malonumui. Medžiojant ietys neišvengiamai prarandamos, pakeliui reikia pasigaminti naujų. Tiesinimo įtaisas buvo naudojamas pačiame ieties gale, kur ranka sugriebti neįmanoma, o prakišus ietį pro skylę susidarydavo papildoma sverto jėga. Tonolanas žinojo, kaip paveikti medieną kaitinant karštais akmenimis ar garais, kaip ištiesinti ietį arba išlenkti medį ir padaryti sniegbačius. Tai buvo skirtingas tų pačių įgūdžių pritaikymas.

Jondalaras atsisuko pažiūrėti, ar brolis pasiruošęs. Linktelėję vienas kitam abu pajudėjo, palengva leidosi nuokalne medžių eilės apačioje link. Dešinėje, skersai mišku apaugusios žemumos, buvo matyti sniegu padengtas aukštikalnių kyšulys, o tolumoje – dantytos, leduotos viršukalnės pačiame šiauriausiame masyvios kalnų grandinės krašte. Pietryčių kryptimi gerokai aukščiau iškilusi už savo seseris švytėjo viena aukšta smailė.

Plokščiakalnis, kurį jie kirto, palyginti, buvo ne ką aukštesnis už kalvas. Šitas masyvas buvo tik erodavusių kalnų, gerokai senesnių nei aukštyn besistiebiančios smailės pietuose, liekana. Vis tiek jis buvo pakankamai aukštas ir pakankamai artimas atšiauriai kalnų

grandinei su didžiuliais ledynais, ne tik karūnuojančiais, tačiau ir gaubiančiais kalnus iki vidutinio aukščio, kad jo sąlyginai lygų viršų kiaurus metus klotų ledo danga. Vieną dieną, kai žemyninis ledynas atsitrauks į poliarinius savo namus, šita aukštuma juoduos miškais. Dabar tai buvo plokščiakalnio ledynas, sumažintas pasaulį aprėpiančių ledo paklodžių šiaurėje variantas.

Pasiekę medžių eilę broliai nusiėmė akinius, kurie tausojo akis, tačiau ribojo matomumą. Kiek tolėliau paėję žemyn šlaitu jie aptiko nediduką upokšnį, kuris prasidėjo kaip ledynų tirpsmas, besiskverbiantis pro įtrūkimus uolienoje, tekėjo gruntu, paskui išsiliejo išgrynintas, be nuosėdų ir skaidrus į žaižaruojantį pavasarį. Jis veržėsi tarp snieguotų krantų kaip daugybė kitų siaurų ledyno srautų.

– Ką manai? – pasiteiravo Tonolanas, mostelėjęs srovės link. – Dalanaras sakė, kad maždaug čia ji turėtų prasidėti.

– Jei tai Donau, gana greitai sužinosim. Patirsim, kad einam palei Didžiąją Motiną Upę, kai pasieksim tris mažas upeles, kurios visos drauge srūva į rytus; šitaip jis sakė. Spėju, bet kuris iš šių upeliukų anksčiau ar vėliau prie jos nuvestų.

– Ką gi, kol kas laikykimės kairės. Vėliau nebus taip lengva ją pasiekti.

– Tas tiesa, tačiau losadunojiečiai gyvena dešinėje, galėtume apsistoti viename jų urvų. Manoma, kad kairioji pusė yra plokščiagalvių kraštas.

– Jondalarai, nesustokim pas losadunojiečius, – nekantriai šypsodamasis pareiškė Tonolanas. – Žinia, jie norės, kad pasiliktume, o mes ir taip per ilgai užsibuvome pas lansadonus. Jei užgaišim, apskritai nesugebėsime kirsti ledyno. Reikės eiti aplinkui, o šiaurinė pusė tikrai priklauso plokščiagalviams. Noriu judėti, o toliau į pietus plokščiagalvių daug nebus. O kas, jei ir bus? Juk nebijai

plokščiagalvių, tiesa? Žinai, kaip sakoma: nudėti plokščiagalvį tas pats, kas nudėti lokį.

– Nežinau, – atsakė aukštesnysis nerimo raukšlėmis išvagota kakta. – Nesu tikras, kad norėčiau susiremti ir su meška. Girdėjau, plokščiagalviai sumanesni. Vienas kitas mano, jog jie beveik žmonės.

– Gal ir sumanesni, tačiau nekalba. Jie tik gyvuliai.

– Ne dėl plokščiagalvių nerimauju, Tonolanai. Losadunojiečiai pažįsta šitą kraštą. Jie galėtų mus teisingai nukreipti. Nereikės pasilikti ilgai, tik kol susiorientuosime. Jie gali suteikti mums šiokių tokių nuorodų, keletą užuominų, ko tikėtis. Galėsime su jais pasikalbėti. Dalanaras sakė, kad keletas jų kalba zelandoniškai. Štai, ką tau pasakysiu: jei sutiksi stabtelti dabar, neprieštaraudamas praeisiu pro visus kitus urvus, kol grįšime.

– Gerai. Jei tikrai to nori.

Vyrai dairėsi vietos, kur kirsti ledo krantais surakintą srautą, jau per platų, kad būtų įmanoma peršokti. Pastebėjo skersai parvirtusį medį – natūralų tiltelį – ir patraukė jo link. Pirmas ėjo Jondalaras. Pasiekęs šaką įsikibo ir pastatė koją ant vienos išsikišusių šaknų. Tonolanas dairėsi laukdamas savo eilės.

– Jondalarai, atsargiai! – staiga suriko jis.

Pro ilgšio galvą prašvilpė akmuo. Nušokęs ant žemės po įspėjamojo šūksnio jis ištiesė ranką prie ieties. Tonolanas jau gniaužė ginklą ir susikūprinęs žvelgė ten, iš kur atskriejo akmuo. Pastebėjęs kažką judant už susiraizgiusių belapių krūmų, sviedė ietį. Kai siekė kitos, iš gretimų krūmų išlindo šešios būtybės. Broliai buvo apsupti.

– Plokščiagalviai! – suriko Tonolanas traukdamasis ir taikydamasis.

– Palauk, Tonolanai! – šūktelėjo Jondalaras. – Jų gerokai daugiau.

– Didysis atrodo kaip gaujos vadeiva. Jei pataikysiu, kiti gali pabėgti.

Tonolanas vėl atitraukė ranką.

– Ne! Jie gali mus užpulti nespėjus išsitraukti kitų iečių. Būtent dabar, kol nejuda, vertėtų laikyti juos atokiau.

Jondalaras lėtai atsistojo paruošęs ginklą.

– Nejudėk, Tonolanai. Tegu kitą ėjimą renkasi jie, tačiau nenuleisk akių nuo dičkio. Jis jaučia, kad į jį taikaisi.

Jondalaras tyrė didįjį plokščiagalvį ir su nerimu jautė, jog didelės rudos akys jį taip pat vertina. Jis niekad nebuvo matęs plokščiagalvių iš taip arti, tad nustebo. Šios būtybės ne visai atitiko išankstinę nuostatą. Dičkio akis pridengė išsikišusios vešlių antakių keteros. Jo nosis buvo didelė, siaura, labiau priminė snapą ir stiprino įspūdį, kad akys labai giliai įsodintos. Veidą slėpė barzda, tanki ir linkusi garbanotis. Žvelgdamas į jaunesnįjį, kurio barzda buvo tik pradėjusi želti, Jondalaras pastebėjo, kad plokščiagalviai neturi smakro, tik atsikišusius žandikaulius. Jų plaukai buvo tamsūs bei tankūs, kaip ir barzdos, taip pat gausiau plaukų buvo ant kūnų, ypač viršutinėje nugaros dalyje.

Kad jie plaukuotesni, galima buvo pasakyti iš kailinių apsiautalų, slepiančių tik jų torsus, iš pečių ir rankų, kurie buvo nepridengti, nepaisant kone stingdančio šalčio. Vis dėlto menkas apdaras nestebino, keisčiau buvo tai, jog jie apskritai apsirengę. Jondalaras nebuvo matęs, kad gyvūnai būtų apsirengę, nė vienas gyvūnas nesinešiojo ginklų, o visi plokščiagalviai turėjo po ilgą medinę ietį – akivaizdžiai skirtą besti, ne sviesti, nors užaštrinti galai atrodė gana

pavojingi, o keletas nešėsi sunkias kaulines kuokas, padarytas iš stambių žolėdžių priekinių kojų.

„Jų žandikauliai tikrai ne kaip gyvulių, – pagalvojo Jondalaras. – Tik kiek labiau atsikišę, o jų nosys paprasčiausiai didelės. Galvos. Štai, kur tikrasis skirtumas."

Palyginti su aukštomis, kupliomis kaktomis kaip jo ir Tonolano, šių kaktos buvo žemos, nuožulniai tęsėsi virš sunkių antakių keterų iki didelių gumbų pakaušyje. Atrodė, tarsi jų aiškiai matomi viršugalviai būtų suploti ir nustumti atgal. Išsitiesęs visu šešių pėdų šešių colių ūgiu Jondalaras patį didžiausią plokščiagalvį pranoko daugiau nei per pėdą. Netgi šešių pėdų Tonolanas galėjo jaustis tikras milžinas, nors tik ūgiu, greta to, kuris akivaizdžiai buvo vadas.

Tiek Jondalaras, tiek jo brolis buvo gerai sudėti, tačiau jautėsi liesučiai greta stiprių, raumeningų plokščiagalvių. Šie puikavosi galingais torsais, storomis, raumeningomis rankomis bei kojomis, keistai išlinkusiomis atgal, bet jie vaikščiojo stati ir tiesūs, kaip ir visi žmonės. Kuo ilgiau Jondalaras žiūrėjo, tuo panašesni plokščiagalviai atrodė į žmones, nors ir ne tokius, kokius jis buvo matęs anksčiau.

Ilgą įtemptą akimirką niekas nejudėjo. Tonolanas buvo susikūprinęs, su paruošta sviesti ietimi, Jondalaras – tiesus, tačiau tvirtai suspaudęs ietį, kad tą pat akimirką galėtų pasekti broliu; nors šeši juos apsupę plokščiagalviai buvo nejudrūs kaip akmenys, Jondalaras neabejojo, jog jie reaguotų žaibiškai. Tai buvo aklavietė, padėtis be išeities, ir Jondalaro mintys skriejo kaip pašėlusios, jam mėginant sugalvoti sprendimą.

Staiga didysis plokščiagalvis kažką suniurnėjo ir mostelėjo ranka. Tonolanas jau buvo besviedžiąs ietį, bet pačiu laiku pastebėjo sulaikantį Jondalaro gestą. Pajudėjo tik jaunasis plokščiagalvis. Jis

nubėgo krūmų, iš kurių jie išlindo, link, netrukus grįžo nešinas Tonolano sviesta ietimi ir, šio nuostabai, atnešė atiduoti. Paskui jaunikli nuėjo prie upės greta rąstinio tilto ir iššvejojo akmenį. Šį atidavė dičkiui ir nulenkė galvą tarsi atgailaudamas. Kitą akimirką visas šešetas be garso pradingo krūmuose.

Tonolanas su palengvėjimu atsiduso apsižiūrėjęs, jog anie dingo.

– Nemaniau, kad išsikapstysim! Tačiau tikrai vieną jų būčiau nusitempęs kartu. Keista, dėl ko visa tai?

– Nesu tikras, – atsakė Jondalaras, – bet gali būti, kad jaunikllis pradėjo kažką, ko dičkis nenorėjo tęsti, ir nemanau, jog iš baimės. Reikėjo drąsos šitaip stovėti priešais ietį, o paskui pasielgti taip, kaip jis.

– Galbūt jis paprasčiausiai nieko daugiau neišmano?

– Išmano. Matė, kaip metei pirmą ietį. Kodėl dar būtų liepęs jaunikliui nueiti ir tau ją atnešti?

– Tikrai manai, kad vadas anam paliepė? Kaip? Juk jie nemoka kalbėti.

– Nežinau, tačiau kažkaip dičkis paliepė jaunikliui parnešti tau ietį ir iššvejoti akmenį. Lyg šitaip viską atitaisytų. Niekas nebuvo sužeistas, todėl, spėju, jis taip ir padarė. Žinai, nesu tikras, kad plokščiagalviai – paprasčiausi gyvuliai. Tai buvo sumanu. Nežinojau, jog jie dėvi kailius, nešiojasi ginklus ir vaikšto visiškai taip pat, kaip mes.

– O aš supratau, kodėl juos vadina plokščiagalviais! Piktas būrelis. Nenorėčiau susikibti su kuriuo vienas prieš vieną.

– Suprantu, tikriausiai perlaužtų tau ranką kaip prakurų pagaliuką. Anksčiau maniau, kad jie žemi.

– Gal ir neaukšti, bet tikrai ne žemi. Aiškiai ne žemi. Didysis brolau, privalau pripažinti, tu buvai teisus. Keliaujam aplankyti

losadunojiečių. Jie gyvena taip arti, turėtų daugiau žinoti apie plokščiagalvius. Be to, atrodo, Didžioji Motina Upė yra riba, ir nemanau, kad plokščiagalviai trokšta mus matyti savo pusėje.

Vyrai keliavo kelias dienas ieškodami ženklų, kuriuos jiems buvo nupasakojęs Dalanaras, sekdami palei upę, kuri kol kas niekuo nesiskyrė nuo bet kurio kito srauto – versmės ar upokšnio, – srūvančio žemyn šlaitu. Tik papročiai, sąlygiškumas išskyrė būtent šį kaip Didžiosios Motinos Upės ištakas. Nemažai versmių susibėgo kartu, kad suformuotų pradžią didžiulės upės, kuri pasruvusi nuo kalnų vinguriuos lygumomis aštuonis šimtus mylių ir įlies savąjį vandens krovinį į vidinę jūrą pietryčiuose.

Kristalinės kalnų masyvo uolienos, tarp kurių užgimė galinga upė, buvo vienos seniausių Žemėje, o plačią lomą suformavo pernelyg dideli slėgiai, kilnoję ir lankstę atšiaurius kalnus, spindinčius dosniu didingumu. Daugiau nei trys šimtai intakų, tarp kurių buvo daug plačių upių, sruvo kalnų grandinių šlaitais palei visą jos tėkmę ir įsiliedavo į galingas bangas. Vieną dieną pasklidusi upės šlovė pasieks atokiausius Žemės kampelius, o murzglini, dumbluoti jos vandenys bus pavadinti žydrais.

Nors sušvelninta kalnų ir jų masyvų, buvo justi tiek jūrinio, tiek žemyninio klimato įtaka ir iš vakarų, ir iš rytų. Maišėsi vakarų tundros, dar vadinamos taiga, ir rytinių stepių augalija bei gyvūnija. Aukštesnėmis atšlaitėmis karstėsi kalnų ožiai, muflonai, miškingose vietovėse įprastesni buvo elniai. Žemumų ir upių terasų prieglobstyje ganėsi tarpanai – laukiniai arkliai, kurie vieną dieną bus prijaukinti. Šešėliuose be garso slampinėjo vilkai, lūšys, snieginiai leopardai. Drimblinėjo ką tik pakirdę iš žiemos miego visaėdžiai rudieji lokiai, o milžiniški vegetarai – urviniai lokiai – pasirodys kiek vėliau. Iš žieminių gūžtelių visur kaišiojo nosytes mažučiai

švilpikai. Šlaitai daugiausia buvo apaugę pušimis, nors buvo galima pamatyti baltųjų eglių, sidabrinių kėnių ir maumedžių. Artėliau upės vyravo alksniai, dažnai kartu su gluosniais ir tuopomis, o labai retai pasitaikydavo ne ką didesnių už menkus krūmokšnius subrendusių ąžuolų bei beržų.

Kairysis krantas pamažu įkalne kilo nuo upės. Jondalaras su Tonolanu ropštėsi, kol pasiekė aukšto, siauro kyšulio viršūnę. Apžvelgę kraštovaizdį vyrai pamatė atšiaurų, laukinį, nuostabų kraštą, švelninamą baltų lopų, kurie užpildė tuštumas ir glotnino atodangas, tačiau dėl tokios apgavystės keliauti buvo tik sunkiau.

Jie nesutiko nė vienos iš kelių grupių žmonių – viena tokia grupė buvo laikoma urvu, nepriklausomai nuo to, gyveno urve ar ne, – kurie vadino save losadunojiečiais. Jondalaras jau ėmė manyti, kad juodu pražiopsojo juos.

– Pažvelk! – atkreipė jo dėmesį Tonolanas.

Jondalaras pažvelgė ištiestos brolio rankos rodoma kryptimi ir pamatė dūmo sruogą, kylančią iš medžių giraitės. Juodu nuskubėjo pirmyn ir netrukus priėjo nedidelį būrelį žmonių, susispietusių aplink laužą. Broliai žengė į vidurį delnais į viršų ištiesę rankas – toks gestas reiškė atvirą ir draugišką pasveikinimą.

– Aš – Tonolanas iš Zelandonijos. Čia mano brolis Jondalaras, mudu leidomės į kelionę. Ar kas nors čia kalba mūsų kalba?

Priekin žengė vidutinio amžiaus vyras, lygiai taip pat ištiesęs rankas.

– Aš – Ladunis iš Losadunojos. Dunos, Didžiosios Motinos Žemės, vardu, būkit pasveikinti.

Jis suspaudė abi Tonolano rankas, paskui lygiai taip pat pasveikino Jondalarą.

– Ateikit, sėskitės prie ugnies. Netrukus valgysim. Ar prisidėsit prie mūsų?

– Jūs neįtikėtinai dosnūs, – formaliai atsakė Jondalaras.

– Kai pats keliavau, leidausi į vakarus, gyvenau Zelandonijos urve. Jau nemažai vandens nutekėjo, tačiau zelandonai visada laukiami.

Jis nuvedė svečius prie didžiulio rąsto netoli ugnies. Virš jo kaip apsauga nuo vėjo ir blogo oro buvo suręsta pašiūrė.

– Štai, pailsėkit, nusiimkit kuprines. Jūs tikriausiai neseniai nusileidot iš ledyno.

– Prieš kelias dienas, – atsakė Tonolanas, nusitraukdamas kuprinę.

– Suvėlavot. Bet kuriuo metu galėjo prasidėti fenas.

– Fenas? – pasitikslino Tonolanas.

– Pavasarinis vėjas. Sausas ir šiltas, iš pietvakarių. Jis toks stiprus, medžius su šaknimis rauna, šakas nuplėšia. Ir labai greitai tirpdo sniegą. Per kelias dienas viso šito neliks, ims brinkti pumpurai, – aiškino Ladunis plačiai mosuodamas rankomis ir vaizduodamas sniegą. – Jei vėjas užkluptų jus ledyne, galas. Ledas tirpsta labai sparčiai, atsiveria plyšių. Sniego tiltai lūžinėja po kojomis, ledu pasrūva upeliai, tikros upės.

– Fenas visada atneša slogučių, – pridūrė jauna moteris, pačiupusi Ladunio pasakojimo giją.

– Slogučių? – pasitikslino Tonolanas.

– Blogio dvasių, kurios atskrenda su vėju. Visi pasidaro dirglūs. Šiaip jau ramūs žmonės staiga ima ginčytis. Linksmieji nuolat verkia. Dvasios gali susargdinti, o jei jau sergi, imi geisti mirties. Žinant, ko tikėtis, kiek lengviau, tačiau visi būna prastos nuotaikos.

– Kur taip gerai išmokai kalbėti zelandoniškai? – pasiteiravo Tonolanas, išmoningai šypsodamasis patraukliai jaunai moteriai.

Ši nužvelgė Tonolaną tokiu pat nuoširdžiu žvilgsniu, bet užuot atsakiusi, pažiūrėjo į Ladunį.

– Tonolanai iš Zelandonijos, tai Filonija iš Losadunojos, mano ugniakuro duktė, – pasakė Ladunis, netrukus supratęs neišsakytą prašymą pristatyti oficialiai. Tai parodė Tonolanui, kad ji gerai save vertina ir be tinkamo pristatymo nekalba su nepažįstamaisiais, net su dailiais bei įdomiais keliautojais.

Tonolanas iškėlė rankas oficialiai pasisveikinti, akimis vertindamas ir rodydamas pritarimą. Moteris akimirką dvejojo, tarsi svarstydama, tada įdėjo plaštakas jam į rankas. Jis prisitraukė ją arčiau.

– Filonija iš Losadunojos, Tonolanas iš Zelandonijos jaučiasi pagerbtas, kad Didžioji Motina Žemė pamalonino mane tavo buvimo dovana, – supratingai šypsodamasis pasakė Tonolanas.

Filonija švelniai išraudo supratusi drąsią užuominą, kai jis paminėjo Motinos dovaną, nors jo žodžiai iš pažiūros buvo ne mažiau oficialūs nei gestai. Sujaudinta jo prisilietimo moteris pajuto dilgtelėjimą, akyse įsiplieskė kviečiančios kibirkštėlės.

– Dabar pasakyk, – tęsė Tonolanas, – kur išmokai zelandoniškai?

– Aš su pusbroliu leidausi į kelionę ir, kai perėjome ledyną, kurį laiką gyvenome zelandonų urve. Ladunis jau buvo mus kiek pramokęs – jis dažnai kalba su mumis jūsų kalba, nes nenori jos pamiršti. Kas kelerius metus vyksta mainytis. Nori, kad aš išmokčiau daugiau.

Tonolanas šypsodamasis tebelaikė jos rankas.

– Moterys nedažnai leidžiasi į ilgas ir pavojingas keliones. O jei Doni būtų tave palaiminusi?

– Iš tiesų kelionė nebuvo tokia ilga, – atsakė Filonija, pamaloninta akivaizdaus jo susižavėjimo. – Aš būčiau netrukus susipratusi grįžti.

– Į tokias keliones paprastai leidžiasi vyrai, – nenusileido Tonolanas.

Kurį laiką stebėjęs, kaip jaunuoliai bendrauja, Jondalaras atsigręžė į Ladunį.

– Jis ir vėl savo, – pasakė šypsodamasis. – Brolis niekada nelieka nepastebėjęs pačios gražiausios moters ir leidžiasi jos pakerimas sulig pirmaisiais trimis širdies dūžiais.

Ladunis sukikeno.

– Filonija dar jauna. Nors tik praėjusią vasarą patyrė pirmojo malonumo ritualą, nuo tada turi gana daug jai galvą sukančių gerbėjų. O, kad vėl tapus jaunu ir pasimėgavus Didžiosios Motinos Žemės malonumo dovanomis! Ne dėl to, kad daugiau to nepatiriu, tačiau man gera su sava pora ir nejaučiu paskatos dažnai ieškoti naujų jaudulių, – atsisukęs į aukštą šviesiaplaukį pasakojo vadas. – Mes – tik medžiotojų būrys ir nedaug turime moterų, bet nebūtų sunku susirasti vieną Dunos palaimintą, norinčią pasidalyti dovanomis. Jei čia nė viena netiks, mūsų urvas didelis, o svečiai – puiki proga iškelti šventę Motinos garbei.

– Apgailestauju, tačiau į jūsų urvą drauge nekeliausime. Mes ką tik pradėjom. Tonolanas sumanė keliauti toli, todėl nekantrauja. Galbūt grįžtant, jei nurodysite mums kryptį.

– Gaila, kad nepasisvečiuosit, – pastaruoju metu nedaug turėjom lankytojų. Kaip toli ketinat traukti?

– Tonolanas svajoja palei Donau nueiti iki pat galo, bet pradžioje visi kalba apie ilgą kelionę. Kas pasakys?

– Maniau, zelandonai gyvena prie Didžiųjų vandenų; bent jau taip buvo, kai keliavau aš. Ilgai ėjau į vakarus, paskui į pietus. Sakai, ką tik išėjot?

– Paaiškinsiu. Tu teisus, Didieji vandenys vos už kelių dienų nuo mūsų urvo, tačiau, kai gimiau, Dalanaras iš Lansadonijos buvo mano motinos pora, tad jo urvas man taip pat kaip namai. Gyvenau ten trejus metus, kol jis išmokė mane amato. Mudu su broliu viešėjom pas jį. Išėjus iš Dalanaro urvo tereikėjo kirsti ledyną, ir per kelias dienas atėjom iki čia.

– Dalanaras! Žinoma! Pagalvojau, kad atrodai pažįstamas. Tikriausiai esi jo dvasios vaikas, toks į jį panašus. Taip pat titnago apdirbėjas. Jei esi panašus į jį taip, kaip iš išorės, būsi šaunus. Jis – geriausias mano matytas amatininkas. Ketinu kitais metais jį aplankyti ir įsigyti kiek titnago iš Lansadonijos kasyklų. Nebūna geresnių akmenų.

Žmonės rinkosi aplink laužą nešini mediniais dubenėliais, o iš tos pusės sklindantys kvapai leido Jondalarui suvokti, koks alkanas jaučiasi. Jis pastvėrė savo kuprinę norėdamas patraukti iš kelio ir staiga prisiminė:

– Laduni, aš turiu truputį Lansadonijos titnago. Maniau, pravers pakeliui taisant sulūžusius įrankius, tačiau nešti sunku ir nieko nenutiks, jei iškrausiu akmenį ar pora. Su džiaugsmu tau atiduosiu, jeigu priimsi.

Ladunio akys nušvito.

– Su džiaugsmu paimsiu, tik noriu tau duoti ką nors mainais. Mielai pasinaudočiau geresnėmis sąlygomis, bet nenoriu apgaudinėti Dalanaro ugniakuro sūnaus.

Jondalaras išsišiepė.

– Jau pasiūlei palengvinti man naštą ir pavalgydinti karštu maistu.

– Vargu ar to pakanka už gerą Lansadonijos akmenį. Pernelyg supaprastinai mainus, Jondalarai. Žeidi mano išdidumą.

Aplinkui rinkosi geranoriška minia. Jondalarui nusijuokus, visi prajuko drauge.

– Gerai, Laduni, visko pernelyg nepalengvinsiu. Šiuo metu noriu tik palengvinti savo nešulį. Ateityje ko nors paprašysiu. Sutinki?

– Dabar jis mėgina mane apgauti, – išsišiepęs miniai pareiškė vyriškis. – Bent jau įvardyk.

– Kaip galėčiau įvardyti? Pasiimsiu grįždamas atgal, gerai?

– Iš kur man žinoti, ar galėsiu duoti?

– Neprašysiu to, ko duoti nepajėgsi.

– Rimtai šneki, Jondalarai, jei tik galėsiu, duosiu tau viską, ko paprašysi. Sutarta.

Jondalaras atrišo kuprinę, išėmė viršuje gulėjusius daiktus, paskui išsitraukė maišelį ir padavė Laduniui du jau apdirbtus titnago gniutulus.

– Juos išrinko ir paruošė Dalanaras, – paaiškino.

Iš Ladunio išraiškos buvo aišku, kad jis su malonumu paims du gabalus titnago, kuriuos savo ugniakuro sūnui atrinko ir paruošė pats Dalanaras, tačiau sumurmuliavo, pakankamai garsiai, kad visi girdėtų:

– Tikriausiai iškeičiau gyvybę į du akmens gabalus.

Niekas nė neužsiminė apie galimybę, kad Jondalaras kada grįš ko pasiimti.

– Jondalarai, taip amžinai stovėsi ir pliurpsi? – įsiterpė Tonolanas. – Mus pakvietė pasivaišinti, o elniena nuostabiai kvepia.

Jis šypsojosi nuo ausies iki ausies, greta stovėjo Filonija.

– Taip, maistas paruoštas, – patvirtino ji, – ir medžioklė buvo tokia puiki, kad nesuvartojome daugumos džiovintos mėsos, kurią buvome pasiėmę. Dabar, kai palengvinai savo naštą, atsirado vietos šiek tiek pasiimti, kaip manai? – pridūrė ji, šelmiškai šypsodamasi Laduniui.

– Su didžiausiu malonumu. Laduni, dar nepristatei man dailiosios savo židinio dukters, – pastebėjo Jondalaras.

– Baisu, kada židinio duktė kenkia tavo deryboms, – sumurmėjo vadas, tačiau šypsena buvo kupina pasididžiavimo. – Jondalarai iš Zelandonijos, čia Filonija iš Losadunojos.

Moteris žvilgtelėjo į vyresnįjį brolį ir staiga pasijuto užvaldyta gyvų, mėlynų, jai besišypsančių akių. Išraudo sumišus jausmams, nes pajuto, kaip ją traukia prie kito brolio, ir palenkė galvą, kad nuslėptų sumišimą.

– Jondalarai! Nemanyk, jog nematau žvilgesio tavo akyse. Nepamiršk, aš pirmas ją pamačiau, – pajuokavo Tonolanas. – Eime, Filonija, reikia tave iš čia išvesti. Leisk įspėti: lik atokiau nuo mano brolelio. Patikėk, nenorėtum turėti su juo nieko bendra, aš tai jau žinau, – tarė, o atsigręžęs į Ladunį jaunėlis apsimetė įskaudintas ir pridūrė: – Jis visada taip: vienas žvilgsnis, tiek ir tereikia. Jei tik būčiau apdovanotas taip, kaip mano brolis.

– Tu apdovanotas daugiau nei žmogui reikia, mažasis brolau, – atrėžė Jondalaras, tada nusijuokė garsiu, smarkiu, nuoširdžiu juoku.

Filonija vėl atsigręžė į Tonolaną ir jai, regis, palengvėjo pamačius, kad jis atrodo toks pat patrauklus kaip ir iš pradžių. Uždėjęs ranką moteriai ant peties Tonolanas nukreipė ją į kitą laužo pusę, tačiau ji atsisukusi pervėrė akimis ir kitą vyrą. Jau labiau pasitikėdama savimi nusišypsojo ir pasakė:

– Kai urve apsilanko svečių, visada keliame šventę Dunos garbei.

– Juodu neis į urvą, Filonija, – paaiškino Ladunis. Akimirką jaunoji moteris atrodė nusivylusi, paskui atsigręžė į Tonolaną ir nusišypsojo.

– O, kad sugrįžtų jaunystė, – sukikeno Ladunis. – Moterys, kurios labiausiai garbina Duną, dažniau būna palaimintos su jaunais. Didžioji Motina Žemė šypsosi tiems, kurie vertina jos dovanas.

Jondalaras perkėlė savo kuprinę už rąsto ir patraukė prie ugnies. Elnienos troškinys kunkuliavo puode, kurį atstojo oda, tiesiai virš ugnies pakabinta ant surištų kaulų rėmo. Verdantis skystis buvo pakankamai karštas, kad išsitroškintų mėsa, tačiau palaikė žemesnę virimo talpos temperatūrą, kad ši neužsidegtų. Oda užsiliepsnotų gerokai didesnėje nei verdančio troškinio temperatūroje.

Priėjusi moteris padavė Jondalarui medinį dubenėlį su dašių sriuba ir atsisėdo šalia ant rąsto. Titnaginiu peiliu jis pasismeigdavo mėsos ir daržovių – džiovintų šaknų, kurias atsigabeno medžiotojai, – gabaliukų, o skystį gėrė tiesiai iš dubenėlio. Kai viską suvalgė, ta pati moteris atnešė jam mažesnį dubenėlį žolelių arbatos. Jondalaras dėkingas nusišypsojo. Ji buvo keleriais metais vyresnė, spėjusi iškeisti jaunystės žavesį į tikrąjį brandos suteikiamą grožį. Moteris atsakė šyptelėdama ir vėl atsisėdo greta.

– Ar kalbi zelandoniškai? – pasiteiravo jis.

– Truputį kalbu, daugiau suprantu, – atsakė ji.

– Ar turėčiau paprašyti Ladunio mus supažindinti, ar galiu paklausti tavo vardo?

Ji vėl nusišypsojo su užuomina į vyresnės moters maloningumą.

– Tik jaunoms merginoms reikia, kad jas kas pristatytų. Aš – Lanalija. Tu Jondalaras?

– Taip, – patvirtino. Jautė jos kojos šilumą, o kylantį susijaudinimą išdavė jo akys. Moteris atsakė į žvilgsnį degančiomis akimis. Jondalaras perkėlė ranką jai ant šlaunies. Moteris prisišliejo arčiau drąsindama ir žadėdama jaudinamus išgyvenimus. Jis pritariamai linktelėjo į jos raginantį žvilgsnį, nors to ir nereikėjo: akys atsakė į kvietimą. Ji dirstelėjo jam per petį. Pasekęs jos žvilgsnį Jondalaras pamatė jų link ateinantį Ladunį. Moteris patogiai įsitaisė greta. Teks palaukti, o paskui išpildys kits kitam ką pasižadėję.

Ladunis įsitaisė greta, kiek vėliau į brolio pusę prie ugnies perėjo ir Tonolanas su Filonija. Netrukus visi susispietė aplink svečius. Pasipylė pokštai ir geraširdiški pasierzinimai, verčiami nesuprantantiesiems. Galiausiai Jondalaras nusprendė imtis kiek rimtesnės temos.

– Ką žinai apie žmones, gyvenančius žemupyje, Laduni?

– Anksčiau kartkartėmis sulaukdavome svečių sarmunajų. Jie gyvena žemupyje ir kiek į šiaurę, tačiau tai buvo seniai. Taip jau nutinka. Kartais visi jauni žmonės keliaudami traukia ta pačia kryptimi. Paskui tas kelias tampa gerai žinomas ir ne toks jaudinamas, todėl visi leidžiasi kitur. Pasikeitus kartai, tik seniai ką tebeprisimena, tad surizikuojama vėl patraukti pirmuoju keliu. Visi jauni žmonės mano atrandantys naujus dalykus. Visai nesvarbu, kad jų protėviai darė tą patį.

– Jiems tai nauja, – nesiginčijo Jondalaras, tačiau filosofinės minties toliau negvildeno.

Prieš įsitraukiant į diskusiją jam reikėjo patikimos informacijos, kuri galėjo būti maloni, tik nebūtinai praktiška.

– Ar gali papasakot ką nors apie jų papročius? Ar žinai kokių jų kalbos žodžių? Pasisveikinimus? Ko turėtume vengti? Kas gali būti įžeidu?

– Nedaug žinau, ir viskas pasenę. Vienas žmogus prieš kelerius metus traukė į rytus, tačiau negrįžo. Kas žino, gal nusprendė įsikurti kitur, – pasakė Ladunis. – Kalbama, kad dievybes jie lipdo iš purvo, bet čia tik kalbos. Neįsivaizduoju, kaip galima šventus Motinos atvaizdus lipdyti iš purvo. Išdžiūvę jie paprasčiausiai sutrupėtų.

– Galbūt dėl to, kad toji medžiaga arčiau žemės. Kai kurie žmonės dėl to mėgsta akmenis.

Kalbėdamas Jondalaras nesąmoningai įkišo ranką į maišelį, pririštą prie diržo, ir sugraibė nedidukę akmeninę apkūnios moters figūrėlę. Apčiuopė pažįstamas dideles krūtis, pūpsantį pilvą, plačius sėdmenis ir šlaunis. Svarbūs buvo tik moteriški aspektai, ne kojos ir rankos, tad akmeninė figūra turėjo tik menamas galūnes. Vietoje galvos buvo tik plaukų užuominos gumuliukas, krintantis ant veido be jokių bruožų.

Niekas nevertas pažvelgti į nuostabų veidą Doni, Didžiosios Žemės Motinos, senosios pramotės, pirmosios motinos, kūrėjos ir gyvybės puoselėtojos, tos, kuri visas moteris apdovanojo galia sukurti ir pagimdyti gyvybę. Nė vienas iš mažyčių deivės atvaizdų su jos dvasia nė neužsimena apie jos veidą. Net kai ji pasirodo sapnuose, veidas paprastai būna neryškus, nors žmonės dažnai regi jos jauną, prisirpusį kūną. Yra moterų, tvirtinančių, jog gali perimti jos dvasinę formą ir skrieti kaip vėjas, kad atneštų sėkmę ar atkeršytų, o Doni kerštas būna smarkus.

Supykusi ar įžeista ji gali siaubingai pasielgti, tačiau pats grėsmingiausias kerštas – nesuteikti nuostabiosios malonumo dovanos, kuri įteikiama moteriai nusprendus atsiverti vyrui. Didžioji Motina, arba, kaip teigiama, netgi tos, kurios jai tarnauja, gali suteikti vyrui galią dalytis jos dovana su kiek tik nori moterų, kada

tik įsigeidžia arba gali paversti jį tokiu bejėgiu, kad jis nei sugebės kam nors suteikti malonumą, nei patirs jį pats.

Jondalaras išsiblaškęs glamonėjo nukarusias akmenines deivės krūtis savo maišelyje trokšdamas sėkmės kelionėje. Tiesa, būna, kad keliautojai taip ir negrįžta, tačiau tai irgi nuotykio dalis. Tada Tonolanas uždavė Laduniui klausimą, kuris vėl privertė Jondalarą susikaupti.

– Ką žinai apie netoliese gyvenančius plokščiagalvius? Prieš kelias dienas susidūrėme su būreliu. Buvau tikras, jog ten ir baigsime savo kelionę.

Staiga Tonolanas sulaukė visuotinio dėmesio.

– Kas nutiko? – įsitempęs pasiteiravo Ladunis. Tonolanas apsakė nuotykį su plokščiagalviais.

– Karolis! – išspjovė Ladunis.

– Kas yra Karolis? – sukluso Jondalaras.

– Jaunuolis iš Tomasio urvo, chuliganų, kuriems šovė į galvas tyčiotis iš plokščiagalvių, gaujos kurstytojas. Anksčiau su jais netur ėjom jokių bėdų. Jie gyveno savoje upės pusėje, mes – savoje. Jei persikeldavome, jie laikydavosi atokiau, nebent užsibūdavome per ilgai. Tada jie tik akivaizdžiai parodydavo, jog stebi. To pakakdavo. Kai į tave spokso gauja plokščiagalvių, imi nervintis.

– Tai jau tikrai! – pritarė Tonolanas. – Tačiau ką reiškia: tyčiotis iš plokščiagalvių? Nebūčiau linkęs turėti su jais reikalų.

– Viskas prasidėjo kaip paprasčiausios linksmybės. Vienas paskatino kitą nubėgti ir paliesti plokščiagalvį. Supykdyti jie tampa gana nuožmūs. Paskui jaunuoliai ėmė gaujomis erzinti plokščiagalvius, užtikę vienus: apsupdavo ir provokuodavo, mėgindavo priversti vaikytis. Plokščiagalviai ištvermingi, tačiau jų kojos trumpos. Paprastai žmonės juos pralenkia, bet verčiau nesustoti. Tiksliai

nežinau, kaip viskas prasidėjo, tik vėliau Karolio gauja ėmė juos mušti. Įtariu, vienas tų erzinamų plokščiagalvių jį pačiupo, o tada kiti šoko ginti draugo. Šiaip ar taip, tai kartojosi nuolat, tačiau net keliese prieš vieną plokščiagalvį chuliganai neišsisukdavo gerokai nenubalnoti.

– Negaliu patikėti, – pasibaisėjo Tonolanas.

– Toliau buvo dar blogiau, – įsiterpė Filonija.

– Filonija! Tai bjauru! Nenoriu, kad tu apie tai kalbėtum! – riktelėjo Ladunis, neslėpdamas pykčio.

– Ką jie padarė? – nenustygo Jondalaras. – Jei ketiname keliauti per plokščiagalvių teritoriją, privalome žinoti.

– Manau, tu teisus, Jondalarai. Tik nenoriu to aptarti prie Filonijos.

– Aš – suaugusi moteris, – tvirtino ši, nors balsui stigo tikrumo.

Ladunis dirstelėjo į ją svarstydamas, paskui, regis, apsisprendė.

– Plokščiagalviai ėmė vaikščioti tiktai poromis arba grupėmis, Karolio gaujai tai nepatiko. Taigi, jie pradėjo erzinti pateles, tačiau plokščiagalvių patelės nekovoja. Jokio smagumo prie jų kibti, jos tik susigūžia ir pabėga. Gauja nusprendė pasinaudoti jomis kitokiam sportui. Nežinau, kas išdrįso pirmas, tikriausiai Karolis juos sukurstė. Jis mėgsta šitaip elgtis.

– Sukurstė daryti ką? – neiškentė Jondalaras.

– Jie pradėjo plokščiagalvių pateles jėga... – Ladunis nesugebėjo baigti sakinio. Jis pašoko įpykęs. Ne, įtūžęs. – Tai šlykštu! Tai žeidžia Motiną, tai piktnaudžiavimas jos dovanomis. Gyvuliai! Baisiau nei gyvuliai! Blogesni už plokščiagalvius!

– Ar nori pasakyt, kad jie dalijosi malonumais su plokščiagalvių patelėmis? Prievarta? Plokščiagalvių patelėmis? – tikslinosi Tonolanas.

– Jie tuo gyrėsi, – įsiterpė Filonija. – Neprisileisčiau vyro, kuris mėgavosi malonumais su plokščiagalve.

– Filonija! Tu tokių dalykų neaptarinėsi! Nepakęsiu šių šlykščių, atgrasių šnekų, sklindančių iš tavo lūpų! – pareiškė Ladunis. Įtūžis buvo praėjęs. Žvilgsnis – kietas kaip akmuo.

– Gerai, Laduni, – nesiginčijo dukra ir susigėdusi nuleido galvą.

– Man įdomu, kaip jie jaučiasi, – pakomentavo Jondalaras. – Galbūt todėl jaunikli užpuolė mane. Spėju, jie įpykę. Girdėjau kalbant, kad jie gali būti žmonės, o jei yra...

– Ir aš girdėjau tokias kalbas, – pareiškė Ladunis, vis dar mėgindamas nusiraminti. – Netikėk!

– To būrio, su kuriuo susidūrėme, vadas buvo sumanus, o ėjo jie stati, visai kaip mes.

– Meškos irgi kartais vaikšto ant užpakalinių kojų. Plokščiagalviai yra gyvuliai! Protingi gyvuliai, bet gyvuliai, – Ladunis iš paskutiniųjų pabandė susivaldyti supratęs, kad nejauku visai draugijai. – Paprastai jie nekenksmingi, jei netrikdai, – tęsė. – Nemanau, jog tai dėl patelių, abejoju, ar jie supranta, kaip tai žeidžia Motiną. Čia vis tie užgauliojimai ir muštynės. Jei žvėrį įerzini, jis puola.

– Manau, Karolio gauja pridarė mums bėdų, – pastebėjo Tonolanas. – Norėjome persikelti į dešinįjį krantą, kad nereiktų sukti galvos, kaip persikelti vėliau, kai ji taps Didžiąja Motina Upe.

Ladunis nusišypsojo. Dabar visiems prakalbus kita tema jo pyktis išgaravo taip pat greitai, kaip ir buvo sukilęs.

– Didžioji Motina Upė turi intakų, kurie taip pat didelės upės, Tonolanai. Jei ketini eiti pakrante iki pat galo, turėsi išmokti persikelti per upę. Štai ką pasiūlysiu. Laikykis šios pusės iki didžiojo verpeto. Tėkmė tolėliau skyla į siauresnes atšakas, kurias lengviau

kirsti nei vieną plačią upę. Tuo metu jau bus kiek atšilę. Jei norit aplankyti sarmunajus, persikėlę keliaukit į šiaurę.

– Ar toli iki verpeto? – pasiteiravo Jondalaras.

– Nubraižysiu jums žemėlapį, – pasiūlė Ladunis išsitraukęs titnago peilį. – Lanalija, duok man tą žievės gabalą. Galbūt vėliau kiti galės pridėti savų nuorodų. Įvertinus, kad reikės kirsti upę ir medžioti pakeliui, tą vietą, kur upė suka į pietus, turėtumėte prieiti vasarą.

– Vasara, – susimąstęs ištarė Jondalaras. – Taip pavargau nuo ledo ir sniego, vos galiu sulaukti vasaros. Norėčiau kiek šilumos. – Jis vėl pastebėjo Lanalijos koją greta saviškės ir uždėjo ranką jai ant šlaunies.

3

Ailai atsargiai leidžiantis stačiu uolotu tarpeklio kraštu vakaro danguje įsižiebė pirmosios žvaigždės. Vos pasislėpė už skardžio, vėjas staiga nurimo, ir ji akimirką stovėjo mėgaudamasi tykumu, tačiau akmeninės sienos užstojo ir blėstančią šviesą. Kai pasiekė apačią, tankūs krūmai palei nedidelį upelį vientisu raizgiu kontūru ryškėjo judančio milijonų viršuje švytinčių taškelių atspindžio fone.

Moteris godžiai atsigaivino upės vandeniu, tada paėjėjo tolyn į tamsą arčiau sienos. Nesivargino statyti palapinės, tik pasitiesė kailį ir įsisupo. Už nugaros esant sienai jautėsi saugiau nei atvirose lygumose pastatytoje palapinėje. Stebėdama, kaip priešpilnis mėnulis kiša savo kone apskritą veidą pro tarpeklio kraštą, ji užmigo.

Aila pabudo klykdama.

Visiškai užvaldyta siaubo atsisėdo tiesiai kaip strėlė – smilkiniuose kalė, širdis daužėsi kaip pašėlusi – ir įsispoksojo į miglotus kontūrus juodoje tuštumoje priešais. Apakinus šviesos blyksniui kartu su baisiu trenksmu, net pašoko, o paskui drebėdama stebėjo, kaip, pakirsta ugninės strėlės, aukšta pušis skyla ir lėtai svyra, vis dar prigludusi prie atkirstos pusės. Atrodė taip netikroviškai: liepsnojantis medis, nušviečiantis savo žūties sceną ir metantis groteskiškus šešėlius ant sienos priešais.

Merkiant lietui gesinama ugnis spragsėjo ir šnypštė. Aila susirangė arčiau sienos, nekreipdama dėmesio nei į srūvančias karštas ašaras, nei į veidą prausiančius šaltus lašus. Pirmas tolimas griaustinis, primenantis žemę purčiusį grumėjimą, iš tolimų atminties klodų iškėlė kitą pasikartojantį sapną: košmarą, kurio pabudusi niekada gerai neprisimindavo, tik likdavo šleikštus sunkumas ir visa apimanti širdgėla. Dar viena strėlė, lydima garsaus grumėjimo, akimirką užliejo juodą tuštumą klaikia ryškia šviesa, kuri suteikė jai progą trumpai išvysti stačias sienas ir dantytą medžio kamieną, kurį galingas žaibo pirštas iš dangaus perlaužė kaip liaunutę šakelę.

Virpėdama iš baimės ir nuo drėgno, smelkiančio šalčio, moteris suspaudė savo amuletą ieškodama bet kokios apsaugos. Tokią reakciją tik iš dalies lėmė griaustinis bei žaibai. Aila ne itin mėgo audras su perkūnija, tačiau buvo prie jų pripratusi: liūtys dažniau būdavo naudingos nei pridarydavo žalos. Ji vis dar jautė emocinius košmaro apie žemės drebėjimą padarinius. Žemės drebėjimai buvo blogis, visada sukeldavęs siaubingų praradimų, išdraskydavęs jos gyvenimą. Nebuvo nieko, ko ji bijotų labiau.

Galų gale suvokusi, jog kiaurai permirko, Aila iš krepšio išsitraukė kailio palapinę. Užsimetė ją virš miegamojo kailio kaip uždangalą ir įkišo galvą į vidų. Dar ilgai drebėjo, kol sušilo, tačiau nakčiai baigiantis baisioji audra nuslopo, ir ji pagaliau užmigo.

Ankstyvą rytmetį pripildė triukšmingas paukščių čiulbesys, čirškimas ir kranksėjimas. Aila nusitraukė uždangalą ir apsidairiusi nudžiugo. Rytmečio saulėje žiburiavo žalias pasaulis, vis dar

drėgnas nuo lietaus. Ji buvo įsikūrusi plačiame akmenuotame paplūdimyje, kur vingiuota nedidelės į pietus srūvančios upelės vaga suko į rytus.

Kitame krante iki pat akmeninės sienos viršaus kilo tamsžalių pušų eilė, tačiau nė viena viršūnė nesiekė aukščiau. Bet kokį nedrąsų kyštelėjimą aukštėliau upės tarpeklio krašto kirste nukirsdavo vėjo gūsiai iš stepių viršuje, todėl aukščiausi medžiai atrodė savotiškai, keistai buki, augdami plėtė kuplias šakas. Vieną aukštesnį už kitus kone tobulai simetrišką milžiną gadino tiktai kiek dešiniau nuo kamieno pakrypusi smailė, o greta stypo kitas, prie kurio apanglėjusio, dantyto kamieno tebebuvo prikibusi nuversta viršūnė. Medžiai augo ant siauros juostos kitoje upės pusėje, tarp kranto ir sienos, kai kurie taip arti vandens, kad buvo matyti plikos šaknys.

Ailos pusėje, kiek aukščiau akmenuoto paplūdimio, ilgas blyškių žalių lapų ašaras į upelį liejo lanksčių gluosnių arkos. Palinkusių aukštų drebulių lapeliai virpėjo švelniame vėjyje. Baltakamieniai beržai augo guotais, o jų pusbroliai alksniai labiau priminė aukštus krūmokšnius. Aplink medžius raizgėsi, ropštėsi vijokliai, o arčiau upės glaudėsi jau sulapoję visokiausių rūšių krūmai.

Aila taip ilgai ėjo išdžiūvusiomis, suvytusiomis stepėmis, kad kone pamiršo, kokia graži gali būti žaluma. Mažoji upelė kibirkščiavo kviesdama, tad, pamiršusi baimes ir audrą, moteris pašoko ir nubėgo pakrante. Pirmiausia troško atsigerti, paskui impulsyviai atrišo ilgą apsiautalo raištį, nusiėmė amuletą ir šoko į vandenį. Upė staigiai gilėjo ir ji panėrė, paskui nuplaukė stataus skardžio kitapus link.

Šaltas vanduo gaivino, nusiplauti stepių dulkes ir purvą buvo didžiai malonu. Plaukdama prieš srovę Aila jautė, kaip ši vis stiprėja, o vanduo šąla artėjant stačioms sienoms, ribojančioms upę. Apsivertė

ant nugaros ir liūliuojama keliančio vandens leido srautui nešti ją pasroviui. Ji žvelgė į gilų mėlį, užpildantį erdvę tarp aukštų uolų, paskui pastebėjo tamsų lopą kiek aukščiau ties paplūdimiu. „Ar ten galėtų būti urvas?“ – pagalvojo užplūdus susijaudinimui ir svarstė, ar būtų sunku jį pasiekti.

Moteris išbrido į krantą, atsisėdo ant šiltų akmenų ir leidosi saulės džiovinama. Jos akį patraukė greiti žvitrūs paukščiukai, šokinėjantys palei krūmus, traukiantys sliekus, kuriuos nakties liūtis išginė arčiau paviršiaus, ir lakiojantys nuo šakelės ant šakelės, kad palesnotų krūmus aplipusių uogų.

„Tik pažiūrėk į tas avietes! Tokios didelės“, – galvojo Aila. Plazdantys sparnai kvietė ją prieiti, įsikurti netoliese. Ji kišosi į burną saujas saldžių, sultingų uogų. Pasisotinusi nusiplovė rankas, užsikabino amuletą, tačiau suraukė nosį pažvelgusi į purviną, dėmėtą ir prakaituotą apsiautalą. Kito neturėjo. Kai prieš iškeliaudama įėjo į žemės drebėjimo nuniokotą urvą pasiimti drabužių, maisto ir palapinės, pirmiausia rinkosi, ko prireiks išgyventi, o ne vasarinio apsiautalo pamainą.

Dabar vėl galvojo apie išgyvenimą. Neviltį varančias mintis, užplūdusias sausose niūriose stepėse, išsklaidė gaivus žaliuojantis slėnis. Avietės veikiau sužadino apetitą nei numalšino alkį. Aila įsigeidė ko nors stipresnio ir nuėjo į nakvynės vietą pasiimti svaidyklės. Patiesė šlapią kailio palapinę bei drėgną kailį ant saulės įšildytų akmenų, tada apsivyniojo purviną apsiautalą ir ėmė dairytis lygių apvalių akmenėlių.

Atidžiau patyrinėjus paaiškėjo, kad paplūdimyje yra ne tik akmenėlių. Jis buvo nuklotas dulsvai pilka upės atplukdyta mediena ir išbalintais kaulais, o prie sienos iškyšos buvo suversta didžiausia krūva. Nuožmūs pavasariniai potvyniai, rovę su šaknimis medžius

ir nušlavę neapdairius gyvūnus, blaškydavo siaurame sraute tarp stačių uolų aukštupyje, o ties posūkiu nirtūs vandenys blokšdavo viską į aklavietę greta sienos. Krūvoje Aila pastebėjo galingus elnių ir ilgus bizonų ragus, keletą didžiulių lenktų ilčių: netgi milžiniški mamutai nepajėgė pasipriešinti potvynio jėgai. Tarp nuosėdų buvo įsimaišiusių ir didesnių riedulių, tačiau moteris prisimerkė pastebėjusi kelis vidutinio dydžio pilkus, kalkėtus akmenis.

„Titnagas! – tarė sau Aila geriau įsižiūrėjusi. – Neabejoju. Reikia tašymo akmens, kad pradaužčiau žievę, bet paprasčiausiai esu tikra." Susijaudinusi moteris ieškojo pakrantėje lygaus ovalaus akmens, kurį būtų patogu laikyti rankoje. Radusi tinkamą kaukštelėjo į išorinę gniutulo dangą iš kalkių. Atskilo gabalas balsvos žievės, o viduje atsiskleidė blausiai žvilgantis tamsiai pilkas akmuo.

„Tikrai titnagas! Taip ir žinojau! – Jos galvoje pralėkė mintys apie įrankius, kuriuos galės pasigaminti. – Galėsiu pasidaryti netgi kelias ietis. Be to, nereikės taip nerimauti, kad kas nors sulūš." Ji atsitempė dar kelis sunkius akmenis, vandens srauto iš kalkių nuosėdų išplautus toli aukštupyje ir neštus kunkuliuojančios tėkmės, kol sustojo pailsėti akmeninės sienos papėdėje. Atradimas skatino Ailą tyrinėti toliau.

Siena, kuri potvynio metu buvo užtvara skubančiai srovei, kyšojo į vidinę upės vingio pusę. Įprastoje vagoje vandens lygis buvo pakankamai žemas, kad būtų galima lengvai apeiti kyšulį, tačiau aplenkusi sieną Aila sustojo. Priešais driekėsi slėnis, kurį buvo mačiusi iš viršaus.

Už vingio upė platėjo, putodama sruvo per seklesnėse vietose kyšančius akmenis ir stačios tarpeklio sienos papėde tekėjo į rytus. Arčiau šios sienos nuo niršių vėjų apsaugoti medžiai ir krūmai buvo didingo aukščio. Kairėje, už akmenų iškyšos, tarpeklio siena krypo,

šlaitas pamažu žemėjo ir virto į stepes šiaurėje bei rytuose. Priešais plytintis slėnis buvo vešliai prižėlęs brandžios žolės, banguojančios vėjo gūsiuose, kurie sklido žemyn nuo šiaurinės atšlaitės, o pačiame lauko viduryje ganėsi negausi stepinių arklių kaimenė.

Gerdama vaizdo grožį ir ramybę Aila vargiai galėjo patikėti, kad sausos, vėjuotos prerijos viduryje egzistuoja tokia vieta. Slėnis lyg prabangi oazė slėpėsi plyšyje tarp bekraščių lygumų: gausos pasaulėlis, tarsi gamta, suvaržyta praktinės stepių ekonomijos, galimybėms leidus būtų sumaniusi pasinaudoti apsčiomis dovanomis.

Jaunoji moteris susidomėjusi iš tolo stebėjo arklius. Tai buvo sveiki, nedidukai gyvūnai trumpomis kojomis, storais sprandais, sunkiomis galvomis su atsikišusiomis nosimis, kurios priminė Ailai dideles išsišovusias kai kurių genties vyrų nosis. Arkliai puikavosi svoringais gauruotais kailiais ir trumpais, stačiais karčiais; nors kiek pilkšvi, dauguma buvo gelsvo plauko, kintančio nuo neutralios kreminės dulkių iki sunokusio šieno spalvos. Vienoje pusėje stovėjo palvas eržilas, o Aila pastebėjo ir dar kelis tokio pat plauko kumeliukus. Eržilas pakėlė galvą, krestelėjo trumpus karčius ir sužvengė.

– Didžiuojiesi savo gentimi, tiesa? – tarstelėjo Aila šypsodamasi.

Ji nubrido per žolę prie upę gaubiančių krūmų, nesąmoningai stebėdama augalus ir prisimindama jų gydomąsias ypatybes bei maistinę vertę. Ruošiantis tapti gydytoja teko išmokti rinkti gydomųjų galių turinčius augalus, todėl buvo labai mažai tokių, kurių ši moteris neatpažindavo tučtuojau. Šį kartą jos tikslas buvo pramisti.

Karpyti lapai ir sudžiūvę skėtiniai žiedynai išdavė, jog keli coliai po žeme slypi laukinių morkų šaknys, tačiau Aila praėjo pro šalį tarsi nepastebėjusi. Anaiptol. Moteris prisimins tą vietą taip tiksliai, lyg būtų pasižymėjusi, o augalai niekur nedings. Žvitri jos akis pastebėjo kiškio uodegą, tad tą akimirką Ailą susitelkė į mėsą.

Kaip patyrusi medžiotoja vogčiomis ji sekė šviežias išmatas, nulenktus žolių ašmenis, vos įžiūrimus pėdsakus purve ir priekyje pastebėjo pasislėpusio gyvūnėlio su maskuojančiu kailiuku kontūrą. Iš už diržo išsitraukusi svaidyklę įkišo ranką į apsiautalo klostę ir apčiuopė porą akmenėlių. Kiškiui stryktelėjus jau buvo pasiruošusi. Ne vienerius metus praktikavusis nesąmoningai grakščiai Aila sviedė akmenį, kitą sekundės dalį – antrą ir išgirdo pasitenkinimą keliančius smūgius. Abi kulkos pasiekė į taikinį.

Pačiupusi laimikį Aila prisiminė tuos laikus, kai mokėsi šios dvigubo akmens technikos. Per didelis pasitikėjimas bandant nudėti lūšį išmokė ją įvertinti savo pažeidžiamumą. Vis dėlto prireikė ne vieno bandymo, kol ištobulino būdą, kaip po pirmo metimo spėti įdėti antrą akmenį, svaidyklei dar judant, kad galėtų vieną po kito iššauti dvi kulkas.

Grįždama atgal ji nusilaužė šakelę, nusmailino vieną jos galą ir išsikasė laukinių morkų. Susikrovė jas į apsiautalo klostes, atsikirto dvi išsišakojusias šakeles ir grįžo į pakrantę. Pasidėjusi kiškį ir šaknis, iš krepšio Aila išsitraukė pagaliuką, platformą, tada iš didžiulės krūvos pasienyje prisirinko sausų pliauskų bei sausų krituolių iš po apatinių medžių šakų. Tuo pačiu įrankiu su „V“ formos išpjova aštriajame gale, kuriuo aštrino kasimo pagaliuką, ji paskuto drožlių nuo sausos lazdelės, paskui nulupo atšokusią pūkuotą žievę nuo senų pelynų krūmų, parinko sausų pūkų iš gaurometčių ankščių.

Suradusi patogią vietą atsisėsti surūšiavo medieną pagal dydį, paskui išsidėliojo pintis, prakurus ir didesnes malkas. Apžiūrėjo platformą – gabalėlį sauso raganės vijoklio, tada viename gale titnaginiu grąžtu išduobė nežymią duobelę ir įstatė sumedėjusio pernykščio švendro galiuką dydžiui patikrinti. Gaurometčių pūkus sudėjo į plaušingos žievės lizdelį po ugnies platformos duobute, šią

suėmė kojomis, tada nendrės galą įrėmė į įrantą ir sunkiai atsikvėpė. Norint įkurti ugnį reikia susitelkti.

Suglaudusi delnus lazdelės viršuje Aila pradėjo ją sukinėti pirmyn ir atgal tarp plaštakų, spausdama žemyn. Sukiojant ir nuolat spaudžiant rankos slysdavo lazdele žemyn, kol kone paliesdavo platformą. Jei būtų buvę kas padeda, tuo metu kitas žmogus būtų galėjęs pradėti viršuje, tačiau būdama viena Aila turėjo paleisti lazdelę apačioje ir kuo greičiau vėl griebtis viršaus, kad nepaliautų sukimosi ritmas, kad nė akimirką nesusilpnėtų spaudimas, kitaip trinties sukeltas karštis išsisklaidytų, jo neprisikauptų pakankamai ir medis nepradėtų rusenti. Darbas buvo sunkus, o pailsėti nebuvo galima.

Aila ritmingai judėjo nekreipdama dėmesio į išrasojusią kaktą ir prakaito lašelius, besiritančius į akis. Nuolat sukiojant skylutė gilėjo, ėmė kauptis sauso medžio pjuvenos. Prieš pakylant dūmo sruogai Aila užuodė rusenantį medį ir pamatė, kad įrantas juoduoja, todėl narsiai tęsė, nors jai jau gėlė rankas. Galų gale nedidukė žėruojanti anglis pradegino platformą ir nukrito ant lengvai užsiliepsnojančių medžiagų lizdelio apačioje. Kitas etapas buvo netgi svarbesnis. Jei kibirkštis užges, teks vėl pradėti viską iš pradžių.

Ji pasilenkė taip arti kibirkšties, kad veidu jautė šilumą, ir pradėjo pūsti. Stebėjo, kaip su kiekvienu gūsiu ji paryškėja, tada vėl priblėsta Ailai traukiant kitą gurkšnį oro. Ji laikė nedidukę drožlę prie rusenančio medžio gabalėlio ir stebėjo, kaip jis tai paaiškėja, tai vėl pajuosta, bet taip ir neįsidega. Galų gale šoktelėjo mažytė liepsnelė. Aila pūstelėjo stipriau, pamaitino ją drožlėmis ir, kai mažoji krūvelė įsidegė, pridėjo daugiau pakurų.

Atsipūsti galėjo tik tada, kai užsiliepsnojo didelės pliauskos ir ugnis gerai įsidegė. Aila atsinešė ir prie laužo sukrovė dar kelias

malkas, paskui kitu įrankiu su kiek didesne įranta nuskuto žievę nuo žalios šakelės, kuria kasė laukines morkas. Dvišakas vyteles įsmeigė abipus laužo taip, kad nusmailinta šakelė tvirtai laikytųsi, tada ėmėsi lupti kiškį.

Kai ugnis išblėso ir liko karštos anglys, kiškis jau buvo užmautas ant iešmo ir paruoštas kepti. Aila pradėjo vynioti vidurius į kailį ketindama atsikratyti, kaip darė keliaudama, paskui apsigalvojo.

„Kailį galiu panaudoti, – toptelėjo moteriai. – Užtruks tik dienelę kitą..."

Upėje nuplovusi laukines morkas – ir kraują nuo rankų – suvyniojo jas į gysločių lapus. Dideli pluoštiniai lapai buvo valgomi, tačiau ji negalėjo atsikratyti minčių apie kitokį jų panaudojimą: kaip tvirtų, gydančių tvarsčių ant įpjovų ir nubrozdinimų. Į lapus suvyniotas morkas Aila sudėjo greta anglių.

Atsisėdusi akimirką pailsėjo, tada nusprendė imtis kailio. Kol mėsa kepė, su sulaužytu gremžtuku iš odos vidaus ji nuskuto kraujagysles, plaukų folikulus bei plėveles ir pagalvojo apie naują įrankį.

Dirbdama Aila tyliai niūniavo be jokios melodijos, mintims leido klajoti. „Galbūt turėčiau pasilikti čia kelias dienas, baigčiau kailį. Šiaip ar taip, reikia pasigaminti įrankių. Vertėtų pamėginti pasiekti tą skylę sienoje aukštėliau. Kiškis pradeda šauniai kvepėti. Urvas apsaugotų mane nuo lietaus – nors gali būti ir nenaudotinas."

Ji atsistojusi apsuko iešmą, paskui apvertė kailį. „Pernelyg ilgai pasilikti negalima. Iki žiemos privalau rasti žmonių." Ji liovėsi gremžti odą ir staiga dėmesį sutelkė į vidinį nerimą, kuris buvo kone nuolatinis jos minčių palydovas. „Kur jie? Iza minėjo, kad žemyne yra daugybė kitų. Kodėl aš jų nerandu? Ką man daryti, Iza?" Be įspėjimo ištryško ir pasipylė ašaros. „O, Iza, aš taip ilgiuosi tavęs ir Krebo. Ir Ubos. Ir Durko, savo vaikelio... savo vaikelio. Taip ta-

vęs troškau, Durkai, buvo taip sunku. Tu neišsigimęs, tik truputį kitoks. Kaip aš.

Ne, ne kaip aš. Tu priklausai genčiai, tik būsi truputį aukštesnis, ir tavo galva atrodo truputį kitaip. Vieną dieną tapsi didžiu medžiotoju. Puikiai šaudysi svaidykle. Bėgsi greičiau už visus. Laimėsi visas lenktynes genties susirinkimuose. Gal ne imtynes, tu būsi ne toks stiprus, kaip kiti genties vyrai, tačiau vis tiek stiprus.

Vis dėlto kas su tavimi žais garsais? Kas su tavimi kels palaimingą triukšmą?"

„Liaukis, – subarė save Aila, atgalia ranka šluostydamasi ašaras. – Turėčiau džiaugtis, kad esi tarp žmonių, kurie tave myli, Durkai. Kai tapsi vyresnis, tavo pora taps Ura. Oda pažadėjo ją išmokyti, kad būtų gera moteris tau. Ura taip pat nėra išsigimusi. Ji tik kitokia, kaip tu. Įdomu, ar aš kada rasiu porą?"

Aila pašoko patikrinti mėsos. Norėjo judėti, kad tik ką nors veiktų, kad tik kas nors atitrauktų nuo minčių. Nors mėsa dar buvo neiškepusi taip, kaip moteris mėgo, ji nusprendė, jog pakaks. Mažos blyškiai geltonos laukinės morkos buvo minkštos, saldžiai aštrios. Aila pasigedo druskos, kurios niekad netrūkdavo prie vidinės jūros, bet alkis buvo geriausias prieskonis. Kiškio likučius ji paliko kepti ilgėliau, kol baigs gremžti kailį. Pavalgiusi pasijuto kiek geriau.

Kai saulė buvo aukštai, Aila nusprendė patyrinėti skylę uoloje. Ji išsirengė, perplaukė upokšnį ir kabindamasi už medžių šaknų išlipo iš gilaus vandens. Buvo sudėtinga ropštis kone vertikalia siena, ji netgi spėliojo, ar verta, net jei ras urvą. Šiaip ar taip, nusivylė pasiekusi siaurą atbrailą priešais juodą skylę ir apsižiūrėjusi, kad tai tik įduba uoloje. Hienos išmatos tamsiame kampe leido jai suprasti, jog nusileisti iš stepių turėtų būti lengviau, tačiau erdvės šiek tiek didesniam padarui nepakako.

Moteris pradėjo leistis, paskui paėjėjo toliau. Pasroviui ir kiek žemiau ant kitos sienos ji matė į upės linkį išsikišusios akmenų užtvaros viršų. Tai buvo plati atbraila, o jos gale, uoloje, pasirodė esanti dar viena skylė, kur kas gilesnė. Iš patogaus stebėjimo taško Aila matė statų, bet įveikiamą taką, kuris vedė į viršų. Susijaudinus pradėjo daužytis širdis. Jei tai urvas, kad ir kokio dydžio, ji turi sausą vietą nakčiai praleisti. Kone nuo skardžio vidurio ji šoko į upę nekantraudama išsiaiškinti.

„Tikriausiai praėjau pro jį vakar vakare leisdamasi žemyn", – galvojo Aila, pradėjusi kopti. Buvo per tamsu ką nors įžiūrėti. Paskui prisiminė, kad prie nežinomo urvo visada reikia artintis atsargiai, tad grįžo pasiimti svaidyklės ir kelių akmenų.

Nors vakar žemyn leidosi labai atsargiai, dienos šviesoje matė, kad prisilaikyti nereikia. Per tūkstantmečius upė giliau įsirėžė į priešingą krantą; siena šioje pusėje nebuvo stati. Priartėjusi prie atbrailos Aila pasiruošė svaidyklę ir judėjo pirmyn labai atsargiai.

Visos moters juslės būdravo. Ji klausėsi kvėpavimo ir čežėjimo, dairėsi, ar kur nepamatys dabartinius gyventojus išduodančių ženklų, uodė orą mėgindama pajusti savitus mėsėdžių žvėrių kvapus: gal šviežių išmatų, gal padvisusios mėsos. Išsižiojo, kad skonio receptoriai padėtų sugauti kvapus; stengėsi nuoga oda pajusti menkiausią iš urvo sklindančią šilumą ir intuicijos vedama kuo tyliausiai artinosi prie angos. Laikydamasi arčiau sienos prislinko prie tamsaus plyšio ir pažvelgė vidun.

Ničnieko.

Į pietvakarius atsiverianti anga buvo nedidelė. Įeinant pasilenkti nereikėjo, tačiau pakėlusi ranką Aila siekė viršų. Ties įėjimu grindys kiek žemėjo, bet toliau buvo tiesios. Grunto sluoksnį sudarė vėjo supūstas liosas ir nuolaužos, suneštos žvėrių, kurie kitados glaudėsi

urve. Nelygios akmenuotos priebėgos grindys buvo sausos ir tvirtai suplūktos.

Šnairakiuodama iš už kampo Aila nepastebėjo jokių ženklų, kad urve neseniai būtų gyventa. Ji tyliai įslinkusi į vidų pajuto, kaip ten šalta palyginti su saulėta atbraila, ir palaukė, kol akys pripras prie prieblandos. Urve buvo šviesiau, nei ji tikėjosi, o paėjėjusi toliau pamatė, kad šviesa krinta dar ir pro skylę virš angos. Toji skylė taip pat buvo praktiška: dūmai galės pro ją išeiti nepripildydami viršutinės urvo dalies – tai didelis privalumas.

Akims pripratus Aila suprato matanti stebėtinai aiškiai. Krintanti šviesa taip pat buvo privalumas. Urvas nebuvo didelis, tačiau ir nemažas. Stačios sienos platėjo iki gana tiesios galinės sienos. Apskirtai erdvė buvo bemaž trikampė su viršūne ties anga, o rytinė siena buvo ilgesnė nei vakarinė. Tamsiausia vieta buvo galinis kampas rytuose; tą vietą reikėjo apžiūrėti pirmiausia.

Moteris lėtai slinko palei rytinę sieną stebėdama, ar nėra plyšių ir takų, kurie vestų į gilesnes nišas, galbūt slepiančias kokius pavojus. Netoli tamsiojo kampo gulėjo netvarkinga nuo sienos atskilusių akmenų krūva. Palypėjusi akmenimis, Aila apčiuopė pakopą ir tuštumą už jos.

Nusprendė pasidaryti deglą, paskui apsigalvojo. Negirdėjo, neužuodė, nejuto jokių gyvybės ženklų, bemaž nieko neįžiūrėjo. Ranka suėmusi svaidyklę ir akmenis, pasigailėjo, jog neapsigaubė apsiautalu – tada turėtų kur susidėti ginklus, – ir užsiropštė ant pakopos.

Tamsi anga buvo žema, kad patektų į vidų, Ailai teko susikūprinti. Tai būta tik ertmės, besibaigiančios stogu, kuris leidosi nuožulniai iki pat nišos grindų. Pačiame gale gulėjo kaulų krūvelė. Paėmusi vieną moteris išropojo atgal, tada, paėjėjusi išilgai galinės

sienos, palei vakarinę sieną sugrįžo prie angos. Urvas buvo aklinas, be kito išėjimo. Išskyrus nedidelę nišą, nebuvo kitų patalpų ar tunelių, vedančių į nežinomas vietas. Atrodė jauku ir saugu.

Eidama į tolimąjį urvo terasos kraštą Aila prisidengė akis nuo ryškios saulės šviesos ir apsidairė. Stovėjo pačiame dantytos sienos viršuje. Žemiau apačioje kūpsojo suplukdytos medienos ir kaulų krūva, viliojo akmenuotas paplūdimys. Kairėje buvo matyti toli, visas slėnis. Tolumoje upė vėl suko į pietus, vingiavo aplink stačios priešingos sienos pagrindą, o siena tapo plokščia stepe.

Aila apžiūrėjo kaulą rankoje. Tai buvo ilgas didžiulio elnio kojos kaulas, senas ir išdžiūvęs, su aiškiomis dantų žymėmis ten, kur buvo suskaldytas iki pat čiulpų. Dantų raštas, kaulo apgraužimo būdas atrodė lyg ir pažįstamas. Tai buvo kačių šeimos žinduolis, tuo Aila buvo tikra. Mėsėdžius ji pažinojo geriau nei kiti gentainiai. Su jais ugdė medžiojimo įgūdžius, tačiau tik su mažesnėmis ir vidutinio dydžio rūšimis. Šiuos ženklus paliko didelė, labai didelė katė. Moteris apsisuko ir vėl sužiuro į urvą.

„Urvinis liūtas! Kadaise čia buvo urvinio liūto irštva. Niša – tobula vieta liūtei atsivesti palikuonių, – galvojo Aila. – Galbūt nederėtų leisti nakties urve? Gali būti nesaugu. – Ji vėl pažvelgė į kaulą. – Jis toks senas, urve nebūta metų metus. Be to, laužas prie įėjimo žvėris atbaidys.

Toks gražus urvas. Nedaug būna tokių gražių. Daug erdvės, geros plūktos grindys. Nemanau, kad viduje būna drėgna, pavasario potvyniai iki čia nesiekia. Yra netgi dūmų skylė. Ko gera, atsinešiu kailį, krepšį, kelias pliauskas ir susikursiu ugnį." Aila nuskubėjo žemyn į paplūdimį. Grįžusi ant šiltos akmeninės atbrailos patiesė palapinės odą ir kiškio kailiuką, krepšį pasidėjo viduje, paskui atsi-

nešė kelis glėbius malkų. „Tikriausiai vertėtų atsinešti kelis akmenis židiniui“, – vėl leisdamasi mintijo ji.

Staiga sustojo. „Kam man tie židinio akmenys? Pabūsiu tik kelias dienas. Turiu toliau ieškoti žmonių. Privalau iki žiemos juos rasti...

O kas, jeigu nerasiu?“ Mintis pleveno jau senokai, bet iki šiol Aila neleido sau jos tiksliai suformuluoti – pasekmės buvo pernelyg baisios. „Kas bus, jei ateis žiema, o aš vis dar nebūsiu radusi žmonių? Neturiu atsidėjusi jokio maisto. Neturiu vietos apsistoti, kur būtų sausa ir šilta, kur galima būtų pasislėpti nuo vėjo, sniego. Jokio urvo...“

Ji vėl pažvelgė į urvą, paskui į nuostabų slėnį, apsaugotą nuo vėjų, į arklių kaimenę toli pievoje, vėl į urvą. „Šitas urvas man puikiai tiktų, – pagalvojo. – Ilgokai užtrukčiau, kol rasčiau kitą tokį gerą. Ir slėnis. Galiu rinkti, medžioti, saugoti maistą. Čia yra vandens ir daugiau nei pakankamai medienos pratempti žiemą, net ne vienai. Yra netgi titnago. Ir vėjas neužpučia. Čia yra visko, ko man reikia – išskyrus žmones.

Nežinau, ar ištverčiau visiškai viena ištisą žiemą, tačiau vasara jau baigiasi. Reikia paskubėti, kuo greičiau pradėti, jei noriu sukaupti užtektinai maisto. Iki šiol nė vieno žmogaus nesutikau, iš kur man žinoti, kad tai apskritai įvyks? Iš kur man žinoti kad, tie, kuriuos rasiu, leis pasilikti kartu? Aš jų nepažįstu. Kai kurie ne geresni už Braudą. Tik pažiūrėk, kas nutiko vargšelei Odai. Ji sakė, jog vyrai, kurie ją prievartavo, kaip Braudas prievartavo mane, buvo svetimieji. Tvirtino, kad jie atrodė kaip aš. Kas, jeigu jie visi tokie?“ Aila vėl pažiūrėjo į urvą, paskui nužvelgė slėnį. Paėjusi atbrailos pakraščiu, nuspyrė išklibusį akmenį, įsižiūrėjo į arklius ir apsisprendė.

– Arkleliai, – tarė, – ketinu kurį laiką pabūti jūsų slėnyje. Kitą pavasarį vėl pradėsiu ieškoti kitų. Jei dabar pat nepradėsiu ruoštis žiemai, kito pavasario nebesulauksiu.

Ailos kalbą arkliams sudarė tik keli garsai, ir tie kapoti, gomuriniai. Garsus ji vartojo tik vardams arba norėdama pabrėžti turtingą, sudėtingą ir visiškai suprantamą grakščių ir aptakių rankų judesių kalbą. Šią vienintelę prisiminė.

Vos apsisprendusi Aila pajuto palengvėjimą. Ji baiminosi net minties, kad reikės palikti šitą mielą slėnį ir dienų dienas kęsti varginamą žygį perdžiūvusiomis vėjuotomis stepėmis, apskritai bijojo net pagalvoti apie tolesnę kelionę. Nuskuodė žemyn į akmenuotą pakrantę pasiimti apsiautalo ir amuleto. Siekdama mažo odinio kapšelio pastebėjo žvilgant nedidelę ledo skeveldrėlę.

– Iš kur vasaros viduryje čia gali būti ledo, – nustebo moteris pakėlusi šukę.

Nešalta, tvirtomis, lygiomis briaunomis, glotniomis ir plokščiomis sienelėmis. Aila visaip sukiojo stebėdama, kaip šukelė žėri saulėje. Tada jai pasisekė pasukti radinį teisingu kampu, kad prizmė išskleistų saulės spindulį į visą spalvų spektrą, ir moteris neteko žado išvydusi ant žemės vaivorykštę. Aila nebuvo mačiusi gryno kvarco kristalo.

Krištolas, kaip titnagas ir dauguma kitų akmenų pakrantėje, buvo eratiniai – kilę ne iš šios vietos, atneštiniai. Žvilgantį akmenėlį nuo gimtosios uolienos atkirto stipresnė ledo – gaivalo, kurį pats priminė, – jėga, o tirpsmas jį nešė, kol leido pailsėti ledynų upokšnio sąnašiniame moreniniame priemolyje.

Staiga Aila pajuto, kaip nugara perbėgo šaltesnis nei ledas šaltis, ir atsisėdo, nes buvo pernelyg sukrėsta, kad galėtų išstovėti

galvodama apie akmenėlio reikšmę. Prisiminė, ką jai labai labai seniai, kai buvo dar mažytė, pasakojo Krebas.

Buvo žiema, ir senoji Dorė pasakojo visokias istorijas. Aila svarstė ką tik išgirstą legendą ir ėmė kamantinėti Krebą. Pokalbis pasisuko apie totemus.

– Totemams reikia gyvenamosios vietos. Jei jie paliktų žmones, tikriausiai šie klaidžiotų be namų labai ilgai. Juk nenori, kad tavo totemas tave paliktų?

Aila siektelėjo savo amuleto.

– Mano totemas manęs nepaliko net kai buvau viena ir neturėjau namų.

– Todėl, kad jis tave tikrino. Jis rado tau namus, tiesa? Urvinis liūtas yra stiprus totemas, Aila. Jis pasirinko tave ir gali nuspręsti visada tave ginti, tačiau visi totemai laimingesni namie. Jeigu kreipsi į jį dėmesį, jis tau padės. Pasakys tau, kas yra geriausia.

– Kaip aš sužinosiu, Krebai? – teiravosi Aila. – Niekada nemačiau urvinio liūto dvasios. Iš kur žinoti, kad totemas tau kalba?

– Neįmanoma išvysti savo totemo dvasios, nes ji yra dalis tavęs, tavo viduje, bet jis su tavimi kalbasi, o tu privalai mokytis suprasti. Kai reikės priimti sprendimą, jis tau padės. Duos ženklą, jeigu teisingai pasirinksi.

– Kokį ženklą?

– Sunku pasakyti. Paprastai tai būna kas nors ypatinga ar neįprasta. Tarkim, akmenėlis, kokio anksčiau neregėjai, ar ypatingos formos šaknis, turinti tau prasmę. Privalai mokytis suprasti širdimi

bei protu, ne akimis ir ausimis, tada pavyks. Kai ateis laikas ir rasi ženklą, kurį tavo totemas tau paliko, pridėk jį prie savo amuleto. Tai atneš sėkmę.

„Urvini liūte, ar tu mane tebesaugai? Ar tai ženklas? Priėmiau teisingą sprendimą? Ar sakai man, kad turėčiau pasilikti šiame slėnyje?"

Apglėbusi žaižaruojantį kristalą delnais Aila užsimerkė ir mėgino medituoti, kaip darydavo Krebas; mėgino klausytis širdimi bei protu ir rasti būdą patikėti, kad didysis totemas jos neapleido. Ji galvojo apie tai, kaip buvo priversta išeiti, ir apie ilgą, alinančią kelionę traukiant į šiaurę ieškoti žmonių, kaip liepė Iza. Į šiaurę, kol...

„Urviniai liūtai! Mano totemas atsiuntė liūtus, kad pasukčiau į vakarus ir jis atvestų mane į šį slėnį. Norėjo, jog jį rasčiau. Jis pavargo keliauti ir taip pat nori, kad čia būtų jo namai. Šitas urvas, kuris anksčiau buvo urvinių liūtų namai. Čia totemas jaučiasi patogiai. Jis vis dar kartu! Neapleido manęs!"

Šitas supratimas sumažino įtampą, kurios Aila nė nežinojo esant. Ji nusišypsojusi sumirksėjo, gindama šykščias ašaras šalin, ir ėmėsi laisvinti juostelės, kuria buvo užrištas mažasis kapšelis, mazgus. Išpylė maišelio turinį, o paskui po vieną ėmė rinkti daiktelius.

Pirmas pasitaikė raudonos ochros gabalėlis. Visi gentainiai nešiojosi gabalėlį švento raudono akmens; tai buvo svarbiausias daiktas visuose amuletuose, įteikiamas tą dieną, kai šamanas atskleisdavo žmogaus totemą. Totemai paprastai būdavo įvardijami dar

kūdikystėje, tačiau Aila saviškį sužinojo būdama penkerių. Krebas tai pranešė netrukus po to, kai Iza rado Ailą, kai priėmė ją į gentį. Aila patrynė keturgubą randą ant kojos ir pažvelgė į kitą daiktelį – suakmenėjusią pilvakojo moliusko kriauklę.

Iš pažiūros tai turėjo būti jūros padaro kriauklė, bet ji buvo akmeninė; pirmasis ženklas, kurį jai atsiuntė totemas, sankcija jos sprendimui medžioti su svaidykle. Tik plėšrūnus, ne valgomus žvėris, nes tai būtų švaistymas – juk negalėtų parboginti jų į urvą. Vis dėlto plėšrūnai buvo sumanesni ir pavojingesni, tad mokydamasi su jais Aila išlavino savo įgūdžius iki rafinuotumo. Kitas daiktas, kurį Aila pakėlė, buvo jos medžioklės talismanas, nedidelis, ochra išpaišytas ovalas iš mamuto ilties kaulo, kurį jai įteikė pats Brunas per baugias stulbinamas apeigas, kuriose ji buvo paskelbta moterimi, kuri medžioja. Ji palietė nediduką randelį kakle, kur Krebas įrėžė, kad išlašintų jos kraujo ir paaukotų sentėviams.

Kitas gabalėlis turėjo ypatingą reikšmę ir vėl kone sukėlė ašaras. Ji tvirtai suspaudė kumštyje tris spindinčius gniutulus geležies pirito. Juos jai padovanojo totemas kaip ženklą, kad jos sūnus gyvens. Paskutinis buvo juodas mangano dioksido gabalėlis. Šamanas jį įteikė Ailai tapus gydytoja, kartu su visų gentainių dvasios dalelėmis. Staiga jai šovė į galvą neraminanti mintis. „Ar tai reiškia, kad, kai Braudas prakeikė mane, jis prakeikė visus? Izai mirus, Krebas atsiėmė gentainių dvasias, kad ji nenusineštų jų kartu į dvasių pasaulį. Iš manęs niekas jų neatsiėmė."

Staiga moterį perliejo lyg nuojauta, lyg suvokimas. Nuo to laiko, kai genties susirinkime Krebas nepaaiškinamu būdu suprato, kad Aila kitokia, ji kartkartėmis pajusdavo šį keistą, tarsi ją keičiantį orientacijos praradimą. Jautė dilgčiojimą, žnaibymą, šleikštulį,

pašiurpinantį odą kaip žąsies, silpnumą ir nujaučiamą baimę to, ką jos mirtis reikštų visai genčiai.

Mėgino to jausmo nusikratyti. Pastvėrusi odinį kapšelį sukrovė visą rinkinį atgal, tada pridėjo kvarco kristalą. Vėl užrišusi amuletą, apžiūrėjo, ar ant juostelės nematyti nusidėvėjimo žymių. Krebas buvo perspėjęs, kad pametusi kapšelį ji mirtų. Vėl užsikabinusi amuletą ant kaklo moteris pajuto nežymų svorio skirtumą. Sėdėdama viena akmenuotoje pakrantėje Aila spėliojo, kas nutiko prieš tai, kai ją rado. Neprisiminė nieko iš ankstesnio gyvenimo, tačiau taip skyrėsi nuo kitų: pernelyg aukšta, pernelyg blyški, veidas nė kiek nepriminė kitų gentainių. Regėjo savo atspindį ramiame tvenkinyje – buvo bjauri. Braudas gana dažnai jai tai kartodavo – visi manė taip pat. Ji buvo bjauri didelė moteris; jos nenorėjo nė vienas vyras.

„Aš taip pat niekada nenorėjau nė vieno iš jų, – mąstė Aila. – Iza sakė, kad man reikia vyro iš maniškių, tačiau ar kiti vyrai geis manęs labiau nei genties vyrai? Niekam nereikia didelės bjaurios moters. Galbūt nebus blogiau, jei pasiliksiu čia? Iš kur man žinoti, jog sutikusi kitus rasiu ir porą?“

4

Jondalaras susigūžęs stebėjo bandą pro uždangą iš aukštų žaliai auksinių žolių, nulinkusių nuo nesunokusių sėklų galvučių svorio. Arklių kvapas buvo stiprus. Ne karštas vėjas nešė į veidą aitrų kaimenės kvapą, bjauriai dvokė mėšlas, kuriuo jis buvo išsitrynęs kūną, ypač pažastis, kad nuslėptų savo kvapą, jei vėjas pasikeistų.

Kaitri saulė spigino į prakaituotą bronzinę nugarą, prakaito upeliukai kuteno smilkinius, skruostus ir tamsino prie kaktos prilipusius saulės išbalintus plaukus. Ilga sruoga išsprūdo iš odinio raiščio ant sprando, ir vėjas įkyriai vis bloškė ją į veidą. Aplinkui zvimbė musės, nesibodėdamos kartkartėmis įkąsti, o nuo įtampos pritūpus į kairės kojos šlaunį įsimetė mėšlungis.

Tai buvo tik menki trukdžiai, vargiai pastebimi. Jondalaras buvo sutelkęs dėmesį į nervingai prunkščiojantį, vis piestu stojantį eržilą, keistai nujaučiantį jo haremui gresiantį pavojų. Kumelės teberupšnojo žolę, tačiau kumeliukai tarsi atsitiktinai buvo atsidūrę kaimenės viduryje.

Tonolanas tupėjo už kelių pėdų lygiai taip pat įsitempęs, vieną ietį pakėlęs ties dešiniu petimi, o kitą spausdamas kairėje rankoje. Jis dirstelėjo į brolį. Jondalaras pakėlė galvą ir parodė akimis į pelėką kumelę. Tonolanas linktelėjo, patogiau suėmė ietį ir pasiruošė

pulti. Tarsi būtų apsikeitę ženklais abu vyrai vienu metu pašoko ir nulėkė prie bandos. Eržilas atsistojo piestu ir sužviegė įspėdamas. Tonolanas sviedė ietį į nusižiūrėtą kumelę, o Jondalaras nulėkė tiesiai prie eržilo riksmais ir šūkavimais mėgindamas jį įbauginti. Planas suveikė. Gyvulys buvo nepratęs prie triukšmingų plėšrūnų. Keturkojai medžiotojai puola tyliai ir slapčia. Jis sužvingo, pasisuko žmogaus link, paskui staiga metėsi į šalį ir nušuoliavo paskui sprunkančią kaimenę.

Broliai pasileido iš paskos. Eržilas matė, kad pelėkoji atsilieka, ir ragindamas krimsnojo jai šonus. Vyrai klykė, mosikavo rankomis, tačiau šį kartą gyvulys nepasidavė, metėsi tarp žmonių ir kumelės juos sulaikydamas, o ją mėgindamas paraginti. Pelėkoji žengė dar kelis neryžtingus žingsnius, paskui sustojusi nukorė galvą. Iš kumelės šono styrojo Tonolano ietis, o ryškiai raudonos srovelės vagojo pilkšvą kailį ir lašėjo nuo susivėlusių gaurų.

Jondalaras priėjo arčiau, nusitaikė ir sviedė ietį. Kumelė sutrūkčiojo, suklupo ir parkrito: antroji ietis įsmigo į storą sprandą kiek žemiau stačių karčių šepečio. Eržilas atšuoliavo prie pelėkosios, švelniai ją apuostė, atsistojęs piestu nepaklusniai sužvingo ir nušuoliavo paskui kaimenę ginti gyvųjų.

– Nueisiu paimti nešulių, – tarstelėjo Tonolanas jiems žirgliojant prie kritusio gyvulio. – Bus lengviau atnešti vandens čia, nei tempti arklį atgal prie upės.

– Nebūtina džiovinti visos mėsos. Pasiimkim, kiek norim, prie upės ir nereikės tempti vandens čia.

Tonolanas truktelėjo pečiais.

– Kodėl gi ne. Atsinešiu kirvį kaulams perkirsti, – tarė ir patraukė prie upės.

Jondalaras iš makšties išsitraukė peilį kaulo kriaunomis ir skersai gerklės giliai įpjovė. Ištraukė ietis ir stebėjo, kaip aplink kumelės galvą telkiasi kraujo bala.

– Sugrįžusi pas Didžiąją Motiną Žemę, padėkok jai, – pasakė negyvam arkliui. Nesąmoningai įkišo ranką į kapšelį ir paglostė akmeninę Motinos figūrėlę. „Zelandonė teisi, – pagalvojo. – Jei žemės vaikai kada pamirštų, kas juos aprūpina, vieną dieną pabudę gal ir namų neberastų." Tada čiupo peilį ir pasiruošė atsiriekti savą Doni maisto atsargų dalį.

– Eidamas mačiau hieną, – grįžęs pranešė Tonolanas. – Regis, ne tik patys pavalgysim.

– Motina nemėgsta švaistymo, – atsakė kruvinas iki alkūnių Jondalaras. – Vienaip ar kitaip viskas atgal į ją grįžta. Štai, padėk man.

– Juk supranti, kad rizikinga, – tarė Jondalaras ir metė dar vieną pagalį į lauželį. Kartu su dūmais pakilo kelios kibirkštys ir išnyko naktyje. – Ką darysim, kai ateis žiema?

– Iki žiemos dar marios laiko, neabejotinai sutiksime kokių žmonių.

– Jei pasuksime atgal dabar, tikrai surasime. Kol žiema įsismarkės, galėtume pasiekti netgi losadunojiečius.

Jondalaras atsisuko į brolį.

– Nė nenutuokiame, kokios žiemos būna šioje kalnų pusėje. Čia atviriau, mažiau užuovėjos, mažiau malkų. Gal vertėtų paieškoti sarmunajų? Jie galėtų mums patarti, ko tikėtis, kaip žmonės čia gyvena.

– Jei nori, gali sukti atgal, Jondalarai. Nuo pat pradžių ketinau keliauti vienas... Vis dėlto nėra taip, kad nesidžiaugčiau tavo draugija.

– Nežinau... Gal ir derėtų, – atsakė vyresnėlis ir vėl atgręžė įdėmų žvilgsnį į liepsną. – Nė neįsivaizduoju, kokio ilgio ši upė. Tik pažvelk į ją, – jis mostelėjo mirguliuojančio, mėnesieną atspindinčio vandens link. – Tai Didžioji Motina Upė, visiškai nenuspėjama. Kai pajudėjome, ji tekėjo į rytus. Dabar srūva į pietus ir skyla į tokią galybę atšakų, kad net tenka abejoti, ar einame palei reikalingą upę. Tikriausiai netikiu, kad sugebėtum nueiti visą kelią iki galo, nesvarbu, kaip toli, Tonolanai. Be to, jei ir sutiksime žmonių, iš kur žinome, jog jie bus draugiški?

– Tam ir skirta kelionė. Kad atrastum naujų vietų, sutiktum kitų žmonių. Naudojiesi savo proga. Klausyk, didysis brolau, grįžk, jei nori. Rimtai.

Jondalaras stebeilijosi į ugnį ritmingai daužydamas pagaliuku į delną. Staiga pašoko, sviedęs pagalį į laužą sukėlė dar vieną kibirkščių pliūpsnį ir nuėjo apžiūrėti susukto pluošto virvių, įtemptų palei žemę tarp kaiščių, ant kurių džiūvo plonos mėsos riekelės.

– Ką pelnysiu grįžęs? O kad jau taip, ką gausiu, ieškodamas toliau?

– Kitą upės vingį, kitą saulėtekį, kitą moterį savo guolyje, – atsakė Tonolanas.

– Ir viskas? Nejau iš gyvenimo nenori nieko daugiau?

– O ko dar galima norėti? Gimsti, gyvendamas stengiesi iš visų jėgų, o vieną dieną grįžti pas Motiną. Tada – kas žino.

– Turi būti kažkas daugiau, kokia nors priežastis gyventi.

– Jei kada išsiaiškinsi, ir man pranešk, – žiovaudamas atkirto Tonolanas. – Būtent šiuo metu aš laukiu kito saulėtekio, tačiau vienas mūsų turi būdrauti arba reikia susikurti daugiau laužų, kad atbaidytume maitėdas, jei norime iš ryto rasti mėsą ten, kur palikom.

– Eik miegoti, Tonolanai, aš pabudėsiu. Šiaip ar taip, neužmigčiau.

– Jondalarai, tu pernelyg nerimauji. Pažadink mane, kai pavargsi.

Kai Tonolanas trindamasis akis išropojo iš palapinės ir pasirąžė, saulė jau buvo pakilusi.

– Nemiegojai visą naktį? Sakiau, kad pažadintum.

– Mąsčiau ir visai nenorėjau gultis. Jei nori, yra karštos šalavijų arbatos.

– Dėkui, – tarė Tonolanas, semdamas karštą skystį į medinį dubenėlį. Atsitūpęs prie ugnies apglėbė indelį delnais. Ankstyvą rytmetį buvo vėsoka, žolė drėgna nuo rasos, o Tonolanas ryšėjo tik klubų juostą. Jis sekiojo akimis mažus paukštukus, triukšmingai bėginėjančius palei skurdžius krūmus prie upės. Gervės, susisukusios lizdus gluosniais apaugusioje salelėje atšakos viduryje, pusryčiams rijo žuvį.

– Na, ar pavyko? – galų gale paklausė Tonolanas.

– Kas pavyko?

– Surasti gyvenimo prasmę. Argi ne dėl to nerimavai man susiruošus miegoti? Vis dėlto kam dėl to visą naktį būdrauti, niekada nesuprasiu. Nebent šalia būtų moteris... Gal slepi kokią Doni palaimintąją gluosniuose?

– Manai, pasakyčiau tau, jei slėpčiau? – išsišiepė Jondalaras. Paskui šypsena sušvelnėjo. – Neturėtum šitaip iš manęs šaipytis, mažasis brolau. Ketinu eiti su tavimi iki upės galo, jei nori. Tik ką tada darysi?

– Priklauso nuo to, ką ten aptiksime. Neapsirikau nusprendęs, kad geriausia eiti pamiegoti. Tokios nuotaikos esi niekam tikęs pašnekovas. Džiaugiuosi, jog nusprendei eiti drauge. Savotiškai pripratau prie tavęs, prie tavo blogų nuotaikų ir visa kita.

– Jau sakiau, kažkas turi tave apsaugoti nuo bėdų.

– Mane? Šiuo metu net norėčiau menkų trukdžių. Būtų smagiau nei sėdinėti laukiant, kol išdžius mėsa.

– Užtruks vos kelias dienas, jei oras nepasikeis, bet dabar nesu tikras, ar turėčiau sakyti tau, ką mačiau.

Jondalaro akys žybtelėjo.

– Liaukis, brolau. Juk žinai, kad vis tiek nesusiturėsi...

– Tonolanai, šioje upėje gyvena milžiniškas eršketas... tačiau nėra prasmės žvejoti. Juk nenorėsi laukti, kol išdžius dar ir žuvis.

– Kokio dydžio? – neištvėręs Tonolanas atsistojo ir nukreipė akis į tėkmę.

– Pakankamo. Nesu tikras, kad dviese jį ištrauktume.

– Nebūna tokių didelių eršketų.

– Tas, kurį mačiau, buvo.

– Parodyk.

– Kas, tavo manymu, aš esu? Didžioji Motina? Manai, galiu priversti žuvį atplaukti ir pasirodyti tau? – Tonolanas buvo akivaizdžiai nusivylęs. – Tik parodysiu, kur jį mačiau, – pridūrė Jondalaras.

Vyrai nuėjo prie upės krašto ir sustojo greta parvirtusio medžio, kurio dalis buvo išsitiesusi virš vandens. Tarsi gundydamas prieš

srovę tyliai nuvinguriavo ilgas tamsus šešėlis ir, sustojęs po medžiu ant upės dugno, vilnijo tėkmėje.

– Tikriausiai čia visų žuvų pramotė! – sušnabždėjo Tonolanas.

– Ar pajėgtume ją ištraukti?

– Galima pamėginti!

– Užtektų pavalgyti visam urvui ir dar liktų. Ką su ja darysim?

– Ar ne tu sakei, kad Motina neleidžia nieko švaistyti? Savo dalį gaus ir erniai, ir hienos. Pasiimkim ietis, – atkirto Tonolanas nekantraudamas išmėginti žvejybą.

– Ietys nepadės, reikia žeberklų.

– Jis dings, kol gaišime gamindamiesi žeberklus.

– O be jų niekada žuvies neištrauksime. Nuo ieties ji paprasčiausiai nusiners – reikia ko nors su atgaliniu kabliu. Neužtruks ilgai, kol pasidirbinsim. Pažvelk į tą medį. Jei nugenėsime šakas kiek žemiau geros, tvirtos atšakos – dėl sustiprinimo nereikia jaudintis, naudosimės tik kartą, – Jondalaras pagyvino pasakojimą rankų mostais, – paskui atšaką trumpai nupjausim ir užaštrinsim, turėsim atgalinį kablį.

– Kas gero, jei žuvis dings nespėjus pasigaminti žeberklo? – pertarė Tonolanas.

– Mačiau čia ją dukart – regis, tai mėgstama jos poilsio vieta. Tikriausiai ji sugrįš.

– Tik kas žino, kiek užtruks?

– Sumanei ką geresnio?

Tonolanas kreivai nusišypsojo.

– Gerai, tu laimėjai. Eime dirbintis žeberklų.

Jie apsisuko ir sustojo nustebę. Buvo apsupti kelių aiškiai nedraugiškai nusiteikusių vyrų.

– Iš kur jie atsirado? – kimiai sušnabždėjo Tonolanas.

– Tikriausiai pamatė mūsų laužą. Kas žino, nuo kada jie čia sukiojasi. Aš visą naktį dairiausi maitėdų, o jie tikriausiai laukė, kol iškrėsim kokią kvailystę, tarkim, paliksime ietis.

– Neatrodo, kad jie būtų labai draugiški, nė vienas jų neparodė sveikinimo gesto. Ką dabar darysim?

– Pasidabinsi didžiausia, draugiškiausia šypsena, mažasis brolau, ir gestą parodysi tu.

Bandydamas neprarasti pasitikėjimo savimi Tonolanas nusišypsojo, paties manymu, pasitikinčiai, tada sudėjo rankas ir pajudėjo vyrų link.

– Aš – Tonolanas iš Zelan...

Jį sustabdė ietis, virpanti žemėje prie pat kojų.

– Dar turi pasiūlymų, Jondalarai?

– Manau, dabar jų eilė.

Vienas vyrų pasakė kažką nesuprantama kalba, du kiti šoko prie brolių. Iečių galiukais šie buvo pabakštinti pirmyn.

– Nereikia šitaip bjauriai elgtis, bičiuli, – tarstelėjo Tonolanas, pajutęs aštrų dūrį. – Ėjau savo noru, kol nesustabdėt.

Broliai buvo parvaryti atgal į stovyklavietę ir šiurkščiai parblokšti ant žemės. Tas, kuris kalbėjo ir anksčiau, sulojo kitą komandą. Keli vyrai įropojo į palapinę ir ištempė viską laukan. Iš kuprinių ištraukė ietis, paskui išbėrė nešulių turinį.

– Ką manote čia darantys? – suriko Tonolanas bandydamas stotis. Jam jėga buvo priminta sėdėti ir jis pajuto, kaip žastu nutekėjo kraujo upeliukas.

– Nusiramink, Tonolanai, – įspėjo Jondalaras. – Jie atrodo pikti. Nemanau, kad taikstysis su prieštaravimais.

– Ar šitaip reikia elgtis su svečiais? Nejau jie nežino, jog keleiviai turi teisę praeiti?

– Pats to norėjai, Tonolanai.

– Ką sakiau?

– Tu išnaudoji savo progą – tam ir skirta kelionė.

– Ačiū, – tarstelėjo Tonolanas, siektelėjo geliančios įpjovos žaste ir pažvelgė į krauju išteptus pirštus. – Būtent tai ir norėjau išgirsti.

Tas, kuris iš pažiūros buvo vadas, išspjovė dar kelis žodžius, ir broliams buvo liepta atsistoti. Klubų juostą teryšintį Tonolaną užpuolikai apžiūrėjo tik paviršutiniškai, o Jondalarą apieškojo ir atėmė peilį kaulo kriaunomis. Vienas jau siekė prie diržo prisegto jo kapšelio, tačiau Jondalaras griebė jam už rankos, o kitą akimirką pajuto aštrų skausmą pakaušyje ir susmuko ant žemės.

Buvo apsvaigęs tik trumpai, bet galvoje prašviesėjus suprato gulįs ant žemės už nugaros surištomis rankomis, o Tonolanas žiūrėjo į jį įsmeigęs pilkas sunerimusias akis.

– Pats taip sakei, Jondalarai.

– Ką sakiau?

– Kad jie nesitaikstys su priešgyniavimais.

– Ačiū, – atkirto Jondalaras ir išsiviepė, staiga pervertas baisaus galvos skausmo. – Būtent tai man ir reikėjo išgirsti.

– Ką, tavo manymu, jie su mumis darys?

– Mes vis dar gyvi. Jei ketintų galabyti, tikriausiai negaištų, kaip manai?

– Gal taupo mus ypatingai progai?

Vyrai tysojo ant žemės ir klausydamiesi balsų stebėjo, kaip nepažįstamieji slampinėja po jų stovyklą. Užuodus kepamą maistą ėmė

gurgti pilvai. Kai saulė pakilo aukščiau, nuo svilinančio karščio svarbiausia tapo troškulio problema. Baigiantis popietei Jondalaras užsnūdo – jį priveikė praėjusios nakties miego stygius. Jaunuolį pažadino šauksmai ir bruzdesys. Kažkas atvyko.

Pabakštinti atsistoti broliai išsižiojo iš nuostabos pamatę artyn drožiantį apkūnų tipą su ant nugaros įsitaisiusia žilaplauke, susiraukšlėjusia būtybe. Vyras parpuolė keturpėsčias, o moteriai akivaizdžiai pagarbiai buvo padėta nulipti nuo žmogiško žirgo.

– Kad ir kas ji būtų, tikriausiai yra labai svarbi, – pasakė Jondalaras. Nutilo gavęs stiprų smūgį į šonkaulius.

Senė ėjo artyn pasiramsčiuodama gumbuota lazda su raižiniais išpuošta viršūne. Jondalaras spoksojo į ją visiškai įsitikinęs, kad per visą gyvenimą nematė kito tokio seno žmogaus. Moteris buvo vaiko ūgio, susitraukusi nuo amžiaus, pro retus žilus plaukus švietėsi rausva galvos oda. Jos veidas buvo toks susiraukšlėjęs, kad vargiai panėšėjo į žmogaus, o akys keistai nederėjo prie visumos. Tokiame veide tikėtumeisi apsiblaususių, traiškanotų, senatviškų akių, tačiau vaiskios ir skvarbios moters akys bylojo apie sveiką protą bei valdžią. Jondalaras pajuto pagarbą mažutei moterytei ir truputį pabūgo dėl Tonolano bei savęs. Senolė nebūtų pasirodžiusi, jei nebūtų labai svarbu.

Ji prabilo gergždžiančiu nuo amžiaus, bet stebėtinai stipriu balsu. Vadas parodė į Jondalarą, ir moteris nukreipė klausimą jam.

– Apgailestauju, nesuprantu, – tarė Jondalaras.

Ji vėl prabilo, baksnodama krūtinę ranka, tokia pat gumbuota kaip jos lazda, ir ištarė kažką panašaus į „Haduma“. Paskui amžiaus pažymėtu pirštu dūrė į jį.

– Aš esu Jondalaras iš Zelandonijos, – atsakė jaunuolis tikėdamasis, kad suprato, ko ji teiraujasi.

Senolė pakreipė galvą tarsi išgirdusi kažką reikšminga.

– Ze-lan-do-ni-ja? – išskiemenavo lėtai.

Jondalaras linktelėjo ir nervingai apsilaižė sausas perdžiūvusias lūpas.

Senė smalsiai jį nužiūrėjo, paskui ėmė kalbėtis su vadu. Šis atsakė šiurkščia komanda ir apsigręžęs nuėjo prie ugnies. Vienas keliautojus saugojusių vyrų išsitraukė peilį. Jondalaras dirstelėjo į brolį ir pamatė, kad šio veide atsispindi tokie patys jausmai. Tuomet susikaupė ir užsimerkęs ėmė tylomis melstis Didžiajai Motinai Žemei.

Atsimerkė užplūdus palengvėjimui, nes pajuto, kaip nuo riešų nukrito juos veržę raiščiai. Prisiartino žmogus su pūsle vandens. Jondalaras godžiai atsigėrė ir perdavė indą Tonolanui, kurio rankos taip pat buvo laisvos. Jau žiojosi dėkoti, bet prisiminė smūgį į šonkaulius ir apsigalvojo.

Prie laužo juos nulydėjo sargybiniai su grėsmingomis ietimis. Senąją moterį atgabenęs apkūnus vyriškis atbogino rąstą, apklojo jį kailiu, o paskui atsistojo šalimais nenuleisdamas rankos nuo peilio rankenos. Moteris įsitaisė ant rąsto, o Tonolanui ir Jondalarui buvo paliepta sėstis priešais. Jie labai stengėsi nedaryti judesių, kuriuos būtų galima suprasti kaip grėsmę senolei; broliai žinojo, kas jų lauktų, jei bent vienam ten esančiam tipui pasirodytų, kad jie kelia grėsmę senajai.

Moteris vėl be žodžių įsispoksojo į Jondalarą. Šis atrėmė jos žvilgsnį, tačiau tylai užsitęsus sutriko, pasijuto nejaukiai. Staiga ji įkišo ranką į savo apsiaustą, pykčiu degančiomis akimis išspjovė pašaipius žodžius, kurie netgi nesuprantant reikšmės neleido abejoti prasme, ir kažką jiems ištiesė. Jondalaro akys išsiplėtė iš nuostabos. Rankose senė laikė raižytą akmeninę figūrėlę, jam priklausantį Motinos atvaizdą.

Akies kampučiu Jondalaras pastebėjo, kaip greta stovintis sargybinis krūptelėjo. Kažkas dievybės atvaizde jam nepatiko.

Moteris baigė tiradą ir dramatiškai pakėlusi rankas sviedė statulėlę į žemę. Jondalaras nevalingai pašoko ir ją pagriebė. Veide atsispindėjo pyktis dėl išniekinto jam švento daikto. Nekreipdamas dėmesio į ieties dūrius jis paėmė figūrėlę ir saugiai apglėbė delnais.

Po griežtų moters žodžių ietys buvo patrauktos. Vyras nustebo pamatęs šypseną jos veide ir net linksmumo blyksnį akyse, tačiau nebuvo tikras, ar ji šypsosi džiaugsmingai, ar pagiežingai.

Senė atsistojo ir priėjo arčiau. Stovėdama ji buvo ne ką aukštesnė už sėdintį Jondalarą. Sustingusi prie pat įdėmiai įsispoksojo į stulbinamai gyvas, žydras vyro akis. Tada žengė žingsnį atgal, pasukiojo jo galvą, apčiuopė rankų raumenis, įvertino pečių plotį. Mostu paliepė atsistoti. Jam ne iš karto susipratus, sargybinis bakstelėjęs grąžino nuovoką. Senė užvertusi galvą nužvelgė jo šešių pėdų ir šešių colių ūgį, paskui apėjo aplink, badeliodama tvirtas raumeningas kojas. Jondalaras jautėsi vertinamas kaip kokia mainais siūloma prekė ir išraudo susivokęs, jog nerimauja, ar tiks.

Paskui, liepusi atsistoti, senė nužiūrėjo Tonolaną ir vėl sutelkė dėmesį į Jondalarą. Perpratus kito jos gesto reikšmę, šio nuoraudis virto tamsios vyšnių spalvos.

Moteris įsigeidė pamatyti jo vyriškumą.

Jondalaras papurtė galvą ir nuožmiai nužvelgė vypsantį Tonolaną. Moteriai tarus žodį vienas vyrų sugriebė Jondalarą iš nugaros, o kitas, akivaizdžiai drovėdamasis, ėmėsi narplioti jo kelnių raištį.

– Nemanau, kad ji taikstytųsi su priešgyniavimu, – kvailai išsiviepęs pastebėjo Tonolanas.

Jondalaras piktai nusipurtė jį laikančio vyriškio ir atsidengė senosios moters apžiūrai, rūsčiai dėbčiodamas į brolį, kuris prunkš-

damas stvarstėsi už šonų ir bergždžiai mėgino suvaldyti piktdžiugą. Senė nužvelgė Jondalarą, pakreipė galvą ir kumpu pirštu palietė jo vyriškumą.

Tamsus Jondalaro raudonis virto purpuriniu, kai dėl nesuvokiamos priežasties pajuto savo vyriškumą brinkstant. Moteris sukikeno, pasigirdo ir greta stovinčių vyrų prunkščiojimai, tačiau keistai sumišę, su baimingos pagarbos tonu. Tonolanas pratrūko garsiai kvatoti, trypti ir lankstytis, ašaros pasipylė jam iš akių. Įpykęs Jondalaras paskubomis prisidengė erzinantį organą. Jautėsi apsikvailinęs.

– Didysis brolau, tau žūtbūtinai reikia moters, jei stojiesi prieš šitą seną raganą, – atgavęs kvapą ir nusišluostęs ašaras pašmaikštavo Tonolanas, o tada vėl pratrūko siautulingu juoku.

– Viliuosi, ateis ir tavo eilė, – atkirto Jondalaras tikėdamasis sugalvoti kokią išmintingą pastabą, kuri užčiauptų brolį.

Moteris vėl davė ženklą vadui ir ėmė su juo tartis. Įsiplieskė karštas ginčas. Jondalaras girdėjo moterį tariant „zelandonai“ ir matė vieną jaunuolį rodant pirštu į mėsą, džiūstančią ant virvių. Keitimasis nuomonėmis staiga nutrūko, kai pasigirdo valdinga moters komanda. Vyras metė žvilgsnį į Jondalarą, tada mostelėjo garbanotam jaunuoliui. Tarė šiam kelis žodžius ir garbanius visu greičiu kažkur pasileido.

Brolius nuvedė prie palapinės, grąžino kuprines, tačiau neatidavė iečių su peiliais. Vienas vyras nuolat buvo netoliese – akivaizdžiai juos prižiūrėjo. Jiems atnešė maisto ir, atėjus nakčiai, leido įropoti į palapinę. Tonolanas buvo kuo puikiausiai nusiteikęs, bet Jondalaras neturėjo jokio noro kalbėtis su broliu, kuris kikeno kaskart į jį pažvelgęs.

Jiems pabudus, stovykloje tvyrojo laukimo atmosfera. Gerokai įdienojus atvyko gausus žmonių būrys, visi puolė šūkauti ir sveikin-

tis. Buvo sustatytos palapinės, jose įsikūrė vyrai, moterys ir vaikai, o spartietiška dviejų keliautojų stovykla ėmė panėšėti į vasaros susirinkimą. Broliai susidomėję stebėjo, kaip renkamas didelis, apskritas statinys tiesiomis, kailiu padengtomis sienomis ir skliautuotu, šiaudais dengtu stogu. Atskiros jo dalys buvo paruoštos iš anksto ir palapinė iškilo stebėtinu greičiu. Paskui vidun buvo sunešti ryšuliai bei dengti krepšiai.

Kol buvo ruošiamas maistas, bruzdesys trumpai aprimo. Po pietų aplink apskritą didžiąją palapinę pradėjo rinktis minia. Kailiu padengtas senosios moters rąstas buvo atgabentas ir pastatytas prie pat įėjimo. Vos jai pasirodžius minia nuščiuvo ir apsupo ją ratu, palikdama erdvės viduryje. Broliai stebėjo, kaip senė kalbasi su kažkokiu vyru ir rodo į juos.

– Galbūt ji pageidauja, kad dar kartą parodytum, kaip baisiai jos trokšti, – pašiepė Tonolanas vyrui pamojus.

– Pirma jie turės mane nudėti!

– Nori pasakyt, kad mirtinai netrokšti pergulėti su ta gražuole? – tarstelėjo Tonolanas, apsimestinai iš nuostabos išplėtęs akis. – Ji ir vakar atrodė lygiai taip pat.

Jis vėl pradėjo kikenti, o Jondalaras apsisuko ir nuėjo minios link. Juos praleido į vidurį, o moteris mostu vėl parodė sėstis priešais ją.

– Ze-lan-do-ni-ja? – Jondalarui išskiemenavo senoji.

– Taip, – linktelėjo jis, – aš esu Jondalaras iš Zelandonijos.

Moteris drąsinamai patapšnojo greta sėdinčio senio ranką.

– Aš... Tamenas, – tarė vyras, paskui kelis žodžius, kurių Jondalaras nesuprato, – Haduma. Seniai seniai... Tamenas... – dar keli nežinomi žodžiai, – vakarai... Zelandonija.

Jondalaras susikaupė, paskui staiga suprato, ką senis bando pasakyti.

– Tavo vardas – Tamenas, kažkas apie Hadumą. Seniai seniai... seniai į vakarus... kelionė? Keliavai į Zelandoniją? Kalbi zelandoniškai? – pasiteiravo susijaudinęs.

– Kelionė, taip, – atsakė vyras. – Nekalbėti... Seniai seniai.

Moteris griebė jam už rankos ir kažką pasakė. Senis vėl atsisuko į brolius.

– Haduma, – tarė rodydamas į ją, – Motina, – Tamenas sudvejojo, paskui plačiu rankos mostu apvedė visus susirinkusiuosius.

– Nori pasakyt, kaip Zelandonė, ta, kuri tarnauja Motinai?

Vyras papurtė galvą.

– Haduma... Motina, – akimirką pagalvojęs, mostu pakvietė kelis žmones ir išrikiavo juos į eilę greta savęs. – Haduma... Motina... Motina... Motina... Motina... – sakė, rodydamas pirmiausia į ją, paskui į save, o tada iš eilės į visus žmones.

Jondalaras žvelgė į nepažįstamuosius mėgindamas suvokti, ką šitas pasirodymas reiškia. Tamenas buvo senas, bet ne kaip Haduma. Vyras greta jo ką tik buvo perkopęs vidutinį amžių. Šalia šio stovėjo jaunesnė moteris ir laikė už rankos vaikutį. Staiga Jondalaras perprato sąsajas.

– Sakai, kad Haduma yra penkis kartus motinų motina?

Jis ištiesė ranką, išskėtęs penkis pirštus.

– Penkių kartų motina? – pakartojo pagarbiai.

Vyras energingai sulinksėjo.

– Taip, motinų motina... penki karta, – tarė ir vėl parodė į kiekvieną žmogų.

– Didžioji Motina! Suvoki, kokia ji sena? – brolio pasiteiravo Jondalaras.

– Didžioji motina, taip, – pasistvėrė žodžius Tamenas. – Haduma... motina. – Vyras patapšnojo per pilvą.

– Vaikai?

– Vaikai, – linktelėjo senis. – Haduma, motina, vaikai. – Jis pradėjo žemėje braižyti linijas.

– Viena, dvi, trys, – sulig kiekvienu brūkšniu pradėjo garsiai skaičiuoti Jondalaras, – šešiolika! Haduma pagimdė šešiolika vaikų?

Tamenas linktelėjo, vėl rodydamas į brūkšnius žemėje.

– Daug sūnūs, daug... mergaitės? – abejodamas papurtė galvą.

– Dukros? – pasiūlė Jondalaras.

Tamenas nušvito.

– Daug dukros, – akimirką pasvarstė. – Gyvi... Visi gyvi... Visi... Daug vaikai. – Jis iškėlė plaštaką ir dar vieną pirštą. – Šeši urvai... hadumiečiai.

– Nieko keista, kad jie buvo pasiryžę mus nudėti, jei bent kreivai pažvelgsime į ją, – pastebėjo Tonolanas. – Ji – visų jų motina, gyva pirmoji motina!

Jondalaras buvo sujaudintas, tačiau ir suglumęs.

– Aš pagerbtas, jog pažinau Hadumą, tik nesuprantu, kodėl mus saugo? Kodėl ji čia atėjo?

Senis parodė į jų mėsą, džiūstančią ant virvių, paskui į jaunuolį, kuris pirmas brolius aptiko.

– Jerenas... medžioti. Jerenas daryti...

Tamenas nupiešė ant žemės apskritimą ir dvi pasviras linijas, piltuvėliu einančias nuo palikto atviro apskritimo tarpo.

– Zelandonija žmogus jis... Varyti...

Senis ilgokai galvojo, paskui nusišypsojo ir pasakė:

– Varyti arklys.

– Štai kaip! – tarė Tonolanas. – Tikriausiai jie surengė apsiaustį ir laukė, kol kaimenė prisiartins. O mes juos išbaidėm.

– Suprantu, kodėl susilaukėm pykčio, – pasakė Tamenui Jondalaras, – tačiau nežinojom esantys jūsų medžioklės plotuose. Žinoma, pasiliksim ir medžiosim, kad atlygintume žalą. Vis dėlto ne taip reikia elgtis su svečiais. Ar jis nesupranta keliautojų praėjimo teisės? – pridūrė, liedamas pyktį.

Senis suprato ne visus žodžius, bet pakankamai, kad suvoktų prasmę.

– Nedaug svečiai. Ne... Vakarai... Seniai seniai. Papročiai... Pamiršti.

– Na, jums derėtų tai priminti. Tu keliavai, ir jis vieną dieną panorės išeiti.

Jondalaras vis dar apmaudavo dėl nederamo elgesio, tačiau pernelyg didelio triukšmo kelti nesiryžo. Vis dar nebuvo tikras, kas čia vyksta, ir nenorėjo hadumiečių įžeisti.

– Kodėl Haduma atkeliavo? Kaip galima leisti taip toli keliauti tokio amžiaus?

Tamenas nusišypsojo.

– Ne... Leisti Haduma. Haduma sakyti. Jerenas... Rasti Duma. Bloga... bloga lemtis?

Jondalaras linktelėdamas patvirtino žodžio teisingumą, tačiau nesuprato, ką Tamenas mėgina pasakyti.

– Jerenas duoti... Vyras... Bėgūnas. Sakyti Haduma pikta lemtis pasitraukti. Haduma ateiti.

– Duma? Duma? Kalbi apie mano dievybę? – tarė Jondalaras ir paėmė raižytą akmeninę figūrėlę iš savo krepšelio. Žmonės aplinkui aiktelėję atsitraukė, kai pamatė, ką jis laiko rankoje. Minioje kilo piktas murmesys, tačiau Haduma juos subarė, ir žmonės nutilo.

– Šita dievybė neša sėkmę! – užprotestavo Jondalaras.

– Sėkmė... Moteris, taip. Vyras... – Tamenas rausėsi atmintyje ieškodamas tinkamo žodžio. – Šventvagystė, – pasakė.

Jondalaras apstulbęs atsilošė.

– Jei moteriai neša sėkmę, kodėl Haduma ją metė? – Jis įnirtingu judesiu pavaizdavo atvaizdo metimą ir sulaukė susirūpinimo šūksnių. Haduma šnektelėjo su seniu.

– Haduma... Gyventi ilgai... Didelė sėkmė. Dideli kerai. Haduma sakė Zelandonija... Papročiai. Sakė, zelandonai ne hadumiečiai... Haduma sakė, Zelandonija vyrai blogi?

Jondalaras papurtė galvą.

Tada prabilo Tonolanas:

– Man regis, jis sako, kad Haduma tave mėgino, Jondalarai. Ji žinojo, jog papročiai skiriasi, ir norėjo pažiūrėti, kaip tu reaguosi, jei ji išniekins...

– Išniekinti, taip, – įsiterpė Tamenas išgirdęs tinkamą žodį. – Haduma žino, ne visi vyrai geri. Norėti žinoti Zelandonija vyrai gerbti Motina.

– Paklausyk, tai nepaprasta dievybė, – tarė Jondalaras, truputį pyktelėjęs. – Ji labai sena. Man ją davė motina – tai perduodama per kartų kartas.

– Taip, taip, – energingai linksėjo Tamenas. – Haduma žinoti. Išmintis... Daug išmintis. Seniai seniai gyventi. Dideli kerai, nuvyti pikta lemtis. Haduma žinoti Zelandonija vyrai, geri vyrai. Norėti Zelandonija vyras. Norėti... pagerbti Motiną.

Jondalaras pastebėjo, kaip vypsnys iškreipė Tonolano veidą, ir pasimuistė.

– Haduma norėti, – Tamenas parodė į Jondalaro akis, – mėlynos akys. Pagerbti Motiną. Zelandonija... Dvasia padaryti vaikas, mėlynos akys.

– Tau vėl pasisekė, didysis brolau! – leptelėjo Tonolanas piktdžiugiškai išsišiepęs. – Ach, tos tavo didelės mėlynos akys. Ji įsimylėjo!

Brolis visas drebėjo, mėgindamas sulaikyti juoką, nes bijojo ką nors įžeisti, tačiau sustoti nepajėgė.

– Oi, Motina! Vos galiu sulaukti, kol grįšiu namo ir visiems papasakosiu. Jondalaras, vyras, kurio geidžia visos moterys! Ar vis dar nori grįžti? Iškeisčiau ir upės galą.

Daugiau ko nors pasakyti jam nebepavyko: susirietė dvilinkas, ėmė daužyti ranka į žemę, stvarstėsi už šonų ir stengėsi garsiai neprajukti.

Jondalaras kelis kartus nugurkė seiles.

– O... Aš... Hmm... Ar Haduma mano, kad Didžioji Motina... Hmm... vis dar... gali palaiminti ją kūdikiu?

Tamenas suglumęs dirstelėjo į Jondalarą, į persikreipusį Tonolaną ir jo veide pražydo plati šypsena. Tarstelėjo kelis žodžius senajai moteriai, ir visa stovykla pratrūko triukšmingai kvatoti, o senosios kikenimas skambėjo garsiausiai. Tonolanas, palaimingai atsidusęs, taip smarkiai iškosėjo džiaugsmą, kad net ašaros iš akių ištryško.

Jondalaras nematė nieko juokingo.

Senis purtė galvą bandydamas prabilti.

– Ne, ne, Zelandonija vyras, – tarė ir kažkam pamojo. – Norija, Norija.

Priešais žengusi jauna moteris droviai nusišypsojo Jondalarui. Ji buvo ką tik išaugusi mergystę, skleidėsi pirmosios gaivios moteriškumo kibirkštėlės. Juokas galų gale nurimo.

– Haduma dideli kerai, – tarė Tamenas. – Haduma palaiminti. Norija penkta... karta, – jis iškėlė penkis pirštus. – Norija vaikas būti... šešta karta, – jis iškėlė dar vieną pirštą. – Haduma norėti

Zelandonija vyras... pagerbti Motiną... – Tamenas nusišypsojo prisiminęs reikalingus žodžius: – Pirmasis ritualas.

Nerimo raukšlės Jondalaro kaktoje išsilygino, lūpų kampučiuose užsimezgė kažkas panašaus į šypseną.

– Haduma laiminti. Dvasia eiti pas Norija. Norija gimdyti... kūdikis, Zelandonija akys.

Iš palengvėjimo ir džiaugsmo Jondalaras pratrūko juoku. Dirstelėjo į brolį. Tonolanas nebesijuokė.

– Vis dar nori drožti namo ir visiems papasakoti, kaip aš gulėjau su sena ragana? – pasiteiravo, paskui atsisuko į Tameną. – Prašau pasakyti Hadumai, kad su malonumu pagerbsiu Motiną ir dalyvausiu pirmajame Norijos rituale.

Jis šiltai nusišypsojo jaunajai moteriai, o ši atsakė šypsena, iš pradžių droviai, tačiau, nesąmoningai panirusi jo uždegančiose gyvose mėlynos spalvos akyse, žyste pražydo.

Tamenas keliais žodžiais persitarė su Haduma. Moteris linktelėjo, tada pamojo broliams atsistoti ir vėl labai atidžiai nužvelgė šviesiaplaukį. Šis šiltai tebesišypsojo, o senoji, pažvelgusi jam į akis, švelniai sukikeno ir nuėjo į apskritą didžiąją palapinę. Miniai sklaidantis žmonės vis dar juokėsi ir aptarinėjo nesusipratimą.

Broliai liko šnektelėti su Tamenu: netgi ribotas vyro bendravimas suprantama kalba buvo geriau negu nieko.

– Kada viešėjai Zelandonijoje? – pasiteiravo Tonolanas. – Gal atmeni, kieno urve?

– Seniai seniai, – atsakė senis. – Tamenas jaunas vyras, kaip Zelandonija vyras.

– Tamenai, čia mano brolis Tonolanas, o mano vardas Jondalaras, Jondalaras iš Zelandonijos.

– Jūs... sveiki atvykę, Tonolanas, Jondalaras, – nusišypsojo. – Aš Tamenas, trečia karta hadumietis. Nekalbėti zelandoniškai seniai seniai. Pamiršti. Nekalbėti gerai. Tu kalbėti, Tamenas?..

– Prisimena? – pasiūlė Jondalaras. Vyras linktelėjo.

– Trečia karta? Maniau, tu – Hadumos sūnus, – pridūrė Jondalaras.

– Ne, – jis papurtė galvą. – Norėti parodyti, Zelandonija vyrai pažinti Haduma, motina.

– Mano vardas – Jondalaras, Tamenai.

– Jondalaras, – pasitaisė žmogus. – Tamenas – ne Haduma sūnus. Haduma gimdyti duktė. – Jis klausiamai iškėlė vieną pirštą.

– Viena duktė? – pasitikslino Jondalaras. Tamenas papurtė galvą.

– Pirma duktė?

– Taip, Haduma gimdyti pirma duktė. Duktė gimdyti pirmas sūnus, – parodė į save. – Tamenas. Tamenas... pora?

Jondalaras linktelėjo.

– Tamenas pora su motina, Norija motina.

– Regis, supratau. Tu esi pirmas sūnus pirmos Hadumos dukters, o tavo sutuoktinė yra Norijos senelė.

– Senelė, taip. Norija suteikti... didelė garbė Tamenas... šešta karta.

– Aš taip pat esu pagerbtas, kad mane išsirinko pirmajam ritualui.

– Norija gimdyti... kūdikis, Zelandonija akys. Padaryti Haduma... laiminga, – jis nusišypsojo prisiminęs žodį. – Haduma sakyti didelis Zelandonija vyras padaryti... didelė... stipri dvasia, padaryti stiprus hadumietis.

– Tamenai, – pertraukė Jondalaras, o jo kakta vėl susiraukšlėjo, – Norija gali ir nepagimdyti mano dvasios kūdikio, juk supranti.

Tamenas nusišypsojo.

– Haduma dideli kerai. Haduma laiminti, Norija gimdyti. Dideli kerai. Moteris nėra vaikas. Haduma... – jis parodė pirštu į Jondalaro paslėpsnius.

– Paliesti? – pasiūlė žodį Jondalaras jausdamas, kaip kaista ausys.

– Haduma paliesti, moteris gimdyti vaikas. Moteris neturėti... pienas. Haduma paliesti, moteris turėti pienas. Haduma daryti Jondalaras... didelė garbė. Daug vyrai norėti Haduma paliesti. Būti seniai seniai vyras. Padaryti vyras... malonumas?

Visi nusišypsojo.

– Malonumas moteris visada. Daug moteris, daug visada. Haduma dideli kerai, – Tamenas nutilo, o šypsena išblėso. – Nedaryti Haduma... pyktis. Haduma blogi kerai, pyktis.

– O aš juokiausi, – pastebėjo Tonolanas. – Kaip manai, ar galėjau tikėtis, kad ji mane palies? Ach, tos tavo didelės mėlynos akys, Jondalarai.

– Mažasis brolau, vieninteliai kerai, kurių tau reikia, tai kviečiantis dailios moters žvilgsnis.

– Taigi. Aš ir nepastebėjau, kad tau reikia pagalbos. Tik pažiūrėk, kas dalyvaus pirmajame rituale. Tikrai ne tavo mažasis broližis dulsvomis pilkomis akimis.

– Vargšas mažasis broliži, stovykloje pilna moterų, o tu ketini vienas praleisti naktį? Niekada gyvenime.

Jie nusijuokė, juokėsi ir Tamenas, sugebėjęs sučiupti apsižodžiavimo prasmę.

– Tamenai, gal geriau papasakok apie jūsiškius pirmojo ritualo papročius, – surimtėjęs paprašė Jondalaras.

– Prieš pradedant, – įsiterpė Tonolanas, – gal būtų galima susigrąžinti ietis ir peilius? Man šovė mintis. Kol mėlynakis brolelis bus

užsiėmęs jaunos gražuolės nekaltybe, manau, galėčiau pradžiuginti piktą medžioklį.

– Kaip? – pasmalsavo Jondalaras.

– Su pramote, žinoma.

Tamenas atrodė suglumęs, tačiau suvertė kaltę bėdoms dėl kalbos.

Tą vakarą ir kitą dieną Jondalaras brolio beveik nematė – buvo užsiėmęs apsivalymo apeigomis. Netgi padedant Tamenui iškilo kalbos sunkumų, o kai likdavo vienas su susiraukusia senyva hadumiete, būdavo dar blogiau. Tik pasirodžius Hadumai labiau atsipalaiduodavo ir neabejodavo, kad ji ištaisys visas neatleistinas, apmaudžias klaidas.

Haduma žmonėms neįsakinėjo, tačiau buvo akivaizdu, jog gentainiai beatodairiškai išpildytų visus jos pageidavimus. Su ja buvo elgiamasi nuolankiai, jos šiek tiek prisibijota. Tikras stebuklas, kad ji šitaip ilgai išsaugojo visiškai sveiką protą. Haduma savotiškai nujausdavo, jei Jondalaras patekdavo į bėdą. Kartą, kai jis neabejojo, kad iš nežinojimo sulaužė kažkokį tabu, senoji įsikišo ir, akims degant pykčiu, lazda išvelėjo kelių moterų nugaras. Ji nebūtų taiksčiusis, jei kas jam priešgyniautų, – šeštoji Hadumos karta paveldės mėlynas Jondalaro akis.

Vakare galų gale atvestas prie apskritos didžiosios palapinės Jondalaras vis dar abejojo, ar jau laikas, kol galiausiai įėjo į vidų. Įžengęs stabtelėjo ir apsidairė. Vieną palapinės pusę apšvietė dvi akmeninės lempelės: riebalų pripildytuose dubenėlių formos duburiuose

liepsnojo sausų samanų dagtys. Grindys buvo nuklotos kailiais, o sienos apkabinėtos įmantriausiais tošies pynimais. Už kailiais padengtos pakylos kabojo storas baltutėlis arklio kailis, išpuoštas raudonomis didžiųjų margųjų genių jauniklių galvutėmis. Ant paties pakylos kraštelio sėdėjo Norija, sunerimusi ir nudūrusi akis į rankas sterblėje.

Kitoje pusėje buvo nedidelė patalpa, atskirta paslaptingais simboliais išrašinėtomis odomis ir juostelių uždanga – tai viena odų buvo suraižyta siauromis juostelėmis. Už jos kažkas slėpėsi. Jondalaras pastebėjo, kaip ta būtybė patraukė kelias juosteles į šalį, ir trumpai išvydo seną susiraukšlėjusį Hadumos veidą. Jondalaras su palengvėjimu atsiduso. Pirmajame rituale visada dalyvaudavo bent vienas globėjas, kad vėliau paliudytų mergaitės virsmą moterimi ir užtikrintų, jog vyras nebūtų perdėtai šiurkštus. Būdamas svetimas Jondalaras kiek baiminosi, kad gali dalyvauti visas pulkas nepalankiai nusiteikusių liudytojų. Hadumos akivaizdoje jis nė kiek nenuogąstavo. Tiesa, nežinojo, ar derėtų ją pasveikinti, ar nekreipti dėmesio, tačiau uždangai nusileidus pasirinko pastarąjį variantą.

Pamačiusi Jondalarą Norija atsistojo. Jis šypsodamasis priėjo arčiau. Mergina buvo neaukšta, švelnių, šviesiai rudų plaukų, kurie palaidi leidosi abipus veido. Ji buvo basa, o įdomiai suausto pluošto sijonas spalvotomis juostomis krito žemiau kelių. Dažytomis plunksnomis išsiuvinėti ir priekyje tankiai suvarstyti minkštos elnenos marškiniai buvo pakankamai prigludę prie kūno, kad atskleistų puikias moteriškas formas, nors Norija dar nebuvo praradusi mergaitiško putlumo.

Nors mergina ir bandė šypsotis, priartėjęs Jondalaras jos akyse išvydo baugulį, todėl ničnieko nedarė, tik atsisėdo ant pakylos krašto ir šypsojosi. Ji, regis, truputį aprimo ir atsisėdo greta, pakankamai toli, kad keliai nesiliestų.

„Būtų lengviau, jei mokėčiau jos kalbą, – pagalvojo Jondalaras. – Ji tokia išsigandusi. Nekeista, manęs visiškai nepažįsta. Įbūgusi ji tokia patraukli." Globėjiškai nusiteikęs Jondalaras pajuto susijaudinimo dygulius. Tada pastebėjo raižytą medinį dubenį bei kelis puodelius ant stovo greta ir norėjo paimti, tačiau jo ketinimą perpratusi Norija tučtuojau pašoko pripilti puodelių.

Imdamas indą su gintaro spalvos skysčiu Jondalaras palietė jos ranką. Mergina išsigando. Trumpai atitraukė ranką, paskui paliko kaip yra. Vyras švelniai spustelėjo jai pirštus, paskui atsigėrė. Gėrimas buvo salsvas, stiprus, tikrai fermentuotas. Visai neblogas, bet Jondalaras nebuvo įsitikinęs, kokio jis stiprumo, todėl nusprendė gurkšnoti palengva.

– Ačiū, Norija, – padėkojo ir padėjo puodelį į vietą.

– Jondalaras? – pasitikslino ji pakėlusi akis. Akmeninių lempų šviesoje jis įžiūrėjo, kad jos akys šviesios, tačiau negalėjo tiksliai pasakyti, pilkos ar mėlynos.

– Taip, Jondalaras. Iš Zelandonijos.

– Jondalaras... Zelandonijos vyras.

– Norija, Hadumos moteris.

– Mo-te-ris?

– Moteris, – pakartojo jis ir palietė stangrią, jauną krūtį. Norija atšoko.

Jondalaras atmezgė tunikos raiščius prie kaklo ir apnuogino šviesiomis garbanomis apžėlusią krūtinę. Kreivai šyptelėjęs ją palietė.

– Ne moteris, – papurtė galvą. – Vyras.

Ji tyliai sukikeno.

– Norija yra moteris, – pakartojo Jondalaras, vėl lėtai tiesdamas ranką jos krūtų link. Šį kartą ji leidosi liečiama, neatsitraukė, šypsojosi labiau atsipalaidavusi.

– Norija moteris, – pakartojo, tada akyse sužibo šelmiškos kibirkštėlės ir ji parodė pirštu į jo slėpsnas, bet nepalietė. – Jondalaras vyras.

Staiga išsigandusi, tarsi būtų per daug sau leidusi, vėl ėmėsi pildyti puodelius. Nervingai sėmė skystį, kiek išlaistė ir atrodė suglumusi. Tiesiant puodelį jos ranka drebėjo.

Jondalaras tvirtai suėmė jos pirštus, apglėbė puodelį, siurbtelėjo, tada pasiūlė gėrimo ir merginai. Norija linktelėjo, tačiau jis laikė puodelį jai prie burnos taip, kad norėdama atsigerti ji turėtų apimti vyro rankas savosiomis ir paversti puodelį. Padėjęs indą Jondalaras vėl sugriebė Norijos rankas, apvertė delnais aukštyn ir juos vieną po kito švelniai pabučiavo. Iš nustebimo merginos akys išsiplėtė, tačiau ji neatsitraukė. Vyras perbraukė plaštaka jos ranką, tada pasilenkė arčiau ir pabučiavo į kaklą. Norija buvo įsitempusi, baimingai laukė, ką jis darys toliau. Jondalaras pasislinko dar arčiau, vėl pabučiavo kaklą, nuleidęs ranką apglėbė krūtį. Nors vis dar taip pat baiminosi, Norija pajuto kūno reakciją į vyro prisilietimus. Bučiuodamas kaklą Jondalaras atlošė jai galvą, išilgai perbraukė liežuviu kaklo duobutės link ir mėgino atrišti juostelę po kaklu. Paskui lūpomis nuklydo prie ausies, palei žandikaulį, kol surado lūpas. Pats prasižiojo ir įkišo liežuvį jai tarp lūpų, o kai šios prasiskyrė, švelniai spustelėjo, kad atsivertų labiau.

Paskui atsitraukė ir suėmęs merginą už pečių nusišypsojo. Norija buvo užsimerkusi, vis dar pravertomis lūpomis, kvėpavo tankiau. Jondalaras vėl ją pabučiavo suėmęs krūtį, tada ėmė traukti raištį iš marškinių skylutės. Ji trumpai apmirė. Vyras stabtelėjo, dirstelėjo į merginą, tada nusišypsojo ir pamažėle ištraukė raištelį iš kitos skylutės. Norija sėdėjo sustingusi, nejudėjo, žvelgė tiesiai į veidą jos apdarą varstančiam vyrui, kol elnenos marškiniai priekyje prasiskėtė per visą ilgį.

Pasilenkęs prie merginos kaklo Jondalaras patraukė marškinius žemyn, kad apnuogintų pečius bei stačias jaunas krūtis su pabrinkusiais speneliais, ir pajuto, kaip jo vyriškumas ima tvinkčioti. Atvira burna bei liežuviu jis glamonėjo Norijos pečius jausdamas, kaip mergina virpa, ir glamonėdamas rankas nuvilko marškinius. Perbėgo rankomis jai per nugarą, paskui liežuviu per kaklą bei krūtinę, apibrėžė ratą aplink spenelį, pajuto, kaip jis standėja, ir švelniai pačiulpė. Norija aiktelėjo, tačiau neatsitraukė. Jondalaras pačiulpė kitą krūtį, pakilo liežuviu prie lūpų ir tebebučiuodamas paguldė.

Mergina atsimerkė ir nuo kailių pažvelgė į jį. Jos vyzdžiai buvo išsiplėtę, akys švytėjo. Gilių mėlynų Jondalaro akių žvilgsnis Noriją taip prikaustė, kad ji nepajėgė atitraukti savųjų.

– Jondalaras vyras, Norija moteris, – tepasakė.

– Jondalaras vyras, Norija moteris, – kimiai pakartojo jis, paskui atsisėdo ir nusitraukė per galvą tuniką jausdamas plūstant bangas. Įsitempęs vyriškumas troško išsilaisvinti. Pasilenkęs Jondalaras bučiavo merginą ir pajuto, kaip ji atveria burną, kad jų liežuviai susipintų. Glamonėdamas krūtis slydo liežuviu per kaklą ir pečius. Vėl susirado spenelį, pačiulpė stipriau, išgirdo jos aimaną ir pats ėmė alsuoti stipriau.

„Taip seniai buvau su moterimi, – pagalvojo ir įsigeidė paimti ją tą pačią akimirką. – Nusiramink, negąsdink jos, – priminė sau, – jai tai pirmas kartas. Turi visą naktį, Jondalarai. Palauk, kol suprasi, kad ji pasiruošusi."

Vyras glamonėjo nuogą kūną žemiau pūpsančių kalvelių iki juosmens kartu ieškodamas juostelės, kuria buvo surištas sijonas. Truktelėjęs raištį jis uždėjo ranką Norijai ant pilvo. Ji įsitempė, paskui atsipalaidavo. Jondalaras siekė žemiau, palietė vidinę jos šlaunų

pusę, paglostė švelnią gaktos kalvelę. Jam braukiant šlaunų vidumi mergina praskėtė kojas.

Jondalaras atitraukė rankas, atsisėdo, tada nutraukė sijoną nuo šlaunų ir numetė ant žemės. Atsistojęs nužvelgė jos minkštus, apvalainus, dar nevisiškai susiformavusius linkius. Norija šypsodamasi su pasitikėjimu ir ilgesiu pažvelgė į Jondalarą. Šis atrišęs raištį nusismaukė kelnes. Pamačiusi jo stačią išbrinkusį organą mergina aiktelėjo ir akyse vėl atsirado kažkas panašaus į baimę.

Norija apstulbusi klausydavosi, ką kitos moterys pasakoja apie pirmo malonumo ritualus. Kai kurios manė, kad tai anoks malonumas. Jos kalbėjo, jog malonumo dovana duota vyrams, o moterims suteikta galimybė dovanoti jiems malonumą, kad liktų prie jų prisirišę; todėl vyrai medžioja, neša maistą ir kailius drabužiams, kol moterys būna apsunkusios nuo nėštumo ar žindo jauniklius. Žiniuonės įspėjo, kad per pirmąjį ritualą skaudės. Jondalaras toks išbrinkęs, toks didelis, kaip tilps į ją?

Baimė merginos žvilgsnyje buvo pažįstama. Tai lemtinga akimirka: turės iš naujo prie jo pratintis. Jondalaras mėgaudavosi žadindamas moterį Motinos dovanotiems malonumams, tačiau reikėjo jautrumo ir takto. „Norėčiau, – mintijo, – kurią dieną suteikti moteriai pirmąjį malonumą nesibaimindamas įskaudinti." Žinojo, kad tai neįmanoma. Pirmojo malonumo ritualas moteriai visada šiek tiek skausmingas.

Atsisėdęs greta Norijos jis lūkuriavo, davė jai laiko. Merginos akys nevalingai krypo į jo tvinksintį organą. Vyras, paėmęs jos ranką, padėjo jį priliesti ir pajuto plūstant bangas. Atrodė, kad tokiomis akimirkomis jo vyriškumas gyvena savarankišką gyvenimą. Norija jautė odos švelnumą, šilumą, standų tvirtumą ir, organui nekantriai spurdant jos rankoje, pajuto aštrų, malonų dilgčiojimą

viduje bei drėgmę tarp kojų. Pabandė nusišypsoti, tačiau baimė vis dar slėpėsi jos akyse.

Jondalaras atsigulė šalia ir pradėjo švelniai bučiuoti. Pažvelgusi jam į akis Norija įžvelgė susirūpinimą, geismą ir kažkokią neįvardijamą jėgą, kuriai buvo neįmanoma atsispirti. Ji buvo įtraukta, užvaldyta, sutrikusi giliame jo akių mėlyje, vėl pajuto malonų virpulį viduje. Norija jo geidė. Bijojo skausmo, bet geismas buvo stipresnis. Siekė jo užsimerkusi, pražiojusi burną spaudėsi arčiau.

Jondalaras bučiavo merginą leisdamas tyrinėti savo burną, lėtai keliavo kaklu, bučiavo judindamas liežuvį, švelniai glamonėjo jos pilvą ir šlaunis. Truputį pakankino, priartėdamas prie jautraus spenelio ir atsitraukdamas, kol ji pati įkišo standų kauburėlį jam į burną. Tą akimirką jis ranka nukeliavo į šiltą plyšį tarp jos šlaunų ir surado mažą virpantį mazgelį. Iš Norijos lūpų ištrūko riksmas.

Jis švelniai čiulpė ir kandžiojo spenelį kartu judindamas pirštą, mergina aimanavo ir judino šlaunis. Keliaudamas žemiau juto, kaip Norija sulaiko kvapą jam liežuviu suradus bambą ir įtempia raumenis nuslydus dar toliau. Jondalaras nučiuožė nuo pakylos ir keliais palietė žemę, praskyrė jos kojas ir pirmą kartą paskanavo aštraus, pikantiško moteriškumo. Išsiliejo trūkčiojantis Norijos riksmas. Aimanuodama sulig kiekvienu kvėptelėjimu ji sukiojo galvą į abi puses ir pakėlė šlaunis, kad jį pasitiktų.

Jondalaras praskleidė ją rankomis, ėmė laižyti šiltas klostes ir pradėjo glamonėti gumbelį. Kai mergina judindama šlaunis suriko, vyras vargiai pajėgė suvaldyti savo susijaudinimą. Iš paskutiniųjų bandė susilaikyti. Išgirdęs, jog ji gokčioja ir tankiai šnopuoja, vis dar klūpodamas, kad galėtų kontroliuoti įsiskverbimo gylį, pakilo ir nukreipė pritvinkusio organo galvutę į neištirtą angą. Valdydamasis ir griežkdamas dantimis skverbėsi į šiltą, drėgną, ankštą šulinį.

Norija apsivijo kojomis liemenį, o Jondalaras pajuto užtvarą jos viduje. Pirštu vėl suradęs gumbelį truputį pajudino, kol mergina vėl ėmė šaukti ir jis pajuto, kaip jos šlaunys kyla. Tada atsitraukė, stumtelėjo stipriau, įveikė barjerą, o ji suriko iš skausmo ir malonumo; girdėjo, kaip pats išvargęs rėkia, virpančiais trūkčiojimais išleisdamas taip ilgai slopintą poreikį.

Dar kelis kartus truktelėjęs pirmyn atgal, prasiskverbęs, kiek drįso, pajuto, kaip senka paskutiniai jo syvų lašai ir sudribo ant Norijos. Akimirką tysojo padėjęs galvą jai ant krūtinės ir sunkiai alsavo, paskui atsikėlė. Norija gulėjo suglebusi, pakreipusi galvą į šoną, užsimerkusi. Atsitraukęs ant balto kailio apačioje Jondalaras pamatė kraujo dėmes. Vėl užkėlė jos kojas ant pakylos ir užropojęs greta nugrimzdo į kailius.

Kai kvėpavimas po truputį ėmė rimti, ant galvos Jondalaras pajuto kažkieno rankas. Atsimerkęs išvydo seną Hadumos veidą ir skaisčias akis. Greta sujudėjo Norija. Haduma šypsodamasi pritariamai linktelėjo ir pradėjo tyliai niūniuoti. Mergina atsimerkė, apsidžiaugė pamačiusi senąją moterį ir dar labiau pradžiugo, kai toji rankas nuo Jondalaro galvos perkėlė jai ant pilvo. Haduma vis dainuodama virš jų atliko judesius, paskui iš apačios ištraukė kailį su kraujo dėmėmis. Pirmojo ritualo kraujas slepia ypatingus kerus.

Paskui senoji vėl pažvelgė į Jondalarą, nusišypsojo ir gumbuotu pirštu prilietė išvargusį jo organą. Vyras akimirksniu pajuto grįžtantį jaudulį, išvydo, kaip organas vėl mėgina atgyti, paskui suminkštėja. Haduma tyliai sukikeno ir iškėblino iš palapinės palikdama juodu vienus.

Jondalaras ilsėjosi greta Norijos. Kiek pagulėjusi moteris atsisėdo ir įsmeigė į jį švytinčias ilgesingas akis.

– Jondalaras vyras, Norija moteris, – pasakė tarsi iš tikrųjų būtų pasijutusi moterimi ir pasilenkė jo pabučiuoti. Jondalaras nustebo pajutęs taip netrukus vėl kylantį susijaudinimą ir nusistebėjo, ar tik su tuo šio to bendra neturi Hadumos prisilietimas. Vis dėlto stebėtis nebuvo kada, nes reikėjo parodyti jaunajai moteriai, kaip pamaloninti jį, kartu suteikiant dar nepatirtus malonumus sau pačiai.

Jondalarui atsikėlus didžiulis erškėtas jau tysojo ant kranto. Tonolanas kiek anksčiau kyštelėjo galvą į palapinę parodyti jam žeberklų, tačiau Noriją apglėbęs Jondalaras mostu jį nuvijo ir vėl nugrimzdo į miegą.

Kai vėliau pabudo, merginos nebebuvo. Jis apsimovė kelnes ir nužirgliojo upės link. Stebėjo, kaip Tonolanas, Jerenas ir keli kiti kvatodamiesi mėgaujasi naujai užsimezgusia bičiulyste, ir šiek tiek gailėjosi, kad nežvejojo kartu.

– Ei, pažvelkit, kas teikėsi atsikelti, – tarstelėjo Tonolanas, pamatęs brolį. – Žydraakis, leidęs sau gulinėti, kol visi kiti grūmėsi, kad ištrauktų šitą seną Hadumą iš vandens.

Žodžius nusičiupo Jerenas.

– Haduma! Haduma! – ėmė šūkauti kvatodamasis ir rodydamas į žuvį. Apšokavęs ratu, sustojo prie pirmykštės galvos, panašios į ryklio. Iš apatinių žandikaulių kyšojo čiuptuvėliai, liudijantys, kad žuvis maitinosi palei dugną ir buvo neplėšri, tačiau vien jos dydis kėlė iššūkį. Ji buvo gerokai ilgesnė nei penkiolikos pėdų.

Su šelmiška mina jaunasis medžiotojas judino dubenį pirmyn atgal, mėgdžiodamas erotinius judesius priešais didžiulės senos žuvies nosį tarsi maldautų paliesti, ir šūkavo:

– Haduma! Haduma!

Kiti pratrūko nešvankaus juoko pliūpsniais, net Jondalaras nusišypsojo. Visi pradėjo šokti apie žuvį kratydami dubenis ir šūkaudami: „Haduma!“, o didžiai įsilinksminę stumdėsi kovodami dėl vietos prie žuvies galvos. Šitaip vienas buvo nustumtas į upę. Išbridęs griebė arčiausiai stovintį ir įsitraukė vandenin. Netrukus, jau visi stumdė vieni kitus į upę, o Tonolanas šėlo pačioje tirštymėje.

Kai kiaurai permirkęs išklampojo į krantą, čiupo brolį.

– Net negalvok ištrūkti sausas! – pareiškė, Jondalarui pradėjus priešintis. – Eikš, Jerenai, pamirkykim šitą žydraakį!

Išgirdęs savo vardą Jerenas pastebėjo grumtynes ir lėkte atlėkė, o kiti – iš paskos. Stumdydamiesi visi drauge atitempė Jondalarą ant upės kranto ir netrukus sutartinai, kvatodami jau grumdėsi vandenyje. Išlipo varvantys, išsišiepę iki ausų, o vienas jų pastebėjo prie žuvies stovinčią senąją moterį.

– Haduma, taip? – tarusi ji pervėrė jaunuolius rūsčiu žvilgsniu. Visi susigėdo ir vogčiomis susižvalgė. Tada senoji ėmė džiugiai kikenti, atsistojo prie žuvies galvos ir pradėjo senais klubais mosuoti pirmyn atgal. Vyrai juokdamiesi bėgte pasileido prie jos, puolė keturpėsti ir meldė, kad senoji ropštųsi būtent ant jo nugaros.

Jondalaras šypsojosi stebėdamas žaidimą, kurį hadumiečiai akivaizdžiai žaidė ne pirmą kartą. Gentainiai ne tik gerbė ir garbino senąją pramotę, taip pat mylėjo, o ji, regis, mėgavosi jų linksmumu. Haduma apsidairė ir, pamačiusi Jondalarą, bedė į jį. Vyrai jam pamojo ir rūpestingai padėjo senajai užsiropšti svetimšaliui ant pečių. Jondalaras atsargiai atsistojo. Senoji beveik

nieko nesvėrė, tačiau stebėtinai stipriai laikėsi įsitvėrusi. Trapioji Haduma tebebuvo kieta lyg titnagas.

Jondalaras pradėjo žirglioti, bet vyrams pasileidus bėgte, Haduma ragindama pabarbeno jam į petį. Visi lakstė po paplūdimį pirmyn atgal, kol liko be kvapo. Paskui Jondalaras pritūpė, kad Haduma galėtų nulipti. Senoji susitvarkė, susirado lazdą ir labai didingai nukeliavo palapinių link.

– Ar gali patikėti tuo, ką išdarinėja šita senolė? – tarė Tonolanui susižavėjęs brolis. – Šešiolika vaikų, penkios kartos, o ji dar tokia stipri. Neabejoju, kad gyvens, kol pamatys šeštąją kartą.

– Gyventi, kol pamatyti šešta karta, tada mirti.

Jondalaras atsisuko į balsą. Nematė, kada priėjo Tamenas.

– Ką turi omeny, sakydamas „tada mirti"?

– Haduma sakyti, Norija turėti žydros akys sūnus. Zelandonija dvasia, tada Haduma mirti. Ji sakyti, seniai seniai būti, laikas eiti. Pamatyti vaikas, tada mirti. Vaikas – Jondalas, šešta karta hadumietis. Haduma laiminga Zelandonija vyras. Sakyti, geras vyras. Moteris pirmasis ritualas malonumas nelengvas, Zelandonija vyras – geras vyras.

Jondalarą užplūdo sumišę jausmai.

– Jei ji nori iškeliauti, taip ir padarys, tačiau man liūdna, – tarė jis.

– Taip, visi hadumiečiai labai liūdna, – patikino Tamenas.

– Ar galiu dar kartą pamatyti Noriją, taip greitai po pirmųjų ritualų? Nors trumpai? Nežinau jūsų papročių.

– Papročiai – ne, Haduma sakyti taip. Greitai eiti?

– Jei Jerenas pripažins, kad eršketas – pakankamas atlygis už išbaidytus arklius, tada taip. Iš kur žinai?

– Haduma sakyti.

Vakare stovykloje buvo vaišinamasi eršketu. Kiek anksčiau, popietę, daugybė rankų greitai susitvarkė su didele žuvimi ir supjaustė juostelėmis džiovinti. Kartą Jondalaras trumpai iš toli pastebėjo Noriją, kelių moterų lydimą kažkur į aukštupį. Pasimatyti su zelandonu ją atvedė jau sutemus. Jaunuoliai drauge nuėjo upės link, o dvi moterys taktiškai sekė iš paskos. Nusižengė papročiams vien pasimatydami iš karto po pirmojo ritualo, o susitikti dviese jau būtų buvę per daug.

Juodu stovėjo prie medžio tylėdami, Norija buvo nuleidusi galvą. Jondalaras nubraukė į šalį plaukų sruogą ir pakėlė jos smakrą, norėdamas pažvelgti į akis. Moters akyse tvyrojo ašaros. Jondalaras krumpliu nušluostė žvilgantį lašelį nuo akies kampučio ir prinešė sau prie lūpų.

– O, Jondalaras, – pravirko Norija, tiesdama į jį rankas.

Jondalaras ją apkabino ir pabučiavo, iš pradžių švelniai, paskui aistringiau.

– Norija, – pasakė, – Norija – moteris, graži moteris.

– Jondalaras padaryti Norija moteris, – tarė ji. – Padaryti... Norija... padaryti, – ji dar garsiau susriūbavo, nes nežinojo reikalingų žodžių.

– Žinau, Norija, žinau, – kalbėjo Jondalaras vis dar ją apkabinęs. Tada truputį atsitraukė tebelaikydamas merginą už pečių, nusišypsojo ir paglostė jos pilvą. Ji nusišypsojo pro ašaras.

– Norija turėti Zelandonija... – tarė liesdama jo akių vokus. – Norija turėti Jondalas... Haduma...

– Taip, – linktelėjo Jondalaras. – Tamenas man sakė. Jondalas, šeštos kartos hadumietis. Noriu tau šį tą padovanoti, Norija. – Įkišęs ranką į savo kapšelį Jondalaras išsitraukė akmeninę dievybę ir įdėjo

merginai į delną. Labai troško kaip nors įvardyti, kokia ypatinga jam ši skulptūrėlė, papasakoti, kad ją gavo iš motinos, apsakyti, kokia ji sena, kaip buvo perduodama iš kartos į kartą. Staiga nusišypsojo. – Šita dievybė yra mano Haduma, – pasakė. – Jondalaro Haduma. Dabar tai Norijos Haduma.

– Jondalaro Haduma? – nustebo ji įsmeigusi akis į raižytą moters figūrėlę. – Jondalaro Haduma, Norija?

Jis linktelėjo, o hadumietė paplūdo ašaromis, apglėbė dievybę abiem rankomis ir priglaudė prie lūpų.

– Jondalaro Haduma, – pasakė krūpčiodama nuo raudos. Staiga apsivijo vyrą rankomis ir pabučiavo, o paskui nubėgo prie palapinių taip raudodama, kad vargiai matė kelią.

Visa stovykla susirinko jų išlydėti. Kai Jondalaras žengė priešais Hadumą ir Noriją, jos stovėjo greta. Haduma šypsojosi ir pritariamai linksėjo, tačiau Norijos skruostais ritosi ašaros. Jaunuolis nušluostė lašą, pridėjo prie lūpų, o Norija nusišypsojo, nors verksmo tai nesustabdė. Jondalaras apsisuko eiti, bet dar spėjo pamatyti, kaip garbanius, kurį Jerenas buvo pasiuntęs bėgūnu, žvelgia į Noriją kamuojamas meilės.

Dabar ji buvo moteris, Hadumos palaiminta, tikrai atnešianti laimingą vaiką prie vyro ugniakuro. Žmonės kalbėjo, kad per pirmąjį ritualą ji patyrė malonumą, o visi žinojo, jog tokios moterys būna geriausios partnerės. Norija tapo didžiai tinkama ir visuotinai geidžiama.

– Ar tikrai manai, kad Norija nešioja tavo dvasios kūdikį? – pasiteiravo Tonolanas, kai stovykla liko už nugarų.

– Niekada nesužinosiu, tačiau senoji Haduma išmintinga. Ji žino daugiau, nei kas nors numano. Manau, ji taip pat turi „stiprių kerų". Jei kas nors gali tuo pasirūpinti, tai ji.

Kurį laiką abu ėjo palei upę tylėdami, tada Tonolanas tarstelėjo:

– Didysis brolau, norėčiau šio to tavęs paklausti.

– Pirmyn.

– Kokiais burtais naudojiesi tu? Turiu omeny, visi vyrai postringauja, kaip norėtų būti pasirinkti pirmajam ritualui, bet daugumą jų tai iš tikrųjų baugina. Pažįstu porą, kurie netgi atsisakė, ir, jeigu atvirai, visada jaučiuosi tikras gremėzdas, nors niekada nesusimoviau, tačiau tave pasirenka nuolat. Be to, niekada nemačiau, kad tau nepasisektų. Visos tave įsimyli. Kaip tau pavyksta? Mačiau tave šėliojantį šventėse ir neįžvelgiau nieko ypatinga.

– Nežinau, Tonolanai, – atsakė brolis, kiek sutrikęs. – Aš tik stengiuosi būti atidus.

– O kuris nesistengia? Turi būti kažkas daugiau. Kaip ten Tamenas sakė? Pamaloninti moterį per pirmąjį ritualą nelengva. Kaip tau tai pavyksta? Aš būnu laimingas, jei pernelyg moters neįskaudinu. O tu juk nesi kaip nors sumažintas, kad būtų lengviau. Liaukis, duok mažajam broliužiui kokį patarimą. Visai neprieštaraučiau, jei aplink mane sukiotųsi pulkai jaunų gražuolių.

Jondalaras sulėtino žingsnį ir pažvelgė į Tonolaną.

– Taip, tikrai neprieštarautum. Manau, tai viena priežasčių. Pasižadėjau Maronai, todėl turiu pasiteisinimą, – Jondalaro kaktoje susimetė raukšlės. – Pirmasis ritualas moteriai ypatingas. Man taip pat. Vis dėlto daugybė jaunų moterų tam tikra prasme tebėra mergaitės. Jos nenumano skirtumo tarp lakstymo paskui berniukus ir vyro kvietimo. Kaip taktiškai pasakyti jaunai moteriai, su kuria ką

tik praleidai labai ypatingą naktį ir kuri spiečia tave į kampą, kad verčiau atsipalaiduotum su labiau patyrusia? Didžioji Doni, Tonolanai! Nenoriu jų skaudinti, tačiau aš neįsimyliu visų pamylėtų moterų.

– Tu apskritai neįsimyli, Jondalarai.

Vyresnysis brolis paspartino žingsnį.

– Ką nori pasakyt? Mylėjau daugybę moterų.

– Taip, pamylėjai. Tai ne tas pats.

– Iš kur pats žinai? Ar kada buvai pamilęs?

– Kelis kartus. Gal ir neilgai, bet skirtumą žinau. Klausyk, brolau, nenoriu kaišioti snapo, tačiau man neramu dėl tavęs, ypač kai tampi toks paniuręs. Be to, nereikia šitaip lėkti. Jei nori, užsičiaupsiu.

Jondalaras sulėtino.

– Gal tu ir teisus. Tikriausiai niekad nebuvau įsimylėjęs. Gal man neskirta pamilti?

– Kur bėda? Ko stigo moterims, kurias pažinojai?

– Jei žinočiau, ar nemanai... – piktai pradėjo brolis, paskui nutilo. – Nežinau, Tonolanai. Tikriausiai noriu visko. Noriu tokios moters, kokia ji būna per pirmąjį ritualą. Manau, tada įsimyliu visas iki vienos, bent jau tai nakčiai. Tik man reikia moters, ne mergaitės. Noriu, kad ji nuoširdžiai, neapsimetinėdama geistų manęs, nenoriu nuolat būti toks atsargus. Trokštu, kad būtų protinga, noriu žinoti, ką ji galvoja. Kad kartu būtų jauna ir sena, naivi ir išmintinga, viskas drauge.

– Per daug nori, brolau.

– Pats paklausei.

Kurį laiką abu drožė tylėdami.

– Kiek metų, tavo manymu, Zelandonei? – pasiteiravo Tonolanas. – Tikriausiai kiek jaunesnė už mamą?

Jondalaras įsitempė.

– Kodėl klausi?

– Kalbama, kad dar visai neseniai ji buvo tikra gražuolė. Vyresni vyrai kartais pasakoja, jog niekas nė iš tolo negalėjo su ja lygintis. Pats nelabai išmanau, tačiau vyrai sako, kad ji per jauna būti pirmąja tarp tų, kurios tarnauja Motinai. Atskleisk man štai ką, didysis brolau: ar šnekos apie tave ir Zelandonę yra tiesa?

Jondalaras sustojo ir lėtai atsisuko į brolį.

– Pasakyk, ką šneka apie mane ir Zelandonę, – iškošė pro sukąstus dantis.

– Atleisk, tikrai nuėjau per toli. Užmiršk, kad klausiau.

5

Išlindusi iš urvo ant akmeninės atbrailos Aila pasitrynė akis ir pasirąžė. Saulė kabojo žemai rytuose, tad dairantis arklių teko prisidengti akis. Vos per kelias dienas įprato pabudusi pasidairyti arklių. Pagalvojus, kad dalijasi slėniu su kitais gyvais padarais, vieniša jos egzistencija atrodė truputį pakenčiamesnė.

Aila jau pamažu ėmė perprasti arklių judėjimą: kur traukia atsigerti rytais, kurių medžių pavėsį mėgsta popietėmis, pradėjo pažinti atskirus gyvulius. Buvo vienergis kumeliukas, kurio širmas kailis buvo toks šviesus, kone baltas, tik kiek tamsesnis palei būdingą juostą išilgai stuburo, tamsiai pilkomis kojų apačiomis ir stačiai styrančiais karčiais. Buvo pelėka kumelė su šieno spalvos kumeliuku, kurio plaukas buvo lygiai toks pat kaip eržilo. Štai ir pats išdidus vadas. Jo vietą kada nors užims vienas šių vienergių, kuriuos dabar kumelys vos gali pakęsti, o gal kitų metų atžala. Palvas eržilas su tamsiai rudais karčiais, aiškiai išsiskiriančia stuburo juosta bei keliais buvo pačiame gražume ir rodė tai visa povyza.

– Labas rytas, arklių gentie, – sumosavo Aila. Gestu ji sveikindavosi, ir tik miglota užuomina rodė, jog linki labo ryto. – Šįryt miegojau ilgai. Tikriausiai jūs jau atsigėrėte. Laikas atsigaivinti ir man.

Žemyn prie upelio ji nubėgo lengvai, nes statų taką pažinojo taip puikiai, kad drąsiai juo žengė. Atsigėrusi nusimetė apsiautalą rytmetiniam paplaukiojimui. Drabužis buvo tas pats, tačiau išskalbtas ir apdorotas grandikliu, kad oda vėl suminkštėtų. Prigimtinį švaros ir tvarkos polinkį dar labiau išpuoselėjo Iza, nes norint išvengti klaidų gausioje gydomųjų žolelių farmakopėjoje reikėjo tvarkos, be to, gydytoja suprato purvo, nešvarumų bei užkrato pavojus. Viena yra apsinešti nešvarumais keliaujant, to neįmanoma išvengti, bet visai kas kita būtų apskresti, kai greta žaižaruoja upokšnis.

Ji perbraukė rankomis tankius šviesius plaukus, kurie bangomis krito gerokai žemiau pečių.

– Šįryt ketinu išsitrinkti plaukus, – mostelėjo, į nieką konkrečiai nesikreipdama. Čia pat už vingio buvo aptikusi putoklių, tad nudrožė išsirauti kelių šaknų. Žirgliodama atgal nenuleido akių nuo srovės ir pastebėjo seklumoje kyšantį didelį akmenį su dailia lėkštelės formos įduba. Pagriebusi apskritą akmenėlį Aila nubrido riedulio link. Nuplovusi šaknis, į įdubą prisėmė vandens ir akmeniu ėmė daužyti gumbus, kad išsiskirtų tiršti putoti saponinai. Kai putų prisikaupė pakankamai, ji sušlapino plaukus, įtrynė juos, o paskui ir visą kūną ir nėrė į tėkmę nusiskalauti.

Nemažas kyšančios sienos luitas buvo kitados atskilęs. Aila užsiropštė ant povandeninės jo dalies ir lyg tiltu nuėjo į plotelį virš vandens pasišildyti saulėje. Atšaka, kur gylio buvo iki juosmens, uolą paplūdimio pusėje pavertė sala, pusiau pavėsį teikė svyrantys gluosniai, o jų atviros šaknys graibė tėkmę tarsi kaulėti pirštai. Nuo krūmelio, kurio šaknys rado atramą uolos plyšyje, Aila nusilaužė šakelę, nulupo dantimis ir, kol džiūvo saulėkaitoje, narpliojo ja susiraizgiusius plaukus.

Niūniuodama po nosimi Aila vis dar svajingai žvelgė į vandenį ir staiga pastebėjo kaži ką švystelint. Akimirksniu susidomėjusi žvilgtelėjo įdėmiau ir pamatė sidabrinį didžiulio po šaknimis besiilsinčio upėtakio kontūrą. „Nevalgiau žuvies nuo tada, kai išėjau iš urvo", – pagalvojo Aila ir prisiminė dar nepusryčiavusi.

Tyliai nuslydusi į vandenį nuo tolimosios uolos dalies paplaukė pasroviui, paskui nubrido gluosnių link. Panardinusi ranką į vandenį leido pirštams viliojamai plūduriuoti ir lėtai, be galo kantriai brido atgal prieš srovę. Priėjusi medį pamatė, kaip upėtakis atsisukęs į srovę lėtai vinguriuoja, kad po šaknimis išsilaikytų vienoje vietoje.

Ailos akys sužibo iš susijaudinimo, tačiau artindamasi prie žuvies ji buvo dar apdairesnė, kojas statė itin atsargiai. Moteris slinko plaštaka už upėtakio, kol atsidūrė vos žemiau, tada švelniai jį paliečiusi surado atviras žiaunas. Staiga griebė žuvį, vienu užtikrintu judesiu iškėlė iš vandens ir sviedė į krantą. Upėtakis dribtelėjo, kelias akimirkas pasiraivė ir nurimo.

Patenkinta savimi Aila nusišypsojo. Vaikystėje buvo sunku mokytis rankomis gaudyti žuvį, o dabar pasijuto kone tokia pat išdidi, kaip ir tada, kai pasisekė pirmą kartą. „Reikės stebėti šią vietą ir sužinoti, ar čia taip pat atplaukia kitų žuvų. Šita gana didelė, pakaks ne tik pusryčiams", – mąstė keldama laimikį ir svajodama apie šviežio upėtakio, kepto ant karštų akmenų, skonį.

Kol pusryčiai čirškė, Aila pynė krepšį iš smilgų, kurių buvo prisiskynusi išvakarėse. Tai bus paprastas, kasdienis krepšys, tačiau tik dėl įdomumo truputį pakeitusi audimą ji sukūrė kitokią tekstūrą ir išvaizdą. Aila dirbo sparčiai ir itin kruopščiai, kad krepšys būtų nepralaidus vandeniui. Jame būtų galima virti prikrovus karštų akmenų, bet Aila buvo sumaniusi kitokią paskirtį. Moteris gaminosi

saugojimo talpą galvodama, ką reikės nuveikti, kad jaustųsi saugi ateinantį šaltąjį sezoną.

„Serbentai, kurių prisiskyniau vakar, po kelių dienų bus sausi, – prognozavo, nužvelgusi apvalias raudonas uogas, pabertas ant žolės kilimėlio prieangyje. – Iki tol sunoks daugiau. Čia užderės nemažai mėlynių, tačiau iš tos apdžiūvusios obels neverta daug tikėtis. Vyšnia net linksta, bet uogos bemaž pernokusios. Jei noriu kiek pasirinkti, tai geriau padaryti šiandien pat. Subręs puikių saulėgrąžų sėklų, jei pirmi neišlesios paukščiai. Manau, ten prie obels auga riešutmedžiai, tik jie gerokai žemesni nei tie prie urvo. Nesu tikra. Vis dėlto anos pušys tikrai tos rūšies, kurios kankorėžiuose slepiasi nemaži riešutėliai. Vėliau pažiūrėsiu. Norėčiau, kad žuvis jau būtų iškepusi!

Turėčiau pradėti džiovinti žalėsius. Ir kerpes, ir grybus. Ir šaknis. Visų šaknų džiovinti nereikėtų, vienos kitos gana ilgai išsilaikys urvo gilumoje. Ar derėtų prisirinkti daugiau balandų sėklų? Jos tokios mažos, niekad neatrodo, kad jų pakanka. Vis dėlto vertėtų pasistengti dėl grūdų, o kai kurios varpos pievoje jau taip pat sunokusios. Šiandien prisirinksiu vyšnių, grūdų, tačiau reikės daugiau krepšių jiems laikyti. Gal kokių talpų pavyktų pasidaryti iš beržų tošių? Norėčiau turėti žaliaminės odos, kad pasigaminčiau didelių dėžių.

Kol gyvenau su gentimi, atrodė, kad ko jau ko, o kailių žaliaminiai odai visada atsiras. Dabar būčiau laiminga, jei turėčiau žiemai dar nors vieną šiltą kailiuką. Triušiai ir žiurkėnai nepakankamai dideli, kad pasidarytum gerą kailinį apsiautalą, be to, jie tokie liesučiai. Jei pavyktų sumedžioti mamutą, turėčiau sočiai taukų, netgi lempoms pakaktų. Nieko nėra skanesnio už riebią mamuto mėsytę. Įdomu, tas upėtakis dar negatavas? – Ji atidėjo šalį gležną lapelį ir pagaliuku pabadė žuvį. – Dar trupučiuką.

Būtų nuostabu turėti nors trupinėlį druskos, tačiau netoliese nėra jūros. Šalpusnių lapai būna sūrstelėję, be to, skonio gali suteikti ir kai kurios kitos žolės. Iza paruošdavo taip, kad viskas būdavo skanu. Galbūt verta traukti į stepes ir paieškoti baltųjų tetervinų, o paskui pasigaminti juos, kaip mėgo Krebas."

Galvojant apie Izą ir Krebą Ailai sukilo gumulas gerklėje. Ji papurtė galvą tarsi norėdama sustabdyti mintis ar bent jau besiveržiančias ašaras. „Man reikia rėmo džiovinti žolėms, arbatoms ir vaistams. Galiu susirgti. Karkasui nusikirsčiau kelis medžius, bet reikia šviežių odos juostelių jiems surišti. Išdžiūvusios jos susitrauktų ir puikiai laikytų. Čia tiek krituolių bei atplukdytos medienos, nemanau, kad reikės kirsti medžius malkoms, be to, bus arklių mėšlo. Išdžiūvęs jis gerai dega. Šiandien pat į urvą pradėsiu tempti malkas, netrukus pasidirbinsiu kelis įrankius. Pasisekė, kad radau titnago. Šita žuvis tikriausiai jau gatava."

Aila valgė upėtakį tiesiai nuo karštų akmenų ir galvojo, jog vertėtų panaršyti suneštų medžių bei kaulų krūvoje kokio plokščio medgalio ar kaulo, kurį galėtų panaudoti kaip lėkštę, – puikiausiai tiktų dubens kaulai arba raktikauliai. Supylusi vandenį iš savojo nedidelio vandens maišelio į virimo dubenėlį apgailestavo, kad neturi didesnio vandeniui atsparaus gyvulio skrandžio, iš kurio galėtų pasidaryti talpesnį vandenmaišį ir laikytų urve. Kad vanduo pradėtų kaisti, įdėjo į dubenį kelis karštus akmenis iš laužo, paskui iš vaistų maišelio į garuojantį vandenį įbėrė truputį džiovintų erškėtrožių. Jas vartojo kaip vaistą nuo nestipraus persišaldymo, tačiau išeidavo ir malonaus skonio arbata.

Daug pastangų reikalaujantis gausių slėnio gėrybių rinkimas, ruošimas ir saugojimas Ailos neatbaidė; atvirkščiai, ji to troško. Jei bus užsiėmusi, neturės laiko galvoti apie savo vienatvę. Turėjo

prikaupti pakankamai tik sau, tačiau nebuvo ir papildomų rankų, kad siektų tikslo greičiau, tad Aila nuogąstavo, ar spės iki žiemos sukaupti deramas atsargas. Nerimą kėlė kažkas dar.

Baigdama krepšį ir gurkšnodama arbatą Aila svarstė, kokių reikmenų jai prireiks, kad išgyventų ilgą šaltą žiemą. Galvojo, jog patalams reikėtų dar vieno kailio. „Žinoma, mėsos. O kaip taukai? Žiemai būtinai reikia trupučio taukų. Beržų tošių talpas pasidaryčiau žymiai greičiau nei krepšius, jei tik turėčiau kanopų, kaulų ir odos atraižų klijams išsivirti. O kur prasimanyti didelę vandens talpą? Virvelių surišti džiovinimo rėmams? Sunaudočiau sausgysles, o žarnyną – taukams saugoti, ir..."

Greitai judantys jos pirštai sustojo. Moteris įsispoksojo į erdvę tarsi būtų pamačiusi apreiškimą. „Visai tai gaučiau iš vieno vienintelio didelio gyvūno! Reikėtų nudobti viso labo vieną, tačiau kaip?"

Baigtą nedidelį krepšelį Aila įdėjo į rinkimo krepšio, kurį rišdavosi ant nugaros, vidų. Susikrovusi įrankius į apsiautalo klostes pastvėrė kasimo lazdelę, svaidyklę ir patraukė į pievą. Rado laukinę vyšnią, nuskabė uogų, kiek pasiekė, o paskui užsiropštė pasiraškyti daugiau. Prisivalgė kiek lindo; net pernokusios vyšnios buvo saldžiarūgštės.

Išlipusi Aila nusprendė prisilupti vyšnių žievių nuo kosulio. Su rankiniu kirvuku ji atkirto dalelę kietos išorinės žievės, paskui peiliu ėmė krapštyti vidinį brazdo sluoksnį. Atsiminė, kai būdama maža turėjo pririnkti laukinių vyšnių žievių Izai. Tada užmatė vyrus, su ginklais besitreniruojančius laukuose. Žinojo, jog šnipinėti nedera, tačiau išsigando, kad vyrai gali pastebėti ją nueinančią, be to, susidomėjo, kai senasis Zougas pradėjo mokyti berniukus naudotis svaidykle.

Aila žinojo, kad moterys neturėtų liesti ginklų, bet, jiems palikus svaidykles, mergaitė nepajėgė atsispirti. Ji taip pat norėjo pabandyti. „Ar šiandien tebegyvenčiau, jei tada nebūčiau pastvėrusi tos svaidyklės? Ar Braudas būtų manęs taip baisiai nekentęs, jei nebūčiau išmokusi ja naudotis? Gal nebūtų privertęs išeiti, jei nebūtų taip bodėjęsis? Jei nebūtų manęs niekinęs, gal nebūtų džiaugęsis mane prievartaudamas, o tada gal nebūtų gimęs Durkas."

„Galbūt! Galbūt! Galbūt! – piktai mąstė moteris. – Kokia prasmė mintyti apie tai, kas galėjo būti? Dabar esu čia, o šita svaidyklė nepadės man sumedžioti didelio žvėries. Tam reikia ieties!"

Ji prasibrovė pro jaunas epušes atsigerti ir nuo rankų nusiplauti lipnių vyšnių sulčių. Kažkodėl tiesūs aukšti jauni medeliai privertė ją sustoti. Aila apėmė plaštaka vieną kamieną ir staiga suprato. Pavyks! Iš jų galima pasidaryti iečių.

Staiga krūptelėjo. „Brunas įtūžtų, – pagalvojo. – Leidęs man medžioti prisakė, kad nedrįsčiau imti į rankas nieko, išskyrus svaidyklę. Jis...

Ką jis padarytų? Ką galėtų padaryti? Ką dar kuris iš jų galėtų man padaryti, jeigu ir sužinotų? Aš negyva. Esu jau mirusi. Čia nieko daugiau, tik aš."

Staiga tarsi pertempta styga, kuri trūksta iš įtampos, kažkas jos viduje spragtelėjo. Moteris parklupo ant kelių. „O, kaip norėčiau, kad greta manęs kas nors būtų. Kas nors. Bet kas. Apsidžiaugčiau netgi pamačiusi Braudą. Niekada daugiau neliesčiau svaidyklės, jei jis leistų man grįžti ir vėl pamatyti Durką." Klūpėdama prie lieknos drebulės kamieno Aila įkniaubė veidą į delnus ir ėmė dūsauti.

Sriūbavimus girdėjo tik abejingos ausys. Maži pievų bei miško padarėliai visaip vengė svetimo gyvio ir nesuprantamų jo skleidžiamų garsų. Daugiau nebuvo nieko, kas ją išgirstų, nieko, kas suprastų.

Keliaudama Aila dar puoselėjo viltį rasti žmonių, tokių kaip ji pati. Dabar, nusprendusi sustoti, turėjo atidėti šią viltį į šalį, priimti savo vienatvę ir susigyventi su ja. Prie įtampos prisidėjo maudžiantis nerimas dėl išgyvenimo vienai nežinomoje vietoje nežinia kokią atšiaurią žiemą. Verksmas slopino įtampą.

Atsistojusi Aila visa drebėjo, tačiau išsitraukė rankinį kirvuką ir piktai smogė į jaunos drebulės kamieną, paskui puolė kitą medelį. „Gana dažnai matydavau, kaip vyrai gamina ietis", – pasakė sau ir nukapojo šakeles. Neatrodė taip jau sunku. Nuvilkusi basliūs į pievą, juos ten paliko ir likusią popietės dalį rinko laukinių speltų bei rugių grūdus, paskui parsitempė pagalius prie urvo.

Ankstyvą pavakarę praleido lupdama žievę ir lygindama kotus, stabtelėjo tik paskleisti džiūti vyšnias ir išsivirti trupučio grūdų, kuriuos suvalgė su likusia žuvimi. Sutemus jau buvo pasiruošusi antram etapui. Atsinešė kotus į urvą ir prisiminusi, kaip darydavo vyrai, atmatavo vieno kiek daugiau už savo ūgį ir pažymėjo. Tada pažymėtą vietą įkišo į ugnį ir pradėjo sukioti, kad iš visų pusių apanglėtų. Su rantuota grandykle nuskutusi pajuodavusią dalį vėl degino, paskui grandė, kol viršutinė dalis atskilo. Dar padeginus ir pagrandžius susiformavo aštrus, ugnimi sutvirtintas smaigalys. Aila ėmėsi kito koto.

Kai baigė, jau buvo vėlu. Moteris jautėsi pavargusi ir tuo džiaugėsi. Daug lengviau užmigs. Naktimis būdavo visų blogiausia. Aila sužėrė anglis ir nuėjusi prie angos nužvelgė žvaigždžių nusėtą dangų vis bandydama sugalvoti kokią nors priežastį dar nesigulti. Buvo išsikasusi seklų griovelį, pripildžiusi jį sausų žolių, o ant viršaus užklojusi kailį. Lėtai nukiūtinusi atsigulė ir klausydamasi tylos įsižiūrėjo į blausų ugnies švytėjimą.

Negirdėjo miegoti besiruošiančių žmonių šurmulio, jokių poravimosi balsų prie gretimų židinių nei niurnėjimo ar knarkimo, nė vieno iš daugybės tylių garsų, kuriuos skleidžia žmonės, nė gyvybės kvėptelėjimo – išskyrus jos pačios. Paėmusi skraistę, kurioje ant šlaunies nešiodavosi sūnų, apglėbė, prispaudė prie krūtinės ir siūbuodama pirmyn atgal ėmė tyliai, jausmingai niūniuoti, kol veidu pradėjo ristis ašaros. Galų gale atsigulusi susirangė greta tuščios skraistės ir verkė, kol užmigo.

Kitą rytą išėjusi nusilengvinti Aila ant kojos pastebėjo kraujo. Pasiraususi negausioje savo mantoje susirado specialų juosmens diržą ir sugeriančių juostelių. Nors išskalbtos, jos buvo kietos ir nusidėvėjusios – praėjusį kartą panaudojus jas derėjo užkasti. Aila įsigeidė nors kuokštelio muflono vilnos, kad galėtų prikimšti į vidų, tada pastebėjo triušio kailiuką. „Norėjau pasaugoti jį žiemai, – galvojo, – tačiau galėsiu susimedžioti daugiau triušių."

Prieš leisdamasi rytinių maudynių nedidelį kailiuką ji suraižė juostelėmis. „Žinojau, kad tai prasidės, turėjau suplanuoti. Dabar negalėsiu daryti nieko kita, kaip..."

Staiga ji pradėjo juoktis. Moters mėnesinės čia nieko nereiškė. „Čia nėra vyrų, į kuriuos reikia vengti pažvelgti, nė vieno vyro, kuriam negaliu rinkti ar gaminti maisto. Tik dėl savęs dera nerimauti.

Šiaip ar taip, turėjau nujausti, tačiau dienos pralėkė taip greitai. Nemaniau, kad jau laikas. Kaip seniai aš šiame slėnyje?" Pabandė prisiminti, bet dienos buvo tarsi išblukusios ir susiliejusios. Aila susiraukė. „Privalau žinoti, kiek dienų esu čia – gali būti daug vėlesnis

metų laikas, nei manau." Akimirką moterį apėmė panika, tačiau ji priminė sau: „Nėra taip jau blogai. Sniegas neiškris, kol vaisiai nesunoko ir lapai nenukrito, bet privalau būti budri. Turėčiau sekti dienas."

Aila atsiminė, kad labai seniai Krebas rodė, kaip iškertant griovelį lazdelėje žymėti slenkantį laiką. Jis nustebo, jog mergaitė taip greitai susigaudė: aiškino tik todėl, kad numaldytų jos nepaliaujamą klausinėjimą. Nederėjo atskleisti mergiotei šventų ir neliečiamų žinių, tausojamų šventiems vyrams bei jų patarnautojams, tad įspėjo niekam neprasitarti. Aila taip pat atsiminė jo pyktį kitą kartą, kai užtiko ją ruošiančią pagaliuką skaičiuoti dienoms tarp mėnulio pilnačių.

– Krebai, jei stebi mane iš dvasių pasaulio, nepyk, – tarė Aila tylia ženklų kalba. – Privalai suprasti, kodėl man to reikia.

Susiradusi ilgą lygią lazdelę titnago peiliu padarė įrantą, paskui truputį pagalvojusi įrėžė dar dvi. Pridėjo prie rėžių tris pirštus, paskui iškėlė. „Regis, būta daugiau dienų, tačiau šiomis neabejoju. Šį vakarą vėl pažymėsiu ir tai kartosiu kiekvieną vakarą, – moteris vėl apžiūrėjo pagaliuką. – Manau, paliksiu mažutę papildomą įrėžą virš šios, kad prisiminčiau dieną, kada pradėjau kraujuoti."

Pasikeitė pusė mėnulio fazių nuo tada, kai Aila pasigamino ietis, tačiau ji vis dar nenutuokė, kaip susimedžioti taip reikalingą stambų gyvūną. Moteris, sėdėdama prie urvo angos, žiūrėjo į priešingą sieną ir nakties dangų. Vasara įsisiūbavo, dienomis gerokai kaitindavo, tad Aila mėgavosi vėsiu vakaro vėju. Ką tik buvo baigusi naują vasarinį

apdarą, nes apsiautalą dažniausiai būdavo per karšta vilkėti. Nors prie urvo ji neretai vaikščiodavo nuoga, traukdama tolėliau reikėdavo kapšelių ir klosčių daiktams susidėti. Kai tapo moterimi, eidama medžioti Aila mėgo kuplias krūtis tvirtai apsivynioti odos juosta. Šitaip būdavo patogiau bėgioti ir šokinėti, o slėnyje nereikėjo taikstytis su įtariais žmonių, manančių, jog ji keistuolė, žvilgsniais.

Ji neturėjo didelio kailio, kurį galėtų supjaustyti, tačiau galų gale sumanė, kaip nuskustus triušių kailiukus paversti vasarine apdanga. Nuo liemens aukštyn bus nuoga, o kitus kailiukus užsiriš kaip krūtinės juostą. Ruošėsi ryte iškeliauti į stepes su naujomis ietimis ir tikėjosi aptikti medžiojamų gyvūnų.

Nuožulniu šlaitu šiaurinėje slėnio pusėje buvo lengva pasiekti stepes į rytus nuo upės, o į vakarines lygumas patekti kliudė stati siena. Aila pastebėjo kelias elnių ir bizonų bandas, arklių, netgi nedidelę antilopių saigų kaimenę, tačiau namo teparsitempė surištus baltąjį teterviną bei didžiąją jerubę. Ji paprasčiausiai nesugebėjo prieiti pakankamai arti, kad galėtų besti ietimi.

Dienoms slenkant didelio gyvūno medžioklė tapo nuolatiniu rūpesčiu. Aila dažnai stebėdavo genties vyrus kalbantis apie medžioklę – jie nekalbėdavo beveik apie nieką daugiau, – tačiau gentainiai visada medžiodavo bendrai. Jų mėgstamiausias būdas buvo toks pat kaip vilkų gaujos: atkirsti žvėrį nuo būrio ir pakaitomis jį vejoti, kol tas taip išsenka, kad jie gali arti prislinkti ir suduoti mirtiną smūgį. Tačiau Aila buvo viena.

Kartais vyrai kalbėdavo apie pasaloje tykančias kates, kurios užšokusios parverčia auką ir pribaigia ją iltimis bei nagais. Tačiau Aila neturėjo nei ilčių, nei letenų, nei greito katės spurto. Ji netgi ne itin gerai valdė ietį, kuri buvo beveik per didelė sugriebti ir pernelyg ilga. Būdą surasti vis tiek reikėjo.

Jauno mėnulio naktį Ailai pagaliau šovė sumanymas, kuris, atrodė, gali išdegti. Kai mėnulis atsukdavo žemei nugarą ir šviesos atspindžiuose maudydavo toliausius kosmoso kampelius, ji dažnai galvodavo apie genties susirinkimą. Urvinio lokio šventė visada vykdavo šviečiant jaunam mėnuliui.

Moteris atsiminė skirtingų genčių medžioklės vaidinimus. Jaudinamam jų genties medžiotojų šokiui vadovavo Braudas. Gyvas pasakojimas apie tai, kaip mamutas ugnimi įvejamas į uždarą kanjoną, buvo pripažintas geriausiu, tačiau šeimininkų vaidinimas nedaug teatsiliko. Šie papasakojo, kaip įprastame gauruotųjų raganosių kelyje į girdyklą buvo iškasta duobė, o paskui apsupus vienas įvytas į spąstus. Gauruotieji raganosiai garsėjo kaip nenuspėjami ir pavojingi.

Kitą rytą Aila dirstelėjo įsitikinti, ar arkliai tebėra, bet jų nepasveikino. Galėjo po vieną atpažinti visus kaimenėje. Jie buvo bendrai, kone draugai – norint išgyventi, kito kelio nebuvo.

Kiauras dienas ji stebėjo arklius tyrinėdama jų judėjimą: kur paprastai geria, kur mėgsta ganytis, kur leidžia naktis. Stebint galvoje pradėjo kirbėti sumanymas. Aila nerimavo dėl smulkmenų, stengėsi apgalvoti visus netikėtumus ir galiausiai ėmėsi darbo.

Kone visą dieną užtruko, kol prikirto medžių bei krūmų, sutempė juos per lauką ir sukrovė greta proskynos netoli upelio. Pririnko sakuotų kėnių ir pušų žievių bei šakelių, išdraskė sutrūnijusius senus kelmus ieškodama tvirtų, greitai ugnį pastveriančių atplaišų, prirovė kuokštus sausos žolės. Vakare pririšusi kelmų atplaišas ir sakų gabalėlius prie šakų su žolėmis Aila pasidarė deglus, kurie greitai užsiliepsnos ir degdami skleis daug dūmų.

Numatytos dienos rytą Aila pasiėmė kailio palapinę ir tauro ragą. Tada iš krūvos prie sienos iškniso plokščią tvirtą kaulą ir

gremžė vieną šoną tol, kol kūgio formos galiukas pasidarė aštrus. Surinko visas sausgysles bei gijas, kurias tik galėjo rasti, vildamasi, kad jų prireiks, nuo medžių nutraukė vijoklių ir sukrovė akmenuotame paplūdimyje. Į jį taip pat atvilko atplukdytos medienos ir krituolių, kad turėtų pakankamai ugnies.

Ankstyvą pavakarę viskas buvo paruošta. Aila vaikštinėjo pirmyn atgal pakrante iki pat išsikišusios sienos, stebėdama judančią kaimenę. Sunerimo rytuose užmačiusi kelis debesėlius ir vylėsi, kad jie neužtemdys mėnesienos, kuria ji kliovėsi. Išsivirė truputį grūdų, pasiraškė šviežių uogų, tačiau valgė nedaug. Pagriebusi ietį vis mokėsi, kaip pulti ir pribaigti žvėrį.

Paskutinę akimirką pasiraususi suneštos medienos ir kaulų krūvoje Aila susirado ilgą priekinės elnio kojos kaulą su gumbu gale. Skėlė juo į didelį mamuto kaulo gabalą ir per visą ranką pajutusi atatranką susiraukė. Ilgas kaulas buvo nepažeidžiamas. Tai buvo gera, tvirta kuoka.

Mėnuo patekėjo dar saulei nenusileidus. Aila svajojo daugiau žinoti apie medžioklės ceremonijas, bet moterys ten nebuvo prileidžiamos. Jos nešdavo nesėkmę.

„Kol kas sau dar neatnešiau nesėkmės, – mąstė Aila, – tačiau iki šiol dar nebandžiau medžioti didelio žvėries. Norėčiau žinoti kokias gerą klotį lemiančias apeigas.“ Ji palietė ranka amuletą ir pagalvojo apie savo totemą. Šiaip ar taip, jis yra urvinis liūtas – būtent tai visų pirma skatino ją medžioti. Šitaip sakė Krebas. Kokia dar priežastis galėtų lemti, kad moteris su savo pasirinktu ginklu taptų labiau patyrusi nei bet kuris vyras? Bruno nuomone, jos totemas moteriai buvo pernelyg stiprus ir suteikė jai vyriškų bruožų. Aila vylėsi, jog totemas jai vėl atneš sėkmę.

Kai paskutiniai saulės gaisai blėso tamsoje, Aila nuėjusi prie upės linkio įsitikino, kad arkliai galų gale įsikūrė nakčiai. Ji pasiėmė plokščiąjį kaulą, palapinės kailį ir nubėgo per aukštą žolę iki medžių properšos, kur arkliai ryte eidavo atsigerti. Blėstančioje dienos šviesoje žalia lapija buvo papilkėjusi, o tolimesni medžiai spalvomis švytinčiame danguje dunksojo kaip juodi siluetai. Tikėdamasi, kad mėnuo skleis pakankamai šviesos, Aila patiesė palapinę ant žemės ir pradėjo kasti.

Paviršius buvo kietai suplūktas, tačiau, jį kartą pralaužus, kasti užaštrintu kauliniu kastuvu buvo lengviau. Ant kailio iškilus žemių krūvai Aila nutempė ją į mišką ir išvertė. Kai duobė pagilėjo, ji paguldė odą ant dugno ir su ja tempė žemes. Kelią ji labiau jautė nei matė, dirbti buvo sunku. Anksčiau niekada nebuvo kasusi duobės. Dideles duobes stambiems mėsos gabalams kepti bendrai kasdavo visos moterys, o ši duobė turėjo būti gilesnė ir ilgesnė.

Iškasusi maždaug iki juosmens Aila pajuto vandenį ir suprato, kad nederėjo kasti taip arti upės. Duobė sparčiai pildėsi. Stovėdama iki kulkšnių purve galų gale moteris pasidavė ir išsiropštė, o tempdama lauk palapinę nuskėlė vieną išrausos kraštą.

„Tikiuosi, pakankamai gilu, – galvojo. – Kuo daugiau kasu, tuo daugiau vandens turėtų pritekėti.“ Ji dirstelėjo į mėnulį ir nustebo pamačiusi, kaip vėlu. Reikės darbuotis greitai, kad viską baigtų, ir neteks trumpai pailsėti, kaip planavo. Bėgdama ten, kur buvo sukrovusi nukirstus krūmus ir medelius, nepastebėjusi užkliuvo už šaknies ir skaudžiai pargriuvo. „Nėra laiko būti neatidžiai“, – pagalvojo trindama blauzdikaulį. Gėlė kelius ir delnus, o lipnus skystis, tekantis koja, nors ir nematė, neabejojo, kad yra kraujas.

Staiga nusmelkė įžvalga, kokia ji pažeidžiama, ir akimirką apėmė panika. „Kas, jeigu susilaužiau koją? Čia nėra nieko, kas man

padėtų, – jeigu kas nutiktų. Ką čia naktį veikiu? Be ugnies? Kas, jei užpuls žvėris?" Ji gyvai prisiminė lūšį, kuri kartą ant jos šoko, ir jau siekė svaidyklės, įsivaizduodama švytinčias naktyje akis.

Ginklą rado vis dar saugiai užkištą už juosmens diržo. Tai suteikė tikrumo. „Šiaip ar taip, aš negyva, bent turėčiau tokia būti. Jei kas turi atsitikti, tai ir atsitiks. Dabar negaliu nerimauti. Jei nepaskubėsiu, rytas išauš man nepasiruošus."

Suradusi krūmų krūvą Aila pradėjo tempti mažesnius medelius prie duobės. Ji samprotavo, kad viena pati arklių apsupti nesugebės – slėnyje nebuvo uždarų kanjonų, – tačiau intuicija jai šį tą pakuždėjo. Tai buvo genialumo kirtis, kuriam jos smegenys – smegenys, išskyrusios ją iš genties kur kas labiau nei fizinė išvaizda, – ypač tiko. Aila sumąstė, jog galėtų kanjoną padaryti pati.

Visai nesvarbu, kad tokio sumanymo jau būta anksčiau. Ailai tai buvo nauja. Ji nemanė, jog tai didis išradimas. Tai atrodė tik menkas prisitaikymas prie genties vyrų medžioklės būdo; tiktai šioks toks pakeitimas, galbūt galintis padėti vienišai moteriai nugalabyti gyvūną, kurio joks genties vyras nė nesvajotų sumedžioti vienas. Tai buvo didis išradimas, kilęs iš būtinybės. Pindama šakas, konstruodama užtvarą, kampu kylančią iš abiejų duobės šonų, Aila nekantriai stebėjo dangų. Pildant plyšius ir aukštinant krūmais rytų pusėje ėmė blėsti žvaigždės. Ankstyviausi paukščiai pradėjo sveikinimo treles, dangus pašviesėjo, ir ji atsistojusi įvertino savo rankų darbą.

Duobė buvo apytikriai stačiakampė, veikiau ilga nei plati, purvina palei kraštus, kur buvo išvilktos paskutinės drėgnos žemės. Nuo kailio nubirusios purvo krūvelės pūpsojo ant sutryptos žolės trikampiame plote, kurį apibrėžė dvi krūmų sienos, susijungiančios ties purvina išrausa. Pro plyšį, kur tvoras skyrė duobė, buvo galima

įžiūrėti upę, atspindinčią švytintį rytinį dangų. Kitoje raibuliuojančio vandens pusėje niūksojo tamsi stati pietinė slėnio siena ir tik pačiame viršuje buvo galima įžiūrėti jos kontūrus.

Aila apsisuko dirstelėti, kur arkliai. Kitoje slėnio pusėje šlaitas buvo ne toks skardus, tapo statesnis į vakarus, formavo kyšančią sieną priešais jos urvą ir virto į banguojančias žolėmis apaugusias kalvas tolėliau, slėnio rytuose. Ten vis dar buvo tamsu, tačiau moteris pastebėjo, kad arkliai pradeda krutėti.

Pasiėmusi palapinę ir plokščią kaulo kastuvą Aila nubėgo į pakrantę. Ugnis buvo išblėsusi. Ji pridėjo malkų, tada pagaliuku išgriebusi įkaitusią anglį įsidėjo į tauro ragą, pačiupo deglus, ietis, kuoką ir parbėgo prie duobės. Vieną ietį paguldė iš vienos duobės pusės, kuoką bei kitą ietį – kitapus ir nuliuoksėjo plačiu lankstu, kad arkliams pajudėjus užbėgtų iš užnugario.

Paskui teliko laukti.

Tai buvo sunkiau nei plušėti kiaurą naktį. Įsitempusi Aila nerimavo, ar jos planas pavyks. Patikrino anglį ir laukė; peržiūrėjo deglus ir laukė. Prigalvojo galybę smulkmenų, į kurias neatsižvelgė arba turėjo padaryti kitaip, ir laukė. Tiksliai nežinodama, kada arkliai padriku būriu leisis girdyklos link, sumanė juos paraginti, tačiau geriau pamąsčiusi persigalvojo ir būdravo.

Gyvuliai pradėjo sukinėtis ir klaidžioti. Ailai pasirodė, kad jie nervingesni nei paprastai, bet ji niekada nebuvo taip arti, tad nebuvo tikra. Galų gale vadovaujanti kumelė patraukė prie upės, kiti nubidzeno iš paskos, pakeliui stabčiodami pasiganyti. Arčiau upės, kur užuodė Ailos kvapą ir sujudintos žemės aromatą, gyvuliai akivaizdžiai ėmė nervintis. Kai ėmė atrodyti, kad vedančioji kumelė nusuks kitu keliu, moteris nusprendė nebelaukti.

Su angliuku ji uždegė deglą, antrą įžiebė nuo pirmo. Kai tie gerai įsiliepsnojo, ji pajudėjo paskui kaimenę, palikusi tauro ragą gulėti. Ji bėgo šūkaudama ir mosuodama deglais, tačiau buvo per toli nuo kaimenės. Dūmų kvapas sukėlė instinktyvią prerijos gaisro baimę. Arkliai pasileido greičiau ir netrukus gerokai nutolo. Jie šuoliavo savo girdyklos ir krūmų tvoros link, bet, jausdami pavojų, kai kurie pasuko į rytus. Aila bėgo ta pačia kryptimi, skuodė kiek įkabindama, vildamasi užbėgti jiems už akių. Priartėjusi pamatė, kad diduma kaimenės pasuko šalin ir išvengs spąstų, tad klykdama įsimaišė į vidurį. Arkliai jos baidėsi. Priploję ausis, išplėtę šnerves gyvuliai sutrikę bėgo pro moterį ir žviegė iš baimės. Aila ėmė panikuoti, kad visi arkliai ištrūks.

Jau atsidūrusi netoli rytinio krūmų užtvaros galo Aila pamatė tiesiai jos link šuoliuojančią pelėką kumelę. Suklykė arkliui, plačiai išskėtė deglus ir pasileido, regis, į neišvengiamą susidūrimą. Paskutinę akimirką kumelė metėsi į šoną jai nelemtu keliu. Supratusi, kad čia išsigelbėjimo nėra, nušuoliavo palei tvorą mėgindama rasti išėjimą. Aila lapsėjo iš paskos sunkiai švokšdama – atrodė, plaučiai tuoj sprogs.

Kumelė pamatė plyšį su viliojančiu upės blyksniu ir patraukė jo link. Tik tada pastebėjo atvirą duobę – buvo per vėlu. Parietė kojas, kad peršoktų, tačiau kanopos nuslydo nuo molėto krašto. Susilaužęs koją gyvulys dribo į duobę.

Aila, sunkiai alsuodama, metėsi į priekį, pagriebusi ietį sustingo ir įsistebeilijo į kumelę, kuri paklaikusiomis akimis, žviegdama bei kratydama galvą kepurnėjosi purve. Aila abiem rankomis suėmė ieties kotą, įtempė kojas ir metė smailiu galu duobės link. Tik tada suvokė, kad įbedė ietį į šoną ir sužeidė gyvulį, bet ne mirtinai. Apibėgo iš kitos pusės ir paslydusi purve vos pati neįgriuvo į duobę.

Paėmusi kitą ietį šįkart Aila nusitaikė rūpestingiau. Sutrikusi kumelė žvengė iš skausmo, o kai antros ieties galiukas pervėrė jai kaklą, paskutinėmis karžygiškomis pastangomis metėsi pirmyn. Paskui, lyg sužvingusi, lyg suinkštusi, susmuko. Stiprus smūgis kuoka galų gale baigė jos kančias.

Laimėjimą Aila ėmė nutuokti pamažu: buvo pernelyg apsvaigusi, kad suprastų, ką pasiekė. Stypsojo prie duobės krašto, sunkiai parimusi ant kuokos ir gaudydama kvapą žiūrėjo į kritusią kumelę dugne. Susitaršęs pilkas kailis buvo dryžuotas nuo kraujo ir apskretęs purvu, tačiau gyvulys nejudėjo.

Štai tada lėtai iš vidaus ėmęs kilti ją visą pripildė poreikis, nepanašus į jokį jai žinomą. Jis plito ir išsiveržė iš gerklės kaip pirmykštis pergalės šauksmas. Pavyko! Tą akimirką nuošaliame slėnyje beribio žemyno viduryje, kažkur greta neapibrėžtos ribos tarp negyvenamų šiaurinių lioso stepių ir drėgnesnių žemyninių stepių pietuose, su kuoka rankose stovėjo jauna moteris ir jautėsi galinga. Ji gali išgyventi. Ji išgyvens.

Vis dėlto džiūgavimas buvo trumpalaikis. Pažvelgus žemyn Ailai staiga toptelėjo, kad ji niekaip nesugebės ištempti viso gyvulio iš duobės; prisieis mėsinėti jį purvinos duobės dugne. Paskui, kol oda tebebus geros būklės, reikės viską greitai sutempti į pakrantę, kad pernelyg daug kitų plėšrūnų nesuuostų kraujo kvapo. Mėsą reikės supjaustyti plonomis riekelėmis, pasilikti kitas reikalingas dalis, uždegti laužus ir prižiūrėti ją džiūstančią.

Aila jau buvo išsekusi nuo varginamo nakties triūso ir nekantraus vaikymosi, tačiau ji buvo ne genties vyras, kuris galėtų ilsėtis baigęs jam priklausančią jaudinamą dalį, o mėsinėjimą ir paruošimą paliktų moterims. Ailos darbas dar tik prasidėjo. Ji sunkiai atsiduso, tada šoko į duobę perrėžti kumelei gerklės.

Moteris nubėgo į krantą pasiimti palapinės ir titnago įrankių, o grįždama pastebėjo, kad tolimuoju slėnio pakraščiu tebešuoliuoja arklių kaimenė. Pamiršo juos, kovodama ankštoje, purvinoje bei krauju suteptoje duobėje, traukdama mėsos gabalus ir stengdamasi dar labiau nepažeisti kailio.

Aila prikrovė ant palapinės kailio tiek arklienos, kiek manė, jog sugebės patempti. Maitlesiai paukščiai jau rankiojo mėsos skutus nuo išmestų kaulų. Nutempusi mėsą į paplūdimį moteris prikrovė malkų į laužą ir kiek įmanydama arčiau ugnies išvertė savo krovinį. Pasistvėrusi tuščią kailį nukūrė atgal, tačiau dar nepasiekus duobės teko išsitraukti svaidyklę ir paleisti akmenį. Išgirdo viauktelint ir pamatė šlubčiojančią lapę. Būtų žvėrį pribaigusi, jei nebūtų baigęsi akmenukai. Prieš grįždama prie darbo iš upės vagos pasirinko jų daugiau ir atsigėrė.

Šūvis buvo mirtinai taiklus erniui, kuris, nepabūgęs laužo kaitros, mėgino nutempti nemažą mėsos gabalą tuo metu, kai Aila parkeliavo su kitu kroviniu. Nuvilkusi mėsą prie ugnies moteris grįžo pasiimti rajūno tikėdamasi, kad turės laiko ir jam nudirti kailį. Ernių kailiukai ypač tinkami žieminiams apdarams. Moteris pridėjo daugiau malkų į laužą ir nužvelgė suplukdytos medienos krūvą.

Grįžus prie duobės ne taip pasisekė su hiena. Šiai pavyko pasprukti su visa kumelės blauzda. Nuo atvykimo Aila slėnyje nebuvo mačiusi šitiek mėsėdžių. Lapės, hienos, erniai – visi susirinko paragauti jos grobio. Vilkai bei jų nuožmesni, į šunis panašūs giminaičiai raudonieji vilkai suko ratus nepasiekiami svaidyklės. Vanagai ir pesliai buvo drąsesni, tik mojavo sparnais, o moteriai prisiartinus kiek atsitraukdavo. Bet kuriuo metu ji laukė pasirodant lūšies, leopardo ar netgi urvinio liūto.

Tempiant iš duobės purviną kailį, saulė pasiekė zenitą ir spiginte spigino, tačiau tik nuvilkusi į pakrantę paskutinį krovinį Aila atsidavė nuovargiui ir susmuko ant žemės. Nemiegojusi visą naktį, nevalgiusi visą dieną ji nenorėjo nė pasijudinti. Vis dėlto mažiausieji padarai, pasirodę savosios grobio dalies, privertė ją vėl atsistoti. Musės zvimbė neleisdamos užmiršti, kokia ji nešvari, be to, dar ir kando. Moteris iš paskutiniųjų atsikėlė, įbrido į upę nė nepasivarginusi nusirengti ir dėkinga leidosi tėkmės prausiama.

Vanduo gaivino. Paskui Aila nuėjo į urvą, patiesė savo vasarinius apdarus džiūti ir troško, kad prieš brisdama į vandenį būtų prisiminusi išsitraukti iš už juosmens diržo svaidyklę. Baiminosi, jog išdžiūvusi toji sukietės. Nebuvo laiko ją minkštinti ir lankstyti. Moteris užsivyniojo visą apsiautalą ir ištempė miego kailį iš urvo. Prieš grįždama į pakrantę nuo akmeninio prieangio nužvelgė pievą. Prie duobės būta peštynių ir judėjimo, tačiau arkliai iš slėnio pasitraukė.

Staiga ji prisiminė savo ietis. Jos tebegulėjo ant žemės, ten, kur paliko, ištraukusi iš kumelės. Pasiginčijo su savimi, ar eiti jų atsinešti, ir buvo jau beveik atkalbėjusi save, bet paskui pripažino, kad geriau pasilaikyti dvi puikiausias ietis nei vėliau dirbintis naujas. Stvėrė drėgną svaidyklę, numetė kailį pakrantėje ir prisirinko akmenukų.

Artėdama prie spąstų duobės moteris išvydo skerdynes lyg pirmą kartą. Krūmų tvora keliose vietose buvo sugriuvusi. Duobė – tarsi atvira žaizda žemėje, žolė sutrypta. Visur kraujas, mėsų draiskanos ir kaulai. Du vilkai urzgė prie kumelės galvos likučių. Mažas lapiukas viauksėjo aplink gauruotą užpakalinę koją su tebeprikibusia kanopa, ją apdairiai stebėjo hiena. Būrys peslių ėmė plasnoti Ailai prisiartinus, tačiau ernis nesitraukė iš savo vietos greta duobės. Moteris nustebo, kad nesirodo katės.

„Verčiau paskubėti, – mintijo ji ir metė akmenį, kad ėdrūnas pasitrauktų. – Reikia sukurti laužus aplink mėsą." Hiena lodama sukikeno, atsitraukė ir laikėsi vos toliau nei per šūvio nuotolį. „Nešdinkis iš čia, bjaurus padare", – mąstė Aila. Ji nekentė hienų. Kaskart kokią pamačiusi prisimindavo tą kartą, kai hiena pačiupo Ogos kūdikėlį. Ji negalėjo liautis galvojusi apie pasekmes. Hieną Aila nudėjo. Paprasčiausiai negalėjo leisti, kad kūdikis šitaip žūtų.

Kai pasilenkė pakelti iečių, Ailos dėmesį patraukė judėjimas, kurį pastebėjo pro plyšį krūmų užtvaroje. Kelios hienos supo laibakojį šiaudų spalvos kumeliuką.

„Apgailestauju, – pagalvojo Aila, – nenorėjau nudėti tavo maitintojos, taip jau nutiko, kad pakliuvo ji." Aila nejautė kaltės. Yra medžiotojai ir medžiojamieji, o kartais medžiotojai tampa medžiojami. Nepaisant ginklų bei ugnies pati kuo ramiausiai galėjo tapti auka. Medžioklė – tai gyvenimo būdas.

Vis dėlto moteris suprato, kad be motinos mažasis arklelis yra pasmerktas, ir jai pagailo mažo bejėgio padarėlio. Nuo to laiko, kai atnešė Izai pagydyti pirmą triušį, didžiai liūdindama Bruną į urvą vis tempė galybę mažų sužeistų gyvūnėlių, tačiau mėsėdžiams vadas ištarė griežtą ne.

Aila stebėjo, kaip hienos supa mažąją kumelaitę, kuri išsigandusi, paklaikusiomis akimis iš paskutiniųjų bandė nuo jų atsitraukti. „Jei nėra kam tavimi pasirūpinti, galbūt geriau viską greitai baigti", – mąstė Aila, bet, kai viena hienų puolė kumelaitę ir kirto jai į šoną, mintys iškriko. Prasiskverbė pro krūmus svaidydama akmenis. Viena hiena krito, kitos atsitraukė. Aila nemėgino užmušti, nesiviliojo nevalyvai atrodančiu dėmėtu hienos kailiu, tenorėjo, kad jos paliktų ramybėje mažąjį padarėlį. Kumelaitė taip pat nubėgo, tačiau netoli. Bijojo Ailos, o dar labiau baidėsi hienų.

Aila lėtai artinosi prie mažylės ištiesusi ranką ir tyliai niūniuodama – anksčiau toks garsas nuramindavo įbaugintus žvėrelius. Ji iš prigimties mokėjo elgtis su gyvūnais, o jautrumas visiems gyviems padarams didėjo kartu su gydytojos patirtimi. Iza tai skatino, įžvelgdama visapusiškesnę atmainą užuojautos, kuri pačią paskatino imtis globoti svetimą keistos išvaizdos mergiūkštę, nes toji buvo sužeista ir alkana.

Mažoji kumelaitė atkišusi snukelį pauostė ištiestus Ailos pirštus. Jaunoji moteris priėjo arčiau, patapšnojo, paglostė, pakasė arklelį. Kai mažoji įžvelgė kažką pažįstamo Ailos pirštuose ir pradėjo triukšmingai žįsti, pabudo senas skausmingas Ailos troškimas.

„Vargšas vaikeli, – galvojo ji, – tokia alkana, o šalia nėra motinos, kuri pamaitintų tave pienu. Neturiu tau jo; neturėjau pakankamai netgi Durkui, – pajutusi kaupiantis ašaras Aila papurtė galvą. – Na, jis vis tiek užaugo stiprus. Galbūt sumanysiu, kaip tave pamaitinti. Tu taip pat būsi anksti atjunkyta. Eime, vaikeli." Paskui ištiestą pirštą ji nusivedė mažąją kumelaitę į pakrantę.

Prisiartinusi pamatė lūšį, pasiruošusią sprukti su dideliu gabalu jos taip sunkiai pelnytos mėsos. Katė pagaliau pasirodė. Aila išsiėmė du akmenis ir svaidyklę, baikšti kumelaitė metėsi atgal, o kai lūšis atsisuko, moteris stipriai sviedė abu akmenis.

„Su svaidykle galima užmušti lūšį, – kitados atkakliai tvirtino Zaugas. – Nemėgink nieko didesnio, tačiau lūšį nugalabyti įmanoma."

Tai buvo ne pirmas kartas, kai Aila įrodė, kad jis teisus. Atsiėmusi mėsą ji atgal parsitempė ir katę kutuotomis ausimis. Tada pažvelgė į mėsos krūvą, purvu apskretusį arklio kailį, negyvą ernį ir nudobtą lūšį. Staiga garsiai nusijuokė. „Man reikėjo mėsos. Reikėjo kailių. Dabar tereikia papildomų rankų", – pagalvojo.

Mažoji kumelaitė baidėsi juoko pliūpsnio ir ugnies kvapo. Paėmusi odos atraižą Aila vėl atsargiai priėjo prie jauniklės, aprišo virvelę jai aplink kaklą ir nusivedė į pakrantę. Kitą galą pritvirtino prie krūmo, prisiminė, kad vėl pamiršo ietis, nubėgo jų pasiimti, paskui grįžo raminti mažosios, kuri bandė sekti iš paskos. „Kuo aš tave maitinsiu? – galvojo, kai mažylė vėl mėgino žįsti jos pirštus. – Juk šiuo metu ir taip nemažai turiu nuveikti."

Pabandė žolės, tačiau neatrodė, kad padarėlis nutuokia, ką su ja daryti. Tada pastebėjo virimo dubenėlį su šaltais virtais grūdais, likusiais ant dugno. „Kūdikiai gali valgyti tokios pat rūšies maistą kaip ir jų motinos, – prisiminė Aila, – tik jis turi būti minkštesnis." Moteris pripylė į dubenį vandens, sutrynė smulkią grūdų košę ir atnešė kumelaitei, kuri tik prunkštė ir baidėsi, kai moteris į dubenį grūdo jos snukį. Paskui lyžtelėjo moters veidą ir, regis, skonis jai patiko. Ji buvo alkana ir vėl ėmėsi Ailos pirštų.

Moteris akimirką susimąstė ir, kumelaitei tebežindant, nuleido ranką į dubenį. Jauniklė įtraukė truputį košės ir krestelėjo galvą, bet dar po kelių bandymų alkanas padarėlis, regis, suprato. Kai sušlamštė viską, Aila nuėjo į urvą, atsinešė dar grūdų ir ėmėsi virti vėlesniam laikui.

„Regis, teks prisirinkti daugiau grūdų, nei iš pradžių planavau. Gal ir turėsiu laiko – jei sugebėsiu visa tai išdžiovinti." Ji akimirką stabtelėjo ir pagalvojo, kokia keista pasirodytų genčiai: užmušti arklį, o paskui rinkti maistą jo vaikui. „Galiu būti keista kiek tik noriu... čia", – pridūrė pati sau, pasmeigė gabalėlį arklienos užaštrintu pagaliuku ir užmovė ant iešmo kepti. Tada apžvelgė laukiančias užduotis ir ėmė triūsti.

Ailai vis dar raikant mėsą plonais griežinėliais, patekėjo pilnatis ir vėl sužibo žvaigždės. Pakrantę juosė laužų ratas, ji jautėsi dėkinga

už didelę atplukdytos medienos krūvą greta. Rato viduryje viena šalia kitos džiūti buvo ištiestos mėsos eilės. Gelsvai rusvas lūšies kailis buvo patiestas greta mažesnės šiurkščios rudos ernenos – abu laukė, kol bus nugremžti ir išdirbti. Šviežiai išplautas pilkšvas kumelės kailis ant akmenų džiūvo greta arklio skrandžio, kuris buvo išvalytas ir pripiltas vandens, kad liktų minkštas. Taip pat džiūvo juostos sausgyslių, ritės išplautų žarnų, kaulų ir kanopų krūva, o suversti taukų gabalai laukė, kol bus išlydyti ir supilti į žarnas. Aila netgi sugebėjo pririnkti šiek tiek taukų nuo lūšies ir ernio – lempoms ir impregnuoti, – nors mėsą išmetė. Ji ne itin norėjo skanauti mėsėdžių.

Aila pažiūrėjo į du paskutinius mėsos gabalus, paėmė vieną ir nuplovė upelyje. Paskui apsigalvojo. Šitie gali palaukti. Neprisiminė, kada buvo tokia pavargusi. Apžiūrėjo laužus, į visus prikrovė dar malkų, tada pasitiesė lokeną ir susirangė.

Mažoji kumelaitė jau nebebuvo pririšta prie krūmo. Antrą sykį pamaitinta, ji, regis, neturėjo jokio noro kur nuklysti. Kai Aila beveik miegojo, kumelaitė ją pauostinėjo, o paskui atsigulė greta. Tuo metu moteriai netoptelėjo, kad kumelaitės reakcija ją pažadins, jei koks plėšrūnas pernelyg prisiartins prie blėstančių laužų, bet nutiko būtent taip. Bemaž snausdama jaunoji moteris apsikabino šiltą mažą gyvuliuką, pajuto širdies plakimą ir susirangė arčiau.

6

Jondalaras pasitrynė šerius ant smakro ir čiupo į žemaūgę pušį atremtą kuprinę. Išsiėmė nedidelį minkštos odos paketėlį, atraišiojo virvutes, išlankstė klostes ir rūpestingai apžiūrėjo ploną titnago geležtę. Ji buvo vos išlinkusi pagal ilgį – visos iš titnago atskeltos geležtės buvo šiek tiek lenktos, tokia šio akmens ypatybė, tačiau ašmenys būdavo lygūs ir aštrūs. Skustuvas buvo vienas iš ypač subtilių įrankių, kuriuos Jondalaras laikė atskirai.

Staigus vėjo gūsis sutarškino išdžiūvusias senos apkerpėjusios pušies šakas, ėmė plaikstyti palapinės skverną, pakėlė jį kaip vėliavą, įtempė virves ir sulenkė kuolus, o kitas šuoras medžiagą nubloškė. Jondalaras pažvelgė į geležtę, paskui papurtė galvą ir vėl suvyniojo.

– Metas želdintis barzdą? – tarstelėjo Tonolanas.

Jondalaras nepastebėjo brolio artinantis.

– Kalbant apie barzdą, – prabilo, – vasarą ji vienas vargas. Suprakaitavus niežti, todėl kur kas patogiau nusiskusti, tačiau neabejotinai šildo veidą žiemą, o ji artinasi.

Tonolanas papūtė rankas, pasitrynė, tada pritūpė prie lauželio priešais palapinę ir ištiesė delnus virš ugnies.

– Pasigendu spalvų, – pareiškė.

– Spalvų?

– Raudonos. Čia nėra raudonos. Vienur kitur rausvas krūmas, tačiau visa kita iš karto nugelsta ir parunda. Žolė, lapai, – jis mostelėjo į atviras žolėtas lygumas už nugaros, tada pažvelgė į Jondalarą, stovintį prie medžio. – Netgi pušys kažkokios niūrios. Ant balučių ir upelių pakraščiuose jau atsiranda ledas, o aš vis dar laukiu rudens.

– Tik nelauk per ilgai, – tarstelėjo Jondalaras ir atsitūpė kitapus laužo priešais brolį. – Anksti ryte mačiau raganosį. Nudrožė į šiaurę.

– Maniau, kad užuodžiu sniegą.

– Gausiai nesnigs, jei aplink dar sukinėjasi raganosių ir mamutų. Šaltį jie mėgsta, bet tik ne gausų sniegą. Regis, šie padarai visada žino, kai artinasi smarki audra, ir kuo greičiau leidžiasi ledyno link. Žmonės sako: „Nenuklysk toli, jei mamutas traukia į šiaurę." Tai tinka ir raganosiams, tačiau šitas neskubėjo.

– Kartą mačiau, kaip visas medžiotojų būrys pasuko atgal nė nebandę mesti iečių vien dėl to, kad kailiniuotieji traukė į šiaurę. Įdomu, kiek šiose vietose prisninga?

– Vasara buvo sausa. Jei žiema būtų tokia taip pat, mamutai ir raganosiai galėtų pasilikti visą sezoną. Vis dėlto dabar mes toliau į pietus, o tai paprastai reiškia daugiau sniego. Jei kalnuose rytų pusėje gyvena žmonių, jie turėtų žinoti. Gal mums derėjo pasilikti su tais, kurie mus perkėlė per upę? Reikia vietos peržiemoti, ir kuo greičiau.

– Nors ir tuojau pat įsikurčiau jaukiame draugiškame urve, pilname dailių moterų, – išsišiepė Tonolanas.

– Man pakaktų jaukaus draugiško urvo.

– Didysis brolau, tu taip pat kaip ir aš nenorėtum praleisti žiemos be moters.

Ilgšis nusišypsojo.

– Na, žiemą be moters būtų kur kas šalčiau, nesvarbu, graži ji ar ne.

Tonolanas tiriamai pažiūrėjo į brolį.

– Aš dažnai apie tai galvoju, – tarstelėjo.

– Apie ką?

– Kartais pasitaiko tikra gražuolė, kurią kas antras tikisi apžavėti, o ji žiūri tik į tave. Žinau, tu nekvailas: matai ir pats, tačiau praeini pro ją ir išsirenki kokią kampe sėdinčią neišvaizdžią pelytę. Kodėl?

– Nežinau. Retkarčiais, kaip tu sakai, pelytė tik mano, kad nėra graži, nes turi apgamą ant skruosto arba būna įsikalbėjusi, jog nosis per ilga. Persimetęs keliais žodžiais joje atrandi daugiau nei kitose. Kartais netobulos moterys yra įdomesnės, jos daugiau nuveikia arba būna ko nors išmokusios.

– Gal tu ir teisus. Kai kurios iš tų drovių̧jų pražįsta, kai parodai joms dėmesio.

Jondalaras pasipurtė ir atsistojo.

– Šitaip nerasim nei moterų, nei urvo. Ardykim stovyklą.

– Gerai! – smagiai pritarė Tonolanas, paskui nusisuko nuo laužo ir sustingo.

– Jondalarai! – aiktelėjo ir stengdamasis, kad balsas skambėtų kaip visada, tarė: – Nedaryk nieko, kas patrauktų dėmesį, tačiau už palapinės pamatytum savo rytinį draugelį arba vieną labai į jį panašų.

Jondalaras paskersavo pro palapinės viršų. Kitoje pusėje, siūbtelėjimais vis perkeldamas didžiulį svorį nuo vienos kojos ant kitos, turseno milžiniškas dviragis gauruotasis raganosis. Pasukęs galvą į šoną jis žiūrėjo į Tonolaną. Tiesiai priešais beveik nieko nematė:

mažos akutės buvo įsodintos toli, o ir regėjimas ne kažin koks. Niekam tikusias akis kompensavo puiki klausa ir jautri uoslė.

Padaras akivaizdžiai buvo prisitaikęs šalčiams. Turėjo dvigubą dangą: minkštą, storą, pūkuotą apatinį kailį ir rausvai rudus išorinius gaurus, o po diržia oda slėpėsi trijų colių storio riebalų sluoksnis. Raganosis ėjo žemai nuleidęs galvą, o ilgas priekinis ragas kone arė žemę. Juo žvėris šluodavo sniegą nuo ganyklos – jei sluoksnis nebūdavo per storas. Tokiu atveju ir trumpos storos kojos būtų klimpusios giliame sniege. Pasiganyti vešlesnėje augmenijoje ir prisiauginti papildomų riebalų pietų pievose jis užsukdavo tik trumpai – vėlų rudenį ir ankstyvą žiemą, kai pakankamai atšaldavo, tačiau dar gausiai neprisnigdavo. Su sunkiais kailiais jis nebūtų ištvėręs kaitros lygiai taip pat, kaip nebūtų išgyvenęs giliame sniege. Gauruotųjų raganosių namai buvo geliamai šalta, traškanti sausa tundra ir stepės prie ledyno.

Vis dėlto ilgas, smailėjantis priešakinis ragas galėjo būti gana pavojingas, o atstumas tarp Tonolano ir raganosio buvo visai nedidelis.

– Nejudėk! – sušnypštė Jondalaras, nėrė į palapinę ir stvėrė savo paketą su ietimis.

– Lengvos ietys nelabai pagelbės, – pastebėjo Tonolanas, nors buvo atsisukęs nugara. Komentaras akimirką sulaikė Jondalaro ranką, jam pasidarė įdomu, iš kur Tonolanas žino. – Turėtum pataikyti į pažeidžiamą vietą, tarkim, akį, o tai pernelyg mažas taikinys. Raganosiui reikia sunkios ieties, – tęsė Tonolanas, ir brolis suprato, kad jis tik svarsto.

– Nekalbėk tiek daug, sukelsi jo susidomėjimą, – įspėjo Jondalaras. – Gal ir neturiu sunkios ieties, tačiau tu visiškai beginklis.

Aš apeisiu iš kitos palapinės pusės ir pabandysiu nukreipti raganosio dėmesį.

– Palauk, Jondalarai! Nereikia! Su savo ietimi jį tik supykdysi, net nesužeisi. Prisimink, kai buvom maži, kaip erzindavom raganosius? Kuris nors bėgdavo, leisdavo jį vytis, paskui mesdavosi šalin, kol kas nors kitas sudomindavo gyvūną. Reikia, kad jis bėgtų, kol pernelyg išseks. Tu pasiruošk nukreipti jo dėmesį – aš bėgsiu ir pamėginsiu jį nuvarginti.

– Ne! Tonolanai! – suriko Jondalaras, tačiau per vėlai. Brolis jau buvo pasipustęs padus.

Numatyti nenuspėjamo žvėries ketinimus buvo kone neįmanoma. Užuot pasileidęs paskui žmogų, raganosis užpuolė vėjyje besiplaikstančią palapinę. Ją taranuodamas praplėšė skylę, sutraukė raiščius ir juose susipainiojo. Išsinarpliojęs nusprendė, kad jam nepatinka nei žmonės, nei jų stovykla, ir pasitraukė, risnodamas lyg nekaltutis. Dirstelėjęs per petį Tonolanas pamatė, jog raganosis pradingo, ir grįžo pasistriuoksėdamas.

– Kvailystė! – suriko Jondalaras ir trenkė ietį į žemę su tokia jėga, kad medinis kotas lūžo vos žemiau kaulinio galiuko. – Norėjai nusižudyti? Didžioji Doni, Tonolanai! Dviese negalima vaikytis raganosio. Reikia jį apsupti. Kas, jei jis būtų nubėgęs paskui tave? Ką, dėl Didžiosios Motinos požemių pasaulio, man reikėtų daryti, jei tave būtų sužeidę?

Nuostaba, paskui pyktis perliejo Tonolano veidą. Galiausiai jis išsišiepė.

– Tu tikrai nerimavai dėl manęs! Rėk ką tik nori, manęs neapkvailinsi. Gal ir nederėjo to bandyti, tačiau neketinau tau leisti kvailioti ir eiti prieš raganosį su tokia lengva ietimi. Ką,

dėl Didžiosios Motinos požemių pasaulio, man reikėtų daryti, jei tave būtų sužeidę? – jo šypsena išplatėjo, o akyse nušvito sėkmingai pokštą iškrėtusio berniūkščio džiaugsmas. – Be to, jis manęs nesivijo.

Išsišiepusio brolio akivaizdoje Jondalaras atrodė bejausmis. Jis pratrūko veikiau iš palengvėjimo nei iš pykčio, bet kiek užtruko, kol suvokė, kad Tonolanas saugus.

– Tau pasisekė. Spėju, abiem pasisekė, – pasakė ir sunkiai iškvėpė. – Verčiau pasidirbinkim porą sunkesnių iečių, nors galiukus užsiaštrinkim.

– Kukmedžių niekur nemačiau, tačiau pakeliui galim pasidairyti uosių ar alksnių, – pastebėjo Tonolanas, pradėjęs ardyti palapinę. – Šie medžiai turėtų tikti.

– Bet kas tiks, net gluosnis. Turim pasidirbinti ietis prieš išeidami.

– Jondalarai, keliaukim iš čia. Mums reikia pasiekti tuos kalnus, tiesa?

– Nesinori keliauti be sunkių iečių, tik ne aplink bastantis raganosiams.

– Galėsim anksti sustoti. Vis tiek reikės taisyti palapinę. Jei iškeliausim, galėsim pasiieškoti gero medžio, surasti patogesnę vietą stovyklai. Tas raganosis gali grįžti.

– Taip pat gali mus sekti.

Jondalaras žinojo, kad Tonolanas rytais visada nekantrauja išeiti ir nerimsta, jei atidėliojama.

– Gal ir turėtume pabandyti pasiekti tuos kalnus. Gerai, Tonolanai, tačiau sustosim anksti.

– Sutarta, didysis brolau.

Broliai lengvu žingsniu drožė pasroviui upės pakrante, seniai prisitaikę prie vienas kito tempo, patogiai jautėsi tyloje. Juodu darėsi vis artimesni, gebėjo skaityti kits kito širdį ir mintis, išbandyti silpnybes ir jėgą. Abu įprato atlikti konkrečias užduotis, priklausė vienas nuo kito iškilus pavojui. Buvo jauni, stiprūs, sveiki ir neabejotinai įsitikinę, kad gali susidoroti su visomis priekyje laukiančiomis kliūtimis.

Jie taip prisiderino prie aplinkos, kad reagavo į ją pasąmoningai. Pajutę bet kokį grėsmę keliantį trikdį, akimirksniu tapdavo budrūs. Vis dėlto tik neaiškiai nujautė tolimos saulės šilumą, kuriai iššūkį metė šaltas vėjas, klaidžiojantis tarp belapių šakų, juodapilvių debesų, apglėbusių baltašonius priekyje stūksančių kalnų parapetus ir gilią, sraunią upę.

Didžiosios Motinos Upės vagą formavo masyvios žemyno kalnų grandinės. Ji prasidėjo ledu padengtame šiaurės plokščiakalnyje ir sruvo į rytus. Už pirmos kalnų grandinės plytėjo lyguma – prieš amžius tai buvo vidinės jūros baseinas, – o toliau rytuose plačiu lanku kilo kita kalnų grandinė. Ten, kur pats ryčiausias pirmos kalnų grandinės kyšulys susitiko su antrosios šiaurės vakarinėmis flišo prieškalnėmis, prasiveržusi pro uolų užtvarą upė staigiai suko į pietus.

Palikusi karsto aukštumas ji vingiavo per žolėtas stepes, suko į užutėkius, skilo į atskiras atšakas ir vėl susijungusi skynėsi kelią į pietus. Vangi kaip kaspinas upė, tekanti plokščia lyguma, teikė iliuziją, kad niekas nesikeičia. Vis dėlto tai buvo tik iliuzija. Didžioji Motina Upė, pasiekusi aukštumas pietiniame lygumos gale, kurios vėl vertė ją surinkti visas atšakas ir sukti į rytus, talpino šiau-

rinės ir rytinės pirmo didžiulio, ledu apgaubto kalnagūbrio pusių vandenis.

Didžiulė išbrinkusi Motina nusikratė sąstingio sukdama plačiu lanku į rytus, pietinio antros smailių grandinės galo link. Vyrai žygiavo palei jos kairįjį krantą, kartkartėmis kirsdami mažesnes upes ir upelius, vis dar skubančius į upės glėbį. Už tėkmės į pietų pusę žemė kilo stačiais uolingais šuoliais, o keliautojų pusėje kalvos prie upės kranto buvo gerokai nuolaidesnės.

– Nemanau, kad iki žiemos prieisime Donau galą.

– Aš jau pradedu abejoti, ar apskritai toks yra, – atsakė Jondalaras.

– Galas yra, ir, manau, netrukus jį prieisime. Tik pažiūrėk, kokia upė plati, – Tonolanas plačiai pamojo ranka į dešinę. – Kas galėjo pagalvoti, kad ji šitaip išdidės? Turėtume būti netoli pabaigos.

– Dar nepriėjome Sesers, bent jau nemanau, kad priėjome. Tamenas minėjo, jog ji ne mažesnė nei Motina.

– Čia tikriausiai vienas tų pasakojimų, kuris kaskart vis pagražinamas. Nejau tikrai tiki, kad yra kita tokia pat plati upė, tekanti į pietus per šią lygumą?

– Na, Tamenas netvirtino, kad pats ją matė, tačiau nemelavo sakydamas, jog Motina vėl suka į rytus, ir apie žmones, kurie perkėlė mus per pagrindinę atšaką. Galbūt neklysta ir dėl Sesers. Kaip gaila, kad nemokėjome tų sielininkų kalbos: jie turėtų žinoti apie Motinos intaką, didelį kaip ji pati.

– Pats žinai, kaip lengva išpūsti tolimus stebuklus. Manau, Tameno minėta Sesuo yra tik dar viena Motinos atšaka toliau į rytus.

– Viliuosi, tu teisus, mažasis brolau, nes jei Sesuo yra, norint pasiekti tuos kalnus reikės ją kirsti. O aš nežinau, kur dar galima rasti vietą peržiemoti.

– Patikėsiu, kai pamatysiu savomis akimis.

Jondalaro dėmesį patraukė kažkoks bruzdesys, akivaizdžiai nederantis su natūralia aplinka. Pagal garsą jis atsekė juodą debesį, judantį ne pagal vyraujantį vėją, ir sustojo pažiūrėti, kaip artėja gagenančių žąsų trikampis. Ruošdamosi pailsėti jos smigo žemyn kaip viena esybė, užtamsino dangų gausa, tuomet nuleidusios kojas ir mosuodamos sparnais tūpė ant žemės ir skilo į atskirus paukščius. Upė suko už stataus pakilimo priekyje.

– Didysis brolau, – tarė Tonolanas ir patenkintas išsišiepė, – tos žąsys čia netūptų, jei priekyje nebūtų pelkės. Galbūt tai ežeras ar jūra, bet lažinuosi, Motina į ją įteka. Manau, mudu priėjome upės galą.

– Užkopę į tą kalvą, matysime geriau, – atsargiai ir gana abejingai tarė Jondalaras, tačiau Tonolanui susidarė įspūdis, kad brolis ne visai juo tiki.

Jie ropštėsi sparčiai, pasiekę viršų sunkiai alsavo, o tada iš nuostabos jiems užėmė kvapą. Atsidūrė aukštokai, tad matė gana toli. Už posūkio Motina platėjo, bangavo, o pasiekusi erdvias vandens platybes sūkuriavo ir putojo. Nuo dugno kylant dumblui nuolaužų kupina milžiniška vandens masė drumstėsi. Šakos, gyvūnų lavonai, su šaknimis išrauti medžiai daužėsi ir sukosi pagauti besipriešinančių srautų.

Broliai nepasiekė Motinos pabaigos. Jie susipažino su Seserimi.

Sesers pradžia – tai šaltiniai ir upeliukai kalnuose priešais. Upeliai virto upėmis, kurios kliokė žemyn per slenksčius, liejosi krioliais ir sruvo tiesiai į vakarus antruoju dideliu kalnagūbriu. Kelyje nepasitaikė ežerų ar daubų, kurios sulaikytų srovę, kol pasiekė lygumą ir neramūs vandenys įgavo jėgos bei impulso. Vienintelė kliūtis sūkuringajai Seseriai buvo pati pritvinkusi Motina.

Kone tokio pat dydžio intakas plūsdamas į motininę tėkmę kovojo su vyraujančiu srautu, traukėsi atgal ir vėl plūdo įniršęs, svaidydamas skersines sroves ir grįžtamąsias bangas; pavojingi laikini sūkuriai įtraukdavo nuolaužas, o po akimirkos išspjaudavo toliau žemupyje. Pritvinkusi santaka plito į didžiulį ežerą, kurio nė galo nebuvo matyti.

Rudens potvynio kulminacija jau buvo praėjusi, palei krantus driekėsi išsiplėkusi purvo pelkė. Neseniai atsitraukę vandenys buvo palikę nusiaubtą klampynę: išvartytus medžius, šaknis tiesiančius dangop, įmirkusius kamienus, nulaužytas šakas; džiūstančiose balose bolavo įstrigę griaučiai ir gaišo žuvys – lengvo grobio puota vandens paukščiams. Artimame krante šių buvo net tiršta. Netoliese hiena tvarkė elnią, visai nebodama sparnais plakančių juodųjų garnių.

– Didžioji Motina! – atsiduso Tonolanas.

– Tikriausiai tai Sesuo.

Jondalaras buvo pernelyg apimtas pagarbios baimės, kad teirautųsi brolio, ar dabar šis tikįs.

– Kaip mes persikelsim?

– Nežinau. Turim paėjėti atgal prieš srovę.

– Kiek reiks eiti? Ji ne mažesnė nei Motina.

Jondalaras sugebėjo tik galvą papurtyti. Kaktą, kaip visada susirūpinus, išvagojo raukšlės.

– Turim pasinaudoti Tameno patarimu. Bet kurią dieną gali pradėti snigti, neturim laiko trauktis labai toli. Nenoriu lygumose būti užkluptas sniego audrų.

Staigus vėjo gūsis pagriebė Tonolano gobtuvą ir nubloškė atgal. Jaunuolis vėl jį užsitraukė, šįkart glaudžiau prie veido, ir sudrebėjo.

pirmą kartą nuo tada, kai iškeliavo, ėmė rimtai abejoti, ar jie sugebės išgyventi ilgą būsimą žiemą.

– Ką dabar darysim, Jondalarai?

– Susirasim vietą stovyklai, – ilgšis iš patogaus taško apžiūrinėjo teritoriją. – Štai ten, truputį prieš srovę, greta to aukšto skardžio – alksnių giraitė. Ten, kur į Seserį įteka upelis. Vanduo turėtų būti tinkamas.

– Jei abiejų kuprinių rėmus pririštume prie vieno rąsto, o juosmenis apsijuostume viena virve, plaukdami per upę nepasiklystume.

– Žinau, kad tu drąsus, mažasis brolau, tačiau tokia narsa – kvailio narsa. Nesu tikras, ar vienas pajėgčiau perplaukti, jau nekalbant apie tai, kad tektų tempti rąstą su visa mūsų manta. Upės vanduo šaltas. Tik srovė sulaiko neužšalusį – ryte pakraščiuose buvo ledo. O kas, jei įsipainiosime į kokio medžio šakas? Mus nušluos pasroviui, o gal apskritai panardins.

– Prisimeni urvą netoli Didžiųjų vandenų? Jie išskobia didelių medžių vidurius ir naudojasi jais kirsdami upes. Galbūt mes galėtume...

– Rask man kur nors aplinkui pakankamai didelį medį, – atkirto Jondalaras, mostu aprėpdamas žaliuojančią preriją su vos keliais žemaūgiais medeliais.

– Na... kažkas man pasakojo apie kitus urvinius, kurie gaminasi lengvas valtis iš beržų tošių, tačiau atrodo taip nepatikima.

– Esu matęs tokias valtis, bet nežinau, nei kaip pradėti, nei kokios rūšies klijus naudoti, kad jos nepraleistų vandens. Be to, beržai tose teritorijose gerokai didesni nei čia aplinkui.

Tonolanas apsidairė mėgindamas sugalvoti dar ką nors, ko nesužlugdytų nepermaldaujama brolio logika. Pastebėjo aukštų tiesių alksnių giraitę ant kalvelės kiek piečiau ir išsišiepė.

– O jeigu plaustą? Tereiks surišti rąstų ryšulius, o ant tos kalvos alksnių daugiau nei pakankamai.

– Nors vienas pakankamai ilgas ir stiprus, kad pasidarytum lazdą, kuria pasiektum upės dugną ir galėtum valdyti plaustą? Juos sunku valdyti netgi siaurose, sekliose upėse.

Savimi patenkinta Tonolano šypsena išblėso ir Jondalarui teko nuslopinti saviškę. Jaunėlis nemokėjo slėpti jausmų, o gal apskritai niekada nemėgino, tad dėl atviros, audringos prigimties buvo toks patrauklus.

– Vis dėlto šitas sumanymas ne toks jau blogas, – pasitaisė Jondalaras ir stebėjo, kaip Tonolano šypsena grįžta, – jei pakankamai paėjėsim į aukštupį, kad nebegrėstų pavojus būti nušluotiems į tuos audringus vandenis. Surastume vietą, kur upė platesnė, seklesnė, gal ne tokia srauni ir kur yra medžių. Tikiuosi, tokie orai dar išsilaikys.

Paminėjus orą Tonolanas surimtėjo kaip ir brolis.

– Tai judinkimės. Palapinė sutaisyta.

– Pirmiausia apžiūrėsiu tuos alksnius. Mums vis dar reikia poros tvirtų iečių. Turėjom pasidirbinti jas vakar vakare.

– Ar tebenerimauji dėl to raganosio? Jis gerokai nuo mūsų atsiliko. Reikia judėti, jei norime rasti vietą persikelti.

– Bent jau išsipjausiu kotą.

– Tada kuo puikiausiai gali iškirsti vieną ir man. Aš pradėsiu krauti daiktus.

Jondalaras pasiėmė kirvuką, apžiūrėjo ašmenis, linktelėjo pats sau ir patraukė į kalvą, alksnių giraitės link. Atidžiai apžiūrėjęs medžius išsirinko aukštą bei tiesų. Nukirto, nugenėjo šakas ir ėmė

dairytis koto Tonolano iečiai, bet staiga išgirdo triukšmą. Buvo girdėti šnarpštimas, kriuksėjimas, paskui atsklido brolio šūksnis ir pats baisiausias kada girdėtas garsas – skausmingas brolio riksmas. Šauksmui nutrūkus stojusi tyla buvo už viską klaikesnė.

– Tonolanai! Tonolanai!

Jondalaras pasileido žemyn nuo kalvos tebegniauždamas alksnio kotą, išpiltas šalto baimės prakaito. Vyresnėlio širdis pradėjo belsti ausyse pamačius, kaip milžiniškas gauruotasis raganosis, ties ketera ne žemesnis už jį patį, žeme stumia suglebusį žmogaus kūną. Regis, žvėris nežinojo ką daryti su parblokšta auka. Siaubo ir įsiūčio apimtas Jondalaras negalvojo – ėmėsi veikti.

Įsiūbavęs alksnio kotą kaip vėzdą vyresnėlis puolė žvėrį nesijaudindamas dėl savo saugumo. Galingas smūgis teko raganosiui į snukį, kiek žemiau didelio riesto rago, paskui dar vienas. Neapsispręsdamas įtūžusio jį puolančio ir skausmą keliančio žmogaus akivaizdoje raganosis ėmė trauktis. Jondalaras vėl pasiruošė smogti, atsivėdėjo ilgą kotą, tačiau žvėris apsigręžė. Stiprus kirtis į pasturgalį menkai tesužeidė, tik priminė, kad paskubėtų.

Pasileidęs įkandin ir dar švystelėjęs alksnio kotą ore, Jondalaras sustojo ir gaudydamas kvapą stebėjo tursenantį raganosį, paskui sviedė ginklą šalin ir nubėgo prie Tonolano. Brolis veidu žemyn tysojo ten, kur žvėris jį buvo palikęs.

– Tonolanai? Tonolanai!

Apvertęs brolį ant odinių jo kelnių netoli slėpsnų Jondalaras pamatė įrėžą ir besiplečiančią kraujo dėmę.

– Tonolanai! O, Doni!

Jondalaras priglaudė ausį broliui prie krūtinės ir išsigando, kad tik įsivaizduoja girdys širdies plakimą, kol nepamatė jo kvėpuojant.

– O, Doni, jis gyvas! Tik ką man daryti?

Niurnėdamas iš įstangos ilgšis pakėlė gulintį be sąmonės brolį ir akimirką stovėjo, sūpuodamas jį rankose kaip lopšyje.

– Doni, o Didžioji Motina Žeme! Dar nepasiimk jo. Meldžiu, leisk jam gyventi... – Balsas užlūžo, galinga rauda siūbtelėjo iš krūtinės. – Motina... Meldžiu... Leisk jam gyventi...

Nuleidęs galvą Jondalaras kiek paverkė į suglebusį brolio petį, tada nunešė jį į palapinę. Švelniai paguldė ant miegmaišio ir su peiliu kaulo rankena perrėžė drabužius. Vienintelė regima žaizda buvo šviežias dantytas rėžis per odą ir raumenį kairės kojos viršuje, tačiau krūtinė buvo skausmingai raudona, kairė pusė patinusi ir pakeitusi spalvą. Atidžiai čiuopdamas Jondalaras įsitikino, kad broliui sulaužyti keli šonkauliai, tikriausiai būta vidinių sužalojimų.

Iš rėžio Tonolano kojoje plūstantis kraujas telkėsi ant miegmaišio. Jondalaras puolė raustis krepšyje mėgindamas rasti kuo sugerti. Čiupo savo berankovę vasarinę tuniką, sugniaužė į gumulą ir pabandė nuvalyti kraują nuo kailio, tačiau tik išterliojo viską aplink. Tada prispaudė minkštą odą prie žaizdos.

– Doni, Doni! Nežinau, ką daryti. Aš ne Zelandonė.

Jondalaras atsiklaupė ant kulnų, persibraukė rankomis plaukus palikdamas kraujo dėmes ant veido.

– Gluosnių žievė! Geriau paruošiu gluosnių žievių arbatos.

Vyresnėlis išėjo pašildyti vandens. Nereikėjo būti žiniuoniu, kad išmanytum apie skausmą slopinančias gluosnių žievių ypatybes: visi gėrė gluosnių žievių arbatą, jei sopėdavo galvą ar kamuodavo koks kitas nesmarkus skausmas. Jondalaras nežinojo, ar ši arbata vartojama sunkiai susižeidus, tačiau nenutuokė, ko dar griebtis. Nervingai mynė aplink laužą, po kiekvieno rato vis pažvelgdamas į palapinę, ir laukė, kol šaltas vanduo užvirs. Prikrovęs daugiau

malkų nusvilino medinio rėmo, ant kurio kabojo vandens sklidinas virimo odmaišis, kraštą.

„Kodėl taip ilgai neužverda! Pala, neturiu gluosnių žievių. Geriau nueisiu, kol vanduo neužkaito." Jondalaras įkišo galvą į palapinę ir ilgai žiūrėjo į brolį, paskui nubėgo prie upės. Prilupęs žievės nuo belapio medžio, kurio ilgos plonos šakelės sviro vandenin, parbėgo atgal.

Pirmiausia pažiūrėjo, ar nepakirdo Tonolanas, ir pamatė, jog vasarinė brolio tunika permirkusi krauju. Paskui pastebėjo, kad perpildytas odmaišis kunkuliuodamas gesina ugnį. Nežinojo, ko pirma griebtis: pulti prie arbatos ar prie brolio ir vis dairėsi nuo laužo į palapinę. Galų gale pastvėręs puodelį nusėmė kiek vandens, nusiplikė ranką, paskui į odmaišį sušveitė gluosnio žievę. Įmetė į laužą kelis pagaliukus vildamasis, kad įsiliepsnos. Pasikniso Tonolano kuprinėje, iš nevilties viską išvertė ir pagriebė vasarinę brolio tuniką, kad pakeistų sukruvintą savąją.

Jondalarui pasirodžius palapinėje, Tonolanas aimanavo. Tai buvo pirmas iš brolio išgirstas garsas. Vyresnėlis išrėplinęs pasemti puodelio arbatos pastebėjo, kad vargiai liko skysčio, ir nusistebėjo, ar arbata nebus per stipri. Įropojo atgal į palapinę su karšto skysčio puodeliu, karštligiškai ieškodamas vietos, kur jį pastatyti, ir pastebėjo, kad krauju permirkusi ne tik jo vasarinė tunika. Kraujas telkėsi po Tonolanu ir buvo nudažęs visą miegmaišį.

„Jis praranda šitiek kraujo, o, Motina! Jam reikia Zelandonės. Ką man daryti?" – Jondalaras vis labiau jaudinosi ir baiminosi dėl brolio. Jautėsi toks bejėgis. „Reikia ieškoti pagalbos. Kur? Kur rasti Zelandonę? Negaliu netgi persikelti per Seserį, negaliu jo palikti. Koks vilkas ar hiena užuos kraują ir užpuls.

Didžioji Motina, pažvelk į tą kraują ant tunikos! Koks nors žvėris pajus jo kvapą. – Jondalaras griebė krauju permirkusį drabužį ir išsviedė iš palapinės. – Ne, šitaip nė kiek ne geriau."

Jis išstyrino laukan, vėl pastvėrė tuniką ir paklaikęs ėmė dairytis, kur ją padėti – kuo toliau nuo stovyklos, kuo toliau nuo brolio.

Sukrėstas, apimtas sielvarto, širdies gilumoje Jondalaras suprato, kad vilties nėra. Broliui reikia pagalbos, kurios pats negali suteikti, ir nieko negali pakviesti padėti. Net jei žinotų, kur pasukti, negalėtų išeiti. Buvo neprotinga manyti, kad kažkokia kruvina tunika trauks plėšrūnus labiau nei pats Tonolanas su atvira žaizda, tačiau Jondalaras nenorėjo pripažinti tiesos. Atsisakė suvokti ir pasidavė panikai.

Staiga pastebėjo alksnių guotą: beprotybės apimtas užbėgo kalva ir įspraudė odinius marškinius aukštai tarp šakų. Paskui parlėkė, įlindo į palapinę ir spoksojo į Tonolaną, tarsi vien valios pastangomis būtų buvę įmanoma paversti jį vėl sveiku, gyvu ir besišypsančiu.

Lyg pajutęs brolio maldą Tonolanas suaimanavo, papurtė galvą ir atsimerkė. Jondalaras prisislinko arčiau ir, be silpnos šypsenos, įžvelgė skausmą jaunėlio akyse.

– Tu buvai teisus, didysis brolau. Kaip paprastai. Tas raganosis neatsiliko.

– Nenoriu būti teisus, Tonolanai. Kaip jautiesi?

– Nori sąžiningo atsakymo? Skauda. Ar žaizda baisi? – paklausė ir pamėgino atsisėsti. Pusiau širdinga šypsena virto skausmo grimasa.

– Stenkis nejudėti. Štai, išviriau gluosnių arbatos.

Jondalaras parėmė brolio galvą ir pakėlė puodelį jam prie lūpų. Tonolanas nugėrė kelis gurkšnius, tada su palengvėjimu atsigulė. Skausmu spindinčiose akyse atsirado baimingas žvilgsnis.

– Pasakyk man atvirai, Jondalarai. Ar labai blogai?

Vyresnėlis užsimerkė ir sunkiai įkvėpė.

– Nieko gero.

– Nė nemaniau, kad gerai, tačiau kaip blogai? – Tonolano akys nukrypo į brolio rankas ir išsiplėtė iš baimės. – Ant tavo rankų tiek kraujo! Ar jis mano? Man atrodo, geriau pasakyk.

– Tikrai nežinau. Tau įdūrė į slėpsnas, praradai daug kraujo. Tikriausiai raganosis tave tempė arba užmynė. Regis, tau sulaužyti keli šonkauliai. Nežinau, kas dar. Aš ne žiniuonė...

– Man jos reikia, o vienintelė galimybė rasti pagalbą yra už upės, kurios negalime kirsti.

– Būtent.

– Padėk man, Jondalarai. Noriu pažiūrėti, kaip blogai.

Jondalaras pradėjo protestuoti, paskui nenoriai pasidavė ir tučtuojau pasigailėjo. Bandydamas atsisėsti Tonolanas suriko iš skausmo ir vėl prarado sąmonę.

– Tonolanai! – sušuko brolis. Kraujavo lėčiau, tačiau pastangos vėl paskatino pliūpsnį. Jondalaras sulankstė vasarinę brolio tuniką ir uždėjo ant žaizdos, tada išėjo iš palapinės. Laužas buvo beveik užgesęs. Jondalaras rūpestingiau sukrovė malkas, vėl įkūrė ugnį, uždėjo kaisti daugiau vandens, prikirto gausiau malkų.

Grįžo pažiūrėti brolio. Tonolano drabužis buvo permirkęs krauju. Padėjo jį į šalį, pasižiūrėjo į žaizdą ir nusivaipė prisiminęs, kaip skuodė į kalvą, kad atsikratytų anos tunikos. Pradinė panika buvo praėjusi – tai atrodė taip kvaila. Kraujavimas liovėsi. Jis rado dar gabalėlį medžiagos – šaltajam metų laikui skirtus apatinius, – uždėjo juos ant žaizdos ir užklojo brolį, tada paėmė antrą kruviną tuniką ir nuėjo prie upės. Išmetė ją ir pasilenkė nusiplauti kraujo nuo rankų, vis dar jausdamasis juokingai dėl savo panikos. Nežinojo, kad

baimė ypatingomis aplinkybėmis padeda išgyventi. Kai visa kita nesiseka, kai visos racionalios priemonės rasti sprendimą išsenka, užvaldo panika.

Pasitaiko, kad neracionalūs veiksmai tampa išeitimi, kokios protas niekada nesugalvotų.

Jondalaras grįžo, įmetė į laužą kelias pliauskas, paskui nuėjo ieškoti alksnio kamieno, nors dabar dirbintis ietį atrodė beprasmiška. Paprasčiausiai jautėsi toks nenaudingas, o reikėjo ko nors griebtis. Suradęs lazdą, atsisėdo už palapinės ir nirčiais mostais ėmė skusti vieną galą.

Kita diena Jondalarui buvo tikras košmaras. Kairė Tonolano kūno pusė buvo jautri menkiausiems prisilietimams ir stipriai nubrozdinta. Jondalaras miegojo mažai: Tonolanui naktis buvo nelengva, ir, kaskart jam suaimanavus, brolis pabusdavo. Vis dėlto tegalėjo pasiūlyti gluosnių žievių arbatos, o tai ne itin gelbėjo. Iš ryto jis paruošė kiek maisto ir išvirė sultinį, tačiau abu vyrai valgė nedaug. Vakarėjant žaizda ėmė kaisti, Tonolanas sukarščiavo.

Pakirdęs iš poilsio nesuteikusio miego, Tonolanas pamatė sunerimusias mėlynas brolio akis. Saulė ką tik buvo panėrusi už žemės kraštelio ir, nors lauke vis dar buvo šviesu, palapinėje buvo sunku ką nors įžiūrėti. Blausumas nesutrukdė Jondalarui pastebėti, kaip blizga Tonolano akys, be to, miegodamas šis murmėjo ir aimanavo.

Jondalaras pabandė drąsinamai nusišypsoti.

– Kaip jautiesi?

Tonolanui pernelyg skaudėjo, kad šypsotųsi, o sunerimęs brolio žvilgsnis tikrumo nesuteikė.

– Regis, raganosių medžioti nepajėgčiau, – atsakė.

Kurį laiką abu tylėjo, nė vienas nežinojo, ką sakyti. Tonolanas užsimerkė ir sunkiai atsiduso. Jis pavargo kovoti su skausmu.

Krūtinę gėlė sulig kiekvienu kvėptelėjimu, o aštrus skaudesys iš kairio paslėpsnio, regis, sklido po visą kūną. Jei būtų manęs, kad yra vilties, būtų tai ištvėręs, tačiau suprato, jog kuo ilgiau jie čia pasiliks, tuo Jondalaras turės mažiau galimybių persikelti per upę, nesulaukęs sniego. Vien dėl to, kad pats sulaukė paskutiniosios, nėra jokios prasmės mirti ir broliui. Tonolanas vėl atsimerkė.

– Jondalarai, abu žinom, kad be pagalbos aš pasmerktas, tačiau nėra jokios priežasties tau...

– Ką čia tauški, tu pasmerktas? Esi jaunas, stiprus. Viskas bus gerai.

– Nėra laiko. Tai neįmanoma čia, atviroje vietoje. Jondalarai, keliauk, rask vietą įsikurti, tu...

– Tu klejoji!

– Ne, aš...

– Jei neklejotum, šitaip nekalbėtum. Galvok, kaip tau sustiprėti, o man leisk pasirūpinti mumis. Dviese susidorosim. Turiu planą.

– Kokį dar planą?

– Papasakosiu, kai sutvarkysiu visas smulkmenas. Ar nori ko užvalgyti? Nedaug tevalgei.

Tonolanas žinojo: kol jis gyvas, brolis neišeis. Jautėsi pavargęs, norėjo pasiduoti, viską baigti, suteikti progą Jondalarui.

– Aš nealkanas, – pasakė, tada pamatė skausmą brolio akyse. – Nors atsigerčiau vandens.

Jondalaras supylė likusį vandenį ir prilaikė Tonolano galvą, kol šis gėrė. Tada papurtė krepšį.

– Tuščias. Einu, pripilsiu.

Jam reikėjo dingsties išeiti iš palapinės. Tonolanas pradėjo pasiduoti, ir Jondalaras blefavo sakydamas, jog turi planą. Viltys ėmė

blėsti. „Nekeista, kad brolis nusivylęs. Privalau sumąstyti kokį būdą persikelti per upę ir surasti pagalbą."

Užkopė į kalvą, nuo kurios pro medžius galėjo geriau apžvelgti aukštupį, ir stovėjo įsmeigęs akis į nulūžusią šaką, kurią buvo prispaudusi iškiša uola. Jautėsi patekęs į spąstus, bejėgis kaip ir ta plika medžio galūnė, tad, impulso pagautas, nuėjo prie vandens krašto ir išlaisvino ją iš po akmens. Stebėjo srovės žemyn nešamą šaką ir galvojo, kaip toli ji nuplauks, kol vėl kur nors įstrigs. Pastebėjo kitą gluosnį ir peiliu paskuto daugiau vidinės žievės. Tonolanui naktis tikriausiai vėl bus sunki, arbata ne ką tepadėjo.

Galų gale Jondalaras nusisuko nuo Sesers ir grįžo prie nedidelio upeliuko, kuris irgi nešė menką savo dalelę į šėlstančią upę. Prisipylė odmaišį ir patraukė atgal. Nebuvo tikras, kas privertė pažvelgti aukštupio pusėn – negirdėjo nieko, tik vandens čiurlenimą, – tačiau pakėlęs galvą iš nuostabos išsižiojo.

Iš aukštupio tiesiai kranto, kuriame jis stovėjo, link artinosi didžiulis vandens paukštis ilgu lenktu kaklu, remiančiu nuožmią skiauterėtą galvą su didelėmis nemirksinčiomis akimis. Padarui ant nugaros vyras matė kažką judant, o prislinkus arčiau išskyrė kitų būtybių galvas. Viena iš mažesniųjų jam pamojavo ir pašaukė:

– Eieiei!

Jondalaras nebuvo girdėjęs malonesnio garso.

7

Aila atgalia ranka nusišluostė prakaituotą kaktą ir nusišypsojo mažam palvam arkliukui, kuris ją kumšnojo, mėgindamas nepastebimai pakišti snukį po ranka. Kumelaitė nemėgo išleisti Ailos iš akių, visur ją sekiodavo. Moteris nedraudė, jai taip pat norėjosi draugijos.

– Mažyli žirgeli, kiek grūdų turėčiau tau pririnkti? – mostelėjo rankomis Aila. Šieno spalvos mažylė atidžiai stebėjo jos judesius. Tai privertė Ailą prisiminti save, kai buvo maža ir tik mokėsi genties ženklų kalbos. – Mėgini išmokti kalbėti? Na, bent jau suprasti. Turėtum bėdų kalbėdama, nes rankų neturi, tačiau, regis, stengiesi mane permanyti.

Ailos kalboje įsiterpė keli garsai; įprasta jos genties kalba nebuvo visiškai begarsė, tai buvo būdinga tik senovinei apeigų kalbai. Kumelaitė pastatydavo ausis, kai globėja garsiai ištardavo žodį.

– Klausaisi, tiesa, kumelaite? – Aila papurtė galvą. – Vis vadinu tave tai kumelaite, tai mažuoju žirgeliu. Regis, taip neteisinga. Ko gera, tau reikia vardo. Ar norėtum išgirsti savo vardą? Įdomu, kaip tave vadino mama? Nemanau, kad sugebėčiau ištarti, jei ir žinočiau.

Mažylė įdėmiai stebėjo, nes suprato, jog šitaip mojuodama rankomis moteris kreipiasi į ją. Kai Aila liovėsi, kumelė sužvingo.

– Tu man atsakai? Yhaha! – Aila pabandė mimika ją pamėgdžioti ir ištarti garsą, bent apytikriai panašų į arklio žvengimą. Arklelis kresčiodamas galvą kone panašiai sužvingo.

– Gal toks tavo vardas? – šypsodamasi mostelėjo Aila. Kumelaitė papurtė galvą, nuliuoksėjo tolėliau ir vėl sugrįžo. Moteris nusijuokė. – Tikriausiai visi maži arkliukai vadinami tuo pačiu vardu, o gal tik aš neįžvelgiu skirtumo. – Aila vėl sužvingo, arkliukas žvingtelėdamas atsakė, ir jos kurį laiką šitaip žaidė. Tai privertė moterį prisiminti garsų žaidimą, kurį žaisdavo su sūnumi, tik Durkas galėjo pakartoti bet kurį jos tariamą garsą. Krebas pasakojo, kad, vos surasta, ji tarė įvairiausius garsus. Aila žinojo mokanti ištarti ir tokius, kokių kiti gentainiai nesugebėjo. Jai buvo smagu išsiaiškinus, jog sūnus taip pat šitai paveldėjo.

Aila vėl nusigręžė rinkti aukštų speltų grūdų. Slėnyje taip pat augo dvigrūdžių kviečių, rugių, panašių į tą rūšį, kuri vešėjo prie genties urvo. Moteris galvojo, kaip pavadinti arklį. „Niekad anksčiau nesu niekam davusi vardo, – nusišypsojo pati sau. – Argi jiems neatrodytų, kad aš keista, jei renku vardą arkliui? Nė kiek ne keisčiau nei gyventi kartu su arkliu." Ji stebėjo jauną padarėlį, kuris liuoksėdamas ir striksėdamas žaidė. „Taip džiaugiuosi, kad ji su manimi, – mąstė Aila ir pajuto, kaip gerklėje kyla gumulas. – Vis ne taip vieniša, kai ji netoliese. Nežinau, ką daryčiau, jei dabar jos netekčiau. Nusidedu, ketindama duoti mažylei vardą."

Saulei pamažu leidžiantis, Aila sustojo ir žvilgtelėjo į dangų. Jis buvo platus, neaprėpiamas, tuščias. Nė vieno debesies, kuris padėtų jį išmatuoti, sulaikytų žvilgsnį nuo begalybės. Tiktai tolimas įkaitusio oro virpėjimas palei horizontą vakaruose darkė sodrią, tolygiai mėlyną erdvę. Iš atstumo tarp švytėjimo ir uolos viršaus nusprendusi, kiek dienos beliko, Aila nusprendė baigti rinkti grūdus.

Pastebėjusi, kad moters dėmesys jau nebesutelktas į tikslą, sužvingusi atbėgo kumelaitė.

– Nori grįžti į urvą? Gal pirmiau eikim atsigerti? – Moteris apkabino gyvuliuko kaklą ir nuėjo upės link.

Lapija prie stačios pietinės sienos papėdėje šalia vandens buvo tikras lėtai besikeičiančių spalvų kaleidoskopas, kuris atspindėjo sezonų kaitą; dabar sodri, tamsi pušų ir kėnių žaluma buvo palytėta vaiskaus aukso, blyškesnio geltonio, sausuolių rudumo ir ugnies raudonio. Slėnis užuovėjoje buvo ryškus plyšelis tarp švelnesnių, pastelinių prerijų spalvų, o saulė tarp sienų, saugančių nuo vėjo, spigino kaitriau. Nepaisant rudeniškų spalvų, buvo šilta kaip vasarą – klaidinanti iliuzija.

– Manau, turėčiau prirauti daugiau žolės. Kai pakeičiu tavo guolyje šieną, pradedi jį lapnoti, – eidama šalia kumelaitės tęsė monologą Aila, paskui nesąmoningai liovėsi mostaguoti, tik sekė minčių giją: „Iza rudenį visada priraudavo žolės žiemos patalams. Kaip gaiviai kvepėdavo pakeitus šviežia, ypač kai būdavo daug prisnigę ir lauke stūgaudavo vėjas. Man taip patikdavo prieš užmiegant klausytis vėjo ir uosti vasaros gaiva kvepiantį šieną."

Perpratusi, kuria kryptimi einama, kumelaitė nurisnojo į priekį. Aila atlaidžiai nusišypsojo.

– Tu tikriausiai ištroškusi ne mažiau nei aš, mažoji Yhaha, – sakė ji, o kreipinį ištarė garsiai tarsi atsaką į kumelaitės kvietimą. Tai nuskambėjo kaip arklio vardas, tačiau pavadinti reikėjo tinkamai.

– Yhaha! Yhaha! – šūktelėjo moteris. Gyvulys kilstelėjo galvą, atsigręžė į Ailą ir atrisnojo.

Globėja paglostė jai galvą, pakasė. Mažoji jau metė dygų vaikišką kailį ir auginosi ilgus žieminius gaurus, kuriuos moteris taip mėgo kedenti.

– Man regis, mėgsti šį vardą, be to, jis tau tinka, mano mažasis žirgeli. Manau, turėtume surengti vardynų ceremoniją, nors negaliu paimti tavęs ant rankų, ir Krebo nėra, kad tave pažymėtų. Tikriausiai aš būsiu šamanė ir tai padarysiu, – nusišypsojo Aila. Tik įsivaizduokit, moteris – šamanė.

Aila vėl pajudėjo upės link, tačiau pasuko prie aukštupio pastebėjusi, kad atsidūrė netoli atviros vietos, kur buvo iškasusi spąstus. Nors duobę ji buvo užpylusi, jaunoji kumelė ten vis tiek baidėsi. Uostinėjo ir prunkštė kanopomis ardama žemę, neraminama kažkokio likusio kvapo prisiminimų. Nuo tos dienos, kai nušuoliavo per slėnį bauginama ugnies ir triukšmo, kaimenė nebegrįžo.

Moteris nuvedė kumelaitę atsigerti arčiau urvo. Drumzlinas upelis, pritvinkęs rudeninio nuotėkio, vėliau atslūgo ir ant kranto paliko vandeningo rudo purvo sluoksnį. Šis žliugsėjo Ailai po kojomis ir, rusvai raudona spalva dažydamas kojas, priminė moteriai raudonosios ochros tyrę, kurią šamanas naudodavo apeigoms, tokioms kaip vardo suteikimas. Ji panardino į pliurzę pirštą, brūkštelėjo sau per koją, paskui nusišypsojo ir pasėmė visą saują.

„Ketinau paieškoti raudonosios ochros, tačiau šitai taip pat puikiai tiks“, – pagalvojo. Užsimerkusi Aila bandė prisiminti, ką Krebas darė, kai teikė vardą jos sūnui. Matė subjaurotą seną jo veidą su odos skiautele, dengiančia tą vietą, kur kadaise būta akies, didelę nosį, styrančias antakių kalvas ir žemą nusklembtą kaktą. Paskui jo barzda išretėjo, susiraizgė, plaukų linija atsitraukė, tačiau Aila prisiminė jį tokį, koks buvo tą dieną. Nejaunas, bet galios viršūnėje. Ji mylėjo tą didingą, seną, išraiškingų bruožų veidą.

Staiga užplūdo primiršti jausmai. Baimė prarasti sūnų ir absoliutus džiaugsmas regint dubenėlį su raudonosios ochros tyre. Aila kelis kartus sunkiai nurijo, tačiau gumulas gerklėje neslydo žemyn,

ir ji nusišluostė ašaras nežinodama, kad toje vietoje paliko purvo dryžį. Mažoji kumelė prisišliejo prie jos, prieraišiai glaustėsi tarsi nujausdama, ko Ailai reikia. Moteris atsiklaupė ir apkabino gyvulį, kakta atsirėmė į tvirtą kumelaitės kaklą.

„Tai turėtų būti vardo suteikimo apeigos", – pagalvojo, stengdamasi valdytis. Purvas sunkėsi tarp pirštų. Ji pasėmė dar vieną saują, o kitą ranką iškėlė dangop, kaip darydavo Krebas, pakeitęs judesius vienarankiais, kviesdama apsilankyti dvasias. Staiga sudvejojo, nebuvo tikra, ar dera budinti genties dvasias suteikiant vardą arkliui, – jos gali nepritarti. Įmerkė pirštus į purvą saujoje ir nubrėžė dryžį kumelei ant snukio, nuo kaktos iki nosies galiuko, taip, kaip Krebas brėžė su raudonosios ochros tyre nuo suaugusių Durko antakių kauburėlių iki tikrai mažos jo nosytės galiuko.

– Yhaha, – pasakė garsiai, o paskui baigė oficialia kalba. – Šios mergaitės... šios arklių patelės vardas yra Yhaha.

Kumelaitė pradėjo purtyti galvą norėdama atsikratyti drėgno purvo ant snukio ir prajuokino Ailą.

– Netrukus nudžius ir nubyrės, Yhaha.

Moteris nusiplovė rankas, pasitaisė krepšį su grūdais ant nugaros ir lėtai nužingsniavo urvo link. Vardynų apeigos skaudžiai priminė vienišą egzistenciją. Yhaha buvo šiltas gyvas padaras ir lengvino jos vienatvę, tačiau kol priėjo akmenuotą pakrantę, nevaldomos ašaros ritosi nepastebimai.

Švelniai įkalbinėdama ji vedėsi jaunąją kumelaitę stačiu keliu į savo urvą, o tai savotiškai pažadino ją iš sielvarto.

– Nagi, Yhaha, tu gali. Suprantu, kad nesi kalnų ožka ar saiga, bet tereikia priprasti.

Jos pasiekė sienos viršų – urvą pratęsiančią terasą – ir įėjo. Aila įkūrė sužertas anglis ir uždėjo virti truputį grūdų. Jaunoji kumelaitė

dabar pešė žolę ir taršė grūdus, tad jai nereikėjo specialiai ruošti maisto, tačiau Aila virė košes, nes Yhaha jas mėgo.

Pasiėmė ryšulį anksčiau tądien sumedžiotų kiškių, nusinešė laukan ir nudyrė, kol dar šviesu. Kiškius pamovė kepti, o kailius suvyniojo, kol bus pasiruošusi išdirbti. Aila buvo sukaupusi gausias gyvūnų kailiukų atsargas: triušių, kiškių, žiurkėnų – ką tik sumedžiodavo. Nebuvo tikra, kaip ketina juos panaudoti, tačiau rūpestingai išdirbusi pasidėdavo visus. Gali būti, kad bėgant žiemai sugalvos paskirtį, o jei bus gana šalta, paprasčiausiai jais apsikamšys.

Trumpėjant dienoms ir vėstant orams žiema nėjo moteriai iš galvos. Ji nenutuokė, kokios trukmės, kokio atšiaurumo žiemos čia būdingos, o tai kėlė nerimą. Staigių panikos atakų apimta puldavo tikrintis atsargas, nors tiksliai žinojo, ko ir kiek turi. Peržiūrėdavo krepšius ir žievės dėžutes su džiovinta mėsa, vaisiais, daržovėmis, sėklomis, riešutais, grūdais. Apžiūrėdavo tamsiame kampe toliausiai nuo įėjimo sukrautas sveikų šaknų bei vaisių krūvas, kad įsitikintų, jog nematyti nė ženklo puvinio.

Palei galinę sieną buvo patalpintos malkos, sausas arklių mėšlas iš laukų ir krūvos šieno. Krepšiai su Yhaha grūdais buvo suslėpti priešingoje pusėje.

Aila sugrįžo prie ugniakuro patikrinti, kaip verda grūdai tankiai suaustame krepšyje, apvertė kiškius, paskui pro lovą ir asmeninius reikmenis nuėjo prie gretimos sienos apžiūrėti nuo rėmų nukarusių žolelių, šaknų bei žievių. Baslius rėmams ji buvo įsmeigusi į suplūktą urvo aslą netoli ugniakuro, kad prieskoniai, arbatžolės ir vaistažolės džiūdamos pasinaudotų jo kaitra, tačiau būtų ne per arti ugnies.

Nebuvo genties, kuria reiktų rūpintis, ir šitiek vaistažolių nereikėjo, bet, kai senoji moteris nusilpo, Aila puikiai prižiūrėjo jos far-

makopėją ir įprato kartu su maistu rinkti vaistažoles. Kitapus žolelių rėmo buvo sukrauti visi kiti daiktai: medienos gabalai, pagaliai, šakelės, žolės ir žievės, kailiai, kaulai, rieduliai bei akmenys, netgi krepšys smėlio iš pakrantės.

Jai nepatiko, kad pernelyg dažnai užplūsdavo mintys apie laukiančią ilgą, vienišą, neveiklią žiemą, tačiau gerai žinojo, jog nebus jokių apeigų su puotomis ir pasakojimais, neteks laukti gimstančių kūdikių, nenugirs jokių gandų bei pokalbių, nesiginčys su Iza ar Uba apie medicinos žinias, negalės stebėti medžioklės taktiką aptarinėjančių vyrų, todėl planavo dirbintis daiktus – kuo sudėtingesnius, kuo daugiau laiko reikalaujančius, kad būtų kuo labiau užsiėmusi.

Prisirinko plokščių šlaunikaulių ir petikaulių: vienų tinkamų perdirbti į lėkštes bei pusdubenis, kitų – į samčius ar maišykles. Taip pat įvairių augalų pūkų, kuriuos kartu su plunksnomis ir plaukais galima panaudoti kaip lengvai užsidegančias arba kimšti tinkamas medžiagas; atsitempė kelis gabalus titnago bei reikmenų jam apdirbti. Ne vieną lėtai slenkančios žiemos dieną Aila praleido gamindama įvairius būtinus įrankius, tačiau taip pat buvo sukaupusi reikalingų medžiagų daiktams, kurių nebuvo įgudusi gaminti, nors gana dažnai stebėjo ties jais palinkusius vyrus – tai buvo medžioklės reikmenys.

Ji norėjo pasigaminti iečių, patogią į ranką paimti kuoką, naują svaidyklę. Pagalvojo, jog galėtų išbandyti netgi bolą, nors įgusti naudoti tokį ginklą reikia mokytis ne mažiau nei svaidyklę. Brunas buvo tikras bolos ekspertas. Vien pasidaryti tą ginklą reikėjo įgūdžių. Tris akmenis reikėjo apgludinti lygiai kaip kamuoliukus, paskui pritvirtinti prie juostelės ir surišti išlaikant tinkamą ilgį bei pusiausvyrą.

Ailai buvo įdomu, ar Brunas išmokys Durką valdyti bolą.

Dienos šviesa blėso, o laužas buvo kone užgesęs. Sugėrę visą vandenį grūdai suminkštėjo. Moteris prisikrovė pilną dubenėlį, į likučius kliūstelėjo dar vandens ir paruošė ėdalo Yhaha. Suvertusi viską į vandeniui atsparų krepšelį nunešė greta gyvulio guolio prie sienos priešingoje pusėje nei urvo anga.

Iš pradžių kelias dienas Aila su mažąja kumelaite miegojo pakrantėje, tačiau nusprendė, kad gyvuliukas privalo turėti nuolatinę vietą urve. Nors sausą arklių mėšlą naudojo kaip kurą, švieži kakučiai, liekantys ant miego kailių, buvo ne itin naudingi ir kumelaitė tuo, regis, nelabai džiaugėsi. Ateis laikas, kai arklys bus per didelis, kad miegotų kartu, o Ailos patalas buvo nepakankamai erdvus abiem, nors dažnai ji atsiguldavo ir apsikabindavo mažąjį gyvuliuką sau pasiruoštoje vietoje.

– Turėtų pakakti, – mostelėjo Aila. Ji išsiugdė įprotį kalbėti su Yhaha, o kumelaitė pradėjo reaguoti tam tikrais signalais. – Tikiuosi, tau pririnkau užtektinai. Taip norėčiau žinoti, kiek čia trunka žiemos. – Moteris jautėsi truputį sudirgusi ir nusiminusi. Jei nebūtų buvę tamsu, būtų išėjusi trumpai pasivaikščioti. Arba dar geriau – ilgai pabėgioti.

Kai kumelaitė pradėjo maumoti savo krepšį, Aila atnešė jai glėbį šviežio šieno.

– Štai, Yhaha, kramtyk šitą. Nenumatyta, kad valgytum indus!

Aila jautė, jog glostymas ir kasymas mažajai bičiulei ypač patinka. Kai liaudavosi, kumelaitė pakumšnodavo jai plaštaką ir atsukdavo tą šoną, kuriam reikėjo daugiau dėmesio.

– Tikriausiai tau labai niežti, – nusišypsojo Aila ir vėl pradėjo kasyti. – Palauk, šį tą sumaniau.

Ji nuėjo prie įvairiausių daiktų sankaupos ir surado ryšulėlį sausų karšulių. Šio augalo žiedui sudžiūvus, lieka pailgas dygliuotas kiaušinio formos šepetėlis. Ji nugnybo vieną tokį nuo stiebelio ir švelniai juo pakasė Yhaha šoną. Nuo vienos vietos teko eiti prie kitos ir, akivaizdžiam jauno gyvulio pasitenkinimui, sustojo tik iššukavusi, iščiustijusi visą gauruotą kailį. Paskui apsivijo rankomis Yhaha sprandą ir atsigulė greta šilto jauno padarėlio.

Aila krūptelėjusi pabudo. Liko gulėti labai ramiai, plačiai atmerkusi akis, kupina blogos nuojautos. Kažkas buvo negerai. Pajutusi šaltą trauką sulaikė kvėpavimą. Ką reiškia šitas šnarpštimas? Net nebuvo tikra, ar ką girdi per arklio kvėpavimą ir širdies plakimą. Ar jis sklinda iš urvo galo? Buvo labai tamsu, ji nieko neįžiūrėjo.

Labai tamsu... Būtent! Nebeliko šilto raudono švytėjimo iš pridengtos ugnies židinyje. Be to, orientuojasi neteisingai. Siena ne toje pusėje ir skersvėjis... Štai, vėl tas šnarpštimas ir kosėjimas! „Ką aš darau Yhaha guolyje? Tikriausiai užmigau ir pamiršau sužerti anglis. Štai, ugnis išblėso. Nebuvau likusi be ugnies nuo tada, kai radau slėnį."

Sudrebėjusi Aila staiga pajuto, kaip plaukeliai ant nugaros ir sprando pasišiaušia. Neturėjo nė žodžių, nė gestų, nė supratimo apsakyti ją perliejusiai nuojautai, tačiau jausmas nenyko. Nugaros raumenys įsitempė. Kažkas nutiks. Kažkas, susijusio su ugnimi. Ji žinojo tai taip tvirtai, kaip ir tai, kad kvėpuoja.

Tokie pojūčiai ją kartkartėmis užplūsdavo nuo tos nakties, kai sekė paskui Krebą ir kitus šamanus į mažą patalpėlę tolimame gen-

čių susirinkimo šeimininkų urve. Krebas ją aptiko ne todėl, kad pamatė, – jis pajuto. Aila taip pat jį jautė keistu būdu smegenų viduje. Tada matė dalykus, kurių negalėjo paaiškinti. Vėliau retkarčiais užklupdavo suvokimas. Net nusisukusi jausdavo, kada Braudas spokso, suprato, kokią pagiežą ir neapykantą jai puoselėja širdyje. Dar prieš žemės drebėjimą žinojo, kad genties urve bus mirčių ir griūčių.

Vis dėlto anksčiau nieko nebuvo jautusi taip stipriai. Tokio nerimo, baimės – ne dėl ugnies, ne dėl savęs. Dėl to, ką myli. Ji tyliai atsistojo ir apgraibomis ieškodama kelio prie ugniakuro vylėsi, kad bus likusi maža kibirkštėlė, kurią bus galima atgaivinti. Anglys buvo atvėsusios. Staiga pajutusi stiprų poreikį nusilengvinti apčiuopė sieną ir patraukė angos link. Šaltas šuoras, nupūtęs plaukus nuo veido, rideno išblėsusias anglis židinyje ir išpūtė pelenų debesis. Aila drebėjo. Išėjus smogė smarkus gūsis. Atsišliejusi bei apsikabinusi sieną nuėjo iki akmenų atbrailos krašto kitoje pusėje nei takas ir atsikratė išmatų.

Dangus nebuvo apdovanotas žvaigždėmis, tačiau jį aptraukęs debesų sluoksnis išsklaidė mėnesieną iki tolygaus švytėjimo, todėl tamsa lauke nebuvo tokia juoda kaip urve. Vis dėlto moterį įspėjo ausys, ne akys. Alsavimą ir šnarpštimą išgirdo anksčiau nei pamatė kažką sėlinant.

Siekė svaidyklės, bet jos prie juosmens nebuvo. Neatsinešė. Prie pat urvo elgėsi nerūpestingai, pasikliovė ugnimi, kuri baidė nelaukiamus įsibrovėlius, tačiau ugnis buvo užgesusi, o jaunas arkliukas – tikras grobis daugumai plėšrūnų.

Staiga nuo urvo angos išgirdo garsų kosčiojantį kikenimą. Yhaha baimingai sužvengė. Mažoji kumelaitė buvo akmeniniame kambaryje, kurio vienintelį išėjimą užstojo hienos.

„Hienos!" – pagalvojo Aila. Ją erzino jų beprotiškas kikenimas, nešvarus dėmėtas kailis, tai, kaip jos pakrypusios traukiasi, pradėdamos nuo gerai išvystytų priekinių kojų bei pečių, tada žengia trumpesnėmis užpakalinėmis kojomis, ir atrodo susigūžusios. Moteris niekada nepamirš bejėgiško Ogos riksmo stebint, kaip hienos tempia jos sūnų. Šįkart plėšrūnės atėjo Yhaha.

Svaidyklės Aila nebuvo pasiėmusi, tačiau šitai jos nesustabdė. Ne pirmą kartą veikė negalvodama apie savo saugumą, kai grėsmė iškildavo kam kitam. Mojuodama kumščiais ir rėkdama ji nubėgo prie urvo.

– Nešdinkitės iš čia! Dinkit! – Tai buvo verbaliniai garsai. Netgi genties kalba.

Žvėrys spruko. Iš dalies jas išginė moters pasitikėjimas ir tebetvyrantis laužo kvapas, nors ugnis buvo išblėsusi, buvo dar vienas faktorius. Moters kvapas buvo nežinomas gyvūnams, bet pamažu jie susipažino, o praėjusį kartą dvelksmą palydėjo stipriai svaidomų akmenų kruša.

Tamsaus urvo viduje Aila apgraibomis paieškojo svaidyklės ir supyko ant savęs, nes neprisiminė, kur ją padėjo. „Daugiau taip nenutiks, – pasižadėjo. – Paruošiu vietą ir ten laikysiu." Tada prisirinko virti naudojamų akmenų – žinojo, kur šie yra. Kai viena drąsi hiena pristyrino pakankamai arti, kad jos kontūras išryškėjo urvo angoje, sužinojo, jog net be svaidyklės Aila gana taikli, o akmenys sunkūs. Dar kiek pasistengus hienos nusprendė, kad jaunas arklys ne toks ir lengvas grobis.

Aila pagraibė tamsoje dar akmenų ir surado vieną lazdelių, naudojamų prabėgančiam laikui žymėti. Likusią nakties dalį praleido greta Yhaha, pasiruošusi vien tik pagaliu ginti kumelaitę, jei prireiks.

Kovoti su miegu pasirodė sudėtingiau. Prieš pat aušrą moteris trumpai užsnūdo, tačiau pirmieji dienos šviesos blyksniai pasveikino ją ant atbrailos su svaidykle rankoje. Hienų nebuvo matyti. Ji grįžo pasiimti kailinio apsiautalo ir apavo. Buvo juntamai atšalę. Naktį pasikeitė vėjas. Papūtęs iš šiaurės rytų, jis skriejo ilgu slėniu, kol, užkliuvęs už atsikišusios sienos ir upės linkio, padrikais pliūpsniais puolė į urvą.

Ailai nusileidus stačiu taku su vandenmaišiu teko pramušti ploną skaidrią plutelę, kuri buvo susiformavusi upelio pakraščiuose. Ore paslaptingai dvelkė sniegu. Kai prasilaužė pro skaidrų traškantį leduką, semdama ledinį vandenį Aila spėliojo, kaip gali būti taip šalta, jei dar vakar buvo taip šilta. Viskas pernelyg greitai pasikeitė. Rutina jai buvo tapusi patogi. Tereikėjo pasikeisti orui, kad prisimintų, jog negalima pernelyg nusiraminti.

„Iza būtų nusivylusi manimi, kad užmigau ir nesergėjau ugnies. Dabar reikės iš naujo įkurti. Taip pat nenumačiau, jog į urvą įsisuks vėjas; jis visada pūsdavo iš šiaurės. Gal ir tai prisidėjo, kad ugnis išblėstų. Turėjau ją apsaugoti, tačiau suplukdyta mediena išdžiūvusi dega taip karštai. Ugnis ilgai nesikūrena. Gal derėtų nusikirsti kelis žalius medelius? Jie sunkiai įsidega, bet liepsnoja lėčiau. Turėčiau nusikapoti baslių širmai nuo vėjo, taip pat prisinešti daugiau malkų. Kai prisnigs, bus sunkiau prisirinkti. Pasiimsiu rankinį kirvuką ir pasikirsiu medžių, paskui įkursiu ugnį. Nenorėčiau, kad vėjas ją užgesintų, kol nepasidariau širmos."

Pakeliui į urvą ji pasičiupo dar kelis atplukdytus pagalius. Yhaha stovėjo ant atbrailos: sužvingo sveikindamasi ir švelniai stuktelėjo moterį, prašydama glamonių. Aila nusišypsojo, tačiau nuskubėjo vidun. Yhaha mynė jai ant kulnų, stengdamasi pakišti snukį po delnu.

„Gerai jau, Yhaha", – pagalvojo Aila, padėjusi vandenį ir malkas. Trumpai paglostė ir pakasė kumelaitę, paskui įpylė kiek grūdų į jos krepšelį. Pati pakramsnojo šaltų triušienos likučių ir įsigeidė karštos arbatos, tačiau užsigėrė šaltu vandeniu. Urve buvo šalta. Aila papūtė delnus ir pasikišo juos po pažastimis, kad sušiltų, tada susirado įrankių krepšį, kurį laikė prie lovos.

Vos atvykusi pasigamino kelis naujus įrankius ir ketino dirbintis daugiau, bet vis kas nors kita pasirodydavo svarbiau. Aila rankinį kirvuką, kurį buvo atsigabenusi, išsinešė į lauką, kad apžiūrėtų geresnėje šviesoje. Tinkamai naudojami rankiniai kirviai patys pasigalanda. Mažutės skeveldros naudojant paprastai atskyla nuo krašto ir geležtė visada lieka aštri, tačiau neteisingai elgiantis gali atlūžti didelis gabalas arba dužus akmuo gali netgi suskilti į gabalėlius.

Aila neišgirdo Yhaha kanopų kaukšenimo už nugaros: buvo pernelyg pripratusi prie to garso. Gyvuliukas vėl pabandė pakišti nosį po moters delnu.

– Oi, Yhaha! – suriko ji, kai dužus titnaginis rankinis kirvis nukrito ant kieto akmens atbrailos ir sudužo į kelis gabalėlius. – Tai buvo mano vienintelis kirvukas. Man jo reikėjo medžiams nusikirsti.

„Nesuprantu, kas vyksta, – pagalvojo Aila. – Vos atšąla, išblėsta mano ugnis. Pasirodo hienos, pasiruošusios pulti, tarsi ir nesitikėtų rasti laužo. Dabar sudužo vienintelis kirvis." Ji pradėjo nerimauti: nesėkmių virtinė nežadėjo nieko gera. „Prieš imdamasi ko nors, turiu pasigaminti naują kirvį."

Surinko kirvuko gabalėlius – tikėdamasi, kad pavyks juos panaudoti kokiais kitais tikslais, – ir sudėjo greta šalto ugniakuro. Iš nišos už guolio išsiėmė ryšulį, susuktą į didžiulio žiurkėno kailį, aprištą juostele, ir nusinešė į akmenuotą paplūdimį.

Yhaha nusekė iš paskos, tačiau kai kumšnojama ir baksnojama moteris ją nustūmė, o ne paglostė, kumelaitė paliko Ailą su akmenimis ramybėje, o pati aplenkusi sieną nužirgliojo į slėnį.

Aila atsargiai ir pagarbiai išvyniojo ryšulį. Šitokio dėmesio anksti išmoko iš Drugo, pripažinto genties įrankių dirbėjo. Kailyje buvo įsukta įvairiausių daiktų. Pirmiausia ji išėmė ovalų akmenį. Pirmą kartą dirbdama su titnagu susirado tašyti reikalingą akmenį, kurį gerai jaustų rankoje ir kuris būtų tinkamo stangrumo titnagui kirsti. Gaminant įrankius visi akmenys buvo svarbūs, tačiau kiti nė iš tolo ne tokie reikšmingi kaip tašyti skirtas akmuo. Tai buvo būtiniausia priemonė kalbant apie titnagą.

Jos akmuo, kitaip nei visas sudaužytas nuo nuolatinio naudojimo Drugo akmuo, turėjo tik kelias žymes. Vis dėlto niekas nebūtų įkalbėjęs vyro jį atiduoti. Atskelti titnago įrankį gebėjo bet kas, tačiau tikrai puikius gamino patyrę meistrai, kurie rūpinosi savo priemonėmis ir žinojo, kaip išlaikyti laimę nešančią tašymo akmens dvasią. Aila kaip niekada anksčiau nerimavo dėl saviškio tašymo akmens dvasios. Dabar tai buvo daug svarbiau, dabar ji turėjo būti patyrusi meistrė, savo įrankių gamintoja. Moteris žinojo: tašymo akmeniui suskilus derėtų atlikti apeigas blogai lemčiai nuginti, akmens dvasiai nuraminti ir įtikinti, kad persikeltų į naują akmenį, bet ji tų apeigų nemokėjo.

Atidėjusi tašymo akmenį į šalį Aila apžiūrėjo tvirtą žolėdžio gyvulio kojos kaulo gabalą ieškodama, ar kur nesuskilinėjo po praeito naudojimo. Po kaulinio plaktuko ji apžiūrėjo pataisymams naudojamą iltinį didžiulės katės dantį, išluptą iš žandikaulio, kurį rado kaulų krūvoje prie sienos, paskui patikrino kitus kaulus ir akmenis.

Ji išmoko skaldyti titnagą stebėdama Drugą, o paskui praktikuodamasi. Vyras mielai jai paaiškino, kaip apdirbti akmenį. Aila

nuoširdžiai domėjosi ir suprato, kad Drugas vertina jos pastangas, tačiau ji nebuvo jo mokinė – nebuvo verta paisyti moters. Joms buvo leidžiama gaminti toli gražu ne viską: nebuvo leidžiama dirbti įrankių, naudojamų medžioklei arba skirtų ginklams gaminti. Aila išsiaiškino, jog moterų naudojami įrankiai ne kažin kuo skiriasi. Peilis, šiaip ar taip, yra peilis, o rantuotu titnagu galima smailinti ir ietį, ir kasimo pagaliuką.

Ji peržiūrėjo savo priemones ir išsirinko titnago gabalą, tada padėjo jį ant žemės. Ketinant rimtai imtis titnago, reikalingas priekalas, į kurį būtų galima atremti skaldomą akmenį. Drugui nereikėjo priekalo, kad padirbintų rankinį kirvuką, jį naudodavo tik pažangesniems įrankiams, tačiau Aila išsiaiškino, jog eitųsi lengviau, jei rastų į ką atremti sunkų titnagą, nors grubius įrankius galėjo padaryti ir be jo. Dabar reikėjo tvirto, plokščio paviršiaus, bet ne per kieto – kitaip nuo stiprių smūgių titnagas pradėtų trupėti. Drugas naudojo mamuto kojos kaulą, tad Aila nusprendė panaršyti ko nors panašaus kaulų krūvoje.

Aila laipiojo po medienos, akmenų ir kaulų krūvą. Čia buvo ilčių, vadinasi, turėjo būti ir kojų kaulų. Susiradusi šaką naudojo ją kaip svirtį kilnoti sunkiems luitams. Bandant atkelti didelį riedulį šaka trakštelėjo. Paskui moteris susirado nedidelę jauno mamuto iltį, kuri pasirodė daug stipresnė. Galų gale, kone krūvos krašte prie pat vidinės sienos ji pamatė tai, ko ieškojo, ir sugebėjo išsitraukti iš sąnašų krūvos. Tempiant kojos kaulą į darbo vietą jos akys užkliuvo už pilkšvai gelsvo akmens, kuris žvilgėjo saulės šviesoje ir ryškiai atspindėjo ją nuo briaunelių. Atrodė pažįstamai, tačiau tik sustojusi ir pakėlusi gabalėlį geležies pirito prisiminė, kodėl.

„Mano amuletas, – pagalvojo, liesdama mažą odinį kapšelį, kabantį ant kaklo. – Manasis urvinis liūtas atsiuntė tokį kaip šis

akmenį norėdamas pranešti, kad sūnus gyvens." Staiga moteris pastebėjo, jog pakrantė nubarstyta pilkšvais metalo atspalvio akmenimis, žaižaruojančiais saulėje; atpažinusi ėmė juos visur pastebėti, nors anksčiau vietovę buvo mačiusi galybę kartų. Taip pat suvokė, kad debesys sklaidosi. „Kai radau savišką, jis buvo vienintelis. Čia jie niekuo neypatingi, čia jie visur."

Metusi akmenį ji nutempė mamuto kojos kaulą pakrante, paskui atsisėdo ir prisitraukė jį tarp kojų. Užsidengė sterblę žiurkėno kailiu ir vėl pakėlė titnagą. Pasukiojo mėgindama nuspręsti, kur kirsti pirmą smūgį, tačiau negalėjo apsispręsti ir susitelkti. Kažkas ją neramino. Pagalvojo, gal kieti, kauburiuoti, šalti akmenys, ant kurių sėdi. Nubėgo į urvą demblio, nusinešė žemyn ugnies pagaliuką ir platformą, taip pat truputį prakurų. „Nusiraminsiu, kai įkursiu ugnį. Rytas jau beveik išbrėško, o vis tiek šalta."

Įsitaisiusi ant demblio pasidėjo įrankių gamybos priemones taip, kad galėtų pasiekti, priekalą įsitraukė tarp kojų, ant sterblės užsitiesė kailį. Tada kreiduotą pilką akmenį padėjo ant priekalo. Paėmė daužeklį, pakilojo, kad patogiai apimtų, paskui padėjo. „Kas man darosi? Kodėl taip nerimstu? Drugas prieš pradėdamas visada prašydavo savo totemo pagalbos; galbūt ir man reikia taip padaryti."

Ji apglėbė rankomis amuletą, užsimerkė ir kelis kartus sunkiai įkvėpė, kad nusiramintų. Nieko ypatinga neprašė – tik bandė protu ir širdimi susisiekti su urvinio liūto dvasia. Ailą ginanti dvasia yra jos dalis, tūnanti viduje, taip aiškino senas burtininkas, ir moteris juo tikėjo.

Bandymas pasiekti didžiulio ją pasirinkusio žvėries dvasią ramino. Ji pasijuto atsipalaidavusi ir, kai atsimerkė, kiek palanksčiusi pirštus vėl paėmė tašymo akmenį.

Po pirmų smūgių atskilo kalkių žievė, moteris liovėsi kritiškai tyrinėti titnagą. Akmuo buvo puikios spalvos, tamsiai pilkai švytėjo, tačiau granuliacija nebuvo smulkiausia. Vis dėlto nebuvo inkliuzijų – to beveik pakako rankiniam kirvukui. Daugumą storų nuoskilų, kurios jau pradėjus formuoti titnagą nukrito į rankinį kirvuką, bus galima panaudoti. Jos turėjo pastorėjimus – smūgio gumbus ant to atskalos galo, kur trenkė akmuo, – bet smailėjo iki aštraus krašto. Dauguma atskilo pusapskritėmis bangomis ir paliko gilius vilnijančius randus šerdyje, tačiau tokios atskalos pravers itin patvariems pjovimo įrankiams, kaip kapoklės diržiai odai ir mėsai perkirsti arba pjautuvai žolei kirsti.

Išgavusi norimą formą Aila pakeitė akmeninį daužeklį kauliniu. Kaulas buvo minkštesnis, elastingesnis, kitaip nei akmeninis daužeklis, negrasino sutrupinti plono, aštraus, kiek lenkto kraštelio. Itin atidžiai nusitaikiusi ji kirto prie pat banguotos briaunos. Su kiekvienu smūgiu atsiskirdavo ilgesnės ir plonesnės atskalos su plokštesniais smūgio gumbeliais bei ne tokiais vilnytais pakraščiais. Įrankis buvo pagamintas kur kas greičiau nei truko tam pasiruošti.

Jis buvo maždaug penkių colių ilgio, kriaušės formos, su smailiu galiuku, tačiau plokščias. Nuo stiprios, gana plonos skersinės dalies iki pat smaigalio buvo suformuoti tiesūs kirtimo kraštai. Apskritas pagrindas buvo pritaikytas laikyti rankoje. Įrankį buvo galima naudoti kaip kirvį medžiams kirsti, taip pat kaip skliutą, pavyzdžiui, dubenėliui išskobti. Mėsinėjant su juo galima sutrupinti gyvulių kaulus ir netgi tašyti mamutų iltis. Tai buvo stiprus, aštrus įvairiopos paskirties kertamasis įrankis.

Aila jautėsi geriau, laisviau, pasiruošusi išbandyti pažangesnius ir sudėtingesnius metodus. Ji paėmė dar vieną kalkėtą titnago riedulį, akmeninį daužeklį ir nudaužė išorinę dangą. Akmuo buvo

su trūkumais. Kalkių paviršius driekėsi į tamsiai pilką vidų per visą šerdį. Dėl inkliuzijų akmuo buvo netinkamas – tai pertraukė jos darbo eigą ir susitelkimą. Aila vėl susirūpino. Padėjo daužeklį akmenuotoje pakrantėje.

Dar vienas nesėkmės pavyzdys, dar vienas blogio pranašas. Ji nenorėjo tuo patikėti, neketino nusileisti. Dar kartą pažvelgusi į titnagą, spėliojo, ar pavyktų iš jo išpešti kokių naudingų nuoskilų ir vėl pasiėmė akmeninį daužeklį. Atskėlus vieną skeveldrą, ją reikėjo nutašyti, todėl moteris padėjo daužeklį ir siekė tašyti skirto akmens, bet tespėjo dirstelėti į priemones. Imant akmenį nuo žemės moters žvilgsnį prikaustė titnagas. Šitas atsitiktinumas pakeitė jos gyvenimą.

Ne visi išradimai gimsta iš būtinybės. Kartais tai lemia įžvalgumas, mokėjimas pastebėti ką nors įdomaus. Svarbiausia atpažinti. Visi elementai ten buvo kurį laiką, tačiau tik atsitiktinumas juos tinkamai sudėliojo. Atsitiktinumas buvo esminė sudedamoji dalis. Niekas, o visų mažiausiai jauna moteris, sėdinti akmenuotoje pakrantėje, atokiame slėnyje, nebūtų tikslingai svajojusi atlikti tokį eksperimentą.

Siekdama tašymo akmens Aila užčiuopė panašaus dydžio geležies pirito gabalą. Kai stuktelėjo į niekuo neapsaugotą šviežią atskalą nuo nenaudingo akmens, iš urvo atsineštos sausos pakuros atsitiktinai gulėjo greta, o kibirkštis, iššokusi dviem akmenims susilietus, pataikė nuskrieti ant susiraizgiusio plaušų tumulo. Visų svarbiausia, kad tuo metu, kai kibirkštis skriejo, nusileido ant pakurų, akimirką smilko ir prieš išblėsdama pasiuntė į viršų dūmų sruogą, Aila atsitiktinai žiūrėjo būtent ta kryptimi.

Dabar reikėjo tik įžvalgumo: Aila suprato liepsnos atsiradimo procesą, jai reikėjo ugnies ir ji nebijojo išbandyti ką nors nauja. Vis

dėlto šiek tiek užtruko, kol atpažino ir įvertino tai, ką pastebėjo. Pirmiausia suglumino dūmai. Kiek pamąsčiusi moteris nustatė sąsajas tarp dūmų sruogos ir kibirkšties, tačiau kibirkštis suglumino ją dar labiau. Iš kur ji atsirado? Štai tada Aila pažvelgė į akmenį rankoje.

„Čia ne tas akmuo! Ne maniškis, skirtas tašyti, o vienas tų spindinčių akmenėlių, kurie mėtosi visoje pakrantėje. Bet kokiu atveju vis tiek akmuo, o akmenys nedega. Iš kažkur atsirado kibirkštis, kuri privertė prakurus rūkti? Juk tumulas tikrai rūko, man nepasivaideno?"

Aila pakėlė susiraizgiusį žievės plaušų kamuolį pasiruošusi patikėti, jog dūmus tik įsivaizdavo, tačiau palietus nedidelę juodą skylutę ant jos pirštų liko suodžių. Moteris vėl pakėlė geležies piritą ir atidžiai apžiūrėjo. „Kaip iš akmens išgauti kibirkštį? Ką daryti? Titnago atskala – stuktelėjau akmeniu į titnagą." Jausdamasi truputį kvailai ji vėl sudaužė akmenis. Nieko nenutiko.

„O ko aš tikėjausi?" – pagalvojo. Tada vėl skėlė akmenis vieną į kitą jau stipriau, aštresniu smūgiu ir pamatė nuskriejančią kibirkštį. Staiga vos užsimezgusi jos galvoje mintis pražydo visu gražumu. Keista, jaudinama, netgi truputį baugi.

Moteris atsargiai paguldė abu akmenis ant odinio sterblės užtiesalo, ant mamuto kojos kaulo viršaus, tada susirinko reikmenis laužui įkurti. Kai pasiruošė, paėmė akmenis ir, laikydama arčiau prakurų, sutrenkė. Nuskriejusi kibirkštis išblėso ant šaltų akmenų. Pakeitusi kampą Aila dar kartą pabandė, bet jėgos buvo mažiau. Kirtusi stipriau stebėjo, kaip kibirkštis nusileidžia tiesiai į prakurų vidurį. Prarijusi kelias gijas ji išblėso, tačiau dūmų sruoga teikė drąsos. Kai kirto akmenis kitą sykį, dvelktelėjo vėjas, ir iš rusenančių prakurų prieš išblėsdama plykstelėjo liepsna.

„Žinoma! Turėjau papūsti." Ji pakeitė padėtį, kad galėtų įpūsti beužgimstančią liepsną, ir iš akmenų išskėlė dar vieną kibirkštį. Ši buvo stipri, ryški, degė ilgai ir nusileido tinkamoje vietoje. Aila pasilenkė pakankamai arti, kad mėgindama įpūsti liepsną jaustų karštį iš rusenančių prakurų. Pamaitino ją drožlėmis, skiedromis ir dar pati to nė nesuvokdama jau turėjo laužą.

Buvo juokingai lengva. Moteris negalėjo patikėti, kaip lengva. Turėjo dar kartą sau tai įrodyti. Sukrovė daugiau pinčių, daugiau drožlių, daugiau skiedrų ir įkūrė antrą laužą, paskui trečią, ketvirtą. Kai atsitraukusi gėrėjosi keturiais atskirais laužais, įkurtais su ugnies akmenimis, Aila jautė susijaudinimą, kuriame buvo ir baimės, ir pagarbos, ir atradimo džiaugsmo, ir didelė dalis grynos nuostabos.

Dūmų kvapo priviliota palei sieną parrisnojo Yhaha. Ugnis, kadaise tokia baugi, dabar jai dvelkė saugumu.

– Yhaha! – sušuko Aila, bėgdama prie kumelaitės. Turėjo kam nors papasakoti, su kuo nors pasidalyti savo atradimu, net jei tik su arkliu. – Žiūrėk, – mostelėjo, – pažvelk į tuos laužus! Jie užkurti akmenimis, Yhaha, akmenimis! Pro debesis prasimušė saulė, ir atrodė, kad visa pakrantė ėmė švytėti.

„Klydau manydama, kad šitie akmenys niekuo neypatingi. Turėjau suvokti; juk vieną tokių man padovanojo totemas. Tik pažiūrėk, kokie dailūs. Dabar, kai žinau, galiu įžvelgti viduje gyvenančią ugnį." Staiga Aila susimąstė. „Tačiau kodėl aš? Kodėl tai buvo atskleista man? Vieną tokį akmenį gavau iš urvinio liūto, kai šis norėjo pasakyti, kad Durkas gyvens. Ką jis praneša dabar?"

Moteris prisiminė keistą nuojautą, kuri apėmė ugniai užgesus, o dabar, stovėdama tarp keturių laužų, vėl ją pajuto. Paskui staiga užliejo visaapimantis palengvėjimas, nors Aila net nežinojo, kad nerimavo.

– Sveiki! Sveiki! – mosikavo Jondalaras leisdamasis prie upės kranto.

Jis pajuto visaapimantį palengvėjimą. Jau buvo bepasiduodąs, tačiau kito žmogiško balso garsas užliejo nauja viltimi. Jam nė netoptelėjo, kad atvykėliai gali būti priešiški; nieko negalėjo būti blogiau už tą visiškai jį užvaldžiusį bejėgiškumą. Be to, žmonės atrodė nusiteikę draugiškai.

Vyras, kuris šūktelėjo Jondalarui, laikė ringę virvių, o jų galas buvo pritvirtintas prie keisto didžiulio vandens paukščio. Jondalaras suvokė, jog tai ne gyvas padaras, o kažkoks dirbinys. Žmogus metė jam virvę. Jondalaras jos nesučiupo ir šoko į vandenį gaudyti. Iš laivo į sūkuriuojantį vandenį, kurio gylis siekė šlaunis, sušoko ir nubrido pora vyrų su kita virve. Vienas jų, pastebėjęs Jondalaro veide sumišusią viltį, palengvėjimą ir nesuvokimą, ką daryti su šlapia virve rankose, nusišypsojęs perėmė lyną. Vyras patraukė laivą arčiau kranto, pririšo virvę prie medžio, paskui nuėjo patikrinti kito lyno, užkliuvusio už atsikišusios didelio išvirtusio ir pusiau į vandenį panirusio medžio šakos.

Dar vienas vandens paukščio keleivis persiropštė per bortą ir užšoko ant rąsto, kad patikrintų šio stabilumą. Jam tarus kelis žodžius

nesuprantama kalba, per rąstą buvo nutiestas į kopėčias panašus trapas. Grįžęs į laivą netrukus jis vėl pasirodė: kartu su moterimi žemyn trapu į krantą lydėjo trečią asmenį, nors atrodė, kad šis veikiau leidžia padėti, nei to reikalauja.

Akivaizdžiai didžiai gerbiamas asmuo laikėsi santūriai, kone karališkai, tačiau vienos savybės Jondalarui niekaip nesisekė užčiuopti; kad ir kiek spoksojo, taip ir liko neaišku. Vėjas pagavo ilgų baltutėlių ant sprando surištų plaukų sruogą ir nupūtė nuo veido, kuris buvo švariai nuskustas arba bebarzdis, metų išvagotas, bet švytintis švelnia šviesa. Skruostų linijos, smakro išsikišimas bylojo apie jėgą – vidinę?

Tik pašauktas Jondalaras suvokė stovįs įsibridęs šaltame vandenyje. Iš arčiau paslaptis neišsisklaidė; jis juto, kad stinga kažko svarbaus. Jondalaras stebeilijosi į užjaučiamai ir klausiamai besišypsantį veidą su skvarbiomis nenusakomo pilko ar riešutų atspalvio akimis ir užplūdus nuostabai staiga suvokė, kodėl kantriai priešais laukiantis asmuo atrodo toks paslaptingas. Štai tada ėmė ieškoti kokios nors lyties užuominos.

Ūgis nepadėjo: tai galėjo būti aukšta moteris arba žemesnio nei vidutinio ūgio vyras. Stori beformiai apdarai slėpė fizines smulkmenas, netgi eisena nieko neatskleidė. Kuo ilgiau Jondalaras stebėjo atvykėlį nerasdamas atsakymo, tuo ramiau jautėsi. Buvo girdėjęs apie žmones, gimstančius vienos lyties kūne, tačiau su kitos lyties polinkiais. Jie buvo nei vyrai, nei moterys, arba kartu tiek vyrai, tiek moterys, ir paprastai būdavo tarp tarnaujančiųjų Motinai. Viduje susijungus vyriškų ir moteriškų elementų galioms, tokie žmonės garsėjo kaip ypač patyrę gydytojai.

Jondalaras buvo toli nuo namų ir šios genties papročių nežinojo, bet nė kiek neabejojo, kad priešais stovintis asmuo yra gydytojas.

Gal iš tų, kurie tarnauja Motinai, gal ir ne – nesvarbu. Tonolanui reikėjo gydytojo, štai jis ir atvyko.

Vis dėlto iš kur jie sužinojo, kad čia reikalingas gydytojas? Kaip apskritai sumanė atvykti?

Jondalaras įmetė dar vieną pliauską į laužą ir stebėjo, kaip kibirkštys vejasi dūmus į nakties dangų. Giliai įsirausęs į miegmaišį ir atsišliejęs į didelį riedulį jis spoksojo į negęstančias dangaus kibirkštis. Į regos lauką patekęs siluetas uždengė dalį žvaigždėmis nusagstyto dangaus. Teko lukteléti, kol begalinėse erdvėse panirusios akys susitelkė į garuojančios arbatos puodelį tiesiančios jaunos moters veidą.

Greitai sėdant apsinuogino šlaunis, ir Jondalaras griebėsi miegmaišio, kurį užsitraukęs ilgesingai nužvelgė prie laužo džiūstančias kelnes bei batus. Moteris nusišypsojo. Akimirksniu rimta, drovi, švelniai daili jauna moteris virto gražuole spindinčiomis akimis. Jondalaras niekad nebuvo matęs tokios stulbinančios transformacijos, o jo atsakanti šypsena atspindėjo paties patrauklumą. Nenorėdama trikdyti nepažįstamojo, moteris staiga palenkė galvą ir paslėpė šelmišką juoką. Kai vėl pakėlė akis, tebuvo likę tik žiburiukai.

– Tavo šypsena labai graži, – pasakė Jondalaras, imdamas puodelį arbatos.

Ji papurtė galvą ir atsakė žodžiais, kurie, jo manymu, reiškė, kad jo nesuprantanti.

– Žinau, jog manęs nesupranti, tačiau vis tiek noriu apsakyti, koks esu dėkingas, kad esate čia.

Moteris atidžiai jį stebėjo, ir Jondalarui susidarė įspūdis, kad ji taip pat norėtų pabendrauti, todėl vis liejo žodžius baimindamasis, jog nutilus nepažįstamoji nueis.

– Nepaprastai gera paprasčiausiai kalbėtis su tavimi, žinoti, kad tu čia.

Vyras siurbtelėjo arbatos.

– Skanu. Kokios čia žolės? – pakėlęs puodelį vertinamai linktelėjo. – Regis, jaučiu ramunėles.

Ji palinksėjo supratusi, tada atsisėdo arčiau ugnies ir ėmė atsakinėti kalba, kurią Jondalaras suprato taip pat menkai. Vis dėlto moters balsas buvo malonus ir ji, regis, suvokė, kad jaunuolis trokšta draugijos.

– Norėčiau kaip nors tau padėkoti. Nežinau, ką būčiau daręs, jei nebūtumėte pasirodę, – jis susiraukė vaizduodamas nerimą ir įtampą, o ji supratingai nusišypsojo. – Norėčiau paklausti, iš kur sužinojot, kad mes čia, ir kaip jūsų Zelandonė, ar kaip ten vadinat savo gydytoją, susiprato vykti kartu.

Ji atsakė mosteldama greta iškeltos palapinės link, kuri švytėjo nuo viduje sukurtos ugnies. Jondalaras nusivylęs papurtė galvą. Atrodė, kad ji kone viską suvokia, tačiau pats moters suprasti vis tiek nesugebėjo.

– Tikriausiai beprasmiška prašyti, – tarė, – bet norėčiau, kad gydytojas leistų man pabūti su Tonolanu. Netgi be žodžių supratau, jog jam nesuteiks pagalbos, kol aš neišeisiu. Neabejoju gydytojo sugebėjimais. Noriu būti su broliu, štai ir viskas.

Jis žvelgė į moterį taip rimtai ir nuoširdžiai, kad ji uždėjo delną jam ant rankos norėdama nuraminti, padrąsinti. Jondalaras pabandė nusišypsoti, tačiau veidą iškreipė skausminga grimasa. Tada

Jondalaras pastebėjo prasiskiriant palapinės skvernus, ir pasirodė vyresnė moteris.

– Jetamija! – pašaukė ji merginą ir pridūrė dar kelis žodžius.

Jaunoji moteris greitai atsistojo, bet Jondalaras sulaikė ją už rankos.

– Jetamija? – pasiteiravo, rodydamas į ją. Mergina linktelėjo. – Jondalaras, – tarė jis, baksteldamas sau į krūtinę.

– Jondalaras, – lėtai pakartojo ji. Tada dirstelėjo į palapinę, bakstelėjo į save, į jį, o paskui parodė į palapinę.

– Tonolanas, – pasakė jis. – Mano brolio vardas Tonolanas.

– Tonolanas, – pakartojo ji skubėdama palapinės link. Jondalaras pastebėjo, kad ji truputį šlubčioja, nors merginai tai visiškai netrukdė.

Kelnės tebebuvo drėgnos, tačiau jis vis tiek jas užsimovė ir metėsi į giraitę, nebodamas jų užsisegti arba apsiauti batų. Malšino savo reikmes vos pabudęs, bet drabužių pamaina buvo kuprinėje. Ši liko didžiojoje palapinėje, kur baltaplaukis gydė Tonolaną. Jetamijos šypsena išvakarėse privertė jį dukart pagalvoti prieš kasdieniškai pasivaikštant iki atokesnio krūmyno tik su trumpais apatiniais marškiniais. Be to, jis nenorėjo atsitiktinai sulaužyti kokių papročių arba pažeisti tabu jam padedančių žmonių – tik ne dviejų stovykloje esančių moterų akivaizdoje.

Pirmiausia jis pabandė atsistojęs eiti miegmaišyje ir taip ilgai delsė, kol susiprato galįs apsimauti kelnes, nors ir šlapias, kad jau

buvo kone pamiršęs savo sutrikimą ir gatavas pasileisti bėgte. Jondalarą palydėjo Jetamijos juokas.

– Tamija, nesijuok iš jo. Negražu, – sudraudė vyresnė moteris, tačiau pastaba ne ką padėjo, nes pati stengėsi sulaikyti juoką.

– Oi, Roša, visai neketinau šaipytis, paprasčiausiai negalėjau susituréti. Ar matei, kaip jis bandė paeiti miegmaišyje? – mergina vėl pradėjo kikenti, nors ir stengėsi susivaldyti. – Kodėl paprasčiausiai neatsistojo ir nenuėjo?

– Galbūt tų žmonių papročiai kitokie, Jetamija. Tikriausiai atsibeldė iš toli. Niekad nemačiau taip sukirptų drabužių, ir kalba nė nepanaši. Kitų keliautojų bent kelis žodžius suprasdavau, o šitų tikriausiai nė ištart nesugebėčiau.

– Ko gera, tu neklysti. Tikriausiai kažkas jam draudžia rodyti odą. Kad būtum mačius, kaip jis išraudo vakar vakare vien tik dėl to, kad pamačiau lopinėlį jo šlaunies. Kita vertus, dar niekas taip nesidžiaugė mus pamatęs.

– Ar galima jį kaltinti?

– Kaip tas kitas? – vėl surimtėjusi pasiteiravo jaunoji moteris. – Ar Šamuda ką nors sakė, Rošarija?

– Atrodo, tinimas atslūgo, ir karščiuoti nustojo, bent jau miegojo ramiau. Šamuda mano, kad jam įdūrė raganosis. Neįsivaizduoju, kaip liko gyvas. Nebeilgai būtų tvėręs, jei tas ilgšis nebūtų sumanęs, kaip pakviesti pagalbą. Vis tiek pasisekė, kad juos suradome. Tikriausiai Mudo jiems šypsosi. Motina visada palanki dailiems jauniems vyrukams.

– Vis dėlto nepakankamai, kad apsaugotų... Tonolaną nuo sužeidimo. Šitaip subadytas... Kaip manai, jis dar vaikščios?

Rošarija švelniai nusišypsojo merginai.

– Jei turi bent pusę tavojo ryžto, vaikščios, Tamija.

Jetamijos skruostai nuraudo.

– Geriau eisiu pažiūrėti, ar Šamudai nieko nestinga, – tarė sprukdama palapinės link ir labai stengdamasi kuo mažiau šlubčioti.

– Gal nunešk ilgšiui kuprinę, kad nereikėtų stypčioti šlapiomis kelnėmis! – pavymui šūktelėjo Rošarija.

– Nežinau, kuri kuprinė jo.

– Neškis abi, palapinėje bus daugiau vietos, ir paklausk Šamudos, kada galėsim perkelti... Kuo jis vardu? Tonolanas?

Jetamija linktelėjo.

– Jei ketiname čia užtrukti, Dolandui reikės suplanuoti medžioklę. Nedaug maisto atsigabenome. Nemanau, kad ramudojams pavyks ką sužvejoti šitoje upėje, nors tikriausiai džiaugtųsi, jei nereikėtų kelti kojos į krantą. Man po kojomis patinka jausti kietą žemę.

– O, Roša, jei būtum poroje ne su Dolandu, o su kurio ramudojumi, kalbėtum visiškai priešingai.

Vyresnioji skvarbiai ją nužvelgė.

– Ar kuris tų irklininkų bandė suartėti? Gal aš ir nesu tikra tavo motina, Jetamija, tačiau visi žino, kad man tu kaip duktė. Jei vyrui nepakanka mandagumo paklausti, jis ne toks vyras, kokio tau reikia. Negalima pasitikėti tais upeiviais...

– Nebijok, Roša. Nesumaniau paspruktì su upeiviu... kol kas, – šelmiškai nusišypsojusi tarė Jetamija.

– Tamija, yra daugybė šaunių ramudojų, kurie mielai persikraustytų pas mus... Ko tu juokiesi?

Jetamija abiem rankomis užsiėmė burną mėgindama nuryti juoką ir net kunkuliavo šniurkščiodama bei kikendama. Rošarija atsisuko ten, kur žiūrėjo jaunoji moteris, ir stvėrėsi ranka už burnos, kad pati nepratrūktų juoku.

– Geriau atnešiu kuprines, – galų gale pralemeno Jetamija. – Mūsų ilgšiui bičiuliui reikia sausų drapanėlių, – kone užsikosėjo mergina. – Atrodo kaip kūdikis, privaręs į kelnes! – Ji metėsi į palapinę, tačiau Jondalaras girdėjo, kaip įėjusi prapliupo juoku.

– Pakilios nuotaikos, brangioji? – tarstelėjo gydytojas, klausiamai pakėlęs antakius.

– Atsiprašau. Neketinau įsiveržti šitaip kvatodama. Paprasčiausiai...

– Arba aš jau aname pasaulyje, arba tu esi deivė, atėjusi manęs išsivesti. Jokia žemiška moteris negali būti tokia graži, bet nesuprantu nė vieno tavo žodžio.

Jetamija su Šamuda atsisuko į sužeistąjį. Šis žvelgė į Jetamiją vangiai šypsodamasis. Jaunosios moters šypsena išblėso ir ji suklupo prie ligonio.

– Aš jį sutrikdžiau! Kaip galėjau pasielgti šitaip neapgalvotai?

– Nepaliauk šypsotis, mano gražioji deive, – prašė Tonolanas, imdamas ją už rankos.

– Taip, brangioji, tu jį sutrikdei, tačiau nerimauti neverta. Įtariu, jis kur kas labiau susijaudins, jei pasitrauksi.

Jetamija papurtė galvą ir suglumusi pažvelgė į Šamudą.

– Atėjau paklausti, ar ko netrūksta, ar galiu kuo padėt?

– Ką tik padėjai.

Jetamija dar labiau apstulbo. Kartais spėliodavo, ar apskritai supranta, ką gydytojas nori pasakyti.

Skvarbios akys pažvelgė švelniau, su šlakeliu ironijos.

– Ką galėjau, padariau. Jis privalo ilsėtis. Dabar gali padėti bet kas, kas suteiktų daugiau noro gyventi. Ką tik šitaip pravertė daili tavo šypsena... Mano brangioji.

Jetamija išraudusi nuleido galvą, tada suprato, kad Tonolanas tebelaiko jos ranką. Dirstelėjusi ir pamačiusi jo besijuokiančias pilkas akis atsakė švytinčia šypsena.

Gydytojas atsikrenkštė, Jetamija atplėšė nuo Tonolano akis ir truputį sutriko supratusi, kad šitaip ilgai žiūrėjo į nepažįstamąjį.

– Šį tą galėtum padaryti. Kad jau pabudo ir atsitokėjo, vertėtų jį pamaitinti. Jei yra sultinio, tikriausiai išgertų, ypač iš tavo rankų.

– O, žinoma. Atnešiu.

Jetamija išskubėjo, kad neišsiduotų sutrikusi. Pamačiusi, jog Rošarija bando kalbėtis su Jondalaru, kuris nerangiai stovėjo ir bandė atrodyti mielas, ji nėrė atgal atlikti kitų pavedimų.

– Reikia paimti jų kuprines, ir Rošarija norėtų žinoti, kada Tonolaną galėsim judinti.

– Kuo, sakei, jis vardu?

– Tonolanas. Šitaip sakė antrasis.

– Pasakyk Rošarijai, dar viena dvi dienos. Jis kol kas nepajėgs keliauti per sraunius vandenis.

– Iš kur žinai mano vardą, gražioji deive, ir kaip man sužinoti tavąjį?

Jetamija atsisukusi nusišypsojo Tonolanui ir išbėgo su kuprinėmis. Jaunuolis atsilošė šypsodamasis, patenkintas savimi, tačiau krūptelėjo pastebėjęs žilaplaukį gydytoją. Paslaptingame šio veide švytėjo katiniška šypsena: išmintinga, sumani ir truputį grobuoniška.

– Kokia žavinga jaunuolių meilė, – pakomentavo Šamuda. Žodžių reikšmės Tonolanas negalėjo įminti, bet kreivą sarkazmą perprato, tad panoro įsižiūrėti atidžiau.

Gydytojo balsas nebuvo nei pernelyg žemas, nei per aukštas, tad Tonolanui teko ieškoti kitų aprangos ar elgesio užuominų, kurios pasakytų, ar tai žemas moters altas ar aukštas vyro tenoras. Apsispręsti nesugebėjo, tačiau, nors gerai nesuprato, kodėl, atsipalaidavo užtikrintas, kad pateko į geras rankas.

Jondalarui taip akivaizdžiai palengvėjo pamačius iš palapinės su kuprinėmis išeinančią Jetamiją, kad mergina truputį susigėdo neatnešusi jų anksčiau. Žinojo vyro bėdą, bet jis buvo toks juokingas. Jaunuolis širdingai padėkojo nesuprantamais žodžiais, kurių, nors ir nežinomų, prasmė buvo aiški, o paskui patraukė prie aukštų krūmų guoto. Su sausais drabužiais pasijutęs kur kas geriau Jondalaras netgi atleido Jetamijai už juoką.

„Ko gera, tikrai atrodžiau juokingai, – galvojo jis, – tačiau kelnės buvo tokios šlapios ir šaltos. Na, šiek tiek pašaipos – visai nedidelė kaina už pagalbą. Neįsivaizduoju, ką būčiau daręs... Tik smalsu, iš kur jie sužinojo? Galbūt gydytojas turi ir kitokių galių? Tada būtų suprantama. O šiuo metu aš tik džiaugiuosi, kad jis sugeba gydyti. Pala. Bent jau manau, jog šita Zelandonė turi gydomųjų galių. Nemačiau Tonolano. Nežinau, ar jam geriau. Tikriausiai atėjo metas išsiaiškinti. Šiaip ar taip, jis mano brolis. Jie neturi teisės manęs sulaikyti, jei noriu jį pamatyti."

Jondalaras nužirgliojo į stovyklą, pasidėjo kuprinę prie ugnies, sąmoningai užtruko, kol vėl patiesė drėgnus drabužius džiūti, o tada patraukė palapinės link.

Jis vos neatsitrenkė į gydytoją, einantį iš palapinės kaip tik tuo metu, kai jaunuolis žengė prie angos. Šamuda netrukus jį įvertino ir, Jondalarui nė nespėjus prasižioti, lipšniai nusišypsojo, žengė į šalį ir pamojo perdėtai kilniu mostu, deramu aukštą padėtį užimančiam, galingam asmeniui.

Jondalaras pervėrė gydytoją vertinančiu žvilgsniu. Nė trupinėlio nuolankumo nebuvo matyti skvarbiose, taip pat vertinančiose akyse, o bandymas įžvelgti jo ketinimus liko toks pat miglotas, kaip ir neaiški akių spalva. Šypsena, kuri iš pirmo žvilgsnio pasirodė meili, atidžiau pasižiūrėjus atrodė veikiau ironiška. Jondalarui pasidingojo, kad šitas gydytojas, kaip ir dauguma pašauktųjų, gali būti arba galingas draugas, arba sunkiai įveikiamas priešas.

Jondalaras linktelėjo, tarsi pasitaupydamas sprendimą, trumpa šypsena išreiškė padėką ir įėjo. Nustebo pamatęs, kad Jetamija grįžo anksčiau už jį. Parėmusi Tonolano galvą mergina laikė jam prie lūpų kaulinį puodelį.

– Turėjau susiprasti, – tarė Jondalaras, o kai pamatė brolį atbudusį ir akivaizdžiai pasitaisiusį, jo veidą nutvieskė gryno džiaugsmo šypsena, – tu ir vėl savo.

Tonolanas su Jetamija įsmeigė akis į Jondalarą.

– Ką tokio padariau, didysis brolau?

– Vos atsimerkęs per tris širdies tvinksnius pasiekei, kad dailiausia iš aplinkinių moterų tau patarnautų.

Tonolano šypsena buvo pats nuostabiausias reginys, kokį tik brolis galėjo įsivaizduoti.

– Neklysti dėl to, jog ji pati gražiausia, – Tonolanas švelniai pažvelgė į Jetamiją, – tačiau ką dvasių pasaulyje veiki tu? Kol aš tai svarstau, pasistenk nepamiršti, kad ji – mano deivė. Pasilaikyk dideles žydras savo akis.

– Dėl manęs nesijaudink, mažasis brolau. Kaskart pažvelgusi į mane ji netveria juoku.

– Iš manęs gali juoktis kada tinkama, – atsakė Tonolanas ir nusišypsojo moteriai, o ši irgi atsakė šypsena. – Tik įsivaizduok:

pabundi iš mirties ir pamatai tokią šypseną. – Žiūrint jai į akis švelnumas ėmė panėšėti į garbinimą.

Jondalaras dirsčiojo nuo brolio į Jetamiją. „Kas čia vyksta? Tonolanas ką tik pabudo, juodu negali vienas kitam nė žodžio pasakyti, tačiau, prisiekiu, jis įsimylėjęs.“ Vyresnėlis dar kartą, jau objektyviau, pažvelgė į moterį.

Jetamijos plaukai buvo nenusakomo šviesiai rusvo atspalvio, ji buvo mažesnė ir liesesnė nei paprastai Tonolaną traukdavusios moterys. Kone buvo galima ją klaidingai palaikyti mergaite. Taisyklingų bruožų širdies formos veidukas buvo panašus į bet kurios kitos jaunos moters: Jetamija buvo daili, bet ne išskirtinė – kol nenusišypsodavo.

Staiga dėl keisto poveikio, paslaptingo šviesos ir šešėlių žaismo, dėl subtilių pasikeitimų ji tapo gražuole, neįtikėtina gražuole. Transformacija buvo tokia išbaigta, jog Jondalaras ją nedvejodamas tokia palaikė. Kad susidarytų toks įspūdis, merginai pakako nusišypsoti tik kartą, tačiau vyras nujautė, kad Jetamija šypsosi nedažnai. Prisiminė, jog iš pradžių Jetamija jam pasirodė rimta ir drovi, nors dabar sunku buvo tuo patikėti. Ji atrodė švytinti, gyva, kone kunkuliuojanti, o Tonolanas stebeilijosi į ją su kvailoka meilės kankinio šypsena.

„Na, Tonolanas ir anksčiau buvo įsimylėjęs, – pagalvojo Jondalaras. – Viliuosi, ji ne itin nusimins, kai mes išeisime.“

Viena juostelių, kuria buvo prisiūta palapinės dūmų atvartas, buvo nusidėvėjusi. Jondalaras žiūrėdamas nieko nematė. Gulėjo

plačiai atsimerkęs miegmaišyje ir bandė suprasti, kas taip greitai jį iškėlė iš miego gelmių. Nejudėdamas klausėsi, uodė ir mėgino nustatyti ką nors neįprasta, kas galėtų pranašauti artėjantį pavojų. Kiek luktelėjęs išnėrė iš miegmaišio ir atsargiai praskleidė palapinės angą, tačiau neišvydo nieko grėsminga.

Aplink stovyklos laužą sėdėjo būrelis žmonių. Vis dar nepailsėjęs ir sudirgęs Jondalaras priėjo arčiau. Kažkas jam kėlė nerimą, bet nesumojo kas. Tonolanas? Patyrusio Šamudos ir rūpestingos Jetamijos globojamas brolis taisėsi. Ne, susirūpinimą žadino tikrai ne Tonolanas.

– Labas, – pakėlusi akis tarė Jetamija ir nusišypsojo.

Jondalaras jau nebeatrodė toks juokingas. Bendras rūpestis dėl Tonolano pamažu virto į draugystę, nors bendravimas ribojosi pagrindiniais gestais ir keliais žodžiais, kurių Jondalaras buvo išmokęs.

Moteris ištiesė jam puodelį karšto skysčio. Vyras ištarė išmoktus padėkos žodžius trokšdamas, kad rastų būdą atsilyginti šiems žmonėms už pagalbą. Gurkštelėjęs šlakelį susiraukė, dar kiek nugėrė. Keista, žolelių arbata. Visai malonaus skonio, tačiau paprastai rytais jis gerdavo mėsos sultinį. Uoslė pakuždėjo, kad skobtoje medinėje virimo dėžėje prie laužo troškinasi šaknys ir grūdai, bet be mėsos. Skubiai apmetęs žvilgsniu Jondalaras suprato, kodėl pasikeitė ryto meniu: mėsos nebeliko, o niekas neišsiruošė medžioti.

Jis dideliais gurkšniais išmaukė arbatą, padėjo kaulo puodelį ir nuskubėjo į savo palapinę. Laukdamas, kol brolis pasveiks, buvo baigęs tvirtąsias alksnių ietis ir netgi pritaisęs joms titnago galiukus. Iš kuprinės paėmė kelias lengvesnes svaidomas ietis, išlindęs pagriebė abi tvirtąsias, atremtas prie palapinės galo, ir nudrožė atgal prie laužo. Daug žodžių nemokėjo, bet mažai ir tereikia, kad

išsakytum norą eiti medžioti. Saulei dar aukštai nepakilus, susirinko susijaudinęs būrelis.

Jetamija negalėjo apsispręsti. Troško pasilikti su sužeistuoju, kurio besijuokiančios akys kaskart pažvelgus priversdavo šypsotis, tačiau ir medžioklėn traukti norėjo. Jei tik galėdavo, niekada to nepraleisdavo. Rošarija ragino ją eiti.

– Nieko jam nenutiks. Kurį laiką Šamuda sugebės juo pasirūpinti ir be tavęs, be to, aš būsiu netoliese.

Medžiotojų būreliui pajudėjus, Jetamija šūktelėjusi be kvapo pasileido įkandin, tebesirišdama gobtuvą. Jondalarui buvo smalsu, ar ji medžios. Jaunos Zelandonijos moterys dažnai leisdavosi į medžioklę. Urvo papročiai leido joms pasirinkti. Susilaukusios vaikų moterys paprastai likdavo arčiau namų, išskyrus varymus. Prasidėjus medžioklei su varovais, visų jėgų prireikdavo kaimenei varyti į spąstus arba nuo uolų.

Jondalarui patiko medžiojančios moterys – kaip ir daugumai jo urvo vyrų, nors jis patyrė, kad tokie jausmai būdingi ne visiems. Buvo sakoma, jog moterys, kurios pačios medžioja, vertina sunkumus ir yra supratingesnės partnerės. Jo motina buvo pagarsėjusi pėdsekė ir dažnai dėdavosi prie medžioklių netgi turėdama atžalų.

Visi luktelėjo Jetamijos, tada sparčiai numynė. Jondalarui pasidingojo, jog oras atvėso, tačiau jie žygiavo taip spėriai ir jis nebuvo įsitikinęs, kol nesustojo prie vingiuoto upokšnio, besiskinančio kelią pas Motiną per žole apaugusią lygumą. Pildydamas vandenmaišį Jondalaras pastebėjo, kad ledas pakraščiuose storesnis. Nusismaukė gobtuvą, nes kailis aplink veidą ribojo periferinį regėjimą, – vis dėlto neilgai trukus jis ne vienintelis vėl jį užsimaukšlino. Aiškiai buvo žvarboka.

Kažkas kiek aukščiau palei upę pastebėjo pėdsakus ir, kol Jondalaras juos tyrinėjo, visi susispietė aplink jį. Raganosių šeimyna taip pat buvo sustojusi atsigerti, ir visai neseniai. Pagaliuku drėgname pakrantės smėlyje braižydamas puolimo planą Jondalaras pastebėjo, kad ledo kristaliukai sukietino žemę. Dolandas kitu pagaliuku uždavė klausimą, Jondalaras patobulino piešinį. Susitarus visi nekantravo judėti toliau.

Pėdsakais nusekė ristele. Nuo spartaus tempo sušilo, gobtuvus vėl teko atsilaisvinti. Ilgi šviesūs Jondalaro plaukai buvo įsielektrinę ir lipo prie gobtuvo kailio. Kol susekė grobį, užtruko ilgiau nei zelandonas tikėjosi, bet priekyje pastebėjęs rausvai rudus gauruotuosius raganosius suprato, kodėl. Žvėrys judėjo greičiau nei paprastai – tiesiai į šiaurę.

Jondalaras neramiai nužvelgė dangų: virš galvos plytėjo apverstas gilaus mėlio dubuo su vos keliais tolumoje išsibarsčiusiais debesėliais. Neatrodė, kad telktųsi audra, tačiau jis nusiteikė sukti atgal, pasiimti Tonolaną ir nešdintis. Regis, niekas daugiau nebuvo linkęs trauktis, tik ne tada, kai jau matyti raganosiai. Jondalaras suabejojo, ar šie žmonės žino, jog pamačius į šiaurę judančius gauruočius galima numatyti sniegą.

Pats sumanė traukti medžioti, nesunkiai tai perdavė kitiems, o dabar įsigeidė grįžti pas Tonolaną ir nugabenti jį į saugią vietą. Kaip paaiškinti, kad artinasi sniego audra, kai danguje nė debesėlio, o kalbos nemoki? Jondalaras papurtė galvą – pirmiausia reikia sumedžioti raganosį.

Prisivijus Jondalaras spustelėjo greičiau mėgindamas aplenkti paskutinį atsilikėlį – jauną raganosį, dar ne visai suaugusį ir kiek sunkiau spėjantį. Ilgšis puolė šūkauti ir mosuoti rankomis mėgindamas atkreipti žvėries dėmesį, kad tas pakeistų kryptį arba

sulėtintų, tačiau jauniklis, genamas į šiaurę to paties pasiryžimo kaip ir kiti, į žmogų nekreipė dėmesio. Jondalaras sunerimo pastebėjęs, jog bus sudėtinga atskirti vieną žvėrį. Audra telkėsi greičiau, nei vyras spėjo.

Akies kampučiu pastebėjęs, kad Jetamija nėmaž neatsilieka, Jondalaras nustebo. Ji šlubčiojo pastebimiau, bet judėjo sparčiai. Nesąmoningai ją girdamas jaunuolis linktelėjo. Kiti medžiotojai taip pat mėgino apsupti vieną žvėrį ir nuginti kitus, tačiau raganosiai – ne bandos žvėrys, mėgstantys draugiją, lengvai genami ar vedami, jiems nereikėjo burtis dėl saugumo ir rūšies išsaugojimo. Gauruotieji raganosiai buvo nepriklausomi, bjaurūs, vaidingi padarai, kurie retai bastėsi didesnėmis grupėmis nei šeima ir buvo pavojingai nenuspėjami. Medžiotojams derėjo būti sumaniems ir budriems.

Nebyliu susitarimu medžiotojai susitelkė į atsiliekantį jauniklį, bet šūkaujančių žmonių supamas šis nei lėtino tempą, nei bidzeno greičiau. Galiausiai raganosio dėmesio sulaukė Jetamija, kai nusiėmusi gobtuvą pradėjo juo mostaguoti. Žvėris sulėtino, pasuko galvą į dirgiklį ir aiškiai sutriko.

Medžiotojai gavo progą atsigriebti. Jie išsidėstė aplink auką: nešini sunkesnėmis ietimis prisislinko arčiau, o turėjusieji lengvesnes suformavo išorinį ratą, pasiruošę prireikus kuo greičiau pulti į pagalbą pirmiesiems. Raganosis sustojo: regis, nesuvokė, kad jo bendrai sparčiai juda pirmyn. Staiga pasileido lėta risčia vėjyje maskatuojančio gobtuvo link. Jondalaras paėjėjo arčiau Jetamijos ir pastebėjo, kad lygiai taip pat pasielgė Dolandas.

Tada jaunuolis, vienas iš likusiųjų gyventi laive, sumosavo savo gobtuvu ir pats pasileido žvėries link. Sutrikęs raganosis nustojo strimgalviais lėkti į jauną moterį, pakeitė kryptį ir pasileido prie jaunuolio. Didesnį judantį objektą buvo lengviau sekti net esant

ribotam regėjimui; tokia daugybė medžiotojų klaidino jo aštrią uoslę. Vos priartėjo, tarp raganosio ir jaunuolio įsiterpė kita judanti figūra: gauruočiui vėl teko sustoti ir nuspręsti, paskui kurį taikinį sekti.

Jis pakeitė kryptį ir nusivijo taip kankinamai arti esantį antrąjį, tačiau įsiterpė dar vienas medžiotojas, mosuojantis plačia kailine skraiste. Jaunikliui prisiartinus, dar vienas pralėkė pro šalį taip arti, kad net lietė ilgus rausvus plaukus ant snukio. Sutrikęs raganosis įpyko, žudikiškai įtūžo. Sušnarpštė, ėmė kanopa arti žemę ir, pamatęs dar vieną iš galybės lakstančių figūrų, pasileido įkandin didžiausiu greičiu.

Jaunam upeiviui buvo nelengva bėgti priekyje, o kai jis staigiai metėsi į šalį, persekiojantis žvėris taip pat pakeitė kryptį. Vis dėlto raganosis ėmė pavargti. Jis vieną po kito vaikėsi nerimą keliančius bėgikus ir nesugebėjo pavyti nė vieno. Kai priešais metėsi kitas gobtuvu mosuojantis medžiotojas, gauruotas žvėris sustojo, nuleido galvą, dideliu priekiniu ragu palietė žemę ir susitelkė į visai netoli šlubčiojančią figūrą.

Jondalaras pasileido pirmyn aukštai iškėlęs ietį. Reikėjo smogti, kol uždusęs raganosis neatgavo kvapo. Iš kitos pusės artėjantis Dolandas manė taip pat, kaip, beje, ir keli kiti besiartinantys medžiotojai. Jetamija apdairiai artinosi ir mosavo gobtuvu, mėgindama išlaikyti žvėries dėmesį. Jondalaras vylėsi, kad jis bus toks išsekęs kaip ir atrodė.

Visų dėmesys buvo sutelktas į Jetamiją ir raganosį. Jondalaras nebuvo tikras, kas privertė jį pažvelgti šiauriau, – galbūt periferinis judėjimas.

– Atsargiai! – suriko Jondalaras, mesdamasis pirmyn. – Iš šiaurės, raganosis!

Jo veiksmai kitiems atrodė nesuprantami; jie neperprato jo šūksnių ir nematė raganosio patelės, įtūžusios ir visu greičiu lekiančios tiesiai į juos.

– Jetamija! Jetamija! Šiaurė! – vėl sušuko Jondalaras, modamas ranka ir rodydamas ietimi.

Mergina dirstelėjo į šiaurę, vyro rodoma kryptimi, ir įspėjamai suriko jaunuoliui, į kurį taikėsi patelė. Kiti, akimirką pamiršę jauniklį, puolė jam į pagalbą. Gal pailsėjo, gal puolančios patelės kvapas atgaivino, tačiau staiga jauniklis puolė prie būtybės, taip provokuojamai ir taip arti mosuojančios gobtuvu.

Jetamijai pasisekė, kad raganosis buvo taip arti. Jis nespėjo išvystyti greičio ir sutelkti jėgos, o jo šnarpštimas puolant atkreipė moters ir Jondalaro dėmesį. Jetamija metėsi atgal, išsisuko nuo raganosio rago ir nubėgo paskui žvėrį.

Raganosis sulėtino dairydamasis išsprūdusio taikinio, bet nepastebėjo aukšto vyro, kuris ilgais žingsniais trumpino atstumą. Paskui jau buvo per vėlu: maža akutė nebegalėjo nieko pastebėti. Jondalaras sunkia ietimi pramušė pažeidžiamą ertmę ir suvarė ginklą į smegenis. Kitą akimirką aptemo viskas, nes jauna moteris į kitą raganosio akį sukišo savo ietį. Žvėris tarsi nustebo, paskui truktelėjo, parklupo ir, išleidęs paskutinį kvapą, sudribo ant žemės.

Pasigirdo šūksnis. Abu medžiotojai pakėlė galvas ir spruko į priešingas puses. Jų link lapnojo suaugusi raganosio patelė, tačiau prisiartinusi prie jauniklio sulėtino, dar pabėgėjo kelis žingsnius, sustojo ir pasuko prie jauniklio, tysančio ant žemės su iš akių styrančiomis ietimis. Senoji bakstelėjo jį ragu, ragindama keltis, paskui pasukiojo galvą ir pamindžiukavo, tarsi mėgindama susivokti.

Vienas kitas medžiotojas pabandė atkreipti jos dėmesį mostaguodami priešais skraistėmis ir gobtuvais, tačiau ji jų nematė arba

nusprendė nepaisyti. Dar kartą paragino jauniklį ir, tarsi pasidavusi instinktui, vėl nulapnojo į šiaurę.

– Neabejoju, Tonolanai, audra arti. Ta patelė ryžtingai patraukė į šiaurę – visai nenorėjo pasilikti.

– Vadinasi, sniegas pakeliui? – pasitikslino Tonolanas ir dirstelėjo žemyn į karštą kompresą, o paskui vėl į sunerimusį brolį.

Jondalaras linktelėjo.

– Nežinau, kaip paaiškinti Dolandui, kad geriau išvykti prieš audrai užgriūvant, kai danguje nė debesėlio... Net jei ir mokėčiau jų kalbą.

– Jau seniai užuodžiu besiartinantį sniegą. Reikėtų laukti smarkios audros.

Jondalaras neabejojo, kad temperatūra tebekrinta, ir dar tvirčiau įsitikino kitą rytą, kai turėjo prakirsti ploną ledo sluoksnelį arbatos puodelyje, kurį buvo palikęs prie laužo. Jis pabandė dar kartą išsakyti susirūpinimą kitiems. Regis, nepavyko, tad toliau nervingai stebėjo dangų ieškodamas kitų oro pasikeitimo ženklų. Jam būtų palengvėję pamačius per kalnus besiritančius ir žydrą dangaus dubenį pildančius kudlotus debesis, jei jie nebūtų reiškę artėjančios neišvengiamos grėsmės.

Pamatęs pirmuosius ženklus, kad stovykla išardoma, jis suskleidė savo palapinę, sukrovė jųdviejų su Tonolanu kuprines. Dolandas nusišypsojo ir linktelėdamas pagyrė jo paskatas, paskui mostelėjo upės link, tačiau vyro šypsenoje buvo nerimas, o akyse – rūpestis. Jondalaras dar labiau susikrimto pamatęs sūkuriuojančią

upę ir šokinėjantį, trūkčiojantį, mėginantį nusitraukti virves medinį laivą.

Jo mantą paėmusių ir greta supjaustytos sušalusios raganosio skerdienos sukrovusių vyrų išraiškos buvo abejingesnės, bet Jondalaras vis tiek nepasijuto drąsiau. Kad ir kaip nekantravo dingti, nieku gyvu nesijautė tikras dėl transporto priemonės. Jam buvo smalsu, kaip ketinama į laivą perkelti Tonolaną, tad grįžo pažiūrėti, ar gali kuo padėti.

Supratęs, kad kartais geriausia pagalba – nesipainioti po kojomis, Jondalaras stebėjo, kaip našiai ir spėriai ardoma stovykla. Pradėjo pastebėti tam tikrus aprangos skirtumus tarp tų, kurie statė pastoges žemėje ir vadinosi šamudojais, bei ramudojų, kurie likdavo laive. Vis dėlto jie neatrodė kaip skirtingos gentys.

Visi lengvai bendravo, daug juokavo, nebuvo matyti jokio perdėto mandagumo, kuris paprastai byloja apie slypinčią įtampą tarp skirtingų genčių narių. Atrodė, visi kalba viena kalba, dalijasi maistu ir puikiai darbuojasi sutelktinai. Vis dėlto Jondalaras pastebėjo, kad sausumoje vadovauja Dolandas, o laive vyrai laukia kito žmogaus nurodymų.

Iš palapinės išniro gydytojas, jam įkandin – du vyrai, išmoningais neštuvais gabenantys Tonolaną. Giraitėje ant kalvelės nukirtus porą alksnių jų kotai buvo apsukti ir apnarstyti virve iš laivo. Šitaip viduryje buvo suformuotas pagrindas, o prie jo – saugiai pririštas sužeistasis. Jondalaras nuskubėjo jų link pastebėjęs, kad Rošarija pradėjo ardyti aukštą apskritą palapinę. Nervingi moters žvilgsniai į dangų ir upę įtikino Jondalarą, jog kelionės ji laukia nė kiek ne labiau nei jis.

– Tie debesys atrodo apsunkę nuo sniego, – pastebėjęs greta neštuvų einantį brolį pasakė Tonolanas. – Kalnų viršūnių nebematyti.

Šiaurėje tikriausiai jau sninga. Žinai, ką: iš tokios padėties visiškai kitaip atrodo pasaulis.

Jondalaras pakėlė akis į debesis, besiritančius per kalnus, uždengusius apledėjusias smailes, besiverčiančius vienas per kitą tarsi stumdytųsi, bruktųsi skubėdami užpildyti giedrą žydrą erdvę viršuje. Kone taip pat grėsmingai kaip dangus atrodė Jondalaro suraukta kakta, aptemdyta rūpesčio, tačiau jis stengėsi slėpti būgštavimus.

– Ar toks tavo atsiprašymas už gulinėjimą? – tarstelėjo ir pamėgino nusišypsoti.

Priėjus į upę išsikišusį rąstą, Jondalaras iš tolėliau stebėjo, kaip upeiviai su našta balansuoja ant netvirto parvirtusio medžio, o paskui gabena neštuvus iš pažiūros dar nepatikimesniu, kopėčias primenančiu trapu, ir suprato, kodėl Tonolanas tvirtai pririštas prie gabenimo priemonės. Vyresnėlis nusekė iš paskos pats sunkiai laikydamas pusiausvyrą ir ėmė žiūrėti į tuos žmones su dar didesne pagarba.

Kai Rošarija su Šamuda perdavė porai ramudojų tvirtai susuktus polių bei kailių ryšulius – didžiąją palapinę – ir patys patraukė rąstu, iš pilkai aptraukto dangaus ėmė leistis baltos skiautės. Tarsi atspindėdama dangaus nuotaiką upė niršiai putojo ir kunkuliavo – kalnuose susikaupusi drėgmė sruvo žemyn.

Rąstas kilnojosi visai kitaip negu laivas. Jondalaras persisvėrė per bortą ir ištiesė moteriai ranką. Rošarija pažvelgė dėkinga, padavė ranką ir leidosi kelte perkeliama per paskutines pakopas į laivą. Šamuda taip pat nesudvejojęs priėmė jo pagalbą, dėkingas gydytojo žvilgsnis buvo nuoširdus kaip ir Rošarijos.

Vienas vyras vis dar laukė krante. Jis atlaisvino lyną, tada perbėgo rąstu ir įsiropštė per bortą. Greitai buvo įtrauktas trapas. Besikilnojantį laivą, kuris taip veržėsi pasileisti su srove, laikė tik

vienintelis lynas ir ilgakočiai irklai yrėjų rankose. Staigiu judesiu nukirtus virvę išlaisvintas laivas šoktelėjo. Jondalaras tvirtai įsikibo į kraštą, o vandens paukštis nušokavo į srūvančią Seserį.

Audra staigiai stiprėjo, snaigių sūkuriai temdė matomumą. Kartu su laivu skirtingais greičiais plaukė visokie daiktai ir atliekos: sunkūs vandens prisigėrę rąstai, susiraizgę krūmokšniai, išpampę lavonai, o kartkartėmis ir nedideli ledkalniai. Jondalaras baiminosi susidūrimo. Stebėjo pro šalį slystantį krantą, paskutinįsyk įsmeigė akis į alksnių giraitę ant aukštos kalvos. Medyje pamatė kaži ką plevėsuojant. Staigaus vėjo gūsio nuplėštas daiktas nusklendė į upę. Jam krintant Jondalaras staiga suvokė, kad standi, tamsiomis dėmėmis išmarginta oda yra vasarinė jo tunika. Nejau ji visą laiką maskatavosi ant medžio? Akimirką plūduriavusi oda prisigėrė vandens ir nugrimzdo.

Tonolaną atrišo nuo neštuvų ir padėjo atsišlieti į laivo bortą. Jis atrodė išblyškęs, skausmo kamuojamas ir išsigandęs, tačiau žaismingai šypsojosi greta sėdinčiai Jetamijai. Jondalaras įsitaisė netoli jų ir susiraukė prisiminęs savo baimę bei paniką. Paskui toptelėjo, kaip apsidžiaugė išvydęs besiartinančią laivę, nors netikėjo savomis akimis, ir vėl ėmė spėlioti, iš kur šie žmonės sužinojo, kad jis ten yra. Staiga toptelėjo: „Ar gali būti, kad vėjyje besiplaikstanti kruvina tunika pasufleravo, kur ieškoti? Kaip jie apskritai sugalvojo atkeliauti? Ir dar su Šamuda."

Laivas kratėsi per šėlstančius vandenis. Gerai įsižiūrėjęs į jo konstrukciją, Jondalaras susižavėjo tvirtu vandens paukščiu. Dugnas atrodė pagamintas iš tvirto, vientiso išskobto medžio kamieno, kuris pačiame viduryje buvo kiek platesnis. Laivas buvo išdidintas persidengiančių, sutvirtintų, į šalis išplatėjančių ir priekyje susijungiančių lentų eilėmis. Tam tikrais atstumais abipus buvo įtaisyti su-

tvirtinimai, o tarp jų ištiestos lentos – sėdynės irklininkams. Trys sutvirtinimai buvo prieš pirmą jų.

Jondalaras apžiūrėjo laivo struktūrą ir jo žvilgsnis nuslydo rąstu, kuris buvo išsikišęs už pirmagalio. Paskui atsisuko ir pajuto, suspurdant širdį. Netoli pirmagalio, pagauta susiraizgiusių šakų, laivės dugne gulėjo odinė vasarinė tunika, permirkusi tamsiu krauju.

9

– Nebūk tokia godi, Yhaha, – įspėjo Aila žiūrėdama, kaip palvas arklelis siurbia paskutinius lašus iš medinio dubenėlio dugno. – Jei išgersi viską, vėl teks tirpinti ledą. – Kumelaitė suprunkštė, papurtė galvą ir vėl įkišo nosį į dubenėlį. Aila nusijuokė. – Jei jau tu tokia ištroškusi, atnešiu daugiau ledo. Eisi kartu?

Aila įprato nuolat kreipti minčių srautą į jaunąją kumelaitę. Kartais tai būdavo tik sąmonės piešiniai, kartais – Ailai geriau pažįstama jausminga gestų, pozų ir veido išraiškų kalba, tačiau kumelaitė buvo linkusi atsiliepti į balsą, todėl moteris stengėsi artikuliuoti, kuo daugiau išsakyti žodžiais. Kitaip nei gentainiams, Ailai niekada nebuvo sunku skleisti įvairius garsus ir intonacijas; tiktai sūnus gebėjimais galėjo jai prilygti. Abu žaisdavo mėgdžiodami nieko nereiškiančius vienas kito skiemenis, bet kai kurie jų įgijo reikšmes. Nuolat kalbantis su arkleliu šis Ailos polinkis įgavo sudėtingesnių garsinių išraiškų. Aila mėgdžiojo žvėrių skleidžiamus garsus, iš žinomų derinių išgalvodavo naujus žodžius, netgi įterpdavo vieną kitą nieko nereiškiantį žaidimų su sūnumi skiemenį. Kadangi niekas nesmerkė nebūtinus garsus skleidžiančios moters, jos žodynas plėtėsi, tačiau ši kalba buvo suprantama tik jai ir, neįtikėtina, jos arkleliui.

Aila užsivyniojo kailines blauzdines, apsiautalą iš gauruoto arklio kailio, užsimaukšlino vilkenos gobtuvą, paskiausiai prisitvirtino rankų įmovas. Prakišusi plaštaką pro išpjovą delne užsikišo svaidyklę už juosmens diržo ir užsirišo kuprinę. Paskui pasiėmė ledo kirtiklį – ilgą arklio priešakinės kojos kaulą, spirale perskeltą iki čiulpų, o paskui užaštrintą, skeliant ir gremžiant į akmenį, – ir pajudėjo.

– Nagi, eime, Yhaha, – pamojo. Palaikė iškėlusi sunkų tauro kailį, kadaise – palapinę, o dabar pritvirtintą prie polių, susmeigtų į plūktas urvo grindis greta angos, ir saugančią nuo vėjo. Arklelis išrisnojo ir įkandin Ailos nusileido stačiu taku. Traukiant užšalusio upokšnio link švilpiantis vėjas kone lenkė ją dvilinką. Radusi vietą, kur ledo surakintos srovės kristalas atrodė sudaužytas, Aila atkirto kelis ledo gabalus.

– Kur kas lengviau prisemti sniego nei skaldyti ledą, Yhaha, – tarė ji, kraudama luitus į krepšį. Stabtelėjusi įsimetė kelias pliauskas iš suneštos krūvos sienos papėdėje ir pagalvojo, kad jaučiasi labai dėkinga už šią medieną: ir ledui tirpinti, ir šilumai. – Žiemos čia sausos ir šaltos. Pasiilgau sniego, Yhaha. Tas trupinėlis, kurį čia atpučia, visai nepanašus į sniegą, tik šaltas.

Malkas moteris sukrovė greta ugniakuro, ledą suvertusi į dubenį patraukė arčiau ugnies, kad nuo karščio aptirptų: vėliau galės perkrauti į odinį puodą, kuriame turi būti šiek tiek skysčio, kitaip patalpintas virš ugnies pradega. Paskui Aila apsidairė jaukiame urve ir pastebėjo kelis nebaigtus dirbinius mėgindama nuspręsti, ko tądien imtis, tačiau negalėjo nustygti. Niekas jos netraukė, kol nepastebėjo kelių ne taip seniai baigtų iečių.

„Gal eisiu pamedžioti, – pagalvojo. – Jau kurį laiką nebuvau stepėse, bet šitų vis tiek imti negaliu." Ji susiraukė. „Nieko gera ne-

bus, niekada neprieinu pakankamai arti, kad pasinaudočiau. Paprasčiausiai pasiimsiu svaidyklę ir eisiu pasivaikščioti." Apsiautalo klostę pripildžiusi apvalių akmenukų iš urve sukauptos krūvos – jei kartais grįžtų hienos – į ugnį dar įmetė malkų ir išėjo.

Yhaha bandė sekti paskui Ailą, kopiančią stačiu skardžiu į stepes, paskui nervingai sužvingo pavymui.

– Nesijaudink, Yhaha. Ilgai neužtruksiu. Tau nieko neatsitiks.

Viršuje vėjas stvėrė gobtuvą ir grasino susidoroti. Aila užsimaukšlino vilkeną, stipriau apsivyniojo virvele, tada žengė per kraštą ir sustojo apsidairyti. Išdžiūvęs ir suvytęs vasaros kraštovaizdis švytėjo gyvybe, palyginti su sausa suledėjusia žiemos stepės tuštuma. Smarkus vėjas šuorais nešiojo keistą graudulingą melodiją: tai ūkdavo, tai pratisai inkšdavo ir pamažu imdavo trūkčiodamas rėkti, tai aptilęs tik dusliai, slopiai aimanuodavo. Vėjas šlavė pilkšvai rudą žemės plutą, iš baltuojančių įdubų suko sausą grūdėtą sniegą, kuris, tapęs vėjo laidotuvių giesmės belaisviu, vėl pažirdavo suledėjusiais dribsniais į erdvę.

Pustomas sniegas tarsi rupus smėlis degino veidą žvarbiu šalčiu. Aila tvirčiau užsimaukšlino gobtuvą, palenkė galvą ir nudrožė per sausą, trapią, prie žemės prilenktą žolę, priešindamasi veriamam šiaurės rytų vėjui. Ailai sugnybo nosį ir suskaudo gerklę, nes geliantis oras iščiulpė visą drėgmę. Nuožmaus vėjo gūsio užklupta ji netikėtai neteko kvapo, ėmė gaudyti orą ir švokšti, iškosėjo skreplių. Išspjovusi pamatė, kaip šie suledėjo dar nepasiekę kietos kaip akmuo žemės ir atsitrenkę atšoko.

„Ką aš čia veikiu? – susimąstė Aila. – Neįsivaizdavau, kad gali būti taip šalta. Grįžtu atgal."

Moteris apsisuko ir sustingo, akimirką pamiršusi stingdantį šaltį. Seklia griova maurojo nedidelė banda gauruotų milžinų: didžiu-

liai tamsraudžiai kalnai su ilgomis lenktomis iltimis. Ši atšiauri, iš pažiūros bergždžia žemė buvo jų namai, o šiurkšti, šalčio išdeginta žolė – gyvybę palaikantis maistas. Prisitaikę prie tokios aplinkos mamutai nebegalėjo gyventi kitokioje. Jų dienos buvo suskaičiuotos: jie gyvens tol, kol tvers ledynas.

Aila pakerėta stebėjo, kaip neryškūs kontūrai nyksta sūkuriuojančiame sniege, tada nuskubėjo ir be galo džiaugėsi persiritusi per tarpeklio kraštą, kuo toliau nuo vėjo. Prisiminė, kad panašiai jautėsi ir aptikusi šį prieglobstį. „Ką būčiau dariusi, jei nebūčiau radusi slėnio?“ Pasiekusi atbrailą priešais urvą moteris apkabino kumelaitę, tada nuėjo prie krašto ir apžvelgė erdvę. Čia sniegas buvo kiek gilesnis, ypač kur buvo suneštos pusnys, tačiau toks pat sausas, toks pat šaltas.

Slėnis saugojo nuo vėjo, padovanojo urvą. Be urvo, kailių ir ugnies Aila nebūtų išgyvenusi – ji nebuvo gauruotas padaras. Stovint ant atbrailos vėjas atnešė vilko kauksmą ir spigų raudonųjų vilkų lojimą. Apačioje užšalusio upokšnio ledu tipeno poliarinė lapė. Kai sustingdavo ir nejudėdavo, dėl balto kailio ją vos buvo galima įžiūrėti. Pastebėjusi kažką švystelint Aila išskyrė urvinio liūto siluetą: jo gelsvai rudas kailis, nušviesėjęs kone iki balto, buvo storas ir tankus. Keturkojai plėšrūnai prisitaiko prie aukų aplinkos. Aila ir jos rūšis pritaiko aplinką sau.

Moteris krūptelėjo visai arti išgirdusi kikenimą primenantį viauksėjimą ir pakėlusi galvą ant siauro tarpeklio krašto išvydo hieną. Nusipurčiusi jau siekė svaidyklės, tačiau maitėda tik jai būdingu šliurenimu ėmė trauktis palei siauro griovio pakraštį ir pasuko atgal į atviras lygumas. Yhaha priėjusi arčiau tyliai sužvengė ir švelniai moterį niuktelėjo. Aila tvirčiau susisuko į rusvai gelsvą arklenos apsiautalą, apsikabino Yhaha sprandą ir grįžo į urvą.

Gulėdama kailių pataluose įsmeigusi akis į gerai pažįstamą uolų kontūrą virš galvos Aila stebėjosi, kodėl taip staiga pakirdo. Pakėlusi galvą pažvelgė į Yhaha. Kumelaitė taip pat buvo atsimerkusi ir žiūrėjo į moterį, tačiau nerimo ženklų nerodė. Aila neabejojo, kad kažkas pasikeitė.

Ji įsirausė giliau į kailius nenorėdama palikti jų šilumos ir apsidairė pačios susikurtuose namuose pro skylę virš urvo angos krintančioje šviesoje. Aplinkui buvo išdėlioti įvairūs ruošiniai, bet prie sienos kitoje džiovinimo rėmo pusėje taip pat augo baigtų reikmenų ir rykų krūva. Jautėsi alkana, tad akys vėl nukrypo į džiovyklą. Lydytus arklio taukus moteris, vis suspausdama ir pasukdama, buvo supylusi į išvalytas žarnas, tad greta įvairiausių žiedeliais žemyn sukabintų džiovintų žolių ir prieskonių tabalavo nedidelės baltos dešrelės.

Vaizdas paskatino pagalvoti apie pusryčius. Iš džiovintos mėsos išsivirs sultinį, kad būtų sočiau, pridės truputį taukų, prieskonių, galbūt kiek grūdų ir džiovintų serbentų. Pernelyg išsibudino, kad tysotų pataluose, tad nusimetė apklotus. Greitai užsirišo apsiautalą, apsiavė, nuo lovos pasiėmė lūšies kailį, vis dar saugantį jos kūno šilumą, ir susiruošė laukan nusišlapinti tolimajame atbrailos kampe. Nustūmusi vėjo uždangalą neteko amo.

Aštrius kampuotus akmeninės atbrailos kontūrus pernakt sušvelnino storas baltas apklotas. Jis tolygiai žvilgėjo ir mirguliavo, atspindėdamas perregimą, žydrą, baltais pūkais apkibusį dangų. Kiek ilgiau užtruko, kol Aila suprato stulbinamą pasikeitimą: buvo tyku. Nurimo vėjas.

Slėnis buvo srityje, kur drėgnesnės žemyninės stepės užleidžia vietą sausoms pusdykumėms, kur vyraujant abiem klimatams

akimirką įsivyravo pietinis. Storas sniego sluoksnis Ailai priminė žiemas aplink genties urvą, vadinasi, namus.

– Yhaha! – šūktelėjo ji. – Ateik! Prisnigo! Iš tikrųjų prisnigo, kad ir kaip keista.

Staiga moteris prisiminė, kodėl išėjo iš urvo, ir skubėdama prie tolimojo krašto išmynė taką nepalytėtame sniege, visiškai baltoje erdvėje. Grįždama stebėjo, kaip kumelaitė atsargiai žengia ant nepatikimo paviršiaus, nuleidusi galvą pauosto, paskui prunkšteli nepažįstamam šaltam paviršiui ir atsisukusi į Ailą sužvengia.

– Nagi, Yhaha. Neskaudės.

Toks tolygiai gilus sniegas kumelaitei buvo naujiena: buvo įpratusi, kad sniegą vėjas pusto arba suneša į pusnis. Žengus dar vieną nedrąsų žingsnį kanopa įsmuko ir ji vėl sužvingo, tarsi prašydama moters padrąsinti. Aila pavedėjo jauniklę, kol toji pasijuto drąsiau, paskui viršų paėmė prigimtinis kumelaitės smalsumas bei linksmumas ir moteris juokėsi stebėdama, kaip ji kvailioja. Aila netrukus susivokė, kad nėra tinkamai apsirengusi ilgiau užsibūti už urvo sienų. Buvo šalta.

– Ketinu išsivirti arbatos ir ko nors užvalgyti, tačiau nedaug teturiu vandens, reikia atsinešto ledo...

Staiga nusijuokė.

– Nebereiks kirsti ledo iš upės. Paprasčiausiai prisemsiu dubenį sniego! Ar norėtum pusryčiams karštos košelės, Yhaha?

Pavalgiusi Aila apsirengė šilčiau ir vėl išėjo į lauką. Nurimus vėjui oras tapo kone švelnus, bet labiausiai moterį džiugino pažįstamas paprastas sniegas ant žemės. Į urvą pritempė dubenų ir krepšių su sniegu ir pastatė prie laužo tirpti. Buvo daug lengviau nei kapoti ledą, todėl ji nusprendė nusiprausti. Buvo pratusi žiemą nuolat praustis ištirpusiu sniegu, tačiau buvo gana sudėtinga prisikirsti

ledo, kad pakaktų atsigerti ir maistui ruošti. Prausimasis buvo prabanga, kurios teko atsisakyti.

Ji įkūrė laužą malkomis iš krūvos urvo gale, paskui nuvalė sniegą nuo papildomos medienos krūvos lauke ir atsinešė daugiau.

„Norėčiau vandenį susikrauti kaip malkas, – pagalvojo, žiūrėdama į indus su tirpstančiu sniegu. – Nežinia, kiek jis laikysis, kai vėl papūs vėjas." Aila išėjo dar vieno glėbio malkų nešina dubeniu sniegui valyti. Pasėmusi jį kupiną ir išvertusi greta malkų, pastebėjo, kad sniegas išlaiko dubens formą. „Įdomu, ar... Kodėl šitaip nesusikrovus sniego? Kaip malkų, į krūvą?"

Kilus sumanymui įsižiebė entuziazmas, ir netrukus kone visas sniegas nuo atbrailos pūpsojo pasienyje greta urvo angos. Tada Aila ėmėsi kelio į pakrantę. Yhaha pasinaudojo nuvalyto tako privalumu ir nusileido į laukus. Švytinčiomis akimis, išraudusi moteris sustojo ir patenkinta šypsojosi sniego krūvai prie pat urvo. Tada pastebėjo nedidelį plotelį atbrailos gale, kur dar nebuvo nuvalyta, ir ryžtingai patraukė ten. Pažvelgusi į slėnį nusijuokė iš Yhaha, aukštais elegantiškais žingsniukais besiskinančios kelią per neįprastas pusnis.

Dirstelėjusi į sniego krūvą Aila liovėsi juoktis, o lūpų kampučius iškreipė keista šelmiška šypsena – užgimė itin savotiškas sumanymas. Didelė sniego krūva buvo sumūryta iš daugybės dubenėlio formos gumbų ir iš Ailos stebėjimo taško priminė veido kontūrus. Pasėmusi dar truputį sniego moteris grįžo, priplojo jį reikiamoje vietoje ir žengusi atgal įvertino savo darbą.

„Jei nosis būtų truputį ilgesnė, atrodytų visai kaip Brunas", – pagalvojo moteris ir pasėmė dar sniego. Prilipdė, pakrapštė tuštumą, išlygino gumbą ir vėl atsitraukė įvertinti kūrinio.

Akyse tvykstelėjo šelmiška ugnelė.

– Sveikas, Brunai, – mostelėjo ji, bet pasijuto truputį nejaukiai. Tikrasis Brunas nepritartų tokiam kreipimuisi į sniego krūvą. Žodžiai, reiškiantys vardus, buvo pernelyg svarbūs, kad būtų galima taip atsainiai jais švaistytis. „Vis dėlto krūva tikrai į jį panaši, – Aila sukikeno. – Derėtų būti mandagesnei. Nepridera moteriai sveikinti vado tarsi brolio. Turėčiau paprašyti leidimo“, – pagalvojo ir, įsitraukusi į žaidimą, atsisėdo priešais sniego krūvą nudelbusi akis į žemę – tinkama moters, prašančios leidimo kreiptis į vyrą, poza.

Viduje šypsodamasi iš savo vaidybos Aila sėdėjo tyliai nuleidusi galvą, tarsi iš tikrųjų tikėtųsi pajusti tapštelėjimą per petį – ženklą, kad jai leidžiama kalbėti. Tyla ėmė slėgti, o akmeninė atbraila buvo kieta ir šalta. Moteris pradėjo galvoti, jog absurdiška šitaip sėdėti. Bruno sniego kopija nepatapšnos per petį, kaip ir tikrasis Brunas, kai pastarąjį kartą sėdėjo priešais. Ji ką tik buvo prakeikta, be to, neteisingai, ir ketino maldauti senąjį vadą, kad apgintų jos sūnų nuo Braudo rūstybės. Vis dėlto Brunas nuo jos nusigręžė. Buvo per vėlu – ji jau buvo nebegyva. Staiga žaisminga nuotaika išgaravo. Aila atsistojo ir įsispoksojo į nulipintą sniego skulptūrą.

– Tu ne Brunas! – piktai sumosavo ir nuspyrė tą dalį, kurią taip rūpestingai formavo. Viduje kilo įtūžis. – Tu ne Brunas! Tu ne Brunas!

Ji ėmė kukinti sniego kalną kumščiais ir kojomis, naikindama bet kokį panašumą į veido formą.

– Niekada daugiau nebepamatysiu Bruno. Niekada nepamatysiu Durko. Niekada nieko nebeišvysiu. Aš vienut vienutėlė! – Iš jos lūpų ištrūko veriamas riksmas ir nevilties rauda. – O, kodėl esu vienui viena?

Moteris atsiklaupė, paskui atsigulė sniege ir jautė, kaip ant veido vėsta šiltos ašaros. Ji glaudė prie savęs šaltą drėgnumą, bandė juo

apsigaubti, džiaugėsi grudžiu prisilietimu. Geidė pasilaidoti sniege, kad šis ją uždengtų, kad iššaldytų skausmą, pyktį, vienišumą. Pradėjusi drebėti užsimerkė ir pamėgino nekreipti dėmesio į šaltį, kuris ėmė smelktis į kaulus.

Tada pajuto kažką drėgna ir šilta ant veido, išgirdo tylų arklio žvengimą. Yhaha taip pat stengėsi nepaisyti. Jaunasis gyvulėlis vėl niuktelėjo. Atsimerkusi Aila pamatė dideles tamsias akis ir ilgą stepių arklio snukį. Kilstelėjusi apsivijo rankomis kumelaitės sprandą ir įkniaubė veidą į gauruotą kailį. Kai paleido, arkliukas tyliai suinkštė.

– Nori, kad atsikelčiau, tiesa, Yhaha? – Tarsi supratusi kumelaitė pakraipė galvą, o Aila norėjo tuo patikėti. Ji visada stipriai troško kabintis į gyvenimą. Reikėtų daugiau nei vienišumo, kad pasiduotų. Nors ir mylima, Aila augdama Bruno urve tam tikra prasme buvo vieniša visą gyvenimą. Visada buvo kitokia. Jos meilė kitiems buvo stipresnė. Ji buvo reikalinga: Izai, kai apsirgo, Krebui, kai paseno, mažajam šūneliui – tai suteikė jos gyvenimui priežastį ir tikslą.

– Tu teisi, geriau atsikelsiu. Negaliu palikti tavęs vienos, Yhaha, o čia visai sušlapau ir sušalau. Apsivilksiu ką nors sausa. Paskui išvirsiu tau puikios šiltos košės. Juk mėgsti, tiesa?

Aila stebėjo, kaip du urzgiantys poliariniai lapinai kandžioja vienas kitą kovodami dėl patelės, netgi ant atbrailos užuodė stiprų rujojančių patinų kvapą. „Žiemą jie gražesni, vasarą būna kažkokie blyškiai rusvi. Jei noriu balto kailio, turiu prasimanyti jį dabar“, – galvojo Aila, tačiau svaidyklės link nepajudėjo. Patinas nugalėtojas pelnė prizą. Patelė gergždžiu riksmu pranešė, kad jis ją apžergė.

„Šitą garsą ji skleidžia tik tada, kai poruojasi. Įdomu, jai tai patinka ar ne? Man niekada nepatiko, netgi paskui, kai nebeskaudėjo, bet kitoms moterims patinka. Kodėl aš taip skiriuosi? Tik todėl, kad nemėgau Braudo? Argi dėl to galėtų būti toks skirtumas? Ar patelei patinka šitas lapinas? Ar ji mėgaujasi tuo, ką jis daro? Šalin juk nebėga."

Ne pirmą kartą Aila susilaikė nemedžiojusi, kad galėtų stebėti lapes ar kitus mėsėdžius gyvūnus. Kartais ji ištisas dienas praleisdavo akimis sekdama auką, kurią totemas leisdavo jai medžioti, išsiaiškindavo jos įpročius, buvimo vietas ir sužinodavo, kad tai labai įdomūs, draugiški padarai. Genties vyrai apsiribojo maistui skirtų žolėdžių medžiokle. Žinoma, kartais pasekdavo ir sumedžiodavo plėšrūną įsigeidę šilto kailio, tačiau mėsėdžiai niekad nebuvo mėgstamas grobis. Jie niekada neužmegzdavo su gyvūnais ypatingų santykių, kaip dabar Aila.

Nors ir gerai juos pažinojo, žvėrys nepaliovė moters stulbinti, o įnirtingai judantis patinas ir rėkianti patelė kreipė jos mintis ne tik į medžioklę. Kasmet žiemos pabaigoje jie šitaip susieidavo. Pavasarį, kai kailis paruduos, lapė susilauks palikuonių. „Įdomu, ji liks čia, po malkomis ir kaulais, ar išsikas guolį kur nors kitur? Viliuosi, pasiliks. Iš pradžių lapiukus žindys, paskui maitins kūdikių maistu: pusiau sukramtytu, iš savo nasrų. Kiek vėliau atitemps negyvą grobį: pelę, kurmį ar paukštį. Kartkartėmis triušį. Vaikučiams ūgtelėjus atbogins dar gyvą žvėrį ir mokys juos medžioti. Kitą rudenį jie bus beveik suaugę, o žiemą patelės jau rėks, kai lapinai jas jodys.

Kodėl jie šitaip elgiasi? Šitaip susieina? Man regis, jis pradeda jos vaikelius. Jei pakaktų praryti dvasią, kaip man vis aiškino Krebas, kodėl jie taip poruojasi? Niekas nemanė, kad aš turėsiu kūdikį. Sakė, jog mano totemo dvasia per stipri. Vis dėlto pagimdžiau. Jei

Durkas buvo pradėtas, kai Braudas šitaip man darė, stiprusis mano totemas nieko nereiškia.

Tiesa, žmonės nepanašūs į lapes. Jie veda vaikus nebūtinai pavasarį, moterys gali gimdyti bet kuriuo metu. Be to, vyrai ir moterys poruojasi ne tik žiemą, jie daro tai nuolat. Nors moterys ne visada susilaukia vaikų. Galbūt Krebas taip pat teisus? Gal vyro totemo dvasia turi patekti į moters vidų, tačiau moteris jos nepraryja. Tikriausiai jis įdeda ją vidun savo organu, kai juodu susieina. Kartais moters totemas nugali, o kartais vyras pradeda naują gyvybę.

Nemanau, kad noriu balto lapės kailio. Jei vieną nugalabysiu, kitos išeis, o aš noriu pažiūrėti, kiek ji turės lapiukų. Sumedžiosiu tą žemupyje matytą šermuonėlį, kol neparudavo. Jo kailiukas baltas, dar minkštesnis, ir man taip patinka juodas uodegos galiukas.

Tik tas padarėlis toks mažas, kailiuko vargiai pakaktų vienai rankos įmovai, be to, pavasarį jis taip pat turės vaikučių. Kitą žiemą čia tikriausiai bus daugiau šermuonėlių. Šiandien nemedžiosiu. Verčiau baigsiu dubenį."

Ailai netoptelėjo, kodėl galvoja apie kitą žiemą slėnyje gyvensiančius padarus, jeigu pati ketina pavasarį išeiti. Ji vis labiau prato prie vienumos, išskyrus vakarus, kai įrėžusi dar vieną įrantą padėdavo lygų pagaliuką į vis didėjančią tokių pačių krūvą...

Aila atgalia ranka mėgino nubraukti nuo veido prikibusią riebaluotą sruogą. Ruošdamasi gaminti naują kilpinį krepšį, skėlė pagrindinę medžio šaknį ir negalėjo paleisti. Moteris eksperimentavo su naujomis audimo technikomis, naudojo įvairiausias medžiagas

ir jų derinius, kad išgautų skirtingas tekstūras bei kilpas. Pats audimo, rišimo, mazgymo procesas, pavykusios juostos, sruogos ir virvės taip užvaldė moters dėmesį, kad ji beveik užmiršo visa kita. Nors kartkartėmis galutiniai produktai būdavo nenaudingi, kartais netgi juokingi, ji įgyvendino keletą jaudinamų naujovių, kurios drąsino toliau eksperimentuoti. Staiga suprato sukiojanti ir pinanti kone viską, kas pasitaiko po ranka.

Nuo pat ankstyvo ryto Aila mėgino itin sudėtingą audimo būdą. Tik kai snukiu nustūmusi vėjo uždangą į urvą parėjo Yhaha, moteris apsižiūrėjo, kad jau vakaras.

– Kaipgi dabar taip vėlu, Yhaha? Tavo dubenėlyje netgi nėra vandens, – tarusi moteris atsistojo ir pasirąžė. Buvo sustingusi nuo ilgo sėdėjimo vienoje vietoje. – Turėjau paruošti mums ką nors užvalgyti, ketinau pakeisti patalus.

Jaunoji moteris ėmė suktis: padavė šviežio šieno arkliui, šiek tiek pakreikė į seklią įdubą po savo guoliu, o seną žolę numetė nuo atbrailos. Prakirto ledo sluoksnelį ir pakrapštė sniego iš kauburio, suversto netoli urvo angos, džiaugdamasi, kad turi tą krūvą šalia. Pastebėjo, jog ne kažin kiek liko, ir ėmė galvoti, kada prisieis vėl eiti vandens į apačią. Pasitarė su savimi, ar atsinešti pakankamai, kad galėtų nusiprausti, paskui pamanė, jog iki pavasario kitos progos gali nebebūti, ir prisinešė tiek, kad išsitrinktų net galvą.

Sniegas tirpo dubenyse greta ugnies, o Aila paruošė ir išvirė vakarienę. Dirbant mintys vis nuklysdavo prie pluoštų – procesas jai atrodė toks įdomus. Pavalgiusi ir nusipraususi moteris pirštais bei šakele pradėjo traukti raizgulius iš drėgnų plaukų. Pamatė sudžiūvusį keršulį, kuriuo įprato pindama šukuoti ir išpainioti susiraizgiusią žievę. Nuolat šukuojant Yhaha kilo mintis panaudoti keršulį plaušams, kitas nuoseklus žingsnis – išbandyti su savais plaukais.

Rezultatas nudžiugino. Tankios auksinės garbanos krito minkštos ir švelnios. Anksčiau Aila ypatingo dėmesio plaukams neskyrė, tik kartkartėmis išsitrinkdavo ir paprastai užsikišdavo už ausų, bet kaip perskyrusi per vidurį, kad netrukdytų. Ji prisiminė Izą dažnai kartojus, kad tai gražiausias jos papuošalas, tad iššukavusi ėmė apžiūrinėti laužo šviesoje. Pagalvojo, jog spalva tikrai graži, tačiau dar patrauklesnė buvo struktūra – glotnios ilgos sruogos. Dar prieš suvokdama, ką daro, ji jau raizgė ilgą pynę.

Kad neišsipintų, ant galo užsirišo sausgyslės galiuką ir ėmėsi kitos sruogos. Šmėkštelėjo mintis, jog keistai atrodytų, jei kas nors pamatytų Ailą pinant virves iš savo pačios plaukų, bet tai moters neatbaidė ir neilgtrukus ji pasipuošė daugybe ilgų kasyčių. Kraipydama galvą į visas puses Aila džiaugėsi nauju pojūčiu. Kasos jai patiko, tik negalėjo užsikišti jų už ausų, kad nekristų ant veido. Kiek paeksperimentavusi surado būdą, kaip susukti ir surišti jas galvos priekyje, tačiau Ailai patiko kaseles siūbuoti, tad šonuose ir nugaroje paliko laisvai kabėti.

Naujovė iš pat pradžių pasirodė jai patrauklí, taip pat buvo patogu laikyti plaukus supintus. Nereikėjo nuolat nuo veido braukti išslydusių sruogų. Koks skirtumas, jei kas nors palaikys ją keistuole? „Nors ir virves galiu vyti iš savo plaukų, jei užsimanysiu – įtikti reikia tik sau pačiai."

Netrukus ji sunaudojo sniegą nuo atbrailos, tačiau ledo daugiau kirsti nebereikėjo. Pūpsojo pakankamai sniego pusnų. Nusileidusi Aila pastebėjo, kad sniegas apačioje netoli urvo apibyrėjęs jos laužo suodžiais ir pelenais. Moteris paėjėjo užšalusia upe į aukštupį ieškodama švaresnės vietos sniegui rinkti, bet, įžengus į siaurą tarpeklį, smalsumas ginė tolyn.

Aila niekada nebuvo nuplaukusi taip toli į aukštupį. Stipri srovė neleido, ir tai neatrodė būtina. Eiti buvo lengva, tiktai reikėjo žiūrėti po kojomis. Tarpeklyje buvo apstu krintančios temperatūros pagautų purslų, dėl slėgio skirtumų susidariusių keterų: kitaip tariant, ledo fantazijos kūrė stebuklingą svajonių šalį. Aila džiugiai šypsojosi neįtikėtiniems dariniams, tačiau buvo nepasiruošusi priekyje laukiančiam reginiui.

Žingsniavo jau senokai ir vis pagalvodavo sukti atgal. Tarpeklio pavėsyje buvo žvarbu – prie to gerokai prisidėjo ledas. Aila nusprendė nueiti iki kito upės linkio, o jį pasiekusi sustingo ir įsispoksojo su baiminga pagarba. Už posūkio tarpeklio sienos jungdamosi formavo aukštą akmens sieną iki pat stepių viršuje, krito žvilgančių varveklių kaskados – suledėjęs krioklys. Kietas kaip uola, tačiau šaltas ir baltas, tai buvo įspūdingas pervertimas, tarsi išvirkščias urvas.

Masyvios ledo skulptūros didybė Ailai užėmė kvapą. Atrodė, neva žiemos gniaužtų suvaldyta vandens galia baustųsi užgriūti. Apsvaigusi Aila stovėjo kaip įkalta, didybės apkerėta. Šitokios suvaldytos galybės akivaizdoje sudrebėjo. Prieš apsisukant pasidingojo, kad ant milžiniško varveklio galiuko pamatė blizgant vandens lašą, ir ją visą persmelkė šaltis.

Aila pabudo nuo šaltų vėjo gūsių. Pakėlusi galvą pamatė priešingą angai urvo sieną ir prie stulpo priplaktą vėjo uždangą. Kai ją sutvarkė, kurį laiką stovėjo atsisukusi į vėją.

– Jau šilčiau, Yhaha. Vėjas nebe toks šaltas. Esu įsitikinusi.

Kumelaitė pakarpė ausimis ir viltingai sužiuro į moterį, tačiau tai buvo tik pokalbis. Nebuvo jokių ženklų ar garsų, į kuriuos jaunajai

kumelaitei reikėjo atsakyti: jokio gesto, kviečiančio prieiti arba liepiančio atsitraukti, jokio ženklo, kad tuoj bus paruoštas maistas, bus tvarkomasi, glostoma ar kitaip myluojama. Aila sąmoningai nedresavo arklio: Yhaha ji laikė kompanione, drauge. Vis dėlto protingas gyvulys pradėjo pastebėti signalus bei garsus, kurie siejosi su tam tikra veikla, ir išmoko tinkamai į daugumą jų reaguoti.

Aila taip pat pamažu ėmė suprasti Yhaha kalbą. Arkliui nereikėjo žodžių: moteris įgudo perskaityti menkiausius reikšmių atspalvius išraiškų ar pozų niuansuose. Bendraujant gentyje garsai visada buvo antrinis aspektas. Per ilgą žiemą moters ir arklio draugystė sustiprėjo, tarp jų užsimezgė šilti, prieraišūs santykiai, jiedvi artimai susibendravimo ir puikiai viena kitą suprato. Aila paprastai žinodavo, kada Yhaha jaučiasi laiminga, patenkinta, susinervinusi ar nusiminusi, ir atsakydavo į arklio siunčiamus dėmesio reikalaujančius signalus – maisto, vandens, meilės. Moteris intuityviai ėmė dominuoti: pradėjo tikslingai rodyti ženklus, į kuriuos arklys atsakydavo.

Aila stovėjo viduje prie pat urvo angos vertindama pataisymus ir kailio būklę. Palei viršutinį kraštą žemiau išplyšusių skylių reikėjo išbadyti naujas ir įverti naują virvelę vėjo uždangai prie skersinio pritvirtinti. Staiga ant sprando moteris pajuto kažką šlapią.

– Yhaha, ne... – Aila apsisuko, tačiau kumelaitė gulėjo savo vietoje. Tuo pat metu nutiško kitas lašas. Aila pasidairė, tada pakėlė akis į didelę ledo strėlę, nukarusią nuo dūmų angos. Kai virimo garų ir iškvėpto oro drėgmė, nešama laužo šilumos, išeidavo pro skylę, patekdavo į stingdantį šaltį ir virsdavo ledu, bet sausas vėjas pasigriebdavo pakankamai drėgmės, kad varveklis neužaugtų labai ilgas. Beveik visą žiemą skylės viršų puošė tik ledo kraštelis. Aila nustebo pamačiusi purviną ištįsusį varveklį, pilną suodžių ir pelenų.

Lašas atitrūko nuo galiuko ir ištiško jai į kaktą dar nespėjus įveikti nuostabos ir pasitraukti iš kelio. Moteris, nusišluosčiusi kaktą, sušuko:

– Yhaha! Yhaha! Pavasaris atėjo! Ledas pradeda tirpti!

Aila nulėkė prie jaunosios kumelaitės ir apsivijo rankomis gauruotą jos sprandą, malšindama baimingą nerimą.

– O, Yhaha, netrukus išsprogs medžiai, prasikals pirmi daigai. Nėra nieko skanesnio už pirmuosius pavasario žalumynus! Palauk, kol paragausi pavasarinės žolės. Tau patiks!

Aila išbėgo ant plačios atbrailos, tarsi tikėdamasi pamatyti nebe baltą, o žalią pasaulį. Šaltas vėjas gana greitai pargine ją atgalios, o susijaudinimas pamačius pirmus tirpsmo lašus virto nusivylimu, kai pavasaris apsigalvojo ir po kelių dienų iš upės tarpeklio atšvilpė baisiausia sezono audra. Nors ledo danga laikėsi, pavasaris nenumaldomai lipo žiemai ant kulnų, o šildantis saulės alsavimas tirpdė sustirusią žemės plutą. Vandens lašai iš tikrųjų pranašavo, kad slėnio ledas virs vandeniu – gausesniu nei Aila galėjo įsivaizduoti.

Netrukus prie ankstyvos šilumos pažadinto tirpsmo lašų prisijungę pavasariniai lietūs padėjo suminkštinti ir išplauti susikaupusį sniegą, ledą, o į išdžiūvusias stepes atnešė sezoninę drėgmę. Vis dėlto į upelį tekėjo ne tik vietinio tirpsmo srautai. Slėnio upę maitino tirpstančio didžiojo ledyno vanduo, o per pavasarinį atšilimą išilgai visos vagos atgydavo daugybė intakų, kurie jau buvo išdžiūvę, kai vasarai baigiantis pasirodė Aila.

Staigus potvynis nešė pasroviui sausose griovose netikėtai užkluptus nepasiruošusius gyvūnus. Pašėlusiame sraute kūnai buvo plėšomi, plakami, daužomi, apnuoginami iki kaulų. Kartais upokšniai nepaisydavo buvusių vagų. Tirpsmo vanduo jas graužė naujas, su šaknimis plėšė ir šlavė medžius, krūmus, taip sunkiai per metų

metus įsišaknijusius nedraugiškoje aplinkoje. Kitų nuolaužų stumiami ir nešami tolyn akmenys, uolos, netgi didžiuliai rieduliai gebėjo išsilaikyti paviršiuje.

Siauros tarpeklio sienos aukštupyje ribojo vandenis, kurie šėldami pylėsi iš aukšto krioklio. Pasipriešinimas didino srovės jėgą ir, esant pertekliniam tūriui, upės lygis kilo. Lapių urvas, esantis po ankstesnių metų sąnašų krūva prie akmenuoto paplūdimio po Ailos urvu, buvo užlietas.

Moteris nepajėgė nusėdėti urve. Nuo atbrailos stebėjo, kaip sūkuriuojanti, besimaišanti, putojanti upė kasdien kyla. Srautas, ištrūkęs iš siauro tarpeklio – Aila matė, kaip verčiasi laisvę pajutę vandenys, – tėkšdavosi į styrančią sieną ir palikdavo jos papėdėje dalį savo nuolaužų nešulio. Pagaliau Aila suprato, kaip atsirado krūva kaulų, medienos ir atskilusių akmenų, kurie jai buvo tokie naudingi, ir ėmė suvokti, kokia ji laiminga, kad rado urvą taip aukštai. Jausdavo, kaip sudreba atbraila, atsitrenkus dideliam rieduliui ar medžiui. Išsigąsdavo, tačiau tikėjo likimu. Jei bus lemta mirti, tai ir įvyks; juk ji prakeikta – šiaip ar taip, laikoma mirusia. Turi būti už ją galingesnių gyvenimą valdančių jėgų. Jei sienai lemta pasiduoti tuo metu, kai moteris stovi viršuje, ji nieko nepadarys, kad to išvengtų. Be to, Ailą stulbino ir kerėjo beprotiškas gamtos žiaurumas.

Kiekviena diena pateikdavo ką nors nauja. Vienas aukštų medžių, augančių greta priešingos sienos, pasidavė potvyniui. Nukrito priešais atbrailą, bet netrukus ištvinusi upė jį nusinešė. Aila stebėjo, kaip medis tolsta už linkio murkdomas srovės, kuri pievoje žemėliau išsklinda į ilgą siaurą ežerą, ir užlieja arba visiškai užtvindo augmeniją, ribojusią ramesnių vandenų krantą. Medžių bei raizgių krūmokšnių, suleidusių šaknis į žemę po sūkuriuojančia upe, šakos graibė ir bandė sulaikyti kritusį milžiną, tačiau pasipriešinimas

buvo bevaisis. Upė išplėšdavo medį iš jų glėbio arba pačius išraudavo su šaknimis.

Aila suprato, kada žiema galų gale paleido suledėjusį krioklį. Tarpeklyje nuaidėjęs traškesys pranešė, kad netrukus pasirodys vandens paplautos ledo lytys, besisupančios srovėje. Jos susigrūdo prie sienos, paskui pasvirusios ant šono ją apiplaukė, pakeliui prarasdamos formą ir apibrėžtumą.

Kai vandenys pagaliau pakankamai nuslūgo, kad Aila galėtų nusileisti stačiu taku prie upės, pažįstamas krantas atrodė kitaip. Murzglina krūva sienos papėdėje gerokai išaugo: be kaulų ir medienos čia buvo gyvūnų lavonų, medžių. Akmenuoto žemės plotelio kontūras pasikeitė, buvo nunešta nemažai pamėgtų medžių, tačiau ne visi: šaknys buvo įsiskverbusios giliai į paprastai sausą žemę, ypač tų, kurie augo tolėliau nuo upės. Krūmai bei medžiai buvo pratę prie ankstyvų užtvindymų. Dauguma tų, kurie ištvėrė kelis sezonus, vis dar buvo gerai įsitvirtinę. Avietyne pasirodžius pirmiesiems žalumos ženklams Aila pradėjo laukti raudonų uogų – vėl kilo dilema.

Beprasmiška galvoti apie uogas, kurios be vasaros nesunoks. Ailos slėnyje nebebus, juk ji ketina tęsti kitų paieškas. Pirmieji pavasario ženklai skatino, vertė apsispręsti, kada palikti slėnį. Tai buvo sudėtingiau, nei moteris įsivaizdavo.

Ji sėdėjo tolimajame atbrailos gale, pamėgtoje vietoje. Atsigręžus į pievą čia buvo plokštuma atsisėsti, o tinkamu atstumu žemėliau – kojoms pasidėti. Iš čia nebuvo matyti upės vingio ar akmenuotos

pakrantės, tačiau puikiai atsivėrė slėnis, o pasukus galvą buvo matyti upės tarpeklis aukštupyje. Aila stebėjo, kaip pievoje žolę skabiusi Yhaha traukia atgal. Pasukusi už iškišo sienos kaplio kumelaitė dingo iš akių, bet Aila girdėjo taku kaukšint kanopas ir laukė jos pasirodančios.

Moteris nusišypsojo pamačiusi didelę stepių arklio galvą su tamsiomis ausimis ir kietais rudais karčiais. Jai palypėjus aukštėliau Aila išvydo liesą besišeriantį palvą kailį su tamsiai ruda ryškiai išsiskiriančia juosta per nugarą, kuri baigėsi kuplia ilga tamsia uodega. Ant jos priekinių kojų virš tamsiai rudos apatinės dalies buvo matyti kažkas panašaus į dryžius. Jaunoji kumelaitė pažvelgė į moterį, tyliai sužvingo, palūkuriavo, gal Ailai ko prireiks, paskui nutapeno į urvą. Nors ne tokia stambi, vienergė pasiekė suaugusios kumelės ūgį.

Aila vėl nusigręžė į slėnį ir grįžo prie minčių, kurios nedavė ramybės ištisas dienas, neleido užmigti naktimis. „Negaliu išeiti dabar – pirmiausia reikia truputį pamedžioti ir turbūt palaukti, kol sunoks vienas kitas vaisius. O ką daryti su Yhaha?" Tai buvo sunkiausia. Aila nenorėjo gyventi viena, tačiau nieko nežinojo apie gentainių kitais vadintus žmones, išskyrus tai, kad pati buvo viena iš jų. „Kas, jei sutikti žmonės neleis man jos pasilikti? Brunas nieku gyvu nebūtų leidęs laikyti suaugusios kumelės, ypač tokios jaunos ir švelnios. Kas, jei panorės ją nudėti? Ji netgi nebėgtų, ramiai stovėtų nesipriešindama. Jei aš drausčiau, ar jie kreiptų dėmesį? Braudas ją nudėtų nepaisydamas mano kalbų. Jei kitų vyrai tokie kaip Braudas arba blogesni? Šiaip ar taip, jie nužudė Odos vaikelį, tegu ir netyčia.

Privalėsiu kada nors kažką susirasti, tačiau galiu pabūti ir ilgėliau. Bent jau kol pamedžiosiu, gal kol pasikasiu šaknų. Nuspręsta. Pabūsiu, kol šaknys užaugs pakankamai didelės kasti."

Atidėjus kelionę Ailai palengvėjo ir ji buvo pasiruošusi ko nors imtis. Atsistojusi nuėjo į kitą atbrailos pusę. Nuo naujai suneštos krūvos sienos papėdėje sklido pūvančios mėsos dvokas. Pamačiusi apačioje kažką krutant Aila ėmė stebėti, kaip hiena galingais žandikauliais trupina priekinę, regis, elnio koją. Joks kitas žvėris, maitėda ar plėšrūnas, nepasižymėjo šitokia žandikauliuose ir priekinėje kūno dalyje sutelkta jėga, bet dėl to hiena atrodė nevikri bei neproporcinga.

Aila vos susiturėjo išvydusi bjaurybės pasturgalį trumpesnėmis, kreivokomis užpakalinėmis letenomis. Pastebėjusi, kad pasirausęs krūvoje padaras ištraukia apipuvusias maitos dalis, paliko ją ramybėje, nors kartą dėkinga už atliekamą tarnybą. Moteris buvo stebėjusi hienas kaip ir kitus mėsėdžius. Kitaip nei kačių šeimos plėšrūnams ar vilkams, aukų nepuolančioms hienoms neišsivystė galingi užpakalinių kojų raumenys, reikalingi šuoliams. Medžiodamos hienos ieškodavo vidurių, minkštų papilvės ar pieno liaukų, tačiau įprastas jų maistas bet kokiomis sąlygomis buvo dvėseliena.

Hienos puotavo puvėsiais. Aila buvo mačiusi jas rausiantis žmonių atmatų krūvose, išsikasant netinkamai palaidotus kūnus. Rijo netgi mėšlą ir dvokė taip pat šlykščiai, kaip jų maistas. Jei iš karto mirtinai aukų nesukandžiodavo, šios mirdavo vėliau nuo įkandimo ir infekcijos; paprastai jos persekiodavo jauniklius.

Aila nutaisė grimasą ir pasibjaurėjusi nusipurtė. Ji nekentė hienų ir turėjo susivaldyti su svaidykle nenuvijusi esančių apačioje. Savo nuostatos logiškai paaiškinti nebūtų galėjusi, tačiau visada bjaurėdavosi pamačiusi rudai dėmėtas maitėdas. Ailos požiūriu, hienos neturėjo jokių atperkančių savybių. Moters nė iš tolo taip neerzino kitos maitėdos, netgi taip pat šlykščiai dvokiančios.

Iš stebėjimo taško ant atbrailos Aila matė ernį, jau pasistiprinusį sava maitos dalimi. Besotis priminė lokio jauniklį su ilga uodega,

tačiau Aila žinojo, kad jie labiau primena žebenkštis, o jų muskuso liaukos dvokia bjauriai kaip skunkų. Erniai buvo labai žiaurūs. Be jokios akivaizdžios priežasties jie vandališkai elgdavosi urvuose ar atvirose vietose. Be to, tai buvo peštis linkę, sumanūs ir visiškai bebaimiai plėšrūnai, puolantys bet ką, netgi milžinišką elnią, nors galėtų pasitenkinti pelėmis, paukščiais, varlėmis, žuvimis ar uogomis. Aila matė, kaip erniai nuveja nuo grobio didesnius žvėris. Jie buvo verti pagarbos, o unikalus neapledėjantis jų kailis buvo vertingas.

Iš savo lizdo aukštai medžiuose kitapus upės pakilo ir greitai nuplasnojo pora rudųjų peslių. Išskleidę ilgus rausvus sparnus ir smarkiai įkirptas uodegas paukščiai nusklendė uolotos pakrantės link. Pesliai mito dvėseliena, be to, kaip ir kiti plėšrieji sparnuočiai, medžiojo smulkius žinduolius bei roplius. Jaunoji moteris plėšriųjų paukščių taip gerai nepažinojo, bet prisiminė, kad paprastai patelės būna didesnės ir gražesnės už patinėlius.

Aila pakentė grifus nepaisydama jų bjaurių plikų galvų ir tokio pat kaip išvaizda atstumiančio dvoko. Aštrus, stiprus, lenktas jų snapas buvo skirtas negyviems gyvūnams kirsti ir dalyti, tačiau judesiuose būta didybės. Kvapą užimdavo stebint grifą, kuris, galingais sparnais pažabojęs oro sroves, sklendžia lengvai, be pastangų, o pastebėjęs maistą staiga tarytum akmuo sminga į žemę ir lekia prie grobio ištiesęs kaklą, pusiau išskleidęs sparnus.

Maitėdos apačioje kėlė tikrą puotą – dalis netgi atiteko dvėseliena mintantiems varnams, – o Aila džiūgavo. Kai taip arti urvo dvokė yrantys kūnai, moteris galėjo ištverti netgi nekenčiamas hienas. Kuo greičiau žvėrys viską išvalys, tuo ji bus laimingesnė. Staiga pasijuto persmelkta šleikščios smarvės ir užsigeidė įkvėpti dvokiančia sklaida neužteršto oro.

– Yhaha, – pakvietė. Išgirdusi savo vardą kumelaitė iškišo galvą iš urvo. – Užsimaniau pasivaikščioti. Ar nori eiti drauge?

Pamačiusi kviečiančius ženklus kumelaitė kresčiodama galvą priėjo prie moters. Juodvi nusileido siauru taku, iš tolo aplenkė akmenuotą paplūdimį bei jo dvokiančius svečius ir pasuko už akmenų sienos. Drožiant palei krūmus, ribojančius tykų upelį, kuris vėl išsiteko normalioje vagoje, Yhaha, regis, aprimo. Mirties kvapas vertė kumelaitę nervintis, o beprotiška hienų baimė buvo pagrįsta ankstesne patirtimi. Nors ore tebebuvo justi stingdanti drėgmė, abi mėgavosi laisve, kurią po ilgos įkalinančios žiemos teikė saulėta pavasario diena. Atviroje pievoje tikrai kvepėjo gaiviau, o skraidantys maitėdos nebuvo vieninteliai puotaujantys paukščiai, nes kita veikla atrodė svarbesnė.

Aila sulėtino, kad galėtų stebėti porą didžiųjų margųjų genių – patinėlį su tamsiai raudona karūna ir patelę su balta, – atsidavusius pasirodymams ore, barbenančius į sudžiūvusią kerplėšą ar besivaikančius kits kitą tarp medžių. Genius Aila pažinojo. Jie iškirsdavo kiaurymes senų medžių šerdyse, o lizdus išklodavo medžių skiedromis. Maždaug iš šešių kiaušinių su rudomis dėmėmis išperėjusi ir išauginusi jauniklius, pora patraukdavo kas sau ieškoti kito vabzdžių pilno medžio kamieno arba skardendavo mišką kimiu linksmu kvietimu.

Kitaip elgdavosi vieversiai. Tik per perėjimo sezoną socialūs būriai išsiskirstydavo į poras, o vyrukai su buvusiais bičiuliais elgiasi kaip niršūs kapotynių gaidžiai. Aila girdėjo džiaugsmingą į dangų kylančių vieversių čirenimą. Jie giedojo taip balsiai, kad Aila girdėjo juos iš tikrai aukštai, o matė vos taškelius danguje. Staiga paukščiai krito kaip pora akmenų, o kitą akimirką vėl čirendami kilo aukštyn.

Aila pasiekė tą vietą, kur aną kartą kasė duobę medžiodama palvą kumelę – bent jau manė, kad čia ta vieta. Jokių pėdsakų nebebuvo likę. Pavasario potvynis buvo nušlavęs jos prikirstus krūmus ir sulyginęs įdubą. Tolėliau moteris stabtelėjo atsigerti ir nusišypsojo pakrante bėginėjančiai kielei. Šie paukščiai panašūs į vieversėlius, bet liesesni, gelsva papilve, o kūnelį laiko horizontaliai, kad uodegėlė nesušlaptų, todėl vis ja mosuoja aukštyn žemyn.

Šviesių, vaiskių garsų melodija atkreipė Ailos dėmesį į porą kitų paukščių, kurie visai nenuogąstavo sušlapsiantys. Vandeniniai strazdai meilikaudami striksėjo vienas priešais kitą, tačiau Ailai visuomet buvo smalsu, kaip galima vaikščioti po vandeniu ir nepermirkti plunksnų. Kai vėl išėjo į atvirą lauką, Yhaha ėmė gremžti šviežius žalius ūglius. Aila nusišypsojo porelei rudų karetaičių, niršiai ją išbarusių, kad eina per arti jų krūmo. Vos moteris nutolo, paukščiukai vėl ėmė lieti garsią, skaidrią giesmelę, kurią traukė paeiliui, tarsi vienas kitam atsakinėdami.

Aila stabtelėjo ir atsisėdo ant rąsto pasiklausyti saldžių skirtingų paukščių giesmelių, o paskui stebėjosi girdėdama, kaip pratrūkusi meldinė nendrinukė pakartojo visą chorą. Apstulbinta mažo padarėlio meistriškumo Aila pro lūpas įtraukė oro ir nustebo pasigirdus švilpesiui. Išraiškingu balsu, kuris traukiant orą panėšėjo į švilpesį, jai atliepė žalioji starta, o paskui nendrinukė vėl pamėgdžiojo abi.

Aila apsidžiaugė. Jai pasidingojo, kad tapo paukščių choro dalimi, ir pabandė dar kartą. Sudėjusi lūpas vėl pradėjo traukti orą, tačiau išgavo tik silpną, tuščią garsą. Kitą sykį pavyko garsiau, tik plaučiai taip prisipildė, jog teko orą išpūsti, ir pasigirdo skardus švilpimas, daug panašesnis į paukščių skleidžiamus garsus. Kitais bandymais Aila pūtė orą pro lūpas, bet sekėsi ne ką geriau. Vėl pradėjus traukti orą švilpti labiau pavyko, nors stigo stiprumo.

Tai įkvėpdama, tai pūsdama orą Aila nepasidavė ir kartkartėmis jai pavykdavo išgauti skambų garsą. Ji taip atsidėjusi stengėsi, kad nė nepastebėjo, kaip Yhaha sukarpo ausimis kaskart išgirdusi veriamą švilpimą. Kumelaitė nežinojo, kaip reaguoti, tačiau susidomėjusi žengė kelis žingsnius moters link.

Aila matė, jog jaunoji kumelė artinasi juokingai į priekį pakreipusi ausis.

– Tau keista, kad galiu skleisti paukščių garsus, Yhaha? Man irgi. Nežinojau, jog galiu čiulbėti tarsi paukštis, na, galbūt ne visai taip pat, bet, jei pasipraktikuosiu, tikriausiai skambės visai neblogai. Pažiūrėkim, ar dar kartą pavyks.

Moteris įtraukė oro, sudėjo lūpas ir susitelkusi garsiai, šaižiai sušvilpė. Yhaha krestelėjo galvą, sužvengė ir atsistojo piestu. Moteris pakilusi apkabino kumelės sprandą ir staiga suvokė, kaip smarkiai mažoji paaugo.

– Tu tokia didelė, Yhaha. Arkliai auga taip sparčiai, tu jau beveik suaugusi. Kaip greitai dabar gali šuoliuoti? – Aila smarkokai pliaukštelėjo jai per stumplį ir paragino: – Nagi, Yhaha, bėgam, – mostelėjo ir iš visų jėgų pasileido per lauką.

Kumelaitė keliais šuoliais ją pralenkė ir ištiesusi kaklą nušuoliavo pirmyn. Moteris leidosi iš paskos paprasčiausiai todėl, kad buvo gera. Ji prisivertė bėgti, kol nebegalėjo žengti nė žingsnio, tik švokštė be kvapo. Stebėjo, kaip Yhaha skrieja per slėnį, paskui apsisuka plačiu ratu ir lengvais šuoliais grįžta. „Norėčiau bėgioti kaip tu, – mąstė Aila. – Tada galėtume drauge šuoliuoti kada įsigeidusios. Įdomu, jei būčiau arklys, gal būčiau laimingesnė nei būdama moteris? Tada nebūčiau viena.

Aš ne viena. Yhaha puiki draugė, nors ir ne moteris. Ji – viskas, ką turiu, o aš esu viskas, ką turi ji. Vis dėlto argi nebūtų nuostabu, jei mokėčiau taip šuoliuoti.“

Kumelaitė grįžo visa putota, o kai pradėjo raičiotis pievoje spardydama kojomis orą ir skleisdama tylius pasitenkinimo garsus, Aila netvėrė juoku. Yhaha atsistojusi pasipurtė ir ėmė skabyti žolę. Aila tebežiūrėjo mintydama, kaip nuostabu būtų bėgti tarsi arkliui, paskui vėl ėmė praktikuotis švilpti. Kitą kartą pasigirdus skardžiam, veriamam garsui, Yhaha pakėlė galvą ir lengvai atšuoliavo. Aila apkabino arklelį tikrai apsidžiaugusi, kad šis atsiliepia į švilpimą, tačiau niekaip negalėjo išmesti iš galvos minčių apie lakstymą su arkliu.

Staiga moteris šį tą sumanė.

Tokia idėja nebūtų šovusi į galvą, jei su gyvuliu nebūtų pragyvenusi visą žiemą, jei nelaikytų kumelės drauge ir kompanione. Be to, tikrai nieko nedarytų, jei tebegyventų gentyje, bet Aila vis labiau pasitikėjo savo impulsais.

„Ar ji neprieštaraus? – nenustygo Aila. – Ar man leis?“ Nusivedė kumelaitę prie rąsto, užsilipo ant jo, tada apsivijo rankomis kumelės kaklą ir pakėlė koją. „Bėk su manimi, Yhaha. Bėk ir pasiimk mane kartu“, – mintyse paprašė, o tada apžergė Yhaha.

Jaunoji kumelaitė nebuvo pratusi prie svorio ant nugaros, todėl priplojo ausis ir nervingai suprunkštė. Nors svoris buvo neįprastas, bet moteris – ta pati, o rankos ant kaklo ramino. Iš pradžių Yhaha kone atsistojo piestu, kad nusimestų naštą, o paskui pamėgino nuo jos pabėgti. Taip ir nuskriejo lauku su Aila, įsikabinusia į nugarą.

Kumelaitė jau buvo prisibėgiojusi. Be to, urve gyveno sėsliau nei arkliui priderėtų. Nors šlamštė tame pačiame slėnyje užaugusį šieną, nereikėjo spėti kartu su kaimene arba sprukti nuo plėšrūnų. Juolab buvo dar jauna, todėl neilgtrukus sulėtino ir galiausiai sustojo nukorusi galvą, o jos šonai kilnojosi.

Moteris nuslydo gyvuliui nuo nugaros.

– Yhaha, buvo nuostabu! – mostelėjo Aila, o jos akys švytėjo iš susijaudinimo. Moteris abiem rankomis pakėlė nuleistą gyvulio snukį, prisiglaudė skruostu kumelei prie nosies, o tada pasikišo jos galvą po pažastimi – tokį prieraišumo gestą naudojo seniai, kai Yhaha buvo dar visai mažytė. Tai buvo ypatingas apkabinimas, saugomas specialioms progoms.

Pasijodinėjimo jaudulį vargiai buvo įmanoma suturėti. Vien mintis spėti su šuoliuojančiu arkliu buvo nuostabi. Aila nė nesapnavo, kad tai būtų įmanoma. Niekas nesapnavo.

10

Aila sunkiai galėjo susilaikyti nešokusi kumelei ant nugaros. Arkliui šuoliuojant visu greičiu, joti buvo nenusakomai smagu. Šita patirtis jaudino moterį labiau nei kas kita. Regis, Yhaha taip pat mėgavosi ir netrukus priprato nešioti moterį ant nugaros. Slėnis tapo per mažas su raitele šuoliuojančiai ristūnei. Jos dažnai pasileisdavo per nesunkiai pasiekiamas stepes į rytus nuo upės.

Aila suprato, kad tuoj teks rinkti, medžioti, apdirbti ir saugoti laukinį maistą, kurį gamta ruošia kitam sezonų ciklui. Vis dėlto ankstyvą pavasarį, žemelei tik bundant po ilgos žiemos, pasirinkimas buvo menkas. Sausą žiemos dietą paįvairindavo keletas šviežių žalumynų, tačiau nei šaknų, nei pumpurų, nei traškių stiebelių dar nebuvo. Aila priverstinį laisvalaikį leido kuo dažniau jodinėdama ant arklio, dažnai nuo ankstyvo ryto iki vėlaus vakaro.

Iš pradžių moteris pasyviai sėdėdama keliaudavo ten, kur nešė arklys. Ji nesvarstė, kaip nukreipti kumelę: ženklai, kuriuos Yhaha išmoko suprasti, buvo vizualiniai ir gyvulys negalėjo jų matyti moteriai sėdint ant nugaros, o komunikuoti tik garsais Aila nemėgino. Vis dėlto bendraujant moteriai kūno kalba visada buvo ne mažiau svarbi nei specifiniai gestai, o sėdint apsižergus ryšys labai glaudus.

Po skausmingo pradinio periodo Aila pradėjo justi, kaip dirba arklio raumenys, o geriau prisitaikiusi Yhaha ėmė pastebėti, kada moters įsitempia ir atsipalaiduoja. Jos išvystė gebėjimą jausti viena kitos poreikius, jausmus ir troškimą į juos reaguoti. Jei Aila norėdavo pasukti tam tikra kryptimi, pati to nejausdama palinkdavo į tą pusę, o raumenys perduodavo arkliui žinią apie pasikeitusią įtampą. Reaguodama į ant nugaros sėdinčios moters būseną kumelė keisdavo kryptį arba greitį. Gyvulio atsakas į vargiai pastebimus judesius vertė Ailą ko panorėjus įsitempti ar sujudėti lygiai taip pat, kad Yhaha vėl sureaguotų.

Tai buvo abipusio mokymosi etapas: jiedvi sėmėsi žinių viena iš kitos ir kartu jų santykiai tvirtėjo. Nors pati to nesuvokė, valdymą perėmė Aila. Sutartiniai moters ir kumelės ženklai buvo tokie subtilūs, o perėjimas nuo pasyvaus nuolankumo iki aktyvaus vadovavimo toks natūralus, kad moteris iš pradžių to nepastebėjo, nebent pasąmonėje. Kone nuolatinis jodinėjimas buvo sutelktas ir intensyvus mokymosi kursas. Santykiai tapo vis jausmingesni, o Yhaha reakcijos taip tobulai prisiderino, kad Ailai pakakdavo tik pagalvoti, kur, kokiu greičiu norėtų keliauti, ir gyvulys, tarsi būtų moters kūno tęsinys, ją ten nešdavo. Jaunoji moteris nežinojo, jog per nervus bei raumenis perduoda signalus į itin jautrią arklio odą.

Aila neplanavo dresuoti Yhaha. Tai buvo meilės ir dėmesio gyvuliui bei prigimtinio skirtumo tarp arklio ir žmogaus rezultatas. Yhaha buvo smalsi, sumani, gebėjo mokytis ir turėjo puikią atmintį, tačiau jos smegenys nebuvo taip išsivysčiusios ir buvo kitaip sudarytos. Arkliai – socialūs gyvūnai, kurie paprastai gyvena kaimenėmis ir trokšta draugiškų padarų artumo bei šilumos. Ypač išvystytas jų lytėjimo pojūtis, kuris labai svarbus kuriant glaudų ryšį.

Taigi, jaunosios kumelės instinktai leido jai sekti kryptimis, eiti, kur vedama. Supanikavę netgi kaimenių vedliai sprukdavo su kitais.

Moters veiksmai buvo tikslingai kreipiami smegenų, kuriose numatymas ir analizė nepaliaujamai sąveikavo su žiniomis bei patirtimi. Kai tapo pažeidžiama, paaštrėję išgyvenimo refleksai vertė Ailą nuolat būti budrią ir kartu spartino mokymosi procesą. Netgi kai jodinėdama savo malonumui Aila pamatydavo kiškį ar didžiulį žiurkėną, siekdavo svaidyklės ir norėdavo vytis. Yhaha tučtuojau perprasdavo jos norą. Po pirmųjų žingsnių ta kryptimi galų gale jaunoji moteris pradėdavo tvirtai, nors ir nesąmoningai, valdyti arklį, tačiau pati to nesuprato, kol nenudobė didžiulio žiurkėno.

Vis dar buvo ankstyvas pavasaris. Moteris su kumelaite išbaidė gyvūną netyčiomis, bet Aila, vos pamačius jį bėgantį, palinko į tą pusę ir siekė savo svaidyklės, o Yhaha leidosi bėgti paskui žiurkėną. Kai jos prisiartino, Aila pakeitė padėtį, nes sugalvojo nušokti žemėn. Tai privertė arklį sustoti kaip tik laiku, kad moteris spėtų nuslysti ir paleisti akmenį.

„Kaip nuostabu bus šįvakar turėti šviežios mėsytės, – galvojo Aila grįždama prie laukiančios kumelaitės. – Turėčiau daugiau pamedžioti, tačiau taip smagu jodinėti su Yhaha...

Aš ir jojau su Yhaha! Ji vijosi tą žiurkėną ir sustojo tada, kai aš norėjau!“ Aila mintimis sugrįžo į pirmą dieną, kai užsiropštė ant jaunosios kumelaitės nugaros ir apsivijo rankomis jai kaklą. Yhaha siekė šviežios jaunos žolės kuokšto.

– Yhaha! – sušuko Aila. Kumelė pakėlė galvą ir klausiamai pastatė ausis. Jaunoji moteris buvo priblokšta. Nežinojo, kaip tai paaiškinti. Jau vien sumanymas joti arkliu stulbino, tačiau tai, kad arklys gali eiti ten, kur Aila nori, buvo sunkiau suprasti, nei joms abiem tą procesą įvaldyti. Kumelaitė priėjo arčiau.

– O, Yhaha, – pakartojo Aila, o balsas apkabinus gauruotą sprandą užlūžo nuo verksmo, nors moteris nelabai žinojo, kodėl. Kumelė suprunkštė ir išrietė sprandą, kad galva prisišlietų prie moters peties.

Susiruošusi lipti ant arklio Aila pasijuto tikras gremėzdas. Regis, trukdė žiurkėnas. Moteris nuėjo prie didelio akmens, nors jau seniai buvo liovusis jais naudotis: paprasčiausiai žinojo, kad turi užšokti ir permesti koją. Iš pradžių kiek sutrikusi Yhaha patraukė atgal prie urvo. Kai Aila sąmoningai pabandė valdyti kumelę, jos pasąmonės signalai buvo neryžtingi – Yhaha atsakas taip pat. Moteris nežinojo, kaip valdyti arklį.

Tik kai suprato, kad atsipalaidavusi Yhaha jautriau reaguoja, Aila vėl išmoko pasikliauti savo refleksais, nors bėgant laikui buvo išvysčiusi ir tam tikrus tikslinius signalus. Sezonui įsibėgėjus ji pradėjo medžioti dažniau. Pirmiausia sustabdydavo arklį ir nušokdavo, tačiau netrukus pabandė sviesti akmenį nuo arklio nugaros. Šūvis pro šalį tik suteikė pretekstą treniruotis, iškėlė naują iššūkį. Praktikuodamasi viena Aila pati išmoko naudotis ginklu. Tada tai buvo žaidimas, nebuvo į ką kreiptis: niekas nesitikėjo, kad ji medžios. Vėliau, kai akmeniui prašvilpus pro šalį lūšis užklupo moterį beginklę, ji sugalvojo dviejų staigių akmenų metimų techniką ir praktikavosi, kol tobulai įvaldė.

Daug vandens nutekėjo nuo to laiko, kai Aila mokėsi valdyti svaidyklę, o dabar tai vėl tapo žaidimu – smagiu, nors ir rimtu. Moteris jau buvo patyrusi ir netrukus nuo arklio nugaros šaudė taip pat taikliai, kaip ir stovėdama ant tvirtos žemės. Vis dėlto net raitomis vydama greitakojį kiškį ji dar nesuvokė, nepajėgė įsivaizduoti visų atsivėrusių galimybių ir įgytų privalumų masto.

Iš pradžių Aila gabeno laimikį kaip visada – per nugarą permestame krepšyje. Ilgai netruko, kol pasiguldė grobį priešais ant Yhaha nugaros. Kitas logiškas poreikis – pasigaminti pintinę, kurią jaunoji kumelė gabentų ant nugaros. Užtruko kiek ilgiau, kol perėjo prie poros krepšių abipus arklio, kuriuos tvirtino prie plačios juostos, suištos per vidurį. Vis dėlto, kai pridėjo antrą krepšį, Aila ėmė pastebėti pranašumus, atsiradusius pasitelkus keturkojės bičiulės jėgą. Pirmą kartą moteris sugebėjo parsigabenti į urvą krovinį, kurio viena nebūtų įstengusi nešti.

Kai Aila suvokė, ką gali nuveikti padedama arklio, jos metodai pasikeitė. Kitoks tapo gyvenimo būdas. Moteris užsibūdavo ilgiau, nuklysdavo nuo namų toliau ir parsigabendavo daugiau maisto, augalinių medžiagų arba nudobtų mažų gyvūnėlių. Paskui kelias dienas praleisdavo dorodama antpuolio rezultatus.

Kartą pastebėjusi, kad pradėjo nokti laukinės braškės, ji nutarė apieškoti kuo didesnį plotą, kad prisirinktų kuo daugiau. Tokiu ankstyvu metų laiku prinokusių uogų pasitaikydavo nedaug. Atgal Aila pasuko kone sutemus. Ji greitai pastebėdavo įvairius orientyrus, todėl niekada nepaklysdavo, tačiau dar nepasiekus slėnio staiga sutemo ir jų nebuvo įmanoma įžiūrėti. Atsidūrusi netoli urvo, moteris pasikliovė Yhaha instinktais; kitose kelionėse taip pat dažnai leisdavo arkliui rasti kelią atgal.

Vis dėlto vėliau dėl visa pikta Aila pasiimdavo miego kailį. Vieną vakarą susivėlinusi nusprendė pernakvoti atviroje stepėje, kitaip tariant, vėl pasimėgauti naktimi po žvaigždėmis. Ji įkūrė laužą, bet susirangius kailiuose greta Yhaha jo vargiai reikėjo dėl šilumos. Ugnis labiau pravertė naktinėjantiems laukiniams gyviams atbaidyti. Visi stepių padarai baiminosi dūmų kvapo. Tūžmingi žolės

gaisrai kartais nevaldomai šėldavo kelias dienas, varydami – arba degindami – viską savo kelyje.

Po pirmo karto tapo lengviau vieną ar kelias naktis praleisti toliau nuo urvo, ir Aila pradėjo intensyviau tyrinėti teritoriją į rytus nuo slėnio.

Nors nenorėjo to pripažinti, Aila ieškojo kitų tikėdamasi, kad sugebės juos rasti, ir drauge baimindamasi, jog gali pavykti. Dabar galėjo atidėti sprendimą palikti slėnį. Moteris suprato, kad netrukus derėtų pradėti ruoštis kelionei, jei vėl ketina imtis paieškų, tačiau slėnis buvo tapęs namais. Ji nenorėjo išeiti ir vis dar nerimavo dėl Yhaha. Nenutuokė, ką nepažįstamieji gali jai padaryti. Jei yra žmonių, gyvenančių nuo slėnio atstumu, kurį galima pasiekti raitomis ant arklio, iš pradžių būtų galima juos stebėti ir šį tą sužinoti, tik paskui pranešti apie save.

Tie kiti buvo Ailos žmonės, tačiau ji neprisiminė nieko iš gyvenimo iki genties. Buvo girdėjusi, kad ją, išbadėjusią ir karščiuojančią nuo užkrečiamų urvinio liūto įbrėžimų, be sąmonės rado prie upės. Buvo netoli mirties, kai Iza ją pasiėmė ir nusinešė ieškodama naujo urvo. Stengiantis prisiminti ką nors apie ankstesnį gyvenimą, Ailą visada apimdavo kokti baimė ir imdavo slėgti jausmas tarsi po kojomis siūbuotų žemė.

Žemės drebėjimas, kuris užklupęs penkiametę mergaitę vieną tyruose paliko lemties valiai – ir užuojautai visai į ją nepanašių žmonių – buvo pernelyg žiaurus jos jaunam protui. Išsitrynė visi prisiminimai apie žemės drebėjimą ir žmones, kuriems gimė. Ailai jie buvo tokie patys, kaip ir kitiems gentainiams – kiti.

Kaip neryžtingas pavasaris, staigiai pereinantis nuo ledinių liūčių prie šiltos saulutės ir atvirkščiai, Ailos ketinimai svyravo nuo vieno kraštutinumo prie kito. Dienomis nebuvo blogai. Augdama

ji dažnai bastydavosi po apylinkes netoli urvo, rinkdavo žoles Izai, o vėliau medžiodavo, ir tada jau priprato prie vienumos. Kai rytais ir popietėmis ji būdavo užsiėmusi, nenorėjo nieko kito, tik pasilikti slėnio užuovėjoje su Yhaha, tačiau naktimis mažame urve tik laužo ir arklio draugijoje ji ilgėjosi kitos žmogiškos būtybės, kuri palengvintų vienatvę. Būdavo sunkiau ištverti vienai šiltą pavasarį nei visą ilgą šaltą žiemą. Moters mintys sukosi apie gentį ir mylimus žmones, rankos troško apglėbti sūnų. Kas naktį ji nuspręsdavo, kad kitą dieną pradės ruoštis kelionei, kas rytą planus atidėdavo ir išjodavo su Yhaha į rytines lygumas.

Atidžiai ir plačiai žvalgydamasi pažino ne tik teritoriją, bet ir neaprėpiamų prerijų gyvenimą. Pasirodžiusios žolėdžių kaimenės nukreipė jos mintis į didelio gyvūno medžioklę. Dažniau svarstant šį sumanymą liko mažiau laiko nerimauti dėl vienišos egzistencijos.

Aila matė arklius, tačiau nė vienas negrįžo į slėnį. Nesvarbu. Arklių medžioti ji neketino. Tai turėjo būti koks kitas gyvūnas. Į pasijodinėjimus pasiimdavo ietis, nors nenutuokė, kaip galėtų jas panaudoti. Ilgi ginklai buvo gremėzdiški ir sunkiai suvaldomi, bet Aila sugalvojo jiems saugius laikiklius krepšiuose abipus arklio.

Šis sumanymas kilo pamačius šiaurinių elnių patelių bandą. Vaikystėje vogčiomis mokydamasi medžioti, Aila dažnai rasdavo dingstį dirbi netoli medžioklę aptarinėjančių vyrų – tai būdavo mėgstamiausia pokalbių tema. Tuo metu ją labiau domino medžioklės žinios, susietos su svaidykle, jos ginklu, tačiau domėjosi viskuo, nesvarbu, kokia medžioklės rūšis būdavo aptariama. Vos metusi žvilgsnį moteris pamanė, kad banda mažais rageliais – šiaurinių elnių patinai. Paskui pastebėjo jauniklius ir prisiminė, jog iš daugybės elnių rūšių tik šiaurinių elnių patelės turi ragus. Šis prisiminimas sukėlė daugybę asociacijų – tarp jų ir šiaurinio elnio mėsos skonį.

Dar svarbiau, Aila prisiminė vyrus sakius, kad pavasarį į šiaurę migruojantys šiaurės elniai visada traukia tuo pačiu maršrutu, tarsi eitų tik jiems vieniems įžiūrimais keliais, ir keliauja atskiromis grupėmis. Pirmiausia į kelionę leidžiasi patelės su jaunikliais, o įkandin seka jaunų patinų banda. Vėliau nedidelėmis grupelėmis patraukia senų patinų bandos.

Aila palengva jojo paskui raguotų patelių ir jų jauniklių bandą. Pasirodė vasarinių uodų ir musių spiečiai: jie mėgdavo susisukti lizdus šiaurinių elnių kailiuose, ypač netoli akių ir ausų, ir gindavo gyvulius ieškoti vėsesnio klimato, kur mažiau vabzdžių. Aila atsainiai nuvaikė kelis, zvimbiančius aplink galvą. Kai nusileido, lomose ir daubose tebetvyrojo migla. Kylanti saulė garino gilias kišenes ir skolino stepėms neįprastą drėgmę. Elnės buvo pratusios prie kitų kanopinių, tad nekreipė dėmesio į Yhaha bei jos žmogiškąją keleivę, jei jos pernelyg nepriartėdavo.

Stebėdama jas Aila galvojo apie medžioklę. „Jei elniai seka paskui pateles, netrukus pasirodys šiame kelyje. Galbūt galėčiau sumedžioti jauną šiaurinio elnio patiną. Žinau, kuriuo keliu jie trauks, tačiau tai nepadės, jei neprisiartinsiu tiek, kad galėčiau panaudoti ietis. Gal vėl vertėtų iškasti duobę? Elniai pasuks iš kelio, kad jos išvengtų, o čia nėra pakankamai krūmų pastatyti užtvarai, kurios jie negalėtų peršokti. Galbūt, jei priversčiau juos bėgti, koks vienas įkristų?

Kaip tuomet jį ištraukčiau? Nenoriu dar kartą mėsinėti gyvulio purvinos duobės dugne. Be to, ir mėsą turėsiu džiovinti čia, nebent parsigabenčiau į urvą.“

Moteris ant arklio visą dieną sekė paskui bandą, kartkartėmis sustodama užvalgyti ir pailsėti, kol gilėjančiame mėlyname danguje nuraudo debesys. Aila buvo nepažįstamoje teritorijoje toliausiai į šiaurę nei kada nors anksčiau. Tolumoje ji matė augmenijos eilę ir, kai blėstantis dangus nusidažė skaisčiai raudonai, išvydo, jog spalva atsispindi už tankių krūmynų guoto. Elnės po vieną išsirikiavo į voreles, kad pro siaurus tarpus pasiektų didelės upės vandenis, o prieš persikeldamos dar nusileido žema pakrante atsigerti.

Pilkšvas saulėlydis sugėrė visą šviežią žemės žalumą, o dangus švytėjo, tarsi nakties pavogtos spalvos būtų grįžusios ryškesniais atspalviais. Ailai buvo smalsu, ar tai ta pati upė, kurią jos jau anksčiau buvo kelis kartus kirtusios. Dažnai keletą kartų kertama ne keletas upokšnių, srovių ar šaltinių, prisidedančių prie didesnio tekančio vandens telkinio, o ta pati upė, kuri vingiuoja žole apaugusia plokščia teritorija, užsuka į užutėkius arba skyla į atšakas. Jei Ailos apskaičiavimai teisingi, iš kitos upės pusės bus galima pasiekti slėnį nekertant jokio kito didesnio vandens šaltinio.

Kitoje pusėje skabydamos kerpes elnės, regis, pradėjo kurtis nakčiai. Aila nusprendė pasekti jų pavyzdžiu. Kelias atgalios ilgas, be to, toje pat vietoje teks kirsti upę. Moteris nenorėjo sušlapti ir sušalti artinantis nakčiai. Nuslydo nuo arklio, tada nuėmė nešulių krepšius, kad Yhaha galėtų laisvai pasilakstyti, kol ji įkurs stovyklą. Pasitelkus ugnies akmenį bei titnagą sausi krūmai ir sunešta mediena netruko suliepsnoti. Kai sudėjo kepti į lapus susuktus krakmolingus žemės riešutus ir didįjį žiurkėną, prikimštą valgomų žalumynų, Aila pastatė žemą palapinę. Norėjo, kad kumelė būtų šalia, tad švilpesiu ją pasišaukė ir įsiropštė į miego kailį, o galva liko kyšoti pro palapinės angą.

Palei horizontą ėmė kauptis debesys. Viršuje buvo net tiršta žvaigždžių: atrodė, kad neįtikėtinas švytėjimas stengiasi pralaužti įtrūkusį juodą kaip degutas nakties dangų. Nuklydusi mintimis Aila prisiminė Krebą sakius, jog žvaigždės – tai laužai danguje, dvasių pasaulio ir totemų dvasių ugniakurai. Ji naršė akimis dangaus raštus, kol surado, ko ieškojo. „Štai čia lokio namai, o ten – urvinio liūto, mano totemo. Keista, jiems judant dangumi raštas nesikeičia. Įdomu, gal jie eina medžioti, o paskui grįžta į savo urvus?

Man reikia sumedžioti elnią. Kuo greičiau, tuo geriau; patinai netrukus pasirodys. Tai reiškia, kad upę jie kirs čia." Užuodusi keturkojį plėšrūną, Yhaha suprunkštė ir prisiartino arčiau laužo bei moters.

– Ar čia kas nors yra, Yhaha? – pasiteiravo Aila pasitelkusi garsus, signalus ir žodžius, ne visai tokius, kokius vartojo gentainiai. Moteris mokėjo tyliai sužvengti – garsas nelabai skyrėsi nuo to, kurį skleidė Yhaha. Mokėjo viauksėti kaip lapė, kaukti kaip vilkas ir sparčiai mokėsi švilpauti kone visų paukščių melodijas. Daugumą šių garsų įterpdavo į įprastinę savo kalbą. Aila daugiau nebegalvojo apie genties suvaržymus nereikalingiems garsams. Pasireiškė paprastai jos rasei lengvai įveikiamas sugebėjimas artikuliuoti.

Arklys įsiterpė tarp Ailos ir laužo. Šitaip kilo pavojus abiem.

– Pasitrauk, Yhaha. Užstoji šilumą.

Aila atsistojo ir įmetė į laužą dar vieną pagalį. Uždėjusi ranką ant gyvulio sprando, pajuto, kokia Yhaha susinervinusi. „Verčiau pabudėsiu ir pasirūpinsiu ugnimi, – pagalvojo Aila. – Kad ir kas čia būtų, tikriausiai jį daug labiau domina tie elniai nei tu, mano bičiule, bent jau kol esi prie ugnies. Visai smagu kurį laiką pasėdėti prie didžiulio laužo."

Aila atsitūpė, įsispoksojo į liepsnas stebėdama, kaip kibirkštys išskrieja ir ištirpsta tamsoje kaskart įmetus naują pliauską. Iš kitapus upės buvo girdėti, kaip elnė – gal ir ne viena – krito, tapusi kažkokio, tikriausiai kačių šeimos, plėšrūno auka. Jos mintys vėl ėmė suktis apie elnio medžioklę. Moteriai stumtelėjus arklį į šalį, kad paimtų daugiau malkų, staiga jai šovė mintis. Vėliau, Yhaha aprimus, Aila grįžo į guolį, o mintys skriejo, sumanymas ryškėjo ir išsiplėtė iki jaudinamų galimybių. Prieš užmigdama apmąstė pagrindines tokio neįtikėtino sumanymo apybraižas ir nusišypsojo dėl savo įžūlumo.

Kai kitą rytą kirto upę, sumažėjusi šiaurinių elnių banda jau buvo iškeliavusi, tačiau Aila jų nebesekė. Paragino Yhaha kuo greičiau šuoliuoti į slėnį. Reikėjo daug ką paruošti, norint suspėti laiku.

– Tikrai, Yhaha. Matai, ne taip ir sunku, – kantriai vesdama drąsino kumelaitę Aila. Per krūtinę ir nugarą odos juostomis bei virvėmis apnarpliota Yhaha tempė prie šių keistų pakinktų pritvirtintą sunkų rąstą. Iš pradžių svorį paskirstančią juostą Aila buvo aprišusi Yhaha ant kaktos, panašiai kaip savo kaktos raištį, kai tekdavo tempti sunkų krovinį, bet netrukus suvokė, kad arkliui privalu laisvai judinti galvą, o traukti geriau krūtine ir pečiais. Žinoma, jaunas stepių arklys nebuvo pratęs tampyti svorių, o pakinktai varžė judesius, tačiau Aila buvo atkakli. Tik šitaip sumanymas galėjo pavykti.

Idėja Ailai kilo kurstant ugnį, kad atbaidytų plėšrūnus. Ji stumtelėjo Yhaha į šalį, kad paimtų pliauską, ir meiliai pagalvojo, jog

štai šitokia stipri visiškai suaugusi kumelė atėjo pas ją apsaugos. Šmėkštelėjusi mintis, kad pati norėtų būti tokia pat stipri, jau kitą akimirką virto galimu problemos sprendimu, kurį ji vis gromulavo. Galbūt kumelė galėtų ištempti elnią iš spąstų duobės?

Paskui Aila ėmė galvoti apie mėsos paruošimą, ir jai kilo nauja mintis. „Jei mėsinėsiu gyvulį stepėje, kraujo kvapas neišvengiamai prišauks nežinia kokius plėšrūnus. Gal ir ne urvinis liūtas puolė šiaurės elnius, bet tikrai kokia nors katė. Nors tigrai, panteros bei leopardai dydžiu tegu ir pusiau nusileidžia urviniams liūtams, svaidykle vis tiek neapsiginsi. Galiu nudėti lūšį, bet didelė katė – visai kitas reikalas, ypač atviroje vietoje. Vis dėlto netoli urvo, už nugaros esant sienai, gal ir sugebėčiau juos nuvyti? Stipriai sviestas akmuo gal nebus mirtinas, tačiau juntamas. Jei Yhaha sugebėtų ištempti elnią iš duobės, kodėl gi negalėtų partempti jo į slėnį?“

Pirmiausia Yhaha reikėjo paversti tempiamuoju arkliu. Aila manė, kad užteks tik sugalvoti būdą, kaip pritvirtinti virves ar juostas prie negyvo šiaurės elnio ir arklio. Jai nė netoptelėjo, jog jaunoji kumelaitė gali pradėti spyriotis. Jodinėti išmoko taip natūraliai, kad nė nenumanė, kaip sunku bus įtikinti Yhaha tempti krovinį. Jau tvirtindama pakinktus patyrė sunkumų. Iš pradžių teko visiškai pakeisti sumanymą, paskui, kelis kartus pabandžius, kiek patobulinti. Pagaliau kumelė pradėjo suvokti, ko iš jos norima, ir Aila nusprendė, kad vis dėlto gali pasisekti.

Jaunoji moteris, stebėdama rąstą tempiančią kumelaitę, pagalvojo apie gentį ir papurtė galvą. „Būčiau keistuolė vien dėl to, kad gyvenu su arkliu. Įdomu, ką vyrai pamanytų dabar?“ Gentyje jų buvo daug, o moterys džiovindavo mėsą ir pargabendavo ją atgal. Nė vienai jų neteko bandyti viską atlikti vienai.

Aila spontaniškai apkabino arklį ir prispaudė kaktą prie Yhaha sprando.

– Tu mano talkininkė. Niekad nemaniau, kad tapsi tokia puikia pagalbininke. Neįsivaizduoju, ką be tavęs daryčiau, Yhaha. Kas, jei kiti – tokie kaip Braudas? Neleisiu niekam tavęs skriausti. Norėčiau žinoti, ką daryti.

Prisiglaudus prie gyvulio ašaros užtvindė Ailai akis. Nusišluosčiusi jas, moteris atsegė pakinktus.

– Šiuo metu žinau, ką daryti. Reikia pasekti tą jaunų patinėlių bandą.

Šiauriniai elniai buvo atsilikę nuo patelių vos kelias dienas. Migravo neskubriu žingsniu. Juos išvydus, Ailai nebuvo sudėtinga stebėti bandą ir įsitikinti, kad jie traukia tuo pačiu keliu. Susirinkusi priemones moteris nušuoliavo į priekį ir įsirengė stovyklą prie vandens žemiau tos vietos, kur elniai turėtų kirsti upę. Paskui su kasimo pagaliuku žemei purenti, užaštrintu šlaunikauliu kasti ir žemėms kelti bei palapinės kailiu joms ištempti atėjo tiksliai ten, kur upę kirto šiaurinių elnių patelės.

Per krūmus vedė du pagrindiniai ir du šalutiniai takai. Spąstams ji išsirinko vieną pagrindinių: pakankamai arti upės, kad elniai eitų vora po vieną, tačiau pakankamai toli, kad galėtų iškasti gilią duobę ir jos neužpiltų vanduo. Kai ši buvo baigta, vėlaus popiečio saulė jau artėjo prie žemės pakraščio. Aila sušvilpė arkliui ir pajojėjo atgalios pažiūrėti, ar toli pasistūmėjo banda. Apskaičiavo, kad elniai kirs upę rytojaus dieną.

Kai moteris grįžo prie upės, šviesa jau slopo, bet didelė duobė žiojėjo pernelyg akivaizdžiai. „Nė vienas tų elnių į ją neįkris. Paprasčiausiai pamatys ir apibėgs aplinkui, – galvojo Aila, praradusi drąsą. – Na, šįvakar jau per vėlu ko nors griebtis. Galbūt ryte ką sugalvosiu."

Rytas neatnešė dvasios prašviesėjimo ar genialių sumanymų. Per naktį dangų aptraukė debesys. Ailą pažadino vandens šuoras į veidą ir niūri išsklaidyta aušros šviesa. Vakare palapinės ji nestatė, nes einant miegoti dangus buvo giedras, o kailis – drėgnas ir purvinas. Buvo paskleidusi jį greta džiūti, tačiau tik dar labiau sušlapo. Lašai ant veido tebuvo liūties pranašai. Aila apsivyniojo miego kailiu, panaršiusi krepšiuose apsižiūrėjo, kad pamiršo pasiimti ernenos gobtuvą, tad kailio galą užsitraukė ant galvos ir pasilenkė prie juodų laužo likučių.

Rytuose lygumą perskrodė ryškus žybsnis – žaibo kirtis, nušvietęs žemę iki horizonto. Po akimirkos kaip įspėjimas nudundėjo tolimas grumėjimas. Tarsi po signalo debesys virš galvos prapliupo liūtimi. Aila griebė šlapią palapinės kailį ir apsivyniojo.

Pamažu dienos šviesa išryškino aplinkos kontūrus, šešėlius suvarė į plyšius. Pilkai pablyškusi pumpuruojanti stepė atrodė nuobodžiai, tarsi varvantys lietaus debesys būtų išplovę visas spalvas. Netgi dangus buvo nenusakomai bespalvis – nei žydras, nei pilkas, nei baltas.

Kai plonas pralaidžios dirvos sluoksnis virš amžinojo požeminio įšalo prisisotino, vanduo pradėjo telktis paviršiuje. Visai arti paviršiaus sušalusi žemė po viršutiniu dirvos sluoksniu buvo tokia pat kieta, kaip ir suledėjusi siena šiaurėje. Šiluma pamažėle atitirpindavo gilesnį dirvos sluoksnį, tačiau amžinasis įšalas buvo neįveikiamas. Drenažo nebuvo. Tam tikromis sąlygomis prisisotinusi

dirva galėjo pavirsti klastinga klampyne, galinčia nugramzdinti suaugusį mamutą. Jei taip nutikdavo netoli didžiojo ledyno krašto, kuris nenusakomai kito, staigus šaltis galėjo išsaugoti mamutą tūkstantmečiams.

Švininis dangus svaidė stambius lašus į juodą balutę, kuri kitados buvo ugniakuras. Aila stebėjo, kaip jie veržiasi krateriais, paskui pasklinda žiedais, ir svajojo tūnoti sausame jaukiame slėnio urve. Kaulus stingdantis šaltis skverbėsi pro sunkų odinį apavą, nors šis ir buvo įtrintas riebalais, o vidun buvo prikimšta viksvų. Įmirkusi klampynė atidrėkino ir moters entuziazmą medžioti.

Kai perpildytos balos prasigraužė murzglinas vagas į upę, plukdančią šakas, pagalius, žoles ir pernykščius lapus, Aila persikėlė ant sausesnės kalvelės. „Kodėl man paprasčiausiai negrįžus", – galvojo ji, tempdama ant aukštumos nešulių krepšius. Dirstelėjo po dangteliais: vanduo buvo nutekėjęs nuo supintų švendrų lapų ir viduje buvo sausa. „Kas iš to? Turėčiau užkrauti viską Yhaha ir keliauti. Niekad neturėsiu šiaurinio elnio. Nė vienas jų nešoks į tą didelę duobę tik dėl to, kad aš to noriu. Galbūt pavyktų pričiupti kurį iš senųjų, atklysiančių vėliau, tačiau anų mėsa kieta, o oda visa rumbuota."

Aila sunkiai atsiduso ir tvirčiau susisupo į kailinį apsiautalą bei seną palapinės odą. „Taip ilgai ruošiausi, dirbau, negaliu leisti, kad lietus mane sustabdytų. Gal ir negausiu elnio. Nebus pirmas kartas, kai medžiotojas grįžta tuščiomis. Jei nepamėginsiu, garantuotai nieko nesumedžiosiu."

Kai lietus pagrasino atkirsti aukštumėlę, ji užsiropštė ant uolos ir prisimerkusi bandė įžiūrėti, ar krituliai kada susilpnės. Lygioje, atviroje prerijoje nebuvo jokios priedangos, jokio didelio medžio ar išsikišusios uolos. Kaip ir gauruota varvanti kumelė greta, Aila kan-

triai stovėjo liūtyje laukdama, kol tai liausis. Ji vylėsi, kad ir šiaurės elniai šitaip laukia. Dar nebuvo pasiruošusi. Rytui įpusėjus ryžtas vėl susvyravo, tačiau tuo metu Aila bent jau nenorėjo trauktis.

Kaip įprasta permainingą pavasarį, apie pusiaudienį debesų danga praplyšo ir staigus vėjas juos išvaikė. Po pietų jau nebuvo matyti nė debesėlio, o saulės didybėje skaisčios gaivios pavasarinės spalvos sutvisko tarsi ką tik išpraustos. Žemė entuziastingai garavo stengdamasi grąžinti drėgmę atmosferai. Debesis išginęs sausas vėjas godžiai ją gėrė, tarsi žinodamas, kad dalį teks atiduoti ledynui.

Aila gal ir ne itin pasitikėjo savimi, bet apsisprendė. Nupurtė sunkią įmirkusią tauro odą ir užmetė ant aukštų krūmų tikėdamasi, kad šį kartą nors truputį pradžius. Pėdos buvo drėgnos, tačiau nešaltos: viskas buvo šlapia, todėl ji nekreipė dėmesio ir nuėjo prie elnių perkėlos. Nematė duobės, ir jos širdutė nusirito į kulnus. Tik įsižiūrėjusi atidžiau ten, kur būta duobės, išvydo perpildytą purviną baseinėlį, užbirusį lapais, pagaliais ir nuolaužomis.

Sukandusi dantis moteris pasisuko krepšio, kuriuo ketino duobę išsemti. Grįžtant teko gerai įsižiūrėti, kad iš toliau pamatytų duobę. Paskui staiga ji nusišypsojo. „Jei aš turiu jos ieškoti, užkritusios lapais ir šakomis, gal greitai bėgantis šiaurės elnias taip pat neįžiūrės? Tik vandens palikti negalima. Gal yra koks kitas būdas...

Gluosnių vytelės bus pakankamai ilgos paguldyti skersai. Kodėl man nepadarius duobei dangčio iš gluosnių šakelių ir neužbėrus lapais? Jis nebus pakankamai stiprus, kad išlaikytų elnią, tačiau puikiai laikys lapus bei šakeles." Staiga Aila garsiai prajuko. Atsakydama sužvingo priėjusi kumelė.

– O, Yhaha, gal tas lietus nebuvo toks blogas.

Aila sėmė vandenį visai nepaisydama, kad darbas nešvarus. Duobė nebuvo gili, bet pamėginusi kasti moteris pastebėjo, jog vandens

lygis pakilęs. Duobė iš karto užsipildė vandeniu. Žvelgdama į purviną, sūkuriuojančią upę pastebėjo, kad ir ši patvinusi. Nors Aila to nežinojo, šiltas lietus suminkštino truputį požeminės sušalusios dirvos, kuri sudarė kietą kaip uola žemės paklotą.

Užmaskuoti skylę nebuvo taip lengva, kaip atrodė. Teko tolokai keliauti į žemupį, kad nuo skurdžių gluosnių krūmų pririnktų visą glėbį ilgų vytelių, papildant juos nendrėmis. Paguldytas virš duobės platus pintas kilimėlis įlinko per vidurį, tad teko prismeigti galus. Apibėrusi lapais ir šakelėmis Aila vis dar aiškiai jį įžiūrėjo. Nebuvo visiškai patenkinta, tačiau tikėjosi, kad pasiseks.

Visa purvina moteris kiūtino pasroviui ir ilgesingai žvelgė į upę, paskui sušvilpė Yhaha. Elniai nebuvo taip arti, kaip Aila manė. Jei lygumose būtu sausa, jie skubėtų pasiekti upę, bet vandens sklidinos balos ir laikini upokšniai leido gyvuliams judėti lėčiau. Aila buvo tikra, kad jaunų patinėlių banda neprieis pamėgtos perkėlos iki ryto.

Grįžusi į stovyklą, Aila su didžiuliu palengvėjimu nusigobė apsiautalus, nusiavė apavą ir įbrido į upę. Net nutvilkė, tačiau prie šalto vandens ji buvo pratusi. Nusipraususi purvą, apsiautalus ir apavą patiesė ant uolų atodangos. Įkalintos drėgnoje odoje pėdos pabalo ir susiraukšlėjo – netgi gerai įdiržę padai suminkštėjo, – tad Aila džiaugėsi saulės įkaitintais akmenimis. Ant sausų akmenų buvo galima ir laužą susikurti.

Sudžiūvusios apatinės pušų šakelės paprastai lieka sausos net pilant stipriausiai liūčiai. Nors susitraukusios iki krūmų dydžio, prie upės augančios pušys nebuvo išimtis. Sausų pinčių Aila buvo atsigabenusi, tad stvėrė ugnies akmenį, titnagą ir netrukus jau liepsnojo nedidukas lauželis. Iš pradžių maitino jį šakelėmis bei nedideliais pagaliukais, kol išdžiūvo didesnės, lėtai degančios malkos,

kaip vigvamas suremtos viena į kitą virš ugnies. Aila mokėjo įkurti ir išlaikyti laužą netgi per lietų – jei nepliaupdavo itin stipriai. Svarbiausia pradėti nuo mažo lauželio ir jį prižiūrėti, kol įsidegs pakankamai didelės malkos ir degdamos išdžius.

Po pirmo karštos arbatos gurkšnio Aila patenkinta atsiduso ir užvalgė kelioninių sausainių. Sausainiai buvo maistingi ir sotūs, juos buvo galima kramsnoti nesustojant, tačiau karštas skystimas malonino labiau. Nors kailis vis dar buvo drėgnas, moteris pasistatė palapinę netoli laužo, kad miegant jis toliau džiūtų. Pažvelgusi į vakaruose žvaigždes temdančius debesis ji vylėsi, kad vėl nepradės lyti. Paskui, meiliai paglosčiusi Yhaha, įropojo į kailį ir susirangė.

Buvo tamsu. Gulėdama visiškai ramiai, įtempusi jusles Aila bandė įsiklausyti. Greta muistėsi ir tyliai šnarpštė Yhaha. Moteris pasikėlė ir apsidairė. Rytų pusėje buvo galima įžiūrėti blyškų švytėjimą. Tada išgirdo garsą, nuo kurio plaukeliai ant sprando pasišiaušė. Staiga suprato, kas ją pabudino. Nedažnai tai girdėdavo, tačiau pažino, kad iš kito upės kranto sklinda urzgiantis urvinio liūto riaumojimas. Arklys nervingai sužvengė, ir Aila atsikėlė.

– Viskas gerai, Yhaha. Tas liūtas toli.

Moteris įmetė malkų į laužą.

– Tikriausiai čia tas pats urvinis liūtas, kurį girdėjau, kai praėjusį kartą čia buvome. Tikriausiai gyvena kažkur netoliese, kitapus upės. Laukia patinėlių. Džiaugiuosi, kad per liūtų teritoriją keliausime dieną, tik tikiuosi, prieš mums ten atsiduriant jie prisiris elnienos. Kuo puikiausiai galiu išsivirti arbatos – tada tikrai reikės susiruošti.

Švytėjimui rytiniame danguje rausvėjant, jaunoji moteris baigė krauti mantą į krepšius ir pritvirtino Yhaha pakinktus. Sukišusi į laikiklius prie krepšių tvirtai pririšo ietis, tada užšoko ant arklio, atsisėdo priekyje nešulių, tarp dviejų užaštrintų medinių iečių, kurios kyšojo į viršų.

Pajojėjusi atgalios bandos link, apsuko ją plačiu lankstu ir atsidūrė šiaurinių elnių užnugaryje. Paskui ragino arklį pirmyn, kol pastebėjo elnių patinėlius, tada sulėtino ir sekė iš paskos tolygiu tempu. Yhaha lengvai pritapo prie migruojančios bandos. Stebėdama gyvūnus iš patogaus aukščio ant arklio nugaros Aila pamatė, kad priartėjus prie upės vedlys sulėtino ir ėmė uosti sujudintų žemių bei lapų kvapą kelyje į spąstus. Nuo elnio sklido įspėjantis nerimas, netgi moteris sugebėjo jį pajusti.

Vedlys prasibrovė prie vandens kitu keliu, pro krūmais apaugusį krantą, tad Aila nusprendė, jog metas veikti. Ji sunkiai įkvėpė, palinko pirmyn ragindama kumelę, o kai ši nušuoliavo bandos link, moteris garsiai sušuko.

Paskutinis elnias šoko pirmyn aplenkdamas ir nustumdamas į šalį bėgančiuosius priekyje. Pamatę atlekiantį arklį su spiegiančia moterimi ant nugaros, visi elniai išsigandę puolė bėgti, tačiau atrodė, kad visi iki vieno vengia tako su spąstais. Ailai širdis krito į kulnus matant, kaip gyvūnai pakraščiu aplenkia, peršoka ar kaip nors kitaip sugeba išvengti duobės.

Paskui staiga pastebėjus sąmyšį greitai judančioje bandoje jai pasidingojo, kad mato, kaip pora ragų sminga žemyn visiems kitiems švytuojant ir sukantis erdvėje. Ištraukusi iš laikiklių ietis Aila nuslydo nuo arklio ir nukūrė vos liesdama kojomis žemę. Klampiame duobės dugno dumble mėgindamas iššokti murkdėsi šiaurinis elnias didelėmis akimis. Šįkart Aila tiksliai pataikė. Smeigė sunkią

ietį gyvuliui į sprandą ir prakirto arteriją. Didingas patinas susmuko ant duobės dugno – jo kančios baigėsi.

Viskas. Atlikta. Taip greitai ir daug lengviau nei įsivaizdavo. Aila alsavo sunkiai, tačiau ne dėl įstangų vos gaudė kvapą. Tiek minčių, nerimo ir energijos buvo sukaupta ruošiantis, kad tokia lengva egzekucija jų neišnaudojo. Aila vis dar buvo susijaudinusi ir neturėjo kur jaudulio perteklių išeikvoti, taip pat nieko, su kuo pasidalytų sėkme.

– Yhaha! Mums pavyko! Pavyko! – Riksmais ir mostais išgąsdinusi jaunąją kumelaitę Aila šoko jai ant nugaros ir kaip išprotėjusi pasileido per lygumą.

Kasos plaikstėsi už nugaros, akys karštligiškai spindėjo jauduliu, veide švietė maniakiška šypsena – tikra laukinė moteris. Dar labiau gąsdino – jei šalia būtų buvę kam išsigąsti – tuo, kad sėdėjo apžergusi laukinį gyvulį, kurio paklaikusios akys ir priplotos ausys bylojo apie kiek kitokį susijaudinimą.

Jos apsuko platų ratą, o grįždama Aila sustabdė arklį, nušoko ir bėgte ėmė spurtuoti. Šįkart pažvelgusi žemyn į murzginą duobę su negyvu šiaurės elniu, sunkiai šnopavo dėl pateisinamos priežasties.

Atgavusi kvapą moteris ištraukė ietį gyvuliui iš kaklo ir sušvilpė arkliui. Yhaha baidėsi. Prieš dėdama pakinktus Aila pabandė ją nuraminti drąsinimais ir meilikavimais, paskui nuvedė prie spąstų duobės. Neturėjo nei kamanų, nei apynasrio, su kuriais galėtų valdyti nervingą kumelę, tad Ailai teko ją įtikinėti ir raginti. Kai Yhaha pagaliau nusiramino, moteris pririšo tempimo virves nuo pakinktų prie elnio ragų.

– Dabar trauk, Yhaha, – drąsino ji, – visai kaip rąstą.

Kumelė pajudėjo, pajuto tempimą ir pasidavė atgal. Toliau raginama, vėl truktelėjo ir virvėms įsitempus įsirėžė. Lėtai, su visokeriopa Ailos pagalba, Yhaha ištraukė elnią iš duobės.

Moters nuotaika buvo pakili. Mažų mažiausiai tai reiškė, kad neteks darinėti gyvulio nešvarios duobės dugne. Aila nebuvo tikra, kiek dar Yhaha sutiks padaryti: vylėsi, jog arklys padovanos savo jėgą nugabenti elniui į slėnį, tačiau skubėti buvo nevalia. Vedant kumelę prie vandens teko elnio ragus painioti iš krūmų. Paskui Aila perkraustė krepšius, sudėjo vieną į kitą ir pririšo arkliui ant nugaros. Krovinys su dviem styrančiomis ietimis buvo gremėzdiškas, bet nuo didelio akmens Aila sugebėjo apžergti arklį. Basa moteris pasikėlė kailinį apsiautalą, kad nesušlaptų, ir paragino Yhaha bristi.

Paprastai ši upės vieta būdavo sekli, plati ir perbrendama – viena priežasčių, kodėl elniai instinktyviai pasirinkdavo šią vietą perkėlai, – tačiau lietus pakėlė vandens lygį. Yhaha sugebėjo išsilaikyti ant kojų stiprioje srovėje, o atsidūręs vandenyje elnias nesunkiai plūduriavo. Apie vieną gyvulio traukimo per vandenį privalumą Aila nepagalvojo. Vanduo nuplovė purvą ir kraują. Pasiekus kitą krantą, elnias buvo švarus.

Vėl pajutusi tempimą Yhaha truputį pasispyriojo, bet Aila tuo metu jau buvo nulipusi ir padėjo vilkti krovinį krantu. Elnias jau buvo vienu žingsneliu arčiau slėnio, tačiau prieš judant toliau Aila turėjo dar šį tą padaryti. Ji aštriu titnago peiliu perrėžė gyvuliui gerklę, paskui tiesiai įpjovė nuo išangės per pilvą, krūtinę, kaklą iki gerklės. Laikė peilį rodomuoju pirštu spausdama nugarėlę, o ašmenis pakėlusi, vos įsmeigusi per odą. Jei pirmą kartą įpjauni švariai, neliesdamas raumens, vėliau būna daug lengviau nudirti.

Kitas pjūvis viduriams pašalinti buvo gilesnis. Aila išvalė panaudojamas dalis – skrandį, žarnas, šlapimo pūslę – ir sudėjo jas atgal į pilvo ertmę kartu su valgomomis dalimis.

Viename iš krepšių susuktas laukė didelis žolės kilimėlis. Patiesusi jį ant žemės Aila kriuksėdama ir niurnėdama šiaip taip užstūmė

ant jo elnią. Uždengusi skerdeną dembliu tvirtai apvyniojo virvėmis, tada pritvirtino jas prie Yhaha pakinktų. Perkrovusi krepšius, į vietas sukišo ietis ir gerai pritvirtino ilgus jų kotus. Tada, jausdamasi savimi patenkinta, užsiropštė arkliui ant nugaros.

Maždaug trečdalį laiko ji sugaišo laipiodama šalinti kliūčių – žolės kuokštų, akmenų, krūmų – ir jau nebebuvo tokia patenkinta. Galiausiai tik ėjo greta kumelės, vis įkalbinėdama, meilikaudama, kol elnienos ryšulys už ko užkliūdavo – tada grįždavo atgal jo išpainioti. Tik sustojusi apsiauti apavo pastebėjo, kad įkandin seka hienų būrys. Iš svaidyklės paleisti akmenys parodė klastingoms maitėdoms saugų atstumą.

„Dvokiantys bjaurūs žvėrys", – galvojo Aila, traukiodama nosį ir purtydamasi iš pasišlykštėjimo. Suprato, kad jos irgi medžioja – netgi pernelyg gerai. Vieną tokią maitėdą nudobusi svaidykle, Aila išsidavė. Gentainiai sužinojo, kad ji valdo ginklą, todėl jiems teko moterį bausti. Brunas neturėjo pasirinkimo – tokie buvo genties papročiai.

Hienos nedavė ramybės ir Yhaha. Tai buvo stipriau nei instinktyvi plėšrūnų baimė. Kumelaitė niekada neužmirš būrio hienų, puolusių ją tada, kai Aila nugalabijo jauniklės motiną. Yhaha buvo sudirgusi. Tempti elnią į urvą pasirodė sudėtingiau, nei Aila tikėjosi. Vylėsi, kad namus pasieks dar neužklupus nakčiai.

Sustojo pailsėti toje vietoje, kur upė keičia kryptį. Kaskart sustoti ir pajudėti buvo sunku. Moteris pripildė vandenmaišį, o prisėmusi didelį vandeniui atsparų krepšį nunešė Yhaha, kuri tebebuvo pririšta prie dulkėto ryšulio su elniu. Išsitraukė kelioninį sausainį ir atsisėdo ant akmens pakramsnoti. Žiūrėdama į žemę nelabai ką matė, tik galvojo apie lengvesnį būdą parsigabenti laimikiui į slėnį. Kiek užtruko, kol ištryptos dulkės įsismelkė Ailai į sąmonę, tačiau tada ją

apėmė smalsumas. Žemė buvo sutrempta, žolė sulankstyta, pėdsakai švieži. Neseniai čia būta kažkokio didelio sujudimo. Moteris atsistojo atidžiau patyrinėti pėdsakų ir pamažu susidėliojo visą istoriją.

Iš pėdsakų sudžiūvusiame purve prie upės Aila suprato, kad čia – seniai gyvenama urvinių liūtų teritorija. Pagalvojo, jog netoliese turėtų būti nedidukas slėnis su stačiomis akmenuotomis sienomis ir jaukiais urvais, kuriuose liūtės kiek ankstėliau atsivedė po porelę liūtukų. Prie upės – mėgstama žvėrių poilsio vieta. Palikuonys žaisdami kovodavo dėl kruvino mėsos gabalo ir stengdavosi pieniniais dantukais atsiplėšti mažų kąsnelių, pasisotinę patinai drybsodavo rytmečio saulėje, o liesos patelės atlaidžiai stebėdavo žaidžiančius jauniklius.

Didžiuliai plėšrūnai buvo savo valdų viešpačiai. Jie neturėjo ko bijoti, jokios priežasties tikėtis, kad aukos juos užpuls. Normaliomis aplinkybėmis šiaurės elniai niekada neatklystų taip arti plėšrūnų, tačiau šūkaujanti ir rėkaujanti raita moteris sukėlė paniką. Srauni upė nesustabdė greitai lekiančios bandos. Jie metėsi skersai ir nė nesuvokę atsidūrė liūtų šeimos viduryje. Ir vieni, ir kiti buvo užklupti netikėtai. Sprunkantys elniai, per vėlai supratę, kad nuo vieno pavojaus pateko į kitą, gerokai baisesnį, pasileido į visas puses.

Aila pasekė pėdsakus ir rado istorijos pabaigą. Nespėjęs pasitraukti, kad išvengtų skriejančių kanopų, vienas liūtukas buvo sutryptas išgąsdinto elnio. Moteris atsiklaupė prie urvinio liūto mažylio ir patyrusia gydytojos ranka ėmė ieškoti gyvybės žymių. Liūtukas buvo šiltas, tikriausiai jam buvo sulaužyti šonkauliai. Buvo arti mirties, tačiau vis dar kvėpavo. Iš pėdsakų purve Aila matė, kad liūtė rado savo vaikelį, ragino jį atsistoti, tik veltui. Paskui, paklusdama visų žvėrių papročiui saugoti tą, kuris gali paeiti, nes privalu leisti silpniesiems mirti, kad kiti išgyventų, ji nukreipė dėmesį į kitą savo atžalą ir pasitraukė.

Tik žmonėmis vadinamų gyvūnų išgyvenimas priklauso daugiau ne nuo jėgos ir tinkamumo. Palyginti su savo mėsėdžiais varžovais, silpni žmonės yra priklausomi nuo bendravimo bei gailiaširdiškumo.

„Vargšas mažyli, – galvojo Aila, – motina negalėjo tau padėti, tiesa?“ Ne pirmą kartą jos širdį sujaudino sužeistas bejėgis padaras. Akimirką moteris svarstė, ar nepasiėmus liūtuko kartu į urvą, tačiau netrukus tokį sumanymą atmetė. Kai mokėsi gydytojos amato, Brunas su Krebu leisdavo jai į genties urvą parsinešti mažų gyvūnėlių, nors pirmą kartą kilo nemaža sumaištis. Vis dėlto Brunas uždraudė atsitempti vilko mažylį. Liūtukas jau buvo beveik tokio pat dydžio, kaip vilkas. Kurią dieną jis užaugs kaip Yhaha.

Moteris atsistojo, pažvelgė į gaištantį padarėlį, papurtė galvą ir nuėjo prie Yhaha tikėdamasi, kad krovinys pernelyg greitai neužstrigs. Vos pajudėjus Aila pastebėjo, kad hienos seka iš paskos. Ji pakėlė akmenį, ir būrys atsitraukė. Savaime suprantama. Pati gamta pasiūlė išeitį. Maitėdos aptiko liūtuką, tačiau Aila negalėdavo blaiviai mąstyti, jei kas būdavo susiję su hienomis.

– Nešdinkitės, jūs dvokiantys padarai! Palikit mažylį ramybėje!

Aila nubėgo atgal svaidydama akmenis. Iš viauktelėjimo suprato, kad vienas akmuo rado taikinį. Kai moteris pasileido į hienas kupina teisuoliško įtūžio, jos atsitraukė už ribos.

„Štai taip! Dabar jos laikysis atokiai.“ Aila stovėjo ginamai apžergus jauniklį. Paskui kreiva nuostabos grimasa iškreipė jos veidą. „Ką aš darau? Kodėl nuvijau jas nuo liūtuko, kuris vis tiek nugaiš? Jei leisiu hienoms prieiti, jos paliks ramybėje mane.

Negaliu pasiimti jauniklio kartu. Negaliu netgi jo panešti. Bent jau ne visą kelią. Turiu nerimauti, kaip parsigabenti elnią. Juokinga apie tai galvoti.

Argi? O jei Iza būtų mane palikusi? Krebas sakė, kad Izos kelyje mane paliko lokio dvasia, o galbūt urvinio liūto dvasia, nes niekas kitas nebūtų sustojęs. Iza negalėjo ištverti nepadėjusi sergančiam ar sužeistam. Štai kodėl ji buvo tokia puiki gydytoja.

Aš taip pat gydytoja. Iza mane išmokė. Galbūt šitas mažylis paliktas mano kelyje, kad aš jį surasčiau? Kai pirmą kartą parsinešiau į urvą sužeistą triušiuką, Iza pasakė, kad tai rodo, jog man skirta būti gydytoja. Na, o čia yra sužeistas mažylis. Negaliu jo paprasčiausiai palikti bjaurybėms hienoms.

Tik kaip ketinu gabenti šitą mažylį į urvą? Jei nebūsiu atsargi, sulaužytas šonkaulis gali pradurti plautį. Kad galėčiau jį judinti, privalau sutvarstyti. Galėtų tikti ta plati juosta, kurią naudojau Yhaha pakinktams. Turiu pasiėmusi." Aila švilptelėjo arkliui. Keista, Yhaha tempiamas krovinys už nieko neužsikabino, tačiau jaunoji kumelė buvo sudirgusi. Jai nepatiko būti urvinių liūtų teritorijoje, jos rūšį jie taip pat medžiodavo. Dar nervinosi po medžioklės, o stabčiojimas kas kelias akimirkas išpainioti sunkaus krovinio, kuris ribojo moters judėjimą, nepadėjo Yhaha nusiraminti.

Susitelkusi į liūto mažylį, Aila į arklio poreikius dėmesio nekreipė. Sutvarsčiusi plėšrūnų jaunikliui šonkaulius, tegalėjo sugalvoti vienintelį būdą jam pargabenti į urvą – uždėti Yhaha ant nugaros.

Tai buvo daugiau, nei kumelė galėjo ištverti. Kai moteris pakėlusi didžiulės katės jauniklį pamėgino užkrauti jai ant nugaros, kumelaitė atsistojo piestu. Supanikavusi pradėjo šokinėti ir spardytis, mėgindama atsikratyti svorio bei varžančių keistenybių, paskui pasileido per stepę. Į žolės demblį suvyniotas elnias šokinėjo ir kratėsi, kol galiausiai užkliuvo už akmens. Trukdis dar sustiprino Yhaha paniką ir sukėlė naują siautulingo spardymosi bei šokinėjimo bangą.

Staiga odinės juostos trūko ir nešulių krepšiai, nusverti sunkių ilgų iečių kotų, šoktelėję pasviro. Apstulbusi, išsižiojusi Aila stebėjo, kaip pernelyg sujaudintas arklys pašėlusiai lekia pirmyn. Krepšių turinys išbyrėjo ant žemės, išskyrus saugiai pritvirtintas ietis. Vis dar pritaisyti prie krepšių, priveržtų aplink kumelę, du ilgi kotai vilkosi iš paskos smaigaliais žemyn ir visiškai nekliudė jos greičiui.

Aila tučtuojau įvertino galimybes: ji suko smegenis mėgindama sugalvoti būdą nugabenti elnio skerdenai ir liūtukui atgal į urvą. Šiek tiek užtruko, kol Yhaha nusiramino. Nerimaudama, kad kumelė gali susižeisti, Aila švilpė, šaukė, norėjo bėgti iš paskos, tačiau bijojo trapiai hienų malonei palikti arba elnią, arba liūtuką. Švilpimas davė rezultatų. Šitą garsą Yhaha siejo su meilumu ir saugumu, tad atsiliepė. Apsukusi didelį ratą ji patraukė moters link. Kai išsekusi, apsiputojusi jaunoji kumelė galų gale prisiartino, Aila su palengvėjimu ją apkabino. Nurišusi pakinktus ir pavaržas atidžiai apžiūrėjo, kad įsitikintų, ar jauniklė nesusižeidė. Nuvargusi Yhaha stovėjo plačiai išžergusi priekines kojas, sunkiai šnopavo ir drebėjo, o kai prisišliejo prie moters, tyliai sužvengė.

– Pailsėk, Yhaha, – tarė Aila, kai arklys liovėsi drebėti ir, rodos, nurimo. – Man vis tiek reikia padirbėti.

Moteriai nė netoptelėjo pykti, kad kumelaitė pabėgo, spardėsi, išmėtė daiktus. Nemanė, kad gyvulys jai priklauso ar yra jai pavaldus. Yhaha buvo jos draugė, kompanionė. Jei supanikavo, vadinasi, turėjo pagrįstą priežastį. Iš jos buvo prašoma per daug. Aila jautė, jog turėjo sužinoti arklio ribas, užuot bandžiusi ją mokyti geresnio elgesio. Ailos požiūriu, Yhaha talkino jai laisva valia, o pati rūpinosi arkliu iš meilės.

Jaunoji moteris surinko išbyrėjusius daiktus, tada perdirbo pavaržų, krepšių ir pakinktų sistemą: abi ietis pritvirtino taip, kaip

jos buvo nukritusios – galiukais žemyn. Žolės kilimėlį, kuris buvo apvyniotas aplink elnią, pririšo prie abiejų polių ir šitaip sukūrė gabenimo platformą už arklio, tačiau pakylėtą nuo žemės. Prie jo pririšo elnią, paskui, atsargiai pritaisė ir praradusį sąmonę liūtuką. Pailsėjusi Yhaha tarsi noriau sutiko pavaržas bei pakinktus ir stovėjo ramiai, kol Aila viską reguliavo.

Kai krepšiai atsidūrė vietoje, Aila dar kartą apžiūrėjo liūtuką ir užsilipo Yhaha ant nugaros. Traukiant slėnio link, moterį apstulbino naujos transportavimo priemonės efektyvumas. Kadangi tik iečių galai vilkosi žeme, ryšulys nesikabino už kliūčių ir arklys gebėjo patempti svorį kur kas lengviau, tačiau Aila atsikvėpė tik pasiekusi slėnį bei urvą.

Ji sustojo pailsinti ir pagirdyti Yhaha, vėl apžiūrėjo liūtuką. Šis tebekvėpavo, bet Aila nebuvo tikra, ar išgyvens. „Kodėl jis buvo paguldytas mano kelyje?“ – mąstė ji. „Vos pamačius jauniklį derėjo pagalvoti apie savo totemą. Ar urvinio liūto dvasia norėjo, kad juo pasirūpinčiau?“

Tada moteriai toptelėjo dar viena mintis. Jei nebūtų nusprendusi pasiimti jauniklio, nieku gyvu nebūtų sugalvojusi savotiško vežimo. Ar totemas pasirinko tokį būdą jai parodyti? Ar tai buvo dovana? Kad ir kaip ten buvo, Aila neabejojo, jog liūtukas jos kelyje buvo paguldytas tikslingai, ir ji darys viską, ką galės, kad išgelbėtų jam gyvybę.

11

– Jondalarai, neprivalai čia pasilikti tik dėl manęs.

– Kas verčia galvoti, kad pasilieku tik dėl tavęs? – vyresnėlis atkirto labiau sudirgęs nei ketino parodyti. Jis nenorėjo išsiduoti suirzęs, tačiau Tonolano pastaboje buvo daugiau tiesos, nei jis norėjo pripažinti.

Jondalaras suprato, jog to laukė. Tik nenorėjo leisti sau patikėti, kad brolis tikrai pasiliks ir susituoks su Jetamija. Be to, jį taip pat nustebino staigus Tonolano apsisprendimas pasilikti su šaramudojais. Vyresnėlis nenorėjo grįžti vienas: kelionė būtų tokia ilga. Buvo ir kažkas gilesnio, kas paskatino staigų atsaką – anksčiau nuspręsti leistis į kelionę su broliu.

– Tau nereikėjo eiti su manimi.

Akimirką Jondalaras pagalvojo, jog brolis skaito jo mintis.

– Jaučiau, kad niekada negrįšiu namo. Na, nesitikėjau sutikti tą vienintelę moterį, kurią pamilsiu, tik jaučiau, jog privalau eiti, kol rasiu priežastį sustoti. Šaramudojai – geri žmonės. Tikriausiai dauguma žmonių tokie, kai pradedi juos pažinti. Aš apsisprendžiau apsistoti čia ir tapti vienu iš jų. Tu esi zelandonas, Jondalarai. Nesvarbu, kur esi, visada būsi zelandonas. Niekada kitoje vietoje nepasijusi kaip namie. Grįžk, brolau. Padaryk vieną tų moterų,

kurioms patinki, laimingą. Įsikurk, augink didelę šeimą ir pasakok savo ugniakuro vaikams apie ilgą kelionę ir brolį, kuris pasiliko. Kas žino? Galbūt vienas taviškių arba vienas maniškių kurią dieną nuspręs leistis į kitą ilgą kelionę ieškoti giminaičių?

– Kodėl aš labiau zelandonas nei tu? Kas verčia tave manyti, kad aš negaliu čia būti toks laimingas kaip tu?

– Pirmiausia, tu nesi įsimylėjęs. Net jei ir būtum, regztum planus, kaip parsivesti moterį, o ne pasilikti čia su ja.

– O kodėl tau nepasiėmus Jetamijos? Ji pajėgi, protinga, žino, kaip savimi pasirūpinti. Taptų puikia Zelandonijos moterimi. Netgi medžioja su geriausiais šaramudojų vyrais – ji puikiai išsiverstų.

– Nenoriu gaišti, švaistyti metus kelionei atgal. Radau moterį, su kuria noriu gyventi. Trokštu įsikurti, apsistoti, suteikti jai progą pradėti šeimą.

– Kas nutiko broliui, kuris ketino nueiti visą kelią iki Didžiosios Motinos Upės galo?

– Vieną dieną ten atsidursiu. Nėra ko skubėti. Žinai, ne taip jau toli. Galbūt kitą kartą eisiu su Dolandu mainyti druskos. Galėsiu pasiimti ir Jetamiją. Manau, keliauti jai patiktų, tačiau ilgai apsistojusi toli nuo namų ji nebūtų laiminga. Šiai moteriai tai svarbiau. Jetamija nepažinojo savo motinos, pati vos nemirė nuo paralyžiaus. Jos žmonės jai svarbūs, aš tai suprantu, Jondalarai. Turiu brolį, labai panašų į ją.

– Kodėl tu toks tikras, kad nesu įsimylėjęs? – Jondalaras nudelbė akis vengdamas brolio žvilgsnio. – Serenija labai graži, ir Darvui nepakenktų vyriškis greta, – aukštas šviesiaplaukis nusišypsojo, rūpesčio raukšlės ant kaktos išsitiesino. – Žinai, vieną dieną iš jo gali išeiti neblogas titnago apdirbėjas.

– Didysis brolau, seniai tave pažįstu. Jei gyveni su moterimi, nereiškia, kad iš tiesų ją myli. Žinau, jog pamėgai tą berniuką, tačiau tai nepakankama priežastis pasilikti ir pirštis jo motinai. Ne tokia ir prasta priežastis tuoktis, bet ne pasilikti. Jei nori, grįžk namo, susirask vyresnę moterį su keliais vaikais – tada galėsi būti tikras, kad tavo ugniakurą sups tuntas jauniklių, kuriuos galėsi paversti puikiais titnago apdirbėjais. Tik grįžk.

Dar Jondalarui nespėjus atsakyti, ne vyresnis nei dešimties berniukas atbėgo prie jų vos gaudydamas kvapą. Pagal savo amžių jis buvo aukštas, bet liesas, jo veidukas buvo liesas, o bruožai pernelyg subtilūs, švelnūs berniukui. Jo šviesai rudi plaukai buvo tiesūs ir nukarę, tačiau šviesrudės akys švytėjo gyvu protu.

– Jondalarai! – iškvėpė jis. – Visur tavęs ieškau! Dolandas pasiruošęs, upeiviai laukia.

– Pasakyk jiems, kad ateinam, Darvai, – šaramudojų kalba atsakė aukštas šviesiaplaukis. Vaikinukas šoko pirmyn. Kai vyrai pasisuko eiti, Jondalaras stabtelėjo. – Linkiu tau viso ko geriausio, mažasis brolau, – pasakė, o šypsena veide aiškiai rodė, jog kalba nuoširdžiai. – Negaliu pasakyti, kad nesitikėjau, jog įteisinsi viską oficialiai. Be to, gali nebandyti manęs atsikratyti. Ne kasdien brolis sutinka svajonių moterį. Nepraleisiu tavo tuoktuvių su mylima deive.

Tonolano veidą nušvietė šypsena.

– Supranti, Jondalarai, pirmą kartą išvydęs, tikrai pamaniau, kad tai deivė, graži jauna Motinos dvasia, atsiųsta, jog kelionė į aną pasaulį man būtų maloni. Būčiau išėjęs su ja nė nesipriešindamas... ir vis dar eičiau.

Sekdamas Tonolanui įkandin Jondalaras suraukė kaktą. Nenorėjo galvoti, kad brolis sektų paskui moterį į mirtį.

Kelias nuo skardžio per tamsų mišką leidosi zigzagais su staigiais posūkiais, tad buvo ne toks status. Kai pasiekė akmeninę sieną prie stačios uolos krašto, priešais atsivėrė toliai. Kruopščiai ištašytas takas aplink akmenų sieną buvo pakankamai platus, kad vienas greta kito tilptų du žmonės, nors ir ne itin patogiai. Apsukus sieną, Jondalaras kiek atsiliko nuo brolio. Nuo skardžio žvelgdamas į gilią, plačią Didžiąją Motiną Upę apačioje jis vis dar jautė gėlą paslėpsniuose, nors buvo peržiemojęs su šamudojais Dolando urve. Vis dėlto leistis atviru taku buvo geriausias galimas pasirinkimas.

Ne visi urviniai žmonės gyveno urvuose – neretai pastoges susiręsdavo ir atvirose vietose. Vis dėlto natūralios akmens priebėgos buvo labai vertinamos, ypač veriamai šaltomis žiemomis. Urvas ar uolos iškyša galėjo tapti geidžiama vieta, kuri kitais atvejais būtų atmesta. Dėl tokio nuolatinio būsto būdavo nepaisoma, rodos, neįveikiamų sunkumų. Jondalaras buvo gyvenęs stačių uolų urvuose su skardingomis atbrailomis, tačiau nebuvo matęs nieko panašaus į šį šamudojų urvą.

Gerokai ankstesniais amžiais žemės pluta, sudaryta iš nuosėdinio smiltainio, kalkakmenio ir skalūnų, buvo pakylėta iki ledu padengtų viršukalnių. Su minkštesniais akmenimis susimaišė kietesnės kristalinės uolienos, išspjautos besiveržiančių ugnikalnių, kuriuos pažadino tie patys poslinkiai. Lygumą, per kurią broliai keliavo praėjusią vasarą ir kuri kadaise buvo plačios žemyninės jūros baseinas, iš visų pusių supo kalnai. Bėgant amžiams, nuotėkis iš jūros prasigraužė kelią pro kalnagūbrį, kuris kitados jungėsi su didžiuoju kalnagūbriu šiaurėje ir driekėsi iki pietų. Baseinas išsausėjo.

Vis dėlto kalnai užleido kelią labai nenoromis. Lengviau pasiduodančios uolienos atidavė tik siaurutį plyšelį tarp užsispyrusių akmenų. Pro tą patį tarpelį prasiskverbė ir Didžioji Motina Upė, į

talpią visumą sukaupusi Seserį su visomis jos atšakomis bei intakais. Kone šimtą mylių keturi dideli tarpekliai buvo jos vartai į žemupį – galutinį tikslą. Pakeliui vietomis ji išsiliedavo kone per mylią, o kitur mažiau nei du šimtai jardų skyrė stačias pliko akmens sienas.

Atsitraukiančios jūros vandenys lėtai skverbdamiesi per šimtus kalnagūbrio jardų suformavo upeliukus, krioklius, tvenkinius ir ežerus, kurių dauguma paliks ženklą. Aukštai kairėje, pirmo siauro tarpeklio pusėje, visai netoli pradžios, buvo erdvi terasa – gilus platus iškyšulys stebėtinai lygiu pagrindu. Kadaise čia buvo maža įlankėlė, ežero užutėkis, vandens ir laiko išskaptuotas tvirtame pagrinde. Ežeras jau seniai pradingo ir paliko U formos terasą aukštai virš dabartinės vandens linijos; taip aukštai, kad netgi pavasario potvyniai, kurie dramatiškai pakeisdavo upės lygį, nepriartėdavo prie atbrailos.

Iki pat stataus nuolydžio plytėjo didelis žole apaugęs laukas, nors dirvos sluoksnis nebuvo gilus: tai liudijo pora seklių virimo duobių, iškastų iki pat akmens. Maždaug pusiaukelėje ėmė rastis krūmų ir nedidelių medelių, kibiai besiropščiančių į grublėtas sienas. Prie galinės sienos augo jau gana aukšti medžiai, o krūmai tankėjo ir ropštėsi į statų šlaitą. Arti galo šoninėje sienoje buvo išsikišusi aukšta smiltainio iškyša, kurios apačioje buvo gili įkirta. Po ja slėpėsi keletas iš medžių suręstų pastogių, dalijančių plotą į gyvenamąsias dalis, ir beveik apskrita atvira erdvė su pagrindiniu ugniakuru bei keliais mažesniais – tai buvo ir įėjimas, ir susirinkimų vieta.

Priešingame kampe buvo kitas vertingas dalykas. Ilgas siauras krioklys, krintantis nuo aukštos briaunos, išdykavo ant išsikišusių akmenų, paskui per mažesnę smiltainio iškyšą krito į gaivų baseinuką, o iš jo sruvo palei tolimąją sieną prie terasos galo, kur Tonolano su Jondalaru laukė Dolandas ir dar keli vyrai.

Dolandas pasveikino brolius, pasirodžiusius iš už išsikišusios sienos, paskui visi pradėjo kopti žemyn per kraštą. Jondalaras sunkiai žengė pirmyn paskui brolį ir pasiekė tolimąją sieną kaip tik tuo metu, kai Tonolanas ėmė leistis pavojingu taku palei mažą upeliuką, kuris keliomis kaskadomis krito į upę apačioje. Vietomis keliukas būtų buvęs neįveikiamas, jei ne sunkiai akmenyje iškalti siauri laiptukai ir tvirti virvių turėklai. Nuo kaskadomis krintančio ir nuolat tyškančio vandens takelis buvo pavojingai slidus net vasarą. Žiemą ši vieta virsdavo neįžengiama sustingusių varveklių karalyste.

Nors pavasarį buvo užtvindytas takas ir likę tik apledėję, sunkiai praeinami plotai, šaramudojai – gemzių medžiotojai šamudojai ir upės gyventojai ramudojai – lakstydavo aukštyn žemyn lyg žvitrios ožkas primenančios ir stačiose įkalnėse gyvenančios antilopės. Jondalaras, stebėdamas, kaip brolis beatodairiškai nieko nepaisydamas leidžiasi, tarsi būtų tam gimęs, pagalvojo, kad dėl vieno dalyko Tonolanas neklysta. Kad ir visą gyvenimą čia praleistų, niekaip nepriprastų prie tokio kelio į aukštą atbrailą. Dirstelėjęs į apačioje sūkuriuojančius upės vandenis jis pajuto pažįstamą maudulį slėpsnose, tada sunkiai įkvėpė, sukando dantis ir perlipo per kraštą.

Pajutęs, kaip koja slysta nematomu ledu, jis ne kartą buvo dėkingas už virves, tad, kai pasiekė upę, sunkiai atsikvėpė. Plūduriuojanti ir srovės siūbuojama prieplauka iš surištų rąstų buvo palyginti maloniai stabili. Ant pakeltos platformos, kuri dengė daugiau nei pusę prieplaukos, pūpsojo eilė medinių pastogių, panašių į esančias po smiltainio iškyša ant terasos viršuje.

Žingsniuodamas surištais rąstais į prieplaukos galą, kur Tonolanas kaip tik lipo į vieną pririštų laivų, Jondalaras apsikeitė sveikinimais su keliais plūduriuojančių namų gyventojais. Vos jam įlipus, vyrai atsistūmė ir ilgakočiais irklais pradėjo judėti prieš srovę.

Kalbėjosi visai nedaug. Gilią, stiprią tėkmę dar greitino pavasarinis tirpsmas, ir, kol upeiviai irklavo, Dolando vyrai stebėjo plaukiančias nuolaužas. Jondalaras atsilošė ir pagavo save mintijantį apie unikalius šaramudojų tarpusavio santykius.

Žmonės, su kuriais jis susipažino, išmanė skirtingas sritis, ir Jondalaras dažnai stebėdavosi, kaip jiems pavyko sukurti tokį ypatingą sambūvį. Kitur vieno urvo vyrai paprastai atlikdavo vieną funkciją, o moterys – kitą, kol veikla tapdavo taip susijusi su tam tikra lytimi, kad jokia moteris nebūtų dariusi to, kas buvo laikoma vyrų darbu, ir joks vyras nebūtų ėmęsis moters pareigų. Kituose urvuose tikslai ir ruoša buvo skirstomi pagal amžių: jaunesnieji atlikdavo daugiau jėgų reikalaujančius darbus, vyresnieji imdavosi sėslesnės veiklos. Buvo urvų, kuriuose už vaikus būdavo visiškai atsakingos moterys, kitur daugiau atsakomybės rūpinantis ir mokant jaunąją kartą priklausė senoliams – tiek vyrams, tiek moterims.

Šaramudojai išmanė visai skirtingas sritis, tad susiformavo dvi atskiros, tačiau susijusios grupės. Šamudojai tarp stačių uolų ir viršukalnių medžiojo gemzes bei kitus gyvūnus, o ramudojai upėje medžiojo – procesas labiau panėšėjo į medžioklę nei į žvejybą – didžiulius erškėtus, kurių ilgis kartais siekdavo trisdešimt pėdų. Taip pat gaudydavo ešerius, lydekas ir stambius karpius. Šitoks darbų pasidalijimas galėjo suskaldyti žmones į dvi atskiras gentis, bet juos siejo abipusis poreikis.

Šamudojai išmoko išdirbti dailią, nepaprastai švelnią gemzių odą. Ji buvo tokia unikali, kad net atokiau gyvenančios gentys atvykdavo mainytis. Paslaptis buvo rūpestingai saugoma, tačiau Jondalaras sužinojo, jog naudojami tam tikrų žuvų taukai. Šamudojams vertėjo palaikyti artimus santykius su ramudojais. Kita vertus, laivai buvo dirbinami iš ąžuolų, tik kai kurios detalės iš pušų ir

beržų, o ilgos šoninės lentos buvo sutvirtinamos kukmedžiais bei gluosniais. Kad rastų tinkamų medžių, upeiviams reikėjo kalnų gyventojų žinių apie mišką.

Šaramudojų gentyje visos šamudojų šeimos tarytum savo atitikmenį turėjo ramudojų šeimą, susijusią sudėtingomis giminystės linijomis, kartais net kraujo ryšiais. Jondalaras vis dar nebuvo jų visų išsiaiškinęs, tačiau, broliui vedus Jetamiją, per Tonolano porą jis staiga tapo apdovanotas gausybe abiejų grupių „pusbrolių“, nors moteris ir neturėjo gyvų kraujo giminaičių. Tikėtasi, kad bus laikomasi tam tikrų abipusių įsipareigojimų, nors Jondalarui tai reiškė ne daugiau nei tam tikrų pagarbių titulų vartojimą kreipiantis į naujuosius giminaičius.

Kaip nevedęs vyras, jis vis dar buvo laisvas išeiti, jei nori, nors su didesniu džiaugsmu būtų pasveikintas, jei pasiliktų. Vis dėlto dvi grupes saistę ryšiai buvo tokie stiprūs, kad, jei gyvenamieji būstai būtų perpildyti ir viena ar dvi šamudojų šeimos nuspręstų išsikraustyti ir pradėti naują urvą, juos papildančios ramudojų šeimos turėtų išsikraustyti kartu.

Egzistavo ypatingos apeigos ryšiams pakeisti, jei analogiškos šeimos nenorėdavo išsikraustyti, bet norėdavo kokios nors kitos. Vis dėlto šamudojai galėjo primygtinai reikalauti, o ramudojai būtų buvę priversti paklusniai sekti, nes teisę spręsti žemės reikalus turėjo šamudojai. Ramudojai nebuvo palikti visiškai be įtakos. Jie galėjo atsisakyti perkelti giminaičius šamudojus arba padėti jiems ieškoti tinkamos vietos, nes sprendimai, susiję su vandeniu, priklausė jiems. Paprastai bet koks svarbus nuosprendis, toks kaip išsikraustymas, būdavo planuojamas kartu.

Taip pat išsivystė papildomi tiek praktiniai, tiek ritualiniai santykius stiprinantys ryšiai, kurių dauguma buvo susiję su laivais.

Nors sprendimai dėl laivų ant vandens buvo palikti ramudojams, patys laivai priklausė šamudojams, kurie už naudojimą gaudavo pelno. Ginčai buvo sprendžiami labai sudėtingai, tačiau abipusės dalybos būdavo nenusakomai supratingos, o gerbiant vienas kito teises, teritoriją ir patyrimą, ginčų kildavo retai.

Statant laivus pajėgos būdavo sujungiamos dėl labai praktiškų priežasčių: reikėjo žemės gėrybių ir laivybos žinių, o tai leido šamudojams teisėtai savintis laivus, kuriais naudojosi ramudojai. Kasdienybė ryšius sutvirtino, nors nė vienos pusės moteris negalėjo tekėti už teisės į laivą neturinčio vyro. Tonolanas galės vesti mylimą moterį tik padėjęs statyti arba remontuoti laivą.

Jondalaras taip pat laukė statybų: jį domino neįprastas amatas. Buvo smalsu, kaip laivai statomi, kaip išjudinami ir valdomi. Žinoma, tam išsiaiškinti jis būtų mieliau sugalvojęs kitą dingstį nei brolio vedybos su šamudojų moterimi, tačiau šie žmonės nuo pat pradžių jį domino. Kaip negirdėtai lengvai jie keliavo didžiąja upe ir medžiojo milžiniškus eršketus.

Jie pažinojo upę ir visas jos nuotaikas, o Jondalaras sunkiai suvokė net jos talpą, kol nepamatė visų vandenų ir tai dar nepatvinusių. Vis dėlto ne iš laivo upės dydis tapo akivaizdus. Žiemą, kai takas palei krioklį pasidengdavo ledu ir tapdavo nenaudojamas, bet ramudojai dar nebūdavo persikraustę pas giminaičius šamudojus į viršų, mainai tarp grupių vykdavo su virvėmis ir didelėmis austinėmis platformomis, kurios nuo šamudojų terasos krašto būdavo nuleidžiamos ant ramudojų prieplaukos.

Atvykus zelandonams, krioklys dar nebuvo visiškai užšalęs, tačiau Tonolanas tikrai nebuvo tokios formos, kad galėtų kilti rizikingu būdu. Broliai buvo įkelti krepšyje.

Kai iš ten Jondalaras pirmą kartą išvydo upę, sukrėstas perprato visą Didžiosios Motinos Upės mastą. Veide atslūgo kraujas, širdis

ėmė daužytis pažvelgus žemyn į vandenį ir kalnus kitapus. Jį užplūdo baiminga pagarba, apėmė kuo didžiausias nuolankumas Motinai, iš kurios vaisiaus vandenų skausmingame kūrimo akte susiformavo upė.

Paskui vyras sužinojo, kad į aukštąją terasą yra ilgesnis ir lengvesnis, nors ir ne toks vaizdingas, kelias. Tai buvo dalis, kuris driekėsi iš vakarų į rytus per kalnų perėjas ir leidosi žemyn į plačią upės lygumą rytiniame vartų gale. Vakarinė kelio dalis, aukštikalnėmis ir kalvų papėdėmis vedanti prie siaurų tarpeklių pradžios, buvo ne tokia lygi, tačiau vietomis suko prie upės kranto. Jie traukė į vieną tokių vietų.

Kai laivas jau stūmėsi iš upės vidurio pilko smėlio pakrantėje pas jausmingai mojuojantį būrelį, išgirdęs aiktelint vyresnėlis apsidairė.

– Jondalarai, žiūrėk! – rodydamas prieš srovę sušuko Tonolanas.

Su visa grėsminga prabanga giliu upės viduriu jų link artėjo didžiulis, rantytas, žvilgantis ledkalnis. Skaidrių kristalinių briaunų atspindžiai suteikė monolitui neįtikėtiną švytėjimą, tačiau melsvai žalios šešėliuotos gilumos slėpė netirpią šerdį. Patyrę irkluotojai sumaniai pakeitė laivo greitį ir kryptį, paskui pasukę irklus stabtelėjo pažiūrėti, kaip mirtinai abejinga žvilganti šalčio siena slysta pro šalį.

– Niekada neatsuk nugaros Motinai, – išgirdo Jondalaras priešais stovinčio vyro pastabą.

– Sakyčiau, šitą atsinešė Sesuo, Markenai, – pastebėjo greta stovintysis.

– Kaip... didelis ledas... iki čia atkeliavo, Karlonai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Ledkalnis, – tarė Karlonas, pavartodamas Jondalarui naują žodį. – Tikriausiai jis atskilo nuo judančio ledyno kažkur tuose kalnuose, – tęsdamas smakru mostelėjo per petį baltų viršukalnių kryptimi, nes vėl pradėjo irkluoti. – O gal atkeliavo dar toliau iš šiaurės, tikriausiai Seserimi. Ji gilesnė, neskyla į šitiek atšakų – ypač šiuo metų laiku. Tu matai toli gražu ne visą ledkalnį. Didžioji jo dalis – po vandeniu.

– Sunku patikėti, kad... ledkalnis... toks didelis, atkeliavo taip toli, – pastebėjo Jondalaras.

– Ledų sulaukiam kiekvieną pavasarį. Ne visada tokių didelių. Ilgai tai netruks: ledas iškorijęs. Vienas geras smūgis, ir jis suskilinėtų, o pasroviui viduryje upės dunkso povandeninė uola. Nemanau, kad ledkalnis prasibraus pro vartus, – pridūrė Karlonas.

– Vienas geras bumbtelėjimas ir mes taip pat subyrėtume, – įsiterpė Markenas. – Štai kodėl niekada neatsukame nugaros Motinai.

– Markenas teisus, – patvirtino Karlonas. – Niekada negali būti tikras. Ši upė randa gana nemalonių būdų priminti, kad atkreiptum į ją dėmesį.

– Kiek žinau, kai kurios moterys taip pat mėgsta taip elgtis, tiesa, Jondalarai?

Jondalaras staiga pagalvojo apie Maroną. Išmani šypsena brolio veide leido jam suprasti, kad Tonolanas taip pat būtent ją turėjo omenyje. Jis jau senokai buvo susimąstęs apie moterį, kuri per vasaros susirinkimą tikėjosi tapti jo pora. Su ilgesio skausmu jis ėmė galvoti, ar dar kada ją pamatys. Marona buvo graži moteris. „Vis dėlto ir Serenija graži, – nepaliovė mintijęs. – Gal derėtų jai pasipiršti? Tam tikru požiūriu ji šaunesnė už Maroną." Serenija buvo vyresnė, tačiau Jondalaras dažnai pajusdavo, kad jį traukia vyresnės

moterys. „Kodėl nesusituokus tą pačią dieną kaip Tonolanas ir paprasčiausiai nepasilikus?

Kaip seniai mes išėję? Daugiau nei metai: palikome Dalanaro urvą praėjusį pavasarį. Tonolanas atgalios neis. Visi džiaugiasi dėl jo ir Jetamijos. Tikriausiai derėtų luktelti, Jondalarai, – tarė sau. – Juk nenori tą dieną atimti dėmesio iš jų... Serenija gali pamanyti, kad tai tik neplanuotas priedas.... Vėliau..."

– Kur taip užtrukot? – atsišaukė nuo kranto. – Laukiam jūsų, o juk ėjome ilgesniu taku, pėsčiomis.

– Teko ieškoti šitų dviejų. Man regis, jie ketino pasislėpti, – juokdamasis atsakė Markenas.

– Dabar per vėlu slėptis, Tonolanai. Šitoji tave jau sužvejojo! – šūktelėjo vyras, paskui Jetamiją brendantis padėti pritraukti laivą prie kranto. Jis judesiais parodė neva metamą ir ištraukiamą harpūną.

Jetamija nuraudo, paskui nusišypsojo.

– Na, Baronai, turi pripažinti, kad jis – neblogas laimikis.

– Tu gerai žvejoti, – atsiliepė Jondalaras. – Anksčiau jis visada atitrūkti.

Visi nusijuokė. Nors Jondalaras netobulai valdė kalbą, visiems buvo malonu, kad jis įsijungė į pokalbį. Be to, suprato geriau negu kalbėjo.

– O kaip derėtų žvejoti tokį dičkį kaip tu, Jondalarai? – pasiteiravo Baronas.

– Tinkamas masalas! – pašmaikštavo Tonolanas šypsodamasis Jetamijai.

Laivas buvo ištrauktas į siaurą akmenuoto smėlio pakrantę, o, keleiviams išlipus, iškeltas ir nuneštas šlaitu į didelį išvalytą plotą viduryje tankios bekočių ąžuolų giraitės. Buvo akivaizdu, kad

proskyna naudojama jau seniai. Visur buvo prikritę rąstgalių ir skiedrų – laužavietė priešais didelę pašiūrę viename krašte tikrai nestokojo kuro, – tačiau būta rąstų, pragulėjusių taip ilgai, kad pradėjo pūti. Veikla buvo sutelkta keliose vietose ir visose būta laivo tam tikroje statybos stadijoje.

Nuleidus ant žemės laivą, atvykėliai nuskubėjo prie viliojančios laužo šilumos. Keletas kitų liovėsi dirbę ir prisijungė. Medinėje iš rąsto išskaptuotoje geldoje garavo aromatinga žolelių arbata. Sumerkus puodelius gelda sparčiai ištuštėjo. Apvalūs kaitinimo akmenys iš upės pakrantės buvo sukrauti šalimais, o murzginame griovyje už rąsto gulėjo tižus gniutulas šlapių lapų, kurių rūšių jau nebuvo įmanoma atskirti.

Gelda buvo labai patogi ir netrukus vėl buvo pripildyta. Du žmonės apvertė rąstą, kad išpiltų arbatos drumzles, o trečiasis į laužą sudėjo kaitinimo akmenis. Arbata buvo laikoma lovyje, kad visi kada panorėję galėtų atsigerti, o virimo akmenys būdavo lauže, kad atšalusį puodelį būtų galima pašildyti. Smagiai pašmaikštavę, pasišaipę iš susiruošusios tuoktis poros, susirinkusieji padėjo medinius arba tankiai suausto pluošto puodelius ir nulingavo dirbti. Tonolanas savo įšventinimą į laivų statytojus turėjo pradėti nuo sunkesnio darbo – nuversti medį, – kuriam reikėjo menkesnių įgūdžių.

Jondalaras įsijautė į pokalbį su Karlonu ramudojų vado mėgstamiausia laivų tema ir pilte užpylė šį klausimais.

– Koks medis labiausiai tikti laivai statyti? – teiravosi Jondalaras.

Karlonas, patenkintas savimi ir mėgaudamasis akivaizdžiai protingo jauno vyriškio susidomėjimu, leidosi gyvai aiškinti.

– Tinkamiausias – žalias ąžuolas. Jis tvirtas, tačiau lankstus, stiprus, bet ne per sunkus. Perdžiūvęs netenka lankstumo, tačiau

galima jį nukirsti žiemą ir laikyti duburyje ar pelkėje metus, gal net dvejus. Jei palaikysi ilgiau, medis įmirks ir bus sunku apdirbti, be to, laivas sunkiai išlaikys pusiausvyrą vandenyje. Svarbiausia išsirinkti tinkamą medį, – kalbėdamas Karlonas traukė į mišką.

– Didelį? – pasmalsavo Jondalaras.

– Ne vien dydis svarbu. Pagrindui ir lentoms reikia aukštų medžių tiesiais kamienais, – Karlonas vedėsi ilgšį zelandoną į tankiai suaugusią giraitę. – Tankiose giriose medžiai ieško saulės, todėl išsistiebia aukšti...

– Jondalarai!

Kviečiamas vyresnėlis pakėlė nuostabos kupinas akis. Tonolanas su keliais vyrais spietėsi aplink didžiulį ąžuolą, apsuptą kitų aukštų tiesių medžių, kurių šakos prasidėjo gana aukštai.

– Džiaugiuosi tave matydamas! Galėsi padėti mažajam broliukui. Ar žinai, kad negalėsiu tuoktis, kol nebus pastatytas naujas laivas, o šitą, – jis išraiškingai parodė į aukštąjį medį, – reikia nukirsti „apkalos juostoms“, kad ir kas tai būtų. Tik pažiūrėk, koks jis milžiniškas! Nė nežinojau, kad medžiai gali užaugti tokie dideli, – daug laiko atims, kol jį nuversime. Didysis brolau, tikriausiai pasensiu, kol susituoksiu.

Jondalaras nusišypsojo ir papurtė galvą.

– Apkalos juostos yra lentos, iš kurių daromi didesnių laivų šonai. Jei ketini būti šaramudojas, privalai tai žinoti.

– Ketinu būti šamudojas. Laivus paliksiu ramudojams. Geriau suprantu gemzių medžioklę. Be to, anksčiau aukštikalnių pievose esu medžiojęs kalnų ožius ir muflonus. Ar pagelbėsi? Mums reikia visų raumenų, kuriuos tik galima pasitelkti.

– Jei nenoriu, kad vargšei Jetamijai tektų laukti, kol tu pasensi, tikriausiai teks. Be to, bus įdomu pažiūrėti, kaip tai daroma, – atsakė

Jondalaras ir atsisukęs į Karloną pridūrė šaramudojų kalba: – Padėti Tonolanui kirsti medį, pasikalbėti vėliau?

Karlonas neprieštaraudamas nusišypsojo, paskui pastovėjo žiūrėdamas, kaip lekia pirmos skiedros, tačiau ilgai nepasiliko. Užtruks kone visą dieną, kol girios milžinas kris, o prieš tam įvykstant visi susirinks aplink.

Pradėjus aukščiau ir stačiu kampu leidžiantis žemesnių horizontalių įkirtų link, atsiskyrė nedidelės skiedros. Akmeniniai kirviai smigo negiliai. Kad būtų stipri, geležtė turėjo būti tam tikro storio, ir labai giliai prasiskverbti į medį ji negalėjo. Šitoks brovimasis į senovinio milžino šerdį labiau panėšėjo į graužimą nei kirtimą, tačiau kiekviena skiedra buvo žingsnelis pirmyn.

Dienai baigiantis, kirvis buvo duotas Tonolanui. Visiems susirinkus šalimais jis kelis kartus užsimojo, tada atšoko, išgirdęs traškesį ir pamatęs, kaip masyvus kamienas susiūbuoja. Iš pradžių aukštas ąžuolas sviro lėtai, o krisdamas įgijo pagreitį. Didžiulis senas medis atplėšė greta augančių milžinų šakas, mažesnes pasiėmė kartu, o įveikęs pasipriešinimą, nugrumėjo ant žemės, atšoko, suvirpėjo ir nurimo.

Mišką pripildė tyla. Tarsi žemai lenkdamiesi nurimo net paukščiai. Didžiulis senas ąžuolas buvo parblokštas ant žemės, atskirtas nuo gyvastį teikiančių šaknų, o strampgalys kaip atvira žaizda žiojėjo blyškiuose girios šešėliuose. Paskui Dolandas ramiai ir oriai priklaupė greta rantuoto kelmo ir plikomis rankomis išrausė nedidelę duobelę. Į ją įmetė gilę.

– Palaimintoji Mudo, priimk mūsų auką ir suteik gyvybę kitam medžiui, – pasakęs užbėrė sėklą ir užpylė puodelį vandens.

Išsiruošus į ilgą kelią aukšto iškyšulio link, saulė jau leidosi į ūkanotą horizontą debesis pavertusi auksaspalviais kaspinais. Kol

žmonės pasiekė senąją įlanką, dangus pakeitė visą spektrą: iš auksinio ir bronzinio virto raudonu, o galiausiai tamsiai rausvai violetiniu. Apsukus išsikišusią sieną Jondalaras sustojo nepajėgdamas atsispirti atsivėrusio vaizdo grožiui. Pernelyg sužavėtas reginiu, nors kartą nepabūgo staigaus skardžio ir paėjėjo kelis žingsnius palei kraštą. Didžioji Motina Upė, rami ir sklidina, kaip veidrodis atspindėjo ryškiaspalvį dangų, tamsėjančių kalnų šešėlius, o jos viliojamai lygų paviršių gaivino gili srovė.

– Gražu, tiesa?

Jondalaras atsisuko į balsą ir nusišypsojo priėjusiai moteriai.

– Taip. Nuostabu, Serenija.

– Šiąnakt bus didelė šventė Jetamijos ir Tonolano garbei. Jie laukia – turėtum eiti.

Moteris pasisuko eiti, tačiau Jondalaras sugriebė ją už rankos ir laikydamas stebėjo, kaip paskutiniai saulėlydžio gaisai atsispindi jos akyse.

Serenija buvo nuolaidžiai švelni, visada palanki, bet tai neturėjo nieko bendra su amžiumi – ji buvo vos keleriais metais už jį vyresnė – ir su nuolaidžiavimu. Moteris nekėlė reikalavimų, neturėjo lūkesčių. Pirmojo sutuoktinio ir antrosios meilės mirtis dar prieš tuoktuves, antrojo kūdikio, kuris būtų palaiminęs santuoką, praradimas sutaikstė ją su sielvartu. Išmokusi gyventi su savuoju, ji sugebėjo sugerti kitų skausmus. Kad ir kokiai širdgėlai ar nusivylimui užklupus, žmonės atsigręždavo šią moterį ir jiems visada palengvėdavo, nes ji už užuojautą neužkraudavo jiems dėkingumo naštos.

Gebėdama nuraminti galvos netekusius artimuosius ar įsibaiminusius pacientus, Serenija dažnai talkindavo Šamudai ir kartu įgijo šiokių tokių medicininių įgūdžių. Su Jondalaru taip pat susipažino padėdama gydytojui slaugyti sveikstantį Tonolaną. Kai brolis

pasveiko ir sustiprėjo tiek, kad galėtų kraustytis prie Dolando ir Rošarijos ugniakuro, o ypač arčiau Jetamijos, Jondalaras apsigyveno su Serenija ir jos sūnumi Darvu. Jis neprašė, o ji nesitikėjo.

„Jos akyse visuomet tik atspindžiai, – galvojo Jondalaras lenkdamasis švelniai pasveikinti moterį bučiniu prieš traukdamas žaižaruojančių laužų link. – Niekaip nepavyksta pažvelgti į gilumą." Jis greitai nustūmė spontanišką mintį, kad jaučiasi už tai dėkingas. Rodės, Serenija pažinojo jį geriau nei jis pats ir suprato vyro nesugebėjimą visiškai atsiduoti, įsimylėti taip, kaip Tonolanas. Atrodė, moteris netgi supranta, jog emocingumo stygių Jondalaras kompensuoja mylėdamasis su tokiu patyrimu, kad jai telieka aikčioti. Ji tai priėmė taip, kaip priimdavo jo kartkartėmis užplūstančią blogą nuotaiką – neįžiebdama kaltės jausmo.

Moteris tikrai nebuvo uždara – šypsojosi ir kalbėjo lengvai, – tik santūri ir nelengvai pasiekiama. Jondalarui pavykdavo įžvelgti blyksnį kažko daugiau tik tada, kai ji žiūrėdavo į savo sūnų.

– Kur taip užsibuvot? – su palengvėjimu ištarė berniukas, pamatęs juos ateinančius. – Valgyti paruošta, tačiau visi laukia jūsų.

Darvas matė motiną su Jondalaru tolimajame gale, tačiau nenorėjo jiems trukdyti. Iš pradžių apmaudavo, kad tenka dalytis motinos dėmesiu prie ugniakuro, bet suvokė, kad, užuot dalijusis motinos laiku, atsirado dar vienas juo besirūpinantis žmogus. Jondalaras su berniuku kalbėjosi, pasakojo kelionės nuotykius, aptarinėjo medžioklę, papročius ir klausėsi neapsimestinai susidomėjęs. Darvas dar labiau pradžiugo ir susijaudino, kai Jondalaras jam atskleidė kai kurias įrankių gamybos paslaptis. Berniukas puolė prie amato su tokiu polinkiu, kad nustebino juodu abu.

Paauglys netvėrė džiaugsmu, kai Jondalaro brolis nusprendė tuoktis su Jetamija ir pasilikti, nes iš visos širdies troško, kad

Jondalaras taip pat liktų ir vestų jo motiną. Darvas labai supratingai nesipainiodavo po kojomis, kai juodu būdavo drauge, saviškai stengdamasis nekliudyti šiems santykiams. Berniukas nesuvokė, tačiau pats juos skatino.

Tiesą sakant, Jondalaras visą dieną nerimo. Susivokė vertinantis Sereniją. Jos plaukai buvo šviesesni nei sūnaus, veikiau tamsiai gelsvi nei rudi. Ji nebuvo liesa, tačiau tokia atrodė, nes buvo aukšta. Ši buvo viena iš nedaugelio sutiktų moterų, kurios siekė Jondalarui iki smakro, jam toks ūgis atrodė patogus. Motina ir sūnus buvo aiškiai panašūs, net iš šviesrudžių akių, nors berniukui stigo jos ramumo. Be to, subtilūs moters bruožai buvo gražūs.

„Su ja galėčiau būti laimingas, – mąstė Jondalaras. – Kodėl tiesiai jos nepaklausiu?" Tą akimirką jis nuoširdžiai troško Serenijos, norėjo gyventi kartu.

– Serenija?

Ji pažvelgė į vyrą ir buvo pakerėta ištikimų mėlynų akių traukos. Jondalaras sutelkė į moterį savo poreikį, visą troškimą. Jo žavesio jėga – nesąmoninga ir dėl to dar galingesnė – užklupo ją netikėtai ir pralaužė gynybą, kurią ji taip rūpestingai rentė, kad išvengtų skausmo. Serenija buvo atvira, pažeidžiama, išjudinta kone prieš savo valią.

– Jondalarai... – Moters palankumas buvo numanomas iš balso tono.

– Aš... šiandien daug galvojau, – jis sunkiai ieškojo žodžių. Galėjo apibūdinti daugumą sąvokų, tačiau buvo nelengva išsakyti savo mintis. – Tonolanas... mano brolis... Toli kartu nukeliavome. Dabar jis myli Jetamiją, nori pasilikti. Jei tu... aš noriu...

– Nagi, judu. Visi alkani, maistas... – Tonolanas užsičiaupė tą pat akimirką, kai pamatė juos stovinčius gretimais, paskendusius

vienas kito akių gelmėse. – Oi... Apgailestauju, brolau. Regis, ne laiku įsiterpiau.

Juodu atsitraukė, akimirka buvo praėjusi.

– Viskas gerai, Tonolanai. Negalima versti visų laukti. Pasikalbėsim vėliau, – atsakė Jondalaras.

Kai dirstelėjo į Serenijҫą, ji atrodė nustebusi, sutrikusi, tarsi nesuprastų, kas jai užėjo, ir iš visų jėgų bandė atkurti šaltakraujiškumo skydą.

Įėję po smiltainio iškyša, Jondalaras su Serenija pajuto didžiulio pagrindinio laužo šilumą. Jiems pasirodžius visi susirado vietas aplink Tonolaną su Jetamija, kurie stovėjo tuščios erdvės už laužo viduryje. Pasižadėjimo puota pradėjo švenčių laikotarpį, kurio kulminacija taps tuoktuvės. Tuo metu jaunosios poros bendravimas bus griežtai apribotas.

Porą gaubė jauki, bendrumo jausmo persmelkta, žmonių suformuota erdvė. Jaunuoliai susikibo rankomis ir, vienas kito akyse įžvelgdami tik tobulybę, geidė visam pasauliui pranešti apie savo džiaugsmą, patvirtinti įsipareigojimus vienas kitam. Pirmyn žengė Šamuda. Jetamija su Tonolanu atsiklaupė, kad gydytojas ir dvasinis vadovas galėtų jiems ant galvų uždėti karūnas iš ką tik sužydusių gudobelių. Vis dar ranka rankon jaunuoliai tris kartus buvo apvesti aplink laužą ir susirinkusiuosius, paskui vėl atsistojo į vietą ir uždarė ratą apsupdami šaramudojų urvą savo meile.

Šamuda atsigręžė į juos ir iškėlęs rankas prabilo:

– Ratas prasideda ir baigiasi toje pačioje vietoje. Gyvenimas yra ratas, kuris prasideda ir baigiasi Didžiąja Motina – Pirmąja Motina, vienumoje sukūrusia visą gyvybę, – virpantis balsas lengvai sklido virš nuščiuvusios minios ir traškančių liepsnų. – Palaimintoji Mudo yra mūsų pradžia ir pabaiga. Iš jos išėjome, į ją sugrįšime. Ji

visokeriopai viską mums paruošė. Mes jos vaikai, visa gyvybė kyla iš jos. Mudo dovanai ir apsčiai visko teikia. Iš jos kūno mes pragyvename: gauname maisto, vandens ir pastogę. Jos dvasia teikia išminties ir nuoširdumo dovanas: gebėjimus ir įgūdžius, ugnį ir draugystę, tačiau didesnės malonės kyla iš jos visa apimančios meilės.

Didžioji Motina Žemė džiaugiasi savo vaikų laime. Ją džiugina mūsų pomėgiai, todėl ji suteikė nepaprastą malonumo dovaną. Mes ją gerbiame, lenkiamės jai, kai dalijamės šia malone. Palaimintosioms ji suteikia didžiausią dovaną ir apdovanoja stebuklinga galia kurti gyvybę, – Šamuda pažvelgė į jaunąją moterį. – Jetamija, tu esi tarp palaimintųjų. Jei visokeriopai gerbsi Mudo, gali būti apdovanota gyvenimo dovana ir suteikti gyvybę, o gyvybės dvasia, kurią tu paskleisi, kyla tik iš Didžiosios Motinos.

Tonolanai, įsipareigodamas aprūpinti kitą, tampi kaip toji, kuri aprūpina mus visus. Šitaip pagerbta, ji taip pat gali apdovanoti tave kūrimo galia, kad vaikas, gimsiantis iš moters, kuria tu rūpiniesi, ar kitos Mudo palaimintosios, turėtų tavo dvasią, – Šamuda apžvelgė susirinkusiuosius. – Kai rūpinamės ir aprūpiname kitus, pagerbiame Motiną ir esame palaiminami jos vaisingumu.

Tonolanas ir Jetamija šypsojosi vienas kitam, o Šamudai pasitraukus, atsisėdo ant austų demblių. Tai buvo ženklas pradėti puotą. Jaunajai porai pirmiausia buvo atnešta nestipraus alkoholinio gėrimo, pagaminto iš pienių žiedų ir medaus, kuris fermentavosi nuo praėjusios jaunaties. Paskui gėrimas buvo perduodamas iš rankų į rankas.

Gundantys aromatai visiems priminė, kaip sunkiai jie tądien dirbo. Netgi tie, kurie buvo pasilikę aukštoje terasoje, gerai paplušėjo – tai tapo akivaizdu atnešus pirmą neregėtai kvapnų patiekalą. Ant medinės lentos priešais atvirą ugnį iškepą baltažuvę, tą rytą

sugautą žuvų spąstais, Tonolanui ir Jetamijai patiekė Markenas su Tolija – jiems gimininga ramudojų šeima. Vietoje padažo buvo patiekta virtų ir į tyrę suplaktų rūgštynių.

Jondalaras naują skonį akimirksniu pamėgo ir pripažino puikiu priedu prie žuvies. Prie patiekalo buvo išdalyti krepšeliai su užkandomis. Tolijai atsisėdus, Jondalaras pasiteiravo, kas tai.

– Praėjusį rudenį surinkti bukų riešutai, – atsakė moteris ir pradėjo smulkiai aiškinti, kaip su mažomis aštriomis titnago geležtėmis nulupamos kietos diržingos išorinės odelės, paskui riešutai rūpestingai apkepinami kartu su karštomis anglimis plokščiuose pusdubenio formos krepšiuose vis judinant, kad neapdegtų, ir galų gale apvoliojami jūros druskoje.

– Tolija atnešė druskos, – įsiterpė Jetamija. – Tai dalis jos dovanos nuotakai.

– Ar daug mamutojų gyvena prie jūros, Tolija? – pasiteiravo Jondalaras.

– Ne, mūsų stovykla buvo arčiausiai Berano jūros. Dauguma mamutojų gyvena toliau į šiaurę. Jie yra mamutų medžiotojai, – išdidžiai pridūrė moteris. – Kasmet keliaujame į šiaurę medžioti.

– Kaip tu vedei mamutoję? – šviesiaplaukis zelandonas pasiteiravo Markeno.

– Pagrobiau, – atkirto tas ir mirktelėjo jaunai apkūniai moteriškaitei.

– Tai tiesa, – nusišypsojo Tolija. – Žinoma, viskas buvo suplanuota.

– Mes susipažinome, kai su prekeiviais keliavau į rytus. Leidomės iki pat Motinos Upės deltos. Tai buvo pirmoji mano kelionė. Nesvarbu, šaramudojė ji ar mamutojė, atgal be jos nebūčiau grįžęs.

Markenas su Tolija papasakojo apie sunkumus, su kuriais susidūrė panorę susituokti. Ilgai teko derėtis, kol susitarė, paskui

Markenui teko ją pagrobti, kad pergudrautų tam tikrus papročius. Žinoma, Tolija pati to norėjo: be jos sutikimo tuoktuvės nebūtų įvykusios. Vis dėlto būta precedentų. Nors nedažnai, panašių santuokų pasitaikydavo ir anksčiau.

Žmonių populiacijos buvo negausios ir taip plačiai išsimėčiusios, kad retai įžengdavo vienos į kitų teritorijas, todėl retas kontaktas su atsitiktiniu nepažįstamuoju buvo neįprastas, naujas. Gal iš pradžių kiek nepatiklūs, budrūs, žmonės paprastai nebūdavo priešiški ir dažniausiai atvykėlius sutikdavo maloniai. Medžiotojai buvo pratę toli keliauti, dažnai paskui migruojančias bandas, tačiau būta ir senų individualių kelionių tradicijų.

Trintis dažniausiai išsivystydavo iš familiarumo. Priešiškumas dažniausiai kildavo bendruomenėje ir ja apsiribodavo – jei egzistavo apskritai. Karštą būdą tvardė elgesio kodeksai, dažniausiai apibrėžti nusistovėjusių papročių, nors šie nebuvo nepajudinamai griežti. Šaramudojai su mamutojais palaikė gerus mainų santykius, be to, kalbų ir papročių būta panašių. Pirmieji Didžiąją Motiną Žemę vadino Mudo, antrieji – Muta, tačiau visiems ji buvo dievybė, pramotė, pirmoji motina.

Mamutojai buvo sukūrę ryškų, savitą atvirų ir draugiškų žmonių įvaizdį. Būdami grupėje, jie nieko nebijojo: šiaip ar taip, buvo mamutų medžiotojai. Jie buvo išskirtiniai, pasitikintys savimi, naivoki ir įsitikinę, kad visi supranta jų kalbą. Nors Markenui atrodė, jog diskusijos niekada nesibaigs, suorganizuoti tuoktuves nebuvo baisiai sunku.

Tolija buvo tipiška mamutojė: atvira, draugiška, įsitikinusi, kad visiems patinka. Tiesą sakant, mažai likdavo abejingų atviram jos džiaugsmingumui. Niekas niekada neįsižeisdavo, kai ji užduodavo nors ir asmeniškiausią klausimą, nes būdavo akivaizdu, jog neturi

piktavališkų ketinimų. Jai paprasčiausiai būdavo įdomu, o pagrindo žaboti smalsumą moteris nematė.

Priėjo kūdikiu nešina mergaitė.

– Šamija pabudo, Tolija. Man regis, ji alkana.

Motina, padėkojusi linktelėjimu, priglaudė vaiką prie krūties, bet nenustojo nei taukšti, nei vaišintis. Buvo atnešti ir padalyti kiti užkandžiai: sūryme mirkyti uosių sparnavaisiai ir švieži žemės riešutai. Maži gumbeliai priminė laukines morkas, bet Jondalaras buvo ragavęs šviežių arachisų, tad pirmiausia pajuto riešutų skonį, tik nustebo dėl burnoje likusio aštraus ridikėlių prieskonio. Šis pikantiškas prieskonis buvo mėgstamas urve, tačiau Jondalaras nebuvo tikras, ar jam skanu. Dolandas su Rošarija atnešė jaunajai porai kitą dovaną – riebų laukinės ožkos troškinį ir sodraus stipraus mėlynių vyno.

– Maniau, kad žuvis skani, – sakė broliui Jondalaras, – bet šitas troškinys tikrai nepaprastas!

– Jetamija sako, jog jis tradicinis, pagardintas džiovintais pajūrinių sotvarų lapais. Jų žievė naudojama ožkenoms dažyti – štai kas suteikia joms geltoną spalvą. Pajūriniai sotvarai auga pelkėse, ypač ten, kur Motina susitinka su Seserimi. Man pasisekė, kad praėjusį rudenį šaramudojai susiruošė jų rinkti, kitaip nieku gyvu nebūtų mūsų radę.

Prisiminus tą metą Jondalaro kakta susiraukšlėjo.

– Tu teisus. Mums pasisekė. Vis dar norėčiau kaip nors atsilyginti šiems žmonėms.

Kai suvokė, kad brolis dabar vienas iš jų, Jondalaro raukšlės dar pagilėjo.

– Šitas vynas – Jetamijos vestuvių dovana, – paaiškino Serenija.

Jondalaras pakėlė puodelį, gurkštelėjo ir linktelėjo.

– Skanus. Daug skanus.

– Labai skanus, – pataisė Tolija, – vynas labai skanus.

Moteris be jokios sąžinės graužaties taisydavo jo kalbą; jai pačiai dar kildavo šiokių tokių bėdų kalbant, todėl nusprendė, kad verčiau tegu jis kalba tinkamai.

– Labai skanus, – pakartojo Jondalaras ir nusišypsojo žemai, kresnai moteriškaitei su kūdikiu prie putlios krūtinės. Jam patiko tiesmukas jos sąžiningumas ir pomėgis bendrauti, kuris taip lengvai įveikdavo kitų drovumą bei susikaustymą. Jondalaras atsisuko į brolį. – Ji teisi, Tonolanai. Šitas vynas labai skanus. Netgi motina sutiktų, o niekas negamina skanesnio vyno nei Martona. Manau, Jetamija jai patiktų.

Jondalaras staiga pasigailėjo tai pasakęs. Tonolanas niekada nenugabens žmonos susipažinti su motina; tikėtina, kad ir pats daugiau nebepamatys Martonos.

– Jondalarai, turėtum kalbėti šaramudojiškai. Kai kalbi zelandoniškai, niekas daugiau nesupranta, ir pats daug greičiau išmoksi, jei stengsiesi visą laiką praktikuotis, – pasakė Tolija ir susirūpinusi palinko pirmyn. Buvo aišku, kad kalba iš patirties.

Jondalaras suglumo, bet pykti negalėjo. Tolija buvo tokia nuoširdi, o jis elgėsi nemandagiai prabilęs kalba, kurios niekas kitas nesupranta. Vyras nuraudo, tačiau šypsojosi.

Tolija pastebėjo Jondalaro sumišimą. Nors tiesmuka, ji nebuvo nejautri.

– Kodėl mums neišmokus vieniems kitų kalbos? Galime užmiršti saviškę, jei ilgai neturėsime su kuo žodeliu persimesti. Zelandonai turi tokių melodingų garsų, mielai jų išmokčiau, – moteris nusišypsojo Jondalarui su Tonolanu. – Kasdien tam skirsim truputį laiko, – pareiškė, tarsi visi jau būtų pritarę.

– Tolija, gal tu ir nori išmokti zelandoniškai, bet jie gali nenorėti kalbėti mamutojiškai, – pastebėjo Markenas. – Apie tai nesusimąstei?

Dabar atėjo jos eilė išrausti.

– Ne, nesusimąsčiau, – prisipažino ir perpratusi perdėtą pasitikėjimą savimi nustebo, susikrimto.

– Na, aš noriu mokytis mamutojiškai ir zelandoniškai. Man regis, sumanymas geras, – tvirtai pareiškė Jetamija.

– Aš taip pat manau, jog tai gera mintis, Tolija, – įsiterpė Jondalaras.

– Kaip keistai susimaišėme: dalis ramudojų yra pusiau mamutojai, o dalis šamudojų bus pusiau zelandonai, – švelniai šypsodamasis žmonai pastebėjo Markenas.

Šilti jausmai tarp jųdviejų buvo akivaizdūs. „Jie puikiai tinka vienas kitam", – galvojo Jondalaras, bet negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs. Markenas buvo toks pat aukštas, nors ne toks raumeningas, kaip ir jis, ir porai esant drauge ryškus kontrastas pabrėždavo fizinius jų bruožus: Tolija atrodė žemesnė, apvalainesnė, o Markenas – aukštesnis ir liesesnis.

– Ar galima dar kam nors prie jūsų prisidėti? – pasiteiravo Serenija. – Man atrodo įdomu išmokti zelandoniškai, be to, manau, Darvui mamutojų kalba gali būti naudinga, jei kada norės leistis į mainų keliones.

– Kodėl gi ne? – nusijuokė Tonolanas. – Kai trauki į kelionę, į rytus ar vakarus, praverčia mokėti kalbas, – jis dirstelėjo į brolį. – Net jei jų ir nemoki, tai nekliudo suprasti dailią moterį, tiesa, Jondalarai? Ypač jei turi dideles žydras akis, – pridūrė zelandoniškai ir išsišiepė.

Jondalaras šypsena atsakė į brolio pašaipą.

– Turėtum kalbėti šaramudojiškai, Tonolanai, – pasakė mirktelėjęs Tolijai. Mediniame savo dubenyje valgymo peiliu pasmeigė daržovę, nors vis dar manė, kad tai daryti kaire ranka nėra visai natūralu, bet toks buvo šaramudojų paprotys. – Kaip tai vadinama? – pasiteiravo. – Zelandonijoje vadiname grybais.

Tolija pasakė grybo su gauruota kepurėle pavadinimą sava kalba ir šaramudojiškai. Tada Jondalaras pasmeigė žalią stiebelį ir klausiamai jį iškėlė.

– Čia jaunos varnalėšos stiebas, – pasakė Jetamija ir staiga suprato, kad pats žodis jam nedaug tereiškia. Moteris atsistojo ir iš atliekų krūvos netoli virimo vietos atnešė kelis jau apvytusius, tačiau vis dar atpažįstamus lapus. – Varnalėša, – pakartojo, rodydama jam dideles, pūkuotas pilkšvai žalias lapo dalis, kurios buvo nuplėštos nuo stiebo. Jondalaras supratęs linktelėjo. Paskui Jetamija iškėlė ilgą, platų, žalią lapą, kurio kvapo nebuvo galima su niekuo supainioti.

– Taip ir yra! Žinojau, kad šitas kvapas pažįstamas, – pasakė vyresnėlis broliui. – Nežinojau, jog česnakų lapai šitaip atrodo.

Tada vėl kreipėsi į Jetamiją:

– Kaip tai vadinama?

– Meškiniai česnakai, – atsakė ji. Mamutojai tokio žodžio neturėjo, bet Tolija žinojo, kaip vadinamas sausas lapas, kurį Jetamija iškėlė vėliau.

– Jūriniai dumbliai, – tarė. – Aš atsivežiau. Jie auga jūroje ir sutirština troškinį, – pamėgino paaiškinti, tačiau nebuvo tikra, ar pavyko. Sudėtinė dalis į tradicinį patiekalą buvo įtraukta dėl artimų santykių su nauja pora ir dėl to, kad suteikė įdomų skonį bei tekstūrą. – Nedaug beliko. Tai buvo nuotakos dovanos dalis.

Tolija priglaudė kūdikį prie peties ir paglostė jam nugarytę.

– Ar įteikei dovaną palaimos medžiui, Tamija?

Jetamija nuleido galvą ir droviai nusišypsojo. Paprastai šis klausimas nebūdavo tiesmukai užduodamas, nebent švelniai kišant nosį ne į savo reikalus.

– Tikiuosi, Motina palaimins mano santuoką tokiu pat sveiku ir laimingu kūdikiu kaip taviškis, Tolija. Dar nesiruoši atjunkyti Šamijos?

– Jai patinka žįsti, šitaip nusiramina. Visą dieną kabėtų, jei leisčiau. Gal galėtum palaikyti? Man reikia į lauką.

Tolijai grįžus pokalbio tema buvo pasikeitusi. Maistas buvo išneštas, patiekta daugiau vyno, kažkas mėgino vienasluoksniu būgnu išgauti ritmą ir improvizuodamas dainavo. Kai ji vėl pasiėmė vaikelį, Tonolanas su Jetamija atsistojo ir pabandė atsargiai išslinkti laukan. Staiga juos apsupo keli plačiai išsišiepę žmonės.

Buvo įprasta, kad tuoktis besiruošianti pora anksti palieka puotą praleisti paskutinių akimirkų drauge prieš ikivedybinę atskirtį, tačiau šiuodu buvo garbės svečiai ir negalėjo išeiti, jei kas nors kalbina. Derėjo mėginti pasprukti niekam nematant, bet, be jokios abejonės, visi viską žinojo. Tai tapo žaidimu ir buvo tikimasi, kad jie suvaidins savo vaidmenį – mesis laukan, kai visi apsimes žiūrintys į šalį, o paskui sučiupti mandagiai atsiprašinės. Kiek pasierzinus ir pajuokavus jiems bus leista pasišalinti.

– Juk neskubate išeiti, tiesa? – buvo paklausta Tonolano.

– Jau vėlu, – šypsodamasis išsisukinėjo Tonolanas.

– Dar anksti. Paskanauk kito patiekalo, Tamija.

– Neprarayčiau daugiau nė kąsnelio.

– Tai nors taurę vyno. Tonolanai, juk norėtum išmaukti puodelį nuostabaus Tamijos mėlynių vyno?

– Ką gi... šlakelį.

– Šlakelį ir tau, Tamija?

Moteris prisislinko arčiau Tonolano ir suokalbiškai dirstelėjo per petį.

– Tik gurkšnelį, tačiau kas nors turės atnešti mūsų puodelius. Jie štai ten.

– Žinoma. O jūs palauksite čia, tiesa?

Vienas žmogus nuėjo puodelių, o kiti apsimetė jį stebintys. Tonolanas su Jetamija metėsi į tamsą už laužo.

– Tonolanai, Jetamija, manėm, ketinate išgerti kartu su mumis.

– O, išgersim. Tik reikia suvaikščioti į lauką. Juk žinot, kaip būna daug prisivalgius, – paaiškino Jetamija.

Greta Serenijos stovintis Jondalaras jautė nenugalimą troškimą pratęsti ankstesnį pokalbį. Visi mėgavosi vaidinimu. Jis pasilenkė arčiau Serenijos šnektelėti, paprašyti jos taip pat išeiti, vos kiti pavargs pokštauti ir paleis jaunąją porą. Jei ketina jai įsipareigoti, tai turi padaryti dabar, kol nenoras, kuris jau buvo pradėjęs reikštis, vėl neatgrasino.

Nuotaika buvo pakili: praėjusį rudenį mėlynės buvo itin saldžios ir vynas pavyko stipresnis nei paprastai. Žmonės netvarkingai judėjo, erzino Tonolaną su Jetamija, juokavo. Kažkas pradėjo klausimų ir atsakymų dainą. Kažkas užsimanė pašildyti troškinį, kitas užkaitė dar vandens arbatai, kai paskutiniai lašai buvo išpilti į kažkieno puodelį. Vaikai, dar nepakankamai pavargę, kad miegotų, gainiojo vieni kitus. Visi užsiėmė kas kuo, tvyrojo šurmulys.

Staiga spiegdamas vaikas atsitrenkė į vyriškį, kuris ne itin tvirtai laikėsi ant kojų. Šis suklupo ir bumbtelėjo į moterį, nešiną puodeliu karštos arbatos, kaip tik tuo metu, kai šūksnių lydima jaunoji pora spruko į lauką.

Niekas neišgirdo pirmo riksmo, tačiau garsi, primygtina užgauto vaiko rauda netrukus numalšino klegesį.

– Mano kūdikis! Mano kūdikis! Ji nudegė! – ėmė rėkti Tolija.

– Didžioji Doni! – aikčiojo Jondalaras, kartu su Serenija skubėdamas prie sriūbaujančios motinos ir jos rėkiančios dukrelės.

Visi vienu metu norėjo padėti, kilo dar didesnė maišatis nei anksčiau.

– Praleiskit Šamudą. Eikit šalin, – Serenijos buvimas ramino.

Šamuda kuo skubiau vaiką išvystė.

– Šalto vandens, Serenija, greitai! Ne! Palaukit. Darvai, atnešk vandens, o tu, Serenija, liepų žievių – ar žinai, kur padėta?

– Taip, – atsakė moteris ir išskubėjo.

– Rošarija, ar yra karšto vandens? Jei ne, pakaitink. Reikės liepų žievių nuoviro ir švelnesnio užpilo skausmui malšinti. Jos abi nusiplikė.

Laistydamas per kraštus Darvas atlėkė su talpa vandens iš duburio.

– Gerai, sūnau. Greitai susitvarkei, – dėkinga nusišypsojo Šamuda, tada aptaškė šaltu vandeniu karštą, paraudusią ir skaudamą odą. Nudegimų vietose buvo pradėjusios kilti pūslės. – Reikia tvarsčių ir ko nors raminamo, kol nuoviras bus paruoštas.

Gydytojas ant žemės pamatė varnalėšos lapą ir prisiminė patiekalus.

– Jetamija, kas čia?

– Varnalėša, – atsakė ji. – Buvo troškinyje.

– Ar kiek nors liko? Lapų?

– Mes vartojom tik stiebus. Visa krūva ana ten.

– Atnešk!

Jetamija nubėgo prie atliekų krūvos ir grįžo pilnomis saujomis suplėšytų lapų. Šamuda, pamirkytus vandenyje, klojo juos ant motinos ir vaiko nudegimų. Kai lapai ėmė raminti, reiklus kūdikio klyksmas nuslopo iki trūkčiojamo verksmo su retais protrūkiais.

– Padeda, – pasakė Tolija. Ji nė nepastebėjo apsiplikiusi, kol Šamuda nepasakė. Sėdėjo sau plepėdama su dukrele prie krūties, kad toji būtų rami ir patenkinta. Išsipylus plikinamai arbatai suvokė tik kūdikio skausmą. – Ar Šamija pasveiks?

– Pūslės iššoks, tačiau nemanau, kad liks randų.

– Oi, Tolija, taip blogai jaučiuosi, – tarė Jetamija. – Tiesiog baisu. Vargšelė Šamija, ir tu taip pat.

Tolija bandė vėl pažindyti vaikelį, bet, susiejusi veiksmą su skausmu, ši ėmė priešintis. Galų gale paguodos prisiminimas įveikė baimę ir Šamija, vėl įsitvėrusi krūties, liovėsi sriūbauti. Motina taip pat aprimo.

– Kodėl judu vis dar čia, Tamija? – pasiteiravo ji. – Šiandien paskutinė naktis jums pabūti kartu.

– Negaliu išeiti, kai judvi su Šamija sužeistos. Noriu padėti.

Kūdikis vėl pradėjo bruzdėti. Varnalėšos padėjo, tačiau nudegimus vis tiek skaudėjo.

– Serenija, ar nuoviras paruoštas? – pasiteiravo gydytojas, keisdamas lapus naujais, sumirkytais šaltu vandeniu.

– Liepų žievės mirko gana ilgai, bet reikia laiko, kad atvėstų. Jei išnešiu į lauką, galbūt atvės greičiau.

– Šalta! Šalta! – suriko Tonolanas ir staiga metėsi už prieglobstį teikiančios iškyšos.

– Kur jis pasileido? – nustebo Jetamija.

Jondalaras truktelėjo pečiais ir papurtė galvą. Atsakymas paaiškėjo, kai Tonolanas parlėkė be kvapo, ištiesęs lašančius varveklius nuo stačių akmeninių laiptų, vedančių prie upės.

– Ar padės? – pasiteiravo jaunėlis.

Šamuda dirstelėjo į Jondalarą.

– Vaikinas – tikras lobis! – Gydytojo pareiškime slypėjo krislas ironijos, tarsi toks genialumas būtų netikėtas.

Skausmą malšinančios liepų žievių ypatybės taip pat veikė raminamai. Tolija su kūdikiu užmigo. Tonolaną ir Jetamiją galų gale pavyko įkalbėti nors trumpai išeiti dviese, tačiau nerūpestingas pasižadėjimo puotos džiugesys buvo išgaravęs. Niekas nenorėjo to sakyti, bet nelaimingas atsitikimas metė negandos šešėlį ant būsimos santuokos.

Jondalaras, Serenija, Markenas bei Šamuda sėdėjo netoli didžiojo ugniakuro, gėrė paskutinę blėstančių žarijų šilumą ir siurbčiodami vyną tyliai kalbėjosi. Visi kiti miegojo. Serenija taip pat paragino Markeną eiti gulti.

– Daugiau nieko negali padaryti, Markenai, nėra jokios prasmės tau čia likti. Aš su jais pabūsiu, tu eik pamiegoti.

– Ji teisi, Markenai, – pritarė Šamuda. – Joms viskas bus gerai. Tau taip pat derėtų pailsėti, Serenija.

Ji pakilo eiti, tiek skatindama Markeną, tiek dėl pačios savęs. Kiti taip pat atsistojo. Serenija pasidėjo puodelį, trumpai skruostu prisilietė prie Jondalaro ir su Markenu patraukė pastogių link.

– Jei prireiks, pažadinsiu, – pažadėjo nueidama.

Jiems nuėjus, Jondalaras į du puodelius supilstė paskutines mėlynių vyno drumzles ir vieną padavė paslaptingai figūrai, tyliai laukiančiai tamsoje. Šamuda paėmė indą, be žodžių supratęs, kad jie turi ką vienas kitam pasakyti. Jaunuolis sužėrė likusias anglis į krūvą prie juoduojančio apskritimo krašto, pridėjo malkų ir sušvito maža ugnelė. Abu kurį laiką sėdėjo tyliai gurkšnodami vyną, susigūžę prie mirguliuojančios šilumos.

Kai Jondalaras pakėlė galvą, jį tyrė nenusakomos spalvos, o laužo šviesoje paprasčiausiai tamsios, akys. Jautė galią ir protą, tačiau pats

lygiai taip pat intensyviai vertino žiniuonį. Traškančios, šnypščiančios liepsnos skersai senyvo veido metė judančius šešėlius, blukino bruožus, bet netgi dienos šviesoje Jondalaras nesugebėjo apibrėžti jokių savybių. Netgi amžius buvo paslaptis.

Raukšlių išvagotame veide slypėjo jėga, kuri jį jaunino, nors ilgi plaukų karčiai buvo sukrečiamai balti. Nors figūra po laisvais drabužiais buvo aukšta, liekna ir trapi, žengė energingai. Tiktai rankos nedviprasmiškai bylojo apie garbų amžių, tačiau, nepaisant artrito gumbų ir mėlynomis gyslomis išvagotos pergamentinės odos, senatvinis paralyžius visiškai nedrebino pakelto prie lūpų puodelio.

Krustelėjus akių kontaktas nutrūko. Jondalarui buvo smalsu, ar Šamuda taip pasielgė apgalvotai, kad nuslopintų kylančią įtampą. Vyras nugėrė gurkšnelį.

– Šamuda geras gydytojas, turėti patirties, – pasakė.

– Tai Mudo dovana.

Jondalaras iš paskutiniųjų stengėsi išgirsti kokią tembro ar tono gaidą, kuri padėtų priskirti dvilytį gydytoją prie vienos ar kitos lyties, vien tik tam, kad patenkintų ramybės neduodantį smalsumą. Jis dar nebuvo nusprendęs, moteris Šamuda ar vyras, tačiau susidarė įspūdį, jog žiniuonis, nors ir būdamas neutralios lyties, nesilaiko celibato. Pašaipias užuominas pernelyg dažnai lydėjo gudrūs žvilgsniai. Jondalaras norėjo paklausti, bet nežinojo, kaip taktiškai suformuluoti klausimą.

– Šamudos gyvenimas nelengvas, reikia daug atsisakyti, – pamėgino vyras. – Ar gydytojas kada norėti tuoktis?

Akimirką neperprantamos akys išplatėjo, paskui baltaplaukis prapliupo pašaipiu juoku. Sutrikusį Jondalarą išmušė karštis.

– Su kuo mane suporuotum, Jondalarai? Ką gi, jei būtum pasirodęs jaunystės metais, gal ir jausčiau pagundą, tačiau ar tu būtum

pasidavęs mano kerams? Ar, rišant karoliukų vėrinį prie palaimos medžio, panorėčiau tavęs savo lovoje? – kalbėjo Šamuda lyg ir droviai šiek tiek palenkęs galvą. Akimirką Jondalaras įtikėjo, kad kalba jauna moteris. – Ar man derėtų elgtis apdairiau? Tu apetitu nesiskundi. Pakylėjau tavo smalsumą į naujas aukštumas?

Jondalaras išraudo įsitikinęs, kad buvo neteisingai suprastas, bet jį keistai traukė prie jausmingo gašlumo, katiniško ar gyvatiško grakštumo, kurį skleidė Šamuda keisdamas kūno padėtį. Žinoma, gydytojas buvo vyras, tačiau su moteriškais malonumų pomėgiais. Ne vienas gydytojas turėdavo ir vyrišką, ir moterišką pradą – tai suteikdavo jiems stipresnių galių. Jondalaras vėl išgirdo pašaipų juoką.

– Gydytojo gyvenimas sudėtingas, bet jo sutuoktiniui dar blogiau. Santuoka žmogui turi būti visų svarbiausia. Būtų sunku palikti, tarkim, Sereniją viduryje nakties, kad pasirūpintum ligoniu, be to, reikia ilgų abstinencijos periodų...

Šamuda palinko pirmyn ir švytinčiomis akimis kalbėjo su Jondalaru kaip vyras su vyru apie tokią gražią moterį kaip Serenija. Vyras sutrikęs papurtė galvą. Staiga vos gydytojui krustelėjus pečiais visas vyriškumas pradingo.

– Be to, nežinia, ar norėčiau palikti ją vieną, kai aplinkui daugybė grobuonių.

Šamuda tapo moterimi, tačiau ne tokia, kuri Jondalarui būtų patrauklesnė nei draugė arba atvirkščiai. Vadinasi, tiesa: gydytojo galia kyla iš abiejų lyčių esmės, tik ar tai tikrai moteris su vyriškais polinkiais?

Šamuda vėl nusijuokė, balse nebuvo justi jokio lyties atspalvio. Ramiai žvelgdamas Jondalarui į akis ir tarsi prašydamas žmogiško supratingumo, senasis gydytojas kalbėjo toliau:

– Tad pasakyk, katras esu aš, Jondalarai? Kurio pora norėtum būti? Kai kas mėgina užmegzti ryšį, tačiau paprastai tai ilgai

netrunka. Dovanų nebūna be priemaišų. Gydytojas neturi tapatybės, nebent suprastum šią sąvoką abstrakčiau. Kai atiduoda asmeninį vardą, Šamuda ištrina save, kad perimtų visų esmę. Yra privalumų, bet santuokos nėra tarp jų. Kai esi jaunas, nebūtinai trokšti ypatingos lemties. Nelengva būti kitokiu. Nesinori prarasti tapatumo, tačiau tai nesvarbu – lemtis yra lemtis. Nėra kitos vietos žmogui, nešiojančiam ir vyrišką, ir moterišką esmę.

Blėstančioje laužo šviesoje Šamuda atrodė senas kaip pati Žemė, žvelgė į anglis nesutelktu žvilgsniu, tarsi matydamas kitą vietą ir laiką. Jondalaras atsistojo, paėmė dar keletą pliauskų ir vėl atgaivino ugnį. Kai liepsnos įsiplieskė, gydytojas atsitiesė, sugrįžo ironiška išraiška.

– Tai vyko seniai ir tuomet būta... atlygių. Ne menkiausias jų – talento atradimas ir žinių įgijimas. Kai Motina pakviečia tarnauti, reikia ne tik aukotis.

– Zelandonijoje ne visi, kurie tarnauti Motinai, žinoti jauni, ne kaip Šamuda. Seniai ir aš norėti tarnauti Doni. Ne visi pašaukti, – pasakė Jondalaras, o Šamudą stebino įtemptos lūpos ir raukšlėta kakta, kurie bylojo apie tebegraužiantį kartėlį. Jaunuolis, kuris atrodė taip gausiai apdovanotas, giliai viduje slėpė skaudulius.

– Tiesa, ne visi, kurie įsigeidžia, yra pašaukti, kaip ir pašauktieji nebūna vienodai talentingi. Jei nesi tikras, yra būdų atrasti, išbandyti savo tikėjimą ir valią. Prieš įšventinimus reikia ilgai pabūti vienam. Gali nušvisti, tačiau gali sužinoti apie save daugiau nei norėtum. Dažnai patariu tiems, kurie svarsto tarnauti Motinai, kurį laiką pagyventi vieniems. Jei nesugebėsi, niekada nepajėgsi ištverti sunkesnių išbandymų.

– Kokių išbandymų? – Jondalaras buvo pakerėtas, nes Šamuda niekad nebuvo su juo toks atviras.

– Susilaikymo periodai, kai privalome pamiršti visus malonumus, tylos periodai, kai negalima su niekuo kalbėtis. Pasninkas,

laikas, kai stengiamasi kuo ilgiau nemiegoti. Yra ir kitų. Naudodamiesi šiais būdais išmokstame ieškoti atsakymų, Motinos apreiškimų, ypač praktiškai. Atėjus laikui, gebama sukelti tam tikrą būseną valios pastangomis, tačiau naudinga kartkartėmis pasitelkti ir išmoktus metodus.

Stojo ilga tyla. Šamuda sugebėjo pasukti pokalbį prie rimtos temos, prie atsakymų, kurių Jondalaras troško. Šiam teliko paklausti:

– Jūs žinoti, ko reikėti. Ar Šamuda pasakyti, ką reiškia... visa tai? – Jondalaras išskėtė rankas neaiškiu plačiu gestu.

– Taip. Suprantu, ko nori. Nerimauji dėl brolio po to, kas nutiko šįvakar, ir apskritai dėl jo, Jetamijos ir savęs.

Jondalaras linktelėjo.

– Nieko nėra tikra... tą supranti.

Jondalaras vėl linktelėjo. Šamuda jį tyrė mėgindamas nuspręsti, kiek atskleisti. Paskui nusuko seną veidą į ugnį, o jo žvilgsnis kažkur pasiklydo. Jaunasis vyriškis pajuto tolstąs, tarsi tarp jų būtų atsivėrusi didžiulė erdvė, nors nė vienas nepajudėjo.

– Tavo meilė broliui stipri, – pasigirdo klaikus, tuščias balso aidas, nežemiškas rezonansas. – Nerimauji, ar ji ne per stipri, ir baiminiesi, kad vadovauji jo, o ne savo gyvenimui. Klysti. Tai jis veda tave ten, kur eiti privalai, tačiau vienas to nedarytum. Seki sava lemtimi, ne jo: judu tik žingsniuojate kartu. Jūsų jėgos skirtingos prigimties. Kai tau labai prireikia, įgyji didžiulę galią. Jaučiau, kad tavo broliui manęs reikia dar prieš surasdamas tuos man pasiųstus prie rąsto prisikabinusius kruvinus marškinius.

– Rąsto aš nesiunčiau, tai buvo atsitiktinumas, sėkmė.

– Aš neatsitiktinai jaučiau tavo poreikį. Kiti tai jautė. To nepaneigsi. Netgi Motina tau neatsakytų. Tai tavo dovana, bet būk atsargus. Tampi jai skolingas. Tikriausiai Motina, apdovanojusi tokia stipria geba kaip tavoji, turi numačiusi tau tikslą. Nieko

neduodama be įpareigojimo. Netgi malonumo dovana nėra šiaip dosnumas. Tikslas yra, nesvarbu, suprantame jį ar ne... Nepamiršk štai ko: tu vykdai Motinos tikslą. Tavęs nereikėjo pašaukti, tu gimei šiai lemčiai, bet būsi išmėgintas. Užtat sukelsi skausmą ir kančias...

Iš nuostabos jaunojo vyro akys išsiplėtė.

– Būsi sužeistas. Ieškosi išsipildymo, surasi nusivylimą, ieškosi tikrumo, o aptiksi tik neryžtingumą, tačiau sulauksi atpildo. Tu gausiai apdovanotas kūnu ir protu, turi ypatingų įgūdžių, unikalių sugebėjimų, neįprastą juslumą. Tavo susierzinimas yra gebėjimų rezultatas. Tau duota per daug. Turi mokytis iš patirtų išbandymų. Taip pat nepamiršk: tarnyba Motinai – ne vien tik auka. Rasi, ko ieškai. Tokia tavo lemtis.

– Tačiau... Tonolanas?

– Jaučiu skilimą; tavo lemtis kitame kelyje. Jis turi minti savo taką. Jaunėlis tavo brolis – Mudo numylėtinis.

Jondalaras susiraukė. Zelandonai turėjo panašų posakį, bet jis nebūtinai reiškė sėkmę. Buvo sakoma, kad Didžioji Motina Žemė pavydi savo numylėtinių ir anksti pasišaukia juos atgalios. Vyras luktelėjo, tačiau Šamuda nieko nebepridūrė. Jondalaras ne viską suprato apie poreikį, galią ir „Motinos tikslą“ – tarnaujantieji Motinai dažnai vartodavo alegorijas, – bet jam nepatiko tai, ką nujautė.

Kai laužas išblėso, Jondalaras pakilo eiti. Patraukė pastogių iškyšos gilumoje link, tačiau Šamuda dar ne viską buvo pasakęs.

– Ne! Tik ne motiną ir vaiką... – rėkė maldaujantis balsas tamsoje.

Netikėtai užkluptas Jondalaras pajuto nugara nubėgant šaltuką. Jam buvo smalsu, ar Tolija bei jos kūdikis apdegė labiau, nei jis manė, ir kodėl visas virpa, jei visiškai nešalta.

12

– Jondalarai! – šūktelėjo Markenas. Šviesiaplaukis palaukė, kol ilgšis jį prisivys. – Sugalvok dingstį šįvakar ilgėliau pabūti, – prislopintu balsu tarė Markenas. – Po pasižadėjimo Tonolanui teko pakankamai apribojimų ir apeigų. Laikas truputį atsipalaiduoti, – šelmiškai nusišypsojęs jis ištraukė vandenmaišio kaištį ir davė Jondalarui pauostyti mėlynių vyno.

Zelandonas linktelėjo ir atsakė šypsena. Tarp jo tautiečių ir šaramudojų buvo skirtumų, tačiau kai kurie papročiai akivaizdžiai buvo plačiai paplitę. Jam buvo įdomu, ar jaunesni vyrai planuoja savą „ritualą“. Vyrai sutartinai traukė toliau.

– Kaip Tolija su Šamija?

– Tolija nerimauja, kad Šamijai ant veiduko liks randas, tačiau abi sveiksta. Serenija nemano, kad liks nudegimų žymių, nors netgi Šamuda negali užtikrinti.

Toliau Jondalaras žengė ne mažiau susirūpinęs nei Markenas. Pasukę už kelio linkio jie susidūrė su medį tyrinėjančiu Karlonu. Pamatęs vyrus, šis plačiai nusišypsojo. Tuomet panašumas į Markeną buvo dar akivaizdesnis. Karlonas nebuvo toks aukštas kaip jo židinio sūnus, bet toks pats liesas, raumeningas. Jis dar kartą pažvelgė į medį ir papurtė galvą.

– Ne, netinka.

– Netinka? – pasitikslino Jondalaras.

– Atramoms, – paaiškino Karlonas. – Šiame medyje neįžvelgiu laivo. Nė vienos šakų vidinis linkis netinkamas, netgi patvarkius.

– Iš kur žinoti? Laivas dar nebaigtas, – pastebėjo Jondalaras.

– Jis žino, – įsiterpė Markenas. – Karlonas visada randa puikiai tinkančias šakas. Jei nori, gali likti ir pasikalbėti apie medžius. Aš einu į proskyną.

Jondalaras stebėjo jį žirgliojantį, paskui kreipėsi į Karloną:

– Kaip galima įžvelgti, ar medis tiks laivui?

– Turi išsiugdyti nuojautą – tam reikia įgūdžių. Šįkart neieškau aukšto tiesaus medžio. Reikia tokio, kurio šakose galėtum įžiūrėti kablius ir linkius. Tada imi galvoti apie tai, kaip jis atguls ant dugno ir išsilenks. Ieškai medžių, augusių pavieniui ir turėjusių erdvės stiebtis savaip. Kaip ir žmonės: vieni geriau auga draugijoje, stengdamiesi pranokti kitus, o kitiems reikia stiebtis atskirai, nors gali jaustis vieniši. Tiek viena, tiek kita yra vertinga.

Karlonas išsuko iš pagrindinio kelio ne taip išmintu taku. Jondalaras sekė įkandin.

– Kartais randi du, augančius kartu, – toliau kalbėjo ramudojų vadas, – kurie lenkiasi ir aukojasi tik vienas kitam, kaip anie štai, – jis parodė į vienas apie kitą apsivijusių medžių porą. – Vadiname tokius mylimųjų pora. Kartais, jei vieną nukerti, miršta ir antrasis, – pasakojo Karlonas, o Jondalaro kaktoje vėl įsimetė raukšlės.

Juodu priėjo proskyną, ir saulėtu šlaitu Karlonas nusivedė ilgšį didžiulio seno gumbuoto ąžuolo link. Artinantis Jondalarui pasidingojo, kad ant medžio kabo nematytas vaisius. Priėjęs arčiau nustebo pamatęs, jog jis išdabintas keistais daiktais. Kabėjo dailūs nedidukai krepšeliai su dažytų plunksnų kompozicijomis, maži

odiniai kapšiukai, siuvinėti kriauklelių karoliukais, suvytos ir raštais suraišiotos virvelės. Ilgas vėrinys buvo apsuktas aplink storą kamieną taip seniai, kad įsirėžė į žievę. Atidžiau patyrinėjęs Jondalaras pamatė, kad jis suvertas iš rūpestingai pagamintų ir per vidurį pergręžtų kriauklių karoliukų, kurie kaitaliojosi su žuvų stuburkaulių slanksteliais, skylutę viduryje turinčiais natūraliai. Jis pastebėjo nuo šakų kabančius mažučius raižytus laivelius, nuo ilgų odinių diržų nuleistus šunų dantis, paukščių plunksnas, voverių uodegas. Niekad nebuvo matęs nieko panašaus.

Išvydęs, kaip išsiplėtė jaunuolio akys, Karlonas sukikeno.

– Čia palaiminimų medis. Spėju, Jetamija pagamino savo dovaną. Moterys paprastai taip elgiasi, kai nori, kad Mudo palaimintų jas kūdikiu. Moterys tiki, jog medis priklauso joms, tačiau tikrai ne vienas vyras taip pat pagamino auką. Jie prašo sėkmės per pirmą medžioklę, palankumo naujam laivui, laimės su nauja žmona. Dažnai neprašoma, tik ko nors ypatingo.

– Jis toks didelis!

– Taip. Tai pačios Motinos medis, tačiau ne todėl tave čia atsivedžiau. Matai, kaip išsirietusios ir užsilenkusios šakos? Šitoji būtų per didelė, net jei tai nebūtų palaiminimų medis, bet atramoms ieškoma panašių. Paskui ištyrinėjamos šakos, kol randamos tokios, kurios tiktų laivo vidui.

Į laivų statyklos proskyną jie patraukė kitu keliu. Ten aptiko Markeną su Tonolanu, besidarbuojančius prie storo ilgo rąsto. Vyrai skobė rąstą skliutais. Kol kas rąstas labiau priminė ne vieną iš tų grakščių laivų, o paprastą geldą, naudojamą arbatai virti, bet apytikrė forma jau buvo iškirsta. Vėliau bus išpjautas korpusas ir laivagalis, tačiau pirmiausia reikėjo baigti vidų.

– Jondalaras rimtai domisi laivų statyba, – pastebėjo Karlonas.

– Galbūt turėtume surasti jam upių moterį, kad galėtų tapti ramudojumi. Gana sąžininga, nes jo brolis bus šamudojus, – pajuokavo Markenas. – Pažįstu kelias, kurios vis žvelgia į jį ilgesingai. Vieną kurią galima būtų įkalbėti.

– Nemanau, jog joms išdegtų, kai netoliese yra Serenija, – atkirto Karlonas ir mirktelėjo Jondalarui. – Be to, kai kurie geriausi laivų statytojai yra šamudojai. Ne laivas sausumoje, o laivas vandenyje paverčia tave upių žmogumi.

– Jei taip nekantrauji išmokti statyti laivus, kodėl tau nestvėrus skliuto ir nepatalkinus? – neištvėrė Tonolanas. – Manau, didysis brolis mieliau darbuojasi liežuviu.

Jo rankos buvo pajuodusios, skruostai ištepliοti suodžiais.

– Netgi paskolinčiau tau saviškį, – pridėjo ir metė įrankį Jondalarui, o šis žaibiškai sureagavęs jį pagavo. Skliutas – tvirta akmeninė geležtė, tinkamu kampu pritvirtinta prie rankenos, – paliko jam ant rankos juodą dėmę.

Tonolanas nušokęs nuėjo patikrinti greta liepsnojančio laužo. Malkos buvo išdegusios, teliko žėruojančios žarijos, iš kurių kartkartėmis šoktelėdavo oranžinis liepsnos liežuvis. Paėmęs pagalį ir atlūžusį lentos gabalą, kurio viršus buvo išvarpytas apanglėjusiomis skylėmis, Tonolanas karštas anglis iš laužo sužėrė ant lentos. Nunešė jas atgal prie rąsto ir išpylė kartu su dūmų bei žiežirbų lietumi į pailgą įdubą, kurią buvo dviese išskaptavę. Markenas pridėjo į laužą malkų ir atnešė talpą su vandeniu. Reikėjo, kad anglys įsidegtų į rąstą, bet jo neuždegtų.

Tonolanas lazdele judino anglis ir vis pašlakstydavo patogiai padėto vandens. Šnypščiantys garai ir aštrus degančio medžio kvapas liudijo pirmykštę ugnies bei vandens kovą. Pamažu nugalėjo

vanduo. Tonolanas išgriebė šlapių juodų anglių likučius, tada įsiropštė į lovį ir pradėjo skaptuoti apanglėjusį medį, gilindamas bei platindamas įdubą.

– Leisk ir man pabandyti, – kurį laiką stebėjęs paprašė Jondalaras.

– Man buvo įdomu, ar taip ir stypsosi visą dieną, – pasišaipė Tonolanas. Broliai buvo linkę šnekėtis gimtąja kalba. Taip buvo patogiau ir jaukiau. Abu taip pat gerokai pasistūmėjo mokydamiesi naujosios, tačiau Tonolanas kalbėjo geriau.

Po kelių mostų Jondalaras stabtelėjo patyrinėti akmeninės skliuto galvutės, vėl pabandė kitu kampu, patikrino aštrų kraštą, tada atrado, koks mostas yra tinkamas. Trys jaunuoliai dirbo sutartinai ir kalbėjosi nedaug, kol sustojo pailsėti.

– Nesu matęs, kad geldai daryti būtų naudojama ugnis, – pastebėjo Jondalaras jiems einant pašiūrės link. – Visada jos skaptuotos su skliutais.

– Galima naudotis vien tik skliutu, tačiau su ugnimi sparčiau einasi. Ąžuolas – kietas medis, – pastebėjo Markenas. – Kartais naudojam aukštumų pušis. Jos minkštesnės, lengviau skaptuojamos, bet ugnis vis tiek padeda.

– Ar ilgai trunka pastatyti laivą? – smalsavo Jondalaras.

– Priklauso nuo to, kaip sunkiai ir kiek laiko dirbi. Šitas laivas ilgai netruks. Tai Tonolano dalis, jis turi būti pastatytas prieš tuoktuves su Jetamija, juk supranti, – nusišypsojo Markenas. – Niekad nemačiau, kad kas taip plušėtų, ir dar visus kitus įkalbinėja. Nors, kai pradedi, visai neblogai nesustoti iki galo. Apsaugo medį nuo išsausėjimo. Šią popietę ketinam skelti lentas apkalai. Ar nori padėti?

– Pabandytų nenorėt! – atšovė Tonolanas.

Atskyrus šakotą viršūnę didžiulis ąžuolas, kurį Jondalaras padėjo nukirsti, buvo atneštas į kitą proskynos pusę. Kad jį pajudintų, reikėjo kone visų pajėgių žmonių, ir kone tiek pat susirinko skaldyti. Jondalarui nereikėjo brolio bakštinimų. Nė už ką nebūtų praleidęs.

Pirmiausia tiesia linija palei skaidulas išilgai viso rąsto ilgio buvo sudėta ir sunkiomis akmeninėmis rankinėmis tvoklėmis įkalta elnio ragų pleištų eilė. Pleištai privertė masyvų kamieną įskilti, bet iš pradžių jis vėrėsi nenoriai. Tik storus trikampių elnių ragų drūtgalius įmušus giliau į medžio šerdį susijusios atplaišos atsiskyrė ir trakštelėjęs rąstas skilo lygiai per pusę.

Jondalaras stebėdamasis papurtė galvą, tačiau tai buvo tik pradžia. Pleištai vėl buvo įterpti kiekvienos pusės viduryje ir procesas pakartotas, kol ir tos skilo pusiau. Dienai baigiantis didžiulis rąstas buvo padalytas į krūvą lentų, kurios buvo suskaldytos išilgai, siaurėjo vidurio link, o vienas ilgas kraštas buvo plonesnis nei kitas. Kelios lentos buvo trumpesnės dėl ataugų, bet ir jas buvo galima panaudoti. Jų išėjo kur kas daugiau nei reikia laivo šonams pastatyti. Šios bus panaudotos jaunosios poros pastogei po smiltainio iškyša aukštoje terasoje statyti. Ji bus sujungta su Rošarijos ir Dolando buveine bei pakankamai erdvi, kad šalčiausiu žiemos metu čia galėtų apsigyventi Markenas, Tolija, Šamija. Buvo manoma, jog tą pačią medieną panaudojus tiek laivui, tiek namui statyti, ąžuolo stiprybė persiduos santykiams.

Nusileidus saulei Jondalaras pastebėjo, kaip keletas jaunesnių vyrų nėrė į mišką, o Markenas leidosi Tonolano įkalbamas toliau darbuotis prie skaptuojamo laivo pagrindo, kol kone visi

išsivaikščiojo. Pats Tonolanas galų gale pripažino, kad jau per tamsu ką nors įžiūrėti.

– Čia dar labai šviesu, – pasakė balsas už nugaros. – Tu nežinai, kas yra tamsa!

Nė nespėjus atsisukti į kalbantįjį, Tonolanui ant galvos buvo užmestas maišas, o rankas kažkas sugriebęs laikė.

– Kas čia dedasi? – sušuko jis mėgindamas išsilaisvinti.

Vienintelis atsakas buvo duslus juokas. Tonolaną pagriebė ir nunešė tolėliau, o kai pastatė, vyras pajuto, kad jam nuvelkami drabužiai.

– Baikit! Ką čia darot? Šalta!

– Ilgai šalta nebus, – pasakė Markenas nuėmus maišą. Tonolanas pamatė pustuzinį besišypsančių jaunuolių, visus nuogus. Vieta buvo nepažįstama, ypač tokiose sutemose, tačiau vyras suprato, jog yra netoli vandens.

Miškas aplinkui atrodė kaip tanki juoda siena, bet vienoje pusėje retėjo ir sodriame šviesiai violetiniame danguje buvo galima išskirti pavienių medžių siluetus. Platus takas už jų atspindėjo sidabrinį tingiai vingiuojančios Didžiosios Motinos Upės švytėjimą. Gretimai šviesa skverbėsi pro nedidelio, žemo, stačiakampio medinio rentinio sienojų plyšius. Jaunuoliai ropštėsi ant stogo, paskui per skylę jame, naudodamiesi atremtu rąstu, kuriame buvo iškirsti laipteliai, leidosi į trobelę.

Trobelės viduryje esančioje duobėje degė laužas, ant viršaus buvo sukrauti akmenys šildyti. Atokiau palei sienas buvo iš žemių padirbinti suoleliai, uždengti lygiai smiltainiu padengtomis lentomis. Visiems suėjus, įėjimo anga viršuje buvo uždaryta nesandariai, kad pro plyšius galėtų išeiti dūmai. Po karštais akmenimis žioravo anglys, ir netrukus Tonolanui teko pripažinti, kad Markenas nemelavo.

Nebebuvo šalta. Kažkas ant akmenų užpylė vandens, pakilo garų debesis, blausioje šviesoje pasidarė dar sunkiau ką įžiūrėti.

– Ar atnešei, Markenai? – pasiteiravo greta ilgšio sėdintis vyriškis.

– Žinoma, Čalonai, – atsakė tas, iškėlęs vynmaišį.

– Ką gi, pradėkim. Tau pasisekė Tonolanai. Vesi moterį, kuri gamina šitokį mėlynių vyną.

Pasigirdo pritarimų ir juoko choras. Čalonas perdavė odinį vynmaišį ir, rodydamas į ketvirtainį odos ryšulėlį, valiūkiškai išsišiepęs pareiškė:

– Radau dar šį tą.

– O aš galvojau, kur tu basteisi visą dieną, – pastebėjo kažkuris. – Ar esi tikras, jog jie tinkamos rūšies?

– Nesijaudink, Rondai. Pažįstu grybus. Bent jau šiuos, – atrėžė Čalonas.

– Turėtum, renki juos kiekviena pasitaikančia proga.

Po šios kandžios pastabos juokas suskambo dar garsiau.

– Galbūt jis nori tapti Šamuda, Tarlunai, – pašaipiai pridūrė Rondas.

– Vis dėlto čia ne Šamudos grybai, tiesa? – pasitikslino Markenas. – Tie raudoni su baltais taškučiais gali būti mirtini, jei tinkamai neparuoši.

– Čia puikūs saugūs mažučiai grybučiai, kurie leidžia puikiai pasijusti. Man nepatinka terliotis su Šamudos grybais. Nenoriu, kad viduje tūnotų moteris... – pareiškė Čalonas, o paskui prunkštelėjo: – Verčiau pats įsiskverbčiau į moters vidų.

– Kas turi vyną? – pasmalsavo Tarlunas.

– Padaviau Jondalarui.

– Atimk. Jis toks didelis, kad visą išgers!

– Jau perleidau Čalonui, – pasakė Jondalaras.

– Nematau jokių grybų – nejau ketini pasilaikyti ir grybus, ir vyną? – nenustygo Rondas.

– Neskubink manęs. Bandau atidaryti šitą maišą. Imk, Tonolanai, tu garbės svečias. Tau pridera pirma porcija.

– Markenai, ar tiesa, kad mamutojai ruošia gėrimą iš augalų, kuris dar geresnis nei vynas ar grybai? – pasmalsavo Tarlunas.

– Nežinau, ar geresnis, tik kartą ragavau.

– Ką manot, jei dar garų? – tarstelėjo Rondas ir nutaręs, kad visi sutinka, kliūstelėjo ant akmenų puodelį vandens.

– Žmonės, gyvenantys vakaruose, kažko prideda į garus, – pakomentavo Jondalaras.

– Viename urve kvėpuoja augalų dūmais. Pabandyti duoda, bet nesako, kas tai, – pridūrė Tonolanas.

– Tikriausiai judu keliaudami išbandėte kone viską, – pastebėjo Čalonas. – Ir aš taip norėčiau.

– Girdėjau, plokščiagalviai geria kažką... – pradėjo Tarlunas.

– Jie gyvuliai – jie viską geria, – nukirto Čalonas.

– Ar ne tu pats ką tik sakei mielai viską išbandysiąs? – pradžiugo Rondas. Nuskardėjo juoko pliūpsnis.

Čalonas pastebėjo, kad Rondo komentarai dažnai išprovokuoja juoką – kartais netgi jo sąskaita. Kad nebūtų nurungtas, pradėjo pasakojimą, anksčiau priversdavusį kitus juoktis.

– Ar žinot apie aklą senį, kuris sugavo plokščiagalvio patelę ir pamanė, kad tai moteris...

– Aha, ir jo pimpalas susitraukė. Bjauru klausyti, Čalonai, – pertarė Rondas. – Kas galėtų supainioti plokščiagalvę su moterimi.

– Kai kurie nesupainioja. Daro tai tikslingai, – įsiterpė Tonolanas. – Žmonės iš vieno urvo vakaruose dalijosi malonumais su plokščiagalvių moterimis ir pridarė rūpesčių kitiems.

– Juokauji!

– Visai ne. Mus buvo apsupusi visa gauja plokščiagalvių, – patvirtino Jondalaras. – Įpykusių. Paskui išgirdom, kad kiti vyrai paturėjo plokščiagalvių moteris ir pridarė bėdų.

– Kaip išsisukot?

– Jie paleido, – pasakė Jondalaras. – Gaujos vadas protingas. Plokščiagalviai protingesni, negu žmonės mano.

– Aš esu girdėjęs apie žmogų, kuris susilažinęs paėmė plokščiagalvių patelę.

– Kas? Tu? – suprunkštė Rondas. – Pats sakei, kad nori viską išbandyti.

Čalonas pabandė apsiginti, tačiau buvo nutildytas juoko pliūpsnio. Visiems pamažu nurimus, jis mėgino dar kartą:

– Ne tai turėjau omeny. Kai sakiau, kad noriu išbandyti viską, kalbėjau apie grybus, vyną ir panašius dalykus, – pajutęs šiokį tokį poveikį pradėjo kalbėti aštriau: – Krūva mažvaikių plepa apie plokščiagalvių pateles nė nežinodami, kas yra moteris. Girdėjau apie tokį, kuris paėmė plokščiagalvę susilažinęs arba bent jau gyrėsi.

– Berniukai amžinai tauškia visokius niekus, – įsiterpė Markenas.

– O apie ką, tavo manymu, kalbasi merginos? – pasmalsavo Tarlunas.

– Galbūt apie plokščiagalvių patinus, – tarė Čalonas.

– Daugiau nebenoriu to klausytis, – nukirto Rondas.

– Savo jau atkalbėjai, kai buvai jaunesnis, Rondai, – kiek įsižeidęs tarė Čalonas.

– Na, aš užaugau. Norėčiau, kad ir jūs suaugtumėt. Pavargau nuo bjaurių paistalų.

Čalonas buvo užgautas ir truputį apgirtęs. Jei jau yra kaltinamas šlykštynėmis, tai jis tikrai padarys ką nors šlykštaus.

– Ar tikrai, Rondai? Na, girdėjau apie moterį, kuri smaginosi su plokščiagalviu, ir Motina suteikė jai maišytos dvasios kūdikį...

– Fui! – Rondas patempė lūpas ir pasibjaurėjęs pasipurtė. – Čia nieko juokinga, Čalonai. Kas jį pakvietė? Išvykim. Jaučiuosi, lyg kas mane ką tik būtų purvais apdrabstęs. Aš linkęs truputį pajuokauti, tačiau jis nuėjo per toli!

– Rondas teisus, – pritarė Tarlunas. – Kodėl tau neišsinešdinus, Čalonai?

– Ne, – paprieštaravo Jondalaras. – Atvėskit, juk tamsu. Neverskit eiti. Tiesa, maišytos dvasios vaikai ne juokams, bet kodėl visi apie juos žino?

– Šlykštūs pusiau gyvuliai, pusiau žmonės! – burbėjo Rondas. – Nenoriu apie juos kalbėti. Čia per karšta. Nešdinuosi, kol neapsivėmiau!

– Tai turėjo būti Tonolano atokvėpio vakarėlis, – pastebėjo Markenas. – Kodėl mums visiems neišėjus ir nepaplaukiojus, paskui grįšime ir pradėsime iš naujo. Liko daug Jetamijos vyno. Nesakiau, tačiau atnešiau du vynmaišius.

– Nemanau, kad akmenys pakankamai karšti, Karlonai, – pastebėjo Markenas. Jo balse buvo girdėti įtampos gaidelė.

– Negerai leisti vandeniui užsistovėti laive per ilgai. Nenorime, jog medis išbrinktų, tik kad pakankamai suminkštėtų ir linktų. Tonolanai, ar statramsčiai netoliese? Geriau tegu būna paruošti, kai

prireiks, – nerimąstingai suraukęs kaktą teiravosi Karlonas. – Štai jie, – pats atsakė, rodydamas į reikalingo ilgio atkarpomis supjaustytus baslius iš alksnių kamienų, kurie gulėjo ant žemės greta didelio luoto, sklidino vandens.

– Verčiau pradėkim, Markenai, ir tikėkimės, kad akmenys karšti.

Nors pats stebėjo, kaip laivas įgavo formą, Jondalaras vis dar žavėjosi transformacija. Ąžuolo kamienas nebebuvo paprasčiausias rąstas. Vidus buvo išskaptuotas ir išlygintas, išorė priminė ilgą laibą kanoją. Karkasas buvo ne storesnis nei žmogaus piršto sąnarys, išskyrus tvirtą korpusą ir laivagalį. Jondalaras stebėjo, kaip Karlonas su kalto formos akmeniniu skliutu skuta žievę nuo medžio, ne storesnio nei šakelė, kad suteiktų vandenlaiviui reikiamą dydį. Kai pats pabandė, vyrą dar labiau apstulbino žmogaus įgūdžiai ir miklumas. Laivo pirmagalys smailėjo iki aštraus vandenlaužio. Dugnas buvo kiek suplotas, smailėjantis laivagalis ne toks išsikišęs, o ilgis smarkiai pranoko plotį.

Keturiese vyrai greitai perkėlė dideliame ugniakure įkaitintus riedulius į laivą, sklidiną vandens, ir šis užviręs pradėjo garuoti. Procesas niekuo nesiskyrė nuo vandens virinimo arbatai, kaitinant akmenimis geldoje netoli pašiūrės, tik mastelis buvo didesnis. Taip pat tikslas buvo kitas. Karštyje ir garuose buvo ne verdama, o keičiama talpos forma.

Markenas su Karlonu, sustoję vienas priešais kitą vidurinėje laivo dalyje, jau mėgino korpuso lankstumą, atsargiai bandydami praplatinti laivą, tačiau neįskelti medžio. Sunkus skaptavimas ir formavimas nueitų niekais, jei plečiant laivas sueižėtų. Tai buvo įtempta akimirka. Tonolanas su Jondalaru laukė pasiruošę ilgiausius statramsčius, o kai vidurys pakankamai praplatėjo, įstatė atramą skersai ir sulaikė kvapą. Rodos, laikė.

Įtvirtinus vidurinį ramstį, palei visą laivo ilgį buvo įtaisyti proporcingai trumpesni. Vyrai sėmė karštą vandenį, kol keturiese galėjo išlaikyti svorį, išėmė akmenis ir apvertė kanoją, kad išpiltų vandens likučius, tada pastatė laivą ant trinkų džiūti.

Stabtelėję pasižiūrėti ir pasigrožėti visi lengviau atsikvėpė. Laivas buvo kone penkiasdešimties pėdų ilgio, daugiau nei aštuonių pėdų pločio vidurinėje dalyje, tačiau plėtimas lėmė dar vieną svarbų linijų pokytį. Kadangi vidus išplatėjo, priekis ir laivagalis pakilo, o laivas grakščiai išlinko į viršų ties galais. Išplėtus buvo gaunama ne tik didesnis plotis talpai, stabilumui, bet ir pakeltas laivagalis bei pirmagalys bangas ar neramius vandenis skrosdavo lengviau.

– Na štai, tinginio laivas baigtas, – pasakė Karlonas eidamas į kitą proskynos vietą.

– Tinginio! – šūktelėjo Tonolanas prisiminęs visą sunkų darbą.

Karlonas nusišypsojo – tokios reakcijos ir tikėjosi.

– Yra ilgas pasakojimas apie vaidingą žmoną ir tinginį, kuris visai žiemai paliko laivą. Kai vėl surado, jis buvo sklidinas vandens, o nuo ledo ir sniego išsiplėtęs. Visi manė, kad laivas jau prarastas, tačiau tai buvo vienintelis tinginio laivas. Kai išdžiūvusį nuleido į vandenį, pastebėjo, jog jį valdyti daug lengviau. Pasakojama, kad nuo to laiko visi taip darė.

– Smagi istorija, jei teisinga, – pastebėjo Markenas.

– Ji gali turėti tiesos, – pridūrė Karlonas. – Jei būtume statę nedidelį laivelį, būtume baigę, teliktų detalės.

Jie priartėjo prie grupės žmonių, kurie palei lentų kraštą kauliniais grąžtais urbino skyles. Tai buvo varginamas, sudėtingas darbas, tačiau daugybė rankų atliko darbą sparčiau, o bendravimas vaikė nuobodulį.

– O man nereikėtų taip ilgai laukti tuoktuvių, – pasakė Tonolanas, tarp žmonių pastebėjęs Jetamiją.

– Šypsotės. Tai reiškia, kad plėtimas pavyko, – Karlonui tarė jaunoji moteris, nors akimis greitai susirado Tonolaną.

– Kai išdžius, bus aiškiau, – atsakė jai vyras, rūpestingai stengdamasis neerzinti likimo. – Kaip sekasi su apkala?

– Jau baigta. Dabar plušam prie namo lentų, – pastebėjo vyresnė moteris. Ji savotiškai priminė Karloną ir Markeną, ypač kai šypsojosi. – Jaunai porai reikia ne tik laivo. Gyvenime egzistuoja šis tas daugiau, mielas broli.

– Brolis nekantrauja, kad juodu susituoktų, ne mažiau negu tu, Karoba, – pastebėjo Baronas šypsodamasis iš dviejų jaunuolių, kurie, beviltiškai įsimylėję, keitėsi šypsenomis, nors nepratarė vienas kitam nė žodžio. – Tik kokia nauda iš namo, jei neturi laivo?

Karolija nepatenkinta dėbtelėjo. Tai buvo senas ramudojų aforizmas, turėjęs būti sąmojingas, tačiau nuolat kartojamas buvo tapęs nuobodus.

– Ach! – šūktelėjo Baronas. – Ir vėl sulūžo!

– Šiandien jis tikras gremėzdas, – pastebėjo Karoba. – Sulaužo jau trečią grąžtą. Man regis, šitaip bando išsisukti nuo skylių gręžimo.

– Nebūk tokia griežta sutuoktiniui, – tarė Karlonas. – Visiems grąžtai lūžta. Šito neišvengsi.

– Ji teisi dėl vieno: skylės – nuobodu. Neįsivaizduoju nieko nykesnio, – pareiškė Baronas, plačiai išsišiepęs visuotiniam girgždesiui.

– Jam atrodo, kad tai juokinga. Kas gali būti blogiau už sutuoktinį, kuris laiko save pokštininku? – į draugiją kreipėsi Karoba. Žmonės šypsojosi. Visi žinojo, jog šitie pasierzinimai slepia stiprią meilę.

– Jei turit atliekamą grąžtą, aš pamėginsiu, – pasisiūlė Jondalaras.

– Ar šitam jaunuoliui kažkas negerai? Niekas nenori gręžti skylių, – pasakė Baronas, tačiau greitai atsistojo.

– Jondalaras labai domėjosi laivų statyba, – pastebėjo Karlonas. – Nori išmėginti ranką visur.

– Jau galim padaryti iš jo ramudojų! – džiaugėsi Baronas. – Visada maniau, kad tai protingas jaunuolis. Nesu toks tikras dėl antrojo, – pridūrė šypsodamasis Tonolanui, kuris nekreipė dėmesio į nieką daugiau, išskyrus Jetamiją. – Tikriausiai medis užgriūtų, jis to nė nepastebėtų. Ar neturim kokio jo dėmesio verto darbelio?

– Galėtų rinkti medieną garų kamerai arba plėšyti gluosnių vyteles lentoms siūti, – vardijo Karlonas. – Vos išskoba išdžius, o mes išilgai korpuso išgręšime skyles, būsime pasiruošę lenkti lentas. Kiek, tavo manymu, dar užtruks, kol baigsim, Baronai? Reiktų pranešti Šamudai, kad paskirtų vestuvių dieną. Dolandui reikės pasiųsti žinią į kitus urvus.

– Ką dar reikia padaryti? – pasiteiravo Baronas, kai visi pajudėjo į žemę susmeigtų tvirtų baslių link.

– Dar reikia įstrižai nupjauti laivagalio bei priekio baslius ir... ar eini, Tonolanai? – tarė Markenas.

– Ką? O taip, ateinu.

Jiems nuėjus, Jondalaras paėmė kaulinį grąžtą, įstatytą į elnio rago rankeną, ir ėmė stebėti, kaip panašiu įrankiu darbuojasi Karolija.

– Kodėl skylės? – paklausė išgręžęs kelias.

Karlono dvynė sesuo buvo užvaldyta laivų kaip ir jos brolis – nepaisant erzinimų, – be to, buvo tokia pat puiki tvirtinimo bei detalių ekspertė, kaip jis skobimo ir formavimo. Ji ėmėsi aiškinti, paskui atsistojo ir nusivedė Jondalarą į kitą darbo vietą, kur stovėjo iš dalies išmontuotas laivas.

Kitaip nei plaustai, kurie priklausė nuo medžiagų plūdrumo – sugebėjimo išsilaikyti vandens paviršiuje, – šaramudojų laivų statybos esmė buvo tarp medinio korpuso palikta oro kišenė. Tai buvo reikšminga naujovė, suteikianti daugiau manevringumo ir galimybę transportuoti kur kas sunkesnius krovinius. Lentos, kurios buvo naudojamos pagrindiniam luotui išplėsti į didesnį laivą, buvo išlenkiamos karščiu ir garais, kad atitiktų gaubtą korpusą, paskui gluosnių šakelėmis per išgręžtas skyles surišamos ir kaiščiais pritvirtinamos prie tvirtų priešakio ir galo statramsčių. Atramos tam tikrais intervalais abipus laivo pridedamos vėliau – sustiprinti ir sėdynėms pritvirtinti.

Viską atlikus tinkamai išeidavo vandens nepraleidžiantis korpusas, kelerius metus intensyviai naudojant atsparus tempimui ir gniuždymui. Vis dėlto pamažu dėvintis bei trūkinėjant gluosnių plaušams, reikėdavo laivą visiškai išardyti ir atstatyti. Tada taip pat būdavo pakeičiamos nebetinkamos lentos, ir laivo gyvavimo laikas smarkiai pailgėdavo.

– Matai... kur apkala nuimta, – rodė Karoba išardytą laivą, – prie viršutinio luoto krašto yra skylių, – ji parodė palei korpusą išlenktą lentą. – Čia buvo pirmoji apkala. Skylės greta plonesnio krašto atitinka pagrindą. Žiūrėk, jos šitaip užleidžiamos ir prisiuvamos prie luoto viršaus. Tada viršutinė lenta prisiuvama prie šios.

Juodu apėjo iš kitos pusės, kuri dar nebuvo išardyta. Karoba parodė kai kuriose skylėse sudilusį ir sutrūkusį pluoštą.

– Kiek uždelsta šį laivą remontuoti, tačiau matyti, kaip persidengia apkala. Mažuose laivuose, vienam dviem žmonėms, kraštų nereikia, tik luoto. Nors juos būna sunkiau valdyti srauniuose vandenyse. Gali tapti nevaldomi dar nė nesupratus.

– Kurią dieną norėčiau išmokti, – pareiškė Jondalaras. Tada, rodydamas į lenktą apkalos plokštę, pasiteiravo: – Kaip sulenkti lentą?

– Garais ir tempiant taip pat, kaip plečiant pagrindą. Basliai štai ten, kur stovi Karlonas su tavo broliu, yra atotampos linijos, kurios laiko siuvamas apkalos lentas. Kai skylės būna išgręžtos ir visi sutartinai dirba, ilgai netrunka. Didžiausia bėda – prakiurdyti. Aštriname kaulinius grąžtus, tačiau jie taip greitai lūžta.

Vakarop, kai visi pėdino atgal į aukštąją terasą, Tonolanas pastebėjo, kad brolis neįprastai tylus.

– Apie ką galvoji, Jondalarai?

– Apie laivų statymą. Tai kur kas daugiau, nei man atrodė. Niekada nesu girdėjęs apie tokius kaip šie laivus, niekada nemačiau tokių patyrusių upeivių kaip ramudojai. Atrodo, paaugliai patogiau jaučiasi savo mažučiuose laivukuose nei pėdindami sausuma. Be to, taip įgudusiai valdo įrankius...

Tonolanas matė, kaip brolio akyse įsižiebia entuziazmas.

– Aš juos ištyrinėjau. Ko gera, galėčiau atskirti didelę atskalą nuo Karlono naudojamo skliuto darbinės briaunos, tada liktų lygiai įgaubta vidinė pusė ir būtų daug lengviau naudoti. Esu tikras, sugebėčiau iš titnago padaryti grąžtą, kuriuo skyles būtų galima gręžti sparčiau.

– Taip ir yra! Kurį laiką maniau, kad tu iš tikrųjų domiesi laivų statyba, didysis brolau. Turėjau susiprasti. Tai ne dėl laivų, o dėl įrankių, kurie naudojami statant. Jondalarai, širdyje tu visada liksi įrankių dirbėjas.

Vyresnėlis nusišypsojo suvokęs, kad Tonolanas teisus. Laivų statybos procesas buvo įdomus, tačiau jo vaizduotę buvo užvaldę įrankiai. Urve buvo nagingų titnago apdirbėjų, bet nė vienam jų šis darbas nebuvo tapęs profesija. Niekas nesugebėdavo įžvelgti, kaip menkas pakeitimas padarytų įrankį efektyvesnį. Jondalaras visada nuoširdžiai džiaugdavosi pagaminęs tinkamą padargą, o techniškas

ir kūrybingas jo protas jau įžvelgė galimybes patobulinti šaramudojų naudojamus įnagius. Gal unikaliais įgūdžiais bei žiniomis pavyktų atsilyginti šiems žmonėms, kuriems jis tiek daug buvo skolingas.

– Mama! Jondalarai! Ką tik atėjo dar daugiau žmonių! Jau tokia gausybė palapinėse, nežinau, kur jie sutilps! – šaukė Darvas, įbėgęs į pastogę. Žaibu iškūrė atgal, buvo užlėkęs tik perduoti naujienų. Nebūtų galėjęs pasilikti – veikla lauke buvo pernelyg jaudinama.

– Atėjo daugiau svečių nei tuokiantis Markenui su Tolija, o aš maniau, kad anas susirinkimas buvo gausus, – pastebėjo Serenija. – Tada apie mamutojus žinojo dauguma, nors gal ir nebuvo nė vieno regėję, tačiau niekas nėra girdėjęs apie Zelandoniją.

– Jie nemano, kad turime dvi akis, dvi rankas ir dvi kojas, kaip jie? – pastebėjo Jondalaras.

Jis pats buvo savotiškai priblokštas žmonių skaičiaus. Į Zelandonijos vasaros susirinkimus paprastai sugužėdavo daugiau, bet čia visi buvo nepažįstami, išskyrus Dolando urvo ir Karlono prieplaukos gyventojus. Žinia sklido taip greitai, kad atėjo netgi ne šaramudojų. Pirmieji atvyko Tolijos pažįstami bei giminės mamutojai, o juos atlydėjo dar keli smalsuoliai. Atvyko žmonių iš aukštupio, tiksliau, aukštupių – tiek Motinos, tiek Sesers.

Dauguma santuokos ceremonijos papročių taip pat buvo nežinomi. Zelandonų vestuvėse visi urvai keliaudavo į iš anksto paruoštą susitikimo vietą ir paprastai vienu metu jungdavosi keletas porų. Jondalarui nebuvo įprasta, kad šitiek žmonių svečiuotųsi vienos poros urve ir stebėtų jų tuoktuves. Kaip vieninteliam Tonolano

kraujo giminaičiui apeigose jam buvo skirta ypatinga vieta, tad vyras nervinosi.

– Jondalarai, žinai, ne vienas nustebtų pamatęs, kad tu ne visada taip pasitiki savimi, kaip atrodo. Nesijaudink, būsi nuostabus, – pasakė Serenija, prisislinko arčiau ir apkabino jo kaklą, – kaip visada.

Moteris pasielgė tinkamai. Jos artumas buvo malonus atotrūkis – nė neprašyta išblaškė neramias mintis, žodžiais nuramino. Jondalaras prisitraukė Sereniją arčiau, prispaudė karštas lūpas prie josios ir neskubėjo, leido sau atsipūsti malonumo akimirkoje prieš vėl sukylant nuogąstavimams.

– Manai, atrodau deramai? Čia kelioniniai drabužiai, neskirti ypatingai progai, – paklausė, staiga prisiminęs zelandonišką apdarą.

– Niekas čia to nežino. Drabužiai unikalūs, labai išskirtiniai. Kaip tik tokiai progai, man regis. Atrodys pernelyg įprasta, jei apsivilksi ką nors matyta, Jondalarai. Žmonės nusiteikę apžiūrinėti tave, taip pat ir Tonolaną. Šito jie čia ir susirinko. Jei pamatys tave iš toli, galbūt ne visi pajus poreikį prisispausti arčiau, o pats žinai, kad su šiais drabužiais jautiesi patogiai. Taip pat ant tavęs jie gražiai atrodo. Tau tinka.

Paleidęs moterį vyras pažvelgė pro plyšį į minią lauke dėkingas, kad dar neteko prieš tuos žmones stoti. Jis paėjėjo į gilumą, kol nuožulnus stogas neleido toliau eiti, tada grįžo į priekį ir vėl pažvelgė į lauką.

– Jondalarai, išvirsiu tau arbatos. Tai ypatingas mišinys, sužinojau iš Šamudos. Nuramins.

– Matyti, kad nervinuosi?

– Ne, tačiau turi pagrindą. Užtruksiu tik akimirką.

Į ketvirtainę virimo dėžę Serenija įpylė vandens ir pridėjo karštų akmenų. Jondalaras prisitraukė medinę kėdę – vieną tų,

kurios buvo gerokai per žemos, – ir atsisėdo. Jo mintys buvo kitur, ir jis bukai spoksojo į geometrinius raižinius ant dėžės: vorą įkypų lygiagrečių linijų virš eilės, pakrypusių į priešingą pusę, – eglutės raštą.

Tokių dėžių kraštai buvo padaryti iš vienos lentos, kurioje grioveliai arba įrantos buvo išpjaunamos ne perdėm. Panaudojus garus, kad medis taptų lankstus, lentos ties įrantomis būdavo sulenkiamos ir susiformuojami kampai, o jų paskutinis būdavo sutvirtinamas kaiščiais. Palei vieną kraštą išpjovus griovelį būdavo įterpiamas dugnas. Dėžės buvo nepralaidžios, ypač vėliau, kai naudojamos išbrinkdavo. Uždengtos skirtingais nuimamais dangteliais jos turėjo daugybę paskirčių – nuo virimo iki saugojimo.

Dėžė vertė Jondalarą galvoti apie brolį ir žadino norą šią akimirką prieš tuoktuves būti su juo. Tonolanas greitai perprato šaramudojų medienos lankstymo ir formavimo būdus. Jis gamindavo strėles tais pačiais principais: karščiu, garais ištiesindavo arba, gamindamas sniego batus, sulenkdavo kotą. Mintis apie sniego batus priminė Jondalarui kelionės pradžią, ir nostalgijos apimtas jis susimąstė, ar dar kada pamatys namus. Nuo tos akimirkos, kai apsivilko savus drabužius, kovojo su namų ilgesio priepuoliais, kurie užklupdavo mažiausiai to tikintis su kokiu gyvu, širdį graužiančiu prisiminimu. Šį kartą juos sukėlė Serenijos virimo dėžė.

Vyras greitai atsistojo, užkliuvo už kėdės, metėsi į dešinę ir per plauką neužkliudė Serenijos, kuri nešė jam puodelį karštos arbatos. Vos išvengę bėdos prisiminė nelaimingą nutikimą per pasižadėjimo puotą. Tiek Tolija, tiek Šamija, regis, buvo pasveikusios, jų nudegimai beveik pradingę, tačiau jaunuolis pajuto keistą sunkumą prisiminęs vėlesnį pokalbį su Šamuda.

– Jondalarai, išgerk arbatos, neabejoju, padės.

Jau pamiršęs, kad rankoje laiko puodelį, vyras nusišypsojo ir gurkštelėjo. Arbata buvo malonaus skonio – jam pasidingojo, kad, be kitų sudedamųjų dalių, atpažįsta vaistines ramunėles, – o šiluma ramino. Po kiek laiko Jondalaras pajuto, kaip įtampa slūgsta.

– Tu teisi, Serenija. Jaučiuosi geriau. Nežinau, kas man užėjo.

– Ne kasdien brolis veda. Šioks toks nerimas suprantamas.

Jis vėl apkabino moterį ir ėmė bučiuoti su tokia aistra, kuri vertė trokšti, kad nereikėtų taip greitai išeiti.

– Pasimatysim šiąnakt, Serenija, – sušnibždėjo moteriai į ausį.

– Jondalarai, naktį vyks šventė Motinos garbei, – priminė ji. – Nemanau, jog kuris iš mūsų turėtume įsipareigoti, kai tiek daug svečių. Lai vakaras teka sava vaga. Mudu galime suartėti bet kuriuo metu.

– Pamiršau, – pasakė jis ir pritariamai linktelėjo, tačiau nežinia kodėl pasijuto atstumtas. Keista: niekada anksčiau šito nepatyrė. Tiesą sakant, jis visada manydavo, kad per šventę yra laisvas. Kodėl pasijuto įskaudintas, kai Serenija viską tik palengvino? Nė nepagalvojęs nusprendė, kad praleis vakarą su ja – Motinos šventėje ar namie.

– Jondalarai! – vėl įpuolė Darvas. – Mane atsiuntė tavęs. Tu reikalingas, – berniukas susijaudinęs vos gaudė kvapą, kad jam patikėta tokia svarbi užduotis, ir šokinėjo iš nekantrumo. – Paskubėk, Jondalarai. Tavęs laukia.

– Nurimk, Darvai, – šypsodamasis vaikinukui tarė vyras. – Einu, nepraleisiu brolio vestuvių.

Darvas suglumo, nusišypsojo supratęs, kad be Jondalaro nepradės, tačiau nekantrumo tai nepažabojo. Jis išsiskubino. Jondalaras atsidusęs nusekė įkandin.

Vyresniajam broliui pasirodžius per minią nuvilnijo šurmulys, ir jis apsidžiaugė pamatęs dvi lūkuriuojančias moteris. Rošarija su

Tolija palydėjo ant pakylos prie šoninės sienos, kur laukė kiti. Aukščiausioje vietoje visa galva iškilusi virš minios stovėjo baltaplaukė figūra, kurios veidą pusiau dengė medinė stilizuota paukščio kaukė.

Kai priėjo arčiau, Tonolanas nervingai jam nusišypsojo. Jondalaras atsakė šypsena, mėgindamas parodyti suprantąs. Jei jau pats buvo įsitempęs, galėjo tik įsivaizduoti, kaip jaučiasi Tonolanas, ir apgailestavo, kad šaramudojų papročiai trukdo jiems būti kartu. Pastebėjo, kaip puikiai brolis iš pažiūros prisitaikė, ir pajuto aštrų, gelianti apgailestavimo dūrį. Nebuvo dviejų žmonių, artimesnių už juos per visą kelionę, tačiau keliai ėmė skirtis. Jondalaras pajuto skilimą. Netikėtai jį užvaldė sielvartas.

Vyras užsimerkė ir sugniaužė kumščius, kad susivaldytų. Girdėjo balsus iš minios: pasidingojo, jog išskyrė žodžius „aukštas“ ir „drabužiai“. Atsimerkus jam toptelėjo, kad Tonolanas atrodo taip puikiai pritapęs dėl to, jog jo drabužiai šamudojiški.

„Nekeista, kad mano drabužiai aptarinėjami“, – pagalvojo ir trumpai pasigailėjo pasirinkęs vilkėti tokius nematytus apdarus. Kita vertus, Tonolanas dabar buvo vienas iš jų, buvo priimtas, kad santuoka būtų lengvesnė. Jondalaras vis dar buvo zelandonas.

Aukštas šviesiaplaukis prisijungė prie naujųjų brolio giminaičių. Formaliai jis nebuvo šaramudojas, bet šie žmonės buvo ir jo giminaičiai, kad ir tolimi. Jie kartu su Jetamijos artimaisiais atnešė maisto ir dovanų, kurios bus išdalytos svečiams. Kuo daugiau svečių, tuo daugiau visko reikia. Gausi minia kėlė pagarbą ir teikė aukštesnę padėtį jaunajai porai, tačiau juo didesnis bus pažeminimas, jei jie išsiskirstys nepatenkinti.

Staigi tyla privertė visus pasukti galvas į ką tik pasirodžiusią grupelę.

– Ar matai ją? – stiebdamasis ant pirštų galiukų teiravosi Tonolanas.

– Ne, bet ji ateina, pats žinai, – sakė Jondalaras.

Priėjusi prie Tonolano ir jo giminaičių, apsauginė falanga kiek prasiskyrė, kad atidengtų slepiamą lobį. Tonolanui gerklė išdžiūvo, kai išvydo gėlėmis išpuoštą gražuolę, besišypsančią jam pačia spindulingiausia šypsena. Brolio laimė buvo tokia akivaizdi, kad Jondalaras taip pat nušvito švelnaus malonumo šypsena. Kaip bitę traukia prie gėlės, taip Tonolaną traukė prie mylimos moters. Jis nuvedė saviškių vorą į jos grupės vidurį ir Jetamijos giminaičiai apsupo Tonolaną bei jo artimuosius. Abi grupės susimaišė, tada sustojo poromis, o Šamuda fleita pradėjo groti pasikartojančias treles. Ritmą vienašoniu gofruotu būgnu palaikė kita būtybė su pusę veido dengiančia paukščio kauke. „Dar vienas Šamuda“, – spėjo Jondalaras. Moters jis nepažinojo, nors buvo kažkoks pažįstamas bruožas, galbūt tarpusavio panašumas tarnaujančiųjų Motinai, tačiau ji sukėlė minčių apie namus.

Kol būsimų sutuoktinių giminaičiai jungėsi ir skyrėsi, regis, sudėtingame, bet iš tikrųjų iš paprastų žingsniukų susidedančiame šokyje, baltaplaukis Šamuda grojo mažąja fleita. Tai buvo ilga tiesi lazdelė, praplėsta karšta anglimi, su švilpyne, per visą ilgį išpjautomis skylėmis ir gale išskaptuota paukščio galva atviru snapu. Kai kurie iš instrumento sklindantys garsai tiksliai mėgdžiojo paukščių balsus.

Abi grupės baigė sustojusios viena priešais kitą dviem eilėmis, susikibusios rankomis ir suformavusios ilgą arkinį kelią. Porai praeinant, paskutinieji sekė iš paskos, kol Šamudos vedama porų virtinė patraukė į terasos galą ir aplink akmenų sieną. Jetamija su Tonolanu sekė iš karto po fleitisto, paskui juos ėjo Markenas su Tolija, paskui Jondalaras ir Rošarija, kaip artimiausi jaunos poros giminaičiai.

Kiti ėjo iš paskos, o eiseną baigė minia gentainių ir svečių. Būgnu grojantis antrasis Šamuda įsiliejo tarp urvo žmonių.

Baltaplaukis Šamuda vedė visus į laivų statyklos proskyną, tačiau išsuko iš kelio ir nulydėjo prie palaiminimų medžio. Kol minia prisivijusi rinkosi aplink didžiulį seną ąžuolą, Šamuda tyliai kalbėjosi su jaunąja pora, teikė nurodymus bei patarimus, kaip laiduoti laimingą ryšį ir prisikviesti Motinos palaiminimą. Tiktai artimiausi giminaičiai ir nedaugelis, kuriems pasisekė būti netoliese, dalyvavo toje ceremonijos dalyje. Kiti šnekučiavosi, kol pastebėjo, kad Šamuda tyliai laukia.

Susirinkusieji tildė vieni kitus, tačiau visa pulsavo nekantrumu. Įtemptoje tyloje reikliai nuskambėjo džeržgiantis kėkšto tarškėjimas, o per giria jam atliepė didžiojo margojo genio tuksenimas. Paskui erdvę pripildė švelnesnė ligutės giesmelė.

Tarsi tik ir laukusios šito ženklo, būtybės su paukščių kaukėmis pakvietė jaunąją porą žengti į priekį. Šamuda paėmė ilgą virvę ir paprastu mazgu sunėrė kilpą. Žvelgdami vienas į kitą ir nematydami nieko aplink Tonolanas su Jetamija suglaudė delnus ir prakišo rankas pro kilpą.

– Jetamija ir Tonolanai, Tonolanai ir Jetamija, pririšu jus vieną prie kito, – tarė Šamuda ir stipriai patraukęs virvę tvirtu mazgu surišo jų riešus. – Kaip surišau šį mazgą, taip jūs esate surišti, įsipareigoję, vienas per kitą susaistyti giminystės ir urvo ryšiais. Susijungdami jūs baigsite Markeno ir Tolijos pradėtą kvadratą.

Kiti du jaunuoliai ištarus jų vardus žengė į priekį ir rankas sujungė visas ketvertas.

– Šamudojai dalijasi sausumos dovanomis, ramudojai dalijasi vandens dovanomis, o kartu jūs esate šaramudojai, visada turintys vieni kitiems padėti.

Tolija su Markenu atsitraukė, Šamuda uždainavo aukšta gaida, o Tonolanas su Jetamija ėmė iš lėto sukti ratą apie praamžį ąžuolą. Pradėjus antrą ratą žiūrovai prapliupo šūkauti palinkėjimus, mėtydami plunksnas, gėlių žiedlapius ir pušų spyglius.

Sukant trečią ratą aplink palaiminimų medį juokdamiesi ir šūkaudami prisijungė žiūrovai. Kažkas užtraukė tradicinę dainą, buvo atnešta daugiau fleitų dainininkams pritarti. Tada viena viešnių mamutojų parodė mamuto raktikaulį, sudavė į jį mediniu plaktuku, ir visi akimirką nutilo. Skambus, rezonuojantis garsas nustebino daugumą, tačiau jai toliau grojant žmonės stulbo dar labiau. Muzikantė sugebėjo keisti toną, garso aukštį suduodama į skirtingas kaulo vietas ir netrukus prisitaikė prie dainininkų bei fleitos melodijos. Trečiam ratui baigiantis Šamuda vėl atsidūrė priekyje ir nuvedė grupę į proskyną prie upės.

Jondalaras pražiopsojo paskutinius laivo štrichus. Nors statyboje darbavosi kone visą laiką, pamatęs baigtą kūrinį neteko žado. Laivas atrodė kur kas didesnis, nei vyras prisiminė. Nors ir pačioje pradžioje laivas buvo nemažas, dabar penkiasdešimties pėdų ilgį atsvėrė atitinkamo aukščio šonai iš šiek tiek įlenktų lentų su aukštai išsikišusiais laivagalio ramsčiais. Vis dėlto nuostabos šūksniai pasigirdo pamačius priekinę dalį. Lenktas pirmagalys grakščiai perėjo į ilgakaklį vandens paukštį, išdrožtą iš medžio ir įstrižai prijungtą kaiščiais.

Pirmgalis buvo nudažytas tamsiu ochros raudoniu ir blausiu geltoniu, mangano juoduma ir gesintomis kalkėmis baltai. Korpuso apačioje buvo nupieštos akys, kad matytų po vandeniu ir išvengtų paslėptų pavojų, priešakį bei galą puošė geometriniai piešiniai. Aplinkui buvo įrengtos sėdynės irkluotojams, laukė paruošti nauji irklai plačiomis mentėmis, ilgais kotais. Vidurinę dalį nuo sniego ar

lietaus dengė geltonas ožkenos tentas, o visas laivas buvo išdabintas gėlėmis ir paukščių plunksnomis.

Tai buvo nuostabu. Kėlė baimingą pagarbą. Pagalvojęs, kad ir pats prisidėjo prie šio kūrinio, Jondalaras pajuto užplūstantį pasididžiavimą ir gumulą gerklėje.

Visoms vestuvių ceremonijoms reikėjo laivo, naujo ar atstatyto, tačiau tikrai ne visi buvo šitokie dideli ir puošnūs. Tik atsitiktinai urvas nusprendė, kad reikia dar vieno didelio laivo maždaug tuo pat metu, kai jaunoji pora pareiškė savo ketinimus. Dabar tai atrodė ypač derama, juolab kad apsilankė tiek daug svečių. Urvas ir pora pelnė pagarbą savo laimėjimu.

Truputį nerangūs, vis dar surištais riešais jaunavedžiai sulipo į laivą ir atsisėdo viduryje po uždanga. Įkandin nusekė dauguma artimų giminaičių, kai kurie pasiėmė irklus. Kad nesvirduliuotų, laivas stovėjo tarp rąstų, nutiestų iki vandens pakraščio. Gentainiai ir svečiai susibūrė aplinkui nustumti laivo į upę ir, niurnant bei kvatojantis, naujas laivas buvo paleistas.

Jie laikėsi netoli kranto, kol naujas, nesvyruojantis ir nepralaidus laivas buvo paskelbtas tinkamu, o tada patraukė pasroviui, į pirmąją kelionę ramudojų prieplaukos link. Į vandenį buvo nuleista keletas kitų įvairaus dydžio laivų ir šie kaip ančiukai apsupo naująjį vandens paukštį.

Tie, kurie negrįžo vandeniu, nuskubėjo atgal taku, vildamiesi anksčiau už jaunąją porą pasiekti aukštą pakrantę. Prieplaukoje keletas žmonių palypėjo stačiu krioklio taku ir pasiruošė nuleisti didelį plokščią krepšį, kuriuo į terasą pirmą kartą buvo užkelti Tonolanas su Jondalaru, tačiau šį kartą vis dar surištomis rankomis į viršų turėjo būti keliami Tonolanas su Jetamija. Jie sutiko būti pririšti vienas prie kito ir, bent jau šią dieną, nebūti atskirti.

Gausybė maisto buvo nuplauta jauno mėnesio pienių vynu, visiems svečiams buvo įteiktos ir, kaip įprasta, pagarbiai grąžintos dovanos. Prisiartinus vakarui į naują jaunajai porai pastatytą buveinę vis tyliai įslinkdavo svečių ir palikdavo ką nors jaunavedžiams linkėdami gerovės. Dovanos buvo teikiamos anonimiškai, kad nesumenkintų vedybinės gerovės, kurią rodė šeimininkų urvas. Vis dėlto gautų dovanų vertė būdavo lyginama su sąnaudomis, o galvoje užsifiksavusios pastabos buvo nė kiek ne prastesnės už atminimo korteles, tad dovanos nebuvo bevardės.

Forma, išvaizda, dažymo ar raižymo pobūdis bylojo apie dovanotoją lygiai taip pat aiškiai, lyg dovana būtų įteikta viešai, ir ne apie asmenį, kas galbūt būdavo nelabai svarbu, o apie šeimą, grupę arba urvą. Pagal gerai žinomą ir visuotinai suprantamą vertybių sistemą, gaunamos bei teikiamos dovanos turi stiprų poveikį prestižui, garbei ir įvairių grupių padėčiai. Nors apsieita be smurto, varžybos dėl pagarbos vis dėlto buvo nuožmios.

– Jis tikrai sulaukė dėmesio, Tonolanai, – pastebėjo Jetamija, rodydama į būrelį moterų, susispietusių apie aukštą šviesiaplaukį, kuris buvo atsainiai atsirėmęs į medį prie iškyšos.

– Nieko naujo. Jo žydros akys traukia moteris kaip... liepsna drugius, – atsakė Tonolanas, padėdamas Jetamijai iškelti dėžę svečiams skirto mėlynių vyno. – Nepajutai? Tavęs netraukė?

– Tu pirmas man nusišypsojai, – atsakė moteris, o plati Tonolano šypsena išprovokavo dailų jos atsakymą, – tačiau tikriausiai suprantu. Tai ne vien jo akys. Tavo brolis išsiskiria, ypač su šiais apdarais. Tikrai šauniai atrodo, bet yra šis tas daugiau. Man regis, moterys jaučia, kad jis... ieško. Kažko laukia. Be to, Jondalaras toks jautrus... jausmingas... aukštas ir taip gerai sudėtas. Tikrai gana dai-

lus. Dar tos nenusakomos akys. Ar kada pastebėjai, kad laužo šviesoje jos tampa violetinės?

– Maniau, sakei, tavęs netraukė... – tarstelėjo Tonolanas susierimęs, o ji išdykėliškai mirktelėjo.

– Nejau pavydi? – švelniai pasiteiravo.

Tonolanas patylėjo.

– Ne. Niekada. Nežinau, kodėl dauguma vyrų pavydi. Kai žiūri į brolį, atrodo, kad jis turi viską. Kaip pati sakei, gerai sudėtas, dailus; gražios moterys aplinkui. Ir dar daugiau. Nagingas, geriausias kada matytas titnago apdirbėjas. Gera galva, bet ne plepys. Žmonės jį mėgsta – ir vyrai, ir moterys. Turėtų būti laimingas, tik... Jis privalo susirast ką nors kaip tu ar Tamija.

– Ne, ne kaip aš, tačiau ką nors. Man patinka tavo brolis, Tonolanai. Tikiuosi, jis ras, ko ieško. Galbūt vieną iš tų moterų?

– Nemanau, jau esu tai matęs. Gal pasimėgaus viena ar keliomis, bet neras, ko ieško.

Šiek tiek vyno jie pasėmė į vandenmaišius, kitą paliko puotautojams ir patraukė Jondalaro link.

– O kaip Serenija? Regis, Jondalaras ja rūpinasi, ir žinau, kad ji jaučia jam daugiau nei pripažintų.

– Jis rūpinasi ta moterimi, rūpinasi ir Darvu, tačiau... Gal nėra jam skirtosios? Gal jis vaikosi svajonę, dievaitę? – Tonolanas meiliai nusišypsojo. – Kai pirmą kartą man nusišypsojai, pamaniau, kad tu dievaitė.

– Mes sakome, kad Motinos dvasia sklando paukščiu. Žadina saulę čiulbesiu, iš pietų pasikviečia pavasarį. Rudenį kai kurie pasilieka, kad primintų mums apie ją. Medžiojami paukščiai, gandrai, visi sparnuočiai yra tam tikras Mudo apsireiškimas.

Kelią jiems staiga pastojo bėgančių vaikų virtinė.

– Maži vaikai, ypač neklaužados, nemėgsta paukščių. Jiems atrodo, kad Motina juos stebi ir viską mato. Kai kurios mamos vaikams tai paaiškina. Esu girdėjusi pasakojimų, kaip suaugusieji pamatę tam tikrus paukščius pajunta poreikį išpažinti blogus darbus. Kiti sako, kad, jei pasiklysti, jie parveda namo.

– Mes sakome, kad Motinos dvasia yra deivė, skriejanti su vėju. Gal ji ir panaši į paukštį? Niekad anksčiau apie tai negalvojau, – tarė Tonolanas spausdamas Jetamijos ranką. Tada, žiūrėdamas į ją ir jausdamas užplūstančią meilę, sušnibždėjo kimiu nuo emocijų balsu: – Niekad nemaniau, kad tave rasiu.

Pabandė ją apkabinti, tačiau apsižiūrėjo tebesąs pririštas prie jos riešo ir susiraukė.

– Džiaugiuosi, jog esame surišti, bet kada mus atskirs? Noriu tave apkabinti, Tamija.

– Tikriausiai mums reikia išsiaiškinti, ką reiškia būti pririštiems vienam prie kito, – nusijuokė moteris. – Netrukus galėsime išeiti iš šventės. Geriau nuneškim tavo broliui vyno, kol šis dar nesibaigė.

– Gal jis nė nenori. Iš gėrimo Jondalaras surengia pasirodymą, tačiau geria nedaug. Jam nepatinka prarasti kontrolę, krėsti kvailystes.

Žengusius iš iškyšos šešėlių juos netruko pastebėti.

– Štai kur jūs! Norėjau palinkėti tau laimės, Jetamija, – tarė jauna moteris. Tai buvo jauna pakilios nuotaikos ramudojė iš kito urvo. – Tau taip pasisekė, mes niekada nesulaukiame žiemai tokių dailių svečių.

Ji švystelėjo, jos manymu, kerima šypsena į ilgšį, bet šis nuostabiomis akimis vėrė kitą jauną moterį.

– Tu teisi. Man pasisekė, – atsakė Jetamija švelniai šypsodamasi savo vyrui.

Jaunoji moteris pažvelgė į Tonolaną ir sunkiai atsiduso.

– Jie abu tokie dailūs. Nemanau, kad sugebėčiau pasirinkti!

– Tuomet neturėtum nė vieno, Čerunija, – įsiterpė kita mergina. – Jei nori tekėti, reikia išsirinkti.

Pasigirdo juoko pliūpsnis, tačiau jaunoji moteris mėgavosi jai skiriamu dėmesiu.

– Aš paprasčiausiai dar neradau vyriškio, kurį norėčiau išsirinkti, – ji šyptelėjo Jondalarui.

Čerunija ten buvo pati žemiausia, Jondalaras tik tada ją ir pastebėjo. Nors mažutė, ji buvo labai moteriška, turėjo viliojamo linksmumo, buvo kone visiška Serenijos priešingybė. Vyro akys parodė susidomėjimą, ir Čerunija, pelniusi jo dėmesį, vos nepradėjo drebėti iš džiaugsmo. Staiga kažką išgirdusi pasuko galvą.

– Girdžiu ritmą, tuoj prasidės porų šokiai, – tarė. – Eime, Jondalarai.

– Nemoku žingsnelių, – gynėsi tas.

– Parodysiu, tai nesudėtinga, – tikino Čerunija ir energingai truktelėjo vyrą muzikos kryptimi. Jis pasidavė kvietimui.

– Palauk, mes irgi einam, – tarė Jetamija.

Kita moteris ne itin apsidžiaugė, kad Čerunija taip greitai užkariavo Jondalaro dėmesį, ir jis išgirdo Radoniją sakant:

– Nesudėtinga... kol kas!

Žodžius palydėjo griausmingas juokas, tačiau keturiese patraukus šokių aikštelės link, jis nebegirdėjo sąmokslininkių šnabždesių.

– Čia paskutinis odmaišis su vynu, Jondalarai, – tarė Tonolanas. – Jetamija sako, kad mes turime pradėti šokį, bet neprivalome pasilikti. Ketiname išsprukti pirmai progai pasitaikius.

– Nejau nenori pasiimti? Asmeninei šventei?

Tonolanas nusišypsojo žmonai.

– Na, tiesą sakant, ne pats paskutinis, vieną jau pasislėpėme, tačiau nemanau, kad mums prireiks. Vien būti kartu su Jetamija didelė šventė.

– Jų kalba taip maloniai skamba. Ar tau taip neatrodo, Jetamija? – įsiterpė Čerunija. – Ar ką nors supranti?

– Truputį, bet ketinu mokytis daugiau. Mamutojų kalbos taip pat. Tai Tolijos sumanymas, kad mokytumėmės vieni kitų kalbų.

– Tolija sako, geriausia mokytis šaramudojiškai – tai visą laiką kalbėti. Ji teisi. Atleisk, Čerunija. Nemandagu kalbėti zelandoniškai, – atsiprašė Jondalaras.

– Oi, nieko tokio, – patikino Čerunija, nors iš tikrųjų jai nebuvo vis tiek. Nesidžiaugė nesuprasdama, kas šnekama, tačiau atsiprašymas ją pamalonino, o buvimas išskirtinėje grupėje su jaunavedžiais ir aukštu dailiu zelandonu atlygino viską. Ji puikiai jautė pavydžius kitų jaunų moterų žvilgsnius.

Netoli lauko krašto, už iškyšos, liepsnojo laužas. Žengę į šešėlį jaunuoliai paleido ratu vynmaišį, o kai paskui pradėjo rinktis minia, abi moterys parodė vyrukams pagrindinius šokio judesius. Fleitos, būgnai ir tarškynės pradėjo gyvą melodiją, kurią parinko muzikantė su mamuto kaulu, o ksilofoną primenantis tonas pridėjo ypatingo skambesio.

Prasidėjus šokiui Jondalaras pastebėjo, jog pagrindinius žingsnelius galima pagražinti variacijomis pagal šokėjo vaizduotę ir įgūdžius, tad kartkartėmis asmuo ar pora parodydavo tokį išskirtinį entuziazmą, kad visi kiti sustoję šūkaudavo padrąsinimus mušdami ritmą kojomis. Aplink šokėjus susirinkę žmonės lingavo ir dainavo. Be sąmoningos pauzės muzika perėjo į kitą tempą. Taip ir tęsėsi. Muzika, šokis nesustojo, tik žmonės – muzikantai, šokėjai,

daininkai – įsiliedavo ir išeidavo kada panorėję, kurdami begalinę tonų, žingsnelių, ritmų ir melodijų įvairovę, kuri nenutrūks, kol bus bent vienas norintysis tęsti.

Čerunija buvo linksma ir gyvybinga partnerė, tad Jondalaras, truktelėjęs vyno daugiau nei paprastai, įsijautė į vakaro nuotaiką. Kažkas pradėjo atliepiamąją dainą išsakydamas pirmą pažįstamą eilutę. Netrukus vyras pastebėjo, kad tai daina, kurioje progą atitinkančius žodžius prideda bet kas, stengdamasis išprovokuoti juoką ir dažnai užsimindamas apie malonumo dovaną. Netrukus prasidėjo varžytuvės tarp tų, kurie stengėsi būti juokingi, ir tų, kurie stengėsi nesijuokti. Kai kurie dalyviai netgi nutaisydavo grimasas, kad sulauktų pageidaujamos reakcijos. Paskui, linguodamas pagal dainos ritmą, į rato centrą išėjo žmogus.

– Štai Jondalaras, toks aukštas net baisu, jis gali išsirinkti iš visų. Čerunija dailutė, bet maža, jis nusilauš stuburkaulį su ja.

Vyro skanduotė sulaukė pageidaujamo rezultato – kvatojimo.

– Kaip tau pavyks, Jondalarai? – atsišaukė dar kažkas. – Juk perlūši perpus vien norėdamas ją pabučiuoti!

Jondalaras išsišiepė jaunajai moteriai.

– Neperlūšiu, – atkirto, pakėlė Čeruniją ir pabučiavo lydint juokui bei trypimui. Tikra to žodžio prasme pakerėta moteris apsivijo rankomis Jondalaro kaklą ir grąžino jausmingą bučinį. Jis pastebėjo, kad kai kurios poros palieka grupę ir eina į palapines ar paklotų nuošaliuose kampeliuose link ir pats ėmė galvoti panašiai. Aiškus Čerunijos noras bučiuotis vertė vyrą manyti, kad ji gali būti sukalbama.

Jie negalėjo išeiti tučtuojau – tai būtų sukėlę tik dar daugiau juoko, – tačiau galėjo atsitraukti pamažu. Prie dainininkų ir žiūrovų prisidėjo keli nauji balsai, ir tempas pasikeitė. Buvo geras laikas

nerti į šešėlius. Jam stumiant Čeruniją minios krašto link, staiga išdygo Radonija.

– Turėjai jį visą vakarą, Čerunija. Ar nemanai, kad atėjo metas pasidalyti? Beje, tai šventė Motinos garbei, o mes turėtume dalytis jos dovanomis.

Radonija įsiterpė tarp jųdviejų ir pabučiavo Jondalarą. Kita moteris jį apkabino, paskui dar keletas. Apsuptas jaunų moterų iš pradžių jis neprieštaravo jų bučiniams ir glamonėms, tačiau kai kelios poros rankų ėmė jį pernelyg asmeniškai leisti, jau nebebuvo toks tikras, kad jam tai patinka. Malonumas neturėtų būti suteikimas prievarta. Jondalaras girdėjo prislopintą kovą, bet labai stengėsi atsikratyti rankų, kurios baudėsi atrišti jam kelnes ir siekti vidun. Šito jau buvo per daug.

Vyras ne itin švelniai jas nusipurtė. Kai moterys galų gale suprato, kad jis nė vienai neleis jo liesti, kvailai šypsodamosi atsitraukė. Staiga jis pastebėjo, kad vienos stinga.

– Kur Čerunija? – paklausė.

Moterys susižvalgė ir ėmė žviegti iš juoko.

– Kur Čerunija? – pakartojo jis, o vienintelis atsakas buvo dar daugiau kikenimo, tad skubiai žengė pirmyn ir sugriebė Radoniją. Moteriai skaudėjo ranką, tačiau ji nenorėjo to pripažinti.

– Mes pamanėm, kad ji privalo tavimi pasidalyti, – atsakė Radonija priverstinai šypsodamasi. – Visos trokšta aukšto dailaus zelandono.

– Zelandonas nenori visų. Kur Čerunija?

Radonija nusisuko ir nepanoro atsakyti.

– Sakai, nori aukšto zelandono? – širdo Jondalaras ir tai buvo girdėti jo balse. – Gausi didelį zelandoną! – Jis jėga ją parklupdė.

– Man skauda! Kodėl man nepadedat?

Kitos jaunos moterys nebuvo tikros, kad nori pernelyg artintis. Laikydamas už pečių, Jondalaras spaudė Radoniją prie žemės greta laužo. Muzika nutilo, žmonės pradėjo rinktis aplink, bet nežinojo, ar turėtų kištis. Moteris bandė atsikelti, o Jondalaras spaudė ją visu kūnu.

– Norėjai didelio zelandono, štai ir turi. Dabar sakyk, kur Čerunija?

– Aš čia, Jondalarai. Jos mane laikė, kažką sukišusios į gerklę. Sakė, kad tik pokštą krečia.

– Netikęs pokštas, – atkirto jis, atsistojo ir pakėlė Radoniją.

Toji apsiverkusi trynėsi ranką.

– Man skauda, – skundėsi.

Staiga Jondalaras suprato, jog tai turėjo būti išdaiga, ir jis sureagavo apgailėtinai. Nebuvo įskaudintas nei jis, nei Čerunija. Nederėjo įžeisti Radonijos. Pyktis išgaravo – jį pakeitė graužatis.

– Nenorėjau tavęs įskaudinti... aš...

– Neįskaudinai, Jondalarai. Bent jau ne kažin kiek, – pasakė vienas iš viską mačiusių vyrų. – Ji to nusipelnė. Visada pradeda ir pridaro rūpesčių.

– O tu norėtum, kad ji pradėtų ką su tavim, – įsiterpė viena jauna moteris, stojusi ginti Radonijos, kai visi grįžo prie įprastų kalbų.

– Gal jums ir atrodo, jog vyrui patinka, kai visos taip būriu užgriūvat, tačiau nieko panašaus.

– Nesąmonė, – atkirto Radonija. – Manot, negirdim, apie ką juokaujate manydami, kad esat vieni? Vis apie tą ar kitą moterį. Girdėjau sakant, kad norėtumėt visų moterų vienu metu. Nugirdau netgi kalbant, kaip trokštate mergaičių iki pirmųjų ritualų, nes žinote, jog jos negali būti liečiamos, net jei Motina jas jau paruošė.

Jaunuolis išraudo, o Radonija pasinaudojo pranašumu.

– Kai kurie iš jūsų tauškia netgi apie plokščiagalvių pateles!

Staiga iš laužo šešėlių pasirodė grėsmingas pavidalas. Moteris buvo neaukšta, bet stora, siaubingai nutukusi. Įspūdingos raukšlės apie akis išdavė svetimšališką kilmę, tatuiruotė ant veido taip pat, nors ji vilkėjo šamudojišką odinę tuniką.

– Radonija! – sudraudė. – Nebūtina drabstytis nešvankybėmis per šventę Motinos garbei.

Dabar Jondalaras ją atpažino.

– Atsiprašau, Šamuda, – nulenkusi galvą tarė Radonija. Išraudusi ir sutrikusi, ji nuoširdžiai graužėsi. Šitaip Jondalaras pamatė, kad Radonija visai jaunutė. Jos visos buvo dar tik mergiotės. Jis elgėsi pasibjaurėtinai.

– Mano brangioji, – švelniai tarė moteris Radonijai, – vyrams patinka būti kviečiamiems, o ne užgrobiamiems.

Jondalaras entuziastingiau pažvelgė į moterį – galvojo labai panašiai.

– Neketinome jo skaudinti. Pamanėm, kad jam... ims patikti.

– Gal ir būtų patikę, jei būtumėt buvusios subtilesnės. Niekam nepatinka prievarta. Juk tau nepatiko, kai pamanei, kad jis gali tave išprievartauti, tiesa?

– Man skaudėjo!

– Argi? Ar jis vertė daryti kažką prieš tavo valią? Manau, tai skaudina kur kas labiau. O kaip gi Čerunija? Argi nė viena nepagalvojot, kad galbūt įskaudinot ją? Negalima nieko priversti mėgautis malonumu. Tai ne Motinos garbei. Tai piktnaudžiavimas jos dovana.

– Šamuda, tau statyti...

– Aš stabdau žaidimą. Dabar eik, Radonija. Tai šventė. Mudo nori, kad jos vaikai būtų laimingi. Neleisk, jog šitas menkas

incidentas atimtų tau smagumą, brangioji. Šokiai tuoj prasidės, eik ir mėgaukis.

Kai moteris grįžo lošti, Jondalaras suėmė Radonijos rankas.

– Aš... atsiprašau. Nemaniau. Nenorėjau įskaudinti. Prašau, man gėda... Atleisi?

Pirmasis Radonijos impulsas – patempti lūpas ir supykus atsitraukti – ištirpo pažvelgus į nuoširdų jaunuolio veidą ir gilias violetines akis.

– Tai buvo kvailas... vaikiškas pokštas, – tarė ji, kone užvaldyta zelandono buvimo, ir palinko prie jo. Vyras ją apkabino, tada palinko arčiau ir padovanojo ilgą, patyrusį bučinį.

– Ačiū, Radonija, – tarė ir apsisuko eiti.

– Jondalarai! – pavymui šūktelėjo Čerunija. – Kur eini?

„Pamiršau Čeruniją“, – suvokė pajutęs kaltės dūrį. Vėl nudrožė prie mažutės, dailios linksmos moters – nebuvo abejonių, kad ji patraukli, – pakėlė ją ir pabučiavo su aistra bei apgailestavimu.

– Čerunija, aš pasižadėjau. Viso šito nebūtų nutikę, jei nebūčiau ketinęs sulaužyti pažado, tačiau tu taip greitai priverti užsimiršti. Tikiuosi... kada kitą kartą. Meldžiu, nepyk, – išsakė Jondalaras ir greitai nudrožė pastogių po smiltainio iškyša link.

– Ko tau reikėjo ateiti ir viską sugadinti, Radonija? – išrėžė Čerunija, lydėdama nueinantįjį akimis.

Odinis uždangalas ant buveinės, kuria jis dalijosi su Serenija, durų buvo nuleistas, tačiau sukryžiuotos lentos kelio neužtvėrė. Jondalaras su palengvėjimu atsiduso. Viduje moteris bent jau buvo viena. Kai nustūmė uždangalą, buvo tamsu. „Gal Serenija visai ne čia? Gal vis dėlto ji ne viena?“ Pradėjęs apie tai galvoti prisiminė, kad neregėjo jos visą vakarą nuo apeigų pradžios. „Tai ji nenorėjo įsipareigoti, aš tik sau pažadėjau, kad naktį praleisiu su

šia moterimi. Gal Serenija turėjo kitų planų, o gal matė mane su Čerunija?"

Vyras nuėjo iki buveinės galo, kur aukštesnė platforma buvo uždengta plunksnų prikimštu paklotu ir kailiais. Darvo lova palei šoninę sieną buvo tuščia. Šito ir reikėjo tikėtis. Svečių pasitaikydavo ne dažnai, ypač jo amžiaus. Tikriausiai susipažino su keliais berniukais ir jie kartu praleis naktį, mėgindami neužmigti.

Eidamas tolyn vyras įtempė klausą. Girdėjo alsavimą. Ištiesęs ranką skersai pakylos užčiuopė plaštaką ir džiaugsmo šypsena sušildė veidą.

Jondalaras vėl išėjo lauką, paėmė karštų anglių iš pagrindinio laužo, grįždamas pasičiupo pliauską. Uždegė mažos akmeninės lempelės samanų dagtį, užrėmė duris sukryžiuotomis lentomis – ženklas, kad pageidaujama netrukdyti. Paėmęs lempą tyliai nuėjo prie lovos ir stebėjo miegančią moterį. „Ar žadinti? Taip, – nusprendė, – tačiau lėtai ir švelniai."

Nuo tokių minčių atgijęs Jondalaras nusirengė, įslinko greta miegančiosios ir susirangė jos šilumoje. Ji kažką suniurnėjo ir pasirito prie sienos. Ilgais švelniais mostais vyras pradėjo glostyti Serenija: po delnu jautė miego šilumą, uodė moters kvapą. Tyrė kiekvieną linkį: ranką iki pat pirštų galiukų, aštrius pečių kaulus ir stuburo keterą, kuri atvedė iki jautrių strėnų ir sėdmenų kalvelių, paskui šlaunis, kelių įdubas, blauzdas, kulkšnis. Kai palietė sėdmenis, moteris kiek praskėtė kojas. Ištiesęs ranką Jondalaras apglėbė jos krūtį – pajuto, kaip delne susitraukia ir sukietėja spenelis. Nekantriai troško jį pačiulpti, bet tik prisiglaudė prie Serenijos ir apibėrė bučiniais pečius bei sprandą.

Jam patiko liesti šios moters kūną, tyrinėti ir atrasti iš naujo, tačiau ne tik jos. Jondalaras mėgo visų moterų kūnus dėl pojūčių,

kurie kildavo viduje. Jo vyriškumas jau styrojo virpėdamas, nekantrus, bet vis dar suvaldomas. Visada geriau pernelyg greitai neįsiskverbti.

– Jondalarai? – pratarė moteris mieguistu balsu.

– Taip, – atsiliepė jis.

Ji apsivertė ant nugaros ir atsimerkė.

– Jau rytas?

– Ne.

Jondalaras pasirėmė ant rankos ir žiūrėdamas į Sereniją glamonėjo krūtis, tada pasilenkė pačiulpti išsiilgto spenelio. Paglostė pilvą, siekė šilumos tarp šlaunų, paskui padėjo ranką ant gaktos plaukų. Jie buvo minkščiausi ir švelniausi iš visų jo turėtų moterų.

– Geidžiu tavęs, Serenija. Šįvakar noriu pagerbti Motiną su tavimi.

– Turi duoti man truputį laiko prabusti, – paprašė moteris, tačiau lūpų kampučiuose žaidė šypsena. – Gal liko šaltos arbatos? Norėčiau prasiskalauti burną – po vyno visada lieka siaubingas skonis.

– Pažiūrėsiu, – keldamasis tarė Jondalaras.

Jam grįžtant su puodeliu Serenija vangiai šypsojosi. Kartais ji mėgdavo vien žiūrėti į Jondalarą – jis buvo toks gražus vyras: judant virpantys raumenys, galinga krūtinė su šviesiomis garbanomis, tvirtas pilvas, stiprios ir raumeningos kojos. Jo veidas buvo kone pernelyg tobulas: stiprus ketvirtainis žandikaulis, tiesi nosis, jausminga burna – Serenija žinojo, kokia jausminga jo burna. Bruožai

buvo taip kruopščiai suformuoti ir tokie proporcingi, kad jis būtų laikytas gražuoliu, jei nebūtų toks vyriškas arba jei žodis „grožis" paprastai būtų taikomas vyrams. Netgi Jondalaro rankos buvo stiprios ir jausmingos, o akys – išraiškingos, prikaustančios dėmesį, neįtikėtinai žydros ir vienu žvilgsniu galinčios priversti moters širdį plakti kaip pašėlusią. Vien to žvilgsnio pakaktų, kad ji įsigeistų priekyje styrančio tvirto, išdidaus, didingo vyriškumo dar jo nė nepamačiusi.

Pirmą kartą išvydusi jį tokį Serenija truputį išsigando, kol nesužinojo, kaip puikiai Jondalaras juo naudojasi. Šis vyras niekada jos neversdavo, visada įeidavo tik tiek, kiek ji galėdavo priimti. Veikiau ji geisdavo jo viso, norėdavo priimti jį visą. Serenija džiaugėsi, kad Jondalaras ją prižadino. Paėmė ištiestą puodelį, tačiau prieš gerdama pasilenkė ir apglėbė lūpomis virpančią galvutę. Jondalaras užsimerkė ir leidosi malonumo užvaldomas.

Ji atsisėdo ir atsigėrė, paskui atsistojo.

– Reikia išeiti laukan, – tarstelėjo. – Ar dar daug nemiegančiųjų? Norėčiau nesirengti.

– Dar anksti, žmonės tebešoka. Gal pasinaudok dėže?

Jis stebėjo grįžtančią į patalą Sereniją. O, Motina! Kokia gražuolė, kokių dailių bruožų, tokiais švelniais plaukais. Kojos ilgos ir grakščios, sėdmenys nedidukai, bet dailiai suformuoti. Krūtys mažutės, tvirtos, puikios formos, toli atsikišusiais speneliais – vis dar mergaitiškos. Keli skersiniai dryžiai ant pilvo – vieninteliai likę motinystės ženklai ir tik kelios raukšlelės, įsirėžusios ties akių kampučiais, liudijo amžių.

– Maniau, pasibūsi, juk šventė, – tarstelėjo Serenija.

– O tu kodėl čia? Sakei, jokių įsipareigojimų?

– Nesutikau nė vieno įdomaus ir pavargau.

– Tu įdomi... aš nepavargęs, – šypsodamasis tarė Jondalaras. Apkabino ir bučiavo šiltomis lūpomis, ieškančiu liežuviu, prisitraukė moterį arčiau. Ji jautė prie pilvo tvirtą karštą virpesį, ir pačią užliejo karščio banga.

Jondalaras ketino pratęsti įžangą, susivaldyti, kol ji bus labiau pasiruošusi, tačiau godžiai puolė prie lūpų, kaklo, čiulpė ir tampė spenelius, o ji spaudė vyro galvą sau prie krūtinės. Ištiesęs ranką prie gauruoto kauburėlio Jondalaras pajuto, kaip ten karšta ir drėgna. Tylus šūksnis išskriejo iš Serenijos lūpų jam palietus mažą kietą gumbelį tarp šiltų klosčių. Ji kilstelėjo ir prisispaudė prie vyro, o jis glamonėjo ten, kur, žinojo, jai patinka.

Jondalaras jautė, ko moteris nori šį kartą. Jie pakeitė padėtį: jis pasirito ant šono, ji – ant nugaros. Vieną koją perkėlė per jo šlaunį, kitą įkišo tarp kojų ir, kol Jondalaras mylavo, glostė Serenijos malonumų centrą, ji siektelėjo nuvesti nekantrų vyriškumą į savo gilų plyšį. Kai jis įsiskverbė, moteris aistringai suriko: abiem pojūčiams susiliejus, ji stipriai susijaudino.

Jondalaras jautė, kaip apgaubia moters šiluma; judėjo į Sereniją, o ji iš apačios veržėsi į jį, geisdama priimti visą. Vyras atsitraukė ir vėl metėsi ant jos, kol toliau skverbtis nebegalėjo. Serenija pakilo prie jo rankos, jis patrynė stipriau ir vėl į ją paniro. Buvo toks sklidinas, toks pasiruošęs, o moteris suriko kylant įtampai. Ji stūmėsi ant Jondalaro ir šis pajuto, kaip slėpsnos įsitempia. Vis stipriau trynė ir stūmė, o paskui užplūdusios galingos bangos juodu suliejo, abu pasiekė neįtikėtiną viršūnę, užliejo šlovingas atsipalaidavimas. Po dar kelių judesių suvirpėję visiškai nurimo.

Gulėjo ramiai, sunkiai alsuodami, vis dar susipynę. Serenija spraudėsi prie Jondalaro: tiktai dabar, dar nesuglebusį, tačiau nebe dalyti pritvinkusį, ji galėjo jį visą savyje sutalpinti. Jondalarui visą

laiką atrodė, kad atiduoda moteriai daugiau, nei ji jam gali suteikti. Nenorėjo pajudėti – galėjo beveik užmigti, bet ir tai neviliojo. Galų gale ištraukė organą ir susirangė greta moters. Serenija gulėjo ramiai, tačiau vyras suprato, kad nemiega.

Leidęs mintims nuklysti Jondalaras staiga suvokė galvojantis apie Čeruniją, Radoniją ir visas kitas jaunas moteris. Koks potyris būtų buvęs su visomis? Jausti visą tą šilumą, prisirpusius moterų kūnus, jų šiltas šlaunis, apvalainus sėdmenis, drėgnus šulinius. Burnoje apžiojus vienos krūtį rankomis tirti kitų dviejų kūnus.

Vyras pajuto atsinaujinantį susijaudinimo dygulį. „Kodėl jas atstūmiau? Kartais elgiuosi kaip paskutinis kvailys."

Jondalaras dirstelėjo į moterį greta ir svarstė, kiek užtruks, kol ji vėl bus pasiruošusi, tada pūstelėjo jai į ausį. Ji nusišypsojo. Pabučiavo į kaklą, į lūpas. „Šį kartą bus lėčiau, neskubėsiu. Ji tokia nuostabi, tikra gražuolė... Kodėl negalėčiau jos pamilti?"

13

Atsidūrus slėnyje Ailai kilo problemų. Ji planavo mėsinėti, džiovinti mėsą pakrantėje ir miegoti lauke kaip anksčiau, tačiau sužeistu urvinio liūto jaunikliu tinkamai pasirūpinti buvo galima tik urve. Liūtukas buvo didesnis ir gerokai kresnesnis už lapę, bet panešti jį moteris įstengė. Visiškai suaugęs elnias – visai kas kita. Dviejų už Yhaha besivelkančių iečių smaigaliai – atraminiai neštuvų poliai – buvo per toli vienas nuo kito, kad išsitektų siaurame take į urvą. Aila nenumanė, kaip nusigabens sunkiai pelnytą elnią į urvą, tačiau, hienoms sekant taip arti, pakrantėje palikti be priežiūros nedrįso.

Iš tiesų reikėjo nerimauti. Per tą trumpą atkarpėlę, kol moteris užtruko nunešti liūtuką į urvą, nepaisydamos nervingo Yhaha mindžiukavimo hienos jau urzgė aplink vis dar ant neštuvų gulintį ir žolės dembliu uždengtą elnią. Nė pusiaukelės nenusileidusi Aila jau įdarbino svaidyklę, ir vienas stipriai sviestas akmuo buvo mirtinas. Nors ir bjaurėdamasi, už užpakalinės letenos ji nutempė hieną į pievą už akmenų sienos. Žvėris dvokė dvėseliena, kurią neseniai ėdė, ir prieš grįždama prie arklio Aila nusiplovė rankas upelyje.

Yhaha virpėjo, prakaitavo, smarkiai mosavo uodega, buvo baisiai susinervinusi. Tai buvo daugiau, nei ji galėjo ištverti, – iš šitaip

arti uosti urvinio liūto kvapą. Dar blogiau buvo visą kelią justi hienų smarvę. Ji bandė išsisukti, kai žvėrys mėgino priartėti prie Ailos grobio, tačiau viena neštuvų iena įstrigo akmens įtrūkime. Dar truputis ir kumelaitė supanikuos.

– Šiandien tau buvo sunki diena, tiesa, Yhaha? – mostelėjo Aila, paskui apglėbė rankomis kumelės kaklą ir paprasčiausiai laikė ją apkabinusi kaip išsigandusį vaiką. Yhaha glaudėsi prie Ailos drebėdama, tankiai šnopuodama, bet moters artumas galų gale ją nuramino. Su arkliu visada buvo elgiamasi meiliai, kantriai, tad mainais sulaukta pasitikėjimo ir draugiškos pagalbos.

Aila pradėjo ardyti savadarbius neštuvus, nors vis dar nebuvo tikra, kaip nusigabens elnią iki urvo. Staiga atlaisvintas kotas pasisuko ir du iečių galiukai atsidūrė gana arti vienas kito. Problema išsisprendė savaime. Vėl pritvirtinusi ieną Aila nusivedė Yhaha taku. Krovinys buvo nestabilus, tačiau ir kelias netolimas.

Yhaha teko pasistengti. Šiaurinis elnias ir arklys buvo kone vienodo svorio, o takas status. Ailai pasitaikė proga dar kartą įvertinti arklio jėgą ir įžvelgti jo naudą. Pasiekus akmeninę terasą moteris nuėmė visus svorius ir dėkinga apkabino jaunąją kumelaitę. Tada žengė į urvą tikėdamasi, kad Yhaha atseks įkandin, bet atsigręžė arkliui neramiai sužvengus.

– Kas yra? – gestais paklausė.

Urvinio liūto jauniklis gulėjo ten pat, kur ir buvo paliktas. „Liūtukas!“ – susiprato Aila. Yhaha užuodė liūtuką. Moteris grįžo pas arklį.

– Viskas gerai, Yhaha. Tas mažylis tavęs neužpuls.

Patrynė švelnią Yhaha nosį ir, apkabinusi tvirtą sprandą, švelniai paragino arklį eiti į urvą. Pasitikėjimas moterimi ir vėl įveikė baimę. Aila nuvedė kumelę prie mažojo liūtuko. Yhaha atsargiai pauostė,

atsitraukė ir sužvingo, tada vėl nuleidusi snukį pauostė nejudantį jauniklį. Buvo justi plėšrūno kvapas, tačiau liūtukas pavojaus nekėlė. Dar pašniukštinėjusi Yhaha bakstelėjo jauniklį, paskui, regis, nusiteikė priimti naują urvo gyventoją. Nuėjusi į savo vietą ėmėsi žiaumoti šieną.

Aila susitelkė į sužeistą jauniklį. Tai buvo pūkuotas mažas padarėlis su blyškiomis, šviesiai rudomis dėmėmis ant šviesesnio, kreminio kailio. Iš pažiūros visai nedidukas, bet Aila nebuvo tikra. Urviniai liūtai – stepių plėšrūnai, o ji buvo tyrinėjusi tik miškingesnėse teritorijoje prie genties urvo gyvenančius mėsėdžius. Tais laikais moteris niekada nemedžiojo atvirose lygumose.

Ji stengėsi prisiminti viską, ką genties medžiotojai kalbėjo apie urvinius liūtus. Šis atrodė šviesesnio kailio, nei Ailos matyti, ir ji prisiminė, kad vyrai dažnai įspėdavo moteris, jog urvinius liūtus sunku pastebėti. Jų plaukas toks pat, kaip išdžiūvusi žolė ir dulkėta žemė, todėl gali kone užlipti ant kokio. Visa šeima, sumigusi krūmynų šešėlyje arba tarp akmenų ir atodangų netoli savo irštvų, atrodo kaip rieduliai – netgi iš labai arti.

Geriau pagalvojus, stepės šiose teritorijose tikrai atrodė visu tonu šviesesnio rusvo atspalvio, o netoliese gyvenantys liūtai tikrai puikiai susiliejo su fonu. Anksčiau Aila detaliau nesvarstė, tačiau atrodė logiška, kad jie turėtų būti šviesesnio plauko nei gyvenantys piečiau. „Tikriausiai reikėtų kruopščiau patyrinėti urvinius liūtus."

Mikliais išmaniais prisilietimais jaunoji gydytoja ištyrė liūtuko sužeidimus. Vienas šonkaulis buvo sulaužytas, bet pavojaus nekėlė. Trūkčiojimai paspaudus ir tylus miauksėjimas rodė, kur gyvūnėliui skauda; tikriausiai buvo vidinių sužalojimų. Didžiausia problema buvo atvira žaizda galvoje, aiškiai palikta kietos kanopos.

Laužas jau seniausiai buvo išblėsęs, tačiau dabar tai nebuvo bėda. Ugnies akmenimis Aila labai greitai įkurdavo laužą, jei tik turėdavo tinkamos medienos. Ji užkaitė virti vandenį, paskui lygiai ir tvirtai aplink urvinio liūto jauniklio šonkaulius apvyniojo odos juostą. Lupant tamsią taukių, kurių prisirinko grįždama atgal, šaknų odelę skyrėsi lipnios gleivės. Į verdantį vandenį ji sumetė medetkų žiedus, o skysčiui pageltus, pamerkė minkštą sugeriančią odą, kurią ruošėsi panaudoti plaudama liūtuko galvos žaizdą.

Atmirkus pridžiūvusiam kraujui, vėl pradėjo kraujuoti, ir Aila pamatė, kad kaukolė įskilusi, tačiau nesutraiškyta. Susmulkinusi baltą taukės šaknį, tąsią medžiagą, turinčią sustabdyti kraujavimą ir padėti kaului sugyti, uždėjo tiesiai ant žaizdos, tada apvyniojo minkšta oda. Nors išdirbo kone visų sumedžiotų gyvūnėlių kailius, Aila nenutuokė, kam jų prireiks, ir net beprotiškiausiose svajose nesapnavo jų panaudoti būtent taip.

„Argi Brunas nenustebtų mane pamatęs? – pagalvojo šypsodamasi. – Juk neleisdavo į urvą atsinešti medžiojančių gyvūnų, netgi to mažo vilkiuko. O dabar – tik pažiūrėkit – liūto jauniklis! Tikriausiai netrukus labai daug sužinosiu apie urvinius liūtus, jei jis išgyvens."

Moteris užkaitė virti daugiau vandens – taukių lapų ir ramunėlių arbatai, nors nė nenumanė, kaip iš vidaus veikiančius vaistus reikės įduoti liūto jaunikliui. Tada paliko liūtuką ir nuėjo dirti odos elniui. Paruošusi kabinti pirmus plonus liežuvio formos mėsos griežinėlius Aila staiga sutriko. Ant akmeninės atbrailos nebuvo dirvos sluoksnio, nebuvo kur įsmeigti pagaliukų, tarp kurių įtempdavo virves. Rūpindamasi, kaip elnio skerdeną atgabenti prie urvo, apie tai net nesusimąstė. Kodėl vis išlenda trikdančios smulkmenos? Nieko negalima laikyti savaime suprantamu.

Nusivylusi ji negalėjo sugalvoti jokios išeities. Buvo pavargusi, persidirbusi, nerimavo dėl parsigabento urvinio liūto. Nebuvo tikra, kad pasielgė deramai, nežinojo, ką su juo darys. Numetusi pagaliuką atsistojo. Eidama tolimojo atbrailos krašto link žvelgė į slėnį, o į veidą dvelkė vėjas. „Ką aš sau galvojau: parsigabenu liūtuką, kuriuo reikia rūpintis, kai derėtų ruoštis iškeliauti ir toliau ieškoti kitų žmonių, Galbūt dabar pat derėtų išboginti jį atgal į stepę, lai eina visų nusilpusių laukinių gyvūnų keliu. Gal apsigyvenusi viena lioviausi normaliai protauti? Vis tiek nežinau, kaip juo rūpintis. Kuo maitinti? Kas bus, kai pasveiks? Tada negalėsiu išsiųsti jo atgal į stepes: motina nepriims, jis žus. Jeigu pasiliksiu jauniklį, privalėsiu apsistoti slėnyje. Jei noriu tęsti paieškas, turiu išgabenti jį į stepę."

Moteris grįžo į urvą ir atsistojo prie liūtuko. Šis vis dar nejudėjo. Aila apčiuopė jo krūtinę. Jauniklis buvo šiltas, kvėpavo, o pūkuotas kailiukas priminė mažutę Yhaha. Jis buvo mielas ir toks juokingas su tvarsčiu ant galvos, kad moteris buvo priversta nusišypsoti. „Šitas mielas mažylis taps labai dideliu liūtu", – priminė sau. Vėl atsistojo ir pažvelgė į jį. Nesvarbu. Negali būti nė kalbos, kad išneštų šį mažylį į stepę mirti.

Išėjusi į lauką įsmeigė akis į mėsą. „Jei ketinu pasilikti slėnyje, vėl reikia pradėti galvoti apie maisto atsargas. Ypač kai turėsiu maitinti dar vieną burną." Moteris paėmė lazdelę ir pradėjo galvoti, kaip dar būtų galima ją išlaikyti stačią. Palei sieną prie tolimojo galo pastebėjusi nutrupėjusių akmenų krūvą, Aila pamėgino įkišti pagaliuką tarp jų. Medžio strypelis buvo tiesus, tačiau nieku gyvu nebūtų išlaikęs mėsos griežinėlių. Aila šį tą sumanė. Iš urvo pasiėmė krepšį ir nubėgo į pakrantę. Kiek paeksperimentavusi suprato, kad pakrantės akmenų piramidė išlaikys ilgesnę lazdelę. Kelis kartus suvaikščiojo pririnkti akmenų ir atsipjauti tinkamų medžių šakų, tada jau

galėjo ištiesti kelias linijas skersai atbrailos, sukabinti mėsą džiūti ir vėl grįžti pjaustyti. Netoli darbo vietos sukūrė nedidelį laužiuką ir užmetė uodeginės gabaliuką kepti pietums, vėl mąstydama apie tai, kuo maitins liūtuką ir kaip ketina jam sugirdyti vaistus. Reikėjo liūtukų maisto.

„Jaunikliai gali ėsti tą patį, kaip ir suaugusieji, – prisiminė moteris, – tačiau maistas turi būti minkštesnis, lengviau kramtomas ir ryjamas. Galbūt tiktų sultinys su labai smulkiai supjaustytais mėsos kąsneliais? Šitaip gamindavau Durkui, kodėl negalima liūtukui? Tiesą sakant, kodėl neišvirus sultinio arbatoje, kurią paruošiau vaistams?"

Aila tučtuojau ėmėsi darbo. Supjausčiusi elnienos gabaliuką atsinešė į urvą, subėrė į medinį virimo puodą, paskui nusprendė įmesti ir likusių taukių šaknų. Liūtukas nejudėjo, bet atrodė, jam kiek palengvėjo.

Po kurio laiko Ailai pasirodė, kad kažką išgirdo, ir ji grįžo pasižiūrėti. Pabudęs jauniklis tyliai murkė, nepajėgdamas persiversti ar atsistoti, tačiau, kai moteris priėjo prie peraugusio kačiuko, jis ėmė urgzti, šnypšti ir bandė atsitraukti. Aila nusišypsojo ir atsiklaupė greta.

„Mažas išsigandęs padarėli, – galvojo, – nekaltinu tavęs. Pabudai svetimame guolyje, skauda, o dar pasirodo kažkas, visai nepanašus į tavo motiną ar brolius." Ji ištiesė ranką. „Štai, aš tavęs neskaudinsiu. Oi! Maži tavo dantukai aštrūs! Pirmyn, mažyli. Paragauk mano rankos, pajusk mano kvapą. Bus lengviau priprasti. Dabar aš būsiu tavo motina. Net jei nutuokčiau, kur tavo urvas, motina nežinotų, kaip tavimi rūpintis, – jei apskritai priimtų tave atgal. Nedaug žinau apie urvinius liūtus, tačiau ne kažin ką išmaniau ir apie arklius. Visi mažyliai panašūs. Tu alkanas? Pieno negaliu duoti. Tikiuosi,

pamėgsi sultinį, ir mėsytės gabaliukai patiks. Nuo vaistukų pasijusi geriau."

Aila atsistojo ir patikrino verdantį dubenį. Ją gerokai nustebino atvėsusio sultinio konsistencija, o pamaišiusi šonkauliu, pastebėjo, kad mėsa dubenio dugne sulipusi į gumulą. Galiausiai ji aštriu iešmu pasmeigė ir iškėlė sustingusią mėsos masę, o tirštas tąsus skystis nutįso gijomis. Staiga viską supratusi Aila ėmė kvatotis. Liūtukas taip išsigando, kad bemaž sukaupė jėgų atsistoti.

„Nekeista, kad taukių šaknys gerai užgydo žaizdas, jei suduria suplėšytą mėsą taip pat, kaip suklijavo šią. Tikriausiai, jos nepaprastai padeda!"

– Mažuti, kaip manai, ar galėsi palakti truputį? – Moteris mostelėjo urviniam liūtui, įkrėtusi truputį atvėsusio lipnaus skysčio į mažesnį valgymo indą iš beržo žievės. Jauniklis nusirangė nuo žolės kilimėlio ir pamėgino atsistoti. Aila pakišo indelį jam po nosimi. Liūtukas sušnypštė ant jos ir atsitraukė. Pasigirdo taku kaukšinčios kanopos, ir po akimirkos pasirodė Yhaha. Kai pastebėjo visiškai pakirdusį ir judantį jauniklį, priėjo patyrinėti. Nulenkusi galvą uostė pūkuotą padarą. Jaunas urvinis liūtas, kuris suaugęs įvarytų baimės bet kam iš Yhaha giminės, persigando pamatęs dar vieną šalimais besišlaistantį didžiulį nepažįstamą gyvį. Purkštaudamas ir urgzdamas jis traukėsi, kol atsidūrė beveik Ailos sterblėje. Pajuto jos kojos šilumą, užuodė kiek labiau pažįstamą kvapą ir susigūžė. Aplink buvo per daug nepažįstamų daiktų.

Aila pakėlė liūtuką į sterblę, apkabino ir pradėjo niūniuoti – šitaip būtų raminusi bet kurį kūdikį. Net ir savišką.

„Viskas gerai. Priprasi prie mūsų." Yhaha papurtė galvą ir sužvingo. Urvinis liūtas Ailos glėbyje neatrodė grėsmingas, nors instinktai jai sakė, kad iš kvapo turėtų toks būti. Gyvendama su moterimi

kumelė jau buvo pakeitusi savo elgesį. Gal šis urvinis liūtas bus pakenčiamas?

Jaunasis žvėriukas į Ailos glostymus ir glamones atsakė uostinėdamas ir ieškodamas ką pažįsti. „Tu alkanas, tiesa, mažiuk?“ Aila pasiekė indą su tirštu sultiniu ir pakišo jaunikliui po nosimi. Žvėriukas uodė, tačiau nesumojo, ko griebtis. Moteris įmerkė į dubenį porą pirštų ir įkišo juos liūtukui į burną. Dabar jis jau žinojo, ką daryti. Kaip ir visi kūdikiai, pradėjo žįsti.

Mažame savo urve sūpuodama ant kelių urvinį liūtuką, kuris žindo du jos pirštus, Aila prisiminė sūnų. Ji nė nepastebėjo, kad skruostais ritasi ašaros ir krinta ant pūkuoto kailio.

Ryšys tarp vienišos jaunos moters ir urvinio liūto jauniklio užsimezgė pirmosiomis dienomis ir naktimis, kai ji pasiimdavo liūtuką į patalą paglostyti ar duoti pažįsti pirštų; toks ryšys nieku gyvu neužsimegztų tarp jauniklio ir jo tikros motinos. Gamta žiauri, ypač galingiausių plėšrūnų jaunikliams. Nors pirmosiomis savaitėmis motina liūtė žindo jauniklius, o kartkartėmis leidžia jiems žįsti netgi iki šešių mėnesių, vos atsimerkęs liūtukas pradedamas maitinti mėsa. Dėl mitybos hierarchijos liūtų būryje jausmingumui vietos nėra.

Liūtės yra medžiotojos ir, priešingai nei kitos katės, medžioja grupėmis. Trijų ar keturių liūčių būrys yra grėsminga medžiotojų komanda: jos gali parblokšti sveiką didžiulį elnią ar taurą pačiame jėgų žydėjime. Tiktai visiškai užaugęs mamutas pajėgtų apsiginti, nors jaunas ar senas kristų. Liūtės medžioja ne jaunikliams, o patinams. Vadas visada gauna dalį. Vos jis pasirodo, liūtės duoda kelią

ir, tik jam prisirijus, pasiima savo dalį. Vėliau ateina jau paaugę liūtukai ir, jei kas lieka, dėl likučių leidžiama pasipešti jaunikliams.

Jei apimtas nevilties alkanas jauniklis pabandys nučiupti kąsnį be eilės, labai tikėtina, jog sulauks mirtino smūgio. Motina dažniausiai badaujančius jauniklius pavėdėja šalin nuo grobio, kad išvengtų tokio pavojaus. Trys ketvirčiai gimusių liūtukų taip niekada ir nesubręsta. Dauguma išgyvenusiųjų, išvaryti iš būrio, tampa bastūnais, o jų niekas nemėgsta, ypač patinų. Patelės turi šiokį tokį pranašumą. Joms gali būti leista laikytis pašalėje, jei būriui trūksta medžiotojų.

Vienintelis būdas patinui pelnyti pripažinimą – iškovoti jį dažnai mirtinoje kovoje. Jei šeimoje dominuojantis patinas nusensta ar yra sužeidžiamas, jaunesnis šeimos narys arba, labiausiai tikėtina, bastūnas gali jį išvyti ir pakeisti. Patino užduotis – ginti šeimos teritoriją, nužymėtą jo liaukų kvapu arba dominuojančios patelės šlapimu, ir užtikrinti šeimos kaip besiveisiančios grupės tęstinumą.

Kartkartėmis klajojantys patinas ir patelė susijungia ir tampa naujos grupės branduoliu, tačiau jie turi išsikovoti nišą gretimose teritorijose. Rizikinga egzistencija.

Vis dėlto Aila buvo ne motina liūtė, o žmogus. Žmonių tėvai ne tik gina savo jauniklius, jie juos aprūpina. Su Mažyliu, kaip moteris nesiliovė vadinusi liūtuką, buvo elgiamasi taip, kaip jokiam urviniam liūtui nebuvo tekę patirti. Jam nereikėjo kovoti su broliais ir sesutėmis dėl atliekų ar vengti skaudžių vyresniųjų smūgių. Aila jį aprūpino, medžiojo, tačiau nors atiduodavo dalį jam, nepamiršdavo ir savosios. Moteris leido žįsti pirštus, kai tik jauniklis pajusdavo poreikį, ir paprastai pasiimdavo kartu į lovą.

Liūtukas natūraliai neteršė viduje, visada išeidavo iš urvo, išskyrus pačioje pradžioje, kai to padaryti negalėjo. Netgi tada palikęs balutę nutaisydavo tokią pasibjaurėjimo grimasą, kad Ailos veidą

nutvieksdavo šypsena. Ne tik tokiais atvejais jis priversdavo šypsotis. Mažylio darkymasis dažnai sukeldavo juoko protrūkį. Jis mėgo Ailą netikėtai užpulti, o dar labiau jam patikdavo, kai ji apsimesdavo nepastebinti ketinimų ir, liūtukui nusileidus jai ant nugaros, vaidindavo apstulbusią, nors kartkartėmis nustebindavo jį paskutinę minutę atsigręžusi ir sugavusi glėbyje.

Genties vaikams visada būdavo nuolaidžiaujama ir jie retai būdavo baudžiami griežčiau nei ignoruojant bandymą pelnyti dėmesį. Augdami ir labiau suvokdami, koks statusas suteikiamas vyresniems broliams, seserims bei suaugusiesiems, vaikai pradėdavo priešintis vaikiškam lepinimui ir mėgdžioti suaugusiųjų elgesį. Neišvengiamai sulaukę pritarimo paprastai nebegrįždavo į vaikystę.

Aila lygiai taip pat prižiūrėjo urvinį liūtuką, ypač pradžioje, tačiau paaugęs kartais žaisdamas netyčiomis sukeldavo jai skausmą. Jei įsidūkęs įdrėksdavo arba parversdavo neva puldamas, ji nutraukdavo žaidimą ir dažnai parodydavo genties gestą „pakaks". Mažylis jautriai reagavo į jos nuotaikas. Kai moteris atsisakydavo žaisti „virvės traukimą" su lazdele ar senu kailiu, liūtukas mėgindavo ją palenkti elgdamasis taip, kad ji nevalingai imdavo šypsotis, arba bandydavo pasiekti ir pažįsti jos pirštus.

Tokiais pačiais veiksmais pradėjo reaguoti ir į ženklą „pakaks". Visuomet buvusi jautri veiksmams bei kūno padėtims Aila pastebėjo liūtuko elgesį ir pradėjo naudoti ženklą „pakaks" visada, kai norėdavo, kad jis liautųsi. Tai buvo ne tik dresūra, bet taip pat abipusis jautrumas, ir jauniklis sparčiai mokėsi. Ailai davus ženklą, liūtukas būtų sustojęs žingsnio viduryje ar mėgintų nutraukti žaismingą šuolį ore. Paprastai dėl tikrumo jam reikėdavo pažįsti moters pirštus, kai ženklas „pakaks" būdavo parodomas įsakmiai ir griežtai, tarsi jis suprastų, kad pasielgė netinkamai.

Kita vertus, Aila jautriai reagavo į jauniklio nuotaikas ir netaikė jokių fizinių apribojimų. Liūtukas galėjo išeiti ir pareiti taip pat laisvai, kaip moteris arba arklys. Jie buvo Ailos šeima, jos gentis, gyvi padarai, su kuriais dalijosi urvu ir gyvenimu. Vienišame pasaulyje jie buvo vieninteliai draugai.

Netrukus moteris pamiršo, kaip keistai atrodytų gentainiams su ja gyvenantys gyvūnai, tačiau jai buvo įdomūs tarp arklio ir liūto susiklostę santykiai. Jie buvo instinktyvūs priešai – plėšrūnas ir auka. Jei būtų pagalvojusi apie tai, kai rado sužeistą jauniklį, gal nebūtų atsinešusi liūto į urvą, kuriame ji gyveno su arkliu. Nebūtų pamaniusi, kad jie sugebės gyventi kartu, jau nekalbant apie ką nors daugiau.

Pačioje pradžioje Yhaha paprasčiausiai pakentė Mažylį, bet besisukiojantį aplink tapo sunku ignoruoti. Pamačius Ailą, tampančią odos skiautę, į kurios kitą pusę įsitvėręs dantimis mažasis liūtukas purto galvą ir urzgia, kumelę įveikė natūralus smalsumas. Ji turėjo prieiti ir išsiaiškinti, kas vyksta. Pauosčiusi odą, Yhaha dažnai taip pat griebdavo ją dantimis – tuomet būdavo traukiama trimis kryptimis. Jei Aila odą paleisdavo, galynėdavosi arklys su liūtu. Bėgant laikui, Mažylis įprato atitempti kailį po kūneliu, tarp priekinių letenų, kaip kada nors tampys grobį, ir padėti kumelei skersai kelio, viliojant ją pasičiupus galą žaisti „virvės tempimą". Yhaha dažnai sutikdavo. Neturėdamas brolių nei seserų liūtiškiems žaidimams, Mažylis tenkinosi kitais padarais.

Dar vienas žaidimas – šitą Yhaha ne itin mėgo, tačiau Mažylis, regis, negalėjo atsispirti, – buvo uodegos gaudymas. Tiksliau, Yhaha uodegos. Liūtukas pritykindavo ir susigūžęs stebėdavo, kaip Yhaha mostaguoja uodega taip viliojamai, kad jis, virpėdamas iš susijaudinimo, tyliai, vogčiomis slinkdavosi artyn. Nujausdamas

krustelėjimą jis šokdavo ir džiaugdavosi pilnais nasrais plaukų. Kartais Aila neabejodavo, kad Yhaha žaidžia su jaunikliu puikiai žinodama, kad jos uodega yra stipraus troškimo objektas, tik apsimeta nepastebinti. Jaunoji kumelaitė taip pat mėgo žaisti, tik anksčiau neturėjo su kuo. Ailai nebuvo skirta prasimanyti žaidimų – ji niekad nesimokė, kaip.

Kai pabosdavo, Yhaha atsigręždavo į uodegos puldinėtoją ir gnybdavo jam į pasturgalį. Nors ji taip pat nuolaidžiaudavo, dominavimo niekada neužleido. Mažylis – gal ir urvinis liūtas, bet viso labo kūdikis. Aila buvo jo mama, o Yhaha tapo aukle. Žaidimai tarp jųdviejų laikui bėgant keitėsi ir tobulėjo, tačiau pasikeitimą nuo paprasčiausio pakentimo iki aktyvaus rūpesčio lėmė konkreti savybė – Mažylis mėgo mėšlą.

Mėsėdžių gyvūnų išmatos liūtuko nedomino, jis mėgo tik graužikų ir žolėdžių mėšlą. Jei tik rasdavo išėjęs į stepes, būtinai jame išsivoliodavo. Kaip ir visi kiti žaidimai, tai buvo ruošimasis būsimai medžioklei: gyvūnų mėšlas maskuoja liūto kvapą. Nors tai suprato, Aila juokdavosi stebėdama liūtuką, atradusį naują mėšlo krūvą. Mamutų mėšlas ypač tiko. Mažylis apkabindavo didelį rutulį, spausdamas sutrupindavo ir atsiguldavo ant viršaus.

Vis dėlto joks mėšlas nebuvo toks nuostabus kaip Yhaha. Kai Mažylis pirmą kartą aptiko krūvą sausų išmatų, kurias Aila naudojo vietoje malkų, jis negalėjo atsidžiaugti. Nešiojosi, ritinėjo, žaidė, tiesiog pasinėrė į išmatas. Grįžusi į urvą Yhaha ant liūtuko užuodė savo kvapą. Regis, jai pasidingojo, kad šitaip jauniklis virto jos dalele. Nuo tos akimirkos nervingumas buvo šluote nušluotas, ir kumelaitė pripažino liūtuką savo globotiniu. Jam vadovavo, jį saugojo, o jei Mažylis kartais sureaguodavo kiek gluminamai, tai nesumenkindavo atidaus jos rūpesčio.

Išėjus iš urvo ta vasara Ailai buvo laimingiausia. Yhaha buvo kompanionė ir daugiau nei draugė. Aila nežinojo, ką būtų dariusi be jos per ilgą vienišą žiemą. Liūtuko atsiradimas paskatino naujus užmojus. Jis atnešė juoko. Globėjiško arklio ir žaismingo liūtuko santykiai nuolat priversdavo kvatoti.

Šiltą saulėtą vidurvasario dieną pievoje Aila stebėjo, kaip jauniklis su kumele žaidžia naują žaidimą. Jie dideliu ratu vaikėsi vienas kitą. Iš pradžių liūtas laukdavo, kad Yhaha pasivytų, paskui mesdavosi pirmyn, kol kumelė sulėtindavo, ir apibėgęs ratą prisivydavo ją iš užpakalio. Tada priekin šokdavo Yhaha, o liūtukas žiūrėdavo savo greičio, kad ji galėtų pasivyti. Ailai atrodė, jog tai juokingiausias kada jos matytas vaizdas. Moteris juokėsi, kol pargriuvo prie medžio susiėmusi už pilvo.

Juoko priepuoliui praėjus kaži kodėl ji susirūpino. „Koks čia garsas pasigirsta, kai kas nors pralinksmina? Kodėl man taip būna? Kai niekas neprimena, jog tai nederama, tas garsas sklinda taip lengvai. Kodėl tai buvo nederama?“ Moteris nesugebėjo prisiminti, kad kada būtų mačiusi nors vieną gentainį besišypsantį ar besijuokiantį, išskyrus savo sūnų. Vis dėlto jie suprato humorą. Juokingus pasakojimus lydėdavo pritariamas linksėjimas ir maloni išraiška, labiausiai sutelkta akyse. Tiesa, genties žmonės nutaisydavo grimasą, kiek primenančią jos šypseną, tačiau taip perteikdavo nervingą baimę arba grasinimą, o ne laimę, kurią ji jautė.

„Jei juokas leidžia taip gerai pasijusti ir taip lengvai sklinda iš vidaus, argi gali būti netinkamas? Ar kiti žmonės juokiasi?“ Kiti. Šiltas laimės jausmas išsisklaidė. Moteris nemėgo galvoti apie kitus. Tai versdavo įsisąmoninti, kad liovėsi jų ieškojusi, ir ją užplūsdavo

sumišę jausmai. Iza prisakė Ailai susirasti saviškius, nes gyventi vienai pavojinga. Jei susirgs arba nutiks nelaimė, kas jai padės?

Aila buvo tokia laiminga slėnyje su gyvūnų šeima. Yhaha su Mažyliu nežvelgė į ją smerkiamai, kai ji užsimiršusi pasileisdavo bėgti. Niekada neliepė jai nesišypsoti, neverkti, nemedžioti su ginklais ar be jų. Moteris galėjo pati pasirinkti, todėl jautėsi tokia laisva. Ji nesvarstė, kad laikas fiziniams poreikiams patenkinti, tai yra, pasirūpinti maistu, šiluma ir pastoge, riboja jos laisvę. Kaip tik priešingai. Žinojimas, kad geba savimi pasirūpinti, suteikė jai pasitikėjimo.

Bėgant laikui ir ypač atsiradus Mažyliui, sielvartas dėl mylimų žmonių apmalšo. Tuštuma, skausmingas žmogiško ryšio poreikis kamavo nuolat ir atrodė kone įprastas. Kartkartėmis palengvėjus apimdavo tikras džiaugsmas, o dviejų gyvūnų su kaupu pakako tuštumai užpildyti. Aila mėgo galvoti, kad šis mažas būrelis taip primena Izos, Krebo ir jos, kai buvo mažytė, santykius, išskyrus tai, kad ji su Yhaha rūpinosi Mažyliu. Kai įtraukęs nagus liūto jauniklis priekinėmis letenomis ją apsivydavo ir susirangydavo greta nakčiai, ji kone galėjo įsivaizduoti, jog tai Durkas.

Aila nenorėjo leistis ieškoti nepažįstamų žmonių su nežinomais papročiais ir apribojimais – Kitų, kurie gali iš jos atimti juoką. „Neatims, – pasakė pati sau. – Negyvensiu su tokiais, kurie neleis man juoktis.“

Gyvūnai pagaliau pavargo žaisti. Yhaha ganėsi, o Mažylis iškoręs liežuvį, šnopuodamas ilsėjosi gretimais. Aila sušvilpė. Atėjo Yhaha, ir liūtukas atpėdino.

– Reikia medžioti, Yhaha, – mostelėjo ji. – Šitas liūtas tiek daug ėda ir darosi vis didesnis.

Pasveikęs mažasis urvinis liūtukas nuolat sekiodavo Ailą su Yhaha. Jauniklių niekada nepalikdavo vienų, kaip ir genties vaikų, taigi,

toks elgesys atrodė visiškai normalus, tačiau kėlė problemų. Kaip medžioti, jei iš paskos seka urvinis liūtas? Sukilus globėjiškiems Yhaha instinktams, problema išsisprendė savaime. Buvo įprasta, kad motina liūtė suformuoja pošeimį iš savo jauniklių ir jaunesnės patelės. Ši prižiūrėdavo mažylius, kol motina medžiodavo, ir Mažylis priėmė tokį Yhaha vaidmenį. Aila žinojo, kad nė viena hiena ar kitas panašus žvėris nemes iššūkio globotinio ginti pakilusiai ir kanopomis trepsinčiai kumelei, bet tai reiškė, jog moteriai vėl teks medžioti pėsčiomis. Vis dėlto žygiai į stepes netoli urvo ieškant svaidykle įveikiamų gyvūnų atvėrė netikėtą galimybę.

Anksčiau Aila vengė į rytus nuo slėnio klaidžiojančios urvinių liūtų šeimos, tačiau pastebėjusi kelis, besiilsinčius žemaūgių pušų pavėsyje, nusprendė, kad jau laikas daugiau sužinoti apie totemą įkūnijančius padarus.

Tai buvo pavojingas užsiėmimas. Nors Aila buvo medžiotoja, lengvai galėjo tapti auka. Jau anksčiau moteris buvo stebėjusi plėšrūnus ir žinojo būdų, kaip tapti nepastebimai. Liūtai jautė, kad ji stebi, tačiau po kelių kartų nusprendė nekreipti dėmesio. Pavojus niekur nedingo. Bet kuris liūtas galėjo kada užsimanęs, be jokios kitos priežasties, paprasčiausiai pagedus nuotaikai, ją užpulti, bet kuo ilgiau Aila gyvūnus stebėjo, tuo patrauklesni jie tapo.

Dažniausiai liūtai ilsėjosi arba miegojo, tačiau medžiodami tapdavo greiti ir nuožmūs. Gaujomis medžiojantys vilkai galėdavo užmušti didelį elnią, o vienui viena urvinė liūtė jį sudorodavo kur kas greičiau. Liūtai grobio ieškodavo tik tada, kai būdavo alkani, ir tegalėjo ėsti kartą per kelias dienas. Neprivalėjo ruošti maisto atsargų iš anksto, kaip Aila, – jie medžiodavo kiaurus metus.

Moteris pastebėjo, kad karštomis vasaros dienomis jie labiau linkę medžioti naktį. Žiemą, kai gamta pastorindavo kailius ir

pašviesindavo jų atspalvį iki dramblio kaulo, kad susilietų su šviesesniu gamtovaizdžiu, Aila matė liūtus medžiojant dieną. Stiprus šaltis apsaugodavo nuo perkaitimo dėl gaudant grobį išsiskiriančios didžiulės energijos. Kai temperatūra naktimis nukrisdavo, liūtai miegodavo susispietę į krūvą urve, po uolos iškyša pasislėpę nuo vėjo arba kanjone tarp išsibarsčiusių akmenų, kurie per dieną sugerdavo tolimos saulės trupinius ir skleisdavo šilumą tamsoje.

Po dienos stebėjimų jaunoji moteris traukė į slėnį kupina pagarbos savo totemo dvasios gyvūnui. Tądien stebėjo, kaip liūtė parbloškė seną mamutą su tokiomis ilgomis iltimis, kad šios užsirietusios kryžiavosi priekyje. Grobiu apsirijo visas būrys. „Kaip apskritai išsigelbėjau nuo tokio liūto būdama vos penkerių, o teliko vos keli patvirtinantys randai? – galvojo ji, dabar geriau suprasdama, kodėl taip stebėjosi gentainiai. – Kodėl urvinis liūtas mane pasirinko?“ Akimirką aplankė keista nuojauta. Nieko konkretaus, tačiau moteris susimąstė apie Durką.

Grįždama į slėnį Aila staigiu smūgiu paklojo kiškį ir staiga suabejojo, ar išmintingai pasielgė, į urvą parsigabenusi liūtuką, nes staiga įsivaizdavo jį tapusį visiškai suaugusiu urviniu liūtu. Moters nuogąstavimai išsisklaidė, kai Mažylis, nuoširdžiai džiaugdamasis globėjos grįžimu, pribėgęs ėmė ieškoti jos pirštų pažįsti ir puolė ją laižyti šiurkščiu liežuviu.

Vėliau vakare, nudyrusi kiškį, gabalais supjausčiusi mėsą Mažyliui, sutvarkiusi Yhaha guolį, atnešusi jai šviežio šieno ir paruošusi šį tą vakarienės sau, Aila sėdėjo gurkšnodama karštą arbatą, žiūrėjo į ugnį ir galvojo apie dienos įvykius. Jaunasis liūtas užmigo urvo gilumoje, toliau nuo laužo kaitros. Moters mintys grįžo prie aplinkybių, privertusių priglausti liūtuką. Aila gebėjo padaryti vienintelę

išvadą: toks buvo totemo noras. Nežinia, kodėl, tačiau didysis urvinis liūtas atsiuntė jai auginti vieną iš saviškių.

Paglosčiusi amuletą ant virvelės po kaklu, Aila apčiuopė daiktus viduje, paskui tyliai oficialia genties kalba kreipėsi į savo totemą: „Moteris nesuprato, kokie galingi yra urviniai liūtai. Ji dėkinga, kad tai buvo atskleista. Tikriausiai ši moteris niekada nesužinos, kodėl buvo pasirinkta, bet ji dėkinga už Mažylį ir arklį, – patylėjusi pridūrė: – Vieną dieną, didysis urvinis liūte, ši moteris sužinos, kodėl liūtukas buvo atsiųstas... Jei totemas nuspręs pasakyti."

Atsiradus urviniam liūtui, įprastas Ailos ruošos šaltajam sezonui krūvis pasunkėjo. Jis buvo mėsėdis, aišku kaip dukart du, tad reikėjo daug mėsos greitai augančio žvėries poreikiams patenkinti. Mažų gyvūnėlių medžioklė su svaidykle atimdavo per daug laiko – buvo būtina rengtis didesnei medžioklei, ir dėl savęs, ir dėl liūto. Tam reikėjo Yhaha.

Kai Aila atsinešė pakinktus ir sušvilpė arkliui, kad šį tą patobulintų ir kumelė galėtų vilkti du tvirtus medinius pagalius, Mažylis suprato moterį ruošiant kažką ypatinga. Neštuvai pasiteisino, tačiau Aila norėjo rasti geresnį būdą jiems pritvirtinti, kad galėtų naudoti nešulių krepšius. Taip pat norėjo, jog vienas pagalys būtų judrus ir arklys pajėgtų užgabenti krovinį iki urvo. Džiovinti mėsą ant atbrailos taip pat sekėsi.

Moteris nebuvo tikra, kaip elgsis Mažylis, kaip medžios kartu su juo, tačiau privalėjo pamėginti. Kai viskas buvo paruošta, ji užsiropštė Yhaha ant nugaros ir pajudėjo. Liūtukas sekė įkandin taip, kaip būtų sekęs motiną. Stepes į rytus nuo upės pasiekti buvo daug patogiau, tad, išskyrus kelias tiriamąsias keliones, Aila niekada nėjo į vakarus. Stati vakarinė siena tęsėsi ne vieną mylią, kol status akmeningas šlaitas galų gale atvėrė kelią į lygumas. Kadangi raitomis

kelionės gerokai pailgėjo, moteris puikiai susipažino su rytine puse ir jai tapo lengviau medžioti.

Aila daug žinojo apie bandas tose stepėse, jų migracijos pobūdį, įprastus maršrutus bei mėgstamas upių perkėlas, tačiau vis dar turėjo kasti duobes palei žinomus gyvūnų takus, ir tai nebuvo toks darbas, kurį pagreitintų guvus urvinis liūtukas, manantis, kad moteris vien jam pasimėgauti ką tik išgalvojo naują nuostabų žaidimą.

Prislinkęs prie duobės žvėriukas letenomis suardė kraštą. Įšoko vidun ir taip pat lengvai liuoktelėjo lauk. Ėmė vartaliotis krūvoje žemių, kurias moteris pylė ant senos palapinės odos, vis dar naudojamos žemėms nuvilkti. Pradėjus vilkti odą šalin, Mažylis taip pat nusprendė ją saviškai traukti. Prasidėjo „virvės traukimas“, ir visos žemės išsibarstė aplink.

– Mažyli, kaip man iškasti duobę? – tarė Aila įpykusi, tačiau juokdamasi ir dar labiau jį drąsindama. – Štai, duosiu tau šį tą patampyti.

Pasiraususi nešulių krepšiuose, nuimtuose nuo Yhaha, kad ši patogiai pasiganytų, surado elnio kailį, kurį buvo pasiėmusi kaip patiesalą, jei kartais pradėtų lyti.

– Trauk šitą, Mažyli.

Ji ėmė tempti odą priešais liūtuką kartu su žeme. To ir tereikėjo. Žvėriukas nepajėgė atsispirti. Taip džiaugėsi savimi, tempiančiu odą tarp priekinių letenų, kad moteriai teko nusišypsoti.

Be liūtuko pagalbos Aila vis dėlto iškasė duobę ir uždengė tikslingai atsigabentu senu kailiu bei žemės sluoksniu. Odą vos nulaikė keturi kaiščiai, bet Mažyliui žūtbūt prireikė ištirti. Jis įkrito į spąstus, iššoko sukrėstas ir pasipiktinęs, o paskui laikėsi atokiai.

Paruošusi duobę Aila sušvilpė Yhaha ir apsuko platų lankstą, kad atsidurtų už laukinių asilų kaimenės. Ji negalėjo prisiversti vėl

medžioti arklių, ir netgi šie asilai vertė ją jaustis nepatogiai. Gyvūnai labai panėšėjo į arklius, tačiau kaimenė buvo tokioje geroje padėtyje įvyti į spąstus, kad moteris negalėjo to praleisti.

Po Mažylio žaismingo kraipymosi aplink duobę ji dar labiau nerimavo, jog jis trukdys medžioti, tačiau atsidūrus už kaimenės liūtuko elgesys visiškai pasikeitė. Jis persekiojo laukinius asilus lygiai taip pat, kaip sėlindavo prie Yhaha uodegos, tarsi iš tikrųjų galėtų kokį parblokšti, nors buvo gerokai per jaunas. Tada moteris ir suprato, kad žaisdamas jis lavino liūtų medžioklės įgūdžius. Nuo gimimo buvo medžiotojas, o poreikis sėlinti buvo instinktyvus.

Aila nustebo suvokusi, kad liūtukas tikrai padeda. Kai kaimenė buvo pakankamai arti spąstų, kad žmogaus ir liūto kvapas galėtų paskatinti juos mestis į šalį, moteris paragino Yhaha pirmyn šūkaudama ir klykaudama, kad asilai pradėtų masiškai bėgti. Liūtukas taip pat pajuto, jog tai signalas leistis paskui žvėris. Jo kvapas prisidėjo prie laukinių asilų panikos. Jie puolė tiesiai į duobę.

Aila nušoko Yhaha nuo nugaros su ietimi rankoje ir visu greičiu nuskuodė prie klykiančio laukinio asilo, kuris mėgino išsiropšti iš duobės, tačiau Mažylis ją aplenkė. Jis šoko ant keteros gyvuliui – dar neišmanydamas apie mirtinai dusinantį liūtų grybšnį aukai už gerklės – ir pieniniais dantimis, per mažais, kad pridarytų daug žalos, kando laukiniam asilui į sprandą. Tai buvo pirmoji patirtis.

Jei jauniklis vis dar būtų gyvenęs su saviškiais, joks suaugęs liūtas nebūtų jam leidęs painiotis medžiojant. Bet kokį mėginimą tučtuojau būtų sustabdęs žudikiškas smūgis. Kad ir kokie greiti, liūtai tebuvo sprinteriai, o jų aukos – ilgų nuotolių bėgikai. Jei grobis nenudobiamas po pirmojo spurto, galima jį ir prarasti. Jie tegali leisti, kad liūtukai lavintų medžioklės įgūdžius tik žaisdami, kol kone visai suauga.

Aila buvo žmogus. Ji nebuvo tokia greita nei kaip auka, nei kaip grobuonis, neturėjo nagų ar ilčių. Jos ginklas buvo smegenys. Jomis turėjo išrasti priemonių įveikti natūralių medžioklės gabumų stygių. Spąstai, leidžiantys lėtesniam, silpnesniam žmogui medžioti, netgi liūto jaunikliui suteikė progą išmėginti jėgas.

Kai Aila be kvapo pribėgo, įkalintas duobėje su urviniu liūtuku, urzgiančiu ant nugaros ir vaikiškais dantukais bandančiu mirtinai įkąsti, laukinis asilas buvo paklaikęs iš baimės. Tiksliu ieties smūgiu moteris baigė gyvulio kančias. Su vis dar prisikabinusiu liūtuku – aštrūs maži dantukai buvo prakirtę odą – laukinis asilas pargriuvo. Tik gyvuliui visiškai nurimus Mažylis jį paleido. Padrąsinamai, išdidžiai, kaip šypsotųsi tikra motina, Aila šypsojosi urvinio liūto jaunikliui, kuris, kupinas pasididžiavimo ir neabejodamas, kad pats auką nudėjo, stovėjo ant daug didesnio už save gyvulio kūno ir bandė riaumoti.

Paskui Aila įšoko į duobę ir nuginė liūtuką šalin.

– Judinkis, Mažyli. Reikia gyvuliui aplink sprandą aprišti šitą virvę, kad Yhaha galėtų jį ištraukti.

Jauniklis buvo tikras nervingos energijos kamuolys, kai arklys, įsirėžęs į juostą skersai krūtinės, tempė iš duobės laukinį asilą. Mažylis šokinėjo į duobę ir iš jos, o pagaliau ištraukus laimikį, liuoktelėjo ant gyvulio ir nušoko. Aiškiai nežinojo, kur dėtis. Liūtas, nudėjęs auką, paprastai pirmas pasiima dalį, tačiau jaunikliai nemedžioja. Pagal dominuojančią tvarką, jie būna paskutiniai.

Praskėtusi gyvuliui kojas Aila ruošėsi pjauti pilvą, pradėdama ties išange ir baigdama ties gerkle. Liūtai panašiai pradėtų puotą – pirmiausia išplėšdami minkštą apatinę pusę. Godžiai stebint Mažyliui, moteris perrėžė apačioje, tada apsisuko ir apžergė gyvulį, kad perpjautų likusią dalį.

Liūtukas ilgiau nebegalėjo laukti. Nėrė į žiojintį pilvą ir įniko į pūpsančius kruvinus vidurius. Jo kaip adatos aštrūs dantukai švelnius vidinius audinius ir kažką sugriebė. Jis iššoko ir pradėjo radinį tampyti kaip įprastai traukiant virvę.

Aila liovėsi pjauti, atsisuko ir pajuto, kad nebegali sulaikyti besiveržiančio juoko. Kretėjo iš džiaugsmo, kol ašaros pasirodė akyse. Mažylis griebėsi veiksmų prieš žarnų tumulą, tačiau netikėtai nepajuto pasipriešinimo. Žarna vis tįso. Jis traukė nekantraudamas, kol vidurių ritė išsivijo per kelias pėdas, o nuostabos kupinas liūtuko žvilgsnis buvo toks juokingas, kad Aila nepajėgė susivaldyti. Ji sudribo ant žemės laikydamasi už šono, mėgindama atgauti savitvardą. Jauniklis, nesuprasdamas, ką moteris daro, paleido žarną ir priėjo pažiūrėti. Šypsodamasi atbėgusiam padarėliui ji sugriebė jo galvą rankomis ir pasitrynė skruostu į kailį, tada pakasė už ausų ir aplink krauju suteptus nasrus, o liūtukas palaižęs moteriai rankas įsirangė į sterblę. Susirado du jos pirštus ir pakaitomis priekinėmis kojomis spaudydamas šlaunis, ėmė žįsti, giliai iš gerklės tyliai murmėdamas.

„Nežinau, kas atnešė tave, Mažyli, – galvojo Aila, – tačiau aš taip džiaugiuosi, kad tu čia.“

14

Iki rudens urvinis liūtas praaugo stambų vilką, o vaikiškas apkūnumas virto ištįsusiomis galūnėmis ir raumenų jėga. Nors išstypo, jis tebebuvo liūtukas, ir Aila kartkartėmis puikuodavosi po žaidimų likusiais nubrozdinimais ar randais. Niekada jam nesudavė – jis buvo Mažylis, – tačiau supeikdavo ženklu „pakaks“, o kartais nustūmusi pridurdavo: „Pakaks, tu per šiurkštus!“ ir nueidavo.

To užtekdavo, kad atgailaujantis jauniklis nuolankiai sektų iš paskos, kaip pridera šeimos liūtui elgtis su lyderiais. Moteris negalėdavo atsispirti. Laimingas liūtukas imdavo dūkti, bet kiek santūriau. Įtraukdavo nagus, tada pašokdavo, uždėdavo letenas jai ant pečių ir stumdavo, tačiau neparversdavo, kad galėtų apsivyti aplink ir užpakalinėmis. Aila taip pat turėdavo jauniklį apkabinti, ir nors jis iššiepdavo dantis apžiojęs moters petį arba ranką – šitaip vieną dieną kandžios savo patelę, – būdavo švelnus, nė karto nepradrėskė odos.

Ji vertino ir skatino Mažylio pažangą bei prieraišumo ženklus, tačiau gentyje, kol neparnešdavo pirmo grobio ir nepasiekdavo pilnametystės, sūnus paklusdavo motinai. Aila elgėsi nė kiek ne kitaip. Jauniklis pripažino ją kaip motiną, todėl buvo natūralu, kad ji dominuoja.

Moteris ir arklys buvo liūtuko šeima – viskas, ką turėjo. Kelis kartus būdamas stepėse su Aila jis sutiko kitų liūtų, bet randas ant nosies rodė, jog smalsios pastangos susidraugauti buvo visiškai atmestos. Po peštynių, iš kurių Mažylis grįžo kruvinu snukiu, moteris vengė kitų liūtų, kai su ja būdavo jauniklis, tačiau būdama viena juos tebestebėjo.

Aila suprato lyginanti laukinės šeimos jauniklius su Mažyliu. Pirmiausia pastebėjo, kad jis didelis pagal amžių. Kitaip nei sutikti mažyliai, jis taip ir nepažino bado, kai išsišovę šonkauliai primena vilnis smėlyje, aptriušęs kailis išblunka, o juo labiau jam negrėsė mirti iš alkio. Kadangi Aila nuolat liūtuką globojo ir aprūpino, jis galėjo puikiausiai fiziškai vystytis. Tarytum genties moteris su sveiku, laimingu kūdikiu Aila didžiavosi matydama, kad jos Mažylis auga išpuoselėtas ir stambus palyginti su laukiniais jaunikliais.

Moteris pastebėjo, jog būta ir kitos srities, kurioje jaunasis liūtukas lenkė bendraamžius. Mažylis buvo ne pagal metus subrendęs medžiotojas. Po pirmo karto, kai su užsidegimu vaikėsi laukinius asilus, jis visada lydėdavo moterį. Užuot žaidęs sėlinimą ir medžioklę su kitais jaunikliais, jis praktikavosi su tikru grobiu. Liūtė būtų griežtai draudusi jam dalyvauti, tačiau Aila Mažylį drąsino ir nuoširdžiai džiaugėsi jo pagalba. Instinktyvūs liūtuko medžioklės būdai taip pritapo, kad jie medžiojo kaip komanda.

Tiktai kartą jis pradėjo vyti anksčiau laiko ir išsklaidė bandą, nepasiekusią duobės. Tada Aila buvo tokia pasipiktinusi, kad Mažylis suprato padaręs didžiulę klaidą. Kitą sykį jis atidžiai moterį stebėjo ir tvardėsi laukdamas ženklo. Nors liūtukui dar nesisekė nudėti į spąstus pakliuvusio gyvūno prieš Ailai pasirodant, ji buvo tikra, jog neilgtrukus jauniklis ką nors nugalabys.

Liūtukas suprato, jog medžioti mažesnius žvėris kartu su svaidykle besidarbuojančia moterimi taip pat labai smagu. Kai Aila rinkdavo maistą, juo žvėriukas nesidomėjo ir vaikydavosi viską, kas juda, – jei nemiegodavo. Medžiodamas jis išmoko kaip Aila sustingti pastebėjęs grobį. Kone nematomas laukdavo ir stebėdavo, kaip ji išsiima svaidyklę ir akmenį. Dažniausiai Aila sutikdavo liūtuką tempiantį grobį atgal, tačiau kartais rasdavo jį dantimis apžiojusį aukai gerklę ir spėliodavo, ar gyvūną pribaigė jos mestas akmuo, ar Mažylis, kaip įprasta liūtams, uždusino užspaudęs trachėją. Bėgant laikui Aila ėmė sekti, kada liūtukas užuodžia grobį ir sustingsta dar jai nė nepastebėjus. Būtent mažesnį žvėrį jis pirmą kartą sučiupo savarankiškai.

Mažylis ne itin susidomėjęs žaidė greta su jam numestu mėsos gabalu, o paskui užmigo. Pabudo alkanas ir išgirdo, kaip Aila kopia stačiu šlaitu į stepes. Yhaha šalia nebuvo. Tyruose be priežiūros palikti jaunikliai buvo puikus laimikis hienoms ir kitiems plėšrūnams – liūtukas anksti ir puikiai išmoko šią pamoką. Mažylis puolė paskui Ailą, ją aplenkė, paskui pėdino greta. Pirmiausia moteris pamatė, kad jis sustojo, ir tik tada pastebėjo sprunkantį didžiulį žiurkėną. Aila sviedė akmenį, tačiau nebuvo tikra, ar pataikė.

Kitą akimirką Mažylis dingo. Aila aptiko jį sukišusį kruviną snukį į žiurkėno vidurius ir panoro išsiaiškinti, kurio tai laimikis. Mostu paliepė pasitraukti, nes norėjo paieškoti akmens žymės. Liūtukas priešinosi tik akimirką – pakankamai ilgai, kad moteris rūsčiai jį nužvelgtų, – paskui be ginčų pasitraukė. Ilgai ėdęs iš jos rankų suprato, jog maisto parūpina ji. Netgi apžiūrėjusi žiurkėną Aila nebuvo tikra, nuo ko jis patiesė letenas, bet atidavė grobį liūtukui jį pagyrusi – juk pavyko pačiam praplėšti odą.

Pirmas gyvūnas, kurį, Ailos įsitikinimu, Mažylis nudėjo pats, buvo kiškis. Tai vienas iš tų retų kartų, kai akmuo išslydo. Suprato sviedusi netinkamai – akmuo nukrito vos už kelių pėdų, – tačiau mostas jaunajam liūtui buvo ženklas vytis. Aila rado jį mėsinėjantį grobį.

– Koks tu šaunus, Mažyli! – dosniai pagyrė jauniklį savišku garsų ir mostų mišiniu, kaip būdavo giriami visi genties berniukai, nudėję pirmą smulkų gyvūnėlį. Liūtas nesuprato, ką moteris sako, bet suvokė jai įtikęs. Šypsena, dėmesys, poza – visa bylojo apie jos jausmus. Nors buvo per jaunas, Mažylis patenkino instinktyvų poreikį medžioti ir dar sulaukė pritarimo iš dominuojančio šeimos nario. Pasielgė gerai ir tai suprato.

Su pirmaisiais atšiauriais žiemos vėjais temperatūra ėmė kristi, o ledo šukės upelio pakraščiuose kėlė nerimą jaunajai moteriai. Ji buvo sukaupusi gausias daržovių ir mėsos atsargas sau, papildomas džiovintos mėsos atsargas Mažyliui, tačiau buvo aišku, kad visai žiemai nepakaks. Turėjo grūdų ir šieno Yhaha, bet arkliui pašaras buvo prabanga, o ne būtinybė. Arkliai visą žiemą randa ką sučiaumoti, tačiau gausiai iškritus sniegui ima badauti, kol sausas vėjas jį nupusto, ir ne visi išgyvena šaltąjį sezoną.

Plėšrūnai taip pat ieškosi maisto visą žiemą ir išskerdžia silpnuosius, palikdami daugiau maisto stipriesiems. Plėšrūnų ir jų aukų populiacijos gausėja ir nyksta ciklais, tačiau apskritai išlieka pusiausvyra. Sumažėjus graužikų ir atrajojančių gyvūnų, plėšrūnus užklupdavo badas. Žiema – visiems sunkiausias metas.

Atėjus šalčiams Ailos nerimas dar sustiprėjo. Žemei sustingus į akmenį, stambių gyvūnų medžioti ji negalės – kaipgi iškas duobę? Dauguma mažų žvėrelių sumigę žiemos miegu arba tūno lizduose maitindamiesi sukauptomis atsargomis, todėl juos sunku aptikti, ypač nesugebant užuosti. Moteris abejojo, ar galės sumedžioti pakankamai, kad išmaitintų sparčiai augantį urvinį liūtą.

Žiemos pradžioje, kai šalo pakankamai, kad mėsą galima būtų laikyti atšaldytą, o vėliau sušalusią, moteris stengėsi sumedžioti kuo daugiau stambių gyvūnų ir saugojo skerdenas slaptavietėse po akmenų krūvomis. Vis dėlto Aila nebuvo taip gerai susipažinusi su bandų migracija žiemą, tad sekėsi kur kas prasčiau, nei ji tikėjosi. Nors nerimaudama kartais visą naktį nesumerkdavo akių, moteris nė karto nepasigailėjo priglobusi liūtuką. Su arkliu ir urviniu liūtu jaunoji moteris retai jausdavo vienišumą, kuris paprastai prabusdavo užsitęsus žiemai. Atvirkščiai, urvą dažnai užliedavo jos juokas.

Atidengiant naują slaptavietę, Mažylis jau lūkuriuodavo mėgindamas nugvelbti sušalusią skerdieną Ailai dar nė akmenų nepatraukus.

– Mažyli! Traukis šalin! – šypsodavosi ji jaunikliui, bandančiam įkišti snukį tarp akmenų. Liūtukas pats užtempdavo sustingusį gyvūną taku ir į urvą. Tarsi žinodamas, jog anksčiau čia gyveno gentainiai, jis įsikūrė mažoje nišoje urvo gilumoje ir ten tempdavo skerdieną atitirpti. Mėgdavo pirmiausia apkandžioti sušalusį gabalą, su pasitenkinimu jį pagraužti. Aila palaukdavo, kol mėsa suminkštės, tada atsipjaudavo gabalėlį sau.

Mėsos atsargoms slaptavietėse sparčiai nykstant moteris pradėjo stebėti orus. Kai išaušo vaiski, gaivi, šalta diena, ji nusprendė, kad atėjo laikas bent jau pabandyti ką sumedžioti. Nebuvo sugalvojusi jokio konkretaus plano, tačiau ne dėl nenoro. Vylėsi, kad sumanymas

šaus į galvą išėjus, ir geriau pasidairius, įvertinus aplinkos sąlygas atsiras proga apsvarstyti naujas galimybes. Reikėjo ko nors griebtis, nes laukti, kol baigsis visos mėsos atsargos, ji nenorėjo.

Vos ištraukus Yhaha nešulių krepšius Mažylis suprato, kad ruošiamasi medžioti ir susijaudinęs ėmė lakstyti iš urvo į lauką ir atgal nekantriai urgzdamas. Yhaha, kresčiodama galvą ir žvingaudama taip pat džiaugėsi perspektyva. Kai pasiekė šaltą saulės nutviekstą stepę, Aila pajuto, kad įtampa ir nerimas pamažu užleido vietą vilčiai bei malonumui.

Stepėse baltavo plonytis ką tik iškritusio sniego sluoksnis, kurį kiek pustė lengvas vėjelis. Oras buvo įsielektrinęs, kone traškėjo nuo šalčio, ryški saulė spigino, tačiau nė truputėlio nešildė. Kaskart iškvėpus ore pakibdavo garų debesis, o Yhaha prunkštelėjus iš jos apšerkšnijusio snukio pažirdavo ledo kristaliukai. Apsisiautusi senuoju vilkenos gobtuvu Aila džiaugėsi nepatingėjusi išdirbti visų sumedžiotų gyvūnėlių kailių, kuriais dabar galėjo šildytis.

Ji dirstelėjo žemyn į tyliai ir grakščiai judančią katę ir apstulbo pamačiusi, kad nuo pečių iki užpakalinių letenų Mažylis kone tokio pat ilgio, kaip Yhaha, ir greitai ištįs iki nedidelio arkliuko ūgio. Augančiam urviniam liūtukui kalėsi rausvų karčių užuomazgos – Aila susirūpino, kodėl nepastebėjo jų anksčiau. Staiga labiau sunerimęs Mažylis pasileido pirmyn, tvirtai laikydamas uodegą.

Aila nebuvo įpratusi žiemą stepėse sekti pėdsakus, tačiau netgi nuo arklio nugaros sniege buvo aiškiai matyti vilkų paliktos pėdos. Letenų įspaudai buvo aiškūs ir ryškūs, nepažeisti vėjo ar saulės, akivaizdžiai švieži. Mažylis veržėsi pirmyn – vilkai buvo netoliese. Aila paragino Yhaha šuoliuoti ir prisivijusi Mažylį spėjo pamatyti, kaip vilkų gauja supa seną patiną, atsilikusį nuo nedidelės saigų bandos.

Tai pamatęs jaunasis liūtas nepajėgdamas suvaldyti susijaudinimo įbėgo tarp vilkų, išblaškė bandą ir nutraukė puolimą. Nustebę ir suirzę vilkai Ailai pasirodė baisiai juokingi, tačiau ji nenorėjo skatinti Mažylio. „Kaip staiga jis sudirgo, – galvojo ji, – taip seniai nemedžiojome."

Panikos genamos saigos galingais šuoliais pasileido per lygumą. Vilkų gauja persigrupavo ir nusekė gudresniu tempu: greitu, bet nevarginamu, kad prisiviję bandą tebeturėtų jėgų. Susitvardžiusi Aila pervėrė Mažylį griežtu nepritariamu žvilgsniu. Jis grįžo, tačiau buvo pernelyg patenkintas savimi, jog atgailautų.

Trijulei sekant paskui vilkus moters galvoje ėmė formuotis sumanymas. Nebuvo tikra, ar pajėgs nudėti saigą svaidykle, tačiau žinojo galinti nugalabyti vilką. Vilkienos skonis jai nerūpėjo: jei Mažylis alkanas, suės, o medžiojama buvo tik dėl jo.

Vilkai turseno vienodu tempu. Senasis patinas atsiliko nuo saigų bandos pernelyg išsekęs, kad suspėtų. Aila palinko pirmyn, ir Yhaha paspartino žingsnį. Vilkai atsargiai supo senąjį patiną saugodamiesi kanopų ir ragų. Aila prisiartinusi nusižiūrėjo vieną vilkų. Įkišusi ranką į akmenų pilną kailio klostę išsirinko tinkamą ir prijojusi arčiau paleido akmenį, o po sekundės – kitą.

Pataikė tiksliai. Vilkas dribtelėjo, ir moteris iš pradžių pamanė, kad bruzdesys kilo dėl šūvių. Paskui pamatė tikrąją priežastį. Akmens paleidimą Mažylis palaikė ženklu vytis, tačiau vilkai jam nerūpėjo, tik ne matant antilopę. Plėšrūnų gauja užleido teritoriją šuoliuojančiam arkliui su svaidyklę valdančia moterimi ant nugaros ir ryžtingai puolančiam liūtui.

Mažylis dar nebuvo toks medžiotojas, koks stengėsi būti, – bent kol kas. Puolimui stigo visiškai suaugusio liūto jėgos ir rafinuotumo. Aila akimirką užtruko, kol perprato padėtį. „Ne, Mažyli! Ne

tas gyvūnas, – galvojo ji. Netrukus pasitaisė: – Žinoma, jis pasirinko teisingą gyvūną." Liūtukas mirtinai įsikibo į sprunkantį patiną, kuriam baimė suteikė naują jėgų antplūdį.

Iš krepšio už nugaros Aila stvėrė ietį. Reaguodama į moters raginimus Yhaha pasileido paskui saigą. Antilopės spurtas buvo trumpas. Gyvūnas lėtėjo, o visu greičiu šuoliuojantis arklys sparčiai trumpino atstumą. Aila nutaikė ietį ir, vos tik susilygino su grobiu, smeigė nė nenutuokdama, kad klykia užplūdus pirmykštei energijai.

Apsukusi arklį Aila nurisnojo atgal ir rado jauną urvinį liūtą stovintį prie seno patino. Tada pirmą kartą jis paskelbė apie savo meistriškumą. Nors trūko bekompromisio suaugusio liūto griausmo, triumfuojantis Mažylio riaumojimas buvo daug žadantis. Netgi Yhaha pasibaidė.

Aila nušoko nuo kumelės nugaros ir raminamai paglostė jai sprandą.

– Viskas gerai, Yhaha. Tai tik Mažylis.

Nesvarstydama, kad liūtas gali protestuoti ir rimtai sužeisti, Aila nustūmė jį į šalį pasiruošusi išmėsinėti antilopę prieš gabenant į urvą. Jauniklis užleido kelią dominuojančiam padarui ir tik Ailai būdingam pasitikėjimui savo meile.

Moteris nusprendė susirasti vilką ir jį nudirti – šių žvėrių kailiai šilti. Grįždama nustebo pamačiusi, kad Mažylis tempia antilopę, ir perprato jo ketinimą parboginti grobį iki pat urvo. Saigos patinas buvo visiškai suaugęs, o Mažylis – dar ne. Aila ėmė nutuokti apie vis stiprėjančią liūtuko jėgą ir galią, kurią dar įgis, tačiau, jei jis visą kelią vilks antilopę, iš kailio nieko neliks. Saigos buvo plačiai paplitusios, gyveno kalnuose, ir lygumose bet negausiai. Anksčiau Aila nė vienos nebuvo sumedžiojusi, ir jos turėjo moteriai ypatingą reikšmę. Saiga buvo Izos totemas. Aila norėjo kailio.

Ji parodė ženklą „pakaks". Prieš paleisdamas „savo" grobį Mažylis dvejojo tik akimirką, o paskui visą kelią iki pat urvo jį saugodamas neramiai mynė aplink neštuvus. Susidomėjęs labiau nei įprastai, jis stebėjo, kaip moteris diria kailį ir atskiria ragus. Pagaliau atgavęs auką, nusitempė nudirtą lavoną į nišą tolimajame urvo kampe. Prisirijęs vis dar liko budrus ir užmigo netoliese.

Ailai buvo smagu. Ji suprato, kad jauniklis saugo savo grobį. Regis, jis jautė, kad šitas žvėris kažkuo ypatingas. Aila taip pat, tik dėl kitų priežasčių. Ją vis užplūsdavo susijaudinimo bangos. Greitis, persekiojimas, medžioklė dirgino, tačiau dar svarbesnis buvo atrastas naujas būdas medžioti. Yhaha, o dabar ir Mažylio padedama ji galės ieškoti grobio bet kuriuo metu, vasarą ar žiemą. Moteris jautėsi galinga, dėkinga ir galinti aprūpinti savo Mažylį.

Paskui nežinia kodėl ji priėjo prie Yhaha. Kumelė gulėjo visiškai rami, nors urvinis liūtas buvo greta. Ailai priėjus ji pakėlė galvą. Moteris paglostė kumelę, paskui, pajutusi poreikį pabūti greta, atsigulė. Yhaha švelniai suprunkštė patenkinta moters artumu.

Žieminės medžioklės su Yhaha ir Mažyliu be daug pastangų reikalaujančio duobės kasimo prilygo žaidimui ar sportui. Nuo pirmųjų praktikos su svaidykle dienų Aila tai pamėgo. Kiekviena naujai išmokta technika – sekimas, dviejų akmenų sviedimas, duobė ir ietis – atnešdavo dar vieną pergalės jausmą, tačiau niekas neprilygo grynam medžioklės raitomis su urviniu liūtu džiaugsmui. Regis, abu gyvūnai mėgavosi ne mažiau nei ji. Kol Aila ruošdavosi, Yhaha pakėlusi uodegą mindžiukuodavo, karpydavo ausimis ir kresčiodavo galvą, o Mažylis mindavo iš urvo ir atgal, nekantraudamas tyliai urgzdavo. Oras kėlė nerimą tik tol, kol Yhaha parnešė ją namo per aklinį pūgą.

Trejetas paprastai pajudėdavo vos išaušus. Jei anksti pastebėdavo auką, dažnai grįždavo namo dar prieš pusiaudienį. Sekdavo tikėtiną grobį, kol atsidurdavo tinkamoje padėtyje. Tada Aila duodavo ženklą svaidykle, o Mažylis, nekantrus ir pasiruošęs, puldavo pirmyn. Pajutusi moters raginimą, Yhaha pasileisdavo įkandin. Šuoliais lekianti kumelė gana greitai pasivydavo išsigandusį gyvūną, kurį į nugarą įsikabinęs jaunas urvinis liūtas nagais ir iltimis apdraskydavo iki kraujo, jei ne mirtinai. Kai susilygindavo su auka, Aila besdavo ietį.

Iš pradžių jiems ne visada sekėsi. Kartais pasirinktas gyvūnas būdavo pernelyg greitas arba Mažylis parkrisdavo, nesugebėjęs gerai įsitverti. Ailai taip pat reikėjo kiek pasipraktikuoti, kad lėkdama šuoliais išmoktų valdyti sunkią ietį. Ne kartą ji nepataikė arba smūgis nuslysdavo, o kartais Yhaha pakankamai nepriartėdavo. Net kai nepasisekdavo, tai būdavo jaudinamas užsiėmimas ir jie visada bandydavo vėl.

Praktikuodamiesi visi tobulėjo. Kai pradėjo suprasti vienas kito poreikius ir galimybes, jų neįtikėtinas trejetas tapo veiksminga medžioklės komanda – tokia efektyvia, kad Mažyliui be pagalbos patiesus pirmą auką vis tiek atrodė, jog tai visų pastangos. Faktas kone neliko nepastebėtas.

Kumelei lekiant šuoliais Aila matė, kaip elnias klumpa. Prieš prisivejant jis jau buvo ant žemės. Prajodama Yhaha sulėtino. Moteris nušoko ir nubėgo atgal dar arkliui nesustojus. Pakėlusi ietį ruošėsi baigti darbą, bet pamatė, kad Mažylis vienas pats tai padarė. Ji tik parengė elnią partempti į urvą.

Tada moteriai viskas paaiškėjo. Mažylis, šitoks jaunas, jau medžiojantis liūtas! Gentyje būtų tapęs suaugusiu. Taip, kaip ji buvo pripažinta medžiotoja pirmiau nei tapo moterimi, Mažylis suaugo dar prieš subręsdamas. „Derėtų surengti vyriškumo ceremoniją, –

galvojo Aila, – tačiau kokios apeigos būtų prasmingos?“ Staiga nusišypsojo.

Ji nurišo elnio patelę nuo neštuvų, žolės kilimėlį ir strypus sukrovė atgal į krepšius. Tai liūtuko grobis, jis turi į jį teisę. Mažylis iš pradžių nesuprato. Mynė pirmyn atgal nuo Ailos ir skerdienos. Moteriai nuėjus, jis suėmė elnės kaklą dantimis ir, pasikišęs po apačia, partempė iki paplūdimio, o paskui stačiu taku į urvą.

Iš karto po pirmojo Mažylio grobio didelio skirtumo nebuvo justi. Jie tebemedžiojo kartu, tačiau vis dažniau Yhaha šuoliuodama tik mankštindavosi ir Ailos ieties neprireikdavo. Jei moteris užsimanydavo mėsos, pasiimdavo pirma. Jei reikėdavo odos, ją nudirdavo. Nors laukinėje gamtoje šeimos patinas visada pirmas pasiima didžiausią porciją, Mažylis tebebuvo jaunas. Kaip liudijo jo ūgis, jis niekad nepažino bado ir buvo įpratęs prie Ailos dominavimo.

Pavasariop Mažylis vis dažniau pradėjo vienas keliauti iš urvo patyrinėti. Jis retai prašapdavo ilgai, tačiau išvykdavo vis dažniau. Kartą grįžo sukruvinta ausimi. Aila spėjo, kad rado kitų liūtų. Tai privertė suvokti, jog jos vienos nepakaks – jaunìklis ieško saviškių. Ji išvalė ausį, o jis likusią dienos dalį atkakliai sekiodamas paskui net painiojosi po kojų. Naktį įsikeberiojo į moters patalus ir susirado pirštus pažįsti.

„Jis netrukus išeis, – galvojo Aila, – įsigeis šeimos, patelių, kurios jam medžios, ir jauniklių, kuriems galės vadovauti. Jam reikia saviškių.“ Prisiminė Izą: „Esi jauna, tau reikia vyro, vieno iš saviškių. Susirask juos, susirask porą“, – sakydavo ji. „Netrukus ateis pavasaris. Turėčiau galvoti apie išėjimą, bet ne dabar. Mažylis tuoj taps didžiulis netgi urviniams liūtams. Jis jau seniai pranoksta savo amžiaus liūtus ūgiu, tačiau dar nėra užaugęs, kol kas nesugebėtų išgyventi.“

Stipriai prisnigo, bet pavasaris mynė žiemai ant kulnų. Staiga prasidėjęs potvynis įkalino visus, ypač Yhaha. Aila galėjo užsiropšti į stepes viršuje, Mažylis taip pat lengvai ten užliuoksėdavo, tačiau šlaitas buvo per status arkliui. Vanduo galų gale atsitraukė, pakrantė bei kaulų krūva įgavo naujus kontūrus, ir Yhaha galų gale vėl galėjo nulipti taku į pievą, bet kumelė vis tiek buvo irzli.

Kad kažkas negerai, Aila suprato, kai Mažylis sucypė įspirtas arklio. Moteris nustebo. Yhaha su liūtuku visada būdavo kantri, gal ir grybštelėdavo kada, kad suvaldytų, bet tikrai niekad jo nespardė. Aila pamanė, kad neįprastas elgesys yra priverstinio neveiklumo pasekmė, tačiau Mažylis augdamas buvo linkęs laikytis atokiau nuo Yhaha vietos urve, gerbė kumelės teritoriją, ir Ailai pasidarė smalsu, kas jį ten priviliojo. Nuėjusi pažiūrėti užuodė stiprų kvapą, kurį lyg ir juto urve visą rytą. Yhaha stovėjo nuleidusi galvą, praskėtusi užpakalines kojas, uodegą pakėlusi į kairę. Išbrinkusi jos makšties ertmė pulsavo. Pažvelgusi į Ailą kumelė sužvengė.

Emocijos, viena po kitos staigiai užliejusios Ailą, sukėlė priešingus kraštutinumus. Pirmiausia palengvėjo. Tai štai kokia bėda. Moteris žinojo apie gyvūnų rujos ciklus. Kai kuriems laikas poruotis pasitaikydavo dažniau, tačiau žolėdžiams gyvūnams – paprastai kartą per metus. Tai buvo sezonas, kai patinai dažnai kovodavo dėl poravimosi, ir vienintelis metas, kai kartu su patelėmis laikydavosi netgi tie, kurie šiaip jau medžiodavo atskirai arba ganydavosi skirtingose grupėse.

Poravimosi sezonas buvo iš tų paslaptingų gyvūnų elgesio aspektų, kurie Ailą trikdė, kaip ir tai, kad elniai meta ragus ir kasmet užsiaugina naujus, didesnius. Viena tų temų, vertusių Krebą skųstis,

kad ji per daug kamantinėjanti, kai buvo maža. Šamanas nežinojo, kodėl gyvūnai poruojasi, nors kartą neprašomas prasitarė, kad tuo metu patinai patelėms parodo dominuojantys, o gal kaip ir žmonės jie patenkina savo poreikius.

Praėjusį pavasarį Yhaha taip pat buvo poravimosi sezonas, tačiau tuo metu, nors girdėjo stepėse viršuje žvengiantį eržilą, Yhaha negalėjo pas jį pakilti. Šį kartą jaunosios kumelaitės poreikis atrodė stipresnis. Aila neprisiminė šitokio paburkimo ir žviegimo. Yhaha atsidavė jaunosios moters glamonėms ir apkabinimams, paskui vėl nuleidusi galvą ėmė žvygauti.

Staiga Ailos pilvą suspaudė nerimo mazgas. Ji prisišliejo prie kumelės, taip, kaip kartais nusiminusi ar išsigandusi Yhaha priglusdavo prie jos. Kumelė ketina ją palikti! Tai buvo taip netikėta. Aila neturėjo laiko pasiruošti, nors derėjo. Ji galvojo apie Mažylio ir savo ateitį, tačiau prasidėjo Yhaha poravimosi metas. Kumelei reikėjo eržilo, poros.

Labai nenoriai Aila išėjo iš urvo ir davė ženklą Yhaha sekti. Pasiekus akmenuotą paplūdimį apačioje, Aila užšoko raita. Mažylis pakilo, bet jam Aila mostu parodė likti. Šį kartą joms nereikėjo urvinio liūto draugijos. Keliavo ne medžioti, tačiau Mažylis negalėjo to suprasti. Ailai dar kartą teko tvirtai ir ryžtingai sustabdyti liūtuką, kol jis pasiliko lydėdamas išjojančiąją akimis.

Stepėse buvo ir šilta, ir drėgnai vėsu. Saulė buvo maždaug pusiaukelėje vidudienio link ir iš blyškaus dangaus švytėjo apsisupusi aureole; žydruma atrodė išblukusi, išbalinta intensyvaus spindesio. Tirpstantis sniegas kilo smulkia migla, kuri neribojo matomumo, tačiau minkštino aštrius kampus, rūkas kibo prie vėsių šešėlių plokštindamas kontūrus. Horizonto nebuvo matyti, visas vaizdas buvo sumažėjęs ir tai suteikė peizažui betarpiškumo, dabarties

pajautimo: esi čia ir dabar, tarsi neegzistuotų joks kitas laikas ar vieta. Tolimi objektai atrodė vos už kelių žingsnių, bet keliauti teks amžinai.

Aila nekreipė arklio. Leido Yhaha kliautis savais, tik pasąmone suvokiamais orientyrais. Jai nerūpėjo, kur kumelė eina, moteris nesuvokė, kad nuo sūrių ašarų aplinka atrodo dar drėgnesnė. Kratėsi atsipalaidavusi, mintis nukreipusi į save. Prisiminė, kai pirmą kartą pamatė slėnį ir pievoje besiganančią arklių kaimenę, kaip nusprendė pasilikti, kaip prireikė medžioti. Prisiminė atlydėjusi Yhaha į savo ugniakuro ir urvo prieglobstį. Turėjo suprasti, kad tai ilgai nesitęs, kad kada nors Yhaha grįš pas saviškius, kaip derėtų ir jai pačiai.

Ailos dėmesį patraukė pasikeitęs arklio žingsnis. Yhaha rado, ko ieškojo. Priekyje ganėsi nedidelė arklių kaimenė.

Saulė buvo ištirpinusi sniegą ant neaukštos kalvelės ir atidengusi mažučius žalius ūglius, kyšančius iš žemės. Gyvuliai, išbadėję pamainos pernykščiams šiaudams, gnaibė naujas sultingas išaugas. Kai kiti arkliai pastebėjo Yhaha, ji sustojo. Aila išgirdo žvengiant eržilą.

Jis buvo nuošaliau, ant kalvelės, kurios iš karto nepastebėjo. Dabinosi tamsiai rausvais, rudais ir juodais karčiais, uodega ir kojų apačia. Moteris niekad nebuvo mačiusi tokių sodrių spalvų arklio. Dauguma būdavo pilkšvai rudo plauko, šviesiai rusvi arba gelsvos išdžiūvusio šieno spalvos kaip Yhaha.

Eržilas sužvengė, pakėlė galvą ir užrietė viršutinę lūpą. Atsistojo piestu, paskui šuoliais pasileido jų link ir trumpai stabtelėjęs už kelių žingsnių ėmė kojomis arti žemę. Jis buvo išrietęs sprandą, pakėlęs uodegą, o erekcija buvo didinga.

Atsakydama Yhaha sužvengė, o Aila nušoko nuo jos. Apkabino kumelę, paskui pasitraukė. Yhaha pasukusi galvą pažiūrėjo į jaunąją

moterį, kuri rūpinosi ja nuo tada, kai buvo dar visai maža.

– Eik pas jį, Yhaha, – paragino moteris. – Radai sau porą, keliauk.

Yhaha pakratė galvą ir tyliai sužvingo, paskui atsisuko į bėrą eržilą. Šis nuleidęs galvą apėjo ją iš užpakalio, pakandžiojo jai kulkšnis ir pavarė arčiau savo kaimenės tarsi kokią nepaklusnią mokinukę. Aila stebėjo kumelę nesugebėdama nueiti. Kai eržilas ją apsižergė, moteris nevalingai prisiminė Braudą ir siaubingą skausmą. Vėliau būdavo tik nemalonu, tačiau ji visada bjaurėdavosi, kai Braudas ant jos užsilipdavo, ir jautėsi dėkinga jam pagaliau pavargus.

Nors spygavo ir žviegė, Yhaha nesistengė atstumti eržilo, o stebėdama juos Aila pajuto keistą kirbėjimą viduje, nepaaiškinamą pojūtį. Negalėjo atplėšti akių nuo bėrio, susikėlusio priekines kojas Yhaha ant pasturgalio, pulsuojančio, įsitempusio ir žvygaujančio. Tarp kojų moteris pajuto šiltą drėgmę, ritmišką pulsavimą, sutampantį su eržilo ritmu, ir nepaaiškinamą ilgesį. Ji sunkiai alsavo, jautė, kaip širdies dūžiai atsimuša galvoje ir kaip gelia ilgintis kažko, ko apibūdinti negalėjo.

Paskui, kai palva kumelė noriai nusekė įkandin bėrio nė neatsigręžusi, atsivėrė tokia baisi tuštuma, kad Aila pamanė, jog neištvers. Ji suvokė, koks trapus slėnyje susikurtas pasaulis, kokia efemeriška laimė, kokia nepatikima jos egzistencija. Apsisukusi bėgte pasileido į slėnį. Dūmė, kol ėmė plėšti gerklę ir skausmas pervėrė šoną. Lėkė tikėdamasi, kad jei pakankamai greitai bėgs, sugebės pralenkti širdies gėlą ir vienišumą.

Aila suklupo ant šlaito, vedančio į pievą, nusirito ir sustojusi liko ten gulėti, gaudydama orą. Net kai vėl pajėgė įkvėpti, nepajudėjo. Nenorėjo. Netroško nei susitaikyti, nei mėginti, nei gyventi. Kokia nauda? Juk ji prakeikta!

„Kodėl paprasčiausiai nemiriau, kaip ir turėjau? Kodėl turiu prarasti visus, kuriuos myliu?“ Aila pajuto šiltą kvėpavimą ir šiurkštų liežuvį, laižantį sūrymą jai nuo skruostų. Atmerkusi akis pamatė milžinišką urvinį liūtą.

– O, Mažyli! – pravirko, tiesdama į liūtą rankas. Jis išsitiesė šalia ir įtraukęs nagus apglėbė moterį sunkia priekine letena. Ji pasivertė, apkabino jo gauruotą kaklą ir įkniaubė veidą į vis ilgėjančius karčius.

Kai galų gale išsiverkusi pamėgino atsistoti, pajuto kritimo pasekmes. Apdraskytos rankos, nubrozdinti keliai ir alkūnės, nubruožtos šlaunys, blauzda, geliantis skruostas. Ji paršlubčiojo į urvą. Tvarkydama nubrozdinimus ir įbrėžimus išblaivėjo. „Kas, jei susilaužiau kaulą? Būtų blogiau nei mirti, kai nėra kam padėti.“

„Nesusilaužiau, – mąstė toliau. – Jei mano totemas nori, kad gyvenčiau, tikriausiai yra priežastis. Galbūt urvinio liūto dvasia atsiuntė Mažylį, nes Yhaha turėjo kurią dieną išeiti?

Mažylis taip pat išeis. Ilgai netruks, kol jam prireiks poros. Susiras, nors užaugo neįprastoje šeimoje. Jis bus toks didelis, jog sugebės apginti milžinišką teritoriją. Liūtukas – geras medžiotojas. Nesibastys alkanas ieškodamas šeimos ar bent jau vienišos liūtės.“

Aila kreivai nusišypsojo. „Galima pamanyti, kad aš genties motina, nerimaujanti, ar užaugęs vaikas bus stiprus, drąsus medžiotojas. Šiaip ar taip, Mažylis man ne sūnus. Jis tik liūtas, paprastas... Ne, jis nepaprastas. Jau dabar beveik toks didelis, kaip suaugėlis, jis anksti tapo medžiotoju. Vis dėlto mane paliks...

Durkas jau turėtų būti didelis. Ura taip pat paaugusi. Oda liūdės, kai Ura išeis, kad taptų Durko pora ir gyventų su Bruno gentimi. Ne, dabar tai Braudo gentis. Kiek dar liko iki genties susirinkimo?“

Moteris įniko už guolio ieškoti žymėtų lazdelių ryšulio. Kas vakarą įrėždavo įrantą. Tai buvo įprotis, ritualas. Atrišusi ryšulį išdėstė visus pagaliukus ant žemės, tada pabandė suskaičiuoti dienas nuo to laiko, kai rado slėnį. Dėliojo pirštus prie įrantų, tačiau žymių buvo pernelyg daug, pernelyg daug laiko praėjo. Ailai dingojosi, kad žymes reiktų kaip nors sugrupuoti ir sudėti, tada būtų aišku, kiek laiko čia esanti, bet nesumojo, kaip. Tai baisiai gniuždė. Paskui jai toptelėjo, jog nereikia lazdelių: galima nustatyti metus skaičiuojant pavasarius. „Durkas gimė pavasarį prieš paskutinį genties susirinkimą, – galvojo ji. – Kitą pavasarį baigėsi jo gimimo metai." Moteris pažymėjo žemėje. „Kiti buvo jo vaikščiojimo metai." Įbrėžė dar vieną žymę. „Kitą pavasarį baigėsi jo žindymo metai ir prasidėjo atjunkymo metai, tik kad Durkas jau buvo atjunkytas." Aila nubrėžė trečią brūkšnį.

„Tada aš išėjau." Ji sunkiai nurijo ir sumirksėjo. „Tą pačią vasarą radau slėnį ir Yhaha. Kitą pavasarį radau Mažylį." Ji įbrėžė ketvirtą brūkšnį. „O šį pavasarį..." Nenorėjo galvoti apie kumelės praradimą kaip apie būdą metams skaičiuoti, tačiau tai buvo faktas. Aila įbrėžė penktą sykį.

„Visi vienos rankos pirštai, – ji iškėlė kairę ranką, – štai tiek dabar Durkui, – pridūrė dešinės rankos nykštį ir smilių. – Tiek iki kito susirinkimo. Grįžtant su jais eis ir Ura – dėl Durko. Žinoma, jie bus dar nepakankamai suaugę tuoktis. Žiūrėdami į Urą visi supras, kad ji skirta Durkui. Įdomu, o mane jis prisimena? Ar turi genties prisiminimus? Kiek jame manęs, o kiek Braudo... genties?"

Ėmusi rinkti sužymėtas lazdeles Aila pastebėjo, jog brūkšnelių skaičius tarp papildomų įrantų, kai vykdavo dvasių kova ir ji kraujuodavo, yra vienodas. „Kokio vyro totemo dvasia čia kaunasi su

manąja? Net jei mano totemas būtų pelė, niekada nepastočiau. Kad pradėtum kūdikį, reikia vyro ir jo organo. Šitaip manau.

Yhaha! Ar tai darė ir eržilas? Ar jis tavyje pradėjo jauniklį? Gal kada tave pamatysiu su kaimene ir išsiaiškinsiu. O, Yhaha, tai būtų nuostabu."

Mintys apie Yhaha ir eržilą privertė moterį suvirpėti. Ji pradėjo alsuoti truputį greičiau. Paskui pagalvojo apie Braudą ir malonūs pojūčiai nutrūko. „Vis dėlto jo organas pradėjo Durką. Jei jis būtų žinojęs, kad padovanos man kūdikį, nieku gyvu nebūtų to daręs. Durkas turės Urą. Ji taip pat neišsigimusi. Manau, Ura buvo pradėta, kai kitų vyras prievartavo Odą. Ura kaip tik tinkama Durkui. Ji pusiau genties ir pusiau kitų vyro. Kitų..."

Aila negalėjo nurimti. Mažylis buvo išėjęs, ir moteris jautė poreikį judėti. Išėjo laukan ir patraukė už upelį globiančios krūmų linijos. Nuėjo toliau nei kada anksčiau, nors ir tada visuomet jodavo raita ant Yhaha. Suvokė, jog teks vėl priprasti vaikščioti pėsčiomis ir krepšį nešiotis ant nugaros. Tolimajame slėnio gale moteris nudrožė palei upelį aukšto skardžio kraštu, kur jis suko į pietus. Iš karto už posūkio upelis sūkuriavo aplink akmenis, sudėliotus tarsi specialiai – taip tvarkingai jie išdėstomi brastose. Aukšta siena toje vietoje buvo tik stati įkalnė. Aila užsiropštė ir apžvelgė vakarines stepes. Iš tikrųjų skirtumo tarp rytų ir vakarų nebuvo, išskyrus kiek atšiauresnį kraštovaizdį. Vakarinę pusę ji pažinojo mažiau. Visada buvo įsitikinusi, kad, apsisprendusi palikti slėnį, eis į vakarus. Moteris kirto upelį ir nudrožė ilgu slėniu atgal į urvą. Kai parėjo, buvo jau beveik tamsu, tačiau Mažylis dar nebuvo grįžęs. Ugnis buvo išblėsusi, urve šalta ir vieniša. Dabar jis atrodė netgi tuštesnis nei pradžioje, kai Aila bandė paversti jį namais. Moteris užkūrė laužą, užvirino truputį vandens ir užsiplikė arbatos, bet gaminti nieko ne-

norėjo. Pasiėmė riekelę vytintos mėsos, kelias džiovintas vyšnias ir atsisėdo ant lovos. Jau seniai ji šitaip buvo sėdėjusi urve viena. Nuėjo į tą vietą, kur stovėjo senasis krepšys, ir išraususi iki dugno rado Durko nešiojimo skarą. Susukusi į gniužulą prispaudė prie pilvo ir įsmeigė akis į laužą. Atsigulusi įsirausė į skraistę. Moters miegą trikdė sapnai. Sapnavo suaugusius ir susiporavusius Durką su Ura. Taip pat Yhaha kitoje vietoje su bėru kumeliuku. Kartą pabudo išpilta baimės prakaito. Tik visiškai išsibudinusi suvokė, kad vėl pasikartojo košmaras apie drebančią žemę ir siaubą. Kodėl ji tai sapnuoja?

Atsikėlė, pamaišė ugnį, pasišildžiusi gurkštelėjo arbatos. Mažylis vis dar nebuvo grįžęs. Moteris pasiėmė Durko skraistę ir vėl prisiminė Odos pasakojimą apie ją prievartavusį kitų vyrą. „Oda sakė, jis panašus į mane. Kaip tai atrodo?“

Aila pabandė įsivaizduoti panašų į save vyriškį. Mėgino prisiminti, kaip atrodo vandenyje atsispindintys jos bruožai, tačiau atmintyje teiškilo plaukais įrėmintas veidas. Tada jie buvo ilgi, nesupinti į daugybę kasyčių, kad nesipainiotų. Gelsvi kaip Yhaha kailis, bet sodresni, labiau aukso spalvos.

Kaskart pagalvojusi apie vyro veidą, Aila regėjo piktdžiugiškai išsiviepusį Braudą. Niekaip nepajėgė įsivaizduoti kitų vyrų veidų. Akys pavargo, tad moteris vėl atsigulė. Sapnavo Yhaha su bėriu. Paskui vyrą. Jo bruožai buvo neryškūs, dengiami šešėlio. Tiktai vienas dalykas neabejotinas – vyras buvo šviesiaplaukis.

15

– Tau puikiai sekasi, Jondalarai! Netrukus iš tavęs padarysime tikrą upeivį! – džiaugėsi Karlonas. – Dideliame laive ne taip ir svarbu, jei praleidi grybšnį. Blogiausia, kas gali nutikti – tai išsimuši iš ritmo, nes ne vienas irkluoji. Tokius nedidelius laivelius kaip šitas labai svarbu suvaldyti. Pražiopsoti grybšnį gali būti pavojinga arba lemtinga. Upėje niekada nežiopsok, nepamiršk – ji nenuspėjama. Čia gilu, todėl ji atrodo rami, tačiau vos įkišęs mentę pajusi srovės jėgą. Su tokia nepakovosi – turi prisitaikyti.

Jiemdviem su Jondalaru manevruojant mažu dviviečiu luotu netoli ramudojų prieplaukos Karlonas nesiliovė komentuoti. Jondalaras klausėsi tik viena ausimi, susitelkęs darbavosi irklu, kad laivelis plauktų ten, kur jis nori, bet pamokymus suprato kaip raumenų darbą.

– Galima pamanyti, kad pavandeniui plaukti lengviau, nes nereikia kovoti su srove, tačiau yra viena bėda. Irdamasis prieš tėkmę, privalai nuolat galvoti ir apie upę, ir apie laivą, nes jei tik leisi sau atsipalaiduoti, prarasi viską, ką pasiekei. Iš anksto reikia pastebėti artėjančią kliūtį, kad jos išvengtum.

Pasileidus pasroviui labai paprasta aptingti, leisti mintims nuklysti, o upei – tave pasiglemžti. Viduryje tėkmės yra uolų, kurių

šaknys gilesnės už pačią upę. Srovė gali nunešti laivą į jas tau nė nesuvokus, gali užkliudyti koks įmirkęs rąstas, plūduriuojantis po vandeniu. Niekada neatgręžk nugaros Motinai. Šitos taisyklės nevalia pamiršti. Upė kupina netikėtumų. Jei tik dingteli, kad žinai, ko tikėtis, ji pateikia staigmeną.

Vyresnysis atsilošė ir ištraukė irklą iš vandens. Jis atidžiai tyrinėjo Jondalarą, pastebėjo, koks jis susitelkęs. Šviesūs jaunuolio plaukai buvo sušukuoti atgal ir surišti virvele palei sprandą – puiki atsargumo priemonė. Jis pasiskolino ramudojų drabužius, kurie priklausė šamudojams, bet buvo perdirbti į paprastesnius, kad tiktų gyventi prie upės.

– Kodėl tau nepatraukus į prieplauką ir manęs neišlaipinus, Jondalarai? Manau, atėjo metas pamėginti vienam. Kai lieki tik tu ir upė, visai kas kita.

– Sakai, jau galiu?

– Kaip negimęs upeiviu, tu greitai mokaisi.

Jondalaras ir pats nekantravo vienas išbandyti jėgas upėje. Ramudojų berniukai dar prieš tapdami vyrais paprastai jau turėdavo savo luotus. Zelandonijoje, tarp saviškių, Jondalaras anksti pradėjo pirmauti. Paauglystėje, būdamas nedaug vyresnis už Darvą, dar nė amato nepramokęs, nudėjo savo pirmąjį elnią. Dabar jis sviesdavo ietį stipriau ir toliau nei dauguma, tačiau, nors puikiai medžiojo lygumose, tarp šaramudojų nesijautė visiškai lygus. Nė vienas upeivis negalėjo vadintis vyru, kol nenusmeigė didelio eršketo, o šamudojas – kol nesumedžiojo pirmos gemzės.

Zelandonas nusprendė nesipiršti Serenijai, kol sau neįrodys, kad gali būti ir šamudoju, ir ramudoju. Dolandas bandė jį įtikinti, kad prieš tuokiantis visai nėra reikalo to daryti – niekas neabejojo Jondalaro gebėjimais. Jei kam reikėjo įrodymo, pakako raganosio

medžioklės. Vyras sužinojo, kad anksčiau niekas nėra nudobęs šio gyvūno. Lygumos nebuvo įprasta šaramudojų medžioklės teritorija.

Jondalaras nebandė racionaliai paaiškinti, kodėl jaučia poreikį būti visų šauniausias, nors anksčiau niekada nemanė privaląs medžioklės sugebėjimais pranokti kitus vyrus. Vienintelis įgūdis, didžiausias polinkis, kur visada norėjo pirmauti, buvo titnago apdirbimas. Ne dėl paties varžymosi. Tobulindamas techniką jis jausdavo pasitenkinimą. Vėliau Šamuda asmeniškai pasikalbėjo su Dolandu ir pastebėjo, kad ilgšiui zelandonui derėtų padirbėti su savivoka.

Juodu su Serenija kartu gyveno jau taip ilgai, kad Jondalaras jautė pareigą įforminti ryšį. Ši moteris buvo beveik jo žmona. Dauguma šitaip manė. Zelandonas buvo jai dėmesingas ir švelnus, o Darvui atstojo židinio vyrą, tačiau po to vakaro, kai apsiplikė Tolija ir Šamija, vis rasdavosi kliūčių, vis nebūdavo tinkamos nuotaikos. Buvo lengva pasiduoti rutinai. „Ar tai tikrai svarbu?“ – klausė savęs Jondalaras.

Serenija nespaudė – ji vis dar nekėlė jokių reikalavimų ir palaikė gynybinį atstumą. Jondalaras nustebo atkreipęs dėmesį, jog pastaruoju metu moteris vis įduria į jį sunkiai pamirštamą, iš pačių sielos gelmių kylantį žvilgsnį. Būtent jis visada sutrikdavo ir pirmas nusisukdavo. Tada išsikėlė tikslą įrodyti, kad gali būti visapusiškas šaramudojas, ir pasistengė, kad ketinimai taptų žinomi. Naujiena buvo sutikta kaip savotiškas priesaikos paskelbimas, nors pasižadėjimo puota nebuvo keliama.

– Pirmą kartą neplauk per toli, – įspėjo Karlonas, ropšdamasis iš mažo laivelio. – Suteik sau progą priprasti jį valdyti.

– Vis dėlto pasiimsiu žeberklą. Kad jau esu valtyje, nepakenks pasimokyti juo naudotis, – tarstelėjo Jondalaras ir pasiėmė

prieplaukoje gulintį ginklą. Ilgą kotą įtaisė kanojos dugne po sėdynėmis, greta susuko virvę, dygliuotą kaulo smaigalį įdėjo į laikiklį, pritvirtintą prie borto, ir prisegė. Darbinis žeberklo galas su aštriu galiuku ir atgal atgręžtais spygliais – ne toks įrankis, kurį laive galima palikti nepririštą. Nelaimės atveju iš žmogaus kūno jį būtų taip pat sunku ištraukti kaip ir iš žuvies, jau nekalbant apie tai, jog sudėtinga akmeniniais įrankiais aštrinti kaulą. Apvirtęs luotas vargu ar nugrimztų, tačiau nepritvirtintas įrankis – tikrai.

Kol Karlonas laikė valtį, Jondalaras įsitaisė galinėje sėdynėje. Saugiai padėjęs žeberklą, jis pastvėrė dvimentį irklą ir atsistūmė. Be priekyje sėdinčio žmogaus balasto mažasis laivelis slydo vandeniu labiau pakilęs. Valdyti buvo sunkiau, bet prisitaikęs prie plūdrumo pokyčių Jondalaras žvaliai nusiyrė pasroviui, arčiau laivagalio naudodamasis irklu kaip vairu. Paskui nusprendė pairkluoti prieš srovę. Lengviau grumtis su tėkme, kol dar gausu jėgų, o vėliau leistis jos nešamam.

Pasroviui vyras nuplaukė toliau nei įsivaizdavo. Kai galų gale priekyje pamatė prieplauką, lyg ir ėmė sukti jos link, paskui apsigalvojo ir prasiyrė pro šalį. Nusprendė ištobulinti visus įgūdžius, kurių daugybę buvo užsibrėžęs išmokti, kad niekas, juo labiau pats, negalėtų apkaltinti vilkinant ir vis atidedant žadėtus įsipareigojimus. Nusišypsojo mojančiam Karlonui, bet nuplaukė tolyn.

Tolėliau upė platėjo, srovė silpnėjo, ir irkluoti tapo lengviau. Jondalaras, pamatęs kito kranto liniją, ten ir nusitaikė. Tai buvo mažas nuošalus paplūdimys su nusvirusiais gluosniais. Jis prisiyrė arčiau, lengvu laiveliu nesunkiai slysdamas per seklumas, truputį atsipalaidavo ir, kol vairavo irklu, leido laiveliui pasklęsti atgalios. Vyras padrikai stebėjo vandenį, kai staiga dėmesį patraukė ilgas tylus šešėlis.

Eršketams buvo anksti. Paprastai jie plaukdavo į aukštupį vasaros pradžioje, o buvo šiltas ankstyvas pavasaris, upė stipriai patvinusi. Jondalaras įsižiūrėjo atidžiau ir pamatė daugiau milžiniškų žuvų, tyliai slystančių pro šalį. Migracija prasidėjo! Kokia proga! Gal pavyks pargabenti pirmąjį metų eršketą!

Vyras įtvirtino irklą į trinką ir iš dalių surinko žeberklą. Srovės nešamas ir nevaldomas laivelis apsisuko truputį šonu į tėkmę. Kai Jondalaras prie pirmagalio pritvirtino virvę, valtelė atsigręžė kampu į srovę, bet buvo stabili, o vyras nekantravo. Ėmė dairytis kitos žuvies ir nenusivylė. Artyn vilnijo milžiniška tamsi forma – dabar Jondalaras jau žinojo, iš kur atplaukė Hadumos žuvis, tačiau čia tokio dydžio jų buvo kur kas daugiau.

Žūklaudamas kartu su ramudojais sužinojo, kad vanduo pakeičia tikrąją žuvų buvimo vietą. Jos buvo ne ten, kur iš pažiūros atrodė, – tai Motinos būdas slėpti savo kūrinius, kol paslaptis bus atskleista. Žuviai artėjant Jondalaras įvertino vandens refrakciją ir nusitaikė. Persišliejo per bortą, luktelėjo ir paleido žeberklą. Su tokia pat jėga mažasis laivelis šoktelėjo atgal, upės vidurio link, bet į tikslą Jondalaras pataikė. Žeberklo galiukas giliai įsmigo į milžinišką eršketą, tačiau nedaug žalos šiam tepadarė ir tikrai neatėmė jėgų. Žuvis pasuko į upės vidurį, kur giliau. Virvė greitai išsivyniojo ir išsibaigusi timptelėjo.

Laivelis trūktelėjęs apsisuko, o Jondalaras vos neiškrito į vandenį. Kai griebėsi už borto, irklas šoktelėjo, susvyravo ir įkrito į upę. Jaunuolis persisvėręs bandė jį pasiekti, laivelis pakrypo, teko vėl griebtis už borto. Tuo metu eršketas rado srovę ir vinguriuodamas į aukštupį stebuklingai ištiesino laivelį ir įvertė keleivį į vidų. Atsisėdęs jaunuolis patrynė nubrozdintą blauzdą, o žuvies velkama valtelė skriejo prieš srovę greičiau nei Jondalarui irkluojant.

Jondalaras įsitvėrė kraštų ir palinkęs pirmyn plačiomis iš baimės ir nuostabos akimis stebėjo, kaip skrieja pro šalį upės krantai. Jis pasiekė įsitempusią vandenyje virvę ir truktelėjo bandydamas išjudinti žeberklą. Tik pirmagalys paniro taip giliai, kad laive atsirado vandens. Eršketas mėtėsi į šalis, tampydamas mažąją kanoją į visas puses. Įsikibęs į virvę Jondalaras svirduliavo.

Vyras nepastebėjo, kada praplaukė laivų statyklą, nematė žmonių, kurie ant kranto išsižioję stebėjo, kaip didelė žuvis skraidina prieš srovę laivelį su per bortą persisvėrusiu Jondalaru, abiem rankomis įsikabinusiu į virvę ir besistengiančiu ištraukti žeberklą.

– Ar matėt? – išsišiepęs nenustygo Tonolanas. – Mano brolelis pabaidė žuvį! Regis, dabar viską supratau.

Jo šypsena virto kvatojimu.

– Ar regėjot, kaip jis įsitvėręs į virvę, mėgina nuo žuvies atsikabinti? – jaunėlis suplojo per šlaunis, o juokas liejosi per kraštus. – Ne jis sugavo žuvį, žuvis jį!

– Tonolanai, tai nejuokinga, – įspėjo Markenas sunkiai tvardydamas juoką. – Tavo brolis pateko į bėdą.

– Suprantu. Suprantu. Bet, ar matėt? Žuvis velka jį į aukštupį! Patys pasakykit, argi nejuokinga?

Tonolanas vėl suprunkštė, tačiau padėjo Markenui su Baronu nuleisti laivelį į vandenį. Sulipo ir Dolandas su Karolija. Visi atsistūmė ir kiek įkabindami yrėsi prieš srovę. Jondalaras buvo patekęs į bėdą – jam tikrai grėsė pavojus.

Eršketas silpo. Žeberklo dūris, laivo svoris ir Jondalaro bakštinimas sunkė iš žuvies gyvybę. Karštligiškas tempas lėtėjo. Tai tik suteikė Jondalarui laiko pagalvoti: jis vis dar negalėjo kontroliuoti, kur plaukia. Atsidūrė toli aukštupyje; nemanė buvęs taip toli nuo pirmo plaukimo dideliu laivu sningant ir kaukiant vėjams. Staiga

jam dingtelėjo mintis nupjauti virvę. Nėra jokios prasmės leistis tempiamam tolyn.

Vyras pasitraukė nuo krašto ir iš makšties išsitraukė akmeninę geležtę elnio rago kriaunomis. Vis dėlto eršketas nusprendė žūtbūt atsikratyti skausmingo smaigalio. Jis daužėsi ir kovojo su tokia jėga, kad pirmagalys panirdavo kaskart žuviai neriant. Apsivertusi medinė kanoja vis dar plūduriuotų, tačiau sklidina vandens tikrai nugrimztų į dugną. Jondalarui bandant nupjauti virvę, laivelis šokinėjo, nardė ir trūkčiojo į visas puses. Vyras nepastebėjo vandenyje įmirkusio rąsto, srovės nešamo tiesiai į jį, kol tas nebumbtelėjo į kanoją ir Jondalarui iš rankų išlėkė peilis.

Netrukus atsipeikėjęs jis pabandė įtraukti šiek tiek virvės, kad ši atsilaisvintų ir kanoja taip pavojingai nenirtų. Paskutinį sykį žūtbūtinai stengdamasis išsilaisvinti eršketas šoko kranto link ir jam galų gale pavyko išplėšti žeberklą iš kūno, tačiau per vėlai. Paskutiniai gyvybės syvai ištekėjo per šone žiojintį plyšį. Milžiniškas vandens padaras nugrimzdo į upės dugną, o paskui iškilo pilvu aukštyn ir plūduriavo vandens paviršiuje tik trūkčiojimu liudydamas apie ilgą pirmykštės žuvies kovą.

Toje vietoje, kurią eršketas pasirinko mirti, ilga vingiuota upė nežymiai sukosi. Dėl neatitikimo su sparčiai besiveržiančios srovės greičiu atsirado sūkurių. Paskutinis eršketo spurtas atnešė jį į sūkuriuojantį užutėkį netoli kranto. Nors virvė atsileido, valtis šokinėjo ir kilnojosi, trankėsi tai į rąstą, tai į žuvį, kuri paskutinio poilsio vietą pasirinko neramiame duburyje tarp srovės iš užutėkio.

Aprimęs Jondalaras turėjo laiko suvokti: pasisekė, jog nenupjovė virvės, nes be irklo pasileidęs pasroviui nebūtų suvaldęs laivo. Netoli buvo krantas, kur siauras akmenuotas paplūdimys supo linkį, stūksojo status šlaitas ir medžiai augo taip arti krašto, kad plikos ša-

knys karojo ore ieškodamos nesančios atramos. Ten galėjo pavykti rasti ką nors, kas pasitarnautų kaip irklas. Jondalaras sunkiai įkvėpė ruošdamasis nerti į šaltą upę ir nuslydo per bortą.

Buvo giliau, nei tikėjosi, – paniro virš galvos. Sujudintas laivelis rado kelią upės srovėje, žuvis pajudėjo arčiau kranto. Jondalaras bandė vytis laivą, siekė virvę, tačiau lengvutė kanoja, vos liesdama vandens paviršių, apsisuko ir spriegė šalin greičiau, nei vyras įstengė plaukti.

Stingdančiame vandenyje Jondalaras nunėrė paplūdimio link. Tolėliau į krantą trankėsi eršketas. Jondalaras puolė į ten, griebė žuvį už atvirų žiaunų ir ėmė traukti. Nebuvo jokios prasmės dabar prarasti ir laimikį. Pusiau užtempė ant kranto, bet žuvis buvo per sunki. Teliko viltis, kad vanduo jos nenuneš. „Nebereikia ieškotis irklo, – mąstė Jondalaras, – nes nėra laivo, tačiau vertėtų rasti malkų ir susikurti ugnį." Jaunuolis buvo kiaurai permirkęs, sušalęs.

Jis siekė peilio, bet makštį rado tuščią. Buvo pamiršęs, kad įrankį pametė, o kito neturėjo. Buvo pratęs nešiotis atsarginį peilį kapšelyje prie juosmens tik vilkėdamas zelandoniškas drapanas. Kapšelio atsisakė pradėjęs dėvėti ramudojų drabužius. „Galbūt sugebėsi rasti medžiagų platformai ir grąžtui, kad įsikurtų laužas, tačiau be peilio medžio neatpjausi, Jondalarai, – sudraudė save, – nepaskusi pinčių ar prakurų." Vyras sudrebėjo. „Bent jau galiu pasirinkti malkų."

Apsidairęs išgirdo šurmulį krūmuose. Žemė buvo padengta drėgna pūvančia mediena, lapais ir samanomis. Niekur nė sausos šakelės. „Nors kokį žabarainį", – mintijo Jondalaras, dairydamasis spygliuočių, kurių apdžiūvusios sausos apatinės šakos tebesilaikė prikibusios prie medžių po žaliuojančiomis šakomis. Vis dėlto nebuvo panašu į spygliuočių mišką namie. Klimatas šiame regione buvo ne toks atšiaurus, jį ne taip stipriai lėmė šiaurinis ledynas.

Buvo šalta – netgi labai šalta – ir drėgna. Tai buvo vidutinio klimato juostos miškas, ne šiaurinis. Augo laivams statyti naudojami medžiai – kietmedžiai.

Aplinkui augo ąžuolų ir beržų giria, keletas skroblų, gluosnių, medžių su storais rudais šiurkščiais kamienais ir laibesnių lygia pilka žieve, tačiau jokių sausuolių. Pavasarį net ploniausios vytelės buvo sklidinos gyvybės syvų, pumpuravo. Jondalaras šį tą išmanė apie kietmedžių kirtimą. Nebuvo lengva netgi su geru akmeniniu kirviu. Jondalaras vėl sudrebėjo, pradėjo kalenti dantimis. Pasitrynė delnus, padaužė rankas, pašokinėjo vietoje – mėgino apšilti. Vėl išgirdo šnaresį krūmuose ir pamanęs išbaidęs kokį gyvūnėlį.

Staiga jam paaiškėjo padėties rimtumas. Žinoma, jo pasiges ir pradės ieškoti. Tonolanas pastebės, kad brolio nėra. Juk pasiges? Jų takai susikirsdavo vis rečiau, ypač kai Jondalaras labiau įsitraukė į ramudojų gyvenimą, o brolis darėsi vis labiau šamudojas. Jondalaras netgi nežinojo, ką tądien veikė jaunėlis, gal medžiojo gemzes?

„Ką gi, lieka Kàrlonas. Argi jis neieškotų? Matė, kaip nuplaukiau laiveliu prieš srovę." Tada vyrą nupurtė kitoks drebulys. „Laivelis! Jis nuplaukė. Jei jie ras tuščią laivą, pamanys, kad nuskendau. Kam jiems manęs ieškoti, jei galvoja, jog prigėriau?" Ilgšis vėl ėmė judėti, šokinėti, daužyti rankas, bėgti vietoje, tačiau negalėjo liautis virpėjęs, be to, pailso. Šaltis veikė mąstymą, jis nepajėgė toliau šokinėti.

Be kvapo Jondalaras susmuko ir susirietė į kamuoliuką, mėgindamas išsaugoti kūno šilumą, bet dantis ant danties nesuėjo, kūnas nevalingai virpėjo. Vėl išgirdo šnaresį, jau arčiau, tačiau nesivargino aiškintis, kol į regos lauką nepateko dvi pėdos – dvi basos, purvinos žmogaus pėdos.

Zelandonas išsigandęs dirstelėjo į viršų ir taip sutriko, kad kone nustojo drebėti. Priešais, ištiestos rankos atstumu, stovėjo vaikas ir

didelėmis rudomis akimis žvelgė į Jondalarą iš po išsikišusių antakių keterų šešėlio. „Plokščiagalvis! – pagalvojo Jondalaras. – Plokščiagalvių jauniklis."

Vyras netvėrė iš nuostabos ir bemaž tikėjosi, kad pastebėtas jaunasis žvėriukas mesis atgal į krūmus, tačiau šis nejudėjo. Jauniklis lūkuriavo, ir, kelias akimirkas jiemdviem paspoksojus vienam į kitą, ėmė kviečiamai moti. Bent jau Jondalarui susidarė toks įspūdis, kad vaikas mostais kviečia, ir tai atrodė nerealu. Plokščiagalvis vėl pamojo ir nedrąsiai žengė atgal.

„Ko vaikis nori? Kad eičiau su juo?" Jaunikliui vėl mostelėjus, Jondalaras žengė iš paskos neabejodamas, kad padaras pabėgs, bet tas tik pajudėjo dar per žingsnį ir vėl mostelėjo. Vyras nusekė įkandin, iš pradžių lėtai, paskui greitesniu tempu, vis dar drebėdamas, tačiau susidomėjęs.

Po kelių akimirkų jauniklis praskleidė krūmų uždangą į laukymę, kurios viduryje degė nedidukas, kone bedūmis lauželis. Plokščiagalvė pakėlė akis, pašoko, o Jondalarui pasukus prie mirguliuojančios šilumos, atsitraukė. Jis dėkingas atsiklaupė priešais lauželį. Miglotai suvokė, kad jaunasis plokščiagalvis bei patelė mosikuoja rankomis ir skleidžia gomurinius garsus. Vyrui susidarė įspūdis, jog juodu kalbasi, tačiau kur kas labiau rūpėjo, kaip sušilti, ir jis ėmė svajoti apie kailį ar skraistę.

Jondalaras nekreipė dėmesio, kai patelė pradingo už nugaros, bet pajutęs ant pečių užmestą kailį buvo netikėtai užkluptas. Tespėjo išvysti rudų akių blyksnį prieš jai nulenkiant galvą ir nurepečkojant, tačiau jautė, jog ji bijo nepažįstamojo.

Netgi įmirkę minkšti gemzių odos drabužiai kiek sulaikė šilumą, tad prie laužo apsigaubęs kailiu Jondalaras pagaliau sušilo pakankamai, kad liautųsi drebėjęs. Tiktai tada suvokė, kur esąs. „Didžioji

Motina, tai plokščiagalvių stovykla!“ Jis laikė ištiesęs rankas į šildantį mirgėjimą, tačiau kai suvokė laužo reikšmę, truktelėjęs jas atitraukė, tarsi būtų nudegęs.

„Ugnis! Jie naudoja ugnį?“ Vyras dvejodamas vėl ištiesė ranką į liepsną tarsi negalėtų patikėti savomis akimis ir turėtų pasitelkti kitus pojūčius, kad įsitikintų. Tada pastebėjo ant kūno užmestą kailį. Apčiuopęs kraštelį patrynė tarp nykščio ir smiliaus. „Vilkena, – nusprendė, – puikiai išdirbta. Minkšta, o vidinė pusė stulbinamai minkšta. Abejoju, ar šaramudojai sugebėtų geriau.“ Kailis neatrodė apipjaustytas, tai buvo vientisas didelio vilko kailis.

Šiluma galų gale įsiskverbė giliai ir Jondalaras atsistojęs atsuko laužui nugarą. Matė jį stebintį jaunąjį patiną. Nebuvo tikras, kaip suprato, kad jauniklis yra vyriškosios giminės. Su aplink apvyniota ir ilgu diržu aprišta oda tai nebuvo akivaizdu. Nors neramus, jo tiesmukas žvilgsnis nebuvo baimingas kaip patelės. Tada Jondalaras prisiminė losadunojiečius sakius, kad plokščiagalvių patelės visai nekovoja. Jos paprasčiausiai pasiduoda – jokio įdomumo. Kodėl kas nors geistų plokščiagalvio patelės?

Tebežiūrėdamas į plokščiagalvį Jondalaras nusprendė, jog jis ne toks ir jaunas, veikiau paauglys nei vaikas. Klaidino žemas stotas, tačiau raumenų išsivystymas liudijo jėgą, o įsižiūrėjus atidžiau, buvo matyti besikalančios barzdos pūkai.

Jauniklis kažką suniurnėjo, ir plokščiagalvė greitai nubėgusi iki nedidelės malkų krūvos įmetė kelias pliauskas į ugnį. Jondalaras, anksčiau nematęs plokščiagalvių patelės iš taip arti, atsisuko. Ji buvo vyresnė, galbūt jauniklio motina. Regis, jautėsi nejaukiai, nenorėjo, jog į ją žiūrėtų. Žengė atgal nuleidusi galvą ir, pasiekusi nedidelės laukymės pakraštį, vis traukėsi, kad būtų nematoma. Vis dėlto bėgo ne akivaizdžiai, todėl, kol suvokė, jog plokščiagalvė bando išvengti

jo žvilgsnio, Jondalaras kone persisuko. Akimirką nusigręžė, o jam vėl atsisukus, ji kiūtojo taip šauniai pasislėpusi, kad vyras iš pradžių nesugebėjo įžiūrėti. Jei nebūtų žinojęs, jog plokščiagalvė ten lindi, apskritai nebūtų pamatęs.

„Ji išsigandusi. Keista, kad nepabėgo, o liepta atnešė malkų.

Liepta? Kaip tai galėjo įvykti? Plokščiagalviai nekalba – patinas negalėjo jai liepti atnešti malkų. Tikriausiai nuo šalčio išėjau iš galvos. Negaliu blaiviai mąstyti."

Kad ir neigė, Jondalaras negalėjo atsikratyti jausmo, jog jaunasis patinas iš tikrųjų liepė patelei atnešti malkų. Kažkokiu būdu jie bendravo. Vyras vėl nukreipė dėmesį į patiną ir pastebėjo aiškų priešiškumą. Nežinojo, kas pasikeitė, tačiau įtarė, kad jaunikliui nepatinka, jog jis stebi patelę. Suprato pateksiąs į didelę bėdą, jei žengs bent žingsnį jos link. Jondalaras nusprendė, kad neišmintinga kreipti daug dėmesio į plokščiagalves, bent kai netoliese yra patinų, nesvarbu, kokio amžiaus.

Įtampa atslūgo, kai Jondalaras nepadarė jokių akivaizdžių judesių ir liovėsi žiūrėjęs į patelę. Vis dėlto stovėdamas priešais plokščiagalvį jautė, jog abu vertina vienas kitą, o dar labiau nerimavo, kad juodu stovi tarsi vyras prieš vyrą. Taip, šitas „žmogus" atrodė kitaip nei bet kuris kitas Jondalaro matytas. Kad ir kur keliavo, žmonės buvo atpažįstamai „žmogiški". Kalbėjo skirtingomis kalbomis, laikėsi savitų papročių, gyveno kitoniškose pastogėse, tačiau visi buvo žmonės.

Šitas buvo kitoks, bet ar jis tikrai gyvulys? Žemesnis, kresnesnis, nors basos pėdos niekuo nesiskyrė nuo Jondalaro. Kojos buvo truputį išlinkusios, tačiau ėjo tiesiai ir išdidžiai kaip bet kuris žmogus. „Jis truputį gausiau plaukuotas, ypač rankos ir pečiai, – galvojo Jondalaras, – vis dėlto kailiu to nepavadinsi." Vyras pažinojo

kelis žmones, kurie buvo tokie pat plaukuoti. Plokščiagalvio krūtinė buvo išpūsta lanku, raumeninga, su tokiu nenorėtum kivirčytis, kad ir koks jaunas būtų. Vis dėlto netgi visiškai suaugę Jondalaro matyti patinai, nepaisant milžiniškos raumenų masės, buvo sudėti kaip žmonės. „Veidas, galva – štai kur skirtumai. Tik kokie jie? Antakiai sunkūs, kakta neiškilusi taip aukštai, nuožulnesnė, galva didelė. Trumpas kaklas, nėra smakro, tik kiek išsikišę žandikauliai ir didelė nosis aukšta viršunose. Žmogaus veidas. Nepanašus į tų, kuriuos pažįstu, tačiau atrodo kaip žmogaus. Be to, jie naudoja ugnį.

Vis dėlto plokščiagalviai nekalba, o visi žmonės kalba. Įdomu, ar jie bendrauja? Didžioji Doni, jis bendravo netgi su manimi! Iš kur sužinojo, kad man reikia ugnies? Kodėl plokščiagalvis turėtų padėti žmogui?“ Jondalaras buvo sutrikęs, bet jauniklis tikriausiai išgelbėjo jam gyvybę.

Jaunasis patinas, regis, kažką nusprendė. Trumpai mostelėjo, panašiai kaip kviesdamas Jondalarą prie ugnies, tada pasuko iš laukymės tuo pačiu keliu, kuriuo buvo atėjęs. Regis, tikėjosi, kad vyriškis eis įkandin, ir Jondalaras šlapiais drabužiais pasitraukęs nuo laužo nusekė džiaugdamasis vilkena. Prisiartinus prie upės, plokščiagalvis nubėgo pirmyn keldamas triukšmą ir mosikuodamas rankomis. Kažkoks nedidukas žvėrelis spruko šalin, tačiau gabalas eršketo buvo nuėstas. Tapo akivaizdu, kad ir kokia didelė, nesaugoma žuvis čia ilgai neužsibus.

Jaunojo patino pyktis, sukeltas maitėdos, apdovanojo Jondalarą staigia įžvalga. Ar gali būti, jog plokščiagalvis jam padėjo dėl žuvies? Gal norėjo eršketo?

Plokščiagalvis panaršė odinio apsiautalo klostėse, išsitraukė titnago skeveldrą aštriu galu ir mostelėjo palei eršketą, imituodamas pjovimą. Paskui judesiais parodė, tarsi dalis jam, dalis ilgšiui, ir lau-

kė. Tai buvo taip aišku. Jondalarui neliko abejonių, kad jauniklis nori žuvies dalies. Jį užplūdo galybė klausimų.

Iš kur plokščiagalvis gavo įrankį? Norėjo apžiūrėti atidžiau, nors žinojo, kad jis nėra taip išdailintas kaip Jondalaro įrankiai – padarytas iš storesnės atskalos, ne tokia plona geležte, – tačiau vis tiek puikiai tarnaujantis aštrus peilis. Jį kažkas nudirbo meistriškai ir tikslingai. Vis dėlto labiau nei įrankis ramybės nedavė kiti klausimai. Jauniklis nekalbėjo, bet kuo aiškiausiai galėjo bendrauti. Jondalaras abejojo, ar pats taip tiesiai ir suprantamai galėtų išreikšti norus.

Plokščiagalvis viltingai laukė, tad Jondalaras linktelėjo kiek abejodamas, kad judesys bus suprastas. Prasmė buvo perteikta ne vien judesiu. Nedvejodamas jauniklis ėmėsi darbuotis prie žuvies. Zelandono viduje kilo sumaištis, jo įsitikinimai buvo smarkiai sukrėsti. Kas yra gyvulys? Jis atbėgtų ir atsikąstų žuvies. Protingesnis gyvūnas palaikytų žmogų pavojingu ir lukteltų, kol tas nueis arba mirs. Nesuvoktų, kad žmogus kenčia, kad jam reikia šilumos, neturėtų ugnies, prie kurios žmogų nusivestų, neprašytų pasidalyti maistu. Tai buvo žmogaus elgesys. Dar daugiau – jis buvo žmoniškas.

Jondalaro įsitikinimų sistema, įdiegta su motinos pienu, susvyravo. Plokščiagalviai buvo gyvuliai. Visi sakė, kad plokščiagalviai gyvuliai. Ar tai nebuvo akivaizdu? Jie negalėjo kalbėti. Viskas? Tik toks skirtumas?

Jondalarui nebūtų rūpėję, jei jauniklis būtų pasisavinęs ir visą žuvį, tačiau smalsavo, kiekgi paims. Eršketą vis tiek reikėjo supjaustyti, nes buvo per sunkus nešti. Keturi vyrai vargais negalais būtų tokį pakėlę.

Staiga plokščiagalvis liovėsi rūpėjęs Jondalarui. Vyro širdis ėmė daužytis kaip pašėlusi. Ar nepasigirdo?

– Jondalarai! Jondalarai!

Plokščiagalvis atrodė išsigandęs, tačiau Jondalaras prasibrovė pro pakrantės krūmus, kad geriau matytų upę.

– Čia! Aš čia, Tonolanai!

Brolis atplaukė jo ieškoti. Upės viduryje Jondalaras pamatė pilną žmonių valtį ir vėl jiems šūktelėjo. Anie jį pastebėję pamojavo ir ėmė irtis ton pusėn.

Išgirdęs įstangų niurnėjimą Jondalaras prisiminė plokščiagalvį. Ant kranto gulėjo išilgai per pusę nuo stuburkaulio iki pilvo perpjautas eršketas, o jaunasis patinas kėlė pusę milžiniškos žuvies ant didelio odos patiesalo šalimais. Ilgšiui stebint, jaunasis plokščiagalvis suėmė odos galus ir užsimetė krovinį ant nugaros. Pusei galvos ir uodegos styrant iš milžiniško ryšulio viršaus, jis pradingo miške.

– Palauk! – sušuko Jondalaras ir nubėgo įkandin. Pasivijo tik prie laukymės. Moteris su didžiuliu krepšiu ant nugaros jam prisiartinus nėrė į šešėlius. Nebuvo likę jokių įrodymų, kad laukymė buvo naudojama, nė pėdsako laužo. Jei nebūtų jautęs jo šilumos, Jondalaras būtų abejojęs, jog apskritai ten buvo.

Vyras, nusiėmęs nuo pečių, ištiesė vilkeną. Patinui suniurnėjus, patelė ją paėmė, paskui abu tylomis nėrė į mišką ir pradingo.

Eidamas atgal prie upės šlapiais drabužiais Jondalaras jautėsi sušalęs. Pakrantėje atsidūrė kaip tik atvykėliams užtraukiant laivą ir nusišypsojo išlipančiam broliui. Jie puolė kits kitam į glėbį ir stipriais lokiškais gniaužtais išreiškė brolišką meilę.

– Tonolanai, kaip smagu tave regėti! Bijojau, kad radus tuščią laivą būsiu palaikytas dingusiu.

– Didysis brolau, kiek upių mudu kartu kirtome? Nejau manai, kad nežinau, jog moki plaukti? Radę laivą, supratom, kad tu kažkur aukštupyje ir neturėtum būti toli.

– Kas paėmė pusę šitos žuvies? – pasiteiravo Dolandas.

– Aš atidaviau.

– Atidavei! Kam? – nustebo Markenas.

– Kam galėjai dovanoti? – pridūrė Karobas.

– Plokščiagalviui.

– Plokščiagalviui? – atsiliepė daugybė balsų.

– Kuriems galams pusę tokios didžiulės žuvies atiduoti plokščiagalviui? – nenustygo Dolandas.

– Jis man padėjo, o paskui paprašė.

– Kokius čia niekus paistai? Kaip plokščiagalvis gali ko nors paprašyti? – pyktelėjo Dolandas, o Jondalaras nustebo. Šaramudojų vadas retai rodydavo įtūžį. – Kur jis?

– Dabar jau nuėjo į mišką. Buvau permirkęs, baisiausiai drebėjau, maniau, niekada nesušilsiu. Tada pasirodė jaunas plokščiagalvis ir nusivedė prie ugnies...

– Ugnies? Nuo kada jie turi ugnį? – nustebo Tonolanas.

– Aš esu matęs plokščiagalvius prie laužo, – patvirtino Baronas.

– Ir aš anksčiau mačiau juos šioje upės pusėje... iš toli, – pridūrė Karolija.

– Nežinojau, kad jie grįžo. Kiek jų buvo? – pasiteiravo Dolandas.

– Tik jaunikLis ir vyresnė patelė. Tikriausiai jo motina, – atsakė Jondalaras.

– Bus ir daugiau, jei kartu yra patelė, – kresnas vadas nužvelgė mišką. – Galbūt derėtų suburti plokščiagalvių medžioklės būrį ir išvalyti tuos parazitus.

Dolando balse slypėjo tikra grėsmė, tad Jondalaras sužiuro atidžiau. Jau anksčiau pastebėjo vado komentaruose panašių jausmų

niuansų kalbant apie plokščiagalvius, tačiau niekada nenujautė tokios pagiežos.

Šaramudojų lyderis turėjo būti patikimas ir įtakingas. Dolandas buvo nebyliai pripažintas vadu ne dėl to, kad buvo visapusiškai geriausias, bet todėl, jog buvo kompetentingas, gebėjo į savo pusę patraukti žmones ir išspręsti kilusias problemas. Jis ne įsakinėjo, o įtikinėjo, įkalbinėjo, meilikavo, siekė kompromiso ir apskritai buvo alyva, kuri sumažindavo neišvengiamą trintį tarp kartu gyvenančių žmonių. Jis buvo politiškai gudrus, paveikus, jo sprendimai paprastai būdavo sutinkami teigiamai, tačiau nė vieno nereikėjo ištikimai laikytis. Ginčai galėjo būti triukšmingi.

Jis pakankamai pasitikėjo savimi, kad išsakytų nuomonę, kai jautėsi esąs teisus, ir, iškilus poreikiui, nusileisdavo geriau išmanančiam ar labiau patyrusiam žmogui. Nebuvo linkęs kištis į asmeninius kivirčus, nebent jie tapdavo nebesuvaldomi ir kas nors jį pakviesdavo. Nors paprastai išlikdavo nešališkas, Dolando įtūžį galėjo pažadinti žiaurumas, kvailumas ar nerūpestingumas, kuris grasindavo pridaryti, o kartais ir pridarydavo, žalos urvui arba kam nors, nesugebančiam apsiginti. Taip pat plokščiagalviai. Nekentė jų. Dolandui jie buvo ne tik gyvuliai, bet ir pavojingi, kliaudingi gyvuliai, kurie turėtų būti sunaikinti.

– Aš šalau, – prieštaravo Jondalaras, – o jaunasis plokščiagalvis man padėjo. Nusivedė prie laužo, davė kailį apsisiausti. Dėl manęs jis galėjo neštis ir visą žuvį, tačiau pasiėmė tik pusę. Neketinu eiti į jokią plokščiagalvių medžioklę.

– Paprastai jie nekelia tiek daug rūpesčių, – prisidėjo Baronas, – bet jei jie netoliese, norėčiau tai žinoti. Jie gudrūs. Prastas sumanymas leistis užklumpamam būrio netikėtai.

– Jie žudikiški gyvuliai... – prieštaravo Dolandas.

Baronas nepaisė pertraukimo.

– Tau tikriausiai pasisekė, kad čia buvo jauniklis su motina. Patelės nekovoja.

Tonolanui nepatiko, kuria kryptimi ėmė sukti pokalbis.

– Kaip parsigabensime šitą pusę puikaus brolio laimikio namo?

Staiga jaunėlis prisiminė, kaip žuvis vėžino Jondalarą, ir veide pratrūko šypsena.

– Keista, kad po šitokios kovos leidai pusę nusinešti.

Juokas užkrėtė kitus, įtampa išsisklaidė.

– Ar tai reiškia, jog dabar jis pusiau ramudojas? – pasišaipė Markenas.

– Veikiausiai derėtų pasiimti jį į medžioklę, nudėtų pusę ožkos, – juokavo Tonolanas. – Kita pusė atitektų šamudojams.

– O kurios pusės norės Serenija? – mirktelėjo Baronas.

– Pusė jo yra daugiau nei kitas visas, – šmaikštavo Karolija, o išraiška neleido abejoti, jog ji kalba ne apie vyro ūgį. Ankštose urvo patalpose zelandono patirtis kailių guolyje neliko nepastebėta. Jondalaras išraudo, tačiau nešvankus juokelis visiškai išblaškė neramumus, kilusius iš pradžių dėl jo paties, paskui – dėl Dolando reakcijos į plokščiagalvius.

Vyrai atsinešė iš pluošto nuaustą tinklą, kuris sušlapęs puikiai laikė, patiesė jį greta kraujuojančios eršketo pusės ir kriuksėdami, įsitempę perkėlė žuvį ant tinklo, tada į vandenį, galiausiai pririšo prie laivagalio.

Kol gentainiai kovojo su žuvimi, Karobas atsisuko į Jondalarą ir tyliai paaiškino:

– Plokščiagalviai nužudė Rošarijos sūnų. Dar gana jauną, nė nepasižadėjusį, kupiną džiaugsmo, bebaimį Dolando pasididžiavimą. Niekas nežino, kas atsitiko, tačiau Dolandas paskui visą urvą pakėlė

jų medžioti. Kelis užmušė, o kiti pradingo. Anksčiau plokščiagalviai jam ne itin rūpėjo, bet nuo tada...

Jondalaras supratingai linktelėjo.

– Kaip plokščiagalvis nutempė savą žuvies pusę? – pasidomėjo Tonolanas visiems sulipus į valtį.

– Paėmė ir nusinešė, – atsakė Jondalaras.

– Vienas? Ėmė ir nusinešė?

– Vienas pats. Net nebuvo visiškai suaugęs.

Tonolanas atėjo prie medinės pastogės, kurioje kartu su Darvu ir Serenija gyveno Jondalaras. Jis buvo suręstas iš lentų, kurios buvo atremtos į briaunotus baslius, nuožulniai įkastus į žemę. Buveinė priminė palapinę: trikampė priekinė siena buvo aukštesnė ir platesnė nei galinė, todėl šonai buvo trapecijos formos. Lentos buvo sutvirtintos panašiai kaip ir laivo šonų apkala: storesni kraštai šiek tiek dengė plonesnius kraštus ir buvo susiūti.

Tokie trobesiai buvo jaukūs, tvirti ir gana sandarūs, tad tik senesniuose pro išdžiūvusių ir išsikraipiusių lentų plyšius buvo galima įžiūrėti šviesą. Smiltainio iškyšai saugant nuo baisiausių oro stichijų, buveinės nebūdavo prižiūrimos ir kamšomos kaip laivai. Vidų pirmiausia apšviesdavo akmenimis išklotas židinys arba anga priekyje.

Jaunėlis kyštelėjo nosį pažiūrėti, ar brolis vis dar miega.

– Užeik, – sušnarpštė Jondalaras. Apsisupęs dar daugiau kailių su garuojančio skysčio puodeliu rankose jis sėdėjo įsitaisęs ant kailiais uždengtos miego pakylos.

– Kaip tavo peršalimas? – pasiteiravo Tonolanas ir atsisėdo ant pakylos krašto.

– Peršalimui blogiau. Man geriau.

– Niekas nepagalvojo, kad tavo drabužiai šlapi, o upės tarpeklyje mums grįžtant vėjas tikrai neblogai košė.

– Džiaugiuosi, jog mane suradote.

– Na, tikrai smagu, kad jautiesi geriau, – Tonolanas, regis, keistai pristigo žodžių. Pasimuistė, atsistojo, nudrožė angos link, tada grįžo prie brolio. – Ar galiu kuo nors tau padėti?

Jondalaras papurtė galvą ir delsė. Kažkas broliui kėlė nerimą ir jis norėjo išsikalbėti. Tik reikėjo laiko.

– Jondalarai... – pradėjo Tonolanas, paskui nutilo. – Su Serenija ir jos sūnumi gyveni jau seniai.

Akimirką Jondalaras pamanė, kad brolis ketina užsiminti apie neįformintus santykius, tačiau klydo.

– Koks jausmas turėti savą židinį?

– Tu irgi turi porą ir savą židinį.

– Žinau, bet ar yra skirtumas, kai prie židinio yra vaikų? Jetamija taip stengiasi pagimdyti, o dabar... Ji prarado dar vieną kūdikį, Jondalarai.

– Labai gaila...

– Man visai nesvarbu, ar ji apskritai turės vaikų. Tik nenoriu jos prarasti, – balsas užlūžo ir Tonolanas pravirko. – Norėčiau, kad ji liautųsi bandžius.

– Nemanau, jog ji gali pasirinkti. Motina suteikia...

– Tai kodėl tada Motina neleidžia nors vieno pasilikti! – išrėkė Tonolanas lėkte lėkdamas pro Sereniją.

– Kalbėjotės apie Jetamiją?.. – pasiteiravo moteris. Jondalaras linktelėjo. – Šitą ji išnešiojo ilgiau, tačiau praradimas buvo

sunkesnis. Džiaugiuosi, kad su Tonolanu ji laiminga. Jetamija tikrai to nusipelnė.

– Ar ji pasveiks?

– Ne pirmas kartas, kai moteris netenka kūdikio, Jondalarai. Nesijaudink – jai viskas bus gerai. Matau, radai arbatos. Čia pipirmėtės, levandos ir agurklės, jei kartais norėtum paspėlioti. Šamuda sakė, tai padės įveikti peršalimą. Kaip jautiesi? Atėjau pažiūrėt, ar jau atsibudai.

– Jaučiuosi puikiai, – patikino Jondalaras, nusišypsojo ir bandė atrodyti sveikas.

– Tada tikriausiai grįšiu ir pabūsiu su Jetamija.

Kai Serenija išėjo, vyras padėjo puodelį ir atsigulė. Nosis buvo užgulusi, skaudėjo galvą. Negalėjo tiksliai pasakyti, kodėl, tačiau Serenijos atsakas jį sutrikdė. Daugiau nenorėjo apie tai mąstyti – nuo to dar imdavo gelti ir duobutę giliai pilve. „Tikriausiai dėl peršalimo“, – pagalvojo jis.

16

Pavasaris prisirpo į vasarą, o kartu su ja ir žemės vaisiai. Jaunoji moteris rinko subrendusius vaisius labiau iš įpročio nei iš reikalo. Galėjo patausoti jėgas. Visko turėjo per akis – buvo likę maisto nuo praėjusių metų, – tačiau Aila neturėjo ką veikti laisvu laiku, nesugebėjo jo užpildyti.

Netgi po žiemos medžioklių moteris nerado pakankamai veiklos, nors turėjo išdirbti kone visus nudobtų žvėrelių kailius. Kartais pasilikdavo kailius, kartais nugremždavo plaukelius ir pasidarydavo odą. Tebepynė krepšius ir demblius, skobė dubenėlius, prikaupė tiek įrankių, priemonių, rykų, kad visai gentčiai būtų užtekę. Ji laukė vasarinio maisto rinkimo.

Taip pat laukė vasaros medžioklės. Paaiškėjo, jog metodas, kurį juodu su Mažyliu ištobulino – su šiokiais tokiais pakeitimais, prisitaikant prie arklio stygiaus, – vis dar veiksmingas. Skirtumą atlygino tobulesni liūto įgūdžiai. Jei būtų norėjusi, Aila galėjo apskritai susiturėti nuo medžioklės. Ne tik buvo likę džiovintos mėsos, bet ir Mažylis vis dažniau sėkmingai medžiodavo vienas, o moteris nedvejodama pasiimdavo savą jo grobio dalį. Užsimezgė unikalus moters ir liūto ryšys. Ji buvo dominuojanti motina, buvo lygi medžioklės bendrė, o Mažylis buvo viskas, ką ji galėjo mylėti.

Stebėdama laukinius liūtus Aila ėmė nuvokti apie jų medžioklės įpročius, o Mažylis tai patvirtino. Šiltuoju metų laiku liūtai sėlindavo naktimis, žiemą – dienomis. Nors pavasarį nusišėrė, Mažylio kailis tebebuvo tankus, ir kaitrią vasaros dieną jam buvo per karšta medžioti. Nuo persekiojant išsiskiriančios šilumos galėjo perkaisti. Dieną Mažylis norėdavo tik miegoti, geriausia vėsiose tamsiose urvo nišose. Kai žiemą užgriūdavo vėjas nuo šiaurinio ledyno, naktimis temperatūra nukrisdavo iki žudančio šalčio, nepaisant naujo tankaus kailio, tada urviniai liūtai su malonumu susirangydavo vėjo neužpučiamame urve. Šie mėsėdžiai mokėjo prisitaikyti. Kailio spalva ir storiu derindavosi prie klimato, medžioklės įpročiais – prie sąlygų, kol užteko grobio. Išėjus Yhaha, ryte pabudusi ir pamačiusi Mažylį, miegantį prie taškuoto didžiojo elnio jauniklio lavono, Aila apsisprendė. Ji išeis – abejonių nebeliko, – tačiau ne tą vasarą. Liūtukui jos tebereikėjo, jis buvo per jaunas, kad būtų paliktas vienas. Jokia laukinė šeima jo nepriims – patinas tokį jauniklį nudės. Kol pakankamai suaugs, kad susiporuotų ir pradėtų šeimą, jam, kaip ir moteriai, reikėjo saugaus urvo.

Iza liepė ieškoti saviškių, susirasti porą, ir Aila susiras, kurią dieną tęs paieškas. Vis dėlto palengvėjo, kad kol kas dar nereikia atsisakyti laisvės dėl žmonių su nežinomais papročiais draugijos. Nors to nebūtų pripažinusi, buvo ir rimtesnė priežastis. Moteris nenorėjo išeiti, kol nebuvo tikra, kad Yhaha negrįš. Jai žūtbūtinai stigo arklio. Yhaha buvo drauge nuo pat pradžių, ir Aila ją mylėjo.

– Nagi, tinginy tu, – ragino Aila, – einam, pasivaikščiosim, gal ką sumedžiosim. Praėjusią naktį nebuvai išėjęs. – Ji pabakštino liū-

tą ir davusi ženklą sekti išėjo iš urvo. Žvėris pakėlė galvą, plačiai nusižiovavo rodydamas aštrius dantis, tada pakilo ir nenoriai nubidzeno paskui. Kitaip nei Aila, Mažylis nebuvo alkanas ir daug mieliau būtų pamiegojęs.

Išvakarėse moteris rinko vaistinius augalus paprasčiausiai savo malonumui – ši veikla keldavo malonias asociacijas. Jaunystėje gyvenant su gentimi vaistažolių Izai rinkimas suteikdavo Ailai progą ištrūkti nuo visada budrių akių, kurios netrukdavo pasmerkti netinkamų veiksmų. Tai suteikė kiek daugiau erdvės kvėpuoti ir atsiduoti natūraliems polinkiams. Vėliau ji rinko augalus džiaugdamasi, kad tobulina gydytojos įgūdžius, o gautos žinios tapo jos prigimties dalimi.

Ailai medicininės savybės taip glaudžiai siejosi su kiekvienu augalu, kad juos pažino ir pagal paskirtį, ir pagal išvaizdą. Vaistinių dirvuolių ryšulėliai, sukabinti galvutėmis žemyn šilto tamsaus urvo viduje, buvo naudojami džiovintų žiedų ir lapų ištraukai, tinkamai gydyti nubrozdinimus ir vidaus organų sužeidimus, be to, tai buvo aukšti laibi daugiamečiai augalai dantytais lapais ir mažučiais geltonais žiedeliais ant smailėjančių varpų.

Arkliuko kanopas primenantys šalpusnių lapai, paskleisti ant pintų džiovinimo padėklų, palengvindavo kvėpavimą įtraukus degančių sausų lapų dūmų, o kartu su kitomis sudedamosiomis arbatos dalimis apmalšindavo kosulį, taip pat puikiai tiko maistui paskaninti. Kaulų ir žaizdų gijimas ateidavo į galvą vos pamačius didelius pūkuotus taukių lapus, džiūstančius greta šaknų lauke, saulėkaitoje, ir spalvingas medetkas, gydančias atviras žaizdas, piktžaizdes ar odos sopulius. Ramunėlės padėjo virškinti, tiko švelniai plauti žaizdoms, o laukinių rožių žiedlapiai, plūduriuojantys

vandens dubenėlyje saulėkaitoje, virsdavo kvapniu sutraukiančiuoju odos losjonu.

Vaistažoles Aila rinko tam, kad šviežiomis pakeistų nepanaudotas žoles. Nors jai beveik nereikėjo visų sukauptų atsargų, darė tai savo malonumui kartu puoselėdama įgūdžius. Visur aplink buvo apsčiai paskleista lapų, žiedų, šaknų ir žievių įvairiuose paruošimo etapuose, tad daugiau rinkti nevertėjo – paprasčiausiai nebuvo vietos. Tuo metu Aila neturėjo ko imtis ir nuobodžiavo.

Moteris nudrožė į pakrantę, paskui apsuko išsikišusią sieną ir patraukė palei upelį ribojančius krūmus. Didžiulis liūtas mynė greta. Eidamas jis kažką niurnėjo, o Aila jau buvo supratusi, kad šitaip jis kalba. Kiti liūtai irgi skleidė panašius garsus, tačiau kiekvienas buvo išskirtinis, o moteris iš toli galėjo atpažinti Mažylio balsą ir atskirti riaumojimą. Pirmiausia giliai iš krūtinės imdavo kilti murmesys ir vis garsėdavo, kol virsdavo skambiu griausmu, apimančiu visą boso diapazoną, nuo kurio Ailai spengdavo ausyse, jei liūtas būdavo netoliese.

Priėjusi riedulį, kur buvo įprasta poilsio vieta, ji sustojo: medžioti nenorėjo, tik nežinojo, ko dar griebtis. Mažylis prisiglaudė, prašydamas dėmesio. Moteris pakasė jam už ausų ir giliai tarp karčių. Kailis buvo tapęs tonu tamsesnis nei žiemą, nors vis dar liko šviesiai rusvas, bet karčiai augo rausvų, tamsių rūdžių atspalvių, nedaug besiskiriančių nuo raudonos ochros. Jauniklis pakėlė galvą, kad Aila galėtų pasiekti po smakru, ir patenkintas tyliai murmėdamas riaumojo. Kai siekė pakasyti kitą pusę, sužiuro į jį tarsi pirmą kartą matytų. Nugara siekė moteriai vos žemiau pečių. Mažylis buvo beveik Yhaha ūgio, tačiau kur kas stambesnis. Aila nė nesuvokė, kada jis taip suaugo.

Šaltos stepės, iš kurių neseniai buvo atsitraukę ledynai, idealiai tiko čia klaidžiojančių urvinių liūtų medžioklei. Tai buvo ganyklų

žemynas, tankiai ir gausiai apgyvendintas įvairiausių rūšių grobio. Dauguma gyvūnų buvo stambūs – pusantro karto už būsimus palikuonis didesni bizonai ir galvijai, didžiuliai elniai su vienuolikos atšakų ragais, gauruoti mamutai bei raganosiai. Sąlygos buvo palankios išsivystyti nors vienai plėšrūnų rūšiai, pajėgiai medžioti tokius stambius gyvūnus. Šią nišą pagirtinai užpildė urviniai liūtai. Vėliau liūtai bus palyginti mažiukai – sieks vos pusę protėvių dydžio. Urviniai liūtai – didžiausi kada gyvenę kačių šeimos žinduoliai.

Mažylis buvo pranašus šių stambiausių plėšrūnų pavyzdys: didžiulis, galingas, glotniu kailiu, jaunatviškai sveikas, energingas ir visiškai nuolankiai leidosi kasomas žavios jaunos moters. Jei būtų nusprendęs pulti, moteris būtų bejėgė, tačiau ji nemanė, kad Mažylis gali būti pavojingas: Ailai jis atrodė ne grėsmingesnis už peraugusį kačiuką – tuo ir grindė savo ramybę.

Moteris vadovavo liūtukui nesąmoningai, o jis su sąlygomis sutiko. Kilnodamas ir judindamas galvą Mažylis rodė, kur kasyti, atsidavė jausmingai ekstazei, o Aila džiaugėsi, kad jam tai patinka. Kai užsilipusi ant riedulio ji siekė kito jaunikio šono, staiga toptelėjo geresnis sumanymas. Moteris net nestabtelėjo pasvarstyti; paprasčiausiai permetė koją ir apžergė Mažylio nugarą visai kaip Yhaha.

Liūtui tai buvo netikėta, tačiau kaklą apsivijusios rankos buvo pažįstamos, o svoris nežymus. Akimirką nė vienas nejudėjo. Jiemdviem drauge medžiojant Aila duodavo ženklą, panašų į rankos mostą sviedžiant akmenį svaidykle, ir paragindavo: „Pirmyn." Tai prisiminusi nedvejodama pamojo ir šūktelėjo.

Pajutusi, kaip apačioje sujuda raumenys, Aila įsikirto į karčius, o liūtas šoko pirmyn. Stipriai ir grakščiai, kaip pridera jo rūšiai, Mažylis skriejo slėniu su moterimi ant nugaros. Vėjas smogė į veidą, Aila prisimerkė. Iš kasyčių išsilaisvinusios garbanos vilnijo už nugaros.

Liūtui Aila nevadovavo. Nekreipė jo kaip Yhaha – mielu noru keliavo ten, kur Mažylis nešė, jausdama džiugesį, nė iš tolo nepanašų į kada anksčiau patirtą. Spurtas buvo trumpalaikis, šitaip liūtas elgdavosi netgi puldamas. Paskui jis sulėtino, apsuko platų ratą ir grįžo prie urvo. Su vis dar ant nugaros sėdinčia moterimi užkopė stačiu taku ir sustojo prie jos guolio urve. Aila nusiropštė ir jį apkabino nežinodama kito būdo išreikšti stiprioms neįvardijamoms emocijoms. Paleistas liūtas mostelėjo uodega ir patraukė į urvo gilumą. Susirado mėgstamą vietą, išsitiesė ir labai greitai užmigo.

Moteris šypsodamasi jį stebėjo. „Pavėžinai mane, o dabar kirmysi visą dieną, tiesa? Mažyli, po šito gali miegoti, kiek širdis geidžia."

Baigiantis vasarai Mažylis vis ilgiau dingdavo medžioti. Kai pirmą kartą prašapo ilgiau nei dienai, Aila buvo tarytum nesava ir taip nerimavo, kad antrą naktį apskritai nemiegojo. Buvo tokia pat pavargusi ir susitaršiusi kaip ir jis, pagaliau pasirodęs kitą rytą. Liūtukas neparnešė grobio, o gavęs džiovintos mėsos iš atsargų, įniko plėšyti, nors paprastai tik žaisdavo su traškiomis juostelėmis. Kad ir kokia pavargusi, Aila išėjo su svaidykle ir parnešė du kiškius. Mažylis išsekęs miegojo, tačiau pabudo, atbėgo prie urvo angos jos pasitikti ir nusinešė vieną kiškį į urvo gilumą. Kitą moteris atnešė pati, o paskui taip pat griuvo miegoti.

Kai kitą sykį jauniklis užgaišo tris dienas, Aila tiek nebenerimavo, bet tuščioms dienoms slenkant darėsi vis sunkiau širdyje. Mažylis grįždavo žaizdotas, apdraskytas, ir ji žinodavo, kad susikivirčijo su kitais liūtais. Moteris įtarė jį pakankamai subrendus, kad

šį tą nutuoktų apie pateles. Kitaip nei kumelėms, liūtėms nebūna specialaus sezono. Jos rujoja bet kuriuo metų laiku.

Rudeniui įpusėjus ilgi jaunojo urvinio liūto pasivaikščiojimai tik dažnėjo, o grįždavo jis vien pamiegoti. Aila buvo tikra, kad Mažylis miega ir kažkur kitur, tačiau niekur nesijaučia toks saugus kaip jos urve. Moteris niekada nežinojo, kada ir iš kurios pusės jo laukti. Liūtas paprasčiausiai pasirodydavo: arba atitipendavo siauru taku nuo pakrantės, arba staiga iš stepių viršuje dramatiškai liuoktelėdavo ant atbrailos priešais urvą.

Aila nuoširdžiai džiaugdavosi Mažylį matydama, o jis visada meiliai pasisveikindavo – kartais net pernelyg. Kai liuoktelėjęs užmesdavo priekines letenas moteriai ant pečių ir parblokšdavo ją ant žemės, ji kuo skubiau rodydavo ženklą „pakaks", jei atrodydavo, kad Mažylis truputį per entuziastingai džiūgauja ją matydamas.

Paprastai liūtas pabūdavo kelias dienas; kartais jie pamedžiodavo kartu, o kartkartėmis jis vis dar parnešdavo grobio į urvą. Paskui vėl imdavo nerimti. Aila buvo tikra, kad Mažylis medžioja sau ir gina grobį nuo mėginančių jį nugvelbti hienų, vilkų bei maitėdų paukščių. Išsiaiškino, jog, liūtukui pradėjus žingsniuoti, galima tikėtis, kad jis netrukus išeis. Kai taip ir padarydavo, urve likdavo taip tuščia, jog moteris pradėjo baimintis artėjančios žiemos. Ėmė bijoti, kad liks vienui viena.

Ruduo buvo neįprastas – šiltas ir sausas. Lapai pagelto, paskui parudo, praleidę ryškias spalvas, kuriomis juos išdabindavo šalčio bučiniai. Jie kabėjo ant medžių nuobodžiomis suvytusiomis puokštėmis ir čežėjo vėjyje, užuot gerokai anksčiau nuklojęę žemę. Savitas oras kėlė nerimą – ruduo turėjo būti drėgnas, šaltas, su audringais vėjais ir staigiomis liūtimis. Aila negalėjo atsikratyti nerimo, tarsi vasara būtų nutarusi laukti, kol staiga ją įveiks užklupusi žiema.

Kasryt moteris išeidavo į lauką tikėdamasi drastiškų pokyčių ir kone nusivildavo vėl pamačiusi neįtikėtinai giedrame danguje tekančią šiltą saulę. Vakarais ji lauke ant atbrailos stebėdavo, kaip saulė leidžiasi už žemės krašto apsupta blyškiu raudoniu švytinčios dulkių miglos, užuot šlovingai pažėrusi spalvų ant vandens pritvinkusių debesų. Sumirgėjusios žvaigždės taip pripildydavo tamsą, kad dangus, atrodė, sutrupės ir suaižės nuo jų gausos.

Aila dienų dienas nebuvo nuklydusi kur toliau, tad, kai išaušo dar viena šilta ir giedra diena, pasirodė kvaila švaistyti jos grožį, jei galima juo pasimėgauti. Netrukus ateis žiema, ir teks sėdėti įkalintai vienišame urve.

„Labai blogai, kad nėra Mažylio, – galvojo moteris. – Būtų puiki diena medžioklei. Gal galiu imtis to viena? – ji pakilnojo ietį. – Ne. Be Mažylio ar Yhaha turiu sugalvoti naują medžioklės būdą. Paprasčiausiai pasiimsiu savo svaidyklę. Įdomu, verta pasičiupti kailį? Taip šilta, tik suprakaituosiu. Gal galėčiau neštis rinkimo krepšyje? Tik man nieko rinkti nereikia – turiu daugiau nei pakankamai. Tenoriu kuo ilgiau smagiai pasivaikščioti. Tam nereikalinga tampytis krepšį ir kailį. Jei žygiuosiu sparčiai, tikrai nesušalsiu."

Aila pasileido žemyn stačiu taku jausdamasi keistai neapsunkusi. Neturėjo jokios naštos, jokių gyvūnų, kuriais derėtų rūpintis, urvas buvo gausiai prikrautas. Nebuvo dėl ko nerimauti, tik dėl savęs, tačiau būtų buvę geriau, kad būtų turėjusi. Visiška nepriklausomybė kėlė dvejopus jausmus: neįprastą laisvės pojūtį ir nepaaiškinamą nusivylimą.

Moteris, pasiekusi pievą, lengvai užkopė į rytines stepes ir ėmė sparčiai minti. Nebuvo numačiusi konkrečios krypties, ėjo ten, kur kojos nešė. Stepėse aiškiai buvo matyti lietaus stoka. Žolė buvo tokia suvytusi ir perdžiūvusi, kad nulaužtas trapus stiebelis delne subyrėjo į dulkes, o jas pačiupęs vėjas išnešiojo.

Žemė buvo suskeldėjusi ir kieta kaip akmuo. Teko žiūrėti po kojomis, kad nesukluptų ant grumsto ir neišsisuktų kulkšnies duobėje ar griovelyje. Aila nebuvo mačiusi tokios bergždžios stepės. Oras, regis, iščiulpė visą jos iškvėptą drėgmę. Moteris buvo pasiėmusi tiktai mažą vandens maišelį, tikėdamasi pripildyti jį upeliuose ir vandenvietėse, tačiau keletas jų buvo išdžiūvę. Rytui teįpusėjus Ailos atsargos jau buvo bemaž išsekusios.

Priėjusi upelį, kuriame, buvo tikra, ras vandens, aptiko tik dumblą ir nusprendė sukti atgalios. Vildamasi pripildyti vandenmaišį, patraukė išilgai upelio vagos ir priėjo murzgliną balą – visa, kas liko iš gilaus vandeningo duburio. Pasilenkusi paragauti, ar vanduo geriamas, pastebėjo šviežius kanopų įspaudus. Akivaizdu, neseniai čia būta arklių kaimenės. Kažkodėl vieni įspaudai vertė moterį įsižiūrėti atidžiau. Aila buvo patyrusi pėdsekė, ir, nors nesąmoningai, Yhaha kanopų įspaudus regėjo pakankamai dažnai, kad iki smulkmenų pažinotų unikalius kontūrų ir įspaudimo gylio savitumus. Geriau įsižiūrėjusi įsitikino, jog Yhaha čia buvo visai neseniai – turėtų būti netoliese. Ailos širdis pradėjo smarkiau plakti.

Aptikti pėdsakus nebuvo sunku. Arkliams lipant iš purvo nutrupėjęs plyšio kraštelis ten, kur nuslydo kanopa, sukeltos ir nusėdusios dulkės, nutrypta žolė – visa bylojo, kuria kryptimi nuėjo arkliai. Susijaudinusi Aila kone be dvasios nusekė pėdsakus. Netgi oras nurimo, regis, sulaikęs kvapą iš nekantrumo. Tai buvo taip seniai – ar Yhaha ją prisimins? Pakako vien žinoti, kad kumelė gyva.

Kaimenė buvo toliau, nei Aila manė. Kažkas vijosi, todėl arkliai šuoliais lėkė per stepes. Moteris girdėjo urzgimą ir bruzdesį, o paskui aptiko puotaujančią vilkų gaują. Derėjo atsitraukti, tačiau ji privalėjo prieiti arčiau ir pažiūrėti, ar krito ne Yhaha. Palengvėjo

pamačius sodriai rudą plauką, bet tai buvo ta pati reta kaip ir eržilo spalva, todėl Aila buvo tikra, kad arklys iš tos pačios kaimenės.

Sekdama pėdsakus moteris galvojo, kokie pažeidžiami laukiniai arkliai. Yhaha jauna ir stipri, tačiau maža kas gali nutikti. Ji įsigeidė parsivesti jaunąją kumelaitę į urvą.

Kone vidudienį moteris pagaliau pastebėjo arklius. Po persekiojimo jie vis dar buvo nervingi, o Aila ėjo pavėjui. Vos užuodę jos kvapą gyvuliai vėl pajudėjo. Jaunoji moteris turėjo plačiu lankstu apeiti juos prieš vėją. Vos atsidūrė pakankamai arti, kad įžiūrėtų atskirus arklius, atpažino Yhaha, ir jai ėmė daužytis širdis. Kelis kartus sunkiai nurijo mėgindama sulaikyti ašaras, kurios jau veržėsi ištrūkti.

„Ji atrodo sveikai, – mąstė Aila. – Riebi. Ne, ji ne riebi. Tikriausiai laukiasi! O, Yhaha, kaip nuostabu." Aila taip apsidžiaugė, kad vos galėjo tverti. Paskui kęsti jau nebegalėjo: reikėjo įsitikinti, ar kumelė jos nepamiršo. Moteris sušvilpė.

Yhaha akimirksniu pakėlė galvą ir pažvelgė ta kryptimi. Aila sušvilpė dar kartą, ir kumelaitė pajudėjo jos link. Negalėdama sulaukti, moteris nubėgo pasitikti palvosios bičiulės. Staiga šuoliais tarp jų įsiterpė sarta kumelė ir, krimstelėjusi Yhaha į kulkšnis, pavarė ją atgal. Paskui, apsupta kitų, vadovaujanti kumelė nuvedė visą kaimenę toliau nuo nepažįstamos ir galimai pavojingos moters.

Ailai plyšo širdis. Ji negalėjo toliau vytis kaimenės. Jau ir taip buvo kur kas atokiau nuo slėnio nei ketino nueiti, o arkliai bėgo kur kas greičiau. Jau ir tuomet, norėdama grįžti prieš sutemstant, turėjo paskubėti. Sušvilpė dar kartą, garsiai ir pratisai, tačiau suprato, kad per vėlu. Nuliūdusi ir priblokšta ji apsisuko, stipriau aplink pečius susisiautė odinį apsiautalą ir nulenkė galvą prieš šaltą vėją.

Buvo tokia prislėgta, kad nekreipė dėmesio į nieką, išskyrus savo sielvartą ir nusivylimą. Įspėjantis urzgimas trumpai ją sustabdė. Ji

kone užkliuvo už vilkų, giliai panardinusių snukius į kruvinus arklio likučius.

„Verčiau žiūrėsiu, kur einu, – mintijo Aila traukdamasi. – Pati kalta. Jei nebūčiau buvusi tokia nekantri, gal ta kumelė nebūtų nuginusi visos kaimenės nuo manęs." Sukdama aplink ji dar kartą dirstelėjo į kritusį gyvulį. „Labai jau tamsus plaukas arkliui. Atrodo lygiai toks pat rudas kaip Yhaha kaimenės eržilas." Moteris įsižiūrėjo atidžiau. Galvos padėtis, spalva, struktūra privertė suvirpėti. Tai ir buvo bėrasis eržilas! Kaip gyvūnas pačiame jėgų žydėjime galėjo tapti vilkų grobiu?

Atsakymą pateikė nenormaliu kampu sulenkta priekinė kairė koja. Netgi didingas jaunas kumelys gali susilaužyti koją šuoliuodamas nepatikimu pagrindu. Gilus plyšys išdžiūvusioje žemėje leido vilkams pajusti pirmarūšio eržilo skonį. Aila papurtė galvą. „Nekas, – pagalvojo. – Jis dar būtų ilgai gyvenęs." Pagaliau nusisukusi nuo vilkų ji pastebėjo pačiai iškilusį pavojų.

Dangus, rytą toks giedras, dabar buvo aptrauktas grėsmingų debesų. Aukštas slėgis, neleidęs prisiartinti žiemai, staiga sumažėjo, ir ėmė veržtis ilgai lūkuriavęs šalčio frontas. Vėjas guldė sausą žolę ir nešiojo jos kuokštus ore. Temperatūra sparčiai krito. Aila kone galėjo užuosti sniegą, o buvo dar taip toli nuo urvo. Ji apsidairė, susirinko mantą ir pasileido bėgti. Tai turėjo būti lenktynės su sniego audra.

Neturėjo jokių šansų. Nuo slėnio moterį skyrė daugiau nei pusdienis spartaus ėjimo, o žiema kentėjo pernelyg ilgai. Kai Aila pasiekė išdžiūvusį upelį, jau krito didelės drėgnos snaigės. Vėjo pastvertos jos tapdavo dygiomis ledo adatėlėmis, paskui įsisiautėjusioje audroje virto sausesnėmis išsijomis. Sūkuriuojantys vėjai – vis dar kovojantys priešpriešiniai kintančio oro srautai – puolė ją iš vienos, paskui iš kitos pusės.

Aila suprato, kad vienintelė viltis – nesustoti, tačiau abejojo, ar vis dar eina teisingu keliu. Vietovės orientyrų formos buvo neryškios. Ji stabtelėjo, pamėgino susivokti, kur esanti, ir suvaldyti kylančią paniką. Kaip kvaila buvo išeiti be kailio. Nešulių krepšyje galėjo pasiimti palapinę. Tada bent jau turėtų pastogę. Jos ausys buvo suledėjusios, kojos sustirusios, dantys kaleno. Buvo šalta. Girdėjo švilpiant vėją.

Aila vėl įsiklausė. Juk tai ne vėjas, tiesa? Štai, ir vėl. Moteris apvaliai sudėjo delnus aplink lūpas ir kuo garsiau sušvilpė, paskui įsiklausė.

Aukštas rėksmingas arklio žvengimas nuskambėjo arčiau. Ji sušvilpė dar kartą ir, kai iš audros kaip šmėkla išniro palvo arklio kontūras, nulėkė jos link su prišalusiomis prie skruostų ašaromis.

– Yhaha, Yhaha, o, Yhaha, – moteris vis rėkė arklio vardą, glėbė rankomis tvirtą kumelės sprandą, kniaubė veidą į šiurkštų žieminį kailį. Paskui užsikeberiojo ant nugaros ir prisilenkė žemai prie kaklo, kad sugertų visą įmanomą šilumą.

Instinktai arkliui liepė patraukti į urvą. Ten ir lėkė. Netikėta eržilo žūtis išblaškė kaimenę. Vadovaujanti kumelė laikė visus subūrusi, nes žinojo, kad netrukus atsiras kitas eržilas. Būtų sulaikiusi ir palšvąją kumelę, jei nebūtų pasigirdę pažįstamo švilpimo ir toji nebūtų prisiminusi moters bei jos teikiamo saugumo. Ne kaimenėje augusiai kumelei vadovaujantis arklys turėjo mažai įtakos. Kai prapliupo audra, Yhaha prisiminė urvą, kuriame laukė užuovėja nuo nuožmaus vėjo, akinamo sniego ir moters meilė.

Galų gale pasiekus urvą, Aila drebėjo taip smarkiai, kad vargiai sugebėjo įkurti ugnį. Uždegusi nesitūpė prie laužo. Suėmė savo miego kailius, atsinešė juos į Yhaha urvo pusę ir susirangė prie šilto arkliuko.

Kelias kelias dienas moteris sunkiai galėjo įvertinti mylimos bičiulės sugrįžimą. Pabudusi karščiavo ir kimiai sausai kosėjo. Gyveno vien karštomis gydomosiomis arbatomis, kai sugebėdavo prisiminti, kad reikia atsikelti ir jų išsivirti. Yhaha išgelbėjo jai gyvybę, bet niekaip negalėjo padėti įveikti plaučių uždegimo.

Nusilpusi Aila kone visą laiką kliedėjo, tačiau, į urvą sugrįžus Mažyliui, susitikimo akimirką išsiblaivė. Jis liuoktelėjo iš stepių viršuje, bet prie įėjimo buvo garsiai sustabdytas Yhaha. Baimės ir gynybos riksmas perskrodė Ailos sąstingį. Ji pamatė, kaip nervingai prunkšdama kumelė iš pykčio priplotomis ausimis stojasi piestu, o urvinis liūtas ruošiasi šuoliui iššiepęs nasrus, urgzdamas. Aila šoko iš patalų ir išdygo tarp plėšrūno bei grobio.

– Liaukis, Mažyli! Tu gąsdini Yhaha. Turėtum džiaugtis, kad ji grįžo, – tada atsisuko į arklį: – Yhaha! Čia juk Mažylis. Neturėtum bijoti. Abudu, liaukitės tučtuojau, – barėsi ji. Tikėjo, kad pavojaus nėra: abu gyvūnai kartu augo urve, buvo pripratę vienas prie kito.

Urvo kvapai, ypač moters, buvo pažįstami abiem gyvūnams. Mažylis nuskubėjo pasveikinti Ailos, pasitrynė prie jos, ir Yhaha įkišo nosį savajai dėmesio daliai gauti. Paskui kumelė sužvengė, ne iš baimės ar pykčio, o garsu, kuriuo kviesdavo prižiūrimą liūtuką, ir urvinis liūtas atpažino auklę.

– Sakiau tau, kad čia tik Mažylis, – spėjo pasakyti Aila prieš prasidedant kosulio priepuoliui.

Žarstydama laužą Aila pamatė, kad vandenmaišis tuščias. Apsivyniojusi miego kailį ji išėjo į lauką ir prigrandė dubenėlį sniego. Mėgino suvaldyti spazmus iš krūtinės gilumos, kurie plėšė gerklę laukiant, kol vanduo užvirs. Kai galiausiai pavyko kosulį numaldyti didžiojo debesylo šaknų ir laukinių vyšnių žievės nuoviru, moteris grįžo į patalą. Mažylis jaukiai įsitaisė tolimajame kampe, o Yhaha ilsėjosi savo vietoje prie sienos.

Pamažu Ailos prigimtinis gyvybingumas įveikė ligą, tačiau ji dar ilgai sveiko. Moteris netvėrė savyje iš džiaugsmo, kad keistoji jos šeima vėl kartu, nors ne viskas buvo visiškai taip pat. Abu gyvūnai buvo pasikeitę. Yhaha buvo apsunkusi nuo kumeliuko ir pagyvenusi su laukiniais arkliais, supratusiais plėšrūnų keliamą grėsmę. Santūriau elgėsi su liūtu, su kuriuo kadaise žaidė, o Mažylis nebebuvo mažas juokingas liūtukas. Audrai išsišėlus jis netruko išeiti ir, žiemai įsibėgėjant, grįždavo vis rečiau.

Kiek smarkiau paplušėjus dar iki pusiaužiemio kildavo kosulio priepuolių, tad Aila save lepino. Paikino ir arklį: maitino grūdais, kurių buvo pririnkusi ir išvėčiusi sau, o jodinėdavo tik trumpai. Kartą išaušus šaltai bei giedrai dienai moteris pakirdo kupina energijos ir nusprendė, kad šiek tiek pasimankštinti bus ne pro šalį joms abiem.

Ant kumelės ji pririšo nešulinius krepšius, pasiėmė ietis, neštuvų kotus, maisto, papildomą vandens maišą, drabužių, kuprinę, palapinę – visko, ko tik galėtų prireikti bet kokiems nenumatytiems atvejams. Nenorėjo dar kartą būti užklupta nepasirengusi. Vienintelis kartas, kai leido sau pasielgti nerūpestingai, buvo kone lemtingas. Prieš užšokdama ant nugaros užklojo Yhaha minkštu odiniu užtiesalu – tai buvo naujovė, atsiradusi Yhaha grįžus. Tiek daug laiko buvo praėję nuo tada, kai Aila jodinėjo, kad jos šlaunys suskeldėjo ir gėlė, o su odiniu užtiesalu buvo gerokai patogiau.

Mėgaudamasi grynu oru ir palaima be kosulio, pasiekus stepes Aila leido arkliui minti savu tempu. Jojo patogiai įsitaisiusi ir svajojo apie žiemos pabaigą, bet pajuto įsitempiant Yhaha raumenis. Moteris sutelkė dėmesį. Kažkas judėjo jų link, slapčia, kaip plėšrūnas.

Kumelė dabar buvo pažeidžiamesnė – artinosi kumeliavimosi laikas. Aila siekė ieties, nors niekad anksčiau nebuvo bandžiusi besti urviniam liūtui.

Žvėriui artėjant moteris pamatė rausvus karčius ir pažįstamą randą ant nosies. Nušokusi nuo arklio Aila nubėgo didžiulio plėšrūno link.

– Mažyli, kur tu pradingai? Ar nežinai, kaip nerimauju, kai tavęs taip ilgai nebūna?

Regis, jis ne mažiau džiaugėsi moterį matydamas ir pasveikino švelniu prisilietimu, kuris kone išvertė ją iš kojų. Aila apsivijo rankomis jo kaklą, pakasė už ausų ir po smakru taip, kaip jis mėgo, o Mažylis tyliai murkė, urzgė mėgaudamasis.

Staiga visai netoli moteris išgirdo savitą kito urvinio liūto niurnėjimą. Mažylis liovėsi patenkintas murkti ir sustingo pozoje, kurios Aila anksčiau nebuvo mačiusi. Pro jo petį atsargiai artinosi liūtė. Ji sustojo išgirdusi Mažylio balsą.

– Radai porą! Žinojau, kad tau pavyks, tikėjau, jog vieną dieną turėsi savo šeimą, – Aila pasidairė daugiau liūčių. – Kol kas tiktai viena, tikriausiai taip pat klajoklė. Jums teks atsikovoti teritoriją, tačiau tai tik pradžia. Vieną dieną turėsi nuostabią didelę šeimą, Mažyli.

Urvinis liūtas truputį atsipalaidavo ir vėl priėjęs ėmė kumšnoti moterį galva. Pakasiusi kaktą Aila paskutinįsyk jį greitai apkabino. Pastebėjo, kad Yhaha baisiausiai nerimauja. Mažylio kvapas gal ir buvo pažįstamas, bet ne tos svetimos liūtės. Aila užlipo ant arklio ir, kai Mažylis vėl priėjo, parodė ženklą „Stok!“ Liūtas pastovėjo akimirką ir niurnėdamas apsisuko. Jis išėjo, o įkandin mynė jo pora.

„Dabar jis išėjo, gyvens su saviškais, – mąstė Aila grįždama namo. – Gal ir užsuks pasisvečiuoti, tačiau niekada negrįš pas mane

taip, kaip Yhaha." Moteris pasilenkė ir švelniai paglostė kumelaitę. „Taip džiaugiuosi, kad grįžai", – pagalvojo.

Mažylio ir liūtės vaizdas priminė jaunajai moteriai neužtikrintą jos ateitį. „Mažylis dabar turi savo porą. Tu taip pat turėjai, Yhaha. Įdomu, ar aš kada turėsiu?"

17

Jondalaras išlindo iš po smiltainio iškyšos ir nužvelgė sniegu padengtą terasą, užsibaigiančią stačiu skardžiu. Aukštos šoninės sienos rėmino baltus apskritus kitapus upės eroduojančių kalvų kontūrus. Darvas pamojavo – jis jau laukė. Stovėjo prie kelmo pasienyje, kiek atokiau išilgai lauko, – tą vietą Jondalaras išrinko titnagui apdirbti. Vieta atvira, apšvietimas geras, tačiau pakankamai nuošalu, kad būtų mažiau galimybių kam nors užlipti ant aštrios skeveldros. Vyras patraukė berniuko link.

– Jondalarai, luktelk minutėlę.

– Tonolanai, – pasisveikino šypsodamasis ir palaukė, kol brolis pasivys. Jie kartu nudrožė per sutryptą sniegą. – Šįryt pažadėjau Darvui parodyti keletą ypatingų būdų. Kaip Šamija?

– Gerai, jau įveikė peršalimą. Gerokai įvarė nerimo: per jos kosėjimą Jetamija niekaip negalėjo užmigti. Nutarėm iki kitos žiemos pristatyti daugiau kambarių.

Jondalaras vertinamai nužvelgė Tonolaną smalsaudamas, ar sutuoktinio pareigos ir rūpinimasis šeima sunkiai slegia nerūpestingą jaunesnįjį broliuką. Tonolanas atrodė apsipratęs ir patenkintas. Staiga šis nušvito savimi patenkinta šypsena.

– Didysis brolau, turiu tau šį tą pasakyti. Gal pastebėjai, kad Jetamija tapo truputį apkūnesnė? Pamaniau, jog ji tiesiog sveikai atrodo, bet klydau. Ji vėl palaiminta.

– Nuostabu! Žinau, kaip ši moteris trokšta kūdikio.

– Ji žinojo jau seniai, bet nenorėjo man sakyti. Baiminosi, kad nerimausiu. Regis, šįkart kūdikį išnešios, Jondalarai. Šamuda sako nieko nesitikėti, tačiau, jei viskas ir toliau gerai klostysis, gimdys pavasarį. Jetamija sako esanti tikra, jog tai mano dvasios kūdikis.

– Tikriausiai neklysta. Tik pamanyk – mano padraika broližis turi savo židinį, o jo moteris laukiasi kūdikio.

Tonolano šypsena dar paplatėjo. Jo laimė buvo tokia vaiski, kad Jondalaras taip pat turėjo nusišypsoti. „Atrodo toks patenkintas savimi, kad galima pamanyti, jog pats laukiasi kūdikio“, – pagalvojo vyresnėlis.

– Štai ten, kairėje, – tyliai pasakė Dolandas, rodydamas į uolotą išsikišimą, styrantį dantytos keteros, kylančios prieš akis ir užpildančios visą regos lauką, šone.

Jondalaras pažiūrėjo, bet buvo pernelyg pakerėtas, kad sutelktų žvilgsnį kur nors kitur, o ne į visą platybę. Jie atsidūrė aukštyje, kur baigia augti medžiai. Miškas, kuriuo jie pakilo, liko apačioje. Žemesniuose lygiuose prasidėjo ąžuolynas, vėliau ėmė vyrauti beržai. Aukštėliau atsirado spygliuočių, kurie Jondalarui buvo pažįstamesni: kalninės pušys, kėniai ir melsvosios eglės. Iš toli zelandonas buvo matęs sukietėjusią žemės plutą, iškilusią kur kas didingesnėmis viršūnėmis, tačiau už nugaros likus medžiams, netikėta didybė jam užėmė kvapą. Kad ir kiek kartų regėdavo tą vaizdą, jį vis dar taip pat paveikdavo.

Kalnų viršūnių artumas stulbino; betarpiškumo jausmas manant, jog gali ištiesti ranką ir jas paliesti. Su tylia pagarba jos bylojo apie stichijų poslinkius, apie vaisingos žemės pastangas pagimdyti pliką uolą. Nepridengtas miško, pirmapradis Didžiosios Motinos stuburas gulėjo atskleistas išsilenkusiame kraštovaizdyje. Už jo buvo nežemiškai mėlynas dangus – plokščias, gilus, neišraiškingas fonas akinamiems saulės atšvaitams, lūžtantiems nuo ledyno kristalų, kurie buvo prikibę prie kalvagūbrių ir keterų aukščiau vėjo košiamų alpinių pievų.

– Matau! – suriko Tonolanas. – Truputį dešiniau, Jondalarai. Matai? Ant tos atodangos.

Ilgšis nukreipė žvilgsnį kitur ir pamatė mažą grakščią gemzę, sustojusią ant skardžio. Jos tankus juodas žieminis kailis vis dar kabėjo lopais ant šonų, o rusvai pilkas vasarinis kailiukas liejosi su uola. Du maži rageliai kilo tiesiai nuo panašaus į ožį gyvūno kaktos ir buvo užsilenkę tik ties pačiais galiukais.

– Dabar jį matau, – patvirtino Tonolanas.

– Tai nebūtinai „jis“. Patelės taip pat turi ragus, – pataisė Dolandas.

– Primena kalnų ožius, tiesa, Tonolanai? Kūnas mažesnis, ragai taip pat, tačiau iš tolo...

– Kaip zelandonai medžioja kalnų ožius, Jondalarai? – pasiteiravo mergina smalsumu, jauduliu ir meile degančiomis akimis.

Ji buvo vos kelias metais vyresnė už Darvą ir paaugliškai įsimylėjusi aukštą šviesiaplaukį. Nors gimė pas šamudojus, užaugo upėje, kai motina antrą kartą ištekėjo už ramudojaus, ir vėl persikraustė atgal, kai jųdviejų santykiai pradėjo bjurti. Ji nebuvo įpratusi prie kalnų keterų kaip dauguma šamudojų paauglių ir dar gana neseniai nerodė jokio polinkio medžioti gemzes, kol

nepastebėjo, kad Jondalaras vertina medžiojančias moteris. Savo nuostabai atrado, jog užsiėmimas smagus ir jaudinamas.

– Nedaug apie tai išmanau, Rakarija, – švelniai šypsodamasis atsakė Jondalaras. Jis jau anksčiau buvo pastebėjęs merginos signalus ir, nors niekuo negalėjo padėti, tik atsakyti į dėmesį, nenorėjo jos skatinti. – Kalnuose į pietus nuo mūsų urvo gyveno kalnų ožiai, dar daugiau jų būta rytiniuose kalnagūbriuose, tačiau mes kalnuose nemedžiojome. Jie buvo per toli. Kartais per vasaros susirinkimus susiburdavo grupelė ir surengdavo medžioklę. Eidavau drauge tik dėl smagumo ir klausiausi žinančiųjų, ką daryti, nurodymų. Aš vis dar mokausi, Rakarija. Dolandas yra patyręs kalnų gyvūnų medžioklis.

Gemzė liuoktelėjo nuo skardžio ant smailės, tada ramiai apžvelgė vaizdą iš naujo taško.

– Kaip įmanoma sumedžioti gyvūną, kuris šitaip šokinėja? – iškvėpė Rakarija su tylia nuostaba stebėdama be pastangų grakštų neklumpantį žvėrį. – Kaip jie išsilaiko tokiame mažame plotelyje?

– Kai vieną sumedžiosim, Rakarija, įsižiūrėk į kanopas, – patarė Dolandas. – Tiktai išoriniai kraštai būna kieti, vidinė dalis lanksti kaip žmogaus delnas. Štai kodėl jos nenuslysta ir nepraranda pagrindo po kojomis. Minkštoji dalis sugniaužia, o išoriniai kraštai laiko. Medžiojant visų svarbiausia prisiminti, kad gemzės visada žiūri žemyn. Nuolat stebi, kur eina, ir visada žino, kas yra žemiau. Jų akys įstatytos šonuose toli viena nuo kitos, todėl plačiai gali matyti šonuose, bet ne už nugaros. Toks mūsų pranašumas. Apėjus gyvūną iš užnugario, pavyksta sugauti. Galima prislinkti gana arti, kone paliesti, jei esi atsargus ir neprarandi kantrybės.

– O kas, jei gemzė pajudės tau dar nepriartėjus? – teiravosi mergaitė.

– Pažvelk štai ten. Matai, kokios žalios ganyklos? Pavasarinė žolė – tikra puota po žiemos pašaro. Ta gemzė – stebėtoja. Visi

kiti – patinai, patelės, jaunikliai – ganosi apačioje tarp uolų ir krūmų nematomi. Ganykla puiki, tad, kol jausis saugūs, gyvūnai toli nenuklys.

– Kodėl tada stoviniuojam čia ir plepam? Eime, – nerimo Darvas.

Jis piktinosi, kad Rakarija visą laiką sukiojasi aplink Jondalarą, ir nekantravo pradėti medžioklę. Vaikinui jau anksčiau buvo tekę lydėti medžiotojus – Jondalaras visuomet imdavo jį kartu, kai pradėjo medžioti su šamudojais, – nors tik sekti, stebėti ir mokytis. Šįkart Darvui buvo leista pabandyti nudobti žvėrį. Jei pasiseks, tai bus pirmas jo grobis ir jis sulauks ypatingo dėmesio. Vis dėlto vaikinas nebuvo kaip nors ypatingai spaudžiamas. Nebūtina nudobti žvėrį šį sykį, bus ir kitų kartų pamėginti. Medžioti tokį mitrų žvėrį aplinkoje, prie kurios jis unikaliai prisitaikęs, mažų mažiausiai sudėtinga. Kiekvienam, priėjusiam pakankamai arti dera pabandyti, tačiau tam reikia slaptumo ir atidos. Niekam nepavyktų lakstyti paskui gemzę nuo keteros prie skardžio skersai bedugnes, jei ji pasibaidžiusi pradeda bėgti.

Dolandas ėmė kilti uolienos formacija, kurios lygiagretūs klodai gulė įžambiai. Minkštesni atviri nuosėdiniai sluoksniai buvo ištrupėję ir palikę patogias laiptelius primenančias atramas kojoms. Pasivaikščiojimas statiomis uolomis apeinant gemzių bandą buvo sunkus, bet nepavojingas. Karstytis po kalnus kaip alpinistams nereikėjo.

Medžiotojų būrelis patraukė paskui vadą. Jondalaras laukė, turėjo eiti paskutinis. Kai kone visi jau kilo laiptuota uola, Jondalaras išgirdo Sereniją jį šaukiant. Nustebęs atsisuko. Serenija nebuvo iš tų moterų, kurioms rūpėjo medžioklė, ji retai nueidavo toliau pastogių. Vyras nė neįsivaizdavo, ką ji veikia taip toli,

tačiau vos pažvelgė prisivijusiai moteriai į veidą, per visą nugarą nusirito baimės šaltukas. Ji labai skubėjo ir turėjo atgauti kvapą prieš prabildama.

– Džiaugiuosi... kad pavijau tave. Reikia Tonolano... Jetamija... gimdymas, – sugebėjo ištarti po akimirkos.

Jondalaras sudėjo rankas prie lūpų ir šūktelėjo:

– Tonolanai! Tonolanai!

Viena iš priekyje judančių figūrų atsigręžė, ir vyresnėlis pamojo jam sukti atgal.

Tyla laukiant buvo nepatogi. Norėjo paklausti, ar Jetamija jaučiasi gerai, tačiau kažkas sulaikė.

– Kada gimdymas prasidėjo? – pasiteiravo galų gale.

– Nugarą skaudėjo jau praėjusią naktį, bet Tonolanui ji nieko nesakė. Jis laukė ožkų medžioklės, ir Jetamija baiminosi, kad, jei pasakys, jis neišeis. Sakė abejojusi, ar tai jau gimdymas, o aš manau, jog sumojo grįžusį mylimąjį nustebinti kūdikiu, – aiškino Serenija. – Jetamija nenorėjo, kad Tonolanas nerimautų ar nervintųsi laukdamas, kol ji pagimdys.

„Labai panašu į Jetamiją, – mintijo Jondalaras. – Ji norėtų mylimąjį patausoti. Tonolanas taip beprotiškai ją myli." Staiga Jondalarą perliejo baisi mintis. Jei Jetamija norėjo savo vyrą nustebinti, kodėl tada Serenija atskubėjo į kalnus jo kviesti?

– Kilo bėdų, tiesa?

Serenija nudelbė akis į žemę, užsimerkė ir prieš atsakydama sunkiai įkvėpė.

– Kūdikis lenda kojytėmis į priekį. Ji per siaura ir nenori jo atiduoti. Šamuda mano, kad kaltas patirtas paralyžius, ir liepė man pakviesti Tonolaną... Tave taip pat... Dėl brolio.

– O, ne! Geroji Doni, o ne!

– Ne! Ne! Ne! Tik ne ji! Kodėl? Kodėl Motina palaimino ją kūdikiu, o paskui pasiėmė abu?

Tonolanas nervingai mynė buveinėje, kurioje juodu su Jetamija gyveno, kumščiu daužydamas į kitos rankos delną. Jondalaras stovėjo greta negalėdamas niekuo padėti, nieko pasiūlyti, tik savo buvimą ir užuojautą. Kiti negalėjo nė tiek. Paklaikęs iš sielvarto Tonolanas riksmu visus išvaikė.

– Jondalarai, kodėl ji? Kam Motinai ją pasiimti? Tiek mažai turėjo, tiek daug kentėjo. Ar labai jau daug prašė? Kūdikio? Kūrinio iš jos pačios kūno ir kraujo?

– Nežinau, Tonolanai. Net Zelandonė negalėtų tau atsakyti.

– Kodėl šitaip? Šitaip skausmingai? – Tonolanas sustojo priešais brolį kreipdamasis į jį. – Ji vos mane pažino, kai įėjau. Jondalarai, Jetamijai skaudėjo. Mačiau iš akių. Kodėl ji turėjo mirti?

– Niekas nežino, kodėl Motina suteikia gyvybę, o paskui ją pasiima.

– Motina! Motina! Jai nerūpi. Jetamija ją garbino, aš ją garbinau. Koks skirtumas. Ji vis tiek pasiėmė Jetamiją. Nekenčiu Motinos.

Jaunėlis vėl pradėjo žingsniuoti.

– Jondalarai... – nuo įėjimo pakvietė Rošarija, dvejodama įeiti.

Vyras žengė laukan.

– Kas yra?

– Šamuda atliko pjūvį, kad išimtų kūdikį, po to, kai ji... – Rošarija mirkčiodama sulaikė ašaras. – Manė, gebės išgelbėti kūdikį – kartais pavyksta. Per vėlu, tačiau tai buvo berniukas. Nežinojau, norėsi pamatyti jį ar ne.

– Ačiū, Rošarija.

Jondalaras matė, kad moteris sielvartauja. Jetamija jai buvo kaip duktė. Rošarija ją augino, rūpinosi suparalyžiuota ir sveikstančia, budėjo nuo pradžių per visą nelemtą kankinantį gimdymą iki pat galo. Staiga Tonolanas prasispraudė pro juos užsivertęs seną kelioninę kuprinę ir patraukė kelio aplink sieną link.

– Nemanau, kad dabar laikas. Pasakysiu jam vėliau, – tarė Jondalaras, bėgdamas paskui brolį.

– Kur tu eini? – paklausė prisivijęs.

– Išvykstu. Nederėjo sustoti. Dar nepasiekiau kelionės galo.

– Dabar negali išeiti, – uždėjęs ranką ant peties sulaikė brolį Jondalaras. Tonolanas nirčiai nusipurtė.

– Kodėl ne? Kas mane čia laiko? – raudojo jaunėlis.

Jondalaras vėl jį sustabdė, apsuko ir pažvelgė į veidą, taip iškreiptą sielvarto, kad vos atpažino. Skausmas buvo stiprus, degino pačią vyro sielą. Būdavo, kad jis pavydėdavo Tonolanui džiaugsmo, slypinčio jo jausmuose Jetamijai, spėliodamas, kokie paties charakterio trūkumai neleidžia pažinti tokios meilės. Ar buvo verta? Ar meilė verta šitokios kančios? Tokio kartaus sielvarto?

– Argi gali leisti, jog Jetamija ir jos sūnus būtų laidojami be tavęs?

– Sūnus? Iš kur žinai, kad sūnus?

– Šamuda jį išėmė. Manė, gal pavyks išgelbėti nors kūdikį, tačiau buvo per vėlu.

– Nenoriu matyti ją nužudžiusio sūnaus.

– Tonolanai, Tonolanai, Jetamija norėjo būti palaiminta. Troško pastoti, taip dėl to džiaugėsi. Argi būtum atėmęs iš jos laimę? Ar geriau, kad ji sielvartaudama ilgai gyventų? Bevaikė, nusivylusi, jog niekada neturės sūnaus? Ji patyrė meilę ir laimę, pirmiausia ištekėjusi už tavęs, paskui Motinos palaiminta. Tai trumpai truko, tačiau man sakė, jog jaučiasi laimingesnė nei manė esant įmanoma.

Sakė, kad niekas jai nesuteikė daugiau džiaugsmo nei tu ir žinojimas, jog nešioja kūdikį. Tavo kūdikį, Jetamija taip sakė, Tonolanai. Tavo dvasios kūdikį. Galbūt Motina žinojo, kad turi būti vienaip ar kitaip, ir pasirinko suteikti jai džiaugsmo.

– Jondalarai, ji manęs nė nepažino... – Tonolano balsas užlūžo.

– Šamuda pabaigoje jai kažko davė, brolau. Nebuvo jokios vilties, jog ji pagimdys, tačiau taip baisiai nebekentėjo. Žinojo, kad ten buvai.

– Pasiėmusi Jetamiją, Motina pasiėmė viską. Buvau sklidinas meilės, o dabar aš toks tuščias, Jondalarai. Nieko neliko. Kaip Jetamija galėjo išeiti? – Tonolanas susiūbavo. Jondalaras ištiesė rankas, parėmė jį klumpantį ir laikė priglaudęs prie peties, kol brolis bandė išverkti neviltį.

– Kodėl ne namo, Tonolanai? Jei išeitume dabar, iki žiemos atsidurtume prie ledyno, o kitą pavasarį – jau namie. Kodėl nori keliauti į rytus? – Jondalaro balse buvo justi ilgesys.

– Tu eik namo, broli. Jau seniai turėjai grįžti. Visada sakiau, kad esi zelandonas ir tokiu būsi amžinai. Aš eisiu į rytus.

– Sakei, jog ketini nukeliauti iki Didžiosios Motinos Upės galo. Kai pasieksi Berano jūrą, ką tada darysi?

– Kas žino? Gal jūrą apeisiu? Gal trauksiu į šiaurę ir medžiosiu mamutus su Tolijos žmonėmis? Mamutojai sako, kad toliau į rytus yra kitas kalnagūbris. Namie manęs niekas nelaukia, Jondalarai. Geriau pasiieškosiu ko nors nauja, metas mums sukti skirtingais keliais, brolau. Tu eik į vakarus, aš trauksiu į rytus.

– Jei nenori grįžti, kodėl nepasilieki čia?

– Tikrai, kodėl tau neapsistoti čia, Tonolanai? – įsiterpė priėjęs Dolandas. – Tau taip pat, Jondalarai. Šamudojai ar ramudojai, nesvarbu. Jūs pritapote. Tonolanai, turi čia šeimą ir draugų. Mums bus skaudu matyti, jei kuris išeisite.

– Dolandai, žinai, kad buvau nusiteikęs nugyventi čia visą gyvenimą. Dabar negaliu. Visur jos pilna. Vis tikiuosi ją pamatyti. Kiekvieną dieną turiu vis sau priminti, kad jog nebeišvysiu Jetamijos. Apgailestauju. Pasiilgsiu daugybės žmonių, tačiau privalau išeiti.

Dolandas linktelėjo. Nespaudė brolių pasilikti, tik norėjo, kad jie žinotų tapę šeimos nariais.

– Kada ketinate išeiti?

– Netrukus. Daugiausia po kelių dienų, – atsakė Tonolanas. – Norėčiau mainytis, Dolandai. Viską paliksiu, išskyrus kelioninę kuprinę ir drabužius, o už tai norėčiau nediduko laivelio.

– Esu tikras, bus galima susitarti. Vadinasi, keliausi žemupin. Į rytus. Ne atgal į Zelandoniją?

– Trauksiu rytų kryptimi, – patikino Tonolanas.

– O tu, Jondalarai?

– Nežinau. Čia yra Serenija su Darvu...

Dolandas linktelėjo. Jondalaras ryšio gal ir nebuvo įforminęs, tačiau suprato, kad sprendimas dėl to nebus lengvesnis. Ilgšis zelandonas turėjo motyvų eiti į vakarus, pasilikti arba keliauti į rytus – visi spėliojo, kurį kelią jis pasirinks.

– Rošarija visą dieną gamino. Tikriausiai norėjo būti užsiėmusi, kad neturėtų laiko galvoti, – sakė Dolandas. – Jai būtų malonu, jei ateitumėte pas mus pavalgyti. Ir tu, Jondalarai, taip pat Serenija su Darvu. Rošarijai būtų dar smagiau, jei tu bent ką nors suvalgytum, Tonolanai. Moteris nerimauja dėl tavęs.

Jondalaras suvokė, kad Dolandui taip pat sunku. Vyras taip nerimavo dėl Tonolano, kad nė nepagalvojo apie sielvartą urve: tai buvo Jetamijos namai. Dolandas tikriausiai rūpinosi ja kaip visais savo židinio vaikais. Ji buvo daugeliui artima. Tolija ir Markenas buvo jos šeima, jis matė, kaip verkia Serenija. Darvas buvo nusiminęs ir nenorėjo kalbėtis.

– Pasiteirausiu Serenijos, – pažadėjo Jondalaras. – Esu tikras, Darvas norės ateiti. Tikriausiai priskaičiuokit tik jį. Aš norėčiau šnektelti su Serenija.

– Atsiųsk vaiką, – tarė Dolandas sau primindamas, kad priglaustų berniuką visai nakčiai ir suteiktų progą jo motinai su Jondalaru priimti sprendimą.

Trys vyrai kartu grįžo prie smiltainio iškyšos, paskui kelias minutes pastovėjo prie pagrindinio laužo. Kalbėjo nedaug, tačiau mėgavosi vienas kito draugija, liūdnai ir kartu maloniai, žinodami, kad netrukus įvyksiantys pokyčiai nebeleis šitaip kartu stovėti.

Terasos sienų šešėliai atginė vakaro šaltį, nors priekyje dar buvo matyti, kaip saulės šviesa srūva upės tarpekliu. Stovėdami prie laužo drauge vyrai galėjo kone justi, jog niekas nepasikeitė, galėjo kone pamiršti gniuždančią tragediją. Jie ilgai užsibuvo sutemose norėdami sulaikyti akimirką, visi rutuliojo asmenines mintis, kurios pasipasakojus būtų pasirodžiusios stebėtinai panašios. Visi galvojo apie įvykius, atnešusius Zelandonijos žmones į šaramudojų urvą, ir ar dar kada pamatys kitus du.

– Ar pagaliau ateisit? – nebegalėdama sulaukti šūktelėjo Rošarija. Moteris jautė paskutinės tylios jų bendrystės poreikį ir nenorėjo trikdyti. Paskui iš pastogės išėjo Šamuda su Serenija, nuo grupės paauglių atsiskyrė Darvas, prie didžiojo ugniakuro ėmė rinktis kiti žmonės, ir nuotaika buvo nesugrąžinamai prarasta. Rošarija nuginė

visus savo buveinės link, tarp jų ir Jondalarą su Serenija, bet tuodu netrukus išėjo.

Tylėdami nuėjo iki krašto, paskui aplink sieną prie nukritusio rąsto. Tai buvo patogi sėdynė saulėlydžiui aukštupyje stebėti. Pati gamta susimokė, kad jie galėtų tylėti dėl besileidžiančios saulės grožio; panorama pateikė metalinių atspalvių. Kai išlydytas rutulys nusileido, švino pilkumo debesys nušvito sidabru, paskui paskleidė švytintį auksą ir šis išbyrėjo ant upės. Ugninė raudona pakeitė auksą švytinčiu variu, jis išblėso į bronzą, o paskui vėl apsipylė sidabru.

Kai sidabras apsunko, neteko blizgesio ir pajuodo, Jondalaras apsisprendė. Pasisuko, kad sėdėtų priešais Sereniją. „Ji tikrai graži", – pagalvojo. Gyventi su šia moterimi buvo nesunku – ji pavertė Jondalaro gyvenimą patogiu. Vyras pravėrė burną.

– Grįžkim, Jondalarai, – aplenkė jį Serenija.

– Serenija... aš... mes gyvenom... – pradėjo. Moteris pakėlė pirštą jam prie lūpų ir nutildė.

– Dabar nieko nesakyk. Grįžkim.

Šįkart jos balse Jondalaras išgirdo primygtinumą, pamatė geismą akyse. Paėmęs jos ranką, pakėlė pirštus prie lūpų, paskui apsuko ir pabučiavo delną. Šilta ieškanti burna surado Serenijos riešą, tada nustūmusi rankovę nuklydo iki alkūnės linkio.

Moteris atsiduso, užsimerkė ir išrietė nugarą kviesdama Jondalarą. Prilaikydamas už sprando jis pabučiavo pulsuojančią duobutę kakle, surado ausį ir ėmė ieškoti lūpų. Serenija išalkusi laukė. Tada vyras pradėjo ją bučiuoti lėtai, meiliai, ragaudamas minkštumą po jos liežuviu, liesdamas gomurio kauburėlius, tada įtraukė moters liežuvį sau į burną. Kai jie atsiplėšė vienas nuo kito, Serenija sunkiai alsavo. Ranka surado jo šiltą ir virpantį atsaką.

– Grįžkim, – pakartojo ji kimiu balsu.

– Kam grįžti? O kodėl ne čia? – paprieštaravo Jondalaras.

– Jei pradėsime čia, pernelyg greitai viskas bus baigta. Noriu laužo šilumos, kailių ir kad nereiktų skubėti.

Jų mylėjimasis pastaruoju metu buvo tapęs, na, ne standartiškas, tačiau paviršutiniškas. Žinojo, kaip vienam kitą patenkinti, ir stengėsi nenukrypti, labai retai imdamiesi tyrinėti ir eksperimentuoti. Jondalaras suprato, kad šią naktį ji trokšta daugiau negu rutinos, ir noriai sutiko. Abiem rankomis suėmė Serenijos galvą, pabučiavo akis, paskui nosies galiuką, minkštus skruostus, pakvėpavo jai į ausį, pakramsnojo ausies kaušelį, tada vėl susirado kaklą. Grįžęs prie lūpų, godžiai užsipuolė ir prisitraukė.

– Manau, mums derėtų grįžti, Serenija, – sušnibždėjo į ausį.

– O ką aš sakiau?

Susiglaudę – Jondalaras apkabinęs ją per pečius, o moteris jį per juosmenį – juodu žengė aplink styrančią sieną. Pirmą kartą jis nežengė atgal, kad palei išorinį kraštą praeitų po vieną. Nė nepastebėjo stataus skardžio.

Atvirame lauke buvo tamsu, neįžvelgiamai juoda ir nuo nakties, ir nuo šešėlio. Mėnulio šviesą sulaikė aukštos šoninės sienos. Tik kelias išsibarsčiusias žvaigždes buvo galima įžiūrėti tarp debesų viršuje. Kai pasiekė iškyšą, buvo vėliau, nei juodu įsivaizdavo. Niekas nesėdėjo prie pagrindinio ugniakuro laužo, nors liepsnos tebelyžčiojo malkas. Praeidami pro angą pastogės viduje pastebėjo Rošariją, Dolandą ir kelis kitus, matė Darvą, su Tonolanu mėtantį raižytus kauliukus. Jondalaras nusišypsojo. Šitą žaidimą juodu su broliu dažnai žaisdavo ilgomis žiemos naktimis, šitaip galėjo ir pusę nakties prastumti, be to, žaidžiant reikėjo sukaupti dėmesį – būdavo lengviau užsimiršti.

Jųdviejų su Serenija buveinėje buvo tamsu. Ant akmenimis išklotos ugniavietės vyras prikrovė malkų, paskui atsinešė degantį medgalį iš didžiojo laužo ir uždegė saviškį. Ant įėjimo sukryžiavo dvi lentas, paskui skersai užtiesė odinę uždangą – sukūrė šiltą intymų pasaulėlį.

Jondalaras nusivilko viršutinius drabužius ir, Serenijai atnešus puodelius, pripildė juos fermentuotomis mėlynių sultimis iš odmaišio. Neatidėliotina aistra praėjo, kelionė atgal suteikė laiko pagalvoti. „Ji dailesnė ir aistringesnė už bet kurią pažinotą moterį, – samprotavo, siurbčiodamas šiltą gėrimą. – Jau seniai derėjo įforminti sąjungą. Galbūt ji norėtų grįžti kartu su manimi, taip pat ir Darvu. Ar liksiu čia, ar grįšim, noriu, kad ji būtų mano pora."

Apsisprendus, susidorojus su nors vienu neišspręstu klausimu, palengvėjo, ir Jondalaras apsidžiaugė, kad taip gerai dėl to jaučiasi. Tai buvo tinkama, teisinga. Kodėl taip ilgai delsė?

– Serenija, aš apsisprendžiau. Nežinau, ar kada sakiau, kiek daug tu man reiški...

– Ne dabar, – pertraukė ji ir pasidėjo puodelį. Apsivijo rankomis vyro kaklą, palenkė jo lūpas prie savųjų ir stipriai prisispaudė. Ilgas, lėtas, uždelstas bučinys, kuris Jondalarui netrukus priminė priblėsusią aistrą. „Ji teisi, – pagalvojo, – galėsim pasikalbėti vėliau."

Kai įkarštis sugrįžo su visa jėga, Jondalaras nusivedė moterį prie kailiu užtiestos miego pakylos. Pamirštas laužas lėtai ruseno, kol vyras tyrinėjo ir vis iš naujo atrasdavo jos kūną. Serenija niekada nebūdavo abejinga, tačiau šįkart atsivėrė jam kaip niekada anksčiau. Niekaip negalėjo juo pasisotinti, nors vis pasitenkindavo. Juos nešė banga po bangos. Kai Jondalarui atrodydavo, kad jau pasiekė ribą, Serenija kiek paeksperimentavusi jį vėl uždegdavo. Su paskutinėmis

ekstaziškomis pastangomis juodu pasiekė džiaugsmingą palengvėjimą ir gulėjo išsekę, galų gale pasisotinę.

Trumpai numigo, kaip ir gulėjo, nuogi ant kailių viršaus. Išblėsus laužui juos išbudino priešaušrio šaltukas. Iš likusių žarijų Serenija įkūrė naują laužą, o Jondalaras apsivilko tuniką ir išlindo laukan pripildyti vandenmaišio. Grįžus buveinės šiluma buvo labai maloni. Jis paskubomis buvo panėręs į šaltą duburį. Jautėsi pagyvėjęs, atsivėsinęs ir toks visapusiškai patenkintas, kad buvo viskam pasiruošęs. Sudėjusi kaitinti akmenis Serenija išėjo nusilengvinti ir grįžo varvanti kaip ir Jondalaras.

– Tu drebi, – pastebėjo vyras ir apglobė ją kailiu.

– Tu taip mėgavaisi maudynėmis, kad, pamaniau, pabandysiu. Buvo šalta! – nusijuokė moteris.

– Arbata jau beveik paruošta. Atnešiu tau puodelį, – tarė Jondalaras, užginė Sereniją atgal ant miego pakylos ir apkrovė kailiais, kol jos veidą vos buvo galima įžiūrėti. „Praleisti gyvenimą su tokia moterimi kaip Serenija bus visai neblogai, – galvojo. – Įdomu, ar sugebėsiu ją įkalbėti grįžti su manimi namo?“ Nekviestas vėl atsėlino rūpestis. „Jei tik įkalbėčiau grįžti ir Tonolaną. Negaliu suprasti, kodėl jis nori traukti į rytus?“ Jondalaras nunešė Serenijai puodelį karštos notrų arbatos, vieną prisipylė sau ir įsitaisė ant pakylos krašto.

– Serenija, ar kada galvojai leistis į kelionę?

– Kalbi apie keliavimą į kokią vietą, kur nesi buvęs, kad susipažintum su žmonėmis, kurių kalbos nesupranti? Ne, Jondalarai, niekada netraukė leistis į kelionę.

– Vis dėlto zelandoniškai tu supranti. Labai gerai. Kai su Tolija nusprendėme mokytis vieni kitų kalbos, nustebau, kaip greitai mokaisi. Neatrodė, lyg tau tai būtų nauja.

– Ką mėgini pasakyti, Jondalarai?

Jis nusišypsojo.

– Mėginu įkalbėti tave keliauti drauge į mano namus po to, kai susituoksime. Tau patiktų Zelandonija...

– Ką nori pasakyt, po to, kai susituoksim? Kas verčia tave manyti, kad mudu tuoksimės?

Jondalaras sumišo. Žinoma, pirmiausia reikėjo jos paklausti, užuot išpyškinus apie kelionę. Moterys mėgsta, kai jų teiraujiesi, o ne imi garantuotai. Vyras droviai nusišypsojo.

– Nusprendžiau, jog laikas mūsų susitarimą įforminti, turėjau tai padaryti gerokai anksčiau. Tu daili, mylinti moteris, Serenija. Darvas – šaunus berniukas, labai didžiuočiausi turėdamas jį prie savo židinio. Vyliausi, gal tu nuspręsi keliauti su manimi namo... Atgal į Zelandoniją. Žinoma, jei tu ne...

– Jondalarai, negali nuspręsti įforminti mūsų susitarimo. Neketinu tekėti už tavęs. Jau seniai nusprendžiau.

Vyras išraudo tikrai sutrikęs. Jam nė netoptelėjo, kad Serenija gali nenorėti už jo tekėti. Galvojo tik apie save, kaip pats jaučiasi, ne apie tai, kad ji gali nelaikyti jo vertu.

– Aš... aš atsiprašau, Serenija. Maniau, tu taip pat nori su manimi... Nederėjo piktnaudžiauti. Turėjai man pasakyti, kad išeičiau... Galėjau susirasti kitą vietą.

Jis atsistojo ir pradėjo rinkti kai kuriuos savo daiktus.

– Jondalarai, ką tu darai?

– Renku savo daiktus, kad galėčiau išsikraustyti.

– Kodėl tu nori išsikraustyti?

– Nenoriu, tačiau jeigu tu prieštarauji, jog būčiau čia...

– Po šios nakties, kaip gali sakyti, kad aš tavęs nenoriu? Ką tai turi bendro su nenoru tekėti?

Jondalaras grįžo, atsisėdo ant miego pakylos krašto ir įsižiūrėjo į paslaptingas Serenijos akis.

– Kodėl neteki už manęs? Ar aš... Ar aš nepakankamai vyriškas?

– Nepakankamai vyriškas... – Moters balsas užstrigo gerklėje. Ji užsimerkė, kelis kartus sumirksėjo, paskui sunkiai įkvėpė. – O, Motina, Jondalarai! Jei tu nepakankamai vyriškas, tai nėra šioje žemėje vyriškų vyrų. Čia ir yra bėda. Tu pernelyg vyriškas, pernelyg visoks. Negalėčiau šitaip gyventi.

– Nesuprantu. Noriu tave vesti, o tu sakai, kad aš tau per geras?

– Tikrai nesupranti, tiesa? Jondalarai, tu duodi man daugiau... Daugiau nei bet kuris kitas vyras. Už tavęs ištekėjusi, turėčiau per daug, daugiau nei kitos mano pažįstamos moterys. Jos imtų pavydėti. Užsinorėtų, kad jų vyrai būtų tokie pat dosnūs, rūpestingi, tokie pat geri kaip tu. Jos jau žino, jog tavo prisilietimas gali priversti moterį jaustis gyvesnę... Jondalarai, tu – visų moterų svajonė.

– Jei aš... toks kaip sakai, kodėl netrokšti tekėti?

– Todėl, kad tu manęs nemyli.

– Serenija... Myliu...

– Taip, saviškai myli. Rūpiniesi. Niekad manęs neįskaudintum, esi toks nuostabus, toks geras, tačiau aš visą laiką jaučiu. Net jei įtikinčiau save priešingai, jausčiau. Smalsauju, kas man negerai, ko stinga, kad negali pamilti.

Jondalaras nudelbė akis.

– Serenija, žmonės tuokiasi nebūtinai šitaip vienas kitą mylėdami, – jis nuoširdžiai pažvelgė į ją. – Jei juos sieja kiti dalykai, jei jie rūpinasi vienas kitu, gali puikiai sugyventi.

– Taip, kai kurie žmonės taip elgiasi. Gal aš kurią dieną vėl ištekėsiu ir, jei sies kiti dalykai, nebūtinai vienas kitą mylėsime, bet tik ne su tavimi, Jondalarai.

– Kodėl ne su manimi? – teiravosi vyras, o skausmo jo akyse bemaž pakako, jog ji persigalvotų.

– Todėl, kad aš tave mylėčiau. Nieko negalėčiau padaryti ir kiekvieną dieną po truputį merdėčiau žinodama, jog tu man to paties nejauti. Nė viena moteris negali susilaikyti tavęs nepamilusi, Jondalarai. Kas kartą, kai mudu mylėtumėmės, kaip šią naktį, vis labiau iš vidaus vysčiau šitaip tavęs geisdama, labai tave mylėdama ir žinodama, jog, nors ir kaip norėtum, tu manęs nepamilsi. Bėgant laikui sudžiūčiau, tapčiau tuščiu kiautu ir sugalvočiau būdų, kaip tavo gyvenimą padaryti tokį pat apgailėtiną kaip savo. Būtum toks pats nuostabus, rūpestingas, kilnus, nes suprastum, kodėl aš tokia tapau, tačiau imtum savęs už tai nekęsti. Visi kiti stebėtųsi, kaip gali pakęsti tokią priekabią seną bambeklę. Šitaip su tavimi nepasielgsiu, Jondalarai, su savimi taip pat.

Vyras atsistojęs nuėjo prie išėjimo, paskui apsisuko ir grįžo.

– Serenija, kodėl aš negaliu mylėti? Kiti vyrai įsimyli – kas man negerai? – Žvelgė į moterį sielvartingai, o ji troško jo, mylėjo dar labiau ir vylėsi, kad atsirastų koks būdas, kuris jam leistų ją pamilti.

– Nežinau, Jondalarai. Galbūt dar neradai tos vienintelės? Gal Motina numačiusi tau kokią ypatingą moterį? Nedaug ji sukuria tokių kaip tu. Tikrai esi apdovanotas gausiau nei dauguma moterų ištvertų. Visa tavo meilė, susitelkusi į vieną išrinktąją, negyvai ją užvaldytų, jei Motina nebūtų suteikusi jai tokių pačių dovanų. Nors mane ir pamiltum, nesu tikra, ar pajėgčiau taip gyventi. Jei tu mylėtum moterį, kaip myli brolį, ji turėtų būti labai stipri.

– Aš negaliu įsimylėti, tačiau, jei taip įvyktų, jokia moteris neištvertų, – karčiai pastebėjo Jondalaras ir ironiškai nusijuokė. – Saugokis Motinos dovanų, – jo akys, rausvame laužo švytėjime atrodančios tamsiai violetinės, prisipildė nuogąstavimo. – Ką turi omeny, sakydama, jei mylėčiau moterį taip, kaip brolį? Jei nė viena nėra pakankamai stipri ištverti mano meilę, ar manai, kad man reikia... vyro?

Serenija nusišypsojo, paskui sukikeno.

– Nenorėjau pasakyti, jog brolį myli kaip moterį. Tu neturi vienos lyties kūno ir kitos lyties polinkių kaip Šamuda. Jei taip būtų, jau dabar žinotum, ieškotum pašaukimo ir, kaip Šamuda, rastum ten savo meilę. Ne, – nukirto ji ir pajuto šilumos bangą, – tau pernelyg patinka moters kūnas, bet brolį myli stipriau nei kada mylėjai kokią moterį. Štai kodėl šiąnakt taip tavęs troškau. Kai jis išeis, vyksi drauge, ir daugiau tavęs nepamatysiu.

Vos Serenijai tai ištarus, Jondalaras suprato, kad ji teisi. Nesvarbu, ką manė nusprendęs: kai ateis laikas, išeis su Tonolanu.

– Kaip tu supratai, Serenija? Aš nežinojau. Atėjau čia manydamas, kad ruošiuosi vesti ir, jei negalėsiu parsivesti tavęs namo, įsikursiu su šaramudojais.

– Man regis, visi žino, jog seksi įkandin, kad ir kur Tonolanas eitų. Šamuda sako, tokia tavo lemtis.

Jondalaras taip ir nepatenkino smalsumo dėl Šamudos. Impulso pagautas išdrožė:

– Pasakyk man, Šamuda – vyras ar moteris?

Moteris ilgai žiūrėjo į jį.

– Tikrai nori žinoti?

Jondalaras persigalvojo.

– Ne, nemanau, jog tai svarbu. Šamuda nenorėjo man pasakyti – tikriausiai paslaptis yra svarbi... Šamudai.

Stojus tylai Jondalaras žvelgė į Sereniją, norėdamas prisiminti ją tokią, kokia buvo tuo metu. Vis dar šlapiais susitaršiusiais plaukais, tačiau sušilusią ir nusimetusią daugumą kailių.

– O kaip tu, Serenija? Ką darysi?

– Myliu tave, Jondalarai, – tai buvo paprastas konstatavimas. – Nebus lengva pamiršti, bet tu šį tą man padovanojai. Aš bijojau

mylėti. Netekau tiek mylimųjų, kad visus panašius į meilę jausmus stūmiau šalin. Žinojau, jog prarasiu tave, Jondalarai, tačiau vis tiek pamilau. Dabar žinau vėl galinti mylėti, o jei prarasiu išrinktąjį, visa buvusi meilė nedings. Štai ką man padovanojai. Gal ir šį tą daugiau, – moters paslaptis virto šypsena. – Gali būti, kad netrukus mano gyvenime atsiras kažkas, ką galėsiu mylėti. Dar truputį per anksti tvirtinti, bet atrodo, jog Motina palaimino mane. Nemaniau, kad tai įmanoma po paskutiniojo, kurio netekau – jau daugybę metų nesulaukiau palaiminimo. Tai gali būti tavo dvasios kūdikis. Sužinosiu, jei vaikelis turės tavas akis.

Vyro kaktoje susimetė pažįstamos raukšlės.

– Serenija, tuomet privalau pasilikti. Prie savo židinio neturėsi vyro, kuris aprūpintų tave ir kūdikį, – pasakė jis.

– Jondalarai, tau nereikia nerimauti. Nė viena motina ar jos vaikas niekada nepristigo rūpesčio. Mudo prisakė padėti visoms, kurias ji palaimina. Štai kam sukūrė vyrus: kad neštų motinoms Didžiosios Motinos Žemės dovanas. Urvo žmonės mus aprūpins taip, kaip ji aprūpina visus savo vaikus. Turi sekti savo lemtį, aš seksiu savąją. Tavęs nepamiršiu, o jei turėsiu tavo dvasios kūdikį, galvosiu apie tave taip, kaip prisimenu vyrą, kurį mylėjau gimus Darvui.

Serenija pasikeitė, tačiau vis dar nekėlė reikalavimų, neužvertė ant Jondalaro įsipareigojimų naštos. Jis apkabino moterį, ji įsižiūrėjo į prikaustančias mėlynas jo akis. Pačios akys nieko neslėpė: nei meilės, nei liūdesio, kad jo netenka, nei džiaugsmo dėl lobio, kurį vylėsi nešiojanti. Pro plyšį jie įžvelgė blausią šviesą, kuri skelbė apie prasidėjusią naują dieną. Vyras atsistojo.

– Kur eini, Jondalarai?

– Į lauką. Išgėriau per daug arbatos, – nusišypsojo jis, – tačiau šildyk lovą. Naktis dar nesibaigė.

Pasilenkęs ją pabučiavo.

– Serenija, – vyro balsas buvo prikimęs nuo jausmų, – tu man reiški daugiau nei bet kuri pažinota moteris.

To nepakako. Jondalaras išeis, nors ji žinojo, kad paprašytas pasiliktų. Vis dėlto ji neprašė, ir jis dėkingas padovanojo jai daugiausia, ką galėjo. Esti moterų, kurios niekada tiek negauna.

18

– Mama sakė, kad norėjai mane pamatyti.

Jondalaras įžvelgė įtampą Darvo pečių linijoje ir nerimastingą žvilgsnį akyse. Žinojo, kad berniukas jo vengia, ir įtarė priežastį. Ilgšis nusišypsojo mėgindamas atrodyti toks kaip visada, atsipalaidavęs, tačiau neryžtingumas, pakeitęs jo paprastai šiltą švelnumą, vertė Darvą dar labiau nervintis – berniukas nenorėjo, kad jo baimės pasitvirtintų. Jondalaras taip pat ne itin džiūgavo dėl to, ką teks pasakyti. Vyras nuėmė nuo lentynos tvarkingai sulankstytą drabužį ir jį išpurtė.

– Manau, tu jau pakankamai didelis šitam, Darvai. Noriu tau jį padovanoti.

Akimirką berniuko akys užsiplieskė džiaugsmu matant zelandoniškus marškinius su įmantriais egzotiškais papuošimais, o paskui grįžo nerimas.

– Tu išeini, tiesa? – apkaltino.

– Tonolanas yra mano brolis, Darvai...

– O aš esu niekas.

– Tai netiesa. Privalai suprasti, kaip labai man rūpi, tačiau Tonolanas toks prislėgtas, kad neprotauja. Bijau dėl jo. Negaliu iš-

leisti vieno. Jei aš jo neprižiūrėsiu, tada kas? Meldžiu, pasistenk suprasti, aš nenoriu toliau eiti į rytus.

– Grįši atgal?

Jondalaras patylėjo.

– Nežinau. Negaliu pažadėti. Nežinau, kur mes eisim, kaip ilgai keliausim, – jis ištiesė marškinius. – Štai kodėl noriu tau juos padovanoti: turėsi šį tą, kas primins zelandoną. Darvai, paklausyk, visada būsi pirmas mano židinio sūnus.

Berniukas žiūrėjo į karoliukais siuvinėtą tuniką. Jo akys pritvinko ašarų, kurios grasinosi pratrūkti.

– Aš nesu tavo židinio sūnus! – surikęs jis išbėgo iš namuko.

Jondalaras norėjo leistis paskui, tačiau susitvardęs padėjo marškinius ant Darvo miego pakylos ir lėtai išėjo.

Karlonas raukėsi žiūrėdamas į žemus debesis.

– Manau, oras pasilaikys, – pasakė, – tačiau jei iš tikrųjų prapliuptų, stumkitės į krantą. Tiesa, kol praplauksit pro vartus, nedaug rasit vietų prisišvartuoti. Pasiekus lygumą kitoje vartų pusėje, Motina skils į atšakas. Nepamirškit laikytis kairės atšakos. Prieš pasiekdama jūrą, Motina pasuks į šiaurę, paskui į rytus. Netrukus už posūkio ji susilies su didele upe iš kairės – paskutiniu stambiu intaku. Už santakos tuojau ir prasideda delta – išėjimas į jūrą, – bet jums vis tiek dar liks ilgas kelias. Delta plati ir pavojinga: pelkės, liūnai, smėlio seklumos. Motina vėl skyla, paprastai į keturias, tačiau kartais ir daugiau pagrindinių atšakų ir daugybę mažyčių. Laikykitės kairės atšakos, šiaurinės. Prie šiaurinio kranto, netoli žiočių, yra mamutojų stovykla.

Šis patyręs upeivis jau buvo plaukęs tuo keliu. Jis netgi žemėje nubraižė žemėlapį, padėsiantį rasti kelią iki Didžiosios Motinos Upės pabaigos. Karlonas buvo įsitikinęs, kad kartojimas sustiprins brolių atmintį, ypač jei jiems teks paskubomis apsispręsti. Jis nesidžiaugė, kad du jauni vyrai keliaus nepažįstama upe be patyrusio vedlio, tačiau jie, tiksliau, Tonolanas nenusileido, o Jondalaras neketino išleisti jaunėlio vieno. Ilgšis bent jau turėjo šiokios tokios patirties valdant laivus.

Broliai stovėjo ant medinės prieplaukos sukrovę mantą į nedidelį laivelį, bet jų išvykimui stigo įprasto jaudulio, lydinčio tokius nuotykius. Tonolanas vyko vien todėl, kad negalėjo pasilikti, o Jondalaras mieliau būtų leidęsis priešinga kryptimi.

Tonolano užsidegimas buvo dingęs. Ankstesnį trykštantį draugiškumą pakeitė prasta nuotaika. Įprastu tapusį niūrų nusiteikimą dar paryškino ūmus būdas, dažnai sukeliantis vis didesnį nutrūktgalviškumą ir atsainų abejingumą. Pirmas rimtas ginčas tarp brolių nesibaigė smūgiais tik todėl, kad Jondalaras atsisakė kovoti. Tonolanas apkaltino vyresnėlį, kad lepina jį kaip kūdikį, reikalavo teisių į savo gyvenimą, jog nesekiotų iš paskos. Išgirdęs apie galimą Serenijos nėštumą, jis įtūžo, jog Jondalaras nusprendė palikti galbūt jo dvasios kūdikį nešiojančią moterį, kad sektų brolį į nežinomą tikslą. Primygtinai siūlė Jondalarui pasilikti ir pasirūpinti ja, kaip vyrui ir pridera.

Nors Serenija atsisakė tekėti, Jondalaras niekaip negalėjo atsikratyti jausmo, jog Tonolanas teisus. Jam nuo gimimo buvo įkalta, kad vyro pareiga, vienintelis tikslas yra suteikti paramą motinoms su vaikais, ypač moteriai, palaimintai vaiku, kuris kažkokiu paslaptingu būdu gali būti sugėręs jo dvasią. Vis dėlto Tonolanas nebūtų

pasilikęs, o Jondalaras baiminosi, jog brolis gali iškrėsti ką nors neprotinga arba pavojinga, todėl primygtinai siūlėsi jį lydėti. Įtampa tarp brolių vis dar buvo nepakeliama.

Jondalaras nelabai išmanė, kaip atsisveikinti su Serenija, kone bijojo pakelti į ją akis. Kai pasilenkė pabučiuoti, moteris šypsojosi ir, nors akys atrodė truputį paburkusios, paraudusios, neleido jose atsispindėti jausmams. Zelandonas pasidairė Darvo ir nusiminė pastebėjęs, kad tarp nusileidusiųjų į prieplauką berniuko nėra. Beveik visi kiti buvo susirinkę. Kai Tonolanas jau sėdėjo nedideliame laivelyje, Jondalaras įsiropštė ir įsitaisė galinėje sėdynėje. Pasiėmė irklą ir, kol Karlonas mėgino atrišti virvę, paskutinį kartą pakėlė akis į aukštąją terasą. Prie krašto stovėjo berniukas. Iki marškinių, kuriuos vilkėjo, jam dar teks kelerius metus paūgėti, tačiau raštai buvo aiškiai zelandoniški. Jondalaras nusišypsojo ir pamojavo irklu. Darvas mojo atsakydamas, o ilgšis šviesiaplaukis zelandonas įmerkė dvimentį irklą į upę.

Broliai nusiyrė į vidurį ir atsisuko į žmonių – draugų – sausakimšą prieplauką. Srovei nešant Jondalaras galvojo, ar dar kada pamatys šaramudojus bei kitus pažįstamus. Kelionė, prasidėjusi kaip nuotykis, jau seniai nebekėlė jaudulio, Jondalaras kone prieš savo valią buvo tempiamas vis toliau nuo namų. Ką Tonolanas tikisi rasti rytų pusėje? Kas toje pusėje laukia Jondalaro?

Didysis upės tarpeklis po pilku debesų aptrauktu dangumi atrodė pikta lemiantis. Plikos uolos kilo iš vandens gelmių ir dunksojo abipus kaip tvirtovių bokštai. Kairiame krante grublėtas pylimų iš aštrių, kampuotų akmenų reljefas driekėsi iki pat tolimų ledu padengtų smailių. Dešinėje apvalios vėjų nugairintos ir aptrupėjusios kalnų viršūnės atrodė kaip paprasčiausios kalvos, tačiau iš mažo

laivelio jų dydis baugino. Didžiuliai rieduliai ir viršūnės, perplėšę vandens paviršių, skaidė srovę keldami baltus vandens purslus.

Broliai tapo terpės, kuria keliavo, dalimi, upė ginė juos kaip nuolaužas paviršiuje ar nuosėdas tyliose gelmėse. Jie negalėjo pasirinkti greičio ar krypties, tik bandė išvengti kliūčių. Ten, kur upė išsiplėsdavo daugiau nei per mylią, bangos kilojo mažą laivelį aukštyn žemyn, ir zelandonai jautėsi bemaž kaip jūroje. Krantams priartėjus upė sulaukdavo pasipriešinimo ir būdavo juntamas energijos pokytis: srovė sustiprėdavo, tam pačiam vandens kiekiui ėmus srūti pro siaurus vartus.

Vyrams nukeliavus daugiau nei ketvirtį kelio – apie dvidešimt penkias mylias – užėjo grasus lietus su tūžmingu škvalu, kuris sukėlė tokias bangas, kad broliai baiminosi, jog jos užlies ir nugramzdins mažą medinį laivelį. Kranto nebuvo, tik šlapios stačios uolos.

– Aš galiu vairuoti, jei tu semsi vandenį, Tonolanai, – pasiūlė Jondalaras. Juodu nedaug kalbėjosi, tačiau dalis tvyrančios įtampos buvo išsisklaidžiusi sutartinai irkluojant.

Tonolanas pritvirtino savo irklą ir su ketvirtainiu mediniu samtį primenančiu ryku pabandė ištuštinti laivelį.

– Pildosi taip pat greitai, kaip aš semiu, – per petį sumurmėjo jaunėlis.

– Nemanau, kad šitokia liūtis ilgai tęsis. Jei spėsi, manau, išsisuksim, – atsakė Jondalaras, kovodamas su banguojančiais vandenimis.

Audra pagaliau nurimo ir, nors lydimi grėsmingų debesų, visą kelią pro tarpeklį broliai plaukė be nutikimų.

Kaip palengvėja atsisegus veržiantį diržą, pritvinkusi murzglina upė išsiliejo pasiekusi lygumas. Atšakos supo gluosniais ir

nendrėmis apaugusias saleles: tai buvo puikiausios vietos perėti gervėms ir garniams, pailsėti praskrendančioms žąsims, antims bei nesuskaitomai daugybei kitų paukščių.

Pirmą naktį broliai įkūrė stovyklą kairėje pakrantėje, lygioje žole apaugusioje prerijoje. Alpinės viršukalnės buvo atsitraukusios nuo upės, tačiau suapvalėję kalnai dešiniame krante kreipė Didžiąją Motiną Upę į rytus.

Jondalaras su Tonolanu į kelionės rutiną įsijautė taip greitai, kad, regis, nė nebūtų sustoję visiems metams ir praleidę juos pas šaramudojus. Vis dėlto kažkas buvo pasikeitę. Buvo dingęs nerūpestingas nuotykio potyris siekiant viską, kas plyti aplink, palenkti atradimo džiaugsmui. Atvirkščiai, Tonolano noras keliauti toliau buvo atskiestas neviltimi.

Jondalaras dar kartą pamėgino prikalbinti brolį sukti atgal, tačiau sukėlė tik piktą ginčą. Daugiau prie to nebegrįžo. Vėliau jie keitėsi tik būtina informacija. Jondalarui teliko viltis, kad laikas apmalšins Tonolano sielvartą, vieną dieną šis nuspręs grįžti namo ir vėl įsitraukti į gyvenimą. Iki tol Jondalaras buvo pasiryžęs likti su broliu.

Mažame laivelyje broliai upe keliavo gerokai greičiau nei būtų pėdinę pakrante. Pasikinkę srovę jie lengvai skriejo pirmyn. Kaip Karlonas ir nusakė, upė suko į šiaurę, kai pasiekė senovinių kalnų, kur kas senesnių nei jauni kalnai, aplink kuriuos didžioji upė sruvo, liekanų užtvarą. Garbaus amžiaus nukamuoti kalnai įsiterpė tarp upės ir vidinės jūros, kurią tėkmė stengėsi pasiekti.

Nesuglumusi upė ėmė ieškoti kito kelio. Bandymas pasukti šiauriau pasiteisino, tačiau tik galiausiai upei vėl pasukus į rytus, dar viena didelė srovė atidavė savąjį vandens ir nešmenų indėlį

pernelyg apsunkusiai Didžiajai Motinai Upei. Kai kelyje nebeliko kliūčių, ji nebesutilpo vienoje vagoje. Nors dar buvo likusios daugybė mylių, Motina suskilo į daugybę atšakų ir sudarė vėduoklės formos deltą.

Tai buvo tikra klampynė, jūros vandens užliejama žemuma su nesaugiomis mažomis salelėmis. Kai kurios jų suneštos išlikdavo kelerius metus – pakankamai ilgai, kad nedideli medeliai suleistų žemyn plonytes šaknis ir būtų nušluoti staigaus sezoninio potvynio ar ardančio jūros protėkio. Keturios didžiosios atšakos – priklausomai nuo metų laiko ir atsitiktinumo – plūdo iki pat jūros, tačiau jų vaga buvo nenuolatinė. Be jokios akivaizdžios priežasties vanduo staiga galėdavo pasukti iš gilios išdobtos vagos nauju keliu plėšdamas krūmus bei palikdamas minkšto drėgno smėlio daubas.

Didžioji Motina Upė – tūkstantis aštuoni šimtai mylių ir du ledynais padengti kalnagūbriai vandens – buvo jau beveik pasiekusi tikslą, tačiau šimtai kvadratinių mylių purvo, dumblo, smėlio ir vandens deltoje buvo pati pavojingiausia visos upės atkarpa.

Giliausia iš kairių atšakų nebuvo sunku plaukti. Srovė nešė mažą rąstų laivelį staigiu posūkiu į šiaurę ir netgi paskutinis stambus intakas nustūmė juos į srovės vidurį. Vis dėlto broliai nesitikėjo, kad tėkmė skils į atšakas taip greitai. Dar nė nesusigaudę jau buvo nunešti į viduriniąją.

Jondalaras buvo įgijęs ženklios patirties valdyti mažą laivelį, ir Tonolanas tai sugebėjo, bet jie toli gražu nebuvo tokie įgudę, kaip patyrę laivininkai ramudojai. Broliai mėgino apgręžti luotą, atsitraukti prieš srovę ir pasukti į tinkamą atšaką. Būtų buvę geriau, jei būtų pakeitę irklavimo kryptį – laivagalio forma ne taip smarkiai

skyrėsi nuo priešakio, – tačiau apie tai jie nepagalvojo. Atsidūrus skersai srovės, Jondalaras ėmė šūkauti Tonolanui nurodymus, kaip pasukti priešakį ir Tonolanas ėmė nekantrauti. Upė nešėsi didelį rąstą su plačiu šaknynu – sunkų, vandenyje įmirkusį, panirusį giliai po vandeniu, – kuris šlavė viską savo kelyje. Vyrai pamatė jį per vėlai.

Stipriai traškėdamas dantytas milžiniško rąsto galas, aptrupėjęs ir pajuodęs ten, kur kitados buvo trenkęs žaibas, tvojo į plonasienio luoto bortą. Pro šone pramuštą skylę paplūdęs vanduo greitai gramzdino mažą kanoją. Užgriuvus netikėtai kliūčiai, viena ilga šaknis, išsikišusi vos žemiau vandens paviršiaus, dūrė Jondalarui į šonkaulius ir parvertė be kvapo. Kita vos nepataikė į akį Tonolanui ir paliko ilgą randą skersai skruosto.

Staiga panirę į šaltą vandenį Jondalaras su Tonolanu įsikabino į kerplėšą ir nusiminę stebėjo, kaip keli burbulai kyla ten, kur mažasis laivelis su visa saugiai pritvirtinta manta grimzta į dugną.

Tonolanas girdėjo, kaip brolis kriokia iš skausmo.

– Kaip jautiesi, Jondalarai?

– Šaknis smeigė į šonkaulius. Truputį skauda, bet tikriausiai nieko rimta.

Jondalarui lėtai sekant iš paskos, Tonolanas pradėjo stumtis palei kerplėšą, tačiau srovė vis stūmė juos su kitomis nuolaužomis atgal į rąstą. Staiga išvarta užkliuvo už seklumos. Srovė, plūsdama aplink ir pro atvirą šaknų tinklą, stūmė viską, kas buvo patekę po apačia, ir priešais Jondalarą iškilo išpampęs šiaurinio elnio lavonas. Kęsdamas skausmą šone vyras ėmė trauktis iš kelio. Išsilaisvinę iš rąsto broliai nuplaukė į siaurą salelę atšakos viduryje. Joje sviro keli jauni gluosniai, tačiau jie buvo nestabilūs ir neilgtrukus turėjo

būti nuplauti. Medžiai prie krašto buvo pusiau panirę, užlieti, be žalių pavasarinių pumpurų ant šakelių ir, šaknims atsipalaidavus, kai kurie jau linko virš plūstančios srovės. Vietoj žemės buvo klampi pelkė.

– Manau, turėtume plaukti toliau ir paieškoti sausesnės vietos, – pasiūlė Jondalaras.

– Tau baisiai skauda ir neaiškink man kitaip.

Jondalaras pripažino, kad kiek nepatogu.

– Vis dėlto čia pasilikti negalime, – pridūrė.

Broliai sušoko į šaltą vandenį kitoje salelės pusėje. Srovė buvo greitesnė, nei tikėjosi, ir, kol pasiekė sausą žemę, pasroviui buvo nunešti gerokai toliau. Abu buvo pavargę, sušalę, tad nusivylė pamatę, jog atsidūrė tik ant dar vienos siauros salelės. Platesnės, ilgesnės ir kiek aukštesnės nei upės lygis, tačiau tižios, be jokio sauso medžio.

– Čia laužo nesusikursime. Turime traukti toliau, – pasakė Tonolanas. – Kur Karlonas minėjo esant mamutojų stovyklą?

– Šiauriniame deltos pakraštyje, prie jūros, – atsakė Jondalaras ir ilgesingai pažvelgė ta kryptimi. Skausmas šone vis stiprėjo ir jis nebuvo tikras, ar pajėgs perplaukti dar vieną atšaką. Tematė srūvančius vandenis, susiraizgiusius nuolaužų telkinius ir kelis medžius, ženklinančius atsitiktinę salelę. – Nė nenutuokiu, ar toli.

Juodu nuklampojo per purvą į šiaurinę siauros žemės juostelės pusę ir pasinėrė į šaltą vandenį. Jondalaras pasroviui pastebėjo medžių guotą ir pasuko jo link. Sunkiai alsuodami broliai vargais negalais išsvirduliavo ant pilkšvo smėlėto kranto kitoje atšakos pusėje. Nuo ilgų plaukų vanduo sruvo upeliais, odiniai drabužiai buvo kiaurai permirkę.

Vėlyvos popietės saulė, prasiskverbusi pro dangų aptraukusių debesų properšą, viską padengė auksiniu švytėjimu, tačiau ne kaži kiek tešildė. Staigus gūsis iš šiaurės atnešė šaltį, kuris netruko prasiskverbti pro šlapius drabužius. Kol judėjo, jiems buvo šilta, bet pastangos sekino ir jėgas, ir vidinės šilumos išteklius. Broliai drebėjo vėjyje, paskui nudūlino į abejotiną retų alksnių užuovėją.

– Įsirenkime čia stovyklą, – pasiūlė Jondalaras.

– Dar šviesu. Aš verčiau judėčiau toliau.

– Kol pasirūpinsim pastoge ir pamėginsim įkurti laužą, jau bus tamsu.

– Jei nesustosim, gali būti, kad prieš sutemstant prieisim mamutojų stovyklą.

– Tonolanai, nemanau, jog įstengsiu.

– Ar labai blogai? – pasiteiravo Tonolanas ir brolis pasikėlė tuniką. Žaizda ant jo šono buvo pakeitusi spalvą aplink kraujuojantį plyšį, kurį dengė vandenyje išbrinkęs audinys. Matė, kad oda pradurta, paskui suabejojo, ar nesulaužytas šonkaulis.

– Neatsisakyčiau poilsio ir ugnies.

Broliai aprėpė plačią sūkuriuojančio murzglino vandens, nepastovių seklumų ir gausios netvarkingos augmenijos erdvę. Susiraizgiusios medžių šakos, prisitvirtinusios prie sudžiūvusių kamienų ir srovės prievarta traukiamos jūros link, strigo visur, kur tik rasdavo atramą kintančiame dugne. Stabilesnėse salelėse tolumoje buvo įsitvirtinę keli guotai žaliuojančių medžių ir krūmų.

Nendrės bei pelkių žolės augo visur, kur tik galėjo suleisti šaknis. Gretimais trijų pėdų aukščio viksvos, kurių susiraizgę kuokštai atrodė tvirtesni nei buvo iš tikrųjų, ūgiu prilygo tiesiems kardo formos nendrių lapams, augantiems tarp susivėlusių vos colio

aukščio vikšrių. Pelkėje prie vandens krašto dešimties pėdų asiūkliai ir nendrės aukščiu gerokai pranoko žmogų. Kur kas augesnės nei įprasta tvirtalapės paprastosios nendrės su purpurinių šluotelių viršūnėmis vietomis siekė trylika ir daugiau pėdų.

Vyrams buvo likę tik vilkimi drabužiai. Nugrimzdus laivui jie neteko visko, netgi kuprinių, su kuriomis iškeliavo iš namų. Tonolanas buvo perėmęs šamudojų aprangą, Jondalaras vilkėjo ramudojišką atmainą, tačiau pasimurkdęs upėje ir susitikęs plokščiagalvius, kapšelį su įrankiais laikė prisirišęs prie juosmens. Už tai dabar jautėsi dėkingas.

– Pažiūrėsiu, gal yra pakankamai sausų švendrų stiebų, kad tiktų ugnies grąžtui, – pasakė Jondalaras, stengdamasis nekreipti dėmesio į skausmą šone. – Pasidairyk, gal aptiksi kur sausos medienos.

Švendrai pravertė labiau nei vien seni sumedėję jų stiebai ugnies grąžtui. Ilgus lapus perpynus per alksnių giraitės „rėmą" išėjo pašiūrė, kuri padėjo sulaikyti ugnies šilumą. Žalios viršūnėlės ir jaunos šaknys, pakeptos ant anglių kartu su saldžiais ajerų šakniagumbiais bei povandeninėmis lūnmeldžių dalimis, buvo gana gardi užkanda. Jaunų alksnių kamienai, nusmailinti ir sviesti su alkano vyro tikslumu, suteikė galimybę ant laužo išsikepti porą ančių. Paskui iš minkštų lūnmeldžių stiebų vyrai pasidarė lanksčius demblius, jais padidino pastogę ir apsivyniojo patys, kol džiūvo drabužiai. Vėliau ant tų demblių užmigo.

Jondalaras miegojo prastai. Šonas buvo skausmingas ir jautrus ir vyras suprato, kad viduje kažkas negerai, tačiau apie sustojimą dabar negalima buvo galvoti. Pirmiausia reikėjo atsidurti ant kietos žemės.

Ryte broliai su plačiu tinkliniu maišu, nupintu iš švendrių lapų, alksnio šakelių bei juostuotos žievės virvelių, susižvejojo žuvį, tada ugnies įkūrimo reikmenis, lanksčius krepšius suvyniojo į miego demblius, surišo virvėmis, užsivertė ant nugarų ir leidosi į kelią nešini ietimis. Tai buvo tik lazdos užaštrintais galais, tačiau tiekė vienos rūšies maistą, o žvejybos krepšiai – kitą. Išgyvenimas priklausė ne tiek nuo priemonių, kiek nuo žinių.

Brolių nuomonė, kuria kryptimi eiti, truputį skyrėsi. Tonolanas tikėjo, kad jie jau kirto deltą, ir norėjo eiti į rytus, jūros link. Jondalaras manė esant teisinga eiti į šiaurę, nes buvo tikras, jog teks kirsti dar vieną upės atšaką. Juodu rado kompromisą – patraukė į šiaurės rytus. Jondalaras pasirodė buvęs teisus, nors daug labiau būtų apsidžiaugęs, jei būtų klydęs. Apie vidudienį broliai pasiekė šiauriausią didžiosios upės atšaką.

– Laikas pasiplaukioti, – pastebėjo Tonolanas. – Ar pajėgsi?

– O turiu pasirinkimą?

Jie patraukė prie vandens, paskui Tonolanas sustojo.

– Kodėl mums neprisirišus drabužių prie rąsto kaip anksčiau? Tada nereikės jų džiovinti.

– Nežinau, – dvejojo Jondalaras. Su drabužiais, netgi šlapiais, būtų šilčiau, bet Tonolanas, nors jo balsas išdavė nusivylimą ir susierzinimą, stengėsi būti protingas, todėl Jondalaras paklusniai truktelėjo pečiais: – Gerai, jei taip nori.

Šaltame drėgname ore stovėti nuogiems buvo šalta. Jondalaras gundėsi įrankių kapšelį apsirišti aplink nuogą juosmenį, tačiau Tonolanas jau buvo jį įsukęs į savo tuniką ir viską tvirtino prie suieškoto rąsto. Nepridengta oda vanduo atrodė šaltesnis. Kai Jondalaras paniręs pabandė plaukti, sukando dantis, kad nesuriktų,

bet vanduo apmalšino skausmą. Plaukdamas jis saugojo šoną, tad atsiliko nuo brolio, nors Tonolanas ir stūmė rąstą.

Išropojus iš vandens ir atsistojus ant seklumos pasirodė jų pirminis tikslas – Didžiosios Motinos Upės pabaiga. Buvo matyti vidinės jūros vandenys, tačiau akimirkos jaudulio nebebuvo justi. Kelionė buvo praradusi tikslą, upės pabaiga daugiau nebebuvo siekiamybė. Taip pat broliai dar nežengė ant tvirtos žemės, dar nebuvo kirtę deltos. Sekluma, ant kurios stovėjo, kitados buvo atšakos viduryje, vaga buvo pasikeitusi. Jiems dar teks pereiti tuščią upės taką.

Aukštas medžiais apaugęs krantas su atviromis šaknimis, kabalduojančiomis apačioje, kur kadaise jas nuplovė greita srovė, kvietė iš kitos ištuštėjusios atšakos pusės. Vaga buvo pasikeitusi neseniai. Viduryje dar tyvuliavo vanduo, augmenija vos buvo pradėjusi leisti šaknis. Vis dėlto vabzdžiai jau buvo radę užsistovėjusius telkinukus, o moskitų spiečiai aptiko du žmones. Tonolanas nurišo nuo rąsto drabužius.

– Vis tiek turėsime pereiti štai per tas balas, o krantas atrodo purvinas. Palaukim, kol pereisim, tada apsirengsim.

Jondalaras pritardamas linktelėjo – jam pernelyg skaudėjo, kad ginčytųsi. Atrodo, plaukdamas kažką pasitempė ir dabar sunkiai išstovėjo stačias.

Leisdamasis švelniu nuolydžiu, kuris kadaise buvo šlaitas, vedantis nuo kranto į upės atšaką, Tonolanas užmušė uodą.

Jiems ne kartą buvo sakyta: „Niekada neatsuk nugaros upei, visada ją tinkamai įvertink." Nors Didžioji Motina Upė ir buvo trumpai pasitraukusi, atšaka vis dar priklausė jai. Vis tiek ji buvo palikusi vieną ar kelias staigmenas. Į jūrą buvo nešama milijonai

tonų dumblo, kuris kasmet padengdavo daugiau nei tūkstantį kvadratinių mylių deltos. Ištuštėjusi atšaka, per potvynius užtvindoma iš jūros, tapo įmirkusia užliejama pelke su apgailėtinu drenažu. Nauja žalia žolė ir nendrės buvo suleidusios šaknis šlapiame nuosėdiniame molyje.

Abu vyrai slidinėjo ir klimpo ant smulkiai grūdėto lipnaus purvo skardžio, o pasiekus lygų pagrindą jis pradėjo siurbti basas jų kojas. Tonolanas nuskubėjo pirmyn pamiršęs, kad Jondalaras negali minti įprastais plačiais žingsniais. Paeiti vyresnėlis galėjo, tačiau leidžiantis slidžiu šlaitu skaudėjo žaizdą. Jondalaras rūpestingai rinkosi kelią jausdamasis truputį kvailai, jog nuogas styrina per pelkę, piršdamas švelnią odą alkaniems zvimbalams. Tonolanas taip nusiskubino, kad Jondalaras jau ruošėsi jam šūktelėti, bet kaip tik tą akimirką, kai pakėlė galvą, išgirdo brolio pagalbos šauksmą ir pamatė jį smingantį. Pamiršęs skausmą Jondalaras leidosi pirmyn. Jį sukaustė baimė, pamačius Tonolaną besikepurnėjantį slanksmėlyje.

– Tonolanai! Motina Didžioji! – rėkė Jondalaras, bėgdamas artyn.

– Nelįsk! Tave irgi gali įtraukti! – Mėgindamas išsilaisvinti iš klampynės Tonolanas tik grimzdo vis giliau.

Jondalaras kaip paklaikęs dairėsi ko nors, kas padėtų Tonolanui išsikepurnėti. „Marškiniai! Galėčiau mesti jam galą“, – pagalvojo, paskui prisiminė, jog tai neįmanoma. Ryšulio su drabužiais nebuvo. Papurtęs galvą jis pamatė sudžiuvusį seno medžio kelmą, pusiau palaidotą purve, ir nubėgo pažiūrėti, gal pavyktų atlaužti vieną šaknų, tačiau visos tinkamos jau seniai buvo nudraskytos niršioje kelionėje pasroviui.

– Tonolanai, kur drabužių ryšulys? Man reikia ko nors tau ištraukti!

Neviltis Jondalaro balse turėjo nepageidaujamą poveikį. Ji prasiskverbė pro Tonolano paniką ir priminė sielvartą. Jaunėlį užvaldė ramus susitaikymas.

– Jondalarai, jei Motina nori mane pasiimti, tegu.

– Ne! Tonolanai, ne! Nevalia šitaip pasiduoti. Negali štai taip mirti. O, Motina, Didžioji Motina, neleisk jam žūti! – Jondalaras susmuko ant kelių ir kaip ilgas ištiesė ranką.

– Paimk mano ranką, Tonolanai, meldžiu, kibkis, – ėmė prašyti.

Jaunėlį nustebino brolio balse suskambęs sielvartas, skausmas ir kažkas daugiau, ką anksčiau buvo pastebėjęs tvykstelint tik kartkartėmis. Tą akimirką jis suprato, jog brolis jį myli, myli taip, kaip Jetamiją. Ne vienodai, bet taip pat stipriai. Tonolanas suvokė tai instinktyviai, intuityviai ir siekdamas ištiestos rankos suprato, kad, jei ir neišsikepurnės iš klampynės, bent jau paspaus broliui ranką.

Tonolanas to nežinojo, tačiau liovęsis kovoti jis nebegrimzdo taip greitai. Ėmęs siekti brolio rankos atsidūrė horizontalesnėje padėtyje, perskirstė svorį ant vandens prisisotinusio, laisvo, dumbluoto smėlio lyg plūduriuotų vandenyje. Tiesė ranką, kol juodu susilietė pirštais. Jondalaras dar per colį pasislinko pirmyn, kol galėjo tvirtai sugriebti brolį.

– Štai taip! Laikykis! Mes ateinam! – šūktelėjo kažkas mamutojų kalba.

Jondalaras ėmė tankiai kvėpuoti, įtampa pratrūko. Jis suprato drebąs, tačiau tvirtai laikė Tonolaną. Po kelių akimirkų Jondalarui buvo perduota virvė, kad galėtų aprišti broliui rankas.

– Dabar atsipalaiduok, – buvo pamokytas Tonolanas. – Išsitiesk lyg plauktum. Moki plaukti?

– Taip.

– Gerai! Gerai! Tu pailsėk, mes ištrauksim.

Rankos patraukė Jondalarą nuo slanksmėlio krašto ir netrukus Tonolanas buvo ištrauktas. Tuomet jie visi sekė paskui moterį, kuri badė žemę ilga kartimi, kad išvengtų kitų karstinių įdubų. Regis, tik pasiekus tvirtą žemę ji pastebėjo, jog abu vyriškiai visiškai nuogi.

Gelbėjimui vadovavusi moteris atsistojo ir ėmė atidžiai juos nužiūrinėti. Ji buvo didelė, ne tiek aukšta ar apkūni, kiek stambi ir tvirta – vien išvaizda pelnė pagarbą.

– Kodėl jūs ničnieko nevilkite? – paklausė galų gale. – Kodėl abudu keliaujate nuogi?

Jondalaras su Tonolanu nudelbė akis į nuogus, purvu apskretusius savo kūnus.

– Patekome ne į tą atšaką, paskui į mūsų valtį trenkėsi rąstas, – pradėjo Jondalaras. Jis jautėsi nepatogiai, nepajėgdamas išstovėti tiesiai.

– Kai išsidžiovinom drabužius, pamaniau, plaukti kuo puikiausiai galime be jų, o paskui reikėjo eiti per purvą. Aš juos nešiau priekyje, nes Jondalaras sužeistas ir...

– Sužeistas? Vienas jūsų sužeistas? – pertraukė moteris.

– Mano brolis, – pasakė Tonolanas. Jaunėliui priminus, Jondalaras iš tikrųjų pajuto geliamą, tvinksintį skausmą.

Moteris pastebėjo, kad jis išblyškęs.

– Mamuta turi jį apžiūrėti, – pasakė vienam nepažįstamųjų. – Jūs ne mamutojai. Kur išmokot kalbėti?

– Iš mamutojės, kuri gyvena su šaramudojais, mano giminaičiais, – atsakė Tonolanas.

– Tolijos?

– Taip. Jūs ją pažįstat?

– Ji ir mano giminaitė. Pusbrolio dukra. Jei esate jos giminaičiai, su manimi taip pat giminiuojatės, – pasakė moteris. – Aš – Bresija iš mamutojų, Gluosnių stovyklos vadė. Sveiki atvykę.

– Aš – Tonolanas iš šaramudojų. Čia mano brolis Jondalaras iš zelandonų.

– Zelandonų? – pakartojo nežinomą žodį Bresija. – Negirdėjau apie tokius žmones. Jei jūs broliai, kodėl tu šaramudojas, o jis... zelandonas? Brolis atrodo nekaip, – tarusi ji staigiai nutraukė tolesnį aptarinėjimą ir atidėjo tinkamesniam laikui. Paskui pasakė palydovui: – Padėk jam. Nesu tikra, ar galės paeiti.

– Manau, sugebėsiu, – patikino Jondalaras ir staiga apsvaigo iš skausmo, – jei nelabai toli.

Jondalaras jautėsi dėkingas, kai vienas mamutojų paėmė jį už alkūnės, o Tonolanas parėmė iš kitos pusės.

– Jondalarai, jau seniai būčiau išėjęs, jei nebūtum privertęs manęs pažadėti palaukti, kol pasveiksi, kad galėtum keliauti kartu. Aš išeinu. Manau, tau derėtų keliauti namo, tačiau nenoriu ginčytis.

– Kodėl nori eiti į rytus, Tonolanai? Juk pasiekei Didžiosios Motinos Upės galą. Berano jūra štai ten. Kodėl dabar negrįžus namo?

– Aš neisiu į rytus, keliausiu į šiaurę. Bresija sakė, kad visi netrukus trauks į šiaurę medžioti mamutų. Aš eisiu pirmas iki kitos

mamutojų stovyklos. Neisiu namo, Jondalarai. Ketinu klajoti, kol Motina mane pasiims.

– Nekalbėk šitaip! Skamba, lyg norėtum mirti! – užriko Jondalaras ir akimirksniu pasigailėjo pabijojęs, kad paprasčiausia užuomina nepaverstų to tiesa.

– O ką, jei ir taip? – nenusileido Tonolanas. – Dėl ko aš turiu gyventi... be Jetamijos? – Jam kvapas strigo gerklėje ir vardas išsprūdo kartu su tylia rauda.

– Dėl ko tu gyvenai prieš ją sutikdamas? Esi jaunas, Tonolanai. Tavęs laukia ilgas gyvenimas. Naujos vietos, nauji reginiai. Suteik sau progą sutikti kitą moterį, tokią kaip Jetamija, – meldė Jondalaras.

– Tu nesupranti. Niekada nebuvai pamilęs. Nėra kitos tokios kaip Jetamija.

– Tad ketini eiti paskui ją į dvasių pasaulį ir nusitempti mane kartu! – Nenorėjo to sakyti, tačiau jei vienintelis būdas išlaikyti brolį gyvą yra pažadinti jam kaltę, tebūnie.

– Niekas neprašo, kad mane sekiotum! Kodėl tau nesukus namo ir nepalikus manęs vieno?

– Tonolanai, visi sielvartauja praradę mylimus žmones, bet nesiruošia paskui juos į kitą pasaulį.

– Kada nors ir tau taip nutiks, Jondalarai. Taip pamilsi moterį, kad verčiau seksi į dvasių pasaulį nei gyvensi be jos.

– Jei būtum mano vietoje, ar leistum man išeiti vienam? Jei prarasčiau ką nors baisiai mylimą ir norėčiau mirti, ar mane paliktum? Pasakyk man, brolau. Pasakyk, kad išeitum namo, jei mirtinai sirgčiau iš sielvarto.

Tonolanas nudelbė žvilgsnį, paskui pažvelgė į sunerimusias mėlynas brolio akis.

– Ne, tikriausiai nepalikčiau tavęs, jei manyčiau, jog mirtinai sergi iš sielvarto. Žinai, didysis brolau, – jis pabandė nusišypsoti, tačiau tik perkreipė sielvarto nukamuotą veidą, – jei aš nusprendžiau keliauti visą likusį gyvenimą, nereikia amžinai manęs sekioti. Kelionės tau jau mirtinai įgriso. Kartais privalu grįžti namo. Pasakyk man, jei aš trokščiau eiti namo, o tu prieštarautum, juk norėtum, kad eičiau, tiesa?

– Taip, norėčiau, jog išvyktum. Dabar taip pat noriu, kad tu trauktum namo. Ne dėl mano ir ne dėl tavo norų. Tau reikia savo urvo, Tonolanai, savos šeimos, žmonių, kuriuos visą gyvenimą pažįsti ir kurie tave myli.

– Tu nesupranti. Štai čia mes ir skiriamės. Devintasis Zelandonijos urvas yra ir visada bus tavo namai. Maniškiai yra ten, kur panorėsiu juos susikurti. Dabar aš tiek pat šaramudojas, kiek anksčiau buvau zelandonas. Ką tik palikau savo urvą ir žmones, kuriuos mylėjau lygiai taip stipriai, kaip Zelandonijos šeimą. Tai nereiškia, kad man nerūpi, ar Joharanas jau turi prie savo židinio vaikų, ar Folara užaugo tokia graži, kokia, mano manymu, turėjo. Norėčiau Vilomarui papasakoti apie mūsų kelionę ir išsiaiškinti, kur jis pats ketina traukti. Vis dar prisimenu, kaip džiaugdavausi jam grįžus iš kelio. Klausiausi jo pasakojimų ir svajojau apie klajones. Prisimeni, kaip jis visuomet ko nors parnešdavo visiems? Man, Folarai ir tau. Taip pat visada ką nors gražaus mamai. Grįždamas, Jondalarai, parnešk jai ką nors dailaus.

Vardijant šeimos narius Jondalarą užliejo skaudūs prisiminimai.

– Kodėl tau neparnešus jai ko nors, Tonolanai? Nejau manai, kad mama nenori vėl tavęs pamatyti?

– Mama žinojo, jog negrįšiu. Kai ruošėmės eiti, ji pasakė: „Geros kelionės“, o ne: „Iki pasimatymo“. Ji nusiviltų, jei negrįžtum, tikriausiai net labiau nei nusiviltų Marona.

– Kodėl ji labiau nusimintų dėl manęs nei dėl tavęs?

– Aš – Vilomaro židinio sūnus. Manau, mama žinojo, kad būsiu keliautojas. Gal jai tai ir nepatinka, bet ji supranta. Motina supranta visus sūnus – štai kodėl po savęs vadu paskyrė Joharaną. Žino, jog Jondalaras yra zelandonas. Jei būtum leidęsis į kelionę vienas, ji žinotų, kad parkeliausi, tačiau išėjai su manimi, o aš grįžti nesiruošiau. Išeidamas to dar nežinojau, o ji, regis, suprato. Mama norėtų, kad grįžtum, – juk esi Dalanaro židinio sūnus.

– Koks skirtumas? Jie jau seniai perkirto mazgą. Susitikę per vasaros susirinkimus, tėra draugai.

– Dabar gal tik draugai, tačiau žmonės tebekalba apie Martoną ir Dalanarą. Tikriausiai jų meilė buvo ypatinga, jei taip ilgai neužsimiršta, o tu esi viskas, ką mama gali prisiminti: sūnus, pagimdytas Dalanaro židiniui, jo dvasios vaikas. Visi tą žino, tu toks panašus į jį. Privalai grįžti. Pritampi ten, motina tai žino, tu taip pat. Pažadėk, kad kurią dieną grįši, brolau.

Jondalarui nebuvo lengva pažadėti. Ar toliau keliautų su broliu, ar nuspręstų grįžti be jo, atiduotų daugiau nei norėjo prarasti. Niekaip nepasižadėjęs vis dar jautėsi turįs ir viena, ir kita. Pažadas grįžti reiškė, kad brolio kartu nebebus.

– Pažadėk, Jondalarai.

Kokį protingą prieštaravimą jis galėjo sugalvoti?

– Pažadu, – nusileido. – Grįšiu namo. Kurią dieną.

– Beje, didysis brolau, – šypsodamasis tarė Tonolanas, – kas nors turi jiems pasakyti, kad atsibeldėme iki Didžiosios Motinos Upės pabaigos. Manęs ten nebus, todėl teks tau.

– Kodėl gi tau ten nebūti? Galėtum eiti su manimi.

– Manau, prie upės Motina būtų mane pasiėmusi, jei nebūtum jos permaldavęs. Žinau, negaliu priversti tavęs suprasti, bet jaučiu, kad netrukus ji manęs ateis, ir noriu paklusti.

– Tyčia ieškosi pražūties?

– Ne, didysis brolau, – nusišypsojo Tonolanas. – Tyčia neieškosiu. Paprasčiausiai jaučiu, kad Motina ateis. Žinok, aš pasiruošęs.

Jondalaras jautė, kaip viduje sukietėja mazgas. Po nelaimingo atsitikimo su slanksmėliu Tonolanas buvo fatališkai įsitikinęs, kad netrukus mirs. Jis šypsojosi, tačiau tai nebebuvo panašu į ankstesnį vypsnį. Jondalaras vietoje šito ramaus susitaikymo verčiau būtų rinkęsis pyktį. Brolis neteko kovingumo, dingo jo troškimas gyventi.

– Nemanai, jog esame šiek tiek skolingi Bresijai ir Gluosnių stovyklai? Jie duoda mums maisto, drabužių, ginklų – visko. Ketini tai paimti ir nieko nepasiūlyti mainais? – Jondalaras norėjo priversti brolį pykti, suprasti, jog šis tas dar liko. Jautėsi apgaule suviliotas pažadėti, kad išlaisvintų brolį nuo galutinio įsipareigojimo. – Tu toks įsitikinęs, jog Motina skyrė tau būtent tokią lemtį, kad lioveisi galvoti apie ką kita, išskyrus save! Tik Tonolanas, teisybė? Niekas daugiau nesvarbu.

Tonolanas šypsojosi. Jis suprato Jondalaro pyktį ir negalėjo jo kaltinti. Kaip pats būtų jautęsis, jei Jetamija būtų žinojusi, kad netrukus mirs, ir būtų jam pasakiusi?

– Jondalarai, noriu tau šį tą pasakyti. Mes artimi...

– Vis dar?

– Žinoma, juk su manimi gali atsipalaiduoti. Nereikia visą laiką būti tokiam tobulam. Visada maloniam ir dėmesingam...

– Taip, aš toks šaunus, jog Serenija net nepanoro už manęs tekėti, – atkirto jis su karčiu sarkazmu.

– Moteris suprato, kad tu išeisi, ir nenorėjo būti dar labiau įskaudinta. Jei būtum paprašęs jos anksčiau, būtų už tavęs tekėjusi. Jei būtum ją vos vos spustelėjęs, būtų sutikusi – netgi žinodama, jog jos nemyli. Pats jos nenorėjai, Jondalarai.

– Tai kaip gali sakyti, kad aš toks tobulas? Didžioji Doni, Tonolanai, norėjau ją mylėti.

– Žinau, jog norėjai. Iš Jetamijos šio to išmokau ir noriu, kad tu žinotum. Norėdamas pamilti, negali visko valdyti, turi atsiverti, rizikuoti. Kartais skaudės, tačiau be to nebūsi laimingas. Tavo vienintelė gali būti ne tokia moteris, kokią tikiesi įsimylėti, bet tai nesvarbu, branginsi ją būtent tokią, kokia yra.

– Buvo smalsu, kur judu nulindot, – artėdama prie brolių tarė Bresija. – Planuoju surengti nedidelę atsisveikinimo šventę, jei judu apsisprendėte keliauti.

– Jaučiuosi skolingas, Bresija, – tarė Jondalaras. – Jūs manimi rūpinotės, visko mums davėt. Nemanau, kad dera išvykti niekaip neatsilyginus.

– Tavo brolis padarė daugiau negu pakankamai. Kol tu sveikai, jis kasdien medžiojo. Gal pernelyg dažnai rizikavo, tačiau šitas medžiotojas gimęs po laiminga žvaigžde. Jūs tikrai neskolingi.

Jondalaras dirstelėjo į jaunėlį, o tas vis dar šypsojosi.

19

Pavasaris slėnyje prasiveržė akį rėžiančiomis spalvomis, iš kurių dominavo skaisčiai žalia, tačiau toks ankstyvas protrūkis gąsdino Ailą ir slopino įprastą džiaugsmą atėjus pavasariui. Pavėlavusi žiema buvo sunki: prisnigo daugiau nei įprastai. Ankstyvo pavasario potvynis išnešė tirpsmą su nirčiu įtūžiu.

Išsiveržusi iš siauro aukštupio tarpeklio srovė spriegė į iškišą sieną su tokia jėga, kad supurtė urvą. Vandens lygis vos nepasiekė atbrailos. Aila nerimavo dėl Yhaha. Jei reikės, ji galės užsikeberioti į stepes, tačiau kopti palvei, ypač tokiai kumelingai, buvo per statu. Jaunoji moteris kelias dienas neramiai stebėjo, kaip verdantis įniršiu upelis praūžęs sieną ropščiasi vis aukščiau, paskui verčiasi kamuoliais ir sukasi aplink išorinį kraštą. Buvo užlieta pusė slėnio, o krūmai palei įprastą mažosios upės kursą buvo visiškai panardinti.

Per patį potvynio šėlsmą Aila viduryje nakties pabudo nuo smūgio, paskui išgirdo duslų eižėjimą, tarsi griaustinį, sklindantį iš apačios. Ji suakmenėjo. Kas tai buvo, nesužinojo, kol potvynis neatslūgo. Į sieną trenkęsis didelis riedulys pasiuntė bangas per urvo akmenis. Nuo smūgio atlūžo gabalas akmeninės užtvaros ir nemaža sienos dalis griuvo skersai srovės.

Priversta susirasti naują kelią aplink kliūtį, srovė pakeitė vagą. Pralauža sienoje tapo patogiu aplinkkeliu, tačiau susiaurėjo pakrantė. Buvo nuplauta didelė dalis susikaupusių kaulų, medienos ir pakrantės akmenų. Pats riedulys, kuris atrodė sudarytas iš tos pačios uolienos kaip tarpeklis, įsitvirtino netoli sienos.

Nors uolos persitvarkė, o medžiai bei krūmai buvo iškelti, pasidavė tiktai silpniausieji. Daugiamečiai augalai ėmė stiebtis iš prigijusių šaknų, nauji ūgliai užpildė visas tuščias nišas. Augmenija netrukus uždengė šviežias, ką tik atsivėrusias uolų bei dirvos žaizdas ir suteikė joms pastovumo iliuziją. Ką tik pasikeitęs kraštovaizdis atrodė tarsi visada toks buvęs.

Aila prisitaikė prie pokyčių. Kiekvienam akmeniui ar medžiui, naudotam konkrečiam tikslui, ji rado pakaitalą, tačiau įvykiai paliko žymę ir jai. Moters urvas bei slėnis tapo ne tokie saugūs.

Kiekvieną pavasarį ji išgyvendavo neryžtingumo laikotarpį: jei ketintų išeiti iš slėnio ir leistis ieškoti kitų, tai turėtų įvykti pavasarį. Derėjo skirti laiko kelionei ir kokios kitos vietos peržiemoti paieškai, jei nieko nerastų.

Šį pavasarį apsispręsti buvo sudėtingiau nei bet kada. Po ligos Aila bijojo vėlyvą rudenį ar ankstyvą žiemą susigauti kosulį, tačiau urvas nebeatrodė toks atvangus kaip kadaise. Liga ne tik paaštrino suvokimą, kaip pavojinga gyventi vienai, bet ir privertė Ailą įsisąmoninti, kaip jai stinga žmonių draugijos. Netgi sugrįžę draugai gyvūnai nebeužpildė tuštumos. Jie buvo šilti ir atjautūs, tačiau bendrauti moteris galėjo tik primityviai. Negalėjo dalytis sumanymais arba kalbėti apie patyrimus, negalėjo pasakoti istorijų, išreikšti naujų atradimų ar laimėjimų nuostabos ir sulaukti atsakančio pripažinimo žvilgsnio. Aila neturėjo nieko, kas sušvelnintų baimę ar numaldytų sielvartą, bet kiek laisvės ir nepriklausomybės ji buvo pasiruošusi iškeisti į saugumą bei draugiją?

Moteris nė gerai nesuvokė, koks ribotas buvo jos gyvenimas, kol neparagavo laisvės. Jai patiko pačiai spręsti, o apie žmones, kuriems buvo gimusi, ji nieko nenutuokė ir neprisiminė, kol ją priglaudė gentis. Aila nenujautė, kiek reikalaus kiti, tik žinojo, kad kai kurių dalykų nenorės atsisakyti. Vienas jų – Yhaha. Moteris neketino dar kartą prarasti arklio. Nežinojo, ar panorėtų atsisakyti medžioklės, tačiau kas būtų, jei kiti žmonės neleistų jai juoktis?

Buvo ir svarbesnis klausimas ir, nors Aila stengėsi to nepripažinti, visus kitus jis vertė nereikšmingais. Jei suras kitus, bet šie visai jos nepanorės? Kitų gentis gali nepanūsti priimti moters, kuri reikalauja arklio draugijos, kuri nori medžioti arba juoktis, tačiau kas, jei jie atstumtų Ailą, net pajėgusią visko atsisakyti? Kol kitų nerado, tegalėjo viltis, bet gal teks nugyventi vienai visą likusį gyvenimą?

Tokios mintys graužė moteriai smegenis nuo tada, kai pradėjo tirpti sniegas ir jai palengvėjo, o aplinkybės privertė atidėti sprendimą. Negalima išsivesti Yhaha iš pažįstamo slėnio, kol neapsikumeliuos. Aila žinojo, kad arkliai paprastai atsiveda kumeliukus pavasarį. Joje gyvenanti gydytoja, talkinusi prie daugybės žmonių gimdymų, žinojo, jog tai gali prasidėti bet kuriuo metu, todėl atidžiai stebėjo kumelę. Nesiėmė jokių medžioklės antpuolių, tačiau jodinėjo dažnai – prasimankštinti.

– Man atrodo, pražiopsojom mamutojų stovyklą, Tonolanai. Regis, per toli pasidavėm į rytus, – pastebėjo Jondalaras. Juodu sekė didžiųjų elnių bandos pėdsakus, kad papildytų senkančias maisto atsargas.

– Aš ne... Žiūrėk! – Staiga jaunėlis pastebėjo patiną su vienuolikos atšakų plaštakiškais ragais. Tonolanas parodė į baikštų žvėrį. Spėliodamas, ar elnias jaučia pavojų, Jondalaras tikėjosi išgirsti žemą įspėjantį bliovimą, tačiau patinui dar nespėjus paskelbti apie pavojų atlėkė elnė ir pasileido tiesiai į juos. Tonolanas sviedė ietį titnago antgaliu taip, kaip buvo išmokęs iš mamutojų – kad plati plokščia geležtė praslystų tarp šonkaulių. Pataikė tiksliai: patelė parkrito jiems kone po kojomis.

Dar prieš pasičiupdami laimikį broliai suprato, kodėl patinas taip nerimavo ir kodėl patelė lyg niekur nieko užlėkė ant strėlės. Įsitempę stebėjo, kaip tiesiai į juos liuoksi urvinė liūtė. Pamačiusi kritusį grobį, plėšrūnė, regis, akimirką sutriko. Ji nebuvo įpratusi, jog auka kristų negyva dar prieš užpuolant, tačiau ilgai nedvejojo. Pašniukštinėjusi elnę, kad įsitikintų, jog toji tikrai negyva, liūtė tvirtai sugriebė ją dantimis už sprando ir pasikišusi auką po savimi pradėjo tempti.

Tonolanas suirzo.

– Ta liūtė gvelbia mūsų auką!

– Ji taip pat persekiojo elnę ir, jei mano, kad tai jos grobis, neketinu ginčytis.

– Na, aš ketinu.

– Nebūk juokingas, – purkštelėjo Jondalaras. – Juk neketini atimti elnio iš urvinės liūtės.

– Nepasiduosiu nė nepamėginęs.

– Lai turi, Tonolanai. Susirasime kitą elnią, – ramino Jondalaras, eidamas paskui įkandin liūtės patraukusį brolį.

– Aš tik noriu pažiūrėti, kur jį gabena. Nemanau, kad ji yra šeimos liūtė – kiti jau būtų supuolę ant elnės. Manau, ji bastūnė ir tempia laimikį paslėpti nuo kitų liūtų. Mes galime pažiūrėti, kur ji

nuvilks jį. Anksčiau ar vėliau paliks, tada galėsim pasiimti truputį šviežios mėsytės sau.

– Aš nenoriu šviežios mėsos iš urvinės liūtės grobio.

– Tai ne jos grobis. Mano grobis. Toje elnėje tebestyro mano ietis.

Ginčytis buvo beprasmiška. Nusekę paskui liūtę iki uždaro sienų akmenimis užversto kanjono, laukė ir stebėjo. Kaip Tonolanas ir išpranašavo, netrukus liūtė nuėjo. Vyras patraukė į slėnį.

– Tonolanai, neik tenai! Juk nežinai, kada liūtė grįš.

– Aš tik noriu susigrąžinti ietį ir gal truputėlį mėsos.

Tonolanas persikeberiojo per kraštą ir ėmė kepurnėtis nuolaužomis į kanjoną. Jondalaras nenoromis nusekė įkandin.

Aila taip išsamiai susipažino su teritorija į rytus nuo slėnio, kad ėmė darytis nuobodu, ypač nemedžiojant. Dienų dienas buvo pilka ir lietinga, o kai šilta saulutė pradegino ryto debesis jai susiruošus pasijodinėti, mintis, kad vėl teks minti tą patį kelią, pasirodė nepakeliama.

Prisegusi kelioninius krepšius ir neštuvų ienas, ji nevedė kumelės žemyn stačiu taku ir aplink trumpesnę sieną. Aila nusprendė į stepes patraukti ilgu slėniu, užuot jojusi. Kur upelis suko į pietus, ji pastebėjo statų žvirgždo šlaitą, kuriuo ropštėsi anksčiau pasidairyti į vakarų pusę, tačiau pamanė, kad arkliui atrama nebus pakankamai stabili. Tai paskatino ją pajojėti toliau ir paieškoti lengviau įveikiamo kelio į vakarus. Traukdama į pietus ji nekantriai ir smalsiai dairėsi. Atsidūrė naujoje teritorijoje ir stebėjosi, kodėl nejodinėjo šiuo

keliu anksčiau. Aukšta siena žemėjo į lėkštesnį šlaitą. Pamačiusi seklią brastą, ji pasuko Yhaha ir paragino ją kirsti.

Pasirodė matytos atviros ganyklos. Skyrėsi tiktai smulkmenos, tačiau dėl to buvo įdomu. Aila jojo, kol atsidūrė savotiškai atšiauresnėje teritorijoje su raižytais kanjonais ir tarsi staiga nupjautais stalkalniais. Ji buvo toliau nei planavo nujoti ir pasiekusi kanjoną pamanė, kad derėtų sukti atgalios. Tada išgirdo tai, nuo ko sustingo kraujas gyslose, o širdis ėmė plakti kaip pašėlusi: griausmingą urvinio liūto riaumojimą ir... žmogaus riksmą.

Aila sustojo pajutusi, kaip kraujas muša ausyse. Jau taip seniai nebuvo girdėjusi žmogiško garso, tačiau suprato, kad tai žmogus ir kažkas dar. Suprato, kad tai jos rūšies žmogus. Ji buvo taip priblokšta, jog nesugebėjo mąstyti. Riksmas ją kvietė – tai buvo pagalbos šauksmas. Vis dėlto ji negalėjo nei pati susidurti su urviniu liūtu, nei leisti su juo susidurti Yhaha.

Arklys jautė aštrų Ailos susikrimtimą ir pasuko kanjono link, nors moters kūno signalas buvo geriausiu atveju nedrąsus. Aila lėtai artinosi prie kanjono, paskui nulipo ir įsižiūrėjo. Kanjonas buvo uždaras, kitame gale – tik riedulių siena. Ji išgirdo urvinio liūto riaumojimą ir pamatė rausvus karčius. Tada suvokė, kad Yhaha nesinervina, ir suprato kodėl.

– Tai Mažylis! Yhaha, tai Mažylis!

Aila nubėgo į kanjoną, pamiršusi, kad aplink gali būti kitų urvinių liūtų, ir nė nesvarstydama, jog Mažylis dabar nebe jaunasis jos bičiulis, o visiškai suaugęs urvinis liūtas. Jis buvo Mažylis – tik tai buvo svarbu. Šito urvinio liūto ji nebijojo. Aila persikeberiojo per kelias dantytas uolas. Liūtas atsisukęs suurzgė.

– Pakaks, Mažyli! – sukomandavo moteris ženklu ir garsu. Liūtas stabtelėjo tik akimirką, tačiau to pakako, kad ji atsidurtų greta ir

pastūmusi jį iš kelio išvystų auką. Moteris buvo pernelyg pažįstama, o jos dėmesys pernelyg tikras, kad prieštarautų. Jis pasitraukė į šalį kaip visada, kai ji prieidavo išsaugoti odos ar pasiimti gabalėlio mėsos. Be to, Mažylis nebuvo alkanas. Ką tik buvo priėdęs savo liūtės atgabentos elnienos. Puolė tik tam, kad apgintų teritoriją, o paskui sudvejojo. Žmonės nebuvo jo grobis. Jų kvapas pernelyg priminė jį užauginusios moters, motinos ir medžioklės bendrės kvapą.

Aila matė, jog žmonės du. Ji atsiklaupė jų apžiūrėti. Labiausiai rūpinosi kaip gydytoja, tačiau buvo priblokšta ir smalsi. Suprato, jog tai vyrai, nors pirmą sykį regėjo kitų vyrus. Moteris nesugebėjo jų įsivaizduoti, bet akimirką, kai pamatė tuodu, suprato, kodėl Oda minėjo, jog kitų vyrai panašūs į ją.

Akimirksniu suprato, kad vyriškio tamsesniais plaukais nebeįmanoma išgelbėti. Jis gulėjo nenatūralia poza, sulaužytu sprandu. Dantų žymės jam ant kaklo rodė priežastį. Nors anksčiau nebuvo vyro mačiusi, mirtis Ailą nuliūdino ir jai akis aptraukė sielvarto ašaros. Nemylėjo jo, tačiau jautė, jog prarado kažką neįkainojama dar nė neturėjusi progos pažinti. Pribloškė tiesa, kad pirmas pamatytas saviškis negyvas.

Aila norėjo patvirtinti jo žmogiškumą, pagerbti jį laidotuvėmis, tačiau atidžiau apžiūrėjusi kitą vyrą suprato, jog tai bus neįmanoma. Vyras šviesiais plaukais tebekvėpavo, bet jo gyvybė kliokė pro gilią žaizdą kojoje. Vienintelė viltis – gabenti jį kuo greičiau į urvą, kur galėtų gydyti. Nebuvo laiko laidotuvėms.

Kol moteris varžčiu, pasigamintu iš svaidyklės ir lygaus akmens suspausti, mėgino sustabdyti šviesiaplaukio kojos kraujavimą, Mažylis uostinėjo tamsiaplaukį. Aila nustūmė liūtą nuo kūno. „Žinau, kad jis negyvas, Mažyli, tačiau jis ne tau“, – galvojo. Urvinis liūtas nušoko nuo atbrailos ir nuėjo patikrinti, ar elnias tebėra uolos ply-

šyje, kur buvo paliktas. Pažįstamas niurnėjimas išdavė Ailai, jog jis ruošiasi ėsti.

Kai kraujas pagaliau liovėsi sunktis, Aila sušvilpė Yhaha, paskui nušoko paruošti neštuvų. Kumelė dabar buvo nervingesnė, ir moteris prisiminė, jog Mažylis turi porą. Ramindama paglostė ir apkabino kumelę. Apžiūrėjo tvirtą austinį demblį tarp dviejų ienų, kurios vilkosi žeme paskui arklį, ir nusprendė, kad jis išlaikys šviesiaplaukį, tačiau nežinojo, ką daryti su antruoju. Nenorėjo palikti liūtams.

Vėl užsikeberiojusi ant uolų pastebėjo, jog palaidi akmenys uždaro kanjono gale atrodo labai nestabilūs – dauguma jų buvo suvirtę ant didesnio riedulio, kuris pats buvo ne itin tvirtas. Staiga ji prisiminė Izos laidotuves. Senoji gydytoja buvo atsargiai paguldyta į negilią įdubą urvo grindyse, tada ant jos buvo sukrauti didesni ir mažesni akmenys. Tai pamėtėjo Ailai mintį. Moteris nutempė negyvėlį į uždaro kanjono galą prie pairų akmenų šlaito.

Kruvinu nuo elnio snukiu Mažylis atitapeno pažiūrėti, ką Aila veikia. Nusekė moterį atgal prie kito vyro ir uostinėjo, kol Aila tempė jį prie uolos krašto, kur apačioje laukė baikšti kumelė su neštuvais.

– Dabar pasitrauk, Mažyli!

Bandant paguldyti vyrą ant neštuvų, šio akių vokai suvirpėjo, jis suaimanavo iš skausmo, tada vėl užsimerkė. Moteris net džiaugėsi, kad jis be sąmonės. Buvo sunkus, tad bandant pajudinti jam skaudėtų. Kai galų gale Aila privyniojo lavoną prie neštuvų, grįžo prie akmenų atbrailos su ilga tvirta ietimi ir nudrožė į kanjono galą. Dirstelėjo į negyvą žmogų ir apgailėjo jo mirtį. Tada atrėmė ietį į uolą ir formaliais tyliais genties judesiais kreipėsi į dvasių pasaulį.

Aila stebėjo Krebą, seną šamaną, išraiškingais grakščiais judesiais lydintį Izos dvasią į kitą pasaulį. Tuos pačius mostus ji pakartojo po

žemės drebėjimo urve radusi Krebo kūną, nors taip ir nesužinojo visų šventų gestų reikšmių. Tai buvo nesvarbu – ji žinojo intenciją. Kai kartodama nuostabų tylų ritualą moteris pasiuntė nepažįstamą keleivį į dvasių pasaulį, grįžo prisiminimai, o akis užliejo ašaros.

Paskui, naudodama ietį kaip svertą, tarytum kasimo pagaliuku bandytų apversti rąstą ar išplėšti šaknį, ji išlaisvino didįjį riedulį ir šoko iš kelio laisvų akmenų kaskadai, uždengsiančiai mirusįjį.

Dar dulkėms nenusėdus moteris išsivedė Yhaha iš kanjono. Aila užsėdo ant kumelaitės ir pradėjo ilgą kelionę į urvą. Kelis kartus sustojo apžiūrėti vyriškio, kartą išsikasė šviežią taukės šaknį, nors plėšėsi tarp būtinybės kuo greičiau parsigabenti nepažįstamąjį į urvą ir pastangų neskubėti dėl Yhaha. Atsikvėpė lengviau, kai pergabeno sužeistąjį per upelį, aplink linkį ir toli priekyje pamatė išsikišusią sieną. Tik pakeitusi ienų padėtį ir patraukusi siauru taku ji leido sau patikėti, kad pasiekus urvą vyras dar tebebus gyvas. Su visais neštuvais įvedė Yhaha į urvą, tada užkūrė laužą, kad pašildytų vandens, paskui atrišo sąmonės netekusį žmogų ir nusitempė jį į guolį. Iškinkė kumelę, dėkinga ją apkabino, paskui peržiūrėjo vaistinių žolelių atsargas ir išsirinko reikiamas. Prieš pradėdama ruošą, Aila sunkiai įkvėpė ir palietė savo amuletą.

Negalėjo aiškiai sudėlioti minčių, kad kreiptųsi į totemą su konkrečia malda – buvo pernelyg sklidina nepaaiškinamo nerimo ir trikdančių vilčių, – tačiau norėjo pagalbos. Troško, jog galingos jos totemo jėgos padėtų gydant šį vyrą. Privalėjo jį išgelbėti. Nebuvo visiškai tikra, kodėl, bet niekada nebuvo nieko svarbiau. Kad ir ką teks padaryti, šitas žmogus neturi mirti.

Aila pridėjo malkų ir patikrino vandens temperatūrą odiniame puode, kuris kabėjo tiesiai virš ugnies. Pamačiusi kylant garus, pridėjo medetkų žiedlapių. Tada galų gale atsigręžė į be sąmonės gulintį žmogų.

Iš įplėšimų jo apdaruose suprato, kad, be žaizdos dešinėje šlaunyje, jis patyrė ir kitų sužeidimų. Reikėjo jį nurengti, tačiau vyro vilkimas apdaras buvo ne raiščiais sujuosiamas.

Įsižiūrėjusi atidžiau, kaip pašalinti drabužius, moteris pastebėjo, jog oda ir kailis buvo supjaustyti, suformuoti į detales, o šios paskui sujungtos virvelėmis, kad uždengtų rankas, kojas bei kūną. Aila įdėmiai apžiūrėjo sujungimus. Kelnes teko perpjauti, kad išlaisvintų koją, todėl Aila nusprendė, jog tai geriausias galimas būdas. Dar labiau ji nustebo, kai perpjovusi viršutinį drabužį rado kitą, visiškai nepanašų į kada anksčiau regėtą. Keistu būdu prie jo buvo pritvirtinti kriauklių, kaulų, gyvūnų dantų gabalėliai ir spalvingos paukščių plunksnos. „Gal tai savotiškas amuletas?" – pagalvojo Aila. Ji labai nenorėjo drabužio pjauti, tačiau nebuvo kito būdo jo atsikratyti. Darė tai atsargiai, mėgino sekti raštą, kad kuo mažiau sugadintų.

Po išpuoštu drabužiu buvo dar vienas, kuris dengė apatinę kūno dalį. Apvyniotas aplink abi kojas atskirai jis buvo sujungtas virvele, toliau buvo vientisas, o galiausiai dirželiu, kaip kapšelis, buvo užrištas ant juosmens ir persidengė priekyje. Šitą drabužį ji taip pat perpjovė ir probėgšmais pastebėjo, kad sužeistasis – tikrų tikriausias vyras. Nuėmusi varžtį nuo sudraskytos kojos Aila švelniai nukrapštė sukietėjusią, krauju permirkusią odą. Pakeliui ji taip pat kelis kartus buvo nuėmusi varžtį drauge spausdama ranka, kad sulaikytų kraujavimą, bet leistų kraujui cirkuliuoti kojoje. Jei nesupratus ir nepritaikius tinkamų priemonių, varžčio naudojimas gali lemti galūnės netektį.

Moteris vėl stabtelėjo prie apavo, kuris taip pat buvo suformuotas ir sujungtas, kad derėtų prie kojos formos. Tada perrėžusi batraiščius ir apvyniotus raiščius, juos nutraukė. Kraujas iš žaizdos vėl ėmė

sunktis, tačiau nebesruvo, ir ji greitai vyrą apžiūrėjo, kad išsiaiškintų sužeidimų sunkumą. Kiti įbrėžimai ir žaizdos buvo paviršutiniški, bet vis tiek grėsė užkrėtimo pavojus. Urvinių liūtų nagų įbrėžimai turėjo bjaurų polinkį pūliuoti, kartais supūliuodavo netgi nežymūs Mažylio palikti įrėžiai. Vis dėlto šiuo metu didžiausią rūpestį kėlė ne užkratas, o koja. Aila vos nepražiūrėjo dar vieno sužalojimo – smarkaus tinimo galvos šone, tikriausiai atsiradusio nukritus, kai vyras buvo užpultas. Moteris nebuvo tikra, kiek tai rimta, tačiau neturėjo laiko aiškintis. Kraujas vėl pasipylė iš žaizdos.

Ji plovė žaizdą spausdama kirkšnį ir šiltame medetkų žiedlapių užpile mirkydama raugintą, grandytą bei temptą triušio odelę, kol ši tapo minkšta ir sugerianti. Skystis buvo antiseptinis ir kartu sulaikė kraujavimą, o paskui buvo naudingas sutvarkyti nesmarkiai kraujuojančioms kitoms žaizdoms. Aila išvalė kruopščiai, išplovė iš išorės ir iš vidaus. Po giliu paviršiniu rėžiu buvo įpjauta ir dalis šlaunies raumenų. Žaizdą moteris gausiai apibėrė snapučių šaknų milteliais ir pastebėjo, kaip akimirksniu ėmė geriau krešėti.

Viena ranka užspaudusi žaizdą, Aila įmerkė į vandenį nuplauti taukės šaknį. Sukramtė ją iki košės ir spjovė į karštą medetkų žiedlapių užpilą, kuriame pamirkiusi paskui tiesiai ant atviros žaizdos dėjo karštą kompresą. Sujungė perplėštus raumenis, tačiau, vos atitraukė rankas, žaizda vėl atsivėrė ir raumenys išslydo iš vietų.

Nors Aila vėl palaikė žaizdą užspaustą, žinojo, kad nesilaikys. Nemanė, jog bus patvaru net ir tvirtai apvyniojus, bet nenorėjo, kad vyro koja blogai sugytų ir visam laikui liktų silpna. „Jei tik galėčiau sėdėti čia ir laikyti, kol sugis“, – galvojo, jausdamasi bejėgė, ir norėjo, kad šalia būtų Iza. Aila buvo tikra, jog senoji gydytoja

žinotų, ką daryti, nors pati negalėjo prisiminti jokių jai duotų nurodymų, kaip elgtis panašiose situacijose.

Paskui moteris prisiminė dar šį tą, ką Iza sakė jai pasiteiravus, kaip galės būti gydytoja, tęsianti Izos tradicijas. „Aš nesu tikra tavo dukra, – tada teigė mergaitė. – Neturiu tavo prisiminimų. Net nelabai suprantu, kas tie prisiminimai."

Iza paaiškino, kad jos linija turi aukščiausią statusą dėl to, jog jai priklausančiosios visada buvo geriausios gydytojos; visos motinos perduodavo dukroms tai, ką žinojo ir išmoko, o Ailą mokė Iza. Perdavė visas savo žinias, kurias tik galėjo, galbūt nevisiškai viską, tačiau pakankamai, nes Aila turi šį tą daugiau. „Dovaną, – tada tikino Iza. – Nors neturi prisiminimų, vaike, esi gudri, supratinga... Taip pat žinai, kaip padėti."

„Jeigu tik dabar galėčiau sugalvoti, kaip padėti šiam vyrui", – galvojo Aila. Tada pastebėjo krūvą drabužių, kuriuos buvo nupjovusi nuo vyro, ir jai toptelėjo mintis. Paleidusi koją čiupo apatinę kūno dalį dengiantį drabužį. Gabalėliai buvo supjaustyti, paskui sujungti plonu sausgyslės siūleliu. Ardydama Aila tyrė būdą, kaip tai buvo sutvirtinta. Siūlas buvo pervertas per skylę vienoje pusėje, paskui per angą kitoje ir sutrauktas.

Kažką panašaus moteris darė formuodama beržo tošies indus: dūrė skyles ir mazgais rišo galus. Ar galėtų pasielgti kaip nors panašiai, kad vyriškio koja užsivertų? Prilaikyti prorėžą, kol sugis?

Aila staigiai atsistojo ir atsinešė iš pažiūros rudą lazdelę. Tai buvo ilga išdžiūvusios ir sukietėjusios elnio sausgyslės atkarpa. Su apskritu lygiu akmeniu netrukus ją padaužė, sulaužė į ilgas balto kolageno plaušo sruogas. Išskaidė, tada ištraukė ploną tvirto jungiamojo audinio sruogą ir įmerkė į medetkų tirpalą. Kaip ir oda, sudrėkusi sausgyslė tapo lanksti, o išdžiūvusi, jei nebūdavo apdorota,

sukietėdavo. Pasiruošusi kelias gijas Aila persižiūrėjo peilius ir grąžtus mėgindama surasti tinkamiausią mažoms skylutėms žmogaus kūne pradurti. Paskui prisiminė maišelį su atplaišomis, kurių buvo prisirinkusi prie žaibo pakirsto medžio. Tokias rakštis Iza naudojo pradurti šunvotėms, pūliniams ir skauduliams, kuriuos reikėdavo išsausinti. Tiks ir jos tikslui.

Nuplovusi besisunkiantį kraują Aila nežinojo, kaip pradėti. Rakštimi duriant skylę, vyras sukrutėjo ir suniurnėjo. Moteris ketino padaryti viską greitai: pervėrė sukietėjusį sausgyslės gabalėlį per rakštimi pradurtą skylutę, paskui per kiaurymę priešingoje pusėje, ir atsargiai sutraukusi užrišo mazgą.

Nusprendė per daug surišimų nedaryti, nes abejojo, kaip paskui juos ištrauks. Apsiėjo su keturiais mazgais žaizdai, dar trijų prireikė perplėštam raumeniui sukabinti. Baigus žmogaus mėsą laikantys sausgyslės mazgai Ailai sukėlė šypseną, tačiau tai suveikė. Žaizda nebežiojėjo, raumenys laikėsi vietoje. Jei žaizda sugis nesupūliavusi, vyras kuo puikiausiai galės judinti koją. Bent jau buvo daugiau galimybių.

Uždėjusi taukių šaknų kompresą, Aila apvyniojo koją minkšta oda. Paskui rūpestingai išplovė kitas žaizdas ir įbrėžimus, daugiausia ant dešinio peties bei krūtinės. Guzas galvoje kėlė moteriai nerimą, tačiau oda nebuvo praskelta – tik sutinusi. Šviežiame vandenyje ji paruošė arnikų žiedų užpilą, prie patinimo pridėjo šlapią kompresą ir aprišo odos juostele.

Tiktai tada Aila atsisėdo ant kulnų. Kai vyras pabus, bus paruošta vaistų, kurių galės jam duoti, o kol kas ji buvo padariusi viską, ką galėjo. Moteris ištiesino nežymią raukšlę ant kojos tvarsčio ir pirmą kartą iš tikrųjų į jį pasižiūrėjo.

Nepažįstamasis nebuvo toks tvirtas ir sveikas kaip genties vyrai, bet raumeningas, o jo kojos buvo neįtikėtinai ilgos. Auksiniai ant

krūtinės susiraitę plaukai spindėjo ant pečių tarytum pūkeliai. Oda buvo blyški. Jo kūno plaukai buvo šviesesni ir plonesni nei Ailos pažinotų vyrų, be to, jis buvo ilgesnis bei liesesnis, tačiau nedaug skyrėsi. Suglebęs vyriškumas ilsėjosi ant minkštų auksinių garbanų. Moteris ištiesė ranką paliesti, paskui atsitraukė, pastebėjo šviežią randą ir ne visai užgijusius nubrozdinimus ant šonkaulių. Tikriausiai jis visai neseniai buvo išsigydęs ankstesnius sužeidimus.

Kas juo rūpinosi?

Iš kur jis atėjo?

Aila pasilenkė arčiau, kad įsižiūrėtų į vyro veidą. Šis buvo plokščias palyginti su genties vyrų veidais. Burna buvo atpalaiduota, lūpos putlios, tačiau žandikauliai ne taip išsišovę. Vyras turėjo stipriai skeltą smakrą. Moteris palietė savišką ir prisiminė, kad jos sūnus turi tokį patį, kaip niekas kitas gentyje. Šio vyro nosies forma nedaug skyrėsi nuo genties vyrų – aukšta viršunose, siaura, – bet buvo mažesnė, o užmerktos akys buvo plačiai įstatytos ir atrodė iškilusios; tik paskui ji suvokė, kad nepažįstamasis neturi sunkių antakių kalvų, kurie jas pridengtų. Nežymiomis nerimo raukšlėmis išvagota kakta buvo tiesi ir aukšta. Ailos akims, įpratusioms matyti tiktai genties žmones, tokia kakta atrodė pūpsanti, atsikišusi. Moteris uždėjo delną vyrui ant kaktos, tada apčiuopė savišką. Kaktos buvo vienodos. Kaip keistai ji turėjo atrodyti gentainiams.

Sužeistojo plaukai buvo šviesūs, ilgi ir tiesūs, dalis jų pakaušyje tebebuvo surišti virvele, tačiau dauguma – susiraizgęs kaltūnas. „Kaip mano, – pagalvojo ji, – tik šviesesni. Kažkuo pažįstami." Paskui, sukrėsta atpažinimo, Aila prisiminė: „Mano sapnas! Sapnas apie kitų vyrą." Veido neįžiūrėjo, bet jo plaukai buvo geltoni!

Moteris apklojo žmogų ir išėjusi ant terasos nustebo, kad vis dar šviesu: pagal saulę – ankstyva popietė. Šitiek visko nutiko, tiek

sutelktos protinės, fizinės ir emocinės energijos buvo išnaudota, kad, regis, turėjo būti gerokai vėlesnis metas. Ji pabandė susirūšiuoti mintis, sudėlioti jas nors kokia tvarka, tačiau visos sutrikdytos atšokdavo.

„Kodėl nusprendžiau joti į vakarus? Kodėl atsidūriau ten būtent tą akimirką, kai jis suriko? Kaip nutiko, kad iš visų stepėse gyvenančių urvinių liūtų kanjone radau būtent Mažylį? Tikriausiai ten atvedė mano totemas. O kaipgi sapnuotasis vyras šviesiais plaukais? Ar tai buvo šis? Kas jį čia atvedė?“ Aila nebuvo tikra, kokią reikšmę vyras turės jos gyvenime, tačiau suprato, kad niekada nebebus taip, kaip anksčiau. Ji pamatė kitų žmonių veidą.

Moteris pajuto, kaip Yhaha iš užpakalio kumšnoja snukiu jai ranką, ir atsisuko. Kumelė uždėjo snukį moteriai ant peties, o ši, abiem rankomis apkabinusi Yhaha kaklą, priglaudė prie jo galvą. Stovėjo ten, įsikabinusi į gyvulį, į savo įprastą, patogų gyvenimo būdą, truputėlį baimindamasi ateities. Tada patapšnojo kumelę, paglostė, paglamonėjo ir pajuto jos nešiojamo jauniklio judesius.

– Netruks labai ilgai, Yhaha. Džiaugiuosi, kad padėjai man pargabenti vyrą. Niekaip nebūčiau sugebėjusi atitempti jo čia viena.

„Verčiau grįšiu ir pažiūrėsiu, kaip jis jaučiasi“, – pagalvojo susinervinusi, kad vyrui gali kas nors atsitikti, jei bent akimirką paliks vieną. Žmogus nejudėjo, tačiau moteris budėjo greta, stebėjo jo kvėpavimą nepajėgdama nusukti akių. Tada pastebėjo anomaliją: jis buvo be barzdos! Visi Ailos genties vyrai buvo barzdoti, turėjo vešlias rudas barzdas. „Argi kitų vyrai bebarzdžiai?“

Aila palietė nepažįstamojo smakrą ir pajuto šiurkščius naujai atželiančius šerius. „Turi šiokią tokią barzdą, bet ji trumputė, – suglumusi Aila papurtė galvą. – Jis atrodo toks jaunas.“ Kad ir koks didelis ir raumeningas, staiga jis pasirodė veikiau berniukas nei vyras.

Žmogus pasuko galvą, suaimanavo ir kažką sumurmėjo. Žodžiai buvo nesuprantami, tačiau kažkokia jų ypatybė vertė Ailą justi lyg galėtų juos suprasti. Priglaudusi delnus jam prie kaktos, paskui prie skruostų, pajuto kylant karštį. „Geriau pažiūrėsiu, ar turiu gluosnių žievių“, – pagalvojo moteris ir vėl atsistojo.

Jų ieškodama Aila peržiūrėjo visas vaistinių žolių atsargas. Jai vis lindo į galvą mintis, kam visa tai saugojo, kai neturėjo ko gydyti, išskyrus save. Tik iš įpratimo. Dabar tuo džiaugėsi. Daugybės augalų, gausiai želusių netoli urvo, ji nerado slėnyje arba stepėse, bet pakako ir to, ką turėjo, be to, pridėjo keletą, kurie toliau į pietus buvo neįprasti. Iza Ailą mokė, kaip pačiai išbandyti, ar nežinomas augalas tiks maistui, vaistams, tačiau ji dar nebuvo visiškai patenkinta naujais priedais – nepakankamai, kad jais gydytų vyrą.

Be gluosnių žievių, moteris pasiėmė ir augalą, kurio ypatybes puikiai žinojo. Plaukuotas kotas tarsi stiebėsi iš plačių lapų dvigubais galais vidaus. Skinant augalas buvo pasipuošęs baltų žiedelių puokštelėmis, kurios dabar buvo nuvytusios ir parudavusios. Jis buvo toks panašus į dirvuolę, kad Aila manė, jog tai kokia tos žolės atmaina, bet kita gydytoja per genties susirinkimą pavadino ją skeletėliu ir vartojo kaulams gydyti. Aila šia vaistažole mažindavo karštį, tačiau reikėjo išvirti tirštą sirupą, o tai ilgai truko. Žolė keldavo gausų prakaitavimą, buvo stipri ir Aila nenorėjo duoti vaisto nusilpusiam, šitiek kraujo netekusiam žmogui, nebent nebūtų kitos išeities. „Verčiau pasiruošti“, – galvojo.

Į galvą atėjo mėlynžiedė liucerna. Karštame vandenyje išmirkyti jos lapeliai padeda kraujui krešėti. Laukuose moteris buvo mačiusi kelis augalus. Taip pat stiprus mėsos sultinys suteiktų jam jėgų. Ailoje vėl ėmė viršų gydytoja, nustūmusi anksčiau apėmusį sutrikimą.

Nuo pat pradžių ją užvaldė ir vis stiprėjo viena mintis: šitas vyras privalo gyventi.

Sugebėjo sugirdyti jam truputį gluosnių žievių arbatos, atsargiai prilaikydama galvą sterblėje. Vyro vokai suvirpėjo, jis kažką sumurmėjo, bet liko be sąmonės. Įdrėskimai, žaizdos ėmė kaisti ir paraudo, koja akivaizdžiai tino. Moteris pakeitė karštą kompresą ir paruošė naują sumuštai galvai. Bent jau čia tinimas slūgo. Atėjus vakarui nerimas augo: ji panoro, kad greta būtų Krebas ir pakviestų į pagalbą dvasias, kaip tai darė Izai.

Vos sutemus vyras pradėjo vartytis, blaškytis, kažką šūkavo. Ypač vis be paliovos kartojo vieną žodį, sumišusį su kitais primygtinais, lyg įspėjančiais. Aila pamanė, kad tai gali būti vardas, to kito vyro vardas. Su elnio šonkauliu, kurio gale moteris buvo išskobusi mažą įdubimą, kažkur apie vidudienį ji sumaitino ligoniui dirvuolių sirupo. Kovodamas su karčiu skoniu jis plačiai atsimerkė, tačiau tamsios jų gelmės nieko neatpažino. Sugirdyti durnaropių arbatos buvo lengviau – tarsi vyras būtų norėjęs išplauti iš burnos kartumą. Aila džiaugėsi, kad netoli slėnio rado skausmą malšinančių ir migdančių durnaropių.

Naktį moteris būdravo tikėdamasi, jog karštis nukris, tačiau jis pasiekė piką, kai jau buvo kone rytas. Aila šaltu vandeniu nuplovė prakaitu permirkusį nepažįstamojo kūną, pakeitė lovos užtiesalus bei apdangalus ir jis užmigo ramiau. Tada moteris taip pat prisnūdo ant kailio greta.

Staiga ji plačiai atsimerkė į skaisčią saulę, kurios spinduliai sklido per angą, stebėdamasi, kodėl pabudo. Apsivertė, pamatė vyrą ir Ailos mintyse pralėkė visa vakardiena. Atrodė, žmogus atsipalaidavo ir ramiai miega. Moteris tykiai gulėjo ir klausėsi, tada išgirdo sunkų Yhaha kvėpavimą. Greitai atsikėlusi nuėjo į kitą urvo pusę.

– Yhaha, – kreipėsi susijaudinusi, – ar jau laikas?

Kumelei nereikėjo atsakyti.

Aila anksčiau buvo talkinusi gimdant ir pati pagimdė vieną vaiką, bet padėti kumelei – nauja patirtis. Yhaha žinojo, ką daryti, tačiau, regis, džiaugėsi guodžiamu Ailos buvimu. Tik kai kumeliukas buvo jau beveik išlindęs, Aila padėjo jį visai ištraukti. Moteris patenkinta nusišypsojo Yhaha pradėjus laižyti rudą pūkuotą ką tik gimusio kumeliuko kailį.

– Pirmą kartą matau arklio pribuvėją, – pasakė Jondalaras.

Išgirdusi garsus Aila atsisuko ir įsmeigė akis į vyrą, kuris pasirėmęs ant alkūnės ją stebėjo.

20

Aila spoksojo į vyriškį. Negalėjo susilaikyti, nors žinojo, kad tai nemandagu. Viena buvo stebėti jį be sąmonės ar miegantį, tačiau jam atsimerkus atsirado neįtikėtinas skirtumas. Vyras buvo mėlynakis!

Moteris žinojo, kad jos akys mėlynos: tai buvo vienas tų skirtumų, kurį jai gana dažnai primindavo, be to, buvo mačiusi jų atspindį duburyje. Vis dėlto genties žmonių akys buvo rudos. Aila niekad nebuvo mačiusi kito žmogaus mėlynomis akimis, ypač tokio ryškaus atspalvio, kad sunku buvo patikėti jį esant tikrą.

Moterį mėlynos akys užbūrė: rodės, ji negali pajudėti, kol pajuto, kad visa virpa. Tada suvokė, jog žiūrėjo tiesiai į vyrą. Sutrikusi Aila nusuko akis ir pajuto, kaip kraujas plūsta į veidą. Buvo ne tik nemandagu spoksoti: apskritai moteris niekada neturėtų žiūrėti tiesiai į vyrą, ypač nepažįstamą.

Aila stebeilijo į grindis stengdamasi atgauti savitvardą. „Ką jis apie mane pamanė!“ Ji taip seniai neturėjo draugijos, o kitų žmogų apskritai matė pirmą kartą. Norėjo nepertraukiamai žiūrėti. Ji norėjo prisipildyti akis, sugerti kitos žmogiškos būtybės, juolab tokios neįprastos, vaizdą. Taip pat buvo svarbu, kad jis gerai apie ją galvotų. Aila nenorėjo visko pradėti blogai vien dėl nederamo savo smalsumo.

– Atsiprašau. Nenorėjau tavęs trikdyti, – pasakė ligonis svarstydamas, ar moterį įžeidė, ar ji paprasčiausiai drovi. Atsakymo neišgirdęs, jis kreivai nusišypsojo ir suvokė, kad kalbėjo zelandoniškai. Perėjo prie mamutojų kalbos, bet ir šitaip neišgavo atsakymo, tada pabandė šaramudojiškai.

Aila stebėjo jį slapukiškai žvelgdama, kaip elgiasi moterys, laukiančios iš vyro signalo prieiti. Nepažįstamasis nerodė jokių gestų, bent jau tokių, kokius ji galėjo suprasti. Tik tarė žodžius, tačiau nė vienas jų nebuvo panašus į genties žmonių skleidžiamus. Tai nebuvo gomuriniai garsai ir atskiri skiemenys – jie sklido kartu. Moteris net negalėjo pasakyti, kur vienas prasideda, o kitas baigiasi. Jai buvo malonu klausytis sodraus, gaudžiančio balso, bet jis taip pat varė į neviltį. Nors giliai viduje Aila jautė, kad turėtų vyrą suprasti, neįstengė.

Moteris vis laukė jo ženklo, kol laukimas ėmė trikdyti. Tada ji prisiminė pirmąsias savo dienas gentyje, kai Krebui teko ją mokyti tinkamai kalbėti. Šamanas pasakė, kad ji temokėjo skleisti garsus, ir jam buvo įdomu, ar kiti šitaip bendrauja. Nejau šis vyras nežino jokių ženklų? Galų gale Aila suvokė, jog jis neketina duoti jokio signalo. Derėjo rasti kitą būdą bendrauti net vien tam, kad įsitikintų, jog vyras išgers jam paruoštus vaistus.

Jondalaras suglumo. Nė vienas jo žodis nesužadino jokio moters atsako. Pirmiausia toptelėjo, kad ji kurčia, paskui prisiminė, kaip greitai atsisuko ir pažvelgė išgirdusi jį kalbant pirmą kartą. „Kokia keista moteris, – mąstė sutrikęs. – Įdomu, kur kiti jos žmonės?“ Apsidairęs mažame urve, pamatė šieno spalvos kumelę su bėru jaunikliu, ir jį vėl ėmė smelkti abejonės. „Ką ta kumelė daro urve? Kodėl leido, kad moteris jai padėtų?“ Jondalaras nebuvo matęs jauniklį atsivedančios kumelės netgi stepėse. „Gal šita moteris turi kokių ypatingų galių?“

Viskas ėmė panėšėti į keistą sapną, tačiau Jondalarui neatrodė, kad miegotų. Tikriausiai blogiau. „Matyt, ji yra deivė, atėjusi tavęs, Jondalarai“, – pagalvojo ir sudrebėjo suabejojęs, ar ji geravališka dvasia... jei apskritai dvasia. Vyrui palengvėjo, kai moteris krustelėjo ir dvejodama nuėjo ugnies link.

Aila elgėsi droviai. Judėjo taip, tarsi nenorėtų, kad Jondalaras ją matytų, – tai jam kažką priminė. Moters drabužiai taip pat atrodė keisti. Tarsi būtų apsimuturiavusi paprasčiausia oda ir persirišusi virvele. Kur jau yra matęs kažką panašaus? Niekaip neprisiminė.

Ji buvo įdomiai susišukavusi plaukus. Jie visi buvo suskirstyti sruogomis ir supinti. Jondalaras jau buvo matęs suvytus plaukus, tačiau niekada šitaip. Neatrodė nepatrauklu, tik neįprasta. Vos į ją pažvelgęs pamanė, kad moteris gana daili. Atrodė jauna – akyse buvo matyti nekaltumo, – bet, kiek galėjo vertinti per tokį beformį apsiautalą, turėjo subrendusios moters kūną. Regis, ji vengė jo tiriamo žvilgsnio. Kodėl? Jondalarui darėsi vis įdomiau – moteris buvo keistai paslaptinga.

Vyras nesijautė alkanas, kol neužuodė atnešto riebaus sultinio. Pabandė atsisėsti, tačiau aštrus skausmas dešinėje kojoje leido suprasti, kad yra ir kitų sužeidimų. Skaudėjo visur. Tik tada Jondalarui parūpo, kur jis ir kaip čia pateko. Staiga prisiminė į kanjoną einantį Tonolaną... riaumojimą... ir patį didžiausią kada matytą urvinį liūtą.

– Tonolanai! – suriko jis, paniškai dairydamasis urve. – Kur Tonolanas?

Urve daugiau nieko nebuvo, tik moteris. Vyrui susuko pilvą. Jis suprato, tačiau nenorėjo patikėti. Gal Tonolanas kokiame kitame urve šalimais? Galbūt juo rūpinasi kas nors kitas?

– Kur mano brolis? Kur Tonolanas!?

Aila atpažino paskutinį žodį. Tą patį, kurį vyras dažnai su nerimu šaukė iš sapno gilumos. Ji spėjo, kad jis teiraujasi savo draugo, ir nuleido galvą rodydama pagarbą mirusiajam.

– Kur mano brolis, moterie? – nerimo Jondalaras. Griebė nepažįstamąją už rankų ir ėmė purtyti. – Kur Tonolanas?

Ailą sukrėtė toks jausmų proveržis. Garsus balsas, pyktis, neviltis, nevaldomos emocijos, kurias girdėjo balse ir įžvelgė veiksmuose, – viskas ją sutrikdė. Genties vyrai niekada taip atvirai nerodydavo jausmų. Jei ir išgyvendavo stiprias emocijas, vyriškumas buvo matuojamas susitvardymu.

Šio vyro akyse buvo matyti sielvartas, iš įtemptų pečių ir sukąstų žandikaulių Aila perskaitė, kad jis kovoja su tiesa, kurią žino, tačiau nenori pripažinti. Žmonės, tarp kurių moteris užaugo, bendravo gana paprastais ženklais ir gestais. Stovėsena, poza, išraiška – visa teikė reikšmės niuansų ir buvo žodyno dalis. Nemažai atskleisdavo vien įsitempę raumenys. Aila buvo pratusi skaityti kūno kalbą, o sielvartas dėl mylimo žmogaus netekties – universalus jausmas.

Moters akys taip pat perteikė mintis, liudijo gailestį, užuojautą. Ji papurtė galvą ir vėl ją nuleido. Jondalaras daugiau nebegalėjo neigti to, ką suprato. Paleido moterį, o jo pečiai paklusniai susmuko.

– Tonolanai... Tonolanai... Kodėl ten ėjai? O, Doni, kodėl? Kodėl atėmei brolį?! – įsitempęs šaukė jis. Bandė pasipriešinti triuškinamai tuštumai, nepasiduoti skausmui, tačiau nebuvo patyręs tokios visa apimančios nevilties. – Kodėl turėjai jį pasišaukti ir palikti mane be nieko? Žinojai, kad jis vienintelis, kurį kada... mylėjau. Didžioji Motina... jis mano brolis... Tonolanas... Tonolanas.

Aila suprato sielvartą, pažino jo padarinius ir nuoširdžiai gailėjo vyro, troško jį paguosti. Nė nesuprasdama, kaip tai atsitiko, pajuto apglėbusi ir sūpuojanti skausmingai nežinomą vardą šaukiantį

žmogų. Jondalaras nepažinojo šios moters, tačiau ji buvo gyva ir gailestinga būtybė, matanti jo poreikį ir į jį atliepianti.

Įsikibęs į ją Jondalaras pajuto viduje kaupiantis nenugalimą jėgą. Kaip ugnikalnyje įkalintos galios kartą išsilaisvina, taip nebuvo kam sulaikyti šią. Jondalarą supurtė stipri rauda, kūnas drebėjo nuo mėšlungiškų spazmų. Garsūs riksmai plėšte plėšė gerklę, kiekvienas skausmingas kvėptelėjimas atsiėjo nežmoniškas pastangas.

Nuo vaikystės vyras neleido sau taip išsilieti. Jo prigimčiai nebuvo būdinga atskleisti pačius intymiausius jausmus. Jie būdavo visa gožiantys, tad jis anksti išmoko juos suvaldyti, tačiau Tonolano mirties sukeltas proveržis atskleidė aštrius giliai palaidotų prisiminimų kampus.

Serenija buvo teisi, jo meilę nedaugelis teištvertų. Kartą ištrūkęs jo pyktis taip pat negalėjo būti suvaldytas, jam reikėjo natūraliai išsekti. Paauglystėje kartą teisuoliškai įpykęs jis sukėlė tikrą sumaištį ir rimtai sužeidė žmogų. Visi Jondalaro jausmai buvo per stiprūs. Netgi jo motina jautėsi priversta išlaikyti tarp jųdviejų atstumą ir su tylia užuojauta stebėjo, kaip draugai atgręžia sūnui nugarą, nes jis įsikimba pernelyg niršiai, myli per stipriai, reikalauja per daug. Panašiais bruožais pasižymėjo vyras, už kurio Martona kartą buvo ištekėjusi ir prie kurio židinio Jondalaras gimė. Tiktai jaunėlis brolis, regis, gebėjo susidoroti su Jondalaro meile, lengvai priimti ir juokais atremti įtampą, kurią tas jausmas sukeldavo.

Kai tapo per sunku tvarkytis ir visi urve sujudo, motina išsiuntė Jondalarą pas Dalanarą. Tai buvo išmintingas sumanymas. Jondalaras grįžo ne tik įvaldęs amatą, bet ir išmokęs suvaldyti emocijas, be to, užaugo aukštas, raumeningas, pastebimai dailus vyras ypatingomis akimis ir nesąmoningai skleidžiamu žavesiu, kuris atspindėjo jo įvairialypumą. Moterys ypač jusdavo, kad šio vyro yra daugiau

nei jis nori parodyti. Jondalaras tapo iššūkiu, kuriam neįmanoma atsispirti, tačiau nė viena nesugebėjo jo laimėti. Joms pavykdavo prasiskverbti giliai, vis dėlto dar nepakankamai, kad užčiuoptų intymiausius jo jausmus; šis vyras galėdavo duoti kur kas daugiau, nei jos sugebėdavo priimti. Jondalaras greitai perprasdavo, kiek prisileisti moterį, bet jam santykiai rodės paviršutiniški ir netenkinantys. Vienintelė moteris, sugebėjusi taikstytis su jo sąlygomis, pakluso kitam kvietimui. Šiaip ar taip, juodu nebūtų derėję.

Jondalaro sielvartas buvo stiprus kaip ir visa jo prigimtis, tačiau jį apkabinusi jaunoji moteris buvo pažinusi tokį pat stiprų sielvartą. Ne kartą ji prarado viską, nesyk pakaušiu jautė šaltą dvasių pasaulio alsavimą, bet atkakliai ir ištvermingai laikėsi. Aila jautė, kad aistringas vyro išsiliejimas yra daugiau nei įprasta gailesčio rauda, ir iš savo netekčių patirties nusprendė duoti jam ramybę.

Kankinamai raudai aprimus, Aila susivokė tyliai niūniuojanti. Taip moteris migdydavo Ubą, Izos dukterį, stebėdavo, kaip šitų garsų padedamas užsimerkia jos sūnus, tuo pačiu liūliuojančiu gaudesiu be jokios melodijos ji malšindavo ir savo sielvartą bei vienišumą. Jis čia pritiko. Galų gale išsekęs ir nuvargęs Jondalaras ją paleido. Atsigulė ant nugaros ir pasukęs galvą į šoną įsispoksojo į akmenines urvo sienas. Kai moteris atgręžė jo veidą, kad šaltu vandeniu nuplautų ašaras, jis užsimerkė. Nenorėjo – arba negalėjo – žiūrėti į ją. Netrukus jo kūnas atsipalaidavo, ir Aila suprato, jog vyras užmigo.

Moteris nuėjo pažiūrėti, kaip sekasi Yhaha su naujagimiu, paskui išėjo į lauką. Ji taip pat jautėsi išsunkta, tačiau kiek aprimusi. Nuo tolimojo atbrailos krašto nužvelgusi slėnį prisiminė neramią kelionę su vyru ant neštuvų bei karštligišką viltį, kad jis nemirs. Dabar apie tai pagalvojusi vėl sunerimo. Labiau nei bet kada jautė, jog vyras privalo gyventi. Parskubėjusi į urvą, įsitikino, kad jis

tebekvėpuoja. Tada nunešė šaltą sriubą prie laužo – ligoniui dabar labiau reikėjo kitokio peno, – pasirūpino, jog vaistai būtų paruošti jam pabudus, o paskui tyliai atsisėdo ant kailio greta.

Aila negalėjo į jį atsižiūrėti, tyrinėjo veidą tarsi bandytų vienu ypu užsiganėdinti už visus tuos metus, kai ilgėjosi kito žmogaus. Dabar, keistenybėms nublankus, ji regėjo vientisą veidą, ne tik atskirus bruožus. Norėjo paliesti, perbėgti pirštais žandikauliais ir smakru, perbraukti lygius šviesius antakius. Staiga moterį tarsi kas perliejo.

Jo akys šlapo! Pati šluostė drėgną jo veidą, o jos pečiai vis dar buvo drėgni. „Vadinasi, ne tik mano. Krebas taip ir nesuprato, kodėl mano akys šlampa, kai esu liūdna, – kaip niekam kitam. Jis manė, kad turiu silpnas akis, tačiau šio vyro akys sudrėko jam sielvartaujant. Matyt, visų kitų akys ašaroja."

Išgyvenusi gausybę intensyvių emocijų ir visą naktį būdravusi Aila galų gale neišlaikė. Ji užmigo ant kailio greta ligonio, nors tebuvo popietė. Jondalaras pabudo stojus sutemoms. Buvo ištroškęs, tad pasidairė ko atsigerti nenorėdamas žadinti moters. Girdėjo kumelės ir jos naujagimio skleidžiamus garsus, tačiau teįžiūrėjo gelsvą prie sienos kitoje urvo pusėje gulinčios kumelės plauką.

Tada dirstelėjo į moterį. Ji gulėjo ant nugaros, veidą nusukusi į kitą pusę. Jondalaras matė tik jos smakro ir žandikaulio liniją, nosies formą. Prisiminęs jausmų protrūkį truputį sutriko, paskui suvokė priežastį. Skausmas išstūmė visus kitus jausmus. Vyras jautė, kaip akys prisipildo ašarų, ir stipriai užsimerkė. Stengėsi negalvoti apie Tonolaną, stengėsi negalvoti apie nieką. Netrukus jam pasisekė ir jis nepabudo iki vidurnakčio, kai aimanomis pažadino net Ailą.

Buvo tamsu, ugnis išblėsusi. Aila apgraibomis susirado kelią prie židinio, iš atsargų pasiėmė pinčių, prakurų, paskui ugnies akmenį ir titnagą.

Jondalaras vėl karščiavo, tačiau nemiegojo. Tik manė užsnūdęs, nes negalėjo patikėti, kad moteris taip greitai įkūrė ugnį. Juk atsibudus nė anglys nežioravo.

Aila atnešė vyrui anksčiau paruoštos vėsios gluosnių žievių arbatos. Ligonis pasirėmė ant alkūnės, kad paimtų puodelį ir, nors arbata buvo karti, išgėrė, nes buvo ištroškęs. Skonį atpažino – regis, visi žino, kam tinka gluosnių žievės, – tačiau norėjo atsigerti gryno vandens. Juto ir poreikį nusišlapinti, bet nesumojo, kaip viską išsakyti. Paskui paėmė puodelį, kuriame buvo arbata, apvertė rodydamas, kad jau tuščias, ir pakėlė prie lūpų.

Moteris tučtuojau atnešė vandenmaišį, pripylė puodelį, o talpą paliko greta. Vanduo numalšino troškulį, bet prisidėjo prie kitos bėdos, ir Jondalaras pradėjo nepatogiai rangytis. Iš šių veiksmų moteris suprato, ko jam reikia. Vietoje deglo pasiėmusi iš laužo medinę lazdelę, ji nuėjo į tą urvo dalį, kur buvo saugykla, paieškoti kokios talpos, tačiau taip pat aptiko kitų naudingų daiktų.

Aila buvo prigaminusi akmeninių lempelių – akmenyje įrėžusi negilius šulinėlius, į kuriuos turėtų būti pilami lydyti taukai ir smeigiama samanų dagtis, – bet ne itin jas naudojo. Paprastai pakankamai šviesu būdavo nuo laužo. Moteris paėmė lempelę, surado samanų dagtį, tada pasidairė pūslės su kietais taukais. Greta pamačiusi tuščią pūslę, paėmė ir ją.

Pilnąją padėjo prie laužo, kad aptirptų, o tuščiąją nunešė Jondalarui – tik nesugebėjo paaiškinti kam. Atlankstė galą, per kurį buvo pilstoma, ir parodė jam angą. Vyras sutrikęs žiūrėjo. Nebuvo kito kelio. Ji nutraukė apklotą, tačiau kai ėmė kišti atvirą vandenmaišį jam tarp kojų, jis staigiai perprato sumanymą ir paėmė pūslę iš Ailos.

Jautėsi keistai gulėdamas ant nugaros, užuot stovėjęs, kai leido čiurkšlei tekėti. Aila matė, jog jam nepatogu, ir nuėjo prie laužo

pildyti lempelės, šypsodamasi pati sau. „Anksčiau jis nebuvo sužeistas, – galvojo, – arba bent jau ne taip stipriai, kad negalėtų vaikščioti." Jondalaras kvailokai nusišypsojo atiduodamas jai vandenmaišį, o moteris nuėjo jo išpilti. Grąžino ligoniui, kad prireikus pasinaudotų, tada baigė pilti taukus į lempelę ir uždegė dagtį. Atsinešė prie lovos ir nutraukė apklotą vyrui nuo kojos.

Jis pabandė atsisėsti, kad matytų, nors skaudėjo. Aila jį paramstė. Pamatęs plėštines žaizdas ant krūtinės ir rankų Jondalaras suprato, kodėl verčiantis ant dešinio šono skauda labiau, tačiau daugiau nerimo kėlė smarkus kojos skausmas. Jis nusistebėjo, kokia patyrusi toji moteris. Gluosnių žievių arbatos virimas gydytoju nepaverčia.

Kai moteris nuėmė kruviną šaknų šuteklį, Jondalaras sunerimo dar labiau. Lempelė apšvietė ne taip gerai, kaip saulė, tačiau neliko abejonių dėl sužeidimo sunkumo. Koja buvo sutinusi, nubrozdinta ir pamėlusi. Įsižiūrėjus atidžiau jam pasidingojo, kad mato mazgus, prilaikančius mėsą. Vyras nedaug nusimanė apie gydytojo amatą. Dar visai neseniai domėjosi tuo ne daugiau nei dauguma jaunų sveikata trykštančių vyrų, bet ar kada kuris Zelandonijos gydytojas rišo ir sumezgė ką kartu?

Jondalaras atidžiai stebėjo, kaip moteris ruošia naują šuteklį, šį kartą iš lapų. Norėjo paklausti, kokio augalo tie lapai, pasikalbėti su ja, pamėginti įvertinti patyrimą, tačiau nepažįstamoji nemokėjo nė vienos jo žinomos kalbos. Tiesą sakant, geriau pagalvojus, Jondalaras apskritai negirdėjo jos kalbant. Kaip ji gali būti gydytoja, jei nemoka kalbėti? Vis dėlto atrodė, jog moteris žino, ką daro. Nesvarbu, ką uždėjo ant kojos, skausmas apmalšo.

Leido sau atsipalaiduoti – o ką dar galėjo daryti? – ir stebėjo, kaip ji raminamai plauna jam krūtinę bei rankas. Kol moteris nenurišo kompresą prilaikiusio minkštos odos tvarsčio, Jondalaras nė

nežinojo, kad ir galva sumušta. Ištiesęs ranką apčiuopė patinimą ir skaudamą vietą, paskui ji užrišo naują kompresą.

Moteris nuėjo prie laužo pašildyti sriubos. Jondalaras stebėjo vis dar mėgindamas suvokti, kas ji tokia.

– Skaniai kvepia, – tarė vyras atsklidus mėsos aromatui.

Jo balsas nuskambėjo tarsi ne vietoje. Nebuvo tikras, kodėl, tačiau tai buvo šis tas daugiau nei žinojimas, kad liks nesuprastas. Kai pirmą kartą pamatė šaramudojus, nei jis, nei jie nesuprato nė žodžio vieni kitų kalbos, bet tai buvo pokalbis – aiškūs ir žodingi pasisakymai, kai abi pusės mėgina pasikeisti frazėmis ir pradėti bendrauti. Moteris net nebandė tarti žodžio, o į Jondalaro pastangas reagavo tik sutrikusiais žvilgsniais. Atrodė, jog nepažįstamajai ne tik stinga kalbų, kurias jis žino, supratimo, tačiau ji nė neturi noro bendrauti.

„Ne, – galvojo Jondalaras, – ne visai taip." Jie bendravo. Moteris davė jam atsigerti, kai jis norėjo, įteikė talpą nusilengvinti, nors vyras nebuvo tikras, kaip ji suprato, jog to reikia. Jondalaras niekaip konkrečiai neišsakė, kad trokšta bendrystės, kai atsidavė sielvartui – skausmas vis dar buvo pernelyg šviežias, – tačiau moteris tai jautė. Dar viena priežastis ja stebėtis.

– Žinau, kad manęs nesupranti, – nedrąsiai pabandė. Nelabai žinojo, ką sakyti, tačiau jautė, jog pamėginti verta. Kai pradėjo, žodžiai sklido lengviau. – Kas tu? Kur kiti tavo žmonės? – Jondalaras nedaug matė už šviesos rato, kurį skleidė laužas ir lempelė, bet nepastebėjo nei jokių kitų žmonių, nei ženklų. – Kodėl nenori kalbėti? – Moteris žiūrėjo į jį, tačiau nieko nesakė.

Nepastebimai į galvą pradėjo skverbtis keista mintis. Jondalaras prisiminė kartą sėdėjęs tamsoje prie laužo su gydytoju, o Šamuda pasakojo apie tam tikrus išbandymus, kuriuos turi ištverti tie, kurie

tarnauja Motinai. Gal tai koks laikotarpis, kurį reikia praleisti vienam? Tylos metas, kai su niekuo negalima kalbėti? Susilaikymo ir pasninko laikas?

– Tu čia gyveni viena, tiesa?

Aila vėl dirstelėjo į vyrą ir nustebo pamačiusi nuostabą jo veide – tarsi jis pirmą kartą ją matytų. Dėl kažkokios priežasties ji vėl suprato buvusi nemandagi ir greitai vėl nudelbė akis į sultinį. Vyras, regis, nė nenutuokė jos netakto. Dairėsi po urvą ir lūpomis skleidė garsus. Moteris pripylė dubenėlį, tada atsisėdo priešais ir nulenkė galvą mėgindama suteikti nepažįstamajam galimybę patapšnoti jai per petį ir pripažinti jos buvimą. To Aila nepajuto, o kai dirstelėjo, vyras klausiamai žvelgė ir tarė žodžius.

„Jis nežino! Jis nesupranta, ko prašau. Nemanau, kad apskritai nuvokia kokius ženklus, – su staigia įžvalga jai toptelėjo mintis. – Kaip mes bendrausime, jei jis nesupranta mano ženklų, o aš nežinau jo žodžių?“

Ailą sukrėtė prisiminimas, kai Krebas bandė išmokyti ją kalbėti, o ji nesuprato, kad jis kalba rankomis. Nežinojo, jog žmonės gali taip kalbėtis – ji tai darė tik garsais! Taip ilgai bendravo genties kalba, kad nebeprisiminė žodžių reikšmių.

„Dabar nebesu genties moteris. Aš mirusi. Prakeikta. Nebegaliu grįžti. Dabar privalau gyventi su kitais, privalau kalbėti taip, kaip jie. Turiu išmokti vėl suprasti žodžius ir jais bendrauti arba niekada nebūsiu suprasta. Net jei būčiau radusi kitų gentį, nebūčiau įstengusi su jais pasikalbėti, jie nebūtų supratę, ką sakau. Ar todėl totemas privertė mane pasilikti? Kol bus atsiųstas šitas vyras? Kad galėtų vėl išmokyti mane kalbėti?“ Ji sudrebėjo, staiga pervėrus šalčiui, tačiau jokio skersvėjo nebuvo justi.

Jondalaras be sąryšio uždavinėjo klausimus, į kuriuos nesitikėjo atsakymų, tik kad girdėtų save kalbant. Iš moters nesulaukė jokio atsako ir, regis, nuvokė priežastį. Jis jautėsi tikras, kad ji arba ketina tarnauti Motinai, arba yra jos tarnaitė jau dabar. Tai atsakė į tokią galybę klausimų: kodėl ji turi gydymo įgūdžių ir galios arkliui, kodėl gyvena viena ir su juo nekalba, galbūt netgi tai, kaip jį rado ir atgabeno į urvą. Jondalarui buvo smalsu, kur jis yra, tačiau tuo metu tai nebuvo svarbu. Pasisekė, kad liko gyvas, tik jam kėlė nerimą dar kai kas, ką minėjo Šamuda.

Dabar vyras suvokė, kad, jei būtų kreipęs dėmesį į seno baltaplaukio gydytojo žodžius, būtų žinojęs, jog Tonolanas mirs, bet Jondalarui taip pat buvo pasakyta, jog seks Tonolaną tam, kad šis nuvestų ten, kur kitu atveju nebūtų ėjęs. Kodėl jis buvo čia atvestas?

Aila mėgino sugalvoti kokį nors būdą imti mokytis jo žodžių ir tada prisiminė, kaip pradėjo Krebas – su vardo garsais. Pasiryžusi moteris pažvelgė tiesiai nepažįstamajam į akis, patapšnojo sau į krūtinę ir tarė:

– Aila.

Jondalaras išplėtė akis.

– Vis dėlto nusprendei kalbėti! Ar tai tavo vardas? – parodė į ją. – Pakartok.

– Aila.

Ji kalbėjo su keistu akcentu. Dvi žodžio dalys buvo kapotos, skiemenys tariami gerklės gilumoje, tarsi juos voliotų. Jondalaras buvo girdėjęs nemažai kalbų, tačiau nė vienoje nebuvo tokių garsų, kokius ištarė ji. Jis nesugebėjo lygiai taip pat, pakartojo panašiai:

– Ay-la.

Aila kone nesugebėjo atpažinti garsų vyrui tariant jos vardą. Kai kuriems genties žmonėms taip pat buvo labai sunku, bet nė vienas

neartikuliavo taip, kaip jis. Šis nepažįstamasis jungė garsus, pirmą skiemenį tarė kylančia intonacija, o antrą – besileidžiančia. Moteris netgi nesugebėjo prisiminti girdėjusi šitaip tariamo vardo, nors atrodė taip teisingai. Aila parodė į vyrą ir viltingai palinko į priekį.

– Jondalaras, – pasakė jis. – Mano vardas – Jondalaras iš Zelandonijos.

Šito buvo per daug: ji nieko nepajėgė suprasti. Papurtė galvą ir vėl parodė į jį. Vyras matė, jog pašnekovė sutrikusi.

– Jondalaras, – tarė, paskui pakartojo lėčiau: – Jondalaras.

Aila įsitempė mėgindama lūpas dėlioti panašiai.

– Du-da, – tiksliau nesugebėjo.

Jondalaras suprato, jog moteris turi tarimo problemų, tačiau ji taip stengėsi. Jam tapo smalsu, gal ji turi kokį išsigimimą burnoje, kuris trukdo kalbėti. Gal todėl ji neprašneko? Nes negali? Dar kartą pakartojo savo vardą, lėtai, kiekvieną garsą tardamas kuo aiškiau, tarsi kalbėtų vaikui ar kam kitam, kuriam stinga žinių.

– Jondalaras... Jon-da-la-ras.

– Don-da-la-ra, – vėl pabandė moteris.

– Kur kas geriau! – šypsodamasis paskatinamai sulinksėjo vyras. Šįkart ji tikrai pasistengė. Jis jau nebebuvo toks tikras, ar nuosprendis, jog ji mokosi tarnauti Motinai, buvo teisingas. Moteris neatrodė pakankamai protinga. Jis vis šypsojosi ir linksėjo.

„Jis padarė laimingą veidą! Niekas gentyje šitaip nesišypsojo, išskyrus Durką. Man tai pavykdavo natūraliai, o dabar ir šis vyras taip daro."

Nustebęs Ailos žvilgsnis buvo toks juokingas, kad Jondalarui teko slopinti kikenimą; jo šypsena paplatėjo, o akyse sužibo linksmos kibirkštėlės. Jausmas buvo užkrečiamas. Ailos lūpų kampučiai

pakilo, o padrąsinta jo atsakomojo šypsnio, ji atsakė nuoširdžia, plačia, džiaugsminga šypsena.

– O, moterie, – tarstelėjo Jondalaras, – gal tu ir nedaug kalbi, tačiau, kai šypsaisi, tikrai atrodai žavi!

Jame slypintis vyriškumas pradėjo matyti ją kaip moterį, labai patrauklią moterį, ir jis pažvelgė į ją naujai.

Kažkas pasikeitė. Šypsena išliko, tačiau akys... Aila pastebėjo, kad vyro akys laužo šviesoje virto tamsiai violetinėmis ir jose atsirado šis tas daugiau nei vien linksmumas. Nors moteris nesuprato, kas slypi žvilgsnyje, nuvokė jos kūnas. Šis atpažino kvietimą ir atsakė tokia pačia trauka, vidiniu dilgsėjimu, panašiu į tą, kurį jautė stebėdama Yhaha ir bėrąjį eržilą. Nepažįstamojo akys taip prikaustė, bet truktelėjusi galvą Aila prisivertė nusisukti. Paskui apgraibomis ištiesino lovos apklotus, paėmė dubenėlį ir atsistojo, vengdama vyro akių.

– Kaip matau, esi drovi, – tarė Jondalaras, sušvelnindamas įdėmų žvilgsnį. Ji priminė jauną moterį prieš pirmuosius ritualus. Vyras pajuto švelnų, tačiau nenumaldomą geismą, kurį visada jausdavo jaunai moteriai per tas apeigas, ir nekantrų įsitempimą slėpsnose. Paskui skausmą dešinėje šlaunyje. – Na ir gerai, – pasakė kreivai šyptelėjęs, – vis tiek nesu tinkamos formos.

Nustūmęs į šalį ir išlyginęs kailius, kuriais ji buvo jį apkaišiusi, jausdamasis išsekęs, jis vėl atsigulė. Kūną gėlė, o kai prisiminė kodėl, skausmas sustiprėjo. Jondalaras nenorėjo atminti arba galvoti. Troško užsimerkti ir nugrimzti į užmarštį, kuri panaikintų gėlą. Pajutęs prisilietimą ir atsimerkęs pamatė Ailą, laikančią puodelį su skysčiu. Išgėręs jis netrukus pajuto, kaip skausmas atlėgsta ir apima snaudulys. Ji davė Jondalarui kažko, kas tai sukėlė, vyras suprato ir jautėsi dėkingas, tačiau iš kur moteris žinojo, kad to reikia, jei jis neištarė nė žodžio?

Aila matė skausmingą jo miną ir žinojo sužeidimų rimtumą. Ji buvo patyrusi gydytoja. Paruošė durnaropių ligoniui dar nė nepabudus. Stebėdama, kaip raukšlės ant vyro kaktos lyginasi, o kūnas atsipalaiduoja, paėmė lempelę ir pridengė laužą. Pasitiesė kailį, ant kurio miegojo prie vyro, tačiau toli gražu negalėjo užmigti.

Sugrėbtų anglių švytėjime Aila nudūlino iki urvo angos, paskui, išgirdusi tyliai žvingčiojant Yhaha, patraukė pas ją. Apsidžiaugė pamačiusi gulinčią kumelę. Vos apsikumeliavusi Yhaha nervinosi jausdama urve nepažįstamojo kvapą. Dabar pripažino vyro buvimą ir pakankamai nusiraminusi atsigulė. Aila atsisėdo priešais kumelę, kad galėtų paglostyti snukį ir pakasyti už ausų. Ja susidomėjo greta motinos spenių gulintis kumeliukas. Jis įsikniso tarp jųdviejų. Aila jį taip pat paglamonėjo, pakasė, paskui ištiesė pirštus. Pajuto, kad gyvulėlis žinda, tačiau šis greitai atsitraukė, išsiaiškinęs, kad ji nieko neduos. Mažojo poreikį žįsti patenkino motina.

„Jis nuostabus mažylis, Yhaha, užaugs sveikas ir stiprus, visai kaip tu. Dabar turi kažką tokį patį kaip tu, aš taip pat turiu. Sunku patikėti. Po šitiek laiko esu nebe viena." Netikėtai akis užplūdo ašaros. „Kiek daug mėnesių praėjo nuo to laiko, kai mane prakeikė, kai mačiau gentainius. Dabar čia yra žmogus. Vyras, Yhaha. Kitų vyras ir, man regis, jis gyvens." Aila atgalia ranka nusišluostė ašaras. „Jo akys taip pat šitaip ašarojo, be to, jis man šypsojosi. Aš irgi jam šypsojausi.

Esu viena kitų, visai kaip Krebas sakė. Iza liepė man ieškoti saviškių, susirasti porą. Yhaha! Ar jis – mano pora? Ar vyras buvo atsiųstas man? Ar mano totemas jį atsiuntė?

Mažylis! Mažylis man davė! Jis buvo išrinktas visai kaip aš. Išbandytas ir pažymėtas Mažylio, urvinio liūto jauniklio, kurį man atsiuntė totemas. Dabar ir nepažįstamojo totemas yra urvinis liūtas.

Tai reiškia, kad jis gali būti mano pora. Vyras su urvinio liūto totemu būtų pakankamai galingas tokį patį totemą turinčiai moteriai. Netgi galėčiau turėti daugiau vaikų."

Aila susiraukė. Vaikus daro ne totemai. „Žinau, kad Braudas pradėjo Durką, kai į mane įkišo savo organą. Kūdikius pradeda vyrai, ne totemai. Don-da-la-ra yra vyras."

Staiga moteris pagalvojo apie jo organą, sukietėjusį prireikus nusilengvinti, prisiminė trikdančias žydras akis. Pajuto keistą pulsavimą viduje, kuris neleido jausmams nurimti. „Kodėl man kyla tokie keisti pojūčiai? Prasidėjo tada, kai stebėjau Yhaha su tuo tamsrudžiu arkliu...

Tamsiai rudas eržilas! Dabar Yhaha turi tamsiai rudą kumeliuką. Tas arklys tikrai pradėjo joje mažylį. Don-da-la-ra galėtų pradėti kūdikį manyje. Jis galėtų būti mano pora...

Kas, jei jis manęs nenorės? Iza sakė, vyrai taip daro, jei moterys jiems patinka. Dauguma vyrų. Braudas manęs nemėgo. Nepakęsčiau, jei Don-da-la-ra... – staiga moteris išraudo. – Aš tokia didelė ir bjauri! Kam jam norėti tai su manimi daryti? Kam norėti manęs į porą? Gal jis jau turi ją. Kas, jei vyras panorės išeiti?

Negali to padaryti. Turi mane išmokyti žodžių. Ar nepažįstamasis pasiliktų, jei suprasčiau jo kalbą?

Aš išmoksiu. Įsiminsiu visus vyro žodžius. Tada jis galbūt pasiliks, nors aš didelė ir bjauri. Dabar jis negali eiti. Per ilgai buvau viena."

Aila pašoko kone supanikavusi ir išėjo iš urvo; juoduma blukdama virto į tamsų mėlį – naktis kone baigėsi. Stebėdama, kaip medžiai ir pažįstami orientyrai įgauna kontūrus, moteris kovojo su noru grįžti ir dar pasižiūrėti į vyrą. Paskui pagalvojo, jog jam nepakenktų švieži pusryčiai, ir nuėjo pasiimti svaidyklės.

„Gal nepažįstamajam nepatiks, kad aš medžioju? Jau nusprendžiau, jog neleisiu niekam manęs sulaikyti", – prisiminė, tačiau svaidyklės nepasiėmė. Nuėjo į pakrantę, nusigaubė apsiautalą ir kaip kas rytą paplaukiojo. Tai ypač tiko ir, regis, nuplovė visą jausmų sumaištį. Po pavasario potvynio Ailos mėgstamos žūklavietės nebeliko, bet pasroviui, visai netoli, ji buvo aptikusi kitą vietą. Ten ir patraukė.

Jondalaras pabudo nuo ruošiamo maisto kvapo ir suprato, koks yra išbadėjęs. Nusilengvino į vandenmaišį ir sugebėjo pats pasiremti, kad apsidairytų. Moters nebuvo, kumelės su kumeliuku taip pat, tačiau vieta, kur gyvuliai buvo įsikūrę, vienintelė visame urve bent nežymiai priminė guolį, o laužavietė buvo vienintelė. Moteris tikrai gyveno čia viena, išskyrus arklius, bet jų juk nepriskirsi prie žmonių.

Kur tada jos žmonės? Ar netoliese yra kitų urvų? Ar jie iškeliavo į ilgą medžioklę? Urvo gale, kur laikytos atsargos, buvo įvairių rykų, kailių, odų, nuo rėmo kabėjo augalai, mėsos, o maisto atsargų buvo tiek, kad pakaktų nemažam urvui. „Ar viskas tik jai? Jei gyvena viena, kam tiek reikia? Kas mane čia atnešė? Galbūt jos žmonės atgabeno ir paliko?

Taip ir bus! Ši moteris – žiniuonė, ir žmonės atgabeno mane čia, kad ji pasirūpintų. Moteris jauna – bent jau tokia atrodo, – tačiau patyrusi. Nėra abejonių. Tikriausiai apsigyveno čia, kad save išbandytų, kad ištobulintų kokį ypatingą įgūdį – gal su gyvūnais, – o jos žmonės rado mane, bet neturėjo kur apgyvendinti, todėl ji leido

palikti čia. Tikriausiai tai labai galinga žiniuonė, jei turi tokią įtaką gyvūnams."

Aila įėjo į urvą nešina sauso išbalinto dubens kaulo lėkšte su dideliu šviežiai keptu upėtakiu. Nusišypsojo Jondalarui, nustebo radusi jį pabudusį. Padėjo žuvį, tada pertvarkė kailius ir šiaudų prikimštas odos pagalvėles, kad vyras atsisėstų patogiau. Iš pradžių padavė gluosnių žievių arbatos, kad sumažintų karštį ir numalšintų skausmą. Lėkštę padėjo skersai jo sterblės, tada išėjo ir grįžo su dubenėliu virtų grūdų, šviežiai luptų dagių stiebelių, krūminių builių ir pirmųjų laukinių braškių.

Jondalaras buvo toks alkanas, jog būtų suvalgęs bet ką, tačiau po kelių kąsnių ėmė kramtyti lėčiau, kad įvertintų skonį. Iš Izos Aila buvo išmokusi naudoti žoleles ne tik kaip vaistažoles, bet ir kaip prieskonius. Tiek upėtakis, tiek grūdai buvo mitriomis jos rankomis paskaninti. Švieži stiebeliai buvo traškūs, tinkamo švelnumo, o laukinės braškės, nors ir nepernelyg, buvo saldžios be jokių triukų, padedant tik saulei. Jondalaras buvo sužavėtas. Jo motina buvo pripažinta puikia virėja, ir, nors skoniai nebuvo panašūs, vyras suprato gerai paruošto maisto subtilybes.

Ailai buvo malonu, kad ligonis užtruko gardžiuodamasis. Jam pavalgius, ji atnešė mėtų arbatos ir pasiruošė pakeisti tvarsčius. Galvos kompresą nuėmė visai. Tinimas buvo atslūgęs, liko tik nežymus jautrumas. Įbrėžimai ant krūtinės ir rankų gijo. Buvo tikimybė, jog liks keli nežymūs randai, tačiau nepakenks. Neramino koja. „Ar sugis tinkamai? Ar jis galės vaikščioti? Nors kiek? Ar liks luošas?"

Nuėmus šuteklį Ailai palengvėjo: pamatė, kad laukinių kopūstų lapai ištraukė pūlius, kaip ji ir tikėjosi. Buvo matyti aiškus pagerėjimas, nors nebuvo įmanoma pasakyti, kiek naudos iš to bus. Žaizdų surišimas sausgyslėmis, regis, pasiteisino. Įvertinus sužeidimą, koja

beveik nebuvo praradusi formos, nors liks platus randas ir tikriausiai nedidelė deformacija. Moteris buvo visai patenkinta.

Jondalaras pirmą kartą iš tikrųjų pažvelgė į savo koją. Nebuvo patenkintas. Ji buvo kur kas labiau sužalota, nei vyras įsivaizdavo. Pamatęs, kaip atrodo, jis išblyško ir kelis kartus sunkiai nurijo. Suprato, ką moteris bandė padaryti tais mazgais. Gal ir bus koks skirtumas, tačiau Jondalaras abejojo, ar dar kada vaikščios.

Vyras kalbino moterį, teiravosi, kur ji mokėsi gydyti, nesitikėdamas atsako. Aila atpažino savo vardą, bet nieko daugiau. Norėjo paprašyti, kad jis pamokytų žodžių reikšmių, tačiau nežinojo kaip. Sutrikusi išėjo atnešti malkų. Ji nekantravo mokytis kalbėti, tik kaip pradėti?

Jondalaras galvojo apie ką tik suvalgytus patiekalus. Kad ir kas tiekė maistą, moteris buvo gerai aprūpinta, tačiau ir pati akivaizdžiai žinojo, kaip savimi pasirūpinti. Uogos, stiebeliai ir upėtakis buvo švieži. Nors grūdai turėjo būti surinkti praėjusį rudenį, tai reiškė žiemos atsargų perteklių ir bylojo apie puikų planavimą – jokio bado žiemos pabaigoje ar ankstyvą pavasarį. Taip pat tai reiškė, kad teritorijos tikriausiai puikiai žinomos ir todėl įsikurta ilgesniam laikui. Buvo ir kitų užuominų, jog urvas naudojamas jau senokai: juodi suodžiai aplink dūmų angą, ypač gerai suplūktos grindys.

Nors moteris buvo puikiai apstačiusi urvą, turėjo pakankamai rykų, atidžiau patyrinėjus krito į akis, kad jie visiškai be raižymų ar papuošimų ir gan primityvūs. Jondalaras apžiūrėjo medinį puodelį, iš kurio gėrė arbatą. „Kruopščiai, – pagalvojo, – tiesą sakant, puikiai pagamintas." Medžio pluoštas rodė, jog puodelis buvo išskobtas iš gumbo. Atidžiau patyrinėjus Jondalarui pasirodė, kad indas buvo formuojamas pasitelkus pluošto teikiamus privalumus. Gumbuose ir linkiuose buvo nesunku įžiūrėti mažo žvėrelio snukutį. Ar moteris

padarė tai specialiai? Tai buvo subtilu. Jondalarui šis dirbinys labiau patiko nei kai kurie rykai su akivaizdesniais pagražinimais.

Puodelis buvo gilus, su platėjančiu snapeliu, simetriškas ir puikiai nugludintas. Netgi viduje nebuvo matyti atsikišusių rievių. Su gumbuotu medžio gabalu sunku dirbti – tikriausiai padaryti šitą puodelį užtruko daug dienų. Kuo atidžiau vyras žiūrėjo, tuo aiškiau suprato, kad puodelis, nors ir paprastas, be abejonės, buvo puikus meistrystės šedevras. „Martonai jis patiktų", – pagalvojo prisiminęs motinos gebėjimą pagaminti netgi pačius praktiškiausius rykus ir laikymo talpas, kad atrodytų dailiai. Ji turėjo gyslelę įžvelgti paprastų dalykų grožį.

Kai Aila atnešė glėbį malkų, Jondalaras pakėlė akis ir papurtė galvą matydamas primityvų jos odinį apsiautalą. Tada pastebėjo kamšalą, ant kurio gulėjo. Kaip ir apsiautalas, tai buvo visas kailis, o ne išpjautas pagal formą, apvyniotas aplink šviežią šieną ir sukamšytas į seklų griovelį. Vyras ištraukė galą, kad atidžiau patyrinėtų. Išorinis kraštelis buvo kietokas, styrojo keli likę elnio plaukeliai, tačiau oda buvo labai lanksti, švelni, minkšta. Visos vidinės ir kietos išorinės gyslos kartu su kailiu buvo nugremžtos, todėl oda buvo tokia minkšta. Vis dėlto kailiai darė didesnį įspūdį. Viena buvo įtempti ir ištampyti odą su pašalintomis gyslomis, kad ji suminkštėtų. Kur kas sudėtingiau buvo išdirbti kailius, nes tuomet šalinamos tik vidinės gyslos. Kailiai paprastai būna kietesni, bet esantys ant patalo buvo tokie pat minkšti kaip ir odos.

Juos čiuopiant buvo justi kažkas pažįstamo, tik Jondalaras negalėjo suprasti, kodėl.

„Jokių raižinių ar papuošimų, – galvojo jis, – tačiau padirbta meistriškai. Odos, kailiai išdirbti su dideliu įgudimu ir atida, bet

neišpjauti ir nesuformuoti jokie drabužiai, nesiūta, nevarstyta, joks daiktelis nepadabintas karoliukais, lopais, nedažytas ir jokiu kitu būdu nepapuoštas. Vis dėlto ji susiuvo koją. Kokie keisti neatitikimai! Ta moteris – tikra paslaptis."

Jondalaras stebėjo, kaip Aila ruošiasi kurti ugnį, bet tikrai nekreipė pakankamai dėmesio. Ne kartą buvo matęs kuriant laužą. Jam tik probėgšmais toptelėjo, kodėl ji paprasčiausiai neatsinešė anglių iš laužo, kuriame kepė jam maistą, o paskui tarė, kad anas tikriausiai užgeso. Nesusitelkęs stebėjo, kaip moteris renka greitai užsiliepsnojančias pakuras, paima porą akmenų, trenkia vieną į kitą ir įpučia liepsną. Viskas buvo atlikta taip staiga, jog laužas jau liepsnojo Jondalarui dar nė nesuvokus, ką moteris padarė.

– Didžioji Motina! Kaip tu taip greit įkūrei ugnį? – Jis miglotai prisiminė manęs, kad ji labai sparčiai uždegė laužą viduryje nakties, tačiau nurašė tai klaidingam įspūdžiui.

Vyrui pratrūkus Aila atsisuko ir klausiamai pažvelgė.

– Kaip užkūrei laužą? – vėl pasiteiravo vyras ir atsisėdo tiesiau. – O, Doni! Ji nesupranta nė vieno mano žodžio, – netekęs vilties Jondalaras mestelėjo rankas. – Ar bent žinai, ką padarei? Ateik čia, Aila, – tarė jis modamas.

Moteris tučtuojau priėjo: pirmą kartą matė jį naudojant rankos judesį tikslingai. Vyras buvo didžiai kažkuo susirūpinęs, o Aila norėdama suprasti susiraukė mėgindama susitelkti į jo žodžius.

– Kaip įkūrei ugnį? – vėl paklausė nepažįstamasis, tardamas žodžius lėtai, rūpestingai, tarsi šitaip ji pajėgtų suprasti, ir mostelėjo ranka laužo link.

– Ug... – moteris nedrąsiai bandė pakartoti paskutinį žodį. Kažkas buvo svarbu. Ji net drebėjo įsitempusi – taip norėjo prisiversti jį suprasti.

– Ugnis! Ugnis! Taip, ugnis! – šaukė jis, modamas liepsnų link. – Ar bent nutuoki, ką reiškia mokėti šitaip greitai ją užkurti?

– Ugnė...

– Taip, kaip ta tenai, – taręs jis bedė pirštu ore laužo pusėn. – Kaip tu tai padarei?

Moteris atsistojo, nuėjo prie ugniavietės ir parodė į liepsnas.

– Ugnė? – tarstelėjo.

Jondalaras atsiduso ir atsilošė ant kailių staiga suvokęs, kad bando priversti ją suprasti nežinomus žodžius.

– Atsiprašau, Aila. Kvaila iš mano pusės. Kaip gali man pasakyti, ką padarei, jei nesupranti, ko klausiu?

Įtampa atslūgo. Jondalaras užsimerkė išsekęs ir nusivylęs, tačiau moteris džiaugėsi. „Moku dar vieną žodį. Tik vieną, bet tai jau pradžia. Kaip reikėtų tęsti? Kaip paprašyti, kad pamokytų, kaip paaiškinti, jog privalau išmokti daugiau?"

– Don-da-la-ra? – Jondalaras atsimerkė. Aila vėl parodė į laužą. – Ugnė?

– Ugnis, taip, tai yra ugnis, – pasakė jis ir pritariamai linktelėjo. Tada vėl užsimerkė, jautėsi pavargęs, truputį apsikvailinęs, kad šitaip susijaudino, be to, kentė fizinį ir emocinį skausmą.

„Jam neįdomu. Ką padaryti, kad jis suprastų?" Aila jautėsi tokia bejėgė, pyko, jog negali sugalvoti būdo perduoti, kad jai vyro reikia. Pabandė dar kartą.

– Don-da-la-ra.

Palaukė, kol jis atsimerks.

– Ugnė? – tarė su viltingu maldavimu akyse.

„Ko ji nori?" – galvojo Jondalaras, ir jam ėmė darytis smalsu.

– Ką nori pasakyti apie ugnį, Aila?

Iš vyro pečių laikysenos ir veido išraiškos Aila jautė, kad jis klausia. Pagaliau kreipė dėmesį. Moteris apsidairė, mėgindama sugalvoti, kokį būdą jam pasakyti, ir pamatė malką prie ugnies. Pagriebusi pagalį atsinešė ir iškėlė su tuo pačiu viltingu žvilgsniu.

Sutrikusio Jondalaro kakta susiraukšlėjo, paskui išsilygino, tarsi jis būtų pradėjęs suprasti.

– Nori sužinoti, kaip tai vadinama? – pasiteiravo, nustebintas staigaus moters įnorio mokytis kalbos, kai anksčiau, regis, nerodė jokio noro šnekėti. „Šnekėti! Ji ne tik mokosi jo kalbos, ji apskritai mokosi šnekėti! Ar gali būti, kad todėl buvo tokia tyli? Nežinojo, kaip kalbėti?“

Jis palietė pagalį jos rankoje.

– Malka, – pasakė.

Aila garsiai iškvėpė, nors nė nesuprato, kad buvo sulaikiusi kvapą.

– Alka? – pabandė.

– Malka, – antrąsyk Jondalaras lėtai dėliojo lūpas, kad tartų kuo aiškiau.

– Maalka, – tarė moteris mėgindama atkartoti jo mimiką.

– Geriau, – tarė jis linktelėjęs.

Ailai ėmė daužytis širdis. „Ar jis suprato?“ Ji vėl karštligiškai pasidairė ko nors, kad procesas nenutrūktų. Akys užkliuvo už puodelio. Griebė jį ir iškėlė.

– Mėgini priversti mane mokyti tave kalbėti?

Ji nesuprato, papurtė galvą ir vėl iškėlė puodelį.

– Kas tu, Aila? Iš kur atsiradai? Kaip gali daryti... viską, ką darai, ir nemokėti kalbėti? Esi paslaptis, tačiau jei ketinu išsiaiškinti, tikriausiai reikės išmokyti tave kalbėti.

Moteris sėdėjo ant kailio greta ir neramiai laukė, vis dar iškėlusi puodelį. Bijojo, jog tardamas šitiek žodžių jis pamirš tą, kurio ji klausia. Aila dar kartą iškėlė puodelį.

– Kurio norėtum: „gerti“ ar „puodelis“? Nemanau, kad svarbu.

Jis palietė moters laikomą indą.

– Puodelis, – pasakė.

– Futelis, – atsakė ji ir nusišypsojo su palengvėjimu.

Jondalaras irgi šį tą sumanė. Paėmė vandenmaišį su šviežiu vandeniu, kurį moteris buvo jam palikusi, ir truputį įpylė į puodelį.

– Vanduo, – pasakė.

– Antuo.

– Pabandyk dar kartą: vanduo, – drąsino jis.

– Vantuo.

Jondalaras linktelėjo, tada pakėlė puodelį prie lūpų ir gurkštelėjo.

– Gerti, – tarė, – gerti vandenį.

– Kerrti, – ištarė ji gana aiškiai, tik gromuliuodama „r“ ir keistai rydama žodį. – Kerrti vantuo.

21

– Aila, nebegaliu ilgiau lindėti čia. Pažiūrėk, kokia saulė! Žinau, jog esu pakankamai sveikas, kad truputį pajudėčiau, bent jau išeičiau iš urvo.

Aila nesuprato visko, ką Jondalaras sakė, tačiau žinojo pakankamai, kad nuvoktų vyrą skundžiantis, ir prijautė jam.

– Mazgai, – pasakė, liesdama vieną dygsnių. – Pjauti mazgai. Ryte žiūrėti koja.

Jis nusišypsojo tarsi pasiekęs pergalę.

– Ketini ištraukti mazgus ir rytoj iš ryto aš galėsiu išeiti iš urvo.

Su kalbos problemomis ar be, Aila neketino nusileisti nė trupinėlio daugiau.

– Pažiūrėti, – pakartojo pabrėžtinai. – Aila žiūrėti... – Nors ribotomis galimybėmis, ji iš paskutiniųjų stengėsi būti tiksli. – Koja nesveikas, Don-da-la-ra neišeiti.

Jondalaras vėl nusišypsojo. Jis tyčia iškraipė moters pasakymą tikėdamasis, jog ji nusileis, tačiau dar labiau apsidžiaugė, kad Aila nepasidavė jo gudrybei ir pasistengė būti suprasta. Gal jis rytoj ir neišeis iš urvo, bet galų gale ji mokosi greičiau.

Ailos mokymas kalbėti tapo iššūkiu, o progresas Jondalarą džiugino, nors buvo netolygus. Vyras buvo suintriguotas jos mokymosi. Žodyno apimtis jau buvo pribloškiama; regis, ji gebėjo įsiminti žodžius taip greitai, kaip jis pajėgė juos berti. Didžiąją vienos popietės dalį Jondalaras praleido vardydamas Ailai viską, ką tik abu galėjo sugalvoti, o kai baigė, ji pakartojo jam kiekvieną žodį teisingai susiedama su daiktu. Vis dėlto tarti jai buvo sunku. Kai kurių garsų, kad ir kaip stengėsi, moteris nesugebėjo artikuliuoti tinkamai, nors mėgino iš visų jėgų.

Jondalarui patiko jos kalbėjimo maniera. Ailos balsas buvo žemas ir malonus, o dėl keisto akcento skambėjo egzotiškai. Kol kas jis nusprendė nesukti galvos dėl to, kaip moteris jungia žodžius. Tinkama kalbėsena ateis vėliau. Tikroji kova tapo akivaizdesnė, kai po žodžių, įvardijančių konkrečius daiktus ar veiksmus, jie ėmė stumtis toliau. Netgi paprasčiausios abstrakčios sąvokos tapo problema: Aila norėjo atskiro žodžio visiems spalvų atspalviams ir sunkiai suprato, kodėl tamsi pušies ir blyški gluosnio žaluma apibūdinama bendru žodžiu „žalia“. Kai moteris suvokdavo abstrakciją, tai būdavo tarsi apreiškimas arba seniai pamirštas prisiminimas.

Kartą Jondalaras palankiai atsiliepė apie jos fenomenalią atmintį, tačiau jai buvo sunku suprasti, o jam – patikėti.

– Ne, Don-da-la-ra. Aila ne gerai prisiminti. Aila mėginti, maža mergaitė Aila norėti gerai... atmintis. Ne gerai. Bandyti, bandyti, visą laiką bandyti.

Jondalaras papurtė galvą trokšdamas, kad jo atmintis būtų tokia puiki, kaip jos, arba užsidegimas mokytis toks stiprus ir nenuslopstantis. Jis kasdien matė pažangą, nors Aila vis buvo nepatenkinta.

Plečiantis jų gebėjimui bendrauti moters paslaptis tapo vis miglotesnė. Kuo daugiau vyras apie ją sužinodavo, tuo daugiau klausimų kildavo. Aila buvo nepaprastai patyrusi, išmani vienais atžvilgiais ir visiškai naivi arba nemokša kitur – jis niekada nebūdavo tikras, kuris atvejis tai bus. Vieni jos gebėjimai, kaip ugnies įkūrimas, buvo kur kas pažangesni, nei Jondalaro kada matyti, o kiti – neįtikėtinai primityvūs.

Vienu Jondalaras neabejojo: ar yra, ar ne greta kitų žmonių, ji visiškai pajėgi savimi pasirūpinti. „Taip pat ir manimi", – mąstė, o Aila patraukusi apklotus įsmeigė akis į sužeistą vyro koją.

Ji turėjo pasiruošusi antiseptinį tirpalą, tačiau nervinosi rengdamasi išimti audinius kartu laikančius siūlus. Nemanė, kad išsiskirs – atrodė, sveiksta gerai, – tik anksčiau šio metodo nebuvo išbandžiusi, todėl nesijautė užtikrinta. Jau kelias dienas svarstė, ar neištraukus mazgų, bet prireikė Jondalaro nusiskundimo, kad apsispręstų.

Jaunoji moteris pasilenkė prie kojos ir atidžiai įsižiūrėjo į mazgus. Atsargiai truktelėjo vieną iš surištų elnio sausgyslės atraižėlių. Augdama oda prikibo prie jos ir patraukus kėlėsi kartu. Aila suabejojo, ar derėjo taip ilgai laukti, tačiau buvo per vėlu nerimauti. Prilaikydama mazgą pirštais su pačiu aštriausiu dar nenaudotu peiliu ji perpjovė vieną pusę kuo arčiau mazgo. Keletą sykių pabandžiusi tempti įsitikino, kad mazgas lengvai nepasiduos. Galų gale moteris suėmė jį dantimis ir staigiai truktelėjusi ištraukė.

Jondalaras susiraukė. Aila apgailestavo, kad sukėlė jam nepatogumų, bet plyšys neatsivėrė. Pasirodė mažutė srovelė kraujo ten, kur įplyšo oda, bet raumenys ir audiniai buvo sugiję. Nepatogumas – menka kaina. Moteris kuo greičiau išėmė likusius siūlus, o

Jondalaras laikė sukandęs dantis ir suspaudęs kumščius, kad susilaikytų nerėkęs kaskart jai traukiant siūlą. Abu pasilenkė arčiau pažiūrėti rezultato.

Aila nusprendė: jei nepablogės, leis Jondalarui normaliai statyti koją ir išlįsti iš urvo. Paėmusi peilį ir dubenį su skysčiu ji ruošėsi eiti. Jondalaras ją sustabdė.

– Gal galiu apžiūrėti peilį? – paklausė, rodydamas į įrankį. Moteris padavė ir stebėjo, kaip jis apžiūrinėja.

– Pagamintas iš titnago! Nepaprasta nuoskala. Padirbinta su įgudimu, tačiau metodas toks primityvus. Peilis netgi be rankenos, tik galas atbukintas, kad neįpjautų. Kur jį gavai, Aila? Kas jį padarė?

– Aila padaryti.

Moteris suprato, kad Jondalaras komentavo kokybę ir meistriškumą, norėjo paaiškinti, jog ji ne tokia patyrusi kaip Drugas, tačiau mokėsi iš geriausio genties įrankių dirbėjo. Vyras nuodugniai tyrinėjo peilį ir atrodė kiek nustebęs. Ji norėjo aptarti įrankio privalumus, titnago kokybę, bet negalėjo. Neturėjo tinkamų žodžių arba supratimo, kaip išreikšti mintis. Tai varė į neviltį.

Taip troško su juo pasikalbėti apie viską. Jau seniai neturėjo su kuo bendrauti, bet kol nepasirodė Jondalaras, nė nenutuokė, kaip to pasiilgo. Rodėsi, tarsi priešais stovėtų puotai nukrautas stalas, o ji būtų išbadėjusi, tačiau tegalėtų vos paragauti.

Jondalaras atidavė jai peilį iš nuostabos purtydamas galvą. Įrankis buvo aštrus, tikrai tinkamas, bet tik skatino jo smalsumą. Aila buvo išsilavinusi kaip bet kuri žiniuonė ir naudojo pažangų metodą – siūles, – tačiau peilis buvo toks primityvus. Jei tik jis galėtų paklausti, jei tik ji galėtų suprasti ir jam paaiškinti. Kodėl moteris

nekalba? Dabar taip greitai mokosi. Kodėl neišmoko anksčiau? Ailos mokymasis kalbėti abiem tapo svarbiausiu tikslu.

Jondalaras pakirdo anksti. Urve tebebuvo tamsu, nors pro įėjimą ir skylę viršuje sklido tamsiai melsva priešaušrio šviesa. Jam stebint pasidarė kur kas šviesiau, išryškėjo kiekvienos iškyšos ir įdubos akmeninėse sienose kontūrai, tačiau net užsimerkęs matė tuos kontūrus taip pat aiškiai – jie buvo giliai įsirėžę jam į smegenis. Reikėjo išeiti į lauką ir pamatyti daugiau. Jondalaras pajuto kylantį susijaudinimą ir buvo įsitikinęs, jog šiandien bus toji diena. Sunkiai tvėrė ir buvo pasiryžęs papurtyti greta miegančią moterį. Luktelėjo prieš ją paliesdamas, paskui apsigalvojo.

Aila miegojo ant šono, susirangiusi po kailiais. Jondalaras jau žinojo, kad įprastame jos guolyje miega pats. Moters kailiai buvo sukloti ant greta atvilkto demblio, ne sekliame griovelyje, uždengtame šieno prikimštu paklotu. Moteris buvo apsirengusi, pasiruošusi prireikus akimirksniu pašokti. Ji persivertė ant nugaros, o vyras atidžiai ją tyrinėjo, mėgindamas įžiūrėti išskirtinių bruožų, kurie suteiktų užuominų apie jos kilmę.

Kaulų struktūra, veido ir skruostikaulių forma buvo kitokia, palyginti su Zelandonijos moterimis, tačiau nebuvo matyti nieko neįprasta, išskyrus tai, kad ji buvo ypač graži. „Dailesnė nei paprastai“, – nusprendė jis, dabar geriau įsižiūrėjęs. Jos bruožai būtų pripažinti gražiais pagal bet kuriuos standartus.

Šukuosena – nuolat supintos kaselės, paliktos kabėti šonuose bei gale ir sukaišiotos po sruogomis priekyje, – nebuvo įprasta,

tačiau Jondalaras buvo matęs kur kas keisčiau sušukuotų plaukų. Kelios ilgos sruogos buvo ištrūkusios ir užkištos už ausų arba karojo netvarkingai, o ant skruosto buvo juodas dryžis nuo anglies. Vyrui toptelėjo, kad moteris ilgiau nebuvo nuo jo pasitraukusi nuo tada, kai atgavo sąmonę, o anksčiau tikriausiai juo labiau. Niekas negalėtų apkaltinti jos ne...

Minčių srautas nutrūko, kai Aila atsimerkė ir nustebusi suriko. Ji nebuvo pratusi pabudusi išvysti veidą, ypač su tokiomis švytinčiomis žydromis akimis ir susišiaušusia šviesia barzda. Taip staigiai atsisėdusi akimirką jautėsi apsvaigusi, tačiau netrukus atsitokėjo ir atsistojo pažarstyti ugnies. Laužas buvo išblėsęs – vėl pamiršo pridengti. Aila susirinko medžiagas, kad įžiebtų ugnį iš naujo.

– Gal parodytum man, kaip užkurti ugnį, Aila? – paprašė Jondalaras, kai moteris paėmė akmenis. Šįkart ji suprato.

– Nesunku, – tarusi atnešė ugnies įskėlimo akmenis ir degias medžiagas arčiau patalo. – Aila parodyti.

Ji demonstratyviai sutrenkė akmenis vieną į kitą, tada sukrovė susiraizgiusį žievės plaušą, gauromečių pūkus ir padavė Jondalarui titnagą bei geležies piritą.

Titnagą Jondalaras atpažino akimirksniu, paskui pagalvojo, kad yra matęs ir akmenų kaip tas kitas, tačiau nieku gyvu nebūtų bandęs panaudoti jų kartu, ypač ugniai kurti. Vyras sudaužė juos panašiai kaip Aila. Smūgis nepavyko, bet jam pasirodė, kad pastebėjo mažytę kibirkštėlę. Skėlė dar kartą kiek abejodamas, jog sugebės išgauti ugnį iš akmenų, nors ir matė, kad Aila taip daro. Nuo šalto akmens nušoko didelė žiežirba. Jondalaras apstulbo, paskui apsidžiaugė. Po dar kelių mėginimų šiek tiek padedant Ailai šalia lovos jau ruseno laužiukas. Vyras vėl pažvelgė į akmenis.

– Kas tave išmokė šitaip kurti ugnį?

Moteris suprato, ko jis klausia, tačiau nenuvokė, kaip papasakoti.

– Aila, – atsakė.

– Taip, žinau, kad tu taip darai, bet kas tau parodė?

– Aila... rodyti.

Kaip moteris galėjo papasakoti jam apie tą dieną, kai laužas užgeso, rankinis kirvukas sulūžo ir ji atrado ugnies akmenį? Aila akimirką apglėbė galvą rankomis mėgindama rasti būdą paaiškinti, paskui pažvelgė į vyrą ir papurtė galvą.

– Aila nekalbėti gerai.

Jis suprato ją apėmusį pralaimėjimo jausmą.

– Kalbėsi, Aila. Tada man ir papasakosi. Ilgai netruks – tu nuostabi moteris, – nusišypsojo Jondalaras. – Šiandien aš eisiu į lauką, teisingai?

– Aila pažiūrėti... – Ji atitraukė apklotus ir apžiūrėjo koją. Vietose, kur būta mazgų, buvo susidarę nedideli šašiukai, tačiau koja kuo puikiausiai gijo. Atėjo laikas jam stotis ir pamėginti įvertinti gijimo rezultatus. – Taip, Don-da-la-ra eiti į lauką.

Jondalaro veidą nutvieskė plačiausia Ailos kada matyta šypsena. Jis jautėsi kaip berniūkštis, po ilgos žiemos susiruošęs į vasaros susirinkimą.

– Nagi, moterie, pirmyn! – Vyras nusitraukė kailius nekantraudamas stotis ir eiti.

Berniokiškas entuziazmas buvo užkrečiamas. Ji taip pat nusišypsojo, tačiau pridūrė apribojimą:

– Don-da-la-ra valgyti maistas.

Ilgai netruko iš vakarykščių patiekalų paruošti pusryčius ir rytinę arbatą. Aila atnešė grūdų Yhaha, kelias akimirkas praleido

šukuodama ją su karšuliu, paskui pakasė juo ir mažąjį kumeliuką. Jondalaras stebėjo moterį. Darė tai ir anksčiau, tačiau dabar pirmą kartą pastebėjo, kad ji skleidžia garsą, stebėtinai panašų į arklių žvengimą, ir taria kažkokius kapotus gomurinius skiemenis. Ailos rankų judesiai ir ženklai Jondalarui nieko nereiškė – jų nė nepastebėjo, nes nežinojo, jog jie yra sudedamoji dalis kalbos, kuria moteris kalbasi su arkliu, – bet suprato, kad nesuprantamu būdu ji bendrauja su kumele. Vyrui taip pat susidarė įspūdis, jog gyvulys Ailą supranta.

Moteriai myluojant kumelaitę su jaunikliu vyras spėliojo, kokius burtus ji naudoja gyvūnams apžavėti. Pats jautėsi truputį apžavėtas, tačiau nustebo ir nudžiugo, kai Aila atvedė prie jo guolio gyvulius. Anksčiau niekada nebuvo tapšnojęs gyvo arklio nei priėjęs taip arti prie pūkuoto naujagimio kumeliuko, tad buvo kiek sukrėstas, kad jie visiškai nebijo. Jauniklį akivaizdžiai traukė prie Jondalaro po to, kai šis, iš pradžių atsargiai patapšnojęs, ėmė glostyti ir kasyti būtent reikiamas vietas.

Vyras prisiminė neminėjęs Ailai, kaip vadinamas šis gyvūnas, tad parodė į kumelę.

– Arklys, – pasakė.

Kadangi Yhaha turėjo vardą, sudarytą iš garsų, tokį kaip jos arba jo. Aila papurtė galvą.

– Ne, – paprieštaravo, – Yhaha.

Jondalarui moters ištartas garsas nuskambėjo ne kaip vardas – tai buvo tobulas arklio žvengimo pamėgdžiojimas. Jis apstulbo. Ji nemoka kalbėti jokia žmonių kalba, tačiau sugeba kalbėti kaip arklys? Kalbėti su arkliu? Vyrą apėmė baiminga pagarba – tai buvo akivaizdžiai galingi burtai.

Apstulbusį Jondalaro žvilgsnį Aila klaidingai palaikė supratimo stoka. Palietė savo krūtinę ir ištarė savo vardą, mėgindama paaiškinti. Tada parodė į vyrą ir pasakė jo vardą. Paskui parodė į arklį ir vėl tyliai sužvengė.

– Ar tai kumelės vardas? Aila, aš nesugebėsiu ištarti tokio garso. Nemoku kalbėtis su arkliais.

Netrukus po paties kantriausio aiškinimo jis pabandė, bet tai buvo veikiau tik panašiai skambantis žodis. Regis, moteris buvo patenkinta ir nuvedė gyvulius atgal į vietą urve.

– Vyras moko mane žodžių, Yhaha. Ketinu išmokti visus jo žodžius, tačiau turėjau jam pasakyti tavo vardą. Turime pagalvoti, kaip pavadinti tavo mažylį... Manai, vyras norėtų suteikti vardą tavo jaunikliui?

Jondalaras buvo girdėjęs apie vieną Zelandonijos žiniuonę, kuri, pasak kalbų, gebėjo privilioti žvėris pas medžiotojus. Kartais patys medžiotojai visai neblogai pamėgdžiodavo kai kurių žvėrių skleidžiamus garsus ir tai padėdavo jiems pritykinti arčiau. Vis dėlto Jondalaras nežinojo, kad kas kalbėtų su gyvuliu ar būtų įtikinęs keturkojį gyventi kartu. Tik moters dėka laukinė kumelė apsikumeliavo jam prieš akis ir ji netgi leido paglostyti mažylį. Staiga kiek nustebusiam ir išsigandusiam vyrui paaiškėjo tikroji moters galia. Kas ji tokia? Kokios rūšies kerus įvaldžiusi? Eidama artyn su laiminga šypsena lūpose ji atrodė tiesiog paprasta moteris. Paprasta moteris, kuri gali kalbėtis su arkliais, bet ne su žmonėmis.

– Don-da-la-ra eina į lauką?

Jau buvo kone pamiršęs. Jondalaro veidą nušvietė nekantrumas ir nelaukdamas Ailos jis pabandė atsistoti. Entuziazmas išblėso. Jautėsi silpnas, judant skaudėjo. Galva apsisuko, ėmė pykinti, bet

paskui praėjo. Aila stebėjo, kaip vyro išraiška keičiasi nuo nekantrios šypsenos iki skausmo grimasos, o tada staigaus blyškumo.

– Man reikės šiokios tokios pagalbos, – pasakė Jondalaras. Jo šypsena buvo įtempta, tačiau nekantri.

– Aila padėti, – tikino moteris ir kaip atramą pasiūlė savo petį bei ranką. Iš pradžių vyras nenorėjo pernelyg remtis, bet pamatęs, kad moteris puikiai laiko svorį, yra stipri ir žino, kaip prilaikyti, priėmė jos pagalbą su džiaugsmu.

Kai galų gale įsikibęs į džiovinimo rėmo stulpą atsistojo ant sveikosios kojos ir Aila pažvelgė į jį, jai žandikaulis atvipo, o akys išsiplėtė. Jos viršugalvis vargiai siekė vyro smakrą. Ji matė, kad nepažįstamojo kūnas ilgesnis nei genties vyrų, tačiau nesusiejo to su ūgiu, neįsivaizdavo, kaip jis atrodys stovėdamas. Moteris nebuvo mačiusi tokio ilgšio.

Nuo vaikystės Aila neprisiminė žiūrėjusi į ką nors pakeltomis akimis. Dar nepasiekusi moterystės buvo aukštesnė už visus gentainius, netgi vyrus. Visada buvo didelė ir bjauri: pernelyg aukšta, pernelyg išblyškusi, pernelyg plokščio veido. Nė vienas vyras nepanoro Ailos priimti, netgi po to, kai galingas jos totemas buvo įveiktas ir visi patenkinti manė, kad ji ėmė lauktis būtent jų totemui įveikus urvinį liūtą, nors žinojo, jog, neradus poros prieš gimdant, jos vaikas bus nelaimingas. Durkas ir buvo nelaimingas. Gentis nenorėjo leisti jam gyventi. Sakė, jis išsigimęs, tačiau Brunas vis tiek jį priėmė. Ailos sūnus įveikė prastą savo lemtį. Jis įveiks ir motinos netektį. Bus aukštas – moteris tai suprato dar prieš išeidama, – bet ne kaip Jondalaras.

Šitas vyras privertė Ailą pasijusti maža gerąja prasme. Iš pradžių jai susidarė įspūdis, kad jis jaunas, o jaunas reiškė mažas. Jondalaras

ir atrodė jaunesnis. Pažvelgusi į vyrą iš naujos perspektyvos Aila pastebėjo, kad barzda ataugo. Nenuvokė, kodėl jis buvo be barzdos anksčiau, tačiau dabar matydama šiurkščius auksinius plaukelius ant smakro moteris suvokė, jog jis – ne berniukas. Tai buvo vyras – aukštas, stiprus, visiškai subrendęs vyras.

Apstulbęs žvilgsnis Jondalarą pralinksmino, nors priežasties nežinojo. Aila buvo aukštesnė, nei jis spėjo. Judesiai ir laikysena sudarė kur kas žemesnio stoto žmogaus vaizdą. Tiesą sakant, ji buvo gana aukšta, o jam patiko aukštos moterys. Paprastai tokios krisdavo Jondalarui į akį.

„Nors šitoji, – galvojo jis, – kristų bet kam į akį."

– Kad jau tiek padarėm, einam, – paragino jis.

Aila suvokė, jog vyras be drabužių, suvokė jo nuogumą.

– Don-da-la-ra reikia... apdaras, – tarė ji vartodama žodį, kuriuo Jondalaras vadino jos apsiautalą, nors turėjo omenyje vyrišką drabužį. – Reikėti dengti... – Parodė į vyro genitalijas: šito žodžio jis dar nebuvo pasakęs. Paskui dėl nepaaiškinamos priežasties ji išraudo.

Tai nebuvo kuklumas. Buvo mačiusi ne vieną nuogą vyrą ir moterį – ne dėl to Aila sunerimo. Ji pagalvojo, kad jam reikia apsaugos ne nuo gamtos stichijų, o nuo pikta lemiančių dvasių. Nors moterys vyrų apeigose nedalyvaudavo, Aila žinojo, jog genties vyrai nemėgsta palikti atvirų genitalijų ketindami išeiti. Moteris nesuprato, kodėl šita mintis privertė ją sutrikti, kodėl veidas taip užkaito ir kodėl atrodė, kad vėl atgijo tas tempiantis, traukiantis, pulsuojantis pojūtis.

Jondalaras nudelbė akis. Jis taip pat turėjo prietarų dėl genitalijų, tačiau niekad negalvojo prisidengti nuo blogio dvasių. Jei

piktavalių priešų priverstas žiniuonis iškviestų blogį arba moteris turėtų pagrindą ir sugalvotų jį prakeikti, prireiktų kur kas daugiau nei skiautelės audinio prisidengti.

Vis dėlto jis žinojo: nors svetimšaliui už padarytą socialinę klaidą bus dovanota, keliaujant išmintingiau kreipti dėmesį į subtilias užuominas, kad kuo rečiau įžeistum šeimininkus. Pastebėjo, kur Aila rodo, ir moters nuoraudį. Jondalaras pritarė nuomonei, jog nedera eiti laukan neprisidengus. Šiaip ar taip, pliku užpakaliu sėdėti ant akmens nebūtų patogu, o jis nepajėgs daug judėti.

Paskui Jondalaras pagalvojo apie save, stypsantį ant vienos kojos, įsikabinusį į baslį ir taip nekantraujantį išeiti iš urvo, kad nė nepastebėjo esąs visiškai nuogas. Paaiškėjus padėties absurdiškumui jis prapliupo širdingu juoku.

Iš kur Jondalaras galėjo žinoti, kokį poveikį juokas padarys Ailai? Jam juoktis buvo taip pat natūralu kaip kvėpuoti. Aila užaugo tarp žmonių, kurie nesijuokė, o į jos juoką žiūrėjo taip įtariai, jog išmoko jį apriboti, kad kuo geriau pritaptų. Tokia buvo dalis kainos už išgyvenimą. Tiktai gimus sūnui moteris vėl atrado juoko džiaugsmą. Šią savybę Durkas paveldėjo iš jos. Aila suprato, kad į berniuko skatinimą juoktis būtų žiūrima nepalankiai, tačiau, kai likdavo vieni, ji negalėdavo atsispirti žaismingai nepakutenusi, o vaikas atsakydavo džiaugsmingai kikendamas.

Ailai juokas buvo kur kas reikšmingesnis nei paprasčiausia spontaniška reakcija. Jis reiškė unikalų ryšį su sūnumi, dalele savęs, kurią galėjo jame įžiūrėti, jos pačios tapatybės išraiška. Kvatojimas, kurį įkvėpė mylimas urvinio liūto jaunėklis, tą įspūdį sustiprino. Aila nieku gyvu nebūtų atsižadėjusi juoko. Tai būtų reiškę ne tik

atsisakyti jausmingų prisiminimų apie sūnų, bet ir besimezgančios savivokos jausmo.

Moteris nemanė, kad kažkas dar galėtų juoktis. Išskyrus save ir Durką, ji neprisiminė kada girdėjusi juoką. Ypatingas Jondalaro juokas – širdingas, jausmingas, nevaržomas – kvietė atsakyti. Šaipantis iš savęs, šio vyro balse buvo girdėti toks nesuvaržytas džiaugsmas, kad vos išgirdusi Aila pamilo jo juoką. Kitaip nei suaugusių genties vyrų priekaištai, vien Jondalaro kvatojimo garsas skleidė pateisinimą. Juoktis ne tik buvo galima, bet ir kviečiama. Buvo neįmanoma atsispirti.

Aila ir nesispyrė. Nuostaba bei sutrikimas virto šypsena, o paskui – pačios juoku. Aila nežinojo, kas taip juokinga, klegėjo todėl, kad taip darė Jondalaras.

– Don-da-la-ra, – tarė Aila akimirkai praėjus. – Koks žodis – cha cha cha?

– Juoktis? Juokas?

– Kuris... tikras žodis?

– Abu tinka. Kai tai darai, sakai „juoktis“. Kai kalbi apie tai, sakai „juokas“, – paaiškino jis.

Aila kiek pagalvojo. Tame, ką vyras sakė, buvo daugiau nei būdas pavartoti žodį – kalboje buvo daugiau nei žodžiai. Moteris jau žinojo daugybę jų, tačiau vis nusivildavo mėgindama išreikšti mintis. Buvo būdas, kaip juos sudėlioti, ir prasmė, kurios ji visiškai negalėjo perprasti. Nors Jondalarą suprato, žodžiai tik suteikdavo užuominą. Labiausiai padėdavo įžvalgus gebėjimas skaityti nesąmoningą vyro kūno kalbą. Vis dėlto pokalbiuose ji jautė tikslumo ir įvairovės stygių. Dar blogesnis buvo jausmas, kad mokėtų, jei tik gebėtų atsiminti, ir nepakeliama įtampa, kaip bandant atrišti skausmingą mazgą, kurį juto priartėjusi prie atsiminimų.

– Don-da-la-ra juoktis?

– Taip, teisingai.

– Aila juoktis. Aila patikti juoktis.

– Šiuo metu Jondalaras patikti išeiti, – atsakė jis. – Kur mano drabužiai?

Aila atnešė krūvą supjaustytų apdarų. Jie buvo sudraskyti liūto nagų ir išteplioti rudomis dėmėmis. Nuo išdabintų marškinių byrėjo karoliukai ir kiti papuošimai. Drapanų vaizdas išblaivė Jondalarą.

– Tikriausiai buvau baisiai sužeistas, – tarė jis, keldamas kelnes, sustirusias nuo sudžiūvusio kraujo. – Šitos netinka mūvėti.

Aila manė taip pat. Nuėjusi į saugyklą atnešė nenaudotą odos gabalą, ilgų diržo juostų ir pradėjo vynioti Jondalarui aplink juosmenį genties vyrų būdu.

– Aš pats, – tarė jis ir, įkišęs minkštą odą tarp kojų, priekyje bei gale traukė ją į viršų, kad pridengtų sėdmenis. – Vis dėlto neatstumčiau trupučio pagalbos, – pridūrė, nesugebėdamas aplink juosmenį aprišti prilaikančio diržo.

Ji padėjo užsirišti diržą, o paskui, pakišusi petį atsiremti, parodė, kad Jondalaras turėtų perkelti svorį ant sužeistos kojos. Vyras tvirtai pastatė koją ir atsargiai palinko pirmyn. Buvo skausmingiau, nei tikėjosi, ir jau ėmė abejoti, ar pavyks, bet, sutelkęs ryžtą, jis stipriai atsirėmė į Ailą ir šoktelėjo vieną mažą žingsnelį, paskui kitą. Pasiekęs mažo urvo angą jis džiugiai šypsodamasis atsisuko į moterį, o paskui pažvelgė į akmeninę atbrailą ir aukštas pušis, augančias greta priešingos sienos.

Aila trumpai jį, įsikibusį į tvirtą urvo akmenį, palikusi nuėjo atnešti austinio žolės demblio bei kailio ir įtaisė juos tolimajame

atbrailos gale, iš kur Jondalaras geriausiai matytų slėnį. Tada sugrįžo vyrui padėti. Pavargęs, skausmo nukamuotas ir kartu patenkintas savimi Jondalaras įsitaisė ant kailio ir pirmą kartą apsidairė.

Yhaha su kumeliuku ganėsi laukuose – gyvuliai išėjo netrukus po pažinties su Jondalaru. Slėnis buvo žalias ir vešlus rojus, įsiterpęs tarp bekraščių stepių. Jondalaras nė nebūtų įtaręs, kad tokia vieta egzistuoja. Jis pasisuko į aukštupyje esantį siaurą tarpeklį ir greta akmenimis nubarstytą pakrantę, kuri nebuvo paslėpta nuo akių, tačiau dėmesį traukė žalias slėnis, nusidriekęs palei upelį iki tolimo posūkio.

Pirmiausia vyras padarė išvadą, kad Aila gyvena čia viena. Nebuvo jokių kitų žmonių gyvenimo ženklų. Moteris truputį pasėdėjo kartu, paskui nuėjo į urvą ir grįžo su saujele grūdų. Sudėjo lūpas, sučireno melodingą trelę ir išbarstė sėklas ant atbrailos gretimais. Jondalaras sutriko, tačiau nusileido paukštis ir ėmė lesnoti sėklas. Netrukus visas pulkas įvairaus dydžio bei spalvų plunksnuočių sūkuriavo aplink mosuodami sparnais ir greitais trūkčiojamais judesiais stvarstė grūdus.

Jų giesmelės – trelės, čirenimai ir kleketavimai – pripildė orą, paukščiai pašiaušę plunksnas kivirčijosi dėl vietos. Jondalarui teko pažvelgti dukart, kol suprato, kad dalį girdimų giesmelių skleidžia moteris! Ji galėjo pakartoti visą aibę garsų, o kai nutaisydavo reikiamą balsą, tam tikras paukštis nutūpdavo jai ant piršto ir ji pakėlusi ranką čiulbėdavo duetu. Kelis kartus moteris prinešė plunksnuočių pakankamai arti Jondalaro, kad tas spėtų paliesti prieš paukščiui nuskrendant.

Kai sėklos baigėsi, dauguma paukščių išskrido, tačiau vienas juodas pasiliko giedoti su Aila. Ji tobulai pamėgdžiojo strazdo muzikinį

popuri. Paukščiui nuskridus, Jondalaras sunkiai įkvėpė. Buvo sulaikęs kvapą, kad netrikdytų Ailos sparnuočių pasirodymo.

– Kur to išmokai? Tai buvo nepaprasta, Aila. Niekad anksčiau nebuvau taip arti gyvų paukščių.

Moteris nusišypsojo nevisiškai supratusi, ką jis sakė, tačiau suvokė, jog paliko jam įspūdį. Ji pagiedojo dar vieną paukščio giesmelę tikėdamasi, kad jis pasakys paukščio pavadinimą, bet Jondalaras tik šypsojosi pripažindamas jos meistriškumą. Aila pabandė dar keletą, paskui pasidavė. Jondalaras nesuprato, ko ji nori, tik viena mintis privertė jo kaktą susiraukšlėti. „Moteris geriau pamėgdžioja paukščių garsus nei Šamuda su fleita! Gal ji bendrauja su Motinos dvasiomis, virtusiomis paukščiais?“ Kažkoks sparnuotis nusklendė žemyn ir nusileido Ailai prie kojos. Jondalaras neramiai jį nužvelgė.

Trumpalaikis būgštavimas netruko užleisti vietą buvimo lauke džiaugsmui, persmelktam saulės šviesos, jaučiant vėją ir žvelgiant į slėnį. Aila taip pat buvo sklidina smagumo dėl draugijos. Buvo taip sunku patikėti, kad kažkas dar sėdi ant jos atbrailos. Aila bijojo net mirktelti, kad atsimerkus Jondalaras nebūtų dingęs. Kai galų gale įtikino save kito žmogaus tikrumu, užsimerkė, kad pažiūrėtų, kaip ilgai galės ištverti – vien dėl malonumo atsimerkus pamatyti vyrą ten pat. Kai Jondalaras prašnekdavo Ailai užsimerkus, sodrus dudenantis jo balsas buvo netikėta džiaugsmo dovana.

Saulei palypėjus aukščiau ir ėmus šildyti, Ailos dėmesį patraukė spindinti srovė apačioje. Ji buvo atsisakiusi įprasto rytinio plaukiojimo nenorėdama palikti Jondalaro vieno, nes baiminosi, kad jam netikėtai gali ko prireikti. Dabar vyras jautėsi kur kas geriau, o jei prireiks, galės šūktelti.

– Aila eiti vanduo, – pasakė ji judesiais vaizduodama plaukimą.

– Plaukti, – pasakė jis, panašiai judėdamas. – Žodis yra „plaukti“, norėčiau eiti kartu.

– Paukti, – lėtai pratarė moteris.

– Plaukti, – pataisė Jondalaras.

– Plauk-ti, – dar kartą pabandė ji ir, vyrui linktelėjus, patraukė žemyn. „Dar reikia kiek palūkėti, kol pats pajėgs leistis tuo keliu, – atnešiu jam vandens. Koja gyja puikiai. Manau, galės ja naudotis. Gal truputį šlubčios, tačiau, tikiuosi, tai netrukdys.“

Pasiekusi pakrantę ir atrišusi apsiautalo juostą Aila nusprendė taip pat išsitrinkti plaukus. Nudrožė paieškoti muilo šaknies. Pakėlusi akis pamatė Jondalarą, jam pamojavo, paskui grįžo į pakrantę, toliau nuo jo žvilgsnio. Atsisėdo ant didelės uolos, iki pavasario buvusios sienos dalimi, krašto išsipinti kasų. Naujas duburys, kurio iki uolų persigrupavimo čia nebuvo, tapo mėgstamiausia jos maudymosi vieta. Čia buvo giliau, o akmenyje gretimais buvo įduba, kurią ji naudojo saponinui iš muilo šaknų išmušti.

Jondalaras galėjo pasigėrėti stipriais tiksliais Ailos mostais, kai nusiplovusi putas ji yrėsi prieš srovę. Paskui moteris tingiai grįžo prie akmens, įsitaisė ir leidosi saulės džiovinama, kol šakele narpliojo raizgalus iš plaukų. Paskui susišukavo karšuliu. Tankūs plaukai išdžiūvo, pati sušilo ir pagalvojusi, kad Jondalaras jos nepašaukė, pradėjo nerimauti. „Tikriausiai pavargo“, – mintijo ji. Vien žvilgtelėjusi į apsiautalą nusprendė, kad reikia naujo. Čiupusi nusinešė jį taku.

Jondalaras saulei buvo kur kas jautresnis nei Aila. Juodu su Tonolanu išėjo pavasarį, ir menkas apsauginis įdegis, įgautas palikus

mamutojų stovyklą, buvo nublukęs tūnant Ailos urve. Vyras tebebuvo žiemiškai blyškus, bent jau tol, kol neatsisėdo įsaulyje. Kai pajuto nusvilęs saulėje, vis dar sėdėjo ant atbrailos vienas. Pabandė nekreipti dėmesio, nenorėdamas trikdyti moters, kuri mėgavosi sau skirdama kelias akimirkas po atidžios vyro globos. Jis pradėjo spėlioti, kur Aila taip ilgai užgaišo, norėjo, jog ji paskubėtų, dirsčiojo į tako viršų, paskui vedžiojo akimis upeliu galvodamas, kad gal ji nusprendė dar paplaukioti.

Vyras žiūrėjo kita kryptimi, kai Aila užkopė ant sienos viršaus, ir vieno žvilgsnio į skausmingai raudoną jo nugarą pakako, kad moterį apimtų gėda. „Pažiūrėkit į tą nudegimą! Kokia aš gydytoja, jei taip ilgai jį čia palikau?" Ji nuskubėjo Jondalaro link.

Jis išgirdo ją ateinant ir atsisuko dėkingas, kad galų gale grįžo, bei truputį pyktelėjęs, jog užtruko taip ilgai. Pamatęs Ailą daugiau nebejautė saulės paliktų nudegimų. Aiktelėjo ir nustebęs įsispoksojo į nuogą moterį, einančią jo link ryškioje saulės šviesoje.

Jos oda buvo gelsvai rudo aukso atspalvio, kuris mainėsi judant plokštiems gyslotiems puikiai ištreniruotiems raumenims. Kojos buvo tobulai nulietos, gadinamos tik keturių lygiagrečių randų ant kairios šlaunies. Jondalaras taip pat matė standžius apvalius sėdmenis, o virš rusvų gaktos pūkų plaukų pilvo linkį su keliomis išilginėmis raukšlėmis – nėštumo žyme. Nėštumo? Moters krūtys buvo didelės, tačiau puikios formos, aukštos kaip mergaitės, su tamsiai rausvomis aureolėmis ir styrančiais speneliais. Jos ilgos, grakščios rankos nesąmoningai bylojo apie jėgą.

Aila užaugo tarp žmonių – vyrų ir moterų, – kurie iš prigimties buvo stiprūs. Kad įgyvendintų genties moterims skirtas užduotis – kėlimą, nešimą, kailių išdirbimą, malkų skaldymą, – jos

kūnas turėjo išvystyti būtiną raumenų jėgą. Medžioklė suteikė jai vielos stangrumo, o būtis pareikalavo stiprybės, kad likusi viena išgyventų.

„Tikriausiai, ji stipriausia kada matyta moteris, – galvojo Jondalaras, – nieko keista, jog sugebėjo mane prilaikyti ir paremti svorį." Be abejonės, jis žinojo niekad neregėjęs moters dailiau sudėtu kūnu, bet buvo šis tas daugiau nei tai. Nuo pat pradžių vyras manė, kad ji tikrai graži, tačiau nebuvo matęs jos vaiskioje dienos šviesoje.

Ilgakaklė, su nedideliu randeliu prie gerklės, grakščia žandikaulio linija, putliomis lūpomis, tiesia siaura nosimi, aukštais skruostikauliais ir mėlynai pilkomis akimis, įstatytomis toli viena nuo kitos. Kruopščiai iškalti Ailos bruožai buvo elegantiškai harmoningi, o ilgos blakstienos ir antakių lankai buvo šviesiai rudi, tonu tamsesni nei laisvai krintančios auksinių saulėje žvilgančių plaukų sruogos.

– Didžioji dosnioji Motina! – iškvėpė Jondalaras.

Jis stengėsi sugalvoti žodžių Ailai apibūdinti: visumos poveikis buvo svaiginamas. Miela, stulbinama, didinga? Jis nebuvo matęs labiau kvapą gniaužiančios gražuolės. „Kodėl ji slepia tokį įspūdingą kūną po beformiu apsiautalu? Kam laikyti tokius nuostabius plaukus supintus į kaseles? Maniau, ji paprasčiausiai daili. Kodėl nieko neįžvelgiau?"

Vyras susijaudino iš karto, tačiau, Ailai įveikus akmeninės atbrailos atkarpą ir priėjus arčiau, geismas jį užgriuvo tarytum primygtinis, pulsuojantis poreikis. Jondalaras geidė moters žūtbūtinai, kaip niekad anksčiau. Net rankas gėlė, kaip norėjo glamonėti tą tobulą kūną, atrasti slaptas vieteles; geidė ją tyrinėti, ragauti,

suteikti malonumą. Kai Aila palinko arčiau ir Jondalaras užuodė šiltą odą, buvo pasiruošęs moterį paimti net neklausęs leidimo, jei būtų pajėgęs. Vis dėlto jautė, jog ji ne iš tų, kurias būtų lengva paimti.

– Don-da-la-ra. Nugara... ugnis... – Aila ieškojo tinkamų žodžių žioruojančiam nudegimui apsakyti. Staiga sudvejojo – sustabdė gyvuliška Jondalaro žvilgsnio trauka. Moteris pažvelgė į jo ryškiai mėlynas akis ir pasijuto traukiama gilyn. Širdis suspurdėjo, keliai apsilpo, veidas užkaito. Jos kūnas suvirpėjo, staiga sudrėko tarp kojų.

Aila nesuprato, kas jai negerai, ir, pasukusi galvą į šalį, atplėšė nuo Jondalaro akis. Žvilgsnis nukrypo į piestu stojantį vyriškumą, apibrėžtą klubų raiščio, ir Aila pajuto nenumaldomą norą ištiesusi ranką jį paliesti. Užsimerkė, sunkiai įkvėpė ir pabandė numaldyti drebulį. Atsimerkusi vengė vyro žvilgsnio.

– Aila padėti Don-da-la-ra eiti urvas, – pasakė.

Saulės nudegimas buvo skausmingas, laikas gryname ore vyrą išvargino, tačiau, atsišliejęs į moterį trumpoje sunkioje kelionėje į urvą, jautė jos nuogą kūną taip arti, kad niršus geismas tebešėlo. Aila įtaisė Jondalarą guolyje, greitai peržvelgė vaistų atsargas, paskui staiga išbėgo.

Jam pasidarė smalsu, kur ji dingo, ir suprato moteriai grįžus pilnu glėbiu didelių pilkai žalių varnalėšų lapų. Nudrėskusi lapus nuo stambių vidurinių gyslų Aila suplėšė juos gabalėliais į dubenį, įpylė šalto vandens ir akmeniu sutrynė į košę.

Nudegimas kamavo vis labiau, tad pajutęs raminamą vėsią masę ant nugaros Jondalaras vėl pasijuto dėkingas, kad ji – mokanti gydyti moteris.

– Oi, šitaip daug geriau, – pratarė.

Tada, Ailai rankomis švelniai lyginant vėsius lapus, vyras suvokė, kad ji nestabtelėjo apsirengti. Moteriai atsiklaupus greta, jautė jos artumą tarytum apčiuopiamą sklaidą. Šiltos odos ir kitas, paslaptingas, moteriškas, kvapas padrąsino jos siekti. Jondalaras perbraukė delnu Ailai per šlaunį nuo kelio iki sėdmenų.

Nuo prisilietimo moteris sustingo aiškiai supratusi, kad vyras ranka ją glamonėja. Nustėro, nors nebuvo tikra tuo, ką jis daro ir kaip ji turėtų reaguoti. Tikra buvo tik tai, jog nenorėjo, kad Jondalaras liautųsi. Vyrui palietus spenelį, aiktelėjo perlieta netikėto drebulio.

Jondalarą nustebino moters reakcija. Ji atrodė sukrėsta. Argi nevisiškai natūralu, kad vyras nori liesti gražią moterį? Ypač kai ji taip arti, jog juodu kone liečiasi. Jis atitraukė ranką, nežinodamas ką galvoti. „Aila elgiasi taip, lyg anksčiau nebūtų liesta, – mintijo jis. – Vis dėlto ji moteris, ne jauna mergaitė, o pagal išilgines žymes ant pilvo, netgi gimdžiusi, nors vaiko niekur nematyti. Na, ji nebūtų pirma vaiko netekusi moteris, tačiau privalėjo patirti pirmąjį ritualą, kuris paruoštų ją priimti Motinos palaiminimą."

Aila tebejautė dilginamą Jondalaro prisilietimo poveikį. Nesuprato, kodėl jis liovėsi, tad sutrikusi atsistojo ir nuėjo.

„Galbūt aš jai nepatinku? – svarstė Jondalaras. – Kodėl tada priėjo taip arti, ypač kai mano geismas buvo toks akivaizdus? Ji ne tenkino mano troškimo, o gydė nudegimą saulėje. Be to, elgesyje nebuvo jokio siūlymosi. Tiesą sakant, moteris tarsi nė nesuvokė, kokį poveikį man daro. Ar ji įpratusi prie tokios reakcijos į savo grožį? Beširdiškai neignoravo, kaip kai kurios patyrusios moterys,

tačiau ar gali šitaip atrodanti moteris nežinoti savo poveikio vyrams?“

Jondalaras pakėlė sutrintą lapo gabalėlį, kuris nukrito nuo nugaros. „Šaramudojų gydytoja taip pat nudegimus gydė varnalėšomis. Ji patyrusi. Žinoma! Tu tikras kvailys, Jondalarai, – sakė jis sau. – Šamuda pasakojo apie išbandymus tų, kurie tarnauja Motinai. Malonumai jai turbūt taip pat užginti. Nekeista, jog dėvi šitą beformį apsiautalą, kad paslėptų savo grožį. Moteris nebūtų priėjusi taip arti, jei nebūčiau saulėje nusvilęs, o tada griebiau ją kaip koks paauglys vaikiščias.“

Vyro koja tvinkčiojo ir, nors vaistai kiek padėjo, nudegimas saulėje tebevargino. Jis atsigulė, pabandė įsitaisyti ant šono ir užsimerkė. Jautė troškulį, tačiau nenorėjo persiversti, kad pasiektų vandenmaišį, kai jau rado pusiau pakenčiamą padėtį. Jautėsi apgailėtinai ne tik dėl skaudulių ir skausmų, bet dėl to, jog manė įvykdęs didžiulį netaktą ir buvo sutrikęs.

Jau seniai, nuo vaikystės, nejautė pažeminimo dėl socialinės klaidos. Mokėsi susivaldyti, kol tobulindamas pavertė tai menu. Vėl nuėjo per toli ir buvo atstumtas. Ši nuostabi moteris, ta, kurios jis geidė labiau nei bet kurios kitos, jį atstūmė. „Žinau, kaip dabar viskas bus. Gal Aila ir elgsis, lyg nieko nebūtų atsitikę, bet kaip įmanydama manęs vengs. Kai negalės laikytis atokiai, vis tiek sugebės išlaikyti atstumą. Bus šalta ir abejinga. Jos lūpos gal ir šypsosis, tačiau akys pasakys man tiesą. Jose nebus šilumos arba, dar blogiau, bus matyti gailestis.“

Aila apsivilko švarų apsiautalą ir pynėsi kasas gėdydamasi, kad leido Jondalarui nudegti saulėje. Tai jos kaltė – pats jis negalėjo pasitraukti. Mėgavosi, plaukiojo, trinkosi galvą, nors turėjo skirti

daugiau dėmesio pacientui. „Aš turėčiau būti gydytoja pagal Izos liniją. Pačią garbingiausią liniją gentyje – ką Iza pagalvotų apie tokį nerūpestingumą, tokią jautrumo pacientui stoką?" Aila jautėsi pažeminta. „Jis taip stipriai sužeistas, jam smarkiai tebeskauda, o aš pridėjau dar daugiau kančių."

Prie moters sumišimo prisidėjo dar šis tas. Vyras ją palietė. Tebejautė šiltą jo delną ant šlaunies. Aila tiksliai prisiminė, kur jis lietė ir kur praleido, tarsi savo švelnia glamone būtų ją nudeginęs. „Kodėl Jondalaras palietė spenelį? Vis dar tebedilgčioja. Jo vyriškumas buvo toks sklidinas, žinau, ką tai reiškia. Ne kartą mačiau vyrus duodant ženklą moterims, kai jie norėdavo numalšinti savo poreikius. Braudas darė tai su manimi, – Aila suvirpėjo. – Kaip būdavo baisu pamačius sukietėjusį jo vyriškumą..."

Dabar Aila jautėsi visai kitaip. Būtų netgi apsidžiaugusi, jei Jondalaras būtų davęs jai ženklą.

„Nebūk juokinga. Jis negali, tik ne su tokia koja. Vos išgijo pakankamai, kad ant jos stotųsi...

Kai grįžau paplaukiojusi, Jondalaro vyriškumas buvo toks kietas, o jo akys... – moteris suvirpėjo pagalvojusi apie jo akis. – Tokios žydros, tokios sklidinos poreikio, tokios..."

Negalėjo to išsakyti netgi pati sau, tačiau liovėsi pynusi kasas, užsimerkė ir leido sau pajusti jo trauką. „Jis mane lietė... Paskui liovėsi."

Aila atsisėdo tiesiai. „Gal davė man ženklą? Gal sustojo todėl, kad aš nesutikau? Moteris turėtų būti visada prieinama vyro poreikiui." Kiekviena genties moteris buvo to mokoma nuo pirmo karto, kai jos dvasia susikaudavo ir ji imdavo kraujuoti. Taip pat jos buvo mokomos subtilių gestų ir pozų, galinčių padrąsinti vyrą

patenkinti poreikį būtent su ja. Anksčiau Aila taip ir nesuprato, kodėl moterys gali norėti, kad jomis pasinaudotų. Staiga suvokė, jog dabar jau aišku.

Aila norėjo, kad šitas vyras patenkintų savo poreikius su ja, tačiau nesuprato jo ženklo! „Jei aš nesupratau jo ženklo, jis galėjo neperprasti manųjų. Jei netyčiomis Jondalarą atstūmiau, jis gali daugiau nebemėginti. Tik ar vyras tikrai manęs norėjo? Aš tokia didelė ir bjauri."

Aila baigė kišti paskutinę kaselę po sruogomis, tada nuėjo pažarsyti ugnies ir paruošti šiek tiek vaistų nuo skausmo Jondalarui. Kai atnešė juos, vyras ilsėjosi ant šono. Nejau trikdysi jį gėrimu, kad galėtų pailsėti, jei jau rado kiek paguodos. Aila sukryžiavusi kojas atsisėdo prie guolio ir laukė, kol Jondalaras atsimerks. Vyras nejudėjo, tačiau ji suprato, kad nemiega. Kvėpavimui stigo lygumo, o kaktoje buvo matyti nuovargis, kurio nebūtų kietai miegant.

Jondalaras girdėjo ją ateinant ir užsimerkęs apsimetė miegąs. Laukė įsitempęs, kovodamas su noru pažiūrėti, ar moteris dar ten. „Kodėl ji tokia tyli? Kodėl nepasitraukia?" Ranka, ant kurios gulėjo, pradėjo dilgsėti nuo cirkuliacijos trūkumo. „Jei netrukus nepajudinsiu, nutirps. Koja tvinkčioja." Norėjo ją pajudinti, kad atslūgtų įtampa po ilgo laiko vienoje padėtyje. Veidą niežėjo nuo seniai neskustos barzdos, nugara liepsnojo. „Gal jos ten visai nė nėra? Gal nuėjo, aš tik negirdėjau? Ko jai čia sėdėti ir spoksoti į mane?"

Aila įdėmiai stebėjo Jondalarą. Žvelgė tiesiai į jį ilgiau nei apskritai buvo žiūrėjusi į kitą vyrą. Genties moterims nepriderėjo žiūrėti tiesiai į juos, tačiau Aila leido sau nemažai nederamų dalykų. „Nejau pamiršau visas manieras, kurių mokė Iza, ir kaip tinkamai

rūpintis pacientu?“ Moteris nudelbė žvilgsnį į rankas, laikančias sterblėje puodelį su durnaropėmis. „Šitaip dera moteriai artintis prie vyro, sėdėti ant žemės nuleidus galvą, laukti, kol jis pripažins ją tapšnodamas per petį. Galbūt metas prisiminti, ko buvau mokyta“, – svarstė.

Jondalaras truputį pramerkė akis ir mėgino neišsiduodamas, kad nemiega, įžiūrėti, ar moteris tebesėdi. Pamatęs jos koją tučtuojau vėl užsimerkė. „Aila čia. Ko jai sėdėti? Ko ji laukia? Tegu eina sau ir palieka mane vieną kančiose, pažeminime.“ Vyras vėl pašnairavo pro nuleistus akių vokus. Moters pėda nejudėjo. Ji sėdėjo sukryžiavusi kojas. Laikė puodelį su skysčiu. „O, Doni! Kaip noriu gerti! Ar čia man? Ar Aila laukia, kol pabusiu, kad duotų man kažkokių vaistų? Juk galėjo mane papurtyti – ko jai laukti?“

Jondalaras atsimerkė. Aila sėdėjo nuleidusi galvą, žiūrėjo į žemę. Vilkėjo vieną tų beformių apsiautalų, plaukai vėl buvo supinti į kasytes. Atrodė šviežiai nusipraususi. Suodžių dėmės ant skruosto nebeliko, apsiautalas buvo švarus, nedėvėtos odos. Sėdėdama nuleidusi galvą moteris atrodė tokia atviraširdė ir nekalta. Nebuvo jokios apgaulės, jokio drovaus manierizmo, jokių dviprasmiškai svaidomų žvilgsnių.

Įspūdį stiprino kietos kasos ir taip gerai Ailą maskuojantis apsiautalas su klostėmis bei iškilimais. „Štai, kur triukas: meistriškumas slėpti prisirpusį moters kūną ir tankius žvilgančius plaukus. Veido paslėpti neįmanoma, tačiau įprotis žiūrėti žemyn arba į šalį padeda nukreipti dėmesį. Kodėl ji tūno pasislėpusi? Tai turi būti koks išbandymas. Dauguma mano pažįstamų moterų puikuotųsi tokiu didingu kūnu, išdidžiai nešiotų tokią auksinę plaukų karūną ir atskleistų visus gražaus veido privalumus.“

Jondalaras stebėjo Ailą nejudėdamas, pamiršęs nepatogumus. „Kodėl ji tokia rami? Gal nenori į mane žiūrėti?“ – toptelėjo ir vėl sugrįžo sutrikimas bei skausmas. Nebegalėjo ištverti, turėjo pajudėti.

Kai vyras pajudino ranką, Aila pakėlė akis. Jis negalėjo patapšnoti jai per petį pripažindamas buvimą, kad ir kaip ji norėjo laikytis gero elgesio taisyklių. Šis vyras nesuprato ženklų. Jondalaras apstulbo jos veide pamatęs atgailą, gėdą ir nuoširdų, atvirą maldavimą akyse. Jokio pasmerkimo, jokio atstūmimo, jokio gailesčio. Veikiau ji atrodė sutrikusi. Dėl ko jai tokiai būti?

Aila ištiesė ligoniui puodelį. Jondalaras gurkštelėjo, nutaisė grimasą pajutęs vaistų kartumą, išgėrė iki dugno ir ištiesė ranką į vandenmaišį, kad nuplautų kartumą burnoje. Paskui atsigulė niekaip nesugebėdamas įsitaisyti patogiai. Moteris mostu parodė jam atsisėsti, tada ištiesino, išlygino ir perklojo kailius, odas. Jondalaras kiek padelsė, negulė.

– Aila, tiek daug apie tave nežinau, o norėčiau žinoti. Nenumanau, kur išmokai gydymo amato, net neįsivaizduoju, kaip pats čia atsidūriau. Tik žinau, kad esu tau dėkingas. Išgelbėjai man gyvybę, dar svarbiau, išsaugojai koją. Niekaip negrįžčiau namo be jos, net jei ir gyvenčiau.

Apgailestauju, kad šitaip apsikvailinau, bet tu tokia graži, Aila. Nežinojau – taip puikiai šitai slėpei. Nenutuokiu, kam to reikia, tačiau tikriausiai turi priežastį. Tu greitai mokaisi. Galbūt, išmokusi geriau kalbėti, man papasakosi, jei galėsi. Jei ne, aš susitaikysiu. Žinau, kad nesupranti visko, ką sakau, bet norėjau tai prisipažinti. Daugiau prie tavęs nekibsiu, Aila, pažadu.

22

– Sakyti man teisingai... Don-da-la-ra.

– Tu tari mano vardą tiesiog puikiai.

– Ne, Aila sakyti neteisingai, – moteris įnirtingai papurtė galvą. – Sakyti man teisingai.

– Jondalaras. Jon-da-la-ras.

– Ton...

– Jo, – rodė jis, rūpestingai artikuliuodamas, – Jondalaras.

– Jjj... Jjj, – Aila grūmėsi su nepažįstamu garsu. – Jon-da-larras.

Galų gale pavyko: ji išspaudė „jot“.

– Puiku! Labai gerai, – pagyrė Jondalaras.

Aila nusišypsojo apsidžiaugusi, paskui jos šypsena pasikeitė į suktą vypsnį.

– Jon-da-la-rras iš Ze-lann-do-ni-jos.

Jis kartojo gimtinės pavadinimą dažniau nei tardavo savo vardą, o Aila dar treniravosi viena.

– Teisingai! – Jondalaras nuoširdžiai nustebo. Ji ištarė ne visai teisingai, tačiau tik zelandonai būtų supratę skirtumą. Smagus vyro pritarimas atpirko visas pastangas. Aila vėl nušvito džiaugsminga šypsena.

– Ką reikšti „Zelandonija“?

– Tai pavadinimas vietovės, kur gyvena mano žmonės. Motinos vaikai, įsikūrę pietvakariuose. „Doni“ reiškia Didžioji Motina Žemė. Bene tiksliausia reikšmė būtų „Žemės vaikai“. Visi žmonės vadina save žemės vaikais, tik sava kalba. Tai vieta, kur gyvena žmonės.

Atsisukę veidais vienas į kitą jaunuoliai stovėjo atsišlieję į priešingus kamienus guote, kur iš vieno kelmo augo keletas tvirtų beržų. Nors pasiramsčiavo lazda ir vis dar aiškiai šlubavo, Jondalaras buvo dėkingas stovėdamas žalioje slėnio pievoje. Nuo pirmų nedrąsių žingsnių jis kiekvieną dieną pasistūmėdavo. Pirmoji kelionė žemyn stačiu taku buvo tikras išmėginimas – triumfas taip pat. Ropštis į viršų pasirodė lengviau nei leistis.

Vyras vis dar nenutuokė, kaip Aila be pagalbos parsigabeno jį į urvą. Jei moteriai kas nors padėjo, kur jie? Šitą klausimą jis seniai baudėsi užduoti, tačiau iš pradžių ji nebūtų supratusi, o paskui atrodė nederama paprasčiausiai išpyškinti vien tam, kad patenkintų smalsumą. Jondalaras laukė tinkamos akimirkos ir, regis, ji atėjo.

– Kas tavo žmonės, Aila? Kur jie?

Šypsena išblėso jos veide; Jondalaras bemaž gailėjosi paklausęs. Po ilgai trukusios tylos jis pradėjo galvoti, jog moteris jo nesuprato.

– Be žmonių. Aila neturi žmonių, – galiausiai atsakė, atsistūmė nuo medžio ir pasitraukė iš jo šešėlio. Jondalaras griebė savo lazdą ir nukėblino paskui moterį.

– Juk turėjo būti kokie nors žmonės. Gimei iš motinos. Kas tavimi rūpinosi? Kas išmokė gydyti? Kur taviškiai dabar, Aila? Kodėl tu viena?

Moteris lėtai slinko pirmyn nuleidusi galvą. Ji nemėgino išvengti atsakymo – derėjo atsakyti. Jokia genties moteris tiesiai paklausta vyro negali vengti atsakyti. Tiesą sakant, visi gentainiai, tiek vyrai, tiek moterys, atsakydavo į tiesmukus klausimus. Paprasčiausiai

moterys nekvosdavo vyrų asmeninių dalykų, o vyrai retai užduodavo juos vieni kitiems. Įprastai būdavo kamantinėjamos moterys. Jondalaro klausimas sukėlė daug prisiminimų, tačiau Aila nežinojo atsako į vienus ir nemokėjo atsakyti į kitus klausimus.

– Jei nenori pasakoti...

– Ne, – pakėlusi akis ji papurtė galvą, žvelgė susirūpinusi. – Aila sakyti. Nežinoti žodžiai.

Jondalaras vėl pagalvojo, ar derėjo kamantinėti, bet jam buvo smalsu, o moteris neprieštaravo. Jie vėl sustojo prie didelio dantyto uolos gabalo, kuris buvo nuskėlęs dalį sienos prieš užstrigdamas laukuose. Jondalaras atsisėdo ant krašto, ten, kur, akmeniui nuskilus, susiformavo sėdynė patogiame aukštyje su nuožulnia atrama nugarai.

– Kaip tavo žmonės save vadino? – pasiteiravo jis.

Aila akimirką susimąstė.

– Žmonės. Vyras. Moteris... Vaikas, – ji vėl papurtė galvą nežinodama, kaip paaiškinti. – Gentis, – tarė ir parodė sąvokos gestą.

– Kaip šeima? Šeima yra moteris, vyras ir vaikai, gyvenantys prie to paties... paprastai.

Ji linktelėjo.

– Šeima... daugiau.

– Nedidelė grupė? Kelios kartu gyvenančios šeimos yra urvas, – paaiškino Jondalaras, – net jei gyvena ne viename.

– Taip, – tarė Aila.– Gentis mažas ir daugiau. Gentis reikšti visi žmonės.

Vyras ne itin nugirdo ją tariant žodį pirmą kartą ir nepastebėjo rankos mosto. Žodis buvo sunkus, gomurinis ir buvo girdėti toji tendencija, kurios jis negalėjo paaiškinti kitaip, tik žodžio rijimu. Nebūtų pamanęs, jog tai žodis. Anksčiau moteris netarė jokių kitų žodžių, išskyrus iš jo išmoktus, todėl Jondalarui pasidarė įdomu.

– Ghentis? – mėgino pamėgdžioti.

Nebuvo visiškai tiksliai, tačiau neblogai.

– Aila nesakyti Jondalaras žodžiai teisingai, Jondalaras nesakyti Aila žodžiai teisingai. Jondalaras sakyti puikiai.

– Nežinojau, kad moki kokių žodžių, Aila. Niekada negirdėjau tavęs kalbant sava kalba.

– Nežinoti daug žodžiai. Gentis nekalbėti žodžiai.

Jondalaras nesuprato.

– Kaip jie kalba, jei ne žodžiais?

– Kalbėti... rankos, – tarė moteris, žinodama, jog tai nėra visiškai tikslu.

Pastebėjo, kad kalbėdama nesąmoningai pradėjo gestikuliuoti. Kai pamatė sutrikusį Jondalaro žvilgsnį, paėmusi jo rankas pajudino reikiamais judesiais ir pati juos pakartojo.

– Gentis nekalbėti daug žodžiai. Gentis kalbėti... rankos.

Susiraukšlėjusi vyro kakta pamažėle išsilygino, kai sutrikimą pakeitė supratimas.

– Sakai, tavo žmonės kalba rankomis?! Parodyk. Pasakyk ką nors sava kalba.

Aila akimirką pagalvojo, tada pradėjo.

– Noriu tiek daug tau pasakyti, tačiau turiu išmokti perduoti tai tavo kalba. Tavasis būdas yra vienintelis šiuo metu man likęs. Kaip tau pasakyti, kas mano žmonės? Jau nebesu genties moteris. Kaip paaiškinti, kad esu mirusi? Neturiu žmonių. Gentainiams aš išėjau į kitą pasaulį, kaip ir žmogus, su kuriuo tu keliavai. Tavo giminaitis, tikriausiai brolis. Norėčiau tau papasakoti, jog prie kapo parodžiau ženklus, padėsiančius jam rasti kelią, tada sielvartas tavo širdyje apmalštų. Trokštu pasakyti, kad taip pat jo gedžiu, nors visai nepažįstu. Nepažįstu ir žmonių, kuriems gimiau. Turėjau motiną, šeimą,

kurie atrodė kaip aš... ir tu, tačiau pažįstu juos tik kaip kitus. Iza – vienintelė motina, kurią prisimenu. Ji išmokė mane gydymo magijos, pavertė mane gydytoja, bet dabar ji mirusi. Krebas taip pat.

Jondalarai, taip trokštu papasakoti tau apie Izą, Krebą, apie Durką... – Aila turėjo stabtelti ir sunkiai įkvėpti. – Mano sūnus taip pat iš manęs atimtas, tačiau tebėra gyvas. Tiek aš žinau. Dabar urvinis liūtas padovanojo tave. Bijojau, kad kitų vyrai bus kaip Braudas, bet tu panašesnis į Krebą, švelnus ir kantrus. Norėčiau, jog būtum mano pora. Kai tik atsiradai, pamaniau, kad todėl buvai čia atsiųstas. Tikriausiai norėjau tuo patikėti, nes taip ilgėjausi draugijos, o tu buvai pirmas pamatytas kitų žmogus... Kiek prisimenu. Tada nebūtų svarbu, kas tu. Geidžiau turėti porą, paprasčiausiai turėti porą.

Dabar viskas kitaip. Kiekvieną dieną mano jausmai tau stiprėja. Žinau, kad kiti ne taip ir toli, o ten yra vyrų, kurie galėtų būti mano pora, tačiau nenoriu jokio kito, tik bijau, jog tu pasveikęs nepanorėsi su manimi pasilikti. Bijau tave prarasti. Norėčiau sugebėti pasakyti, aš esu, tokia... dėkinga, kad tu čia, jog kartais vos galiu tverti.

Moteris sustojo, nebegalėdama tęsti, bet jausdama, kad dar nebaigė.

Jos mintys nebuvo visai nesuprantamos stebinčiam vyrui. Judesiai – net tik rankų, tačiau ir bruožų, veido, viso kūno – buvo tokie išraiškingi, kad Jondalaras smarkiai susijaudino. Aila priminė jam tylią šokėją, išskyrus tuos šiurkščius garsus, kurie stebėtinai derėjo prie grakščių judesių. Jis kliovėsi tik savo jausmais ir negalėjo būti visiškai tikras, kad moteris perduoda savo mintis, tačiau jai nutilus Jondalaras suprato, jog ji kalbėjo. Taip pat suprato, kad Ailos judesių ir gestų kalba nebuvo, kaip jis spėjo, paprasčiausiai išvystyti gestai, kuriais jis kartais pabrėždavo žodžius. Atvirkščiai, dingojosi, jog jos tariami garsai reikalingi judesiams pabrėžti.

Baigusi Aila kelias akimirkas pastovėjo paskendusi mintyse, paskui grakščiai susmuko Jondalarui prie kojų ir nuleido galvą. Jis sustingo, o kai moteris nepajudėjo, pasijuto nepatogiai. Atrodė, jog ji kažko laukia, o vyras jautėsi taip, lyg jam būtų atiduodama pagarba. Tai priderėjo Didžiajai Motinai Žemei, tačiau buvo žinoma, kad ji pavydi ir ne itin maloniai priima, jei vienas vaikų gauna jai deramą garbę.

Galų gale Jondalaras ištiesė ranką ir pasiekė moters žastą.

– Stokis, Aila. Ką tu darai?

Prisilietimas nebuvo tikslus patapšnojimas per petį, tačiau gana panašus, ir ji pamanė, kad tai galėtų būti priimta kaip genties vyro ženklas kalbėti. Pažvelgė į sėdintįjį.

– Gentis moteris sėdėti, norėti kalbėti. Aila norėti kalbėti Jondalaras.

– Tau nereikia sėdėti ant žemės, kad galėtum su manim kalbėtis, – jis nuleido rankas ir pabandė ją pakelti. – Jei nori kalbėti, taip ir padaryk.

Aila primygtinai norėjo likti kur esanti.

– Toks genties paprotys, – meldė supratimo jos akys, kuriose pradėjo kauptis nusivylimo ašaros. – Aila norėti sakyti... Aila negerai kalbėti. Aila norėti sakyti, Jondalaras duoti Aila kalbėti, norėti sakyti...

– Ar tu mėgini pasakyti ačiū?

– Ką reiškia „ačiū“?

Jis patylėjo.

– Tu išgelbėjai man gyvybę, Aila. Manimi rūpinaisi, gydei žaizdas, davei man maisto. Už tai aš turėčiau pasakyti ačiū. Daugiau nei ačiū.

Aila susiraukė.

– Ne tas pats. Vyrui skaudėti, Aila rūpintis. Aila rūpintis visi žmonės. Jondálaras duoti Ailai kalbėti. Yra daugiau. Yra daugiau ačiū, – moteris žiūrėjo į Jondalarą sunerimusi, norėdama, kad jis suprastų.

– Gal tu ir nekalbi gerai, tačiau puikiai bendrauji. Stokis, Aila, arba aš turėsiu nusileisti prie tavęs. Suprantu, jog esi gydytoja ir tavo pašaukimas – rūpintis visais, kuriems reikia pagalbos. Gal tu ir nemanai, kad čia kas ypatingo, jog išgelbėjai gyvybę, bet dėl to mano dėkingumas nedings. Man visai nesunku mokyti tave savo kalbos, mokyti tave šnekėti, tačiau pradedu suprasti, jog tau tai labai svarbu ir esi dėkinga. Padėką išsakyti visada sudėtinga bet kuria kalba. Mano žmonės paprastai sako ačiū. Manau, taviškis būdas kur kas gražesnis. Dabar meldžiu, stokis.

Aila jautė, jog vyras suprato. Jos šypsena išreiškė daugiau padėkos, nei ji nujautė. Norėjo perduoti svarbią, bet sudėtingą žinią, todėl jausdama, kad pavyko, atsistojo pakilios nuotaikos. Moteris ieškojo, kaip išreikšti savo energiją veiksmais, o pamačiusi Yhaha su kumeliuku, garsiai ir šaižiai sušvilpė. Kumelė sukarpė ausimis ir pasileido šuoliais, o jai prisiartinus, Aila bėgdama pašoko ir lengvai nusileido arkliui ant nugaros.

Moteris su kumele apsuko didelį ratą pievoje, o jauniklis sekė įkandin. Aila nesitraukė nuo Jondalaro, kai jį rado, ir jodinėjo nedaug, tad šis ištrūkimas suteikė jai gaivinantį laisvės pojūtį. Kai jos grįžo prie akmens, Jondalaras laukė atsistojęs. Jau buvo užsičiaupęs, nors iš pradžių spoksojo atvipusiu žandikauliu. Akimirką jam

nugara nubėgo šaltis ir jis ėmė galvoti, kad ši moteris turi antgamtinių galių – gal tikrai yra deivė? Miglotai prisiminė sapnavęs Motinos dvasią jaunos moters kūne nustumiant į šalį liūtą.

Tada vyras prisiminė pernelyg žmogišką Ailos neviltį dėl negebėjimo susikalbėti. Didžiosios Motinos Žemės dvasia tikrai neturėtų tokių bėdų. Vis dėlto Aila turi neįprastą dovaną bendrauti su gyvūnais. Paukščiai atskrenda jos kviečiami ir lesa iš rankų, žindanti kumelė atbėga jai sušvilpus ir leidžia joti sau ant nugaros. Kaip tie žmonės, kurie kalba ne žodžiais, o judesiais? „Šiandien Aila suteikė man progą apie daug ką susimąstyti“, – mintijo Jondalaras, kasydamas kumeliuką. Kuo daugiau apie moterį galvojo, tuo labiau blausėsi paslaptis.

Jondalaras galėjo suprasti, kodėl Aila nekalba, jei jos žmonės nekalbėjo. Tik kas tie žmonės? Kur jie dabar? Ji sakė neturinti žmonių ir gyvenanti slėnyje viena, tačiau kas išmokė ją gydyti arba stebuklingai bendrauti su gyvūnais? Kur gavo ugnies akmenį? Moteris per jauna, kad būtų šitaip apdovanota žiniuonė. Paprastai daug metų užtrukdavo, kol kitos pasiekdavo jos galimybes, dažnai ypač atsiskyrusios.

Ar tai galėjo būti Ailos žmonės? Jis žinojo esant ypatingas grupes tarnaujančių Motinai ir pasiaukojančių, kad įsiskverbtų į sudėtingas paslaptis. Tokios grupės buvo didžiai gerbiamos; Zelandonė kelerius metus praleido tokioje. Šamuda kalbėjo apie išbandymus, kuriems žmonės pasiryžta, kad įgytų įžvalgumo ir patirties. Ar galėjo Aila gyventi su tokia grupe, kur nekalbama kitaip, tik judesiais? O dabar ji gyvena viena tam, kad tobulintų sugebėjimus?

„Tu dar galvojai apie malonumus su ja, Jondalarai. Nekeista, jog ji šitaip sureagavo. Kaip apmaudu, kad tokia gražuolė atsisako malonumų. Privalai gerbti jos norus, Jondalarai, gražuolė ji ar ne.“

Bėrasis kumeliukas kumšnojo ir trynėsi į žmogų, prašydamas dėmesingiau pakasyti jautriomis rankomis, kurios visada sugebėdavo rasti niežtinčias vietas keičiant pūkuotą naujagimio kailį. Jondalaras apsidžiaugė, kad kumeliukas jį rado. Arkliai jam niekada nebuvo kas daugiau nei maistas, nė netoptelėjo, jog jie gali būti šilti, jautrūs gyvūnai, besimėgaujantys glostymu.

Aila šypsojosi patenkinta ryšiu, besimezgančiu tarp vyro ir Yhaha kumeliuko. Prisiminusi ankstesnį sumanymą spontaniškai jį išsakė:

– Jondalaras duoti vardas kumeliukas?

– Vardą kumeliukui? Nori, kad duočiau vardą kumeliukui? – Jautėsi neužtikrintas, tačiau pamalonintas. – Nežinau, Aila. Niekad negalvojau, kaip ką nors pavadinti, juo labiau arklį. Kokį vardą tu suteiktum arkliui?

Aila suprato vyro abejones. Šitą idėją ir pati ne iš karto priėmė. Vardai kupini prasmės, jie leidžia atpažinti. Yhaha kaip unikalios asmenybės pripažinimas, nepaisant to, kad ji buvo kumelė, turėjo tam tikrų pasekmių. Ji jau nebebuvo bandos gyvūnas, kuris bastosi po stepes. Ji susisaistė su žmonėmis, gavo iš jų saugumą ir ėmė pasitikėti. Tokia buvo vienintelė iš savo rūšies. Ji turėjo vardą.

Moterį tai įpareigojo. Arklio gerovė ir komfortas reikalavo pastangų, rūpesčio. Kumelės nieku gyvu nebuvo galima pamiršti – jų gyvenimai neatskiriamai susipynė.

Aila ėmė vertinti santykius, ypač Yhaha sugrįžus. Nors tai nebuvo planuota ar apskaičiuota, to vertinimo dalis buvo troškimas, kad Jondalaras duotų vardą kumeliukui. Moteris norėjo, jog vyras pasiliktų su ja. Jei jis prisiriš prie jaunojo arkliuko, tai gali būti dar viena priežastis pasilikti ten, kur bent jau kurį laiką teks likti kumeliukui – slėnyje su Yhaha ir moterimi.

„Nėra reikalo žmogų skubinti, – galvojo ji. – Kurį laiką jis niekur neišeis, bent jau kol koja nesugis...“

Aila pabudo krūptelėjusi. Urve buvo tamsu. Gulėjo ant nugaros stebeilydamasi į tirštą juodumą ir bandė vėl užmigti. Galiausiai tyliai išsiropštė iš patalo – ji buvo išsiraususi seklų lovelį plūktinėse grindyse greta guolio, kuriame dabar miegojo Jondalaras – ir apgraibomis susirado kelią iki urvo angos. Girdėjo, kaip praeinant Yhaha atpažinusi prunkštelėjo.

„Vėl leidau laužui užgesti, – pagalvojo, palei sieną slinkdama krašto link. – Jondalaras nepažįsta urvo taip, kaip aš. Jei jam tektų atsikelti viduryje nakties, prireiktų daugiau šviesos.“

Išėjusi kurį laiką pabuvo lauke. Priešpilnis mėnuo vakaruose kabėjo arti sienos krašto skersai atbrailos arčiau tarpeklio ir netrukus už jos ketino pasislėpti. Buvo veikiau rytas nei vidurnaktis. Apačioje tvyrojo tamsa, tik šnabždančiame upelyje atsispindėjo mirgančios žvaigždės.

Nakties dangus vos regimai, pasąmonės lygmenyje, pasikeitė iš juodos į tamsiai mėlyną. Nežinia, kodėl, Aila nusprendė į patalus negrįžti. Stebėjo, kaip tamsėja mėnulis, kol jį uždengė priešingos sienos kraštas. Kai paskutinis šviesos blyksnis buvo užgniaužtas, moteris pajuto grėsmę lemiantį virpulį.

Pamažu dangus šviesėjo, žvaigždės tirpo blyškiame mėlyje. Tolimajame slėnio gale horizontas švytėjo purpuru. Aila stebėjo, kaip aiškiai apibrėžtas kraujo raudonumo saulės skliautas kyla nuo žemės krašto ir mėto į slėnį žioruojančias šviesos strėles.

– Tikriausiai rytuose dega prerija, – tarė Jondalaras.

Aila atsisuko. Vyras maudėsi nirtulingame ugninio rutulio švytėjime, kuris jo akis buvo nudažęs niekad laužo šviesoje nematytu levandų atspalviu.

– Taip, didelis gaisras, daug dūmai. Nežinoti, tu atsikelti.

– Jau senokai prabudau, tikėjausi, grįši. Kai negrįžai, pamaniau, kad taip pat galiu keltis. Laužas užgeso.

– Žinau. Aš nerūpestingas. Nepadaryti gerai, kad degti visa naktis.

– Sužerti, tu jo nesužėrei, kad neišblėstų.

– Sužerti, – pakartojo ji. – Einu pradėti.

Vyras nusekė paskui ją į urvą, o eidamas pro angą palenkė galvą. Tai buvo labiau atsargumas nei būtinybė. Urvo anga buvo pakankamai aukšta net Jondalarui, tačiau nedaug didesnė. Aila paėmė piritą, titnagą, parinko pinčių ir prakurų.

– Sakei, kad šitą akmenį radai pakrantėje? Ar yra daugiau?

– Taip. Nedaug. Ateiti vanduo, paimti.

– Potvynis? Upelis patvino ir nunešė dalį ugnies akmenų? Gal derėtų nueiti ir surinkti, kiek tik rasim?

Aila išsiblaškiusi linktelėjo. Dienai ji turėjo kitų planų, tačiau norėjo, kad Jondalaras padėtų, ir nežinojo, kaip išdėstyti. Jau nedaug buvo likę mėsos atsargų ir Aila nenutuokė, ar vyras prieštaraus, jei ji medžios. Ji kartkartėmis išeidavo su svaidykle, o jis nekamantinėjo, iš kur atsiranda šoklių, kiškių ir didžiulių žiurkėnų. Netgi genties vyrai leisdavo jai su svaidykle medžioti mažučius gyvūnėlius. Reikėjo sumedžioti didesnį gyvūną, vadinasi, išjoti su Yhaha ir kasti duobę – spąstus.

Moteris to nelaukė. Kur kas labiau jai būtų patikę medžioti su Mažyliu, bet šis buvo dingęs. Medžioklės partnerio stygius buvo

mažiausias iš jos rūpesčių. Dėl Jondalaro ji nerimavo labiau. Žinojo, kad, net jei ir prieštaraus, jos sustabdyti negalės. Nebuvo taip, tarsi ji būtų jo genties dalis – tai buvo jos urvas, o jis nebuvo visiškai pasveikęs. Vis dėlto atrodė, mėgaujasi slėniu, Yhaha ir kumeliuku, rodės, jog netgi mėgsta ją. Aila nenorėjo, kad tai pasikeistų. Iš patirties žinojo, jog vyrams nepatinka medžiojančios moterys, tačiau neturėjo pasirinkimo.

Be to, norėjo daugiau nei sutikimo – jai reikėjo vyro paramos, pagalbos. Moteris nenorėjo į medžioklę imti kumeliuko. Bijojo, kad jis gali pakliūti į panišką bėgimą ir būti sužeistas. Aila neabejojo, jog, jai išvykus su Yhaha, kumeliukas pasiliktų, jei Jondalaras palaikytų jam draugiją. Ilgai netruks. Ji gali išžvalgyti bandą, iškasti duobę ir sugrįžti, o medžioti kitą dieną. Tik kaip paprašyti vyro pabūti su kumeliuku, kol ji medžios? Jondalaras pats dar negalėjo medžioti.

Kai Aila pusryčiams išvirė sultinį, gerai pasidairiusi tirpstančiose džiovintos mėsos atsargose įsitikino, kad kažką reikia daryti tučtuojau. Nusprendė, jog geriausia pradėti iš pradžių pamažėle rodant polinkį medžioti, tarkim, pademonstruoti patirtį su mėgstamu ginklu. Vyro reakcija į medžioklę su svaidykle atskleis, ar verta prašyti jo pagalbos.

Jie įprato rytais kartu pasivaikščioti palei krūmų liniją pakrantėje. Jondalarui tai buvo puiki mankšta, o Aila tuo mėgavosi. Tą rytą išeidama už juosmens diržo moteris užsikišo svaidyklę. Tuomet tereikėjo kokio padaro, panorėjusio pasirodyti per šūvio nuotolį, bendradarbiavimo.

Moters viltys išsipildė su kaupu, kai sukant į laukus nuo upelio pakilo pora laukinių žąsų. Vos vieną pamačiusi ji griebė svaidyklę ir akmenį. Pirmąją nuskynus danguje, kita pakeitė kryptį, tačiau antras akmuo numušė ir šią. Prieš eidama atsinešti laimikio Aila

žvilgtelėjo į Jondalarą. Spėjo pamatyti nuostabą, bet, daug svarbiau, išvydo šypseną.

– Nieko sau, moterie! Tai štai kaip sumedžiojai tuos gyvūnėlius? Maniau, statai spąstus. Koks čia ginklas?

Aila padavė jam odinę juostelę su pastorėjimu viduryje, paskui nuėjo atnešti paukščių.

– Tikriausiai jis vadinamas svaidykle, – tarė Jondalaras jai grįžus. – Vilomaras man pasakojo apie tokius ginklus. Nelabai įsivaizdavau, apie ką jis kalba, tačiau tikriausiai apie tai. Tu puikiai jį valdai, Aila. Reikėjo daug treniruotis, netgi turint įgimtų sugebėjimų.

– Tu mėgti aš medžioti?

– Jei tu nemedžiosi, kas tada tai darys?

– Gentis vyrai nemėgti moteris medžioti.

Jondalaras pažvelgė atidžiau. Aila atrodė nekantri, sunerimusi. Galbūt genties vyrams nepatiko medžiojančios moterys, tačiau tai neatgrasė jos mokytis. Kodėl būtent šią dieną ji pademonstravo įgūdžius? Kodėl susidarė įspūdis, jog moteris laukia jo pritarimo?

– Dauguma Zelandonijos moterų medžioja, bent jau jaunystėje. Mano motina buvo pagarsėjusi pėdsekė. Nematau jokios priežasties, kodėl moterys neturėtų medžioti, jei tik nori. Man patinka medžiojančios moterys, Aila.

Jondalaras matė, kaip jos įtampa išgaravo; akivaizdu, jis pasakė tai, ką Aila norėjo išgirsti, ir nemelavo. Tik vyrui buvo smalsu, kodėl jai tai šitaip svarbu.

– Reikėti medžioti, – tarė ji. – Reikėti padėti.

– Mielai, tačiau nemanau, kad jau pajėgčiau.

– Ne padėti medžioti. Aš imti Yhaha, tu laikyti kumeliukas?

– Mat kaip, nori, kad pasaugočiau kumeliuką, kol judvi su kumele medžiosit? – sukikeno Jondalaras. – Tai bent pokytis. Papras-

tai susilaukusi vaikelio ar dviejų moteris lieka jų prižiūrėti. Vyro pareiga medžioti. Taip, pabūsiu su kumeliuku. Kažkam juk reikia parūpinti mėsos, ir aš nenoriu, kad mažasis bičiulis būtų sužeistas.

Ailos veidą nutvieskė palengvėjimo šypsena. „Jis neprieštarauja, regis, tikrai neprieštarauja."

– Tik prieš planuodama medžioklę galėtum patyrinėti tą gaisravietę rytuose. Šitoks didelis gaisras galėjo primedžioti už tave.

– Ugnis medžioti? – pasiteiravo ji.

– Yra buvę, kad vien nuo dūmų užtrokšta ištisos bandos. Kartais randi mėsą jau iškepusią! Pasakotojai seka juokingą pramaną apie vyruką, po gaisro prerijoje radusį keptos mėsos ir tikinusį kitus gentainius, jog mėsą sudegino specialiai. Sena istorija.

Moters veide sušvito supratinga šypsena. „Sparčiai plintančios liepsnos kartais apsupa visą bandą. Galbūt galėsiu visai nekasti duobės."

Kai Aila atsitempė krepšius, pakinktus ir neštuvus, Jondalaras labai susidomėjo. Jis nepajėgė suvokti tokio sudėtingo įrenginio prasmės.

– Yhaha atnešti mėsa į urvas, – paaiškino Aila rodydama jam neštuvus, kol tvirtino juostas ant kumelės. – Yhaha atnešti tu į urvas, – pridūrė.

– Tai štai kaip čia atsidūriau! Jau seniausiai spėlioju. Nemaniau, kad viena mane čia atboginai. Maniau, kokie kiti žmonės mane rado ir paliko su tavimi.

– Ne... kiti žmonės. Aš rasti... tu... kitas žmogus.

Jondalaro veidas įsitempė, jis išblyško. Užuomina apie Tonolaną užklupo netikėtai, vėl suėmė praradimo skausmas.

– Kodėl jį ten palikai? Ar negalėjai ir jo atsinešti? – užsipuolė Ailą.

– Žmogus mirti, Jondalarai. Tu sužeistas. Labai sužeistas, – atsakė ji, giliai viduje pajutusi kylantį nusivylimą. Norėjo papasakoti, kad palaidojo tą žmogų, apgailėjo jį, tačiau negalėjo. Įstengė perduoti informaciją, bet nesugebėjo išaiškinti sumanymo. Ji norėjo išsakyti mintis, nors net nebuvo tikra, ar įmanoma jas išreikšti žodžiais, tik kažkas trukdė. Pačią pirmą dieną vyras išliejo jai savo sielvartą, o dabar ji net negalėjo jo paguosti. Aila troško taip pat lengvai apsieiti su žodžiais, gebėti spontaniškai surikiuoti juos tinkama tvarka, laisvai pasisakyti. Iškilo nematomas barjeras, kurio ji nesugebėjo perlipti, riba, pro kurią nesisekė prasilaužti. Intuicija sakė, kad ji turėtų gebėti: žinios uždarytos jos viduje, tereikia rasti raktą.

– Atsiprašau, Aila. Neturėjau šitaip tavęs užsipulti, tačiau Tonolanas buvo mano... – paskutinį žodį jis kone išrėkė.

– Brolis. Tu ir kitas vyras... turėti viena motina?

– Taip, mes – tos pačios motinos vaikai.

Moteris linktelėjo ir nusisuko į arklį trokšdama pajėgti pasakyti, jog supranta brolių bei seserų artimumą, ypatingus ryšius, kurie egzistuoja tarp dviejų žmonių, gimusių iš tos pačios moters. Krebas su Brunu buvo broliai.

Aila baigė tvirtinti nešulių krepšius ir pasiėmė ietis, kad išsineštų jas į lauką ir įkrautų, kai praeis pro žemą urvo angą. Stebėdamas, kaip moteris baigia ruoštis, Jondalaras pradėjo suvokti, jog arklys yra šis tas daugiau nei keistas moters kompanionas. Gyvūnas teikė jai neabejotiną pranašumą. Jondalarui nė netoptelėjo, koks naudingas arklys gali būti. Vis dėlto jį trikdė prieštaravimai: į pagalbą medžioklėje ir nešuliams gabenti ji telkėsi arklį – apie tokį pasiekimą vyras nė nebuvo girdėjęs, – tačiau naudojosi primityviausia kada matyta ietimi.

Nors Jondalaras medžiojo su daugybe genčių ir visi turėjo savas medžioklės iečių atmainas, Ailos ietys buvo visiškai kitokios. Vis dėlto ir ši buvo lyg kažkur matyta. Galiukas aštrus, ugnyje sukietintas, kotas tiesus, lygus, bet labai jau griozdiška, neabejotinai ne mėtyti skirta; ji buvo ilgesnė už tą, kurią Jondalaras naudojo raganosiui medžioti. Kaip Aila su ja medžioja? Kaip prisiartina pakankamai arti, kad bestų? Turės paklausti, kai ji grįš. Dabar per ilgai užtruktų. Ji pramoko kalbos, tačiau bendrauti vis dar buvo sudėtinga.

Jondalaras įsivedė kumeliuką į urvą dar prieš Yhaha su Aila išjojant. Kasė, glostė ir kalbino jaunąjį arklelį, kol įsitikino, kad Aila su jo motina jau toli. Jautėsi keistai likęs urve vienas, žinodamas, jog moters kone visą dieną nebus. Pasiremdamas lazda atsistojo, o paskui įveiktas smalsumo susirado ir užsidegė lempą. Palikęs lazdą – urvo viduje jos nereikėjo – jis nesunkiai pakėlė išduobtą akmeninę lempą ir pajudėjo palei urvo sienas pažiūrėti, kokio jis dydžio ir kur veda. Dydis nenustebino: urvas buvo maždaug toks erdvus, kaip Jondalaras ir manė, be to, nebuvo jokių šoninių takų, išskyrus nedidelę nišą. Joje laukė siurprizas: visa rodė, jog čia neseniai gyventa urvinio liūto, buvo matyti netgi pėdos įspaudas – didžiulis.

Dar viena paslaptis! Ar jis kada ras atsakus į visus gluminančius klausimus?

Paėmęs vieną Ailos krepšių – nenaudotą, kiek galėjo pasakyti, – Jondalaras nusprendė pakrantėje paieškoti ugnies akmenų. Galėjo pamėginti būti naudingas. Priekyje strikinėjant kumeliukui vyras nuklebenkščiavo stačiu taku pasiremdamas lazda, tada atrėmė ją į sieną prie kaulų krūvos. Džiaugsis, kai visai nebereikės ramsčiu naudotis.

Jis stabtelėjo pakasyti ir paglamonėti kumeliuko, kuris kumšnojo ranką, paskui prisijuokė iš jo, energingai besivoliojančio jųdviejų

su Yhaha pamėgtoje valkoje. Žvingaudamas iš didžiulio malonumo ir tabaluodamas kojomis padarėlis rangėsi klampioje minkštoje žemėje. Atsistojęs pasipurtė į visas puses drabstydamas purvą, paskui rado mėgstamą vietelę gluosnių šešėlyje ir įsitaisė pailsėti.

Jondalaras lėtai nupėdino į akmenuotą pakrantę ir pasilenkęs ėmė apžiūrinėti akmenis.

– Radau! – sušuko susijaudinęs, net kumeliuką išgąsdino. Pasijuto truputį kvailai. – Štai dar vienas! – pakartojo, paskui suglumęs nusišypsojo. Lenkdamasis prie metalo atspalvio pilko akmens stabtelėjo pamatęs kitą, kur kas didesnį. – Šioje pakrantėje yra titnago!

„Savo įrankius moteris pasidarė iš čia rasto titnago! Jei pasisektų suieškoti tašyti skirtą akmenį, pasidaryti priekalą ir... Galėtum padaryti kelis įrankius, Jondalarai! Puikias aštrias geležtes ir raižiklius..." Atsistojęs vyras įvertino kaulų ir skaldos krūvą, kurią upelis buvo sunešęs prie sienos. „Atrodo, čia yra neprastų kauliukų, netgi ragų. Galima būtų padirbti visai padorią ietį.

Gal Ailai visai nereikia „padorios ieties", Jondalarai? Gal ji pagrįstai naudoja tokią, kokią turi. Vis dėlto tai nereiškia, kad negali nudirbti ieties sau. Bus geriau nei visą dieną sėdinėti. Galėtum netgi ką nors išraižyti. Buvai gana įgudęs raižytojas, kol neužmetei."

Jondalaras pasirausė kaulų ir suplukdytų rąstgalių krūvoje prie sienos, tada apžiūrėjo atliekų krūvą kitoje pusėje ir panaršė peraugusiuose krūmuose kaulų, kaukolių bei ragų. Ieškodamas tinkamo tašyti akmens rado kelias saujas ugnies akmenų. Atskėlęs žievę nuo titnago gabalo, nusišypsojo. Nė nesuvokė, kaip rankos buvo pasiilgusios amato.

Jis galvojo apie daiktus, kuriuos galėtų padaryti dabar, radęs truputį titnago. Reikėjo gero peilio ir kirvio su rankenomis. Vyras norėjo padirbti ietis, o turėdamas geras ylas galės pasitaisyti dra-

bužius. Gal ir Ailai patiks jo pagaminti įrankiai? Bent jau galės išbandyti.

Diena neprailgo, kaip Jondalaras baiminosi, prieblanda stojo dar kruopščiai teberenkant naujas titnagui apdirbti skirtas priemones ir ką tik pasidirbintus titnaginius įrankius į odą, kurią buvo pasiskolinęs iš Ailos. Kai vyras grįžo į urvą, kumeliukas pradėjo baksnoti ir reikalauti dėmesio, o Jondalaras įtarė, kad padarėlis yra alkanas. Aila buvo palikusi šiek tiek skystos grūdų košės, kurios kumeliukas iš pradžių atsisakė, o vėliau sušlamštė, tačiau tai buvo vidudienį. Kur ji?

Visai sutemo ir Jondalaras ne juokais sunerimo. Kumeliukui reikėjo Yhaha, Aila turėtų grįžti. Jis laukė prie tolimojo atbrailos krašto, paskui nusprendė sukurti laužą pamanęs, kad moteris pamatys ugnį, jei staiga pasiklystų. „Ji nepasiklys“, – pasakė sau, tačiau laužą vis tiek užkūrė.

Kai Aila galų gale grįžo, buvo jau vėlu. Jondalaras išgirdo kaukšint Yhaha kanopas ir ėmė leistis taku jų pasitikti, bet kumeliukas jį aplenkė. Aila nulipo nuo arklio pakrantėje, nutempė lavoną nuo neštuvų, sureguliavo ienas, kad pritaikytų siauram takui, ir nuvedė kumelę. Jondalaras pasitraukė. Aila grįžo su pagaliu iš laužo vietoje deglo. Jondalaras jį palaikė, kol Aila ant neštuvų krovė kitą lavoną. Vyras prišlubčiojo padėti, tačiau pavėlavo. Stebėdamas, kaip moteris tvarkosi su negyvo elnio svoriu, įvertino jos jėgą ir įsivaizdavo, kaip tai išsiugdė. Nors arklys ir neštuvai buvo neabejotinai naudingi, galbūt netgi nepakeičiami, Aila vis tiek buvo viena.

Kumeliukas godžiai ieškojo motinos spenių, bet, kol nepasiekė urvo, Aila jo neprileido.

– Sakyti teisybė, Jondalarai, – tarė ji, pasiekusi atbrailą. – Didelis didelis gaisras. Aš nematyti toks didelis gaisras. Toli. Daug daug gyvūnai.

Kažkas jos balse privertė vyrą įsižiūrėti atidžiau. Moteris buvo išsekusi, o pamatytos žudynės paliko įspaudą – akys atrodė tuščios. Jos rankos buvo juodos, veidas, apsiautalas suodini ir kruvini. Aila atsegė pakinktus bei neštuvus, paskui apkabino Yhaha sprandą ir nuvargusi priglaudė kaktą. Kumelė stovėjo nuleidusi galvą, praskėtusi priekines kojas, o jauniklis tuštino pritvinkusius tešmenis. Ji irgi atrodė pavargusi.

– Tas gaisras tikriausiai buvo toli. Jau vėlu. Visą dieną jojai? – teiravosi Jondalaras.

Moteris pakėlė galvą ir atsisuko. Akimirką buvo jį pamiršusi.

– Taip, visa diena, – atsakiusi sunkiai įkvėpė. Dar negalėjo atsiduoti nuovargiui, daug privalėjo nudirbti. – Daug gyvūnai žūti. Daug ateiti imti mėsa. Vilkas. Hiena. Liūtas. Kitas nematyti. Dideli dantys. – Aila išsižiojo ir, pridėjusi rodomuosius pirštus, vaizdavo ilgus iltinius dantis.

– Tu matei kardadantį tigrą! Nė nežinojau, kad tokių yra iš tikrųjų! Vienas senis per vasaros susirinkimus vis pasakodavo jaunuoliams regėjęs tokį jaunystėje, tačiau niekas juo netikėjo. Tikrai jį matei? – Jondalaras taip apgailestavo nebuvęs kartu.

Ji linktelėjo, įtempė pečius, užsimerkė ir sudrebėjo.

– Yhaha išsigąsti. Sėlinti. Svaidyklė padaryti nueiti. Yhaha, aš bėgti.

Jondalaras išplėtė akis, kai moteris užsikirsdama papasakojo nutikimą.

– Tu nubaidei kardadantį tigrą su svaidykle? Geroji Motina, Aila!

– Daug mėsa. Tigras... Nereikėti Yhaha. Svaidyklė padaryti nueiti.

Ji norėjo pasakyti daugiau, nupasakoti įvykį, pasidalyti baime, tačiau nežinojo tinkamų žodžių. Buvo pernelyg pavargusi, kad

vaizduotų judesiais, o paskui mėgintų įsivaizduoti, kokie žodžiai pritiktų.

„Nieko keista, jog ji išsekusi, – galvojo Jondalaras. – Galbūt neturėčiau siūlytis pakurstyti ugnį, tačiau ji atgabeno du elnius. Susidūrimas su kardadančiu tigru taip pat nemažai nervų atsiėjo. Vis dėlto ji moteris."

Aila dirstelėjo į savo rankas, tada ėmė leistis taku į pakrantę. Pasiėmė deglą, kurį Jondalaras buvo įsmeigęs į žemę, nusinešė prie upelio ir iškėlusi apsidairė. Išrovusi balandos stiebelį, sutrupino lapus ir šaknis rankose, sudrėkino mišinį, pridėjo truputį smėlio. Paskui nusigremžė rankas, nusivalė kelionės apnašas nuo veido ir grįžo į viršų.

Jondalaras buvo pradėjęs kaitinti virimo akmenis, ir moteris jautėsi dėkinga. Ji tikrai norėjo puodelio karštos arbatos. Buvo palikusi jam maisto ir vylėsi, kad vyras nesitiki, jog ji paruoš naujo. Dabar negalėjo rūpintis valgiu. Privalėjo nulupti du elnius ir supjaustyti gabalėliais džiovinti.

Aila ieškojo neapanglėjusių gyvūnų, nes norėjo odų. Pradėjusi dirbti prisiminė, kad planavo pasidaryti keletą naujų aštrių peilių. Naudojami įrankiai atbukdavo – nuo pjaunamojo galo atskildavo mažutės skeveldros. Paprastai būdavo lengviau pasigaminti naujų peilių, o iš senų pasidirbinti kitokius įnagius, pavyzdžiui, gremžtukus.

Bukas peilis buvo paskutinis lašas. Moteris spyrė į odą, o akyse susitvenkusios nuovargio ir pralaimėjimo ašaros pasipylė skruostais.

– Aila, kas atsitiko? – pasiteiravo Jondalaras.

Ji tik dar niršiau spyrė į elnią. Negalėjo paaiškinti. Vyras paėmė jai iš rankų buką peilį, o pačią prisitraukė.

– Pavargai. Kodėl tau neatsigulus ir truputį nepailsėjus?

Ji papurtė galvą, nors baisiausiai šito troško.

– Nulupti elnias, džiūti mėsa. Nelaukti, hiena ateiti.

Jis nesiruošė siūlyti įtempti elnią vidun – moteris blaiviai nemąstė.

– Aš pasaugosiu, – pasisiūlė. – Tau reikia truputį pailsėti. Eik ir atsigulk, Aila.

Ją užliejo dėkingumas. Pasaugos! Ji nesugalvojo to paprašyti: nebuvo pratusi, kad kas kitas padėtų. Aila nukėblino į urvą drebėdama ir su palengvėjimu krito ant kailių. Norėjo išsakyti Jondalarui, kokia dėkinga jaučiasi, ir pajuto vėl kaupiantis ašaras, nes žinojo, jog pastangos nebus veiksmingos. Ji negali kalbėti!

Per naktį Jondalaras kelis kartus buvo įėjęs į urvą, kartkartėmis sustodavo ir susirūpinęs, suraukęs kaktą stebėjo miegančią moterį. Net sapnuose Aila nerimo, mostagavo rankomis ir kažką nesuprantamai murmėjo.

Aila brido per miglą šaukdama pagalbos. Aukšta, rūko apsupta moteris neįskaitomais veido bruožais iškėlė rankas.

– Sakiau, kad būsiu atsargi, mama, bet kur tu nuėjai? – murmėjo Aila. – Kodėl nepasirodei, kai tave šaukiau? Vis šaukiau, o tu taip ir neatsiradai. Kur buvai, mama? Mama! Nenueik ir vėl! Pabūk! Mama, palauk! Nepalik manęs!

Aukštos moters vizija išblėso, rūkas prasisklaidė. Jos vietoje stovėjo kita moteris, žema ir kresna. Tvirtos, raumeningos kojos buvo truputį išlinkusios, tačiau ji ėjo tiesiai. Buvo didele ir lenkta nosimi

su aukšta išsikišusia viršunose, priekin atsikišusiais žandikauliais, be smakro. Kakta buvo žema, nuožulni, tačiau galva labai didelė, kaklas trumpas ir storas. Sunkios antakių kalvos dengė dideles protingas rudas akis, kurios buvo kupinos meilės ir liūdesio.

Moteris pamojo.

– Iza! – suriko Aila. – Iza, padėk man. Meldžiu, padėk! – Kviečiama moteris klausiamai žvelgė į ją. – Argi manęs negirdi? Kodėl nesupranti, Iza?

– Niekas nesupras, jei kalbėsi netinkamai, – tarė kitas balsas. Aila pamatė seną ir šlubą vyrą, kuris ėjo pasiramsčiuodamas lazda. Viena jo ranka buvo nukirsta iki alkūnės. Kairė veido pusė buvo bjauriai randuota, trūko kairės akies, tačiau gerojoje dešinėje akyje švytėjo stiprybė, išmintis ir užuojauta. – Privalai išmokti kalbėti, Aila, – pasakė Krebas vienarankiu mostu, bet moteris jį girdėjo. Jis kalbėjo Jondalaro balsu.

– Kaip man kalbėti? Aš neprisimenu! Padėk man, Krebai!

– Tavo totemas yra urvinis liūtas, Aila, – pasakė senasis šamanas.

Švystelėjusi geltonai rusva katė šoko ant tauro ir baimingai maurojančią didžiulę raudonai rudą laukinę karvę parvertė ant žemės. Aila aiktelėjo, kardadantis tigras suurzgė, o nuo jo snukio ir nasrų varvėjo kraujas. Jis atėjo jos – ilgos smailios iltys vis ilgėjo ir aštrėjo. Moteris buvo mažame urve, mėgino įsisprausti į kietą akmenį už nugaros. Suriaumojo urvinis liūtas.

– Ne! Ne! – suriko ji.

Pasirodė didžiulė letena ištiestais nagais ir keturiais lygiagrečiais rėžiais išakėjo jai kairę šlaunį.

– Ne! Ne! – rėkė Aila. – Aš negaliu! Negaliu!

Aplink sūkuriavo rūkai.

– Aš neprisimenu!

Aukštoji moteris ištiesė rankas.

– Aš tau padėsiu.

Akimirką rūkas išsisklaidė, ir Aila pamatė labai į savo panašius bruožus. Ją suėmė skausmingas šleikštulys, o iš plyšio, atsivėrusio žemėje, pasklido rūgšti drėgmės ir puvimo smarvė.

– Mama! Mama!

– Aila! Aila! Kas atsitiko? – Jondalaras ją purtė. Stovėdamas ant atbrailos, išgirdo ją šaukiant nesuprantama kalba. Atšlubavo greičiau, nei manė pajėgiąs.

Moteris atsisėdo, o Jondalaras ją apkabino.

– O, Jondalarai, sugrįžo mano sapnas, mano košmaras, – sriūbavo ji.

– Viskas gerai, Aila. Dabar jau viskas gerai.

– Įvyko žemės drebėjimas. Štai kas nutiko. Ji žuvo per žemės drebėjimą.

– Kas žuvo?

– Mano mama. Krebas taip pat, tik vėliau. O, Jondalarai, nekenčiu žemės drebėjimų! – suvirpėjo jo glėbyje Aila.

Jondalaras suėmė moterį už pečių ir truputį atstūmė, kad galėtų pažvelgti.

– Papasakok apie savo sapną, Aila, – paprašė.

– Šitie sapnai kartojasi, kiek prisimenu – visada sugrįžta. Viename aš esu mažame urve, o į mane tiesiama letena. Manau, šitaip totemas mane pažymėjo. Kito niekaip neprisimindavau, tačiau visada

prabusdavau drebėdama, ir pykinama. Išskyrus šį kartą. Mačiau ją, Jondalarai. Mačiau savo mamą!

– Aila, ar tu save girdi?

– Ką nori pasakyt?

– Tu kalbi, Aila. Tu kalbi!

Kitados Aila mokėjo šnekėti ir, nors kalba buvo kita, ji turėjo kalbos jausmą, šnekamosios kalbos supratimą, jautė ritmą. Teko pamiršti šnekamąją kalbą, nes išgyvenimas priklausė nuo kitokio bendravimo, be to, ir dėl to, kad norėjo pamiršti tragediją, po kurios liko viena. Nors nesąmoningai, ji girdėjo ir įsiminė daugiau ne vien Jondalaro kalbos žodyną. Jo klausydamasi įsiminė sintaksę, gramatiką, kirčius.

Kaip bet kuris vaikas, kuriam tenka išmokti kalbėti, Aila turėjo įgimtų gabumų ir troškimą, reikėjo tik nuolatinio postūmio. Vis dėlto jos motyvacija buvo stipresnė nei vaiko, o atmintis geriau išvystyta. Aila mokėsi greičiau. Nors tiksliai negalėjo atkartoti kai kurių tonų ir moduliacijų, ji pradėjo kalbėti Jondalaro kalba kaip gimtąja.

– Kalbu! Galiu! Jondalarai, gebu galvoti žodžiais!

Tada abu pastebėjo, kad vyras laiko ją apkabinęs, ir abu tai suvokė. Jondalaro rankos nusviro.

– Ar jau rytas? – paklausė Aila, pastebėjusi pro urvo angą ir dūmų skylę viršuje besiliejančią šviesą, tada nusimetė apklotus. – Nenumaniau, jog miegosiu taip ilgai. Didžioji Motina! Reikia pradėti džiovinti mėsą, – moteris skolinosi ir Jondalaro epitetus. Jis nusišypsojo. Buvo kiek baugu girdėti ją taip staiga prabilus, tačiau savos frazės iš jos lūpų, ištartos su nepakartojamu akcentu, skambėjo juokingai.

Aila nuskubėjo prie angos, o pažvelgusi laukan sustojo kaip įbesta. Pasitrynė akis ir pažiūrėjo dar kartą. Nuo vieno iki kito

akmeninės atbrailos krašto kabėjo dailiais liežuvio formos gabalėliais supjaustytos mėsos eilės, o viduryje liepsnojo keli nedideli laužiukai. Ar gali būti, kad ji tebesapnuoja? Gal staiga padėti prisistatė visos genties moterys?

– Gabalėlį kumpio užmoviau ant iešmo, jis čirška aname lauže, jei kartais išalkai, – tarė Jondalaras apsimestinai kasdieniškai, nors šypsojosi patenkintas savimi.

– Tu? Tu tai padarei?

– Taip. Aš, – šypsena dar išplatėjo. Moters reakcija į nedidelę staigmeną buvo kur kas geresnė, nei jis tikėjosi. Galbūt vyras nevisiškai pajėgė medžioti, tačiau bent jau gebėjo nudirti Ailos atgabentus žvėris ir suruošti džiovinti mėsą, ypač ką tik pasidaręs naujus peilius.

– Bet... tu esi vyras! – ištarė ji apstulbusi.

Nedidelė Jondalaro staigmena buvo labiau pribloškiama, nei jis suvokė. Išgyventi reikalingus įgūdžius genties žmonės atgaivindavo iš atminties klodų. Instinktai buvo taip išsirutulioję, kad jie galėjo prisiminti smegenų kertelėse saugomus protėvių įgūdžius ir perduoti juos palikuonims. Užduotys, kurias atliko vyrai ir moterys, keičiantis genties kartų kartoms ėmė skirtis, tad jos narių prisiminimai skyrėsi pagal lytį. Viena lytis buvo nepajėgi atlikti kitos funkcijų, nes neturėjo tokių prisiminimų.

Genties vyras gebėjo susekti, sumedžioti elnią ir pargabenti jį atgal. Galėjo netgi nudirti, nors ne taip našiai kaip moteris. Labai prispirtas, jis gal būtų atpjovęs kelis gabalus, tačiau nė nebūtų svarstęs pjaustyti mėsą ir ją džiovinti, o jei ir būtų sudvejojęs, nebūtų žinojęs, nuo ko pradėti. Tikrai nebūtų sugebėjęs atriekti tokių dailių, tinkamos formos riekelių, kad tolygiai džiūtų, kokias Aila matė prieš akis.

– Argi vyrams neleidžiama pjaustyti mėsos? – nustebo Jondalaras. Pažinojo žmonių, kurių papročiai dėl vyriškų ir moteriškų darbų skyrėsi, tačiau jis tik norėjo padėti. Nemanė, kad Aila įsižeis.

– Gentyje moterys negali medžioti, o vyrai negali... ruošti maisto, – bandė paaiškinti Aila.

– Tu juk medžioji.

Šis pareiškimas netikėtai moterį sukrėtė. Ji buvo pamiršusi, kad kalbama apie skirtumus tarp jos genties ir kitų.

– Aš... Aš nesu genties moteris, – sutrikusi atsakė ji. – Aš... – nežinojo, kaip paaiškinti. – Aš kaip tu, Jondalarai. Viena iš kitų.

23

Aila sustabdė kumelę, nušoko ir padavė varvantį vandenmaišį Jondalarui. Jis godžiai dideliais gurkšniais atsigėrė. Abu buvo toli slėnyje, kone stepėse, gerokai atokiau nuo upelio.

Aplinkui vėjyje raibuliavo auksaspalvės žolės. Juodu rinko sorų kruopas ir laukinių ryžių grūdus iš mišraus lauko, kuriame dar svyro nesunokusių keturbriaunių miežių, kviečių bei emerių varpos. Nuobodus, varginamas darbas – braukti ranka per visus stiebelius ir išlupti mažas kietas sėklas. Mažos apvalios soros, pilamos į vieną pusę padalyto krepšio, kuris ant juostos kabėjo aplink kaklą, kad rankos būtų laisvos, byrėjo lengvai, tačiau paskui jas dar reikės išvėtyti. Ryžiai, beriami į kitą krepšio dalį, kūlėsi savaime.

Aila užsidėjo krepšį ant kaklo ir nuėjo dirbti. Jondalaras netrukus priėjo ir greta rinko grūdus, bet staiga atsisuko.

– Koks jausmas joti arkliu, Aila? – pasiteiravo.

Moteris kiek patylėjo.

– Sunku paaiškinti, – atsakė pagalvojusi. – Greitai šuoliuojant pojūtis jaudinamas, bet panašiai ir jojant lėtai. Jodama jaučiuosi gerai, – ji grįžo prie darbo, tačiau staiga stabtelėjo. – Nori pamėginti?

– Pamėginti ką?

– Pajodinėti su Yhaha.

Jondalaras dirstelėjo į moterį spręsdamas, ką ji iš tikrųjų galvoja. Jau kurį laiką norėjo pabandyti, tačiau atrodė, jog Ailą su kumele sieja ypatingas asmeninis ryšys, tad nė nesugalvojo, kaip taktiškai paprašyti.

– Taip. Norėčiau. Tik ar Yhaha sutiks?

– Nežinau, – moteris dirstelėjo į saulę, kad pažiūrėtų, kiek laiko, tada persuko krepšį ant nugaros. – Pažiūrėsim.

– Dabar? – nepatikėjo Jondalaras. Aila linktelėjo jau drožda-ma atgal. – Maniau, jojai vandens, kad galėtume pririnkti daugiau grūdų.

– Tikrai. Vis dėlto pamiršau, jog keturios rankos renka greičiau. Žiūrėjau tik į savo krepšį – aš nepratusi prie pagalbos.

Vyro įgūdžių diapazonas nepaliovė jos stebinti. Jis ne tik norėjo, tačiau ir gebėjo daryti tą patį, ko imdavosi ji, arba išmokdavo. Jondalarui viskas buvo smalsu ir įdomu, ypač išbandyti ką nors nauja. Jame Aila matė save. Tai leido iš naujo įvertinti, kokia vis dėlto neįprasta ji turėjo atrodyti genčiai. Jie ją priėmė ir pasiūlė savo gyvenimo būdą.

Jondalaras švystelėjo krepšį už nugaros ir prisivijo.

– Aš nusiteikęs šiandien baigti. Jau turi tiek daug grūdų, Aila, o miežiai ir kviečiai dar nesunokę. Nesuprantu, kam tau reikia daugiau.

– Tai Yhaha ir jos mažyliui. Jiems taip pat reikės žolės. Yhaha ir žiemą maitinasi lauke, tačiau kai sniegas gilus, nemažai arklių žūsta.

Paaiškinimo pakako, kad vyras neprieštarautų. Jie drožė atgal per aukštą žolę, mėgavosi saulės šiluma ant nuogos odos – dabar, kai jau nebeplušėjo saulėje. Jondalaras dėvėjo tik klubų raištį, buvo

įdegęs kaip ir moteris. Aila vilkėjo trumpą vasarinį apsiautalą, kuris dengė ją nuo liemens iki šlaunų, tačiau, daug svarbiau, aprūpino kišenėlėmis ir klostėmis įrankiams, svaidyklei bei kitiems daiktams nešioti. Vienintelis kitas jos drabužis buvo mažas odinis maišelis ant kaklo. Jondalaras ne kartą pajuto besižavintis tvirtu subrendusiu Ailos kūnu, bet akivaizdžiai to nerodė, o ji niekaip nekvietė.

Jondalaras labai laukė pasijodinėjimo, buvo įdomu, kaip elgsis Yhaha. Prireikus, jis sugebės kuo greičiau pasitraukti kumelei iš kelio. Išskyrus menką šlubčiojimą, vyro koja buvo sveika, ir jis galvojo, kad šlubčiojimas pamažu išnyks. Aila tikrai stebuklingai jį išgydė. Turėjo taip daug už ką jai padėkoti. Jau buvo pradėjęs galvoti apie išėjimą – nebuvo priežasčių ilgiau pasilikti, – tačiau ji, regis, neskubino, tad vyras vis atidėliojo. Jondalaras norėjo padėti jai pasiruošti ateinančiai žiemai – bent jau tiek tikrai jautėsi skolingas.

Aila dar turi nerimauti ir dėl arklių. Apie tai jis nebuvo susimąstęs.

– Reikia įdėti daug darbo, kad sukauptum atsargų arkliams, tiesa?

– Nelabai, – tarstelėjo ji.

– Svarsčiau tavo žodžius, jog reikės žolės. Ar negalima nupjauti visų stiebų ir susidėti urve? Tada, užuot rinkus grūdus į šituos, – Jondalaras parodė į rinkimo krepšius, – galėsi išpurtyti sėklas į krepšį. Be to, turėsi šiaudų.

Ji patylėjo, susiraukė, apmąstė pasiūlymą.

– Gali būti. Jeigu nupjautus stiebus paliktum džiūti, sėklos lengviau išsikratytų. Vienos geriau, kitos blogiau. Vis dar yra kviečių ir miežių. Verta pabandyti, – Ailos veidą perskrodė plati šypsena. – Jondalarai, manau, tai suveiks.

Ji taip nuoširdžiai apsidžiaugė, kad vyras taip pat buvo priverstas nusišypsoti. Jo pritarimas, trauka, tyras džiaugsmas dėl moters – visa tai akivaizdžiai atsispindėjo nuostabiai gundančiose akyse. Ailos atsakas buvo atviras ir spontaniškas.

– Jondalarai, man taip patinka, kai tu šypsaisi... ir lūpomis, ir akimis.

Jis nusijuokė – netikėtu, nesuvaržytu, džiugiu juoku be priežasties. „Kokia ji atvira, – galvojo. – Nemanau, kad kada būna kitokia nei besąlygiškai tiesmuka. Kaip reta tokių moterų."

Ailą užvaldė Jondalaro protrūkis. Šypsena pasidavė jo linksmumo užkratui, virto kikenimu, paskui visiškai nevaržomu džiaugsmo triumfu.

Susitvardę abu buvo be kvapo, tačiau užėjo kitas juoko priepuolis. Galiausiai ėmė sunkiai kvėpuoti, šiaip taip apsiramino ir nusišluostė akis. Nė vienas negalėjo pasakyti, kas buvo taip nepaprastai juokinga, – juokas mito pats savimi. Tai palengvino ėmusią kauptis įtampą.

Vėl pradėjus žingsniuoti Jondalaras apkabino ranka Ailos liemenį. Tai buvo švelnus refleksas į bendrą juoką. Pajutęs, kaip moteris sustingo, akimirksniu ranką atitraukė. Buvo pažadėjęs sau ir Ailai, net jei ji tuo metu ir nesuprato, kad prie jos nekibs. Jei moteris buvo davusi įžadą susilaikyti nuo malonumų, Jondalaras neketino pakliūti į tokią padėtį, kad ji būtų priversta jį atstumti. Vyras labai stengėsi gerbti jos asmenį.

Jis užuodė nuo šiltos odos sklindant moters aromatą, jautė šalia esančių jos krūtų putnumą. Staiga prisiminė, kaip seniai gulėjo su moterimi, ir klubų juosta niekaip negalėjo paslėpti minčių. Nusisuko mėgindamas nuslėpti akivaizdų iškilimą, tačiau vos pajėgė

susilaikyti nenuplėšęs Ailai apsiautalo. Jo žingsniai vis ilgėjo, kol kone ėmė bėgti priekyje.

– Doni! Kaip aš geidžiu šitos moters! – murmėjo sau po nosimi Jondalaras.

Ašaros ištryško Ailai akių kampučiuose stebint vyrą šuoliuojantį pirmyn. „Ką padariau ne taip? Kodėl jis traukiasi nuo manęs? Kodėl neduoda ženklo? Matau Jondalaro poreikį, kodėl jis nenori palengvinti to su manimi? Nejau aš tokia bjauri?" Aila suvirpėjo prisiminusi apkabinimą, šnervės buvo kupinos vyriško kvapo. Ji ėmė vilkti kojas, nenorėdamas su Jondalaru susidurti, jautėsi kaip maža mergaitė, pridirbusi ką nors negera, tik šį kartą nežinojo, kas ne taip.

Jondalaras pasiekė vėsų medžių juostos pavėsį prie upelio. Jo troškimas buvo toks stiprus, kad nebegalėjo valdytis. Pasislėpus už tankios lapijos vos akimirkos prireikė, kol klampus baltas pliūpsnis ištryško ant žemės, o paskui, vis dar įsitvėręs savęs, vyras atrėmė galvą į kamieną tebedrebėdamas. Apėmė palengvėjimas, nieko daugiau, tačiau dabar bent jau galės susidurti su moterimi ir nemėgins parvertęs jos išprievartauti. Suradęs lazdelę papureno dirvą ir užžėrė malonumo lašus žemėmis. Žiniuonė buvo jam sakiusi, kad šitoks laistymas yra Motinos dovanų švaistymas, tačiau, jei jau būtina, reikia viską jai atiduoti, išlieti ant žemės ir uždengti. „Žiniuonė teisi, – galvojo Jondalaras. – Grynas švaistymas ir jokio malonumo."

Jis ėjo palei upelį pernelyg sutrikęs, kad išeitų į atvirą vietą. Matė, jog Aila laukia prie didžiojo riedulio apkabinusi kumeliuką ir kaktą prispaudusi Yhaha prie kaklo. Ji atrodė tokia pažeidžiama, įsikibusi į gyvūnus paramos bei paguodos. „Galėtų atsišlieti į mane, – galvojo

Jondalaras, – aš turėčiau ją paguosti." Neabejojo esąs jos susikrimtimo priežastis, jautė gėdą, tarsi būtų atlikęs kokį peiktiną veiksmą. Jis nenoriai išėjo iš miškelio.

– Kartais būna, kai vyriškis nebegali nuvaldyti čiurkšlės, – sumelavo apgailėtinai šypsodamasis.

Aila nustebo. Kodėl jis taria žodžius, kurie nėra tiesa? Ji supranta, ką jis veikė – palengvino savo poreikį.

Genties vyras būtų prašęs vado žmonos prieš lengvindamasis pats. Jei jis negalėtų suvaldyti poreikio, netgi ji, šitokia bjauri, sulauktų ženklo, jei kitos moters nebūtų. Nė vienas suaugęs vyras nesitenkintų pats. Tik jau fizinę brandą pasiekusiam, tačiau dar neparnešusiam pirmo grobio paaugliui būtų kilusi tokia mintis. Jondalaras nusprendė pasirūpinti savimi, užuot davęs ženklą jai. Tai buvo daugiau nei skaudu. Tai buvo pažeminimas.

Ji nekreipė dėmesio į vyro žodžius ir vengė tiesaus žvilgsnio.

– Jei nori pajodinėti, palaikysiu Yhaha, o tu ropškis ant akmens ir perkelk koją. Pasakysiu kumelei, kad nori pajodinėti. Galbūt ji tau leis.

Jondalaras prisiminė, jog dėl to jie nustojo rinkti grūdus. Kur dingo jo entuziazmas? Kaip gali viskas šitaip pasikeisti, kol pereini nuo vieno lauko galo iki kito? Mėgindamas sudaryti įspūdį, kad viskas normalu, jis užsilipo ant kėdę primenančios didžiojo riedulio įdubos, o Aila privedė arklį, tačiau taip pat vengė akių kontakto.

– Kaip liepi jai nešti tave kur nori? – vyras jis.

Aila turėjo apsvarstyti klausimą.

– Nieko jai neliepiu, ji nori eiti ten, kur ir aš.

– Iš kur ji žino, kur tu nori?

– Nežinau... – Aila tikrai nenutuokė. Apie tai nesusimąstė.

Jondalaras nusprendė, jog tai nesvarbu. Troško keliauti, kur tik arklys jį neš, jei apskritai sutiks tai daryti. Vyras uždėjo ranką kumelei ant gugos, kad išlaikytų pusiausvyrą, paskui nedrąsiai apžergė nugarą.

Yhaha pastatė ausis. Ji suprato, kad tai ne Aila: krovinys buvo sunkesnis ir nesugebėjo vadovauti, stigo Ailos šlaunų bei blauzdų raumenų įtampos. Vis dėlto moteris buvo šalia, laikė jos galvą, o vyras buvo pažįstamas. Kumelė abejodama atsistojo piestu, tačiau po akimirkos nusileido.

– Ką dabar daryti? – pasiteiravo Jondalaras, įsitaisęs ant mažo arkliuko nugaros, o ilgos jo kojos kabaldavo abipus. Nelabai išmanė, kur dėti rankas.

Aila įprastai patapšnojo arklį, tada kreipėsi kalba, kuri buvo iš dalies gestų, iš dalies genties žodžių, iš dalies zelandoniška:

– Jondalaras norėtų, kad jį panėšėtum, Yhaha.

Balse skambėjo raginimas pirmyn, ranka švelniai spaudė – pakankamai užuominų gyvūnui, taip įpratusiam prie moters vadovavimo. Yhaha pajudėjo.

– Jei reikia laikytis, apkabink rankomis jai kaklą, – patarė Aila.

Yhaha buvo įgudusi nešti žmogų ant nugaros. Ji nešokinėjo ir nesispyrė, tačiau niekam nevadovaujant ėjo dvejodama. Jondalaras pasilenkė pirmyn, kad patapšnotų jai sprandą, norėdamas padrąsinti ir save, ir arklį, bet judesys buvo panašus į Ailos nurodymą judėti greičiau. Netikėtas šuolis į priekį privertė vyrą paklausyti Ailos patarimo. Jis apsivijo rankomis kumelės kaklą ir stipriai palinko pirmyn. Yhaha tai buvo signalas lėkti greičiau.

Arklys kiek įkabindamas pasileido šuoliais per lauką su iš visų jėgų į kaklą įsikibusiu Jondalaru, kurio ilgi plaukai plaikstėsi už nugaros. Jis veidu jautė vėją, o kai pagaliau išdrįso vos pramerkti

akis, pamatė, kad vaizdas skrieja pro šalį baugiu greičiu. Šiurpulinga, bet ir jaudinama! Jondalaras suprato, kodėl Aila negalėjo apsakyti to jausmo. Panašiai, kaip slysti nuo apledėjusios kalvos žiemą, arba upe traukti eršketą, tik įdomiau. Vyro akį patraukė judanti dėmė kairėje. Bėras kumeliukas šuoliavo greta motinos nė kiek neatsilikdamas.

Jondalaras išgirdo tolimą švilpimą, šaižų ir veriantį. Staiga arklys apsisuko ir nušuoliavo atgal.

– Atsitiesk! – šūktelėjo Jondalarui Aila, kai jie priartėjo. Arklys artėdamas prie moters sulėtino, o vyras atsisėdo tiesiau. Yhaha pajojusi lengva risčia sustojo prie akmens.

Nulipęs Jondalaras truputį drebėjo, tačiau jo akys blizgėjo iš susijaudinimo. Patapšnojo suprakaitavusius kumelės šonus, paskui lėtai nusekė iš paskos Yhaha patraukus pakrantės greta urvo link.

– Žinai, kumeliukas visą kelią nuo jos neatsiliko! Tikras lenktynininkas!

Iš to, kaip Jondalaras ištarė, Aila suprato, jog šitas žodis reiškia šį tą daugiau.

– Kas yra lenktynininkas? – paklausė.

– Per vasaros susirinkimus būna įvairiausių varžybų, tačiau labiausiai jaudina lenktynės, bėgimo varžybos, – paaiškino Jondalaras. – Bėgikai vadinami lenktynininkais, ir tas žodis ėmė reikšti visus, kurie stengiasi laimėti arba bando pasiekti kokį tikslą. Tai paskatinimo ir padrąsinimo žodis – pagyra.

– Kumeliukas yra lenktynininkas, jam patinka bėgti.

Jie toliau ėjo tyloje, kuri sulig kiekvienu žingsniu darėsi skausmingesnė.

– Kodėl liepei man atsitiesti? – galų gale pasiteiravo Jondalaras, norėdamas pralaužti tylą. – Maniau, sakei nežinanti, kaip pasakyti norus Yhaha. Šioji tikrai sulėtino man atsitiesus.

– Anksčiau apie tai negalvojau, tačiau, kai pamačiau tave atjojantį, staiga pagalvojau, jog tau reikia atsitiesti. Iš pradžių nenutuokiau, kaip paaiškinti, bet, kai prireikė sulėtinti, paprasčiausiai supratau.

– Vadinasi, tu iš tikrųjų duodi arkliui ženklus. Kažkokius ženklus. Įdomu, kumeliukas galėtų jų išmokti? – samprotavo vyras.

Jie priėjo sieną, kuri tiesėsi vandens link, ir ją apsukę pasigėrėjo Yhaha, kad atvėstų, besiraitančia purve upelio pakrašty, aimanuojančią iš begalinio smagumo. Greta kojomis ore tabalavo kumeliukas. Jondalaras šypsodamasis sustojo pažiūrėti, tačiau Aila nuleidusi galvą ėjo toliau. Vyras pasivijo ją kopiančią taku.

– Aila... – Moteriai atsisukus jis nebežinojo, ką pasakyti. – Aš... aš... aš noriu tau padėkoti.

Šitas žodis jai vis dar buvo sunkiai suprantamas. Gentyje nebuvo tiesioginio atitikmens. Visų nedidelių genčių žmonės priklausė nuo kits kito, kad išgyventų, abipusė pagalba buvo gyvenimo būdas. Padėka būtų reiškusi, jog vaikas turėtų dėkoti motinai už rūpestį, o motina to tikėtųsi. Už ypatingas malones ir dovanas būdavo įsipareigojama atlyginti, jos ne visada būdavo priimamos su džiaugsmu.

Arčiausiai padėkos gentyje buvo ta dėkingumo forma, kurią išreikšdavo žemesnę padėtį užimantysis aukštesnio rango žmogui, paprastai moteris vyrui, už ypatingą leidimą. Ailai atrodė, kad Jondalaras mėgina padėkoti už pasijodinėjimą su Yhaha.

– Jondalarai, Yhaha leido tau sėdėti ant nugaros. Kodėl dėkoji man?

– Tu padėjai man joti, Aila. Be to, turiu kur kas daugiau už ką tau padėkoti. Tiek daug dėl manęs padarei, manimi rūpinaisi.

– Ar turėtų kumeliukas dėkoti Yhaha už tai, kad ji juo rūpinasi? Tau reikėjo pagalbos, aš tavimi pasirūpinau. Kodėl... dėkoti?

– Tu išgelbėjai man gyvybę.

– Aš – moteris, kuri gydo, Jondalarai, – Aila mėgino sugalvoti, kaip paaiškinti, kad išgelbėjus kito gyvybę pretenduojama į dvasios trupinėlį, todėl kitas mainais įsipareigoja ginti gelbėtoją. Abu tampa artimesni nei broliai. Jai kaip gydytojai po dalelę visų gentainių sielų buvo įteikta su gabalėliu mangano dioksido, kurį ji nešiojosi amulete. Niekas nebuvo įsipareigojęs duoti jai daugiau. – Nebūtina sakyti ačiū.

– Žinau, kad nebūtina. Žinau, jog tu moteris, kuri gydo, tačiau man svarbu, kad suprastum, kaip aš jaučiuosi. Žmonės dėkoja vienas kitam už pagalbą. Tai mandagumas, paprotys.

Jie kilo taku vienas paskui kitą. Moteris neatsakė, bet Jondalaro komentaras privertė ją prisiminti, kaip Krebas mėgino paaiškinti, jog nemandagu žiūrėti pro riboženklius akmenis į kito vyro židinį. Ji daug sunkiau perprato genties papročius nei kalbą. Jondalaras teigė, kad tarp jo žmonių yra paprotys reikšti padėką vienas kitam, mandagumas, tačiau tai dar labiau trikdė.

Kodėl jis nori išreikšti dėkingumą, kai ką tik Ailą sugėdijo? Jeigu genties vyras būtų šitaip paniekinęs, ji būtų liovusis jam egzistavusi. „Jo papročių taip pat bus sunku išmokti“, – suvokė Aila, bet dėl to nesijautė mažiau pažeminta.

Vyras bandė įveikti barjerą, iškilusį tarp jųdviejų, ir sustabdė moterį prieš įeinant į urvą.

– Aila, atsiprašau, jei kaip nors tave įžeidžiau.

– Įžeidžiau? Šito žodžio nesuprantu.

– Man regis, tave supykdžiau, priverčiau pasijusti blogai.

– Nesupykdei, bet, taip, privertei pasijusti blogai.

Pripažinimas Jondalarą apstulbino.

– Atsiprašau, – ištarė.

– Atsiprašyti. Tai irgi mandagybė, tiesa? Paprotys? Jondalarai, ką gero duoda tokie žodžiai, kaip „atsiprašau"? Jie nieko nepakeičia, nesijaučiu nė kiek geriau.

Jis persibraukė ranka plaukus. Moteris buvo teisi. Kad ir ką jis padarė – manėsi žinąs ką, – apgailestavimas nepadėjo. Nebūtų buvę geriau, net jei bijodamas pasijusti nepatogiai būtų vengęs temos.

Aila įėjo į urvą, nusiėmė rinkimo krepšį ir pažarstė laužą ruošdamasi ruošti vakarienę. Įėjęs iš paskos Jondalaras padėjo savo nešulį greta, prisitraukė prie laužo demblį ir atsisėdęs ėmė moterį stebėti.

Ji naudojo dalį įrankių, kuriuos Jondalaras buvo davęs po to, kai supjaustė elnią, ir juos mėgo, tačiau kai kuriems darbams verčiau rinkosi peilį be kriaunų, prie kurio buvo įpratusi. „Ji įvaldžiusi negrabų peilį, suformuotą iš titnago skeveldros, daug sunkesnį nei jo geležtės, o visi kiti žmonės naudojasi mažesniu, subtilesniu peiliu su kotu." Titnago apdirbėjo protas vertino, lygino abiejų rūšių privalumus. „Tikriausiai svarbu ne tai, kurį lengviau naudoti, – mąstė jis. – Bet kuris aštrus peilis pjaus, tačiau reikia pagalvoti, kiek titnago žaliavos prireiks pagaminti įrankius visiems. Vien tik akmens gabenimas gali tapti problema."

Vyrui taip sėdint ir įdėmiai stebint, Aila nervinosi. Galų gale pakilo atsinešti ramunėlių arbatai tikėdamasi, kad šitaip atitrauks

Jondalaro dėmesį ir pati nusiramins. Tai tik privertė jį suvokti, kad vėl atidėlioja problemą. Vyras nusprendė sutelkti visą dvasios stiprybę ir pradėti be užuolankų.

– Tu teisi, Aila. Žodis „atsiprašau“ nedaug reiškia, tačiau nežinau, ką dar pasakyti. Nežinau, kuo tave įžeidžiau. Prašau, pasakyk, kodėl jautiesi blogai.

„Tikriausiai jis vėl taria žodžius, kurie nėra tiesa, – galvojo moteris. – Kaip gali nesuprasti? Vis dėlto atrodo sunerimęs.“ Ji nudelbė akis norėdama, kad jis nebūtų paklausęs. Jau pakankamai blogai kęsti tokį pažeminimą, net apie tai nekalbant, tačiau Jondalaras uždavė klausimą.

– Jaučiuosi blogai todėl... todėl, kad aš nepriimtina, – ištarė sudėjusi rankas sterblėje, įsitvėrusi arbatos puodelio.

– Ką nori pasakyt „nepriimtina“? Nesuprantu.

„Kodėl jis užduoda tokius klausimus? Kodėl verčia mane jaustis dar blogiau?“ Aila dirstelėjo į Jondalarą. Vyras buvo palinkęs pirmyn, jo pozoje, akyse moteris perskaitė nuoširdumą ir nerimą.

– Nė vienas genties vyras niekada nelengvintų savo poreikio pats, jei greta būtų priimtina moteris, – ji išraudo įvardijusi savo nuopuolį ir įsmeigė akis į rankas. – Tu buvai sklidinas poreikio, bet pabėgai nuo manęs. Argi neturėčiau jaustis blogai, jei esu tau nepriimtina?

– Sakai įsižeidusi dėl to, kad aš ne... – Vyras atsitiesė ir įsmeigė į ją akis. – O, Doni! Kaip galėjai būti toks kvailas, Jondalarai? – kreipėsi į visą urvą.

Aila žiūrėjo į jį apstulbusi.

– Maniau, tu nenori, kad prie tavęs pristočiau, Aila. Mėginau gerbti tavo norus. Labai tavęs geidžiau, negalėjau ištverti, tačiau

kaskart, kai tave paliesdavau, tarsi suakmenėdavai. Kaip galėjai pamanyti, jog atsirastų vyras, kuris palaikytų tave nepriimtina?

Viduje sukilusi supratimo banga apmaldė įsitempusią, maudžiančią širdį. Jis geidė jos! Jondalaras manė, kad nenori ji! Vėl papročiai, skirtingi papročiai.

– Jondalarai, tau tereikėjo duoti ženklą. Koks skirtumas, ko noriu aš?

– Žinoma, svarbu, ko nori tu. Ar tu... – Staiga vyras išraudo. – Ar tu manęs nenori? – Akyse buvo matyti dvejonė ir atstūmimo baimė. Aila suprato tą jausmą. Nustebo matydama tai vyro akyse, tačiau ištirpo visos abejonių nuosėdos, kurios gal dar buvo joje likusios, į viršų kliūstelėjo šiluma ir švelnumas.

– Noriu tavęs, Jondalarai. Geidžiu nuo tada, kai pirmą kartą pamačiau. Buvai baisiai sužeistas, nebuvau tikra, jog gyvensi, tačiau pažvelgdavau į tave ir pajusdavau... Tas jausmas kilo iš vidaus. Tik tu man niekada nerodei ženklo... – Moteris vėl nudelbė akis. Pasakė daugiau negu ketino. Kviesdamos genties moterys būdavo subtilesnės.

– Aš visą tą laiką galvojau... Apie kokį ženklą kalbi?

– Gentyje moters įsigeidęs vyras duoda ženklą.

– Parodyk.

Ji mostelėjo ir išraudo. Paprastai moterys šio ženklo nerodydavo.

– Viskas? Teturėjau padaryti šitaip? Ką tada darytum tu?

Jondalaras truputį suglumo, kai Aila atsistojo, paskui atsiklaupė ir pasiruošė.

– Sakai, vyras daro šitaip, moteris daro šitaip, ir viskas? Juodu pasiruošę?

– Vyras nerodo ženklo, jei nėra pasiruošęs. Argi šiandien toks nebuvai?

Atėjo Jondalaro eilė išrausti. Jau buvo pamiršęs, koks pasiruošęs buvo, ką padarė, jog susiturėtų Ailos neišprievartavęs. Būtų atidavęs bet ką, kad tuo metu būtų žinojęs tą ženklą.

– O kas, jei moteris jo nenori? Arba nėra pasiruošusi?

– Jei vyras parodo ženklą, moteris privalo paklusti.

Ji pagalvojo apie Braudą ir veidą užtemdė skausmo, pažeminimo prisiminimas.

– Bet kuriuo metu, Aila? – Vyras pamatė skausmą ir nustebo. – Netgi pirmą? – Ji linktelėjo. – Ar šitaip nutiko ir tau? Kažkoks vyras paprasčiausiai parodė ženklą?

Moteris užsimerkusi nurijo seiles, paskui vėl linktelėjo.

Jondalaras buvo priblokštas ir pasipiktinęs.

– Nori pasakyti, nebūna pirmojo ritualo? Niekas nestebi ir neįsitikina, kad vyras tavęs pernelyg neįskaudintų? Kokie tai žmonės? Nesirūpinantys pirmuoju jaunos moters kartu? Atiduodantys ją bet kuriam vyrui, kuris smarkiai susijaudinęs? Prievarta, nesvarbu, pasiruošusi ji ar ne? Nesvarbu, skauda ar ne? – Jondalaras atsistojęs pradėjo piktai minti pirmyn atgal. – Tai žiauru! Nežmoniška! Kaip galima šitai leisti? Nejau jie neturi jokios užuojautos? Ar jiems niekas nerūpi?

Protrūkis buvo toks netikėtas, kad Aila tik sėdėjo išplėtusi akis ir stebėjo, kaip Jondalaras atsiduoda teisuoliškos rūstybės karštinei. Vyrui ėmus vis labiau plūstis, ji pradėjo purtyti galvą neigdama jo žodžius.

– Ne! – pagaliau balsu paprieštaravo. – Viskas ne taip, Jondalarai. Jiems rūpi. Iza mane rado – ji manimi pasirūpino. Gentis mane priglaudė, priėmė, nors buvau gimusi kitiems. Jie neprivalėjo to daryti. Krebas nesuprato, kad Braudas mane skaudina, jis niekad ne-

buvo turėjęs poros. Nežinojo šitiek apie moteris, o Braudas turėjo teisę. Kai pastojau, Iza manimi rūpinosi. Ji susirgo ruošdama vaistus man, kad nepraraščiau kūdikio. Be jos, gimdydama Durką, būčiau mirusi. Brunas vaikelį priėmė, nors visi manė, jog jis išsigimęs. Taip nebuvo. Jis buvo stiprus ir sveikas... – Aila nutilo pamačiusi į save įsmeigtą Jondalaro žvilgsnį.

– Turi sūnų? Kur jis?

Aila nebuvo užsiminusi apie Durką. Netgi po šitiek laiko buvo skausminga apie jį kalbėti. Moteris žinojo, kad vos užsiminus kils klausimų, nors pamažu ši tema vis tiek būtų iškilusi.

– Taip, turiu sūnų. Jis vis dar su gentimi. Kai Braudas privertė mane išeiti, atidaviau jį Ubai.

– Privertė išeiti? – Jondalaras vėl atsisėdo. Vadinasi, ji turi sūnų. Teisingai įtarė, jog ji buvusi nėščia. – Kaip kas nors gali priversti motiną palikti savo vaiką? Kas tas... Braudas?

Kaip paaiškinti? Aila akimirką užsimerkė.

– Jis – vadas. Brunas buvo vadas, kai jie mane rado. Jis leido Krebui įvesdinti mane į gentį, tačiau susenęs vadu paskyrė Braudą. Šis visada manęs nekentė, netgi kai buvau maža mergaitė.

– Jis tave skaudino, tiesa?

– Kai tapau moterimi, Iza papasakojo man apie ženklą, tačiau sakė, kad vyrai tenkina poreikius su moterimis, kurios jiems patinka. Braudas taip elgėsi, nes gerai jautėsi versdamas mane daryti tai, ko aš nekenčiu. Manau, mano totemas leido jam taip elgtis. Urvinio liūto dvasia žinojo, kaip trokštu kūdikio.

– Ką tas Braudas turi bendra su tavo kūdikiu? Moterį palaimina Didžioji Motina Žemė. Tavo sūnus buvo jo dvasios?

– Krebas sakė, kad kūdikius padaro dvasios. Tikino, jog moteris praryja vyro totemo dvasią. Jei ji būna pakankamai stipri, įveikia

moters totemo dvasią, paima jos gyvybines jėgas ir pradeda iš jos auginti naują gyvybę.

– Keistas požiūris. Tai Motina pasirenka vyro dvasią sumaišyti su moters dvasia, kai šią laimina.

– Nemanau, kad kūdikius daro dvasios. Nei totemų, nei jūsų Didžiosios Motinos sujungtos dvasios. Man regis, gyvybė prasideda tada, kai vyro organas sustandėja, ir jis įkiša jį į moterį. Manau, todėl vyrai jaučia tokį stiprų poreikį, o moterys šitaip stipriai geidžia vyrų.

– Šito negali būt, Aila. Ar žinai, kaip dažnai vyras gali įkišti savo vyriškumą į moterį? Ji negalėtų šitiek pagimdyti. Vyras paruošia moterį pasitelkęs Motinos malonumo dovaną, ją atveria, kad dvasia galėtų įeiti. Pati švenčiausia Motinos gyvybės dovana duota tik moterims. Jos gauna dvasias, sukuria gyvybę ir tampa motinomis kaip ji. Jei vyras ją gerbia, vertina jos dovanas ir pasižada rūpintis moterimi bei jos vaikais, Doni gali pasirinkti vyro dvasią jo židinio vaikams.

– Kas yra malonumo dovana?

– Teisingai! Juk tu niekada nepatyrei malonumo, tiesa? – tarstelėjo Jondalaras nustebęs. – Nieko keista, kad nesupratai, kad aš... Tu esi moteris, kuri buvo palaiminta kūdikiu netgi neturėjusi pirmųjų ritualų. Tavo gentis tikriausiai labai neįprasta. Visi, kuriuos sutikau kelionėje, žinojo apie Motiną ir jos dovanas. Malonumo dovana suteikiama tada, kai vyras ir moteris geidžia vienas kito, atsiduoda vienas kitam.

– Kai vyras yra sklidinas ir privalo patenkinti poreikį su moterimi, teisingai? – pasitikslino Aila. – Kai įkiša savo organą į tą vietą, iš kurios pasirodo kūdikiai? Tai ir yra malonumo dovana?

– Viskas taip, tačiau kur kas daugiau.

– Galbūt, bet visi man sakė, kad niekada neturėsiu vaikų, nes mano totemas pernelyg stiprus. Jie visi nustebo. Sūnus nebuvo išsigimęs. Tiesiog buvo panašesnis į mane ir truputį tepanėšėjo į juos. Tik po to, kai Braudas vis rodė man ženklą, tapau nėščia. Niekas daugiau manęs nenorėjo – aš pernelyg didelė ir bjauri. Netgi genties susirinkimuose nebuvo vyrų, kurie būtų norėję mane paimti, nors turėjau Izos statusą, kai jie priėmė mane kaip jos dukrą.

Kažkas Ailos pasakojime pradėjo erzinti Jondalarą, neďavė ramybės, tačiau dar buvo nesuvokiama.

– Sakei, kad tave rado gydytoja – kuo ji vardu? Iza? Kur ji tave aptiko? Iš kur tu kilusi?

– Nežinau. Iza sakė, gimiau kitiems, žmonėms, kurie atrodo kaip aš. Kaip tu, Jondalarai. Neprisimenu nieko iš gyvenimo iki genties – netgi neprisimenu motinos veido. Tu esi vienintelis matytas į mane panašus žmogus.

Klausydamasis Jondalaras pajuto sunkumą pilvo duobutėje.

– Apie kitų vyrą sužinojau iš moters klano susirinkime, todėl jų bijojau, kol nepažinau tavęs. Ji turi kūdikį, mergaitę, labai panašią į Durką, ji netgi galėtų būti mano. Oda norėtų, jog jos dukra ir mano sūnus taptų pora. Ji sakė, kad jos vaikas taip pat išsigimęs, tačiau aš manau, kad kitų vyras pradėjo jos kūdikį, privertęs ją palengvinti jo poreikį.

– Tas vyras ją prievartavo?

– Taip pat nužudė jos pirmą dukterį. Kai Oda buvo su dviem kitomis moterimis, atėjo daug kitų, tačiau jie nerodė ženklų. Vienas ją griebė, ir pirmasis Odos vaikelis iškritęs pataikė galva į akmenį.

Staiga Jondalaras prisiminė gaują jaunuolių iš urvo toli vakaruose. Norėjo atmesti išvadas, kurios buvo pradėjusios pirštis. Vis dėlto, jei šitaip elgiasi viena jaunuolių gauja, kodėl negalėtų kiti?

– Aila, vis kartoji, kad esi nepanaši į gentainius. Kuo jie kitokie?

– Jie žemesni – štai kodėl taip nustebau, kai tu atsistojai. Visada buvau aukštesnė už visus, netgi vyrus, todėl jie manęs ir nenorėjo – aš per aukšta, bjauri.

– Kas dar? – Jondalaras nenorėjo kvosti, tačiau negalėjo susilaikyti. Privalėjo žinoti.

– Jų akys rudos. Iza manė, kad mano akims kažkas negerai, nes jos dangaus spalvos. Durkas turi jų akis ir... nežinau kaip pasakyti, didelius antakius, bet sūnaus kakta kaip mano. Jų galvos plokštesnės...

– Plokščiagalviai! – Jondalaras pasibjaurėjęs papūtė lūpas. – Geroji Motina, Aila! Tu gyvenai su tais gyvuliais! Leidai, kad vienas jų patinų... – Vyras sudrebėjo. – Pagimdei maišytos dvasios šlykštynę, pusiau žmogų, pusiau gyvulį! – Tarsi prisilietęs prie kažko bjauraus Jondalaras atsitraukė ir pašoko. Tokią reakciją pagimdė nepagrįstas prietaras, šiurkšti neapgalvota prielaida, kurią dauguma jo pažįstamų priimdavo nė nesvarstę.

Aila iš pradžių nieko nesuprato ir žvelgė į Jondalarą sutrikusi, susiraukusi, tačiau jo išraiškoje buvo matyti pasišlykštėjimas, visai kaip jos, kai galvodavo apie hienas. Tada vyro žodžiai įgavo prasmę.

Gyvuliai! Žmones, kuriuos ji mylėjo, jis pavadino gyvuliais! Dvokiančiomis hienomis! Švelniai mylintis Krebas, kuris, nepaisant nieko, buvo gerbiamiausias ir galingiausias šventas genties žmogus, Krebas – gyvulys? Iza, kuri ją globojo, įsivaikino, išmokė gydyti, Iza – dvokianti hiena? Taip pat Durkas, jos sūnus!

– Ką nori pasakyti, gyvuliai?! – atsistojusi prieš Jondalarą suriko Aila. Anksčiau niekada nebuvo pakėlusi balso, tad pati nustebo. – Krebas ir Iza – gyvuliai? Mano sūnus – pusiau žmogus? Genties

žmonės nėra kokios bjaurios dvokiančios hienos. Ar gyvuliai būtų paėmę mažą sužeistą mergaitę? Ar būtų priėmę ją kaip saviškę? Ar būtų ja rūpinęsi? Ją auginę? Kur, tavo manymu, išmokau ieškotis maisto? Ruošti valgį? Kur, manai, išmokau gydyti? Jei ne tie gyvuliai, šiandien manęs gyvos nebūtų, tavęs taip pat, Jondalarai. Sakai, gentis yra gyvuliai, o kiti yra žmonės? Ką gi, prisimink štai ką: gentis išgelbėjo kitų vaiką, o kiti vieną iš genties nužudė. Jeigu man reikėtų rinktis tarp žmonių ir gyvulių, pasirinkčiau dvokiančias hienas!

Ji įtūžusi išlėkė iš urvo, nubildėjo žemyn taku, o paskui sušvilpė Yhaha.

24

Jondalaras liko priblokštas. Jis išsekė paskui Ailą ir stebėjo nuo atbrailos. Moteris įgudusiu judesiu užšoko ant arklio ir nušuoliavo per slėnį. Ji visada buvo tokia mandagi ir nuolaidi, niekad nerodė pykčio. Dėl tokio kontrasto jos protrūkis dar labiau stulbino.

Kalbėdamas apie plokščiagalvius, Jondalaras visada laikė save nešališku, be išankstinių nuostatų. Manė, kad juos derėtų palikti ramybėje, netrikdyti ir neužgaulioti, nebūtų nė tikslingai vieno jų nužudęs. Vis dėlto jo jausmus smarkiai žeidė mintis, jog žmogus naudojasi plokščiagalvių patele malonumams. Mintis, kad vienas iš jų patinų galėjo šitaip išnaudoti žmonių moterį, užgavo giliai paslėptą stygą. Moteris išniekinta, suteršta.

Vyras taip Ailos troško. Prisiminė vulgarias istorijas, kurias kikendami pasakojo berniukai ir jaunuoliai, pajuto, kaip jo slėpsnos traukiasi, tarsi būtų jau užsiteršusios, o organas jau būtų pradėjęs džiūti ar pūti. Paslaptinga Didžiosios Motinos Žemės malone jo buvo pasigailėta.

Dar blogiau, kad ji pagimdė šlykštynę, pagiežingų dvasių jauniklį, apie kurį padorioje draugijoje net nebūtų kalbama. Buvo karštai neigiančių tokių išsigimėlių egzistavimą, tačiau kalbos apie juos sklido be atvangos.

Aila tikrai to nepaneigė. Atvirai pripažino, stovėjo čia ir gynė vaiką... Taip pat įnirtingai, kaip bet kuri motina, jei jos vaikas būtų niekam tikęs. Aila įsižeidė ir supyko už menkinamus žodžius. Nejau ją tikrai užaugino plokščiagalvių gauja?

Keliaudamas Jondalaras sutiko keletą plokščiagalvių. Mintyse net svarstė, ar jie tikrai gyvuliai. Prisiminė nutikimą su jaunikliu ir vyresne patele. Argi jauniklis nenaudojo iš sunkaus titnago padaryto peilio žuviai per pusę perpjauti, visai tokio pat kaip Ailos? Be to, jo motina dėvėjo odą apsisukusi apie save, visai kaip Aila. Ši netgi kartais elgdavosi panašiai, ypač iš pradžių: nudelbdavo akis, laikydavosi nuošaliai, kad nebūtų pastebėta. Kailiai ant lovos buvo tokie pat minkšti kaip vilkena, kuri buvo jam paskolinta. Dar šios moters ietis! Sunki, primityvi – argi ji nebuvo tokia pati kaip ietys, kurias nešėsi tas būrys plokščiagalvių, jųdviejų su Tonolanu sutiktas nusileidus nuo ledyno?

Tiesa visą laiką buvo Jondalarui prieš akis, jei tik būtų įsižiūrėjęs. Kodėl jis sukūrė istoriją, jog ji iš tarnaujančiųjų Motinai, išbandanti save, kad tobulintų gebėjimus? Moteris buvo patyrusi kaip bet kuri gydytoja, gal dar labiau. Ar tikrai Aila išmoko šių įgūdžių iš plokščiagalvių?

Jondalaras stebėjo ją, jojančią tolumoje. Įtūžusi ji buvo didinga. Jis pažinojo daugybę moterų, kurios ir menkiausiai susierzinusios pakeldavo balsą. „Marona galėdavo būti spigi, vaidinga, bjauraus charakterio irzlė“, – prisiminė galvodamas apie moterį, kuriai buvo pažadėtas. Vis dėlto reiklume būta jėgos, kuri Jondalarui patiko. Jį traukė stiprios moterys. Jos būdavo tikras iššūkis: laikydavosi savo ir nesiduodavo taip lengvai užvaldomos jo aistrų tais retais atvejais, kai tai pasireikšdavo. Jis įtarė, kad, nepaisant susitvardymo,

Ailos viduje slypėjo akmens kietumo šerdis. „Tik pažiūrėk į ją ant to arklio, – galvojo vyras. – Ji yra nepaprasta, graži moteris."

Staiga, tarsi perlietas lediniu vandeniu, jis suvokė, ką padarė. Iš veido ištekėjo visas kraujas. Ji išgelbėjo jam gyvybę, o jis pasitraukė, tarsi ji būtų susitepusi! Moteris užliejo Jondalarą rūpesčiu, o jis atmokėjo žemu pasišlykštėjimu. Išvadino jos vaiką šlykštyne, vaiką, kurį ji akivaizdžiai mylėjo. Jondalarą persmelkė jo paties nejautrumas.

Vyras parbėgo į urvą ir krito ant lovos. Ailos lovos. Jis miegojo lovoje moters, nuo kurios ką tik paniekinamai nusisuko.

– O, Doni, – rypavo, – kodėl leidai man taip pasielgti? Kodėl nepadėjai? Kodėl manęs nesustabdei?

Jondalaras pakišo galvą po kailiais. Nuo jaunumės nesijautė toks niekam tikęs. Tada manė, kad jam galas. Tada irgi elgėsi negalvodamas. Nejau niekada nepasimokys? Kodėl jis neišsiugdė jokio diskretiškumo? Netrukus išeis – koja sugijo. Kodėl negalėjo susivaldyti, kol iškeliaus?

Tiesą sakant, kodėl jis vis dar čia? Kodėl nepadėkojo jai ir neišėjo? Niekas nelaikė. Kodėl pasiliko ir prispaudė Ailą klausimais, kurie buvo ne jo reikalas? Tada būtų prisiminęs ją kaip nuostabią paslaptingą moterį, vieną gyvenančią slėnyje, apžavinčią žvėris ir išgelbėjusią jam gyvybę.

„Todėl, kad negali nueiti šalin nuo dailios paslaptingos moters, Jondalarai, ir tu tai žinai!

Kodėl tave tai taip erzina? Koks skirtumas, kad Aila... gyveno su plokščiagalviais?

Todėl, kad tu jos geidei. Paskui pamanei, kad ji tau nepakankamai gera, nes leidosi... leidosi...

Kvaily tu neraliuotas! Nesiklausei. Ji nesileido, jis ją prievartavo! Be pirmojo ritualo. O tu ją kaltinai! Moteris tau išsipasakojo, atsivėrė ir dar kartą išgyveno skausmą, o ką tu padarei?

Esi blogesnis už jį, Jondalarai. Tas padaras bent jau žinojo, ką moteris jaučia. Anas jos nekentė, norėjo įskaudinti. O tu! Aila pasitikėjo tavimi. Išsakė, ką tau jaučia. Taip jos geidei, Jondalarai, dabar gali turėti bet kuriuo metu, tačiau bijai sužeisti savo išdidumą.

Jei būtum kreipęs dėmesį į Ailą ir taip nesirūpinęs savimi, gal būtum pastebėjęs, kad ji elgiasi kaip nepatyrusi moteris. Veikiau tarytum išsigandusi jauna mergaitė. Ar nepakankamai jų turėjai, kad žinotum skirtumą?

Vis dėlto Aila neatrodo kaip išsigandusi jauna mergaitė. Ne, ji pati gražiausia kada matyta moteris. Tokia daili, tokia nusimananti ir tokia pasitikinti, kad tu jos bijai. Bijai, jog tave atstums. Tave, didysis Jondalarai. Vyrą, kurio trokšta visos moterys. Gali būti tikras, daugiau Aila tavęs nebenori.

Tu tik manei, kad moteris pasitiki savimi, o ji net nežinojo esanti graži. Ji tikrai tiki, jog yra didelė ir bjauri. Kaip kas nors gali taip pagalvoti?

Ji užaugo su plokščiagalviais, prisimeni? Kas galėjo įtarti, kad jie įžvelgia skirtumus? Kas galėjo tikėtis, jog jie priglaus svetimą mažą mergaitę? Ar mes būtume priėmę vieną iš jų? Smalsu, kiek jai buvo metų? Neturėjo būti labai didelė – nagų randai seni. Kaip turėjo būti baisu vienišai ir pasiklydusiai, urvinio liūto draskomai.

Galiausiai išgydytai plokščiagalvių! Kaip plokščiagalviai gali išmanyti gydymą? Vis dėlto Aila išmoko iš jų, ir ji šauni.

Pakankamai šauni, kad pradėtum manyti, jog ji viena tų, kurios tarnauja Motinai. Tau reikėjo mesti titnago apdirbimą ir tapti pasakotoju! Tu nenori matyti tiesos. Dabar, kai žinai, koks skirtumas? Ar esi ne toks gyvas dėl to, jog gydyti moteris mokėsi iš plokščiagalvių? Ar ji ne tokia graži dėl to, kad... pagimdė šlykštynę? Kas daro jos vaiką šlykštyne?

Tu vis dar jos geidi, Jondalarai.

Per vėlu. Ji niekada tavimi nebetikės, nebepasitikės." Sukilo nauja gėdos banga. Vyras sugniaužė kumščius ir ėmė daužyti kailius. „Tu, kvaily! Nelaimingas, paskutinis kvaily! Pats viską sugadinai. Kodėl neišeini?

Negali. Turi su Aila susidurti, Jondalarai. Neturi drabužių, ginklų, maisto – negali iškeliauti tuščiomis.

Kur ketini gauti atsargų? Kur dar? Čia Ailos teritorija – turi paimti iš jos. Privalai jos paprašyti bent jau trupučio titnago. Turėdamas įrankių galėsi pasidirbti iečių. Tada galėsi medžioti maistui ir odoms, kad pasisiūtum drabužius, miegmaišį, kuprinę. Užtruks, kol pasiruoši, ir dar po metų arba daugiau grįši. Be Tonolano jausiesi vienišas."

Jondalaras įsikasė giliau į kailius. „Kodėl Tonolanas turėjo mirti? Kodėl tas liūtas verčiau nenudobė manęs?" Iš akių kampučių ištryško ašaros. „Tonolanas nebūtų iškrėtęs tokios kvailystės. Norėčiau žinoti, kur tas kanjonas, mažasis brolau. Norėčiau, kad deivės padėtų tau rasti kelią į kitą pasaulį. Bjauru žinoti, kad tavo kaulai išbarstyti maitėdoms."

Jis išgirdo atkaukšint kanopas akmenuotu taku ir pagalvojo, kad grįžta Aila, tačiau tai buvo kumeliukas. Jis atsistojo, išėjo ant atbrailos ir nužvelgė slėnį. Ailos niekur nebuvo matyti.

– Kas nutiko, mažasis bičiuli? Jos tave paliko? Tai aš kaltas, bet jos sugrįš... Bent jau dėl tavęs. Be to, Aila čia gyvena... Viena. Įdomu, ar seniai? Viena. Įdomu, ar aš būčiau ištvėręs?

„Štai, verki dėl savo kvailysčių, o pažiūrėk, ką jai teko ištverti. Ji dėl to neverkė. Tokia nepaprasta moteris. Nuostabi. Didinga. Viską praradai, Jondalarai, kvaily tu! O, Doni! Kaip norėčiau tai ištaisyti."

Jondalaras klydo: Aila verkė, raudojo kaip niekad anksčiau. Dėl to netapo silpnesnė, jai tik buvo lengviau iškęsti. Ji mygo Yhaha, kol slėnis liko toli, ir sustojo prie užutėkio upelio vingyje. Šis upelis tolėliau įtekėjo į srūvantį pro urvą. Žemę dažnai užliejamoje užutėkio kilpoje gerai patręšdavo sąnašinės nuosėdos, tad augalų vešėjo apsčiai. Šioje vietoje moteris medžiojo laukines žąsis, baltuosius tetervinus ir įvairiausius gyvūnus nuo švilpikų iki didžiųjų elnių, kurie radę gundančios žalumos plotelį nepajėgdavo atsispirti.

Permetusi koją Aila nušoko Yhaha nuo nugaros, atsigėrė ir nusiplovė ašarų išvagotą purviną veidą. Jautėsi lyg po blogo sapno. Visa diena buvo svaiginanti serija emocinių aukštumų ir nepakeliamų kryčių, sulig kiekvienu mostu pasiekiant aukščiausias viršūnes arba giliausias duobes. Nemanė, kad galėtų ištverti dar vieną mostą, nesvarbu, kuria kryptimi.

Rytas prasidėjo gerai. Jondalaras primygtinai siūlėsi padėti rinkti grūdus ir moteris apstulbo, kaip greitai jis mokėsi. Ji buvo tikra, kad grūdų rinkėjo įgūdžių vyras nebuvo išsiugdęs anksčiau, tačiau vos parodžius, rinko greitai. Prisidėjo ne tik antra rankų

pora. Atsirado draugija. Kartais kalbėdavosi, kartais ne, bet žmogus šalimais padėjo Ailai suvokti, kaip labai ji to pasiilgo.

Paskui įvyko mažas nesutarimas. Nieko rimta. Kai vandenmaišyje baigėsi vanduo, ji norėjo toliau rinkti, o jis norėjo mesti. Grįžusi nuo upelio ir supratusi, jog vyras norėtų pajodinėti, Aila pagalvojo, kad tai gali būti būdas jį sulaikyti. Jondalarui patiko kumeliukas. Jeigu patiks jodinėti, jis gali panorėti pasilikti, kol jauniklis užaugs. Moteriai pasiūlius, Jondalaras griebėsi progos.

Šitai juodu abu taip gerai nuteikė. Jie pradėjo juoktis. Aila nesijuokė nuo tada, kai išėjo Mažylis. Jai patiko Jondalaro kvatojimas – vos išgirdus pajusdavo užplūstančią šilumą.

„Paskui jis mane palietė, – prisiminė Aila. – Niekas gentyje šitaip nesiliesdavo, bent jau ne už židinio ribženklių akmenų. Kas žino, ką vyras su pora darydavo naktį po kailiais? Gal jie liesdavosi taip, kaip mane lietė Jondalaras? Ar visi kiti šitaip liečiasi už savo židinio ribų? Man patiko, kai jis mane palietė. Kodėl pabėgo?“

Jondalarui pasitenkinus pačiam, Aila troško mirti iš gėdos neabejodama, jog yra bjauriausia moteris Žemėje. Kai paskui urve jis pasakė jos geidęs ir manęs, kad jo nenori, ji vos neapsiverkė iš laimės. Kaip Jondalaras į ją žiūrėjo! Moteris pajuto viduje kylant šilumą, troškimą, trauką. Jis taip supyko Ailai papasakojus apie Braudą, tad buvo tikra, kad jam patinka. Galbūt kitą kartą, kai jis bus pasiruošęs...

Vis dėlto ji niekada nepamirš, kaip Jondalaras pažvelgė į ją tarytum į pasibjaurėtiną supuvusios mėsos gabalą. Jis net sudrebėjo.

„Iza ir Krebas ne gyvuliai! Jie žmonės. Žmonės, kurie manimi pasirūpino ir mane mylėjo. Kodėl Jondalaras jų nekenčia? Iš

pradžių tai buvo jų žemė. Jo rūšis atėjo vėliau... Mano rūšis. Tai štai kokia mano rūšis?

Džiaugiuosi, kad Durkas liko su gentimi. Gal jie ir manys, jog jis išsigimęs, Braudas gali jo nekęsti, kad yra mano sūnus, tačiau vaikas nebus koks gyvulys... ar šlykštynė. Jondalaras tokį žodį pavartojo. Nereikia aiškinti jo reikšmės."

Ašaros vėl pasipylė. „Mano mažylis, mano vaikelis... Jis neišsigimęs, jis sveikas, stiprus ir ne gyvulys, ne... šlykštynė.

Kaip Jondalaras galėjo taip greitai pasikeisti? Žvelgė į mane žydromis akimis, buvo... o paskui atsitraukė, tarsi būčiau nudeginusi, tarsi būčiau blogio dvasia, kurios vardą tik šamanas žino. Tai blogiau nei mirtinas prakeiksmas. Gentis tik nusisuko ir daugiau manęs nebematė. Paprasčiausiai miriau ir ėmiau priklausyti kitam pasauliui. Jie nežiūrėjo į mane taip, tarsi būčiau... šlykštynė."

Besileidžianti saulė atnešė vakaro vėsumą. Netgi karščiausią vasarą naktį stepėse būdavo šalta. Aila sudrebėjo su vasariniu apsiaustalu. „Jei būčiau pagalvojusi pasiimti palapinę ir kailį... Ne, Yhaha nerimaus dėl kumeliuko, jai reikia žindyti."

Kai moteris atsistojo nuo upelio kranto, Yhaha pakėlė galvą nuo vešlios žolės ir risnodama jos link išbaidė porą baltųjų tetervinų. Ailos reakcija buvo beveik instinktyvi. Vienu judesiu iš už juostos ji išsitraukė svaidyklę ir pasilenkė paimti akmenukų. Vos atsiplėšę nuo žemės paukščiai vienas po kito dribtelėjo žemyn. Pakėlusi plunksnuočius Aila pradėjo dairytis lizdo, paskui liovėsi.

„Kodėl ieškau kiaušinių? Ar ketinu Jondalarui ruošti mėgstamiausią Krebo patiekalą? Kodėl turėčiau jam ką nors ruošti, ypač tai, kas patiko Krebui?" Kai pastebėjo lizdą – tik paprastą įdubą

kietoje žemėje su septyniais kiaušiniais, – gūžtelėjusi pečiais kruopščiai visus susirinko.

Padėjusi kiaušinius prie upelio greta paukščių, prie vandens prisirinko ilgų nendrių ir per kelias minutes laisvu pynimu pasidirbo krepšį: panaudos jį tik kiaušiniams pargabenti, paskui išmes. Kitomis nendrėmis už plunksnuotų kojų surišo tetervinų porą. Ttarytum sniego batai jau augo tankios žieminės plunksnos.

Žiema. Aila suvirpėjo. Nenorėjo galvoti apie žiemą, šaltą ir blyškią, tačiau ji niekada visiškai nedingdavo iš galvos. Vasara būdavo tik metas pasiruošti žiemai.

„Jondalaras ketina išeiti! Seniai žinojau. Buvo kvaila manyti, kad pasiliks slėnyje. Kodėl turėtų? Ar aš pasilikčiau, jei turėčiau savų žmonių? Kai jis išvyks, bus dar blogiau... Netgi jei likęs visą laiką žiūrėtų į mane šitaip."

– Kodėl jis turėjo pasirodyti?

Aila pati išsigando savo balso. Nebuvo pratusi girdėti savęs kalbančios, kai būdavo viena.

– Vis dėlto galiu kalbėti. Šitiek Jondalaras padarė. Jei pamatysiu žmones, bent jau galėsiu su jais susišnekėti. Žinau, kad jie gyvena vakaruose. Iza neklydo, turi būti daug žmonių, daugybė kitų.

Moteris permetė baltuosius tetervinus kumelei per nugarą ir paukščiai pakibo abipus, o krepšį su kiaušiniais pasidėjo tarp kojų. „Aš gimiau kitiems... „Susirask porą", – liepė Iza. Maniau, Jondalarą atsiuntė totemas, tačiau ar jo siųstasis būtų žiūrėjęs į mane šitaip?"

– Kaip jis galėjo šitaip į mane žiūrėti, – verkė Aila pasikūkčiodama. – O, urvini liūte, daugiau nebenoriu būti viena.

Aila susmuko ir vėl atsidavė ašaroms. Yhaha pastebėjo, kad moteris neberodo krypties, bet tai buvo nesvarbu. Kelią arklys žinojo. Po kiek laiko Aila atsitiesė. „Niekas neverčia manęs čia pasilikti. Turėjau pradėti dairytis jau anksčiau. Dabar moku kalbėti..."

– Galiu jiems pasakyti, kad Yhaha yra ne medžioti skirtas arklys, – garsiai priminė sau.– Viską pasiruošiu ir kitą pavasarį išeisiu.

Nusprendė daugiau nebeatidėlioti.

„Jondalaras iš karto neiškeliaus. Jam reikės ginklų ir drabužių. Gal mano urvinis liūtas jį atsiuntė, kad mane pamokytų? Tad prieš jam išeinant privalau išmokti visko, ko tik galiu. Stebėsiu ir klausinėsiu, nesvarbu, kaip jis į mane žiūrės. Braudas visus tuos metus, kol gyvenau su gentimi, manęs nekentė. Ištversiu jei... jei ir Jondalaras... ims mane niekinti." Aila užsimerkė ir sulaikė ašaras.

Aila ištiesė ranką prie amuleto, prisiminusi, ką kadaise sakė Krebas: „Kai randi ženklą, kurį totemas tau paliko, įsidėk jį į amuletą. Tai atneš sėkmę." Aila susidėjo viską. „Urvini liūte, aš taip seniai esu viena, įdėk į mano amuletą sėkmės."

Leidžiantis prie upelio saulė jau sėdo už tarpeklio sienos aukštupyje. Paskui visada netrukus sutemdavo. Jondalaras pamatė moterį parjojant ir nubėgo į pakrantę. Aila ragino Yhaha šuoliais ir apsukusi kyšančią sieną vos su vyru nesusidūrė. Arklys pasibaidė, tik per plauką nenumetė raitelės. Jondalaras ištiesė ranką prilaikyti, tačiau apčiuopęs nuogą odą patraukė pirštus neabejodamas, kad Aila jo neapkenčia.

„Jis manęs bodisi, – pagalvojo Aila. – Bijo net prisiliesti!“ Nurijusi raudą ji paragino Yhaha. Arklys kirto akmenuotą paplūdimį ir nukaukšėjo taku su Aila ant nugaros. Moteris nulipo prie urvo angos ir metėsi vidun svajodama apie kitą vietą, kur galėtų nulįsti. Norėjo pasislėpti. Krepšį su kiaušiniais numetė prie židinio, griebė glėbį kailių ir nusinešė į saugyklą. Numetė viską ant žemės kitoje džiovinimo rėmų pusėje tarp nenaudojamų krepšių, demblių bei dubenėlių, tada įsirausė į kailius ir užsitraukė ant galvos.

Po akimirkos Aila išgirdo atkaukšint Yhaha, paskui kumeliuką. Ji visa virpėjo, iš paskutiniųjų ginė šalin ašaras, skausmingai jusdama urve vaikštantį vyrą. Norėjo, jog jis išeitų, – bent jau galėtų paverkti.

Ji negirdėjo, kaip Jondalaras basas artėja plūktinėmis grindimis, tačiau žinojo, kad jis netoliese, ir bandė liautis drebėjusi.

– Aila? – kreipėsi vyras, bet ji neatsakė. – Aila, atnešiau tau arbatos.

Moteris laikėsi tvirtai.

– Aila, tau nereikia čia pasilikti. Aš persikraustysiu, persikelsiu į kitą židinio pusę.

„Jis manęs nekenčia! Netveria greta manęs, – galvojo ji maldydama kūkčiojimą. – Noriu, kad jis išeitų, tiesiog paprasčiausiai išeitų.“

– Žinau, jog iš to nebus nieko gera, bet privalau pasakyti. Atsiprašau, Aila, apgailestauju labiau nei galiu žodžiais išreikšti. Tu nenusipelnei tokio mano poelgio. Neprivalai atsakyti, tačiau aš turiu su tavim pasikalbėti. Visada buvai su manimi atvira – atėjo laikas ir man būti tiesmukam mainais.

– Vos išjojai, ėmiau mąstyti apie tai. Nežinau, kodėl pasielgiau taip... kaip pasielgiau, bet noriu pamėginti paaiškinti. Kai liūtas mane užpuolė ir pabudau čia, nežinojau, kur esu, ir negalėjau suprasti, kodėl su manimi nekalbi. Buvai man paslaptis. Kodėl tu čia viena? Pradėjau kurti visokias istorijas: kad tu save išmėginanti žiniuonė, šventoji moteris, atsiliepusi į Motinos kvietimą tarnauti. Kai neatsakei į mano aiškias pastangas pasidžiaugti malonumais, ėmiau manyti, jog jų išsižadėjai kaip dalies sau skirto išbandymo. Maniau, gentis yra keista žiniuonių grupė, kurioje tu gyveni.

Aila nustojo drebėti ir klausėsi, tačiau nejudėjo.

– Aš galvojau tik apie save, Aila, – Jondalaras atsitūpė. – Nesu tikras, jog patikėsi, bet aš, hm... aš buvau laikomas... patraukliu vyriškiu. Daugelis moterų turėjo... troško mano dėmesio. Galėjau rinktis. Maniau, tu mane atstumi. Nesu prie to pratęs, tai žeidė mano išdidumą, tik nenorėjau to pripažinti. Tikriausiai todėl ir sukūriau tą istoriją apie tave, kad galėčiau sau pagrįsti, kodėl tu, kaip maniau, manęs nenori.

Jei būčiau buvęs atidesnis, būčiau supratęs, kad mane atstūmė ne patyrusi, o jauna moteris prieš pirmąjį ritualą – neužtikrinta, truputį išsigandusi ir norinti įtikti. Jei kas nors turėjo atpažinti, tai aš, privalėjau... nesvarbu. Tai nesvarbu.

Aila leido apklotams nuslysti ir klausėsi taip įdėmiai, kad ausyse girdėjo besidaužančią širdį.

– Temačiau moterį Ailą. Patikėk manim, tu neatrodei kaip mergaitė. Maniau, erziniesi sakydama, kad esi didelė ir bjauri. Nesierzinai, tiesa? Tikrai tikėjai tokia esanti. Galbūt pl... žmonėms, tarp kurių užaugai, buvai pernelyg aukšta ir kitokia, bet,

Aila, privalai žinoti: nesi didelė ir bjauri. Tu graži. Tu esi gražiausia mano kada matyta moteris.

Aila staiga atsisėdo.

– Graži? Aš? – Neištvėrė. Tada suabejojusi nėrė atgal į kailius, bijodama vėl likti įskaudinta. – Tu iš manęs šaipaisi.

Jondalaras tiesė ranką moterį paliesti, paskui sudvejojo ir atitraukė.

– Nekaltinu tavęs, kad manimi netiki. Ne po... šiandienos. Galbūt turėčiau nepabūgti ir mėginti paaiškinti. Sunku įsivaizduoti, ką tu išgyvenai: tapai našlaite, augai tarp... visiškai kitokių žmonių. Susilaukti vaiko ir ištverti jo atėmimą. Būti priverstai palikti vienintelius namus, susidurti su nepažįstamu pasauliu ir gyventi čia vienai. Tai didesnis išbandymas, nei bet kuri šventa moteris svajotų sau užsibrėžti. Nedaugelis būtų išgyvenę. Esi ne tik graži, Aila, tu stipri. Vidumi stipri, tačiau turi būti dar stipresnė. Privalai žinoti, kuo žmonės laiko tuos, kuriuos tu vadini gentimi. Kaip ir aš anksčiau maniau, žmonių nuomone, jie yra gyvuliai.

– Jie nėra gyvuliai!

– Aš nežinojau, Aila. Yra žmonių, kurie nekenčia tavo genties. Nežinau, kodėl. Kai pagalvoju, gyvūnai – tikrieji gyvūnai, kuriuos medžiojame, – nėra nekenčiami. Matyt, giliai širdyse žmonės supranta, kad plokščiagalviai – šitaip jie vadinami, Aila, – yra žmonės. Tik jie taip skiriasi. Tai baugina, gal netgi atrodo grėsminga. Pasitaiko vyrų, kurie plokščiagalvių moteris prievartauja – negaliu sakyti, kad dalijasi malonumais. Vargu ar tie žodžiai čia tinka. Tikriausiai geresni tavieji – patenkinti poreikius. Negaliu suprasti, kodėl, jei kalbama apie juos kaip apie gyvulius. Nenutuokiu, ar jie gyvuliai, jei dvasios gali maišytis ir gimti vaikai...

– Ar tu neabejoji, kad tai dvasios? – pasitikslino moteris. Jondalaras atrodė toks įsitikinęs, kad ji ėmė tikėti, jog tai gali būti tiesa.

– Kad ir kaip būtų, Aila, tu nesi vienintelė, turinti vaiką, kuris yra žmogaus ir plokščiagalvio mišinys, nors žmonės apie tai nekalba...

– Jie – gentis, jie yra žmonės, – pertraukė moteris.

– Dažnai girdėsi šį žodį, Aila. Privalau tau pasakyti. Taip pat turėtum žinoti, kad vyrui išprievartauti genties moterį yra viena – nepriimtina, bet dovanotina. Moteriai dalytis malonumais su plokščiagalviu yra... daugumos požiūriu, neatleistina.

– Šlykštu?

Jondalaras išbalo, tačiau atkakliai tęsė:

– Taip, Aila. Šlykštu.

– Aš nesu šlykštynė! – užsiplieskė moteris. – Ir Durkas nėra šlykštynė! Man nepatiko tai, ką Braudas man darė, bet tai nebuvo šlykštu. Jei šitaip būtų elgęsis koks kitas genties vyras, jei tik būtų tenkinęs savo poreikius, bet nedaręs tai iš neapykantos, būčiau taiksčiusis kaip bet kuri genties moteris. Jokia gėda būti genties moterimi. Būčiau pasilikusi su jais netgi kaip antroji Braudo moteris, jei būčiau galėjusi. Kad tik būčiau šalia sūnaus. Man nerūpi, kiek žmonių tai atrodo neatleistina.

Jondalaras Aila žavėjosi, tačiau suprato, jog jai lengva nebus.

– Aila, aš ir nesakau, kad turėtum gėdytis. Tik pasakoju tau, ko tikėtis. Galbūt galėtum pasakyti, jog esi kilusi iš kokių kitų žmonių.

– Jondalarai, kodėl siūlai man sakyti žodžius, kurie nėra tiesa? Nemoku. Gentyje niekas nesako netiesos. Tai būtų žinoma. Būtų

matoma. Net jei kas nors susilaiko ko nors nepaminėjęs, visi supranta. Kartais tai leidžiama, iš... mandagumo, tačiau visiems tai aišku. Matau, kada tu sakai žodžius, kurie nėra tiesa. Tavo veidas išduoda, taip pat pečiai ir rankos.

Jondalaras išraudo. Argi jo melai tokie akivaizdūs? Vyras apsidžiaugė, kad nusprendė būti su Aila iki smulkmenų sąžiningas. Galbūt šio to derėtų iš jos pasimokyti. Moters sąžiningumas, tiesmukiškumas buvo vidinės stiprybės dalis.

– Aila, tu neprivalai mokytis meluoti, tačiau manau, jog prieš išeidamas privalau pasakyti tau šituos dalykus.

Aila pajuto, kaip pilve užsiveržia kietas mazgas, o gerklę suspaudžia. „Jis tikrai ketina išeiti." Ji norėjo nerti atgal į kailius ir vėl paslėpti galvą.

– Taip ir maniau, kad išeisi, – pasakė ji, – tačiau nieko neturi kelionei. Ko tau reikės?

– Jei galėčiau gauti truputį tavo titnago, pasidaryčiau įrankių, kelias ietis. Jeigu pasakytum, kur yra mano anksčiau vilkėti drabužiai, norėčiau juos susitaisyti. Kelionmaišis turėtų būti dar geras, jei paėmei jį iš kanjono.

– Kas yra kelionmaišis?

– Tai panašu į kuprinę, tiktai nešama ant vieno peties. Tam nėra zelandoniško žodžio. Kelionmaišį naudoja mamutojai. Aš vilkėjau mamutojų drabužiais.

Aila papurtė galvą.

– Kodėl yra kitas žodis?

– Mamutojai kalba kita kalba.

– Kita kalba? Kokios kalbos išmokei mane?

Jondalarą apėmė staigus silpnumas.

– Išmokiau tave savo – zelandonų – kalbos. Nemaniau...

– Zelandonai gyvena vakaruose? – Ailą apėmė nerimas.

– Na, taip, tačiau toli vakaruose. Greta gyvena mamutojai.

– Jondalarai, išmokei mane kalbos, kuria kalba kažkur toli gyvenantys žmonės, o ne tos, kuria kalba gyvenantieji šalimais. Kodėl?

– Aš... nepagalvojau. Paprasčiausiai mokiau tave savo kalbos, – staiga bjauriai pasijutęs teisinosi vyras. Jis nieko negeba padaryti tinkamai.

– Tu esi vienintelis, kuris gali ja kalbėti?

Jondalaras linktelėjo. Ailai susuko pilvą. Ji manė, kad vyras buvo atsiųstas išmokyti ją kalbėti, tačiau ji gali kalbėtis tik su juo.

– Jondalarai, kodėl neišmokei manęs kalbos, kurią supranta visi?

– Nėra tokios kalbos.

– Noriu pasakyt, tokios, kuri vartojama kalbėtis su dvasiomis arba galbūt su jūsų Didžiąja Motina.

– Neturime atskiros kalbos bendrauti su ja.

– Kaip tada susišnekate su žmonėmis, kurie nemoka jūsų kalbos?

– Mokome vieni kitus. Aš moku tris kalbas ir po kelis žodžius kai kuriomis kitomis.

Aila vėl pradėjo drebėti. Manė galėsianti palikti slėnį ir susikalbėti su žmonėmis, kuriuos susitiks. Ką dabar jai daryti? Moteris atsistojo, Jondalaras taip pat pakilo.

– Aš noriu mokėti visus tavo žodžius, Jondalarai, privalau įstengti susikalbėti. Turi mane išmokyti, privalai.

– Aila, dabar negaliu tavęs išmokyti dar dviejų kalbų, tai užtruks. Netgi pats nemoku jų puikiai – tai daugiau nei žodžiai...

– Galime pradėti nuo žodžių. Turėsime pradėti nuo pradžių. Kaip vadinama ugnis mamutojų kalba?

Jondalaras atsakė ir vėl pradėjo prieštarauti, tačiau Aila spyrėsi, traukė vieną žodį po kito ta tvarka, kaip mokėsi juos zelandoniškai. Išpešus visai nemažai, vyras vėl ją sustabdė.

– Aila, kas gera iš to, kad pasakysiu daugybę žodžių? Juk taip paprastai visų neatsiminsi.

– Žinau, kad mano atmintis gali būti geresnė. Pasakyk, kuris žodis klaidingas.

Ji pradėjo nuo žodžio „ugnis“ ir pakartojo jam visus žodžius abiem kalbomis. Baigus, Jondalaras spoksojo į moterį su baiminga pagarba. Prisiminė, jog ne su žodžiais ji turėjo bėdų mokydamasi zelandoniškai, o su kalbos struktūra ir bendru jos supratimu.

– Kaip tau pavyksta?

– Ar ką praleidau?

– Ne, nė vieno!

Aila su palengvėjimu nusišypsojo.

– Kai buvau jauna, buvo daug blogiau. Turėjau viską kartoti daugybę kartų. Nežinau, kaip Izai su Krebu pakako kantrybės. Žinau, buvo manančiųjų, kad aš ne itin nuovoki. Dabar man geriau sekasi, tačiau reikėjo praktikuotis, ir vis tiek kitų gentainių atmintis geresnė negu mano.

– Visi tavo gentainiai gali prisiminti geriau nei tu man ką tik pademonstravai?

– Jie nieko neužmiršta, bet jau gimsta žinodami kone viską, ko jiems reikia, todėl nedaug turi mokytis. Jiems tereikia prisiminti. Jie turi... prisiminimus – nežinau, kaip dar tai galėtum pavadinti. Kai vaikas auga, jam tereikia priminti – kartą pasakyti. Suaugusie-

siems nebereikia nieko priminti, jie geba prisiminti. Aš neturėjau genties prisiminimų. Štai kodėl Iza turėdavo kartoti viską, kol įsimindavau be klaidų.

Jondalarą apstulbino Ailos įsiminimo įgūdžiai, tačiau suvokti genties prisiminimų koncepciją jam pasirodė sudėtinga.

– Buvo manančiųjų, kad be Izos prisiminimų aš negaliu būti gydytoja, bet Iza sakė, jog bus gerai, net jei negalėsiu prisiminti. Tikino, kad turiu kitų dovanų, kurių ji iki galo nesuprato: suvokimą, kas negerai, ir sugebėjimą rasti geriausią būdą tai ištaisyti. Ji pamokė mane, kaip išbandyti naujus vaistus, todėl galėjau rasti būdų jiems panaudoti be prisiminimų apie augalus. Taip pat gentis turi senovinę kalbą. Joje nėra garsų, tik gestai. Visi moka senąją kalbą, vartoja ją apeigoms ir kreiptis į dvasias, taip pat jei nesupranta įprastos kito asmens kalbos. Aš ją taip pat išmokau. Kadangi visko teko mokytis, verčiau save būti dėmesingą, susitelkti ir įsiminti tik po vieno „priminimo“, kad žmonės nebūtų tokie nekantrūs su manimi.

– Ar gerai tave supratau? Tie... genties žmonės moka savo kalbą ir dar kažkokią senovinę, kuri visuotinai suprantama? Visi gali kalbėti... bendrauti su kitais?

– Taip, genties susirinkimuose.

– Ar mes kalbam apie tuos pačius žmones? Plokščiagalvius?

– Jeigu šitaip jūs vadinate gentį. Pasakojau tau, kaip jie atrodo, – atsakė Aila, tada nudelbė akis. – Tada, kai pasakei, kad esu šlykštynė.

Moteris prisiminė ledinį žvilgsnį, kuris ištraukė šilumą iš Jondalaro akių, paskui drebulį, panieką jam atsitraukiant. Tai atsitiko kaip tik tada, kai ji pasakojo vyrui apie gentį ir manė, kad juodu

supranta vienas kitą. Regis, jis sunkiai priėmė tai, ką ji pasakojo. Staiga Aila pasijuto nekaip – kalbėjo pernelyg laisvai. Greitai nuėjo prie ugnies, pamatė tetervinus prie kiaušinių, kur Jondalaras juos buvo padėjęs, ir pradėjo pešti plunksnas, kad būtų bent kuo užsiėmusi.

Stebint Ailą Jondalaro nerimas augo. Jis pernelyg ją įskaudino ir niekad neatgaus pasitikėjimo, nors kurį laiką to tikėjosi. Dabar jautė panieką sau. Surinkęs kailius parnešė atgal į Ailos lovą, tada surinko savuosius ir pernešė į kitą laužo pusę.

Aila padėjo paukščius – negalėjo toliau pešti – ir nuskubėjo į lovą. Nenorėjo, kad jis pamatytų, kaip vanduo užpildo jos akis.

Jondalaras pabandė patogiai įsitaisyti kailiuose. „Prisiminimai, sakė ji. Plokščiagalviai turi kažkokių ypatingų prisiminimų. Taip pat ženklų kalbą, kurią visi supranta. Ar tai įmanoma?" Buvo sunku tuo patikėti, išskyrus viena – Aila nesakė netiesos.

Pastaraisiais metais Aila buvo įpratusi prie ramybės ir vienumos. Vien prie kito žmogaus, tegu ir patinkančio, buvimo reikėjo prisitaikyti, susigyventi su tuo, tačiau emociniai dienos pokyčiai ją išsunkė. Moteris nenorėjo jausti, galvoti ar reaguoti į vyrą, gyvenantį tame pačiame urve. Tetroško pailsėti.

Vis dėlto miegas nesiartino. Aila taip pasitikėjo savo sugebėjimu kalbėti. Sutelkė visas pastangas, susikaupimą ir jautėsi apgauta. Kodėl Jondalaras išmokė ją kalbos, su kuria užaugo? Jis išeis. Niekada daugiau jo nepamatys. Pavasarį pati turėtų palikti slėnį ir susirasti žmonių, gyvenančių artėliau, ir tikriausiai kokį kitą vyrą.

Aila nenorėjo jokio kito vyro. Troško Jondalaro, jo žvilgsnių, prisilietimų. Prisiminė, kaip jautėsi iš pradžių. Pirmas pamatytas kitų žmonių vyras atstovavo apskritai visiems kitiems. Jis nebuvo

visiškai individualus. Aila nenutuokė, kuriuo metu Jondalaras liovėsi būti pavyzdys ir tapo vieninteliu Jondalaru. Težinojo, kad pasiilgo jo alsavimo ir šilumos greta. Tuštuma vietoje, kurioje vyras buvo įsikūręs, puikiai atitiko maudžiančią tuštumą, Ailos jaučiamą viduje.

Lygiai taip pat užmigti negalėjo ir Jondalaras. Atrodė, niekaip neįsitaiso patogiai. Ta pusė, kuri būdavo šalimais Ailos, lyg ir šalo, be to, dilgė kaltė. Kada jai apskritai prireiks zelandonų kalbos? Jondalaro žmonės gyvena už visų metų kelionės nuo slėnio, ir tik jeigu keliauji ilgiau nesustodamas.

Vyras galvojo apie kelionę, į kurią leidosi su broliu. Viskas atrodė taip beprasmiška. Kaip seniai jie išėjo? Prieš trejus metus? Tai reiškia, kad jis grįš ne anksčiau kaip po ketverių. Veltui. Brolis žuvo. Jetamija mirusi, Tonolano dvasios kūdikis taip pat. Kas beliko?

Jondalaras nuo jaunumės mokėsi valdyti emocijas, tačiau taip pat kailiais nusibraukė ašaras. Verkė ne tik dėl brolio, ašarojo dėl savęs. Taip pat sielvartavo dėl prarastos galimybės, kuri galėjo būti nuostabi.

25

Jondalaras atsimerkė. Sapnas apie namus buvo toks tikroviškas, kad šiurkščios urvo sienos atrodė nepažįstamos, tarsi sapnas būtų tikrovė, o Ailos urvas – sapno fantazija. Miego likučiams pradėjus sklaidytis sienos pasirodė ne vietoje. Tada vyras pabudo ir susivokė, kad žiūri iš kitos perspektyvos, iš tolimosios laužo pusės.

Aila buvo išėjusi. Abi plikos vištelės ir dengtas krepšys, kuriame buvo paliktos nupeštos plunksnos, stovėjo prie laužo – moteris jau senokai atsikėlusi. Puodelis, kurį Jondalaras paprastai naudodavo – išskobtas taip, kad medžio skaidulos sudarytų nedidelio žvėrelio iliuziją, – buvo pastatytas kaip visada. Greta stovėjo tankiai supintas krepšys, kuriame Aila buvo užplikiusi rytmetinę arbatą, buvo padėta šviežiai nuluptų beržų šakelių. Aila žinojo, kad vyras mėgsta kramtyti šakelės galą, kol šis tampa plaušuotu šepetėliu, ir nusivalyti nuo dantų per naktį susikaupusias apnašas, tad kas rytą paruošdavo jam šakelę.

Jondalaras atsikėlė ir pasirąžė, dėl neįprastai kieto patalo jautėsi sustingęs. Buvo ir anksčiau miegojęs ant žemės, tačiau šiaudų patiesalas buvo kur kas patogesnis, salsvai kvepėjo švara. Aila nuolat keitė šiaudus, kad nesikauptų nemalonus kvapas.

Arbata krepšelyje buvo karšta – Aila išėjusi ne taip seniai. Jondalaras įsipylė šlakelį ir užuodė šiltą mėtų aromatą. Jis buvo susigalvojęs savotišką žaidimą – mėgindavo atspėti, kokias žoleles moteris tą dieną užplikė. Paprastai viena sudedamoji dalis būdavo jo mėgstamiausios mėtos. Gurkštelėjus Jondalarui pasidingojo, kad jaučia aviečių lapų ir galbūt mėlynžiedžių liucernų skonį. Puodelį bei šakelę išsinešė laukan.

Stovėdamas ant atbrailos veidu į slėnį jis kramtė šakelę ir stebėjo, kaip jo čiurkšlė krinta lanku drėkindama uolos sieną. Vis dar nebuvo visiškai atsibudęs. Veikė iš įpročio, mechaniškai. Baigęs šlapintis su apgraužta medžio šakele išsivalė dantis, paskui arbata išsiskalavo burną. Šitas ritualas jį visados atgaivindavo ir paprastai nuteikdavo apmąstyti dienos planams.

Išgėręs paskutinius arbatos gurkšnius Jondalaras staiga išraudo ir pasitenkinimą tarsi šluote nušlavė. Ši diena nėra tokia kaip kitos. Dėl jo veiksmų praėjusią dieną. Jau buvo bemetąs šakelę, staiga į ją sutelkė dėmesį, kilstelėjo, pasukiojo tarp nykščio bei smiliaus ir ėmė galvoti apie jos potekstę.

Buvo lengva atsiduoti įpročiui ir leisti Ailai rūpintis: ji darė tai taip subtiliai, grakščiai. Vyrui niekad nereikėjo prašyti, ji įspėdavo jo norus. Šakelė – puikus pavyzdys. Akivaizdu, Aila atsikėlė anksčiau, nulipusi apačioje nulaužė šakelę, ją nulupo ir padėjo greta patalo. Kada moteris pradėjo taip elgtis? Jondalaras prisiminė, kad, kai pirmą kartą pajėgė nulipti, vieną rytą susirado sau šakelę. Kitą rytą radęs ją prie puodelio, jautėsi labai dėkingas. Tada jis vis dar sunkiai nusileisdavo stačiu taku.

Taip pat karšta arbata. Nesvarbu, kada Jondalaras pakirsdavo, karšta arbata būdavo paruošta. Iš kur Aila žinojo, kada pradėti? Kai moteris pirmą kartą ryte atnešė jam puodelį, jis šiltai padėkojo.

Kada dėkojo pastaruoju metu? Kiek dar tokių dėmesingų veiksmų ji taip kukliai atliko? Aila niekada nedarydavo iš to istorijos. „Martona tokia pati, – galvojo vyras. – Taip maloningai teikia savo dovanas ir laiką, kad niekas nesijaučia įsipareigojęs.“ Kai Jondalaras pasisiūlydavo padėti, Aila, regis, nustebdavo ir būdavo tokia dėkinga tarsi nuoširdžiai nesitikėtų nieko mainais už tai, ką jam padarė.

– Nedaviau jai bemaž nieko, – garsiai ištarė jis. – Netgi po vakar dienos...

Vyras iškėlė šakelę, pasuko ir nuspriegė per kraštą.

Laukuose pastebėjo Yhaha su kumeliuku pakilios nuotaikos, šuoliuojančius dideliu ratu, ir matydamas bėgančius arklius pajuto jaudulio dieglį.

– Tik pažiūrėk į jį! Tas kumeliūkštis tarsi skrieja! Trumpoje atkarpoje tikriausiai pralenktų motiną!

– Trumpose atkarpose jauni eržilai dažnai pralenkia kumeles, tačiau ne ilguose atstumuose, – tarė Aila, pasirodžiusi tako viršuje. Jondalaras atsisuko spindinčiomis akimis, su kupina pasididžiavimo kumeliuku šypsena. Jo entuziazmui buvo sunku atsispirti ir, nors nuogąstaudama, moteris nusišypsojo. Ji vylėsi, kad vyras prisiriš prie jaunojo arkliuko, – dabar tai nebeturėjo reikšmės.

– Svarsčiau, kur tu, – tarė Jondalaras. Jautėsi nejaukiai jos akivaizdoje, ir šypsena išblėso.

– Kiek anksčiau kepimo duobėje užkūriau ugnį tetervinams. Buvau nuėjusi pažiūrėti, ar jau paruoša.

„Jis neatrodo labai laimingas mane matydamas“, – pagalvojo Aila ir nusisukusi įėjo į urvą. Jos veide šypsena taip pat išnyko.

– Aila! – šūktelėjo Jondalaras skubėdamas įkandin. Kai moteris atsisuko, jis nebežinojo, ką pasakyti. – Aš... hmm... aš mąsčiau...

hmm... norėčiau pasidaryti kelis įrankius. Jei tu neprieštarausi, štai kaip. Tik nenorėčiau sunaudoti tavo titnago.

– Aš neprieštarauju. Kasmet potvynis dalį nusineša ir atneša daugiau, – tarė ji.

– Tikriausiai išplauna iš kalkių klodo aukštupyje. Jei žinočiau, kad netoli, atsigabenčiau iš telkinio. Daug geriau, jei titnagas šviežiai iškastas. Dalanaras kasė jį iš telkinio netoli urvo, ir visi žinojo Lansadonijos titnago kokybę.

Jondalaro akyse užsižiebė ugnelės, kaip visada prašnekus apie savo amatą. „Drugas buvo lygiai toks pat, – pagalvojo Aila. – Jam patiko įrankių gamyba ir viskas, kas su tuo siejosi.“ Ji nusišypsojo sau prisiminusi, kaip kartą Drugas pastebėjo mažąjį Agos sūnelį, kuris gimė jiemdviem susiporavus, daužantį akmenis vieną į kitą. Drugas taip didžiavosi, kad netgi davė mažyliui tašyti skirtą akmenį. „Drugui patiko mokyti, jis netgi neprieštaraudamas mokė mane, nors buvau mergaitė.“

Jondalaras pastebėjo nutolusį jos žvilgsnį ir šypsenos užuominą.

– Apie ką galvoji, Aila? – pasiteiravo.

– Apie Drugą. Jis buvo įrankių dirbėjas. Jei būdavau rami ir netrukdydavau jam susitelkti, leisdavo stebėti.

– Galėsi ir mane stebėti, jei norėsi, – pažadėjo Jondalaras. – Tiesą sakant, tikėjausi, kad parodysi savo metodą.

– Aš nepatyrusi. Galiu pasidaryti įrankį, kurio prireikia, tačiau Drugo lankai kur kas geresni.

– Tavo įrankiai kuo puikiausi. Norėčiau pamatyti, kaip juos gamini.

Aila linktelėjo ir įėjo į urvą. Jondalaras luktelėjo, o kai moteris tučtuojau nepasirodė, jam pasidarė įdomu, ar ji turėjo omenyje dabar, ar vėliau. Žengė paskui kaip tik tuo metu, kai Aila buvo

beišeinanti, ir atšoko taip greitai, kad vos nepargriuvo. Nenorėjo jos įžeisti netyčiomis prisilietęs.

Aila įkvėpė, atlošė pečius ir pakėlė smakrą. „Gal vyras ir negali tverti šalia manęs, tačiau neleisiu jam suprasti, kaip smarkiai tai žeidžia. Netrukus jis išeis." Ji pasileido taku žemyn nešina abiem tetervinais, kiaušinių krepšiu ir dideliu ryšuliu, susuktu į odą bei apríštu virvele.

– Duok man ką nors panešti, – skubindamasis iš paskos pasisiūlė Jondalaras. Moteris gana ilgai delsė prieš paduodama jam kiaušinius.

– Pirma reikėtų kepti vištelės, – pastebėjo padėjusi ryšulį pakrantėje. Tai buvo tik pareiškimas, tačiau Jondalarui susidarė įspūdis, kad Aila laukia jo leidimo ar bent jau pritarimo. Beveik neklydo. Nors jau buvo nepriklausoma, genties papročiai vis dar lėmė daugumą jos veiksmų. Moteris nesiimdavo nieko kita, jei vyras liepdavo arba pareikalaudavo ką nors padaryti.

– Žinoma, pirmyn. Man reikia susirinkti priemones prieš imantis titnago.

Aila nusinešė riebius paukščius aplink sieną prie duobės, kurią buvo iškasusi ir išklojusi akmenimis ankstėliau. Duobės dugne ugnis buvo išblėsusi, tačiau pašlaksčius vandeniu akmenys ėmė šnypšti. Slėnyje ji surado tinkamą žolelių bei žalumynų derinį ir atsinešė prie akmeninės orkaitės. Kad būtų sūriau, prisirinko šalpusnių, žalumynams – dilgėlių, burnočių, gaivių kiškiakopūsčių, o lenktažiedžių česnakų, bazilikų ir šalavijų dėl skonio. Dūmai taip pat jo pridės, o pelenai suteiks druskos prieskonio.

Moteris prikimšo paukščius jų pačių kiaušinių, įvyniotų į žalumynus: tris kiaušinius į vieną paukštį ir keturis į kitą. Prieš dėdama į duobę ji visada apsukdavo tetervinus vynuogių lapais, tačiau

vynuogių slėnyje neaugo. Prisiminusi, kad žuvis kartais būdavo kepama suvyniojus į šviežią šieną, nusprendė, jog tai tiks ir paukštienai. Kai paukščiai ilsėjosi duobės dugne, ant viršaus Aila prikrovė dar žolės, paskui akmenų ir uždengė viską žemėmis.

Jondalaras išsidėliojo visą rinkinį raginių, kaulinių ir akmeninių titnagui apdirbti skirtų priemonių – kai kurias jų Aila atpažino, tačiau buvo ir visiškai nematytų. Moteris išvyniojo savo ryšulį, išsidėstė priemones, kad lengvai pasiektų, paskui atsisėdo ir ant skreito pasitiesė odą. Tai buvo gera apsauga: titnagas gali sutrupėti labai aštriomis šukėmis. Ji dirstelėjo į Jondalarą. Didžiai susidomėjęs šis apžiūrinėjo jos išdėliotus kaulų ir akmenų gabalus.

Jondalaras pastūmėjo arčiau moters kelis titnago gniutulus. Ji atkreipė dėmesį į du lengvai pasiekiamus ir pagalvojo apie Drugą. „Gero akmentašio gebėjimai priklauso nuo akmens pasirinkimo", – prisiminė. Ji norėjo smulkios struktūros akmens. Peržiūrėjusi visus išsirinko mažėlesnį. Jondalaras pritardamas nesąmoningai linktelėjo.

Aila prisiminė vos krapinėjantį mažių, kuris parodė polinkį įrankiams dirbti.

– Ar visada žinojai, kad dirbsi su akmeniu? – pasiteiravo.

– Kurį laiką maniau, jog galėčiau būti skulptorius, galbūt netgi tarnauti Motinai arba dirbti su tais, kurie jai tarnauja, – vyro bruožus iškreipė skausmo ir aitraus ilgesio prisilietimas. – Paskui buvau išsiųstas gyventi su Dalanaru ir išmokau apdirbti titnagą. Tai buvo geras pasirinkimas – man patinka, turiu patirties. Nebūtų iš manęs išėjęs geras skulptorius.

– Kas yra skulptorius, Jondalarai?

– Taip ir yra! Štai ko trūksta!

Aila nustėrusi ir išsigandusi pašoko.

– Nėra raižinių, piešinių, jokių karoliukų – puošmenų apskirtai. Netgi spalvų.

– Nesuprantu...

– Atsiprašau, Aila. Iš kur galėjai žinoti, apie ką kalbu? Skulptorius yra žmogus, iš akmens galintis iškalti gyvūnus.

Moteris susiraukė.

– Kaip iš akmens galima padaryti gyvūną? Jie yra iš kraujo ir mėsos, gyvena, kvėpuoja.

– Kalbu ne apie tikrus gyvūnus, o apie jų atvaizdą, vaizdavimą. Skulptorius iš akmens išskaptuoja panašų į gyvūną – priverčia akmenį panašiai atrodyti. Yra raižytojų, kurie regi vizijas ir daro Didžiosios Motinos Žemės atvaizdus.

– Panašumas? Iš akmens?

– Iš kitų medžiagų taip pat. Mamutų ilčių, kaulų, medienos, ragų. Girdėjau, yra lipdančiųjų atvaizdus iš purvo. Jei jau taip, esu matęs keletą gana gerų atvaizdų iš sniego.

Aila jau buvo bepradedanti purtyti galvą, nes nepajėgė suprasti, kol Jondalaras nepaminėjo sniego. Staiga ji prisiminė vieną žiemos dieną, kai krovė sniego dubenis pasienyje greta urvo. Argi tada neįžvelgė sniego krūvos panašumo į Bruną?

– Atvaizdas iš sniego? Taip, – linktelėjo. – Regis, supratau.

Vyras nebuvo tikras, ar Aila sumojo, tačiau nesugalvojo jokio kito būdo paaiškinti, kad nieko nereikėtų išraižyti ir parodyti. „Koks pilkas turėjo būti jos gyvenimas, augant su plokščiagalviais, – mąstė Jondalaras. – Netgi apdaras buvo tik praktiškas. Ar jie vien medžioja, valgo ir miega? Nė nevertina Motinos dovanų. Jokio grožio, jokios paslapties, jokios vaizduotės. Įdomu, ar Aila supranta, ko neteko?“

Moteris paėmė mažą titnago gabalą ir atidžiai apžiūrėjo, mėgindama nuspręsti, kur pradėti. Ji nedarys rankinio kirvio – Drugas laikė juos gana paprastais įrankiais, nors labai naudingais. Aila nemanė, kad Jondalaras nori pamatyti šitą techniką. Ji paėmė trūkstamą daiktą iš vyro įrankių rinkinio – mamuto kojos kaulą. Elastingą kaulą, į kurį atrems titnagą dirbdama, kad akmuo nesuskilinėtų. Sukiodama priekalą patogiai įtaisė tarp kojų.

Paskui Aila paėmė tašymo akmenį. Aiškaus skirtumo tarp jos ir Jondalaro daužomojo akmens nebuvo, tik josios buvo mažesnis, kad būtų patogiau laikyti rankoje. Tvirtai prispaudusi titnagą prie mamuto kaulo priekalo Aila stipriai stuktelėjo. Nukrito gabalas žievės ir atskleidė tamsiai pilką medžiagą viduje. Nuskeltas gabalas buvo storesnis toje vietoje, kur pataikė tašymo akmuo – liko smūgio gumbas, – ir smailėjo iki plonyčio kraštelio kitame gale. Jis galėjo būti naudojamas kaip pjovimo priemonė: pirmieji atsiradę peiliai kaip tik ir buvo tokios aštriabriaunės titnago atskalos, tačiau įrankiui, kurį norėjo pagaminti Aila, reikėjo kur kas pažangesnės ir sudėtingesnės technikos.

Ji ištyrė gilų ant šerdies likusį randą – atskalos įspaudą. Spalva buvo tinkama, tekstūra lygi, kone vaškinė, nebuvo įsiterpusių šalutinių medžiagų. Iš tokio akmens galima padirbti gerus įrankius. Moteris nuskėlė dar gabalą žievės.

Jondalaras numatė, kad šalindama kreidos dangą Aila formuoja akmenį. Nuskėlusi visą žievę ji šį tą nudaužė vienur, pašalino nepageidaujamą gumbelį kitur, kol titnago branduolys tapo savotiško suploto kiaušinio formos, tada pakeitė akmeninį kūjį tvirta kaulo atplaiša. Pasukusi šerdį ant šono, darbavosi nuo krašto vidurio link, pradėjusi nuo viršutinio krašto skelti gabalėlius kauliniu plaktuku.

Kaulas buvo elastingesnis, titnago gabalėliai atskildavo ilgesni ir plokštesni, susidarydavo mažesnis gumbelis nuo smūgio. Ailai baigus didelio akmeninio kiaušinio viršus buvo gana plokščias ir ovalus, tarsi viršūnė būtų nurėžta.

Tada moteris padarė pertrauką: prilietė ant kaklo kabantį amuletą ir užsimerkusi tyliai nusiuntė mintis urvinio liūto dvasiai. Prieš imdamasis kito žingsnio Drugas visada kviesdavo į pagalbą savo totemą. Sėkmės reikėjo kaip ir patirties, o Jondalarui taip atidžiai stebint Aila nervinosi. Norėjo padaryti viską teisingai, jautė, kad šių įrankių gamyba yra svarbesnė nei paprastai. Jei ji sugadins akmenį, bus abejojama Drugo gebėjimais ir visa gentimi, nesvarbu, kiek kartų Aila kartotų, kad nėra patyrusi.

Jondalaras jau anksčiau buvo pastebėjęs moters amuletą, tačiau stebint Ailą, apglėbusią maišelį abiem rankomis, užmerktomis akimis, pasidarė įdomu, kokią jis turi prasmę. Rodės, ji elgiasi su kapšeliu pagarbiai, beveik kaip jis elgtųsi su dievybės atvaizdu. Vis dėlto dievybė buvo kruopščiai išskobta moteriška gausa apdovanotos moters figūra, Didžiosios Motinos Žemės ir nuostabios sukūrimo paslapties simbolis. Glebus odos kapšelis tikrai negali slėpti tokios pačios prasmės.

Aila vėl paėmė kaulinį plaktuką. Norint atskelti nuo šerdies žvynelį, kuris būtų tokio pat dydžio kaip plokščias ovalus viršus, tik su aštriais tiesiais kraštais, reikėjo atlikti vieną svarbų žingsnį – paruošti kirtimo platformą. Moteris turėjo atskirti nedidelę atplaišą – ji paliks įrantą ant plokščio paviršiaus krašto ir bus statmena žvyneliui, kurio Aila galų gale tikisi.

Tvirtai sugriebusi titnago branduolį, kad nesujudėtų, moteris atidžiai nusitaikė. Reikėjo įvertinti ne tik vietą, bet ir jėgą: kirtus

per silpnai, titnagas atskils netinkamu kampu, per stipriai – suskaldys kruopščiai suformuotą kraštą. Sulaikiusi kvapą Aila iškėlė akmeninį kūjį ir staigiai smogė. Pirmas smūgis buvo labai svarbus. Sėkmingai pavykęs jis pranašavo sėkmę. Kai nuskriejo nedidelė skiedrelė, o Aila pamatė įrantą, ji leido sau atsikvėpti.

Pakeitusi šerdies kampą Aila vėl stuktelėjo, šįkart stipriau. Kaulinis plaktukas nusileido statmenai įrantai, ir nuo paruoštos šerdies atskilo žvynelis. Jis buvo ilgas, ovalo formos. Viena pusė buvo plokščia – tai paruoštas paviršius. Išorinė dalis buvo išgaubta, lygi, storesnė ties galu, kuriame buvo įskelta, ir per visą apskritą kraštą siaurėjo iki skustuvo aštrumo geležtės.

Jondalaras paėmė nuoskalą.

– Tai sudėtinga technika, sunku išmokti. Reikia ir jėgos, ir tikslumo. Pažiūrėk į tą kraštą! Tai ne koks grubus įrankis.

Aila iškvėpė smarkiai, su palengvėjimu, kūne pajuto malonią šilumą – džiaugsmą įvykdžius užduotį – ir kažką daugiau. Ji nepavedė genties. Tiesą sakant, atstovavo net geriau, nes nebuvo joje gimusi. Nors ir kaip būtų stengęsis, šitas vyras, toks įgudęs meistras, stebėdamas genties narį būtų buvęs pernelyg šališkas, kad objektyviai įvertintų pasirodymą.

Aila sekė akimis, kaip Jondalaras sukioja žvynelį rankoje ir staiga pajuto ypatingą vidinį persikėlimą. Perlieta šiurpulingo šalčio ji ėmė stebėti save su Jondalaru iš toli, tarsi būtų ištrūkusi iš kūno.

Užplūdo gyvas prisiminimas, kai kartą patyrė kažką panašaus. Paskui degančias akmenines lempeles ji nusekė į gilų urvą, tada stebėjo save susigūžusią greta drėgno akmens ir nepaaiškinamai traukiamą prie nedidelės apšviestos erdvės, užtvertos storomis stalaktitų kolonomis kalno širdyje.

Aplink laužą buvo susėdę dešimt šamanų, tačiau buvo ir didysis iš jų – pats Krebas, – kurio galinga sąmonė, stiprinama ir padedama gėrimo, kurį Iza buvo išmokiusi Ailą paruošti kerėtojams, atrado Ailą. Moteris taip pat netyčia pavartojo galingos medžiagos ir jos protas tapo nevaldomas. Šamanas ištraukė ją iš bedugnės ir pasiėmė kartu į baugią, stulbinamą proto kelionę iki pirmapradžių užuomazgų.

Tada švenčiausias genties žmogus, kurio smegenys buvo unikalios netgi tarp jo rūšies, atvėrė Ailos sąmonėje jam pačiam nepasiekiamus kelius. Nors ir panašios, Ailos smegenys nebuvo tokios pačios. Ji galėjo kartu nirti į praeitį iki pradžių pradžios, išgyventi visus vystymosi etapus, tačiau jis negalėjo sekti tolyn, kai ji grįžo į save, tad per žingsnį atsiliko.

Aila nesuprato, kas taip smarkiai įskaudino Krebą, tik suvokė, kad tai pakeitė jį ir jųdviejų santykius. Moteris taip pat neperprato jo įvykdytų pokyčių, tačiau akimirką buvo visiškai aišku, jog ji atsiųsta į slėnį tikslui, kurio dalis yra ir šitas aukštas šviesiaplaukis.

Akmenuotame atokaus slėnio paplūdimyje pakitę šviesos bei judėjimo srautai apsupo ir sujungė Ailą su Jondalaru, formavo paslaptingus erdvės sutankėjimus ir nyko tuštumose. Moteris miglotai juto savo lemtį kaip centrinį tašką tarp daugybės gijų, jungiančių praeitį, dabartį ir ateitį. Perlieta šalčio ji aiktelėjo, nustebusi krūptelėjo ir pamatė susirūpinusį veidą suraukta kakta. Pasipurtė, kad išsklaidytų klaikų netikroviškumo jausmą.

– Ar gerai jautiesi, Aila?

– Taip taip, viskas gerai.

Nepaaiškinamas šaltis pašiurpino odą ir pašiaušė plaukus Jondalarui ant sprando. Šis pajuto stiprų poreikį moterį apginti, tačiau nematė grėsmės. Tai truko tik akimirką, jis pabandė nusipurtyti, bet sunkumas tebetvyrojo.

– Tikriausiai oras pasikeis, – tarė vyras. – Pajutau šaltą vėją.

Abu sužiuro į giedrą žydrą dangų be menkiausio debesėlio.

– Dabar audrų su perkūnija sezonas – jos gali užgriūti netikėtai.

Jondalaras linktelėjo, o tada, kad grįžtų į tikrovę, vėl susitelkė į sunkią įrankių gamybos praktiką.

– Koks kitas tavo žingsnis, Aila?

Moteris vėl pasilenkė prie tikslo. Susikaupusi ji atidžiai atskėlė dar penkis aštriabriaunius titnago ovalus ir galiausiai, apžiūrėjusi, ar negalima atskirti nuo akmens drūtgalio dar vieno naudingo žvynelio, numetė šį į šalį.

Tada iš šešių pilkų jau nuskeltų titnago gabalėlių išsirinko ploniausią. Su lygiu, apskritu, plokščiu akmeniu ji atbukino vieną ilgą aštrią briauną, kad būtų patogu paimti, ir ėmė formuoti smaigalį siaurajame gale. Kai jau buvo patenkinta, ant delno ištiesė Jondalarui.

Jis paėmė įrankį ir atidžiai apžiūrėjo. Skersinėje dalyje šis buvo storokas, tačiau per visą ilgį smailėjo ir baigėsi plona aštria pjovimo briauna. Buvo pakankamai platus, kad būtų patogu laikyti rankoje, o galas buvo atbukintas taip, jog nieku gyvu nepavyktų įsipjauti. „Tam tikru požiūriu primena mamutojų ieties galiuką, – pamanė Jondalaras, – tačiau jis neskirtas tvirtinti prie koto ar rankenos." Tai buvo rankoje laikomas peilis, ir Jondalaras, stebėjęs moterį naudojant panašų, žinojo, jog stebėtinai efektyvus.

Jondalaras daiktą padėjo ir linktelėjo, kad Aila tęstų. Moteris paėmė kitą akmeninį žvynelį ir su iltiniu gyvūno dantimi nuo ovalo galo atskyrė plonyčių skeveldrų. Įrankis tik vos atbuko, tačiau pakankamai, kad briauna sustiprėtų, o aštrusis užapvalintas galas netrupėtų grandant plaukus ir gyslas nuo odų. Padėjusi šį, Aila paėmė dar vieną gabalėlį.

Ant mamuto kojos kaulo priekalo ji pasidėjo didelį lygų pakrantės akmenį. Tada, smailiu dantimi spausdama akmenį, ji vienos ilgos aštrios briaunos viduryje padarė V formos įkarpą, pakankamai didelę, kad užaštrintų ieties koto galą. Pasitelkusi panašią techniką, iš ilgesnio ovalaus žvynelio moteris padarė įrankį, tinkamą skylėms odoje pradurti arba gręžti medienoje, raguose, kauluose.

Aila nežinojo, kokių dar įrankių jai galėtų prireikti, ir nusprendė palikti du akmens žvynelius kaip ruošinius vėlesniam laikui. Patraukusi mamuto kaulą, ji suėmė odos kraštelius ir nunešė prijuostę išpurtyti į atmatų krūvą už sienos. Titnago skeveldros buvo pakankamai aštrios, kad įpjautų net ir labiausiai sudiržusią basą pėdą. Jondalaras nieko nesakė apie Ailos įrankius, tačiau ji pastebėjo, kad vyras juos sukioja ir laiko rankoje tarsi mėgindamas.

– Man patiko, kad užsidengei sterblę, – pastebėjo jis.

Moteris padavė Jondalarui odą patenkinta, jog jos pasirodymas baigtas, ir laukė jo eilės. Vyras patiesė odą ant kelių, tada užsimerkęs pradėjo galvoti apie akmenį ir ką iš jo norėtų padaryti. Tada išsirinko vieną atsineštų titnago gabalų ir ištyrinėjo.

Kietas silikatinis mineralas buvo išplėštas iš kalkių klodo, nusėdusio per kreidos periodą. Išorinėje kreidinėje dangoje tebebuvo matyti jo kilmės pėdsakai, nors niršus potvynis išnešė jį per siaurą kanjoną aukštupyje ir išsviedė ant akmenuotos pakrantės. Titnagas buvo pati efektyviausia natūraliai gaunama medžiaga įrankiams gaminti. Nors ir kietas, dėl smulkių kristalų struktūros jis galėjo būti apdirbamas, o gaminio formą ribojo tik meistro patirtis.

Jondalaras ieškojo išskirtinio chalcedono titnago, gryniausio ir švariausio. Jis atmetė visus akmenis su plyšiais, įtrūkimais, tuos, kurie daužant su kitu akmeniu skleidė garsą, jo ausiai atskleidžiantį įtrūkius ar inkliuzijas. Galų gale vieną išsirinko.

Parėmęs šlaunimis, prilaikė kaire ranka, o dešine paėmė tašyti skirtą akmenį ir kiek pažongliravo, kad geriau pajustų. Šitas buvo naujas, vis dar nepažįstamas, o visi tašymo akmenys turi savitumų. Prisijaukinęs daužeklį ir tvirtai laikydamas titnagą Jondalaras skėlė. Nukrito didelis gabalas pilkai baltos žievės. Viduje titnagas buvo blyškesnio pilko atspalvio nei melsvai žvilgantis akmuo, su kuriuo dirbo Aila. Smulkiai grūdėtas. Puikus akmuo. Geras ženklas.

Vyras kirto dar kelis kartus. Aila buvo susipažinusi su procesu ir tučtuojau atpažino, koks patyręs meistras yra Jondalaras. Jis aiškiai ją pranoko. Vienintelis matytas žmogus, formavęs akmenį su šitokiu tikrumu ir pasitikėjimu, buvo Drugas, tačiau forma, kurią akmeniui suteikė Jondalaras, nepriminė nieko, ką gamindavo genties įrankių meistras. Aila pasilenkė arčiau.

Jondalaro gaminio šerdis buvo ne kiaušinio formos, o veikiau cilindriška, bet ne tiksliai apskrita. Skeldamas gabalėlius iš abiejų pusių, jis formavo kauburėlį per visą cilindro ilgį. Pašalinus žievę gūburys tebebuvo grubus, banguotas, tad Jondalaras vietoje tašymo akmens paėmė tvirtą rago atplaišą, kuri buvo atkirsta žemiau pirmojo išsišakojimo, kad neliktų jokių šakelių.

Su raginiu plaktuku vyras atskyrė mažesnes atskalas ir ištiesino kauburėlį. Taip pat ruošė šerdį, tačiau neplanavo išskaidyti jos vienodais numatytos formos žvyneliais – šitiek Ailai buvo akivaizdu. Galų gale patenkintas gaubriu Jondalaras paėmė kitą įrankį, vieną tų, kurie žadino Ailos smalsumą. Šitas taip pat buvo padarytas iš didelio rago, ilgesnis nei pirmas, neiškirstas žemiau atsišakojimo, o nuo centrinio stiebo skylantis į dvi atšakas ir su smailia apačia.

Jondalaras atsistojo ir suspaudė šerdį kojomis. Tada pridėjo išsišakojusio rago galiuką vos aukščiau kruopščiai suformuoto

kauburėlio. Viršutinę atšaką jis laikė taip, kad žemesnioji išsikišusi žiūrėtų į priekį. Tada su sunkiu ilgu kaulu jis taukštelėjo per styrantį virbą.

Atskilo plonytė geležtė. Ji buvo tokio ilgio, kaip akmeninis cilindras, tačiau maždaug šešis kartus siauresnė. Jondalaras iškėlė ją prieš saulę ir parodė Ailai. Persišvietė kiaurai. Kauburėlis, kurį vyras taip rūpestingai buvo suformavęs, tęsėsi per visą išorę. Nuoskila turėjo dvi labai aštrias pjauti skirtas briaunas.

Raginio plaktuko galiuką pridėjus tiesiai prie titnago, jam nereikėjo taip kruopščiai taikytis ar itin tiksliai matuoti atstumo. Smūgio jėga buvo nukreipta būtent ten, kur Jondalaras norėjo, ir pasiskirstė tarp dviejų susijusių stangrių objektų – kaulinio plaktuko bei raginio prakalo, – todėl po kirčio bemaž neliko gumbo. Geležtė buvo ilga, siaura ir vienodo storio. Tiksliai neapskaičiavęs smūgio jėgos, vyras vis tiek iš anksto numatė rezultatus.

Jondalaro akmens apdirbimo technika buvo revoliucinė, tačiau ne mažiau svarbus nei atskelta geležtė buvo randas, kurį ji paliko šerdyje. Vyro suformuoto kauburėlio neliko. Jo vietoje buvo ilgas griovys su dviem gubriais abipus. Toks ir buvo kruopštaus išankstinio apdirbimo tikslas. Jondalaras perkėlė prakalo galiuką taip, kad atsidurtų virš vieno iš naujų gumbų, tada vėl taukštelėjo kauliniu plaktuku. Nukrito dar viena siaura geležtė, ji paliko dar dvi briaunas. Jondalaras perkėlė prakalą virš kito kauburio, atskyrė dar vieną geležtę ir suformavo daugiau briaunų.

Kai pagaliau baigė ruošinį, eilėje gulėjo ne šešios, o dvidešimt penkios geležtės – keturis kartus daugiau naudingo aštraus paviršiaus iš to paties kiekio akmens ir keturis kartus daugiau ruošinių. Ilgas, plonas, su chirurgiškai ašmeningais kraštais geležtės jau buvo galima panaudoti kaip pjovimo priemones, tačiau tai dar

nebuvo baigti produktai. Jos toliau buvo formuojamos daugybei tikslų, pirmiausia – kitiems įrankiams gaminti. Priklausomai nuo titnago formos ir kokybės, su pažangesne technika iš to paties dydžio akmens galima padirbti ne tik keturis, bet ir šešis ar septynis kartus daugiau ruošinių, tinkamų įrankiams daryti. Naujasis metodas ne tik leido meistrui lengviau valdyti akmenį, taip pat žmonėms teikė pavyzdžio neturintį pranašumą.

Jondalaras paėmė vieną geležčių ir padavė Ailai. Ji švelniai nykščiu patikrino aštrumą, kiek paspaudė, tikrindama stiprumą, ir pavartė rankoje. Galai buvo lankstūs – tai lėmė medžiagos ypatybės, tačiau ilgose plonose geležtėse buvo labiau pastebima. Aila ištiesė delną ir stebėjo, kaip išlinkusi geležtė siūbuoja. Vis dėlto forma funkcionalumo nemažino.

– Jondalarai, tai yra... Nežinau, kaip pasakyti. Tai nuostabu... svarbu. Tu padarei tiek daug... Juk dar nebaigei, tiesa?

Jis nusišypsojo.

– Ne, dar nebaigiau.

– Tokios plonos ir dailios – jos gražios. Lūžta lengviau, bet tikriausiai pastorinus galus būtų stiprūs grandikliai. – Praktiškoji Ailos pusė jau vertė ruošinius įrankiais.

– Taip, kaip ir tavieji, tai būtų geri peiliai, nors norėčiau padaryti į kriaunas įtvirtinamą dalį dėl rankenos.

– Nežinau, kas yra dalis, įtvirtinama į kriaunas.

Jondalaras paėmė geležtę ir ėmė aiškinti:

– Galiu atbukinti šitą galą, suformuoti smaigalį ir turėti peilį. Nulaužęs kelis žvynelius iš vidinio paviršiaus, galiu netgi ištiesinti kreivumą. Jei maždaug geležtės viduryje spausdamas atlaužčiau galą, padaryčiau petį ir palikčiau išsikišimą apatiniame gale, tai ir būtų dalis, tvirtinama į kriaunas.

Vyras paėmė nedidelę rago dalį.

– Jei įtaisysiu tą galą į kaulo, medienos arba štai tokio rago gabalą, peilis turės kriaunas. Su jį rankena lengviau naudoti. Jei ragą truputį pavirsi, jis išbrinks ir suminkštės, tada galėsi įterpti galą į vidurį, kur minkščiausia. Ragas išdžiuvęs susitrauks ir aplink įkištą dalį sukietės. Dažnai ilgai laiko be jokio rišimo ar klijavimo.

Ailą labai sujaudino naujasis būdas. Moteris troško pabandyti, kaip visada darydavo stebėjusi Drugą, tačiau nebuvo tikra, ar šitaip nepažeis Jondalaro papročių, tradicijų. Kuo daugiau sužinodavo apie šiuos žmones, tuo nesuprantamesni jie atrodė. Regis, Jondalaras neprieštaravo, kad ji medžioja, bet gali nenorėti, jog gamintų tokius įrankius kaip jo.

– Aš norėčiau... ar nėra... prieštaravimų, kad moterys dirbtų įrankius?

Ailos klausimas vyrą pamalonino. Gaminti tokiems kaip jos įrankiams reikėjo įgūdžių. Jis buvo tikras, kad net geriausias meistras nepasiekia vienodų rezultatų, nors ir blogiausiam tikriausiai gali pavykti: netgi atsitiktinai trenkus į titnago akmenį paprastai atskyla keletas naudotinų atskalų. Jis būtų supratęs, jei moteris būtų stengusis pateisinti savąjį metodą. Vis dėlto Aila, regis, pripažino, kad jo metodas iš tiesų yra tobulesnis, ir norėjo išmėginti. Jondalarui buvo įdomu, kaip pats pasijustų, jei kas nors jam parodytų tokį esminį patobulinimą.

„Norėčiau išmokti“, – pagalvojo pats sau kreivai šyptelėjęs.

– Moterys gali būti puikios titnago apdirbėjos. Mano pusseserė Joplaja yra viena geriausių. Tik ji labai mėgsta erzintis, todėl nė už ką jai to nepasakyčiau. Ji niekad neleistų man to užmiršti, – nusišypsojo Jondalaras prisiminęs.

– Genties moterys galėjo daryti įrankius, bet ne ginklus.

– Moterys gamina ginklus. Kai susilaukia vaikų, zelandonės retai medžioja, tačiau jei išmoksta jaunos, jos supranta, kaip naudojami ginklai. Medžiojant daug ginklų ir įrankių lūžta, pradingsta. Vyras, kurio žmona žino, kaip pagaminti naujų, visada turi atsargų. Be to, taip moteris būna arčiau Motinos. Kai kurie vyrai mano, jog moterų padirbinti ginklai yra sėkmingesni. Jei nesiseka – arba stinga patirties, – jie visada kaltina įrankių meistrą, ypač jei tai moteris.

– Ar galiu išmokti?

– Bet kas, sugebantis pagaminti įrankį tavo būdu, tikrai išmoks manojo.

Jondalaras atsakė į Ailos klausimą truputį kita prasme, nei ji teiravosi. Moteris žinojo esanti pajėgi išmokti, tik norėjo įsitikinti, ar tai leistina. Vyro atsakymas privertė ją stabtelti ir pagalvoti.

– Ne... Aš taip nemanau.

– Žinoma, tu gali išmokti.

– Suprantu, Jondalarai, tačiau ne visi, gaminantys įrankius genties būdu, gali išmokti tavojo. Vienas kitas galėtų, tikriausiai Drugas, bet viskas, kas nauja, jiems yra sudėtinga. Jie mokosi iš savo prisiminimų.

Iš pradžių vyras pamanė, kad Aila juokauja, tačiau ji buvo rimta. Ar moteris gali būti teisi? Suteikus galimybę, ar plo... genties įrankių dirbėjai nepanorėtų ar nesugebėtų išmokti?

Tada Jondalarui toptelėjo, kad dar ne taip seniai jis apskritai nemanė, jog jie pajėgūs pasigaminti įrankių. Jie dirba įrankius, bendrauja, jie priglaudė svetimą našlaitę. Po kelių pastarųjų dienų jis žinojo apie plokščiagalvius daugiau nei bet kas kitas, išskyrus Ailą. „Galbūt visai naudinga daugiau apie juos žinoti? Regis, jie kitokie, nei dauguma įsivaizduoja.“

Mintys apie plokščiagalvius priminė praėjusią dieną, ir netikėtai vyras sutrikęs nuraudo. Abiem susitelkus į įrankių gamybą Jondalaras užsimiršo. Jis žvelgė į moterį, tačiau iš tikrųjų nematė auksinių saulėje švytinčių jos kasų, taip ryškiai besiskiriančių nuo tamsiai įdegusios odos, arba akių, mėlynai pilkų ir skaisčių, kaip peršviečiama subtili titnago spalva.

„O Motina, ji tikra gražuolė!" Staiga aiškiai suvokė Ailos artumą ir pajuto judesį paslėpsniuose. Jis nebūtų galėjęs nuslėpti šio staigaus pokyčio akyse, net jei būtų bandęs, tačiau nė nemėgino.

Aila pajuto Jondalaro nuotaikos pokytį – tai ją perliejo, užklupo nepasiruošusią. „Kaip žmogaus akys gali būti tokios žydros? Nė dangus, nė kalnų pievoje greta urvo žydintys gencijonai nebuvo tokio sodraus, ryškaus atspalvio." Moteris vėl tai pajuto. Kūnas ėmė dilgsėti, trokšti, kad vyras paliestų. Ji sviro į priekį, ją tempė, traukė prie jo ir tik didžiulėmis valios pastangomis Aila užsimerkusi atsitraukė.

„Kodėl jis šitaip žiūri į mane, jei esu... šlykštynė? Negali nė prisiliesti neatsitraukdamas lyg nudegęs." Širdis daužėsi, ji šnopavo lyg būtų bėgusi ir bandė nuslopinti alsavimą.

Dar neatsimerkusi Aila išgirdo, kaip Jondalaras atsistoja. Odinis sterblės užtiesalas buvo nusviestas į šalį, o taip kruopščiai jo išdirbtos geležtės išsibarstė. Moteris stebėjo, kaip jis nueina lyg sukaustytas, susikūprinęs, kol dingo anapus sienos. Jondalaras atrodė apgailėtinai kaip ir ji.

Apsukęs sieną Jondalaras leidosi bėgti. Lėkė, kol ėmė gelti nuvargusias kojas, o vietoje kvėpavimo buvo girdėti gargaliuojantis kūkčiojimas; tada jis sulėtinęs vilkosi ir galiausiai sustojo, gaudydamas orą.

„Kvaily tu apgailėtinas, kas tau dar neaišku? Vien dėl to, kad Aila maloni ir leidžia kartu ruošti atsargas, dar nereiškia, jog trokšta

kurios nors tavo kūno dalies... ypač tos! Vakar įžeidei ir įskaudinai ją dėl to, kad nieko nepadarei... o paskui pats viską sugriovei!"

Jis nenorėjo apie tai galvoti. Žinojo, ką tada pajuto ir ką ji pastebėjo – pasipiktinimą, pasišlykštėjimą. „Kas dabar pasikeitė? Moteris gyveno su plokščiagalviais, pameni? Ilgus metus. Ji tapo viena iš jų. Vienas jų patinų..."

Jondalaras tikslingai prisiminė viską, kas nešvaru ir pasibjaurėtina buvo jo gyvenime. Visada tas pats! Vaikystėje su kitais berniūkščiais pasislėpę už krūmų sakydavo vieni kitiems pačius nepadoriausius žodžius, kokius tik žinojo, tarp jų buvo ir „plokščiagalvių patelė". Kai paaugo – nedaug, tačiau pakankamai, kad žinotų, ką reiškia „moters žadintojas", – tie patys berniūkščiai, susispietę tamsiame urvo kampe prikimusiais balsais šnibždėdavosi apie mergaites, pašaipiai kikendami planuodavo pasigauti plokščiagalvio patelę ir baugindavo kits kitą pasekmėmis.

Netgi tada mintys apie plokščiagalvio patiną ir moterį atrodė neįsivaizduojamos. Tiktai suaugęs išgirdo tai minint ir tik saugantis, kad nenugirstų kas vyresnis. Kai jauni vyrai užkaisdavo ir vėl tapdavo prunkščiojančiais berniūkščiais, pasakojančiais kits kitam šlykščiausias istorijas, kokias tik galėjo sugalvoti, jos būdavo apie plokščiagalvį su moterimi ir kas nutiktų vyrui, kuris paskui su šia dalytųsi malonumais, netgi nežinodamas – ypač nežinodamas. Tai buvo juokai.

Niekas nejuokavo apie šlykštynes arba juos pagimdžiusias moteris. Tai buvo suteršti dvasių mišiniai, blogis, paleistas į žemę, pasibjaurėtinas net Motinai, visos gyvybės kūrėjai. Juos pagimdžiusios moterys tapdavo neliečiamos.

„Ar Aila gali būti tokia? Ar gali būti sutršta? Nešvari? Purvina? Blogis? Sąžininga, tiesmuka Aila? Turinti gydymo dovaną, tokia

išmintinga, bebaimė, švelni ir daili. Argi toks grožis gali būti nešvarus?

Nemanau, kad ji kada supras, tačiau ką pamanytų jos nepažįstantys? Kas, jei susitiktų žmonių ir taip paprastai atskleistų, kas ją augino? Papasakotų jiems apie... sūnų? Ką pamanytų zelandonai? O Martona? Jiems Aila taip pat prisipažintų ir prieš juos atsilaikytų. Manau, ji atsilaikytų prieš bet ką, netgi Zelandonę. Pati galėtų būti Zelandonė, turėdama tokią patirtį gydant ir taip mokėdama elgtis su gyvūnais.

Jei Aila nėra blogis, tuomet viskas apie plokščiagalvius netiesa. Tik niekas tuo nepatikės."

Jondalaras nepaisė, kur eina, ir krūptelėjo delne pajutęs šiltą snukutį. Nepastebėjo arklių. Jis stabtelėjo pakasyti ir paglostyti kumeliuko. Yhaha pamažu traukė urvo link pakeliui pešiodama žolę. Kai vyras baigė glostyti, jauniklis šoko į priekį paskui motiną. Jondalaras neskubėjo vėl susidurti su Aila.

Moteris buvo ne prie urvo. Ji pasekė Jondalarą aplink sieną ir stebėjo nubėgantį per slėnį. Pati kartais užsinorėdavo šitaip pasileisti, tačiau smalsavo, kas privertė vyrą staiga šitaip smarkiai bėgti. Ar ji? Uždėjo ranką ant šiltos žemės virš kepimo duobės, o paskui nuėjo prie didžiojo riedulio. Vėl minčių išblaškytas Jondalaras nustebo, kai pakėlęs akis pamatė abu gyvulius greta moters.

– Aš... atsiprašau, Aila. Neturėjau šitaip nubėgti.

– Kartais ir man prireikia pabėgioti. Vakar leidau Yhaha mane nešti. Ji nubėga toliau.

– Dėl to irgi apgailestauju.

Moteris linktelėjo. „Vėl mandagybės, – pagalvojo, – papročiai. Ką jie iš tikrųjų reiškia?" Tylėdama ji prisišliejo prie Yhaha, o kumelė nuleido galvą moteriai ant peties. Jondalaras buvo matęs jas

panašioje pozoje jau anksčiau, kai Aila buvo nusiminusi. Atrodė, jog jos palaiko viena kitą. Vyras ir pats rado paguodą glostydamas kumeliuką.

Jaunasis arkliukas buvo pernelyg nekantrus, kad ilgai stypčiotų nieko neveikdamas, nors ir mėgo dėmesį. Jis pakratė galvą, pakėlė uodegą ir nustriksėjo. Paskui, šokinėdamas ir spardydamasis apsisuko, grįžo ir stuktelėjo vyrui, tarsi kviesdamas pažaisti. Aila su Jondalaru nusijuokė ir įtampa išsisklaidė.

– Ketinai duoti jam vardą, – priminė Aila. Tai buvo tik pareiškimas, nebuvo girdėti jokio raginimo. Jei Jondalaras nepavadins kumeliuko, tikriausiai tai padarys ji.

– Nežinau, kaip jį pavadinti. Anksčiau niekad nereikėjo galvoti apie vardą.

– Ir man nereikėjo, kol nesutikau Yhaha.

– O kaip tavo... vaikelis? Argi jam nesuteikei vardo?

– Sūnui vardą išrinko Krebas. Durkas yra jaunuolio iš legendos vardas. Ji buvo mano mėgstamiausia iš visų legendų ir pasakojimų, o Krebas tai žinojo. Manau, jis išrinko vardą, kad mane pamalonintų.

– Nežinojau, jog jūsų gentis turi legendų. Kaip pasakojamos istorijos nekalbant?

– Taip pat, kaip pasakojama žodžiais, išskyrus tai, kad kartais lengviau pavaizduoti nei apsakyti.

– Tarkim, tai tiesa, – nesiginčijo Jondalaras svarstydamas, kokias istorijas jie pasakoja, arba teisingiau vaizduoja. Nė nepagalvojo, kad plokščiagalviai pajėgūs išgalvoti pasakojimus.

Jie abu stebėjo kumeliuką, pakėlusį uodegą, ištiesusį galvą į priekį, besimėgaujantį smagiu lėkimu. „Koks iš jo bus eržilas, – galvojo Jondalaras. – Koks lenktynininkas."

– Lenktynininkas, – tarė vyras. – Ką manai, jei pavadintume jį lenktynininku?

Jondalaras taip dažnai vartodavo tą žodį norėdamas apibūdinti kumeliuką, kad šiam toks vardas pritiko.

– Man patinka. Geras vardas. Kad taptų jo, reikia pavadinti tinkamai.

– Kaip tinkamai duoti vardą arkliui?

– Nesu tikra, ar tai dera arkliui, tačiau Yhaha daviau vardą taip, kaip jie suteikiami genties vaikams. Parodysiu.

Arkliams sekant iš paskos visi nukeliavo į įdubą stepėje, kur anksčiau būta upės vagos, tačiau ji buvo išdžiūvusi taip seniai, kad iš dalies buvo užpildyta. Vienai pusei ištrupėjus atsidengė horizontalūs žemės sluoksniai. Jondalaro nuostabai, Aila lazdele prakapstė raudonos ochros sluoksnį ir abiem rankomis prisėmė sodrios rusvai raudonos žemės. Prie upelio maišė raudoną žemę su vandeniu, kol susidarė tyrė.

– Krebas maišydavo raudoną spalvą su urvinio lokio taukais, bet aš jų neturiu ir manau, kad grynas purvas arkliui tiks labiau. Išdžius ir nubyrės. Toks vardo suteikimas galimas. Palaikyk jaunikliui galvą.

Jondalaras pamojo. Kumeliukas smagiai kvailiojo, tačiau gestą suprato. Stovėjo ramiai, kol vyras apkabinęs rankomis kaklą jį kasė. Aila atliko kelis judesius senąja kalba, prašydama dvasių dėmesio. Ji nenorėjo visko daryti pernelyg rimtai. Vis dar nebuvo tikra, ar neįžeis dvasių duodama vardą arkliui, nors Yhaha tai jokio blogo poveikio neturėjo. Tada moteris pasėmė saują raudono purvo.

– Šito arklio vardas bus Lenktynininkas, – tarė ji ir tuo pat metu atliko judesį. Tada ištepė raudona žeme tikrai ilgą jauniklio snukį nuo baltų karčių kuokšto ant kaktos iki nosies galiuko.

Viskas buvo atlikta greitai, kol kumeliukas neišsirangė iš Jondalaro glėbio. Jis šoko šalin purtydamas galvą, mėgindamas atsikratyti neįprastos drėgmės, tada trinktelėjo į Jondalarą ir paliko raudoną dryžį ant nuogos jo krūtinės.

– Manau, jis ką tik suteikė vardą man, – šypsodamasis pasakė vyras. Tada, kad pateisintų savo vardą, Lenktynininkas pasileido per lauką. Jondalaras nusibraukė raudoną purvą nuo krūtinės. – Kodėl ją panaudojai? Raudoną žemę?

– Ji ypatinga... Šventa... Dvasioms, – atsakė Aila.

– Neliečiama? Mes vadiname ją neliečiama. Motinos kraujas.

– Kraujas, taip. Krebas... Šamanas įtrynė raudonos žemės ir urvinio lokio taukų tepalu Izos kūną po to, kai jos dvasia išėjo. Jis pavadino tai „gimimo krauju“, kad Iza galėtų atgimti kitame pasaulyje, – atsiminimas vis dar kėlė moteriai skausmą.

Jondalaras išplėtė akis.

– Plokščiagalviai... tai yra, tavo gentis naudoja neliečiamą žemę, kad išsiųstų dvasią į kitą pasaulį. Tu tikra?

– Be to niekas tinkamai nepalaidojamas.

– Aila, mes taip pat naudojam raudoną žemę. Tai Motinos kraujas. Jis dedamas ant kūno ir kapo, kad Motina paimtų dvasią atgal į savo gimdą ir iš naujo pagimdytų – vyro akyse atsirado skausmingas žvilgsnis. – Tonolanas negavo raudonos žemės.

– Neturėjau, Jondalarai, ir negalėjau gaišti laiko paieškai. Privalėjau pargabenti tave į urvą, kitaip būtų reikėję ruošti dar vieną kapą. Paprašiau savo totemo ir didžiojo urvinio lokio dvasios, kad padėtų jam rasti kelią.

– Tu jį palaidojai?! Nepalikai kūno maitėdoms?

– Paguldžiau greta sienos ir išklibinau uolą, kad akmenys bei žvirgždas jį uždengtų, tačiau raudonos žemės neturėjau.

Mintis apie plokščiagalvių laidotuves Jondalarui buvo sunkiausiai suprantama. Gyvuliai nelaidoja mirusiųjų. Tiktai žmonės galvoja apie tai, iš kur jie atsirado ir kur pateks gyvenimui pasibaigus. Ar genties dvasios palydės Tonolaną jam skirtu keliu?

– Tai daugiau nei mano broliui būtų tekę, jei tavęs ten nebūtų buvę, Aila. Aš taip pat turiu kur kas daugiau – gyvenimą.

26

– Aila, neprisimenu, kada taip skaniai valgiau. Kur išmokai šitaip ruošti maistą? – gyrė Jondalaras siekdamas dar vieno riebaus subtiliai pagardinto tetervino gabalo.

– Iza parodė. Kur dar galėjau išmokti? Tai buvo Krebo mėgstamiausias patiekalas.

Nežinia kodėl, tačiau klausimas Ailą truputį suerzino: „Kodėl galėčiau nemokėti ruošti valgio?“

– Gydytojos išmano apie paskaninančias žoleles, Jondalarai, taip pat kaip ir apie gydančias.

Jis išgirdo apmaudo gaidelę moters balse ir susidomėjo, kas ją sukėlė. Tenorėjo Ailą pagirti. Patiekalas buvo skanus. Tiesą sakant, puikus. Geriau pagalvojus, viskas, ką ji ruošė, buvo nepaprasta. Dauguma patiekalų jo skoniui buvo neįprasti, tačiau naujos patirtys buvo viena iš priežasčių keliauti. Nors virtuvė nepažįstama, kokybė buvo akivaizdi.

„Visa tai daro Aila. Kaip ir karštą arbatą rytais, ji viską atlieka taip lengvai, kad pamiršti, kiek daug nuveikia. Medžioja, ieško pašaro, ruošia valgyti. Ji visko parūpina. Tau tereikia viską suvalgyti, Jondalarai. Tu ničnieko neįneši. Viską imi ir nieko neduodi mainais... Mažiau nei nieko.

Dabar žeri jai pagyras, žodžius. Ar galima kaltinti, kad moteris nusiminusi? Ji džiaugsis matydama, kaip išeini, tavo geiduliai jai labiau pakenkė.

Galėtum nors kiek pamedžioti, bent jau atlyginti už dalį suvalgytos mėsos. To atrodo taip maža po visko, ką ji tau padarė. Nejau negali sugalvoti ko nors... ilgalaikiškesnio? Ji puikiai medžioja pati. Ko verta menka medžioklė?

Tik kaip ji įveikia auką su ta apgailėtina ietimi? Įdomu... ar ji pamanytų, jog įžeidžiu jos gentį, jei pasiūlyčiau..."

– Aila... aš, hmmm... noriu šį tą pasakyti, tačiau nenoriu tavęs įžeisti.

– Kodėl nerimauji galįs mane įžeisti dabar? Jei turi ką pasakyti, pirmyn, – suirzimo gaidelės tebebuvo girdėti ir susikrimtęs Jondalaras vos nepersigalvojo.

– Tu teisi. Truputį per vėlu, bet, man įdomu... hmm... kaip tu medžioji su ta ietimi?

Klausimas moterį sutrikdė.

– Iškasu duobę ir bėgu, ne, varau bandą jos link. Tik praėjusią žiemą...

– Duobės spąstai! Žinoma, taigi gali prieiti pakankamai arti, kad panaudotum ietį. Aila, tiek daug dėl manęs padarei, norėčiau prieš išeidamas ką nors padaryti dėl tavęs, ką nors lygiaverčio. Tik nenoriu, kad mano pasiūlymas tave įžeistų. Jei tau nepatiks, paprasčiausiai pamiršk, ką pasakysiu, gerai?

Ji linktelėjo truputį pabūgusi, tačiau susidomėjusi.

– Tu... Tu puiki medžiotoja, ypač atsižvelgiant į ginklą, bet manau, galiu tau parodyti lengvesnį būdą, geresnį medžioklės ginklą, jei leisi.

Ailos irzlumas išgaravo.

– Nori man parodyti geresnį medžioklės ginklą?

– Ir lengvesnį būdą medžioti – nebent nenori. Reiks truputį pasipraktikuoti...

Moteris negalėdama patikėti papurtė galvą.

– Genties moterys nemedžioja ir nė vienas vyras nenorėjo, kad aš medžiočiau – netgi su svaidykle. Brunas ir Krebas leido tik norėdami įsiteikti mano totemui. Urvinis liūtas yra galingas vyriškas totemas ir jis leido jiems suprasti, jog tai jo pasirinkimas, kad aš turėčiau medžioti. Jie neišdrįso nepaklusti, – staiga moteris gyvai prisiminė vieną sceną. – Jie surengė ypatingą ceremoniją, – Aila palietė nedidelį randelį kaklo duobutėje. – Krebas nulašino mano kraujo protėviams paaukoti, kad galėčiau tapti medžiotoja.

Kai radau šį slėnį, vienintelis man prieinamas ginklas buvo svaidyklė. Svaidyklės nepakako, todėl pasidariau ietis kaip tos, kuriomis medžioja vyrai, ir išmokau su jomis medžioti geriausiai kaip sugebėjau. Niekada nemaniau, kad koks vyras panorės man parodyti geresnį būdą, – moteris nutilo ir staiga susijaudinusi nudelbė akis į sterblę. – Būčiau labai tau dėkinga, Jondalarai. Nė negaliu apsakyti kaip.

Įtampos raukšlės vyro kaktoje išsilygino. Jam pasirodė, jog pastebėjo žvilgant ašaras. Ar gali šitai tiek daug Ailai reikšti? Jis dar nerimavo, kad ji gali neteisingai suprasti. Ar apskritai kada ją perpras? Kuo daugiau apie moterį sužino, tu mažiau supranta. Pati išmoko medžioti?

– Man teks pagaminti keletą būtinų įrankių. Reikės kaulų, elnių kojų kaulai, kuriuos radau krūvoje, puikiai tiks, tačiau reikės juos pamirkyti. Ar turi talpą, kurioje galėčiau mirkyti kaulus?

– Kokio dydžio tau reikėtų? Turiu daug talpų, – stodamasi pasakė Aila.

– Galiu luktelti, kol baigsi valgyti, Aila.

Dabar ji nebegalėjo valgyti – buvo pernelyg susijaudinusi, – bet Jondalaras dar nebuvo pavalgęs. Moteris atsisėdo ir ėmė knebinėti maistą, kol jis pastebėjo, kad ji nebevalgo.

– Ar norėtum dabar nueiti ir užmesti akį į talpas? – pasiteiravo vyras.

Ji pašoko ir nuskubėjo į urvo dalį, kur laikė rakandus, paskui grįžo akmeninės lempelės. Urvo gale buvo tamsu. Aila davė lempą palaikyti Jondalarui, o pati atidarinėjo ir išiminėjo krepšius, dubenis, beržų žievės talpas, kurios buvo sukrautos į stirtas arba sudėtos viena į kitą. Vyras iškėlė lempą aukštai, kad ši mestų daugiau šviesos, ir apsidairė. Čia visko buvo tiek daug, kur kas daugiau, nei moteris galėtų sunaudoti.

– Ar tu visa tai padarei?

– Taip, – atsakė ji, peržiūrinėdama rietuves.

– Turėjai užtrukti dienas... mėnesius... sezonus. Kiek tai užtruko?

Aila mėgino sugalvoti, kaip jam pasakyti.

– Sezonus, daug sezonų. Dauguma buvo padaryta šaltuoju metų laiku. Neturėjau ką daugiau veikti. Ar kurie nors jų tinkamo dydžio?

Jondalaras peržvelgė talpas, kurias Aila buvo paskleidusi, ir išsirinko keletą veikiau tam, kad įvertintų meistrystę, net neieškodamas reikalingos. „Sunku patikėti. Kad ir kokia patyrusi ji būtų, kad ir kaip greitai dirbtų, smulkiai suausti krepšius ir dailiai baigti dubenėlius reikia laiko. Kiek ji čia? Viena?“

– Šitas puikiai tiks, – tarė Jondalaras, nusižiūrėjęs didelį lovio formos medinį dubenį aukštais šonais. Jam laikant lempą Aila viską tvarkingai sukrovė atgal. „Ji turėjo būti ne ką vyresnė už vaiką, kai čia atkeliavo, – svarstė jis. – Nėra labai sena. O gal? Sunku spręsti." Moters savybės neatskleidė amžiaus, išradingumas nederėjo su brandžiu prisirpusiu jos kūnu. „Ji gimdžiusi, visapusiškai moteriška. Įdomu, kiek jai metų?"

Jie nusileido taku. Jondalaras pripildė dubenį vandens ir apžiūrėjo kojų kaulus, kuriuos buvo radęs atmatų krūvoje.

– Šitas turi įtrūkimą, kurio anksčiau nepastebėjau, – užsiminė rodydamas jai kaulą prieš išmesdamas. Kitus sudėjo į vandenį. Jiemdviem grįžtant į urvą jis bandė įvertinti Ailos amžių. „Negali būti visai jauna – ji pernelyg patyrusi gydytoja, bet ar jai gali būti tiek metų, kiek man?"

– Aila, ar seniai čia gyveni? – pasiteiravo vyras jiems pasukus į urvą, nesugebėdamas suvaldyti smalsumo.

Moteris sustojo dvejodama, kaip atsakyti, kad Jondalaras suprastų. Į galvą atėjo skaičiavimo lazdelės, tačiau nors Krebas jai parodė, kaip daryti įrantas, ji neturėjo apie tai žinoti. Jondalaras gali to nepateisinti. „Vis dėlto jis išeis", – pagalvojo ji.

Atsinešusi ryšulį kasdien žymėtų lazdelių, jas atrišo ir išdėliojo.

– Kas čia? – pasiteiravo Jondalaras.

– Norėjai žinoti, ar seniai aš čia. Nežinau, kaip tau pasakyti, tačiau nuo tada, kai radau šitą slėnį, ant lazdelės kiekvieną vakarą padarau įrantą. Esu čia tiek naktų, kiek lazdelėse yra įrantų.

– Ar žinai, kiek įrantų čia yra?

Ji prisiminė, kaip nusivylė anksčiau nesugebėjusi suvokti žymėtų lazdelių prasmės.

– Tiek, kiek yra, – atsakė.

Jondalaras susidomėjęs paėmė vieną lazdelę. Ji nežinojo skaičių pavadinimų, bet apie juos suprato. Netgi vyro urve ne visi supras-tų. Galingi jų prasmės kerai ne visiems duoti perprasti. Zelandonė šį tą jam paaiškino. Jis neišmanė visų kerų, tačiau žinojo daugiau nei dauguma nepašauktųjų. Kur Aila išmoko žymėti lazdeles? Kaip žmogus, augintas plokščiagalvių, gali suprasti skaičių pavadinimus?

– Kur išmokai šitai daryti?

– Krebas parodė. Seniai. Dar buvau maža.

– Krebas – tas vyras, prie kurio židinio gyvenai? Jis žinojo, ką tai reiškia? Ar paprasčiausiai darė įrantas?

– Krebas buvo... šamanas... šventas vyras. Gentis kreipdavosi į jį, kad sužinotų tinkamą laiką tam tikroms apeigoms, kaip vardo suteikimo dienos ar genties susirinkimai. Šitaip jis numatydavo. Nemanau, kad jis tikėjosi, jog aš suprasiu – tai sudėtinga netgi šamanams. Taip pasielgė, kad aš tiek daug neklausinėčiau. Paskui liepė to neminėti. Kartą, kai paaugau, jis užtiko mane žyminčią mėnulio ciklo dienas ir labai supyko.

– Šitas šamanas, – Jondalaras sunkiai ištarė žodį, – buvo šventas, neliečiamas kaip mūsiškė žiniuonė Zelandonė?

– Nežinau. Tu sakai Zelandonė, kai nori pasakyti gydytoja. Šamanas nebuvo gydytojas. Augalus ir žoleles išmanė Iza – ji buvo gydytoja. Šamanas pažinojo dvasias. Jis padėdavo Izai su jomis kalbėdamas.

– Zelandonė gali būti gydytoja arba turėti kitų dovanų. Zelandonė yra ta, kuris atsiliepia į šauksmą tarnauti Motinai. Būna neturinčiųjų ypatingų dovanų, tik troškimą tarnauti. Jie gali kalbėti su Motina.

– Krebas turėjo kitų dovanų. Jis buvo didžiausias, galingiausias. Jis galėjo... jis... nežinau, kaip paaiškinti.

Jondalaras linktelėjo. Ne visada lengva paaiškinti ir žiniuonių dovanas, tačiau jie buvo ir ypatingų žinių saugotojai. Vyras vėl dirstelėjo į lazdeles.

– Ką šitai reiškia? – pasiteiravo rodydamas į papildomas žymes.

Aila išraudo.

– Tai... tai mano... mano moterystė, – atsakė staiga radusi būdą paaiškinti.

Genties moterys per menstruacijas turėjo vengti vyrų, o vyrai visiškai nekreipdavo į jas dėmesio. Moterys kentėjo savotišką atstūmimą tarsi prakeiksmą, nes vyrai baiminosi paslaptingų gyvybinių jėgų, kurios leisdavo moteriai atnešti naują gyvybę. Tai suteikdavo jos totemui ypatingos jėgos, kuri įveikdavo apvaisinančią vyro totemo dvasios esmę. Kraujavimas reikšdavo, kad moters totemas laimėjo ir sužeidė vyro totemo esmę – jį išvarė. Nė vienas vyras nenorėjo, jog jo totemo dvasia tuo metu įsitrauktų į kovą.

Atsigabenusi vyrą į urvą Aila susidūrė su dilema. Ji negalėjo likti griežtai izoliuota, prasidėjus kraujavimui, tik ne tada, kai ligonis vos kabinosi į gyvenimą ir reikalavo atidaus dėmesio. Privalėjo nepaisyti apribojimų. Vėliau ji bandė tuo metu su juo bendrauti kuo trumpiau, tačiau negalėjo visai to išvengti dviese gyvendama urve. Taip pat tada negalėjo imtis tik moteriškų darbų, kaip būdavo įprasta gentyje. Nebuvo kitų moterų, kurios užimtų jos vietą. Turėjo medžioti vyrui, ruošti valgį vyrui, be to, jis norėjo, jog ji valgytų kartu. Kad išlaikytų bent kokį panašumą į moteriai prideramą etiketą, tegalėjo vengti užuominų ta tema ir asmeniškai

pasirūpinti, jog faktas liktų kiek įmanoma nepastebimas. Kaip ji galėjo atsakyti į klausimą?

Ailos pareiškimą Jondalaras priėmė be jokių nuogąstavimų ar koktumo. Moteris negalėjo įžvelgti jokio ženklo, kad jis apskritai būtų sutrikęs.

– Dauguma moterų turi kokius nors užrašus. Ar Krebas su Iza tave pamokė? – paklausė vyras.

Aila nulenkė galvą, kad paslėptų sumišimą.

– Ne, taip dariau, kad pati žinočiau. Nenorėjau atsidurti toli nuo urvo nepasiruošusi.

Aila nustebo jam supratingai linktelėjus.

– Moterys pasakoja istoriją apie skaičius, – ėmė aiškinti jis. – Sakoma, kad mėnulis, Lumi, yra Didžiosios Motinos Žemės mylimasis. Tomis dienomis, kai Doni kraujuoja, ji nesidalija su juo malonumais. Tai jį supykdo ir sužeidžia išdidumą. Jis nuo jos nusisuka ir paslepia savo šviesą, tačiau ilgai neištveria. Pasijunta vienišas, pasiilgsta šilto, kuplaus Doni kūno ir vėl ima žvilgčioti jos pusėn. Tada Doni būna nusiminusi ir į mėnulį nežiūri, bet jam atsisukus ir ėmus jai ryškiai šviesti, nebepajėgia atsispirti. Dar kartą jam atsiveria, ir abu lieka laimingi.

Štai kodėl dauguma Motinos švenčių vyksta per pilną mėnulį. Moterys sako, kad jų ciklai atitinka Motinos ciklus. Kraujavimo laiką jos vadina mėnulio laiku ir stebėdamos Lumi gali pasakyti, kada to tikėtis. Moterys tiki, jog Doni padovanojo skaičius, kad jos pasiruoštų, net jeigu mėnulis pasislėpęs už debesų. Dabar jie vartojami daugybei svarbių tikslų.

Nors Aila suglumo girdėdama vyrą taip kasdieniškai kalbant apie intymius moteriškus reikalus, pasakojimas ją apstulbino.

– Kartais aš stebiu mėnulį, – pasakė, – tačiau taip pat žymiu ir lazdelę. Kas yra skaičius pavadinimai?

– Jie yra... pirmiausia, žymių tavo lazdelėje vardai, bet ir kitų dalykų taip pat. Jie vartojami pasakyti kiekiui... bet ko. Jais galima įvardyti, kiek elnių pamatė pėdsekys arba už kiek dienų kelio jie yra. Jei banda didelė, tokia kaip bizonų rudenį, tada bandą žvalgyti turi Zelandonė, kuri žino ypatingų būdų, kaip panaudoti skaičių pavadinimus.

Nuojauta perliejo moterį: ji beveik suprato, ką Jondalaras aiškina. Jautė, jog tuoj išsispręs klausimai, į kuriuos atsakymai iki šiol buvo nuo jos paslėpti.

Ilgšis šviesiaplaukis pastebėjo virimo akmenų krūvą ir susižėrė juos abiem rankomis.

– Leisk, aš tau parodysiu, – pasakė. Išrikiavo ir, rodydamas visus iš eilės, pradėjo skaičiuoti: – Vienas, du, trys, keturi, penki, šeši, septyni...

Jį stebėdama Aila vis labiau jaudinosi.

Baigęs Jondalaras apsidairė, ką dar galėtų suskaičiuoti, ir paėmė kelias Ailos sužymėtas lazdeles.

– Viena, – tarė, dėdamas ant žemės pirmą, – dvi, – greta paguldė antrą, – trys, keturios, penkios...

Aila aiškiai prisiminė Krebą: „Gimimo metai, vaikščiojimo metai, vaikystės metai“, – vardijo šamanas, baksnodamas į ištiestus jos pirštus. Moteris iškėlė ranką ir žiūrėdama į Jondalarą ėmė paeiliui rodyti į pirštus:

– Vienas, du, trys, keturi, penki, – suskaičiavo.

– Taip! Pamatęs lazdeles, žinojau, kad tau nebus sunku.

Ailos šypsena išreiškė šlovingą triumfą. Ji paėmė vieną lazdelių ir pradėjo skaičiuoti žymes. Jondalaras tęsė skaičiuodamas

žodžiais, kurių moteris nežinojo, tačiau netgi jam teko sustoti už kelių žymių po antros papildomos žymės. Kaktoje nuo įtampos susimetė raukšlės.

– Ar tai tiek, kiek ilgai tu čia buvai? – pasiteiravo vyras, rodydamas į kelias Ailos atneštas lazdeles.

– Ne, – atsakė ji ir atnešė likusias. Atrišusi ryšelius, paskleidė visas lazdeles.

Jondalaras pažvelgė atidžiau ir išblyško. Jam susuko pilvą. „Metai! Žymės reiškė metus!“ Jis išrikiavo lazdeles, kad galėtų matyti visas žymes, paskui kurį laiką jas tyrinėjo. Nors Zelandonė buvo paaiškinusi kelis būdus skaičiuoti dideliems kiekiams, jam reikėjo pagalvoti.

Paskui vyras nusišypsojo. Užuot skaičiavęs dienas, jis susumuos papildomas žymes, ženklinančias visą mėnulio fazių ciklą taip, kaip ir Ailos mėnulio laiko pradžią. Baksnodamas į kiekvieną žymę, brėžė ženklą ant plūktinių grindų kartu garsiai tardamas skaičiaus pavadinimą. Po trylikos ženklų jis pradėjo kitą eilę, tačiau pirmą praleido, kaip aiškino Zelandonė, ir padarė tik dvylika žymių. Mėnulio ciklai netiksliai atitinka metus arba metų laikus. Jondalaras baigė Ailos žymes trečios eilės pabaigoje ir pažvelgė į moterį su baiminga pagarba.

– Treji metai! Esi čia trejus metus! Šitiek užtrukau kelionėje. Ar visą tą laiką buvai viena?

– Turėjau Yhaha, ir kol...

– Negi nematei jokių žmonių?

– Ne, nuo tada, kai palikau gentį.

Aila pagalvojo apie metus taip, kaip pati juos skaičiavo. Pirmuosius, kai paliko gentį, rado slėnį ir priglaudė mažą kumelaitę,

pavadino Yhaha metais. Kitą pavasarį – naujo augimo ciklo pradžioje – ji rado liūtuką ir sugalvojo Mažylio metus. Nuo Yhaha iki Mažylio metų truko vieni Jondalaro metai. Paskui antri buvo eržilo, treti – Jondalaro ir kumeliuko metai. Moteris geriau įsiminė saviškai pavadintus metus, tačiau skaičių pavadinimai jai patiko. Vyras privertė jos žymes pasakyti, kiek ilgai ji yra slėnyje, ir Aila norėjo to išmokti.

– Ar žinai, kiek tau metų, Aila? Kiek metų tu gyveni? – staiga pasiteiravo Jondalaras.

– Leisk pagalvoti, – atsakė moteris. Paskui iškėlė ranką išskėstais pirštais. – Krebas minėjo, kad, Izos manymu, man tiek – penkeri metai... buvo, kai jie mane surado.

Jondalaras žemėje įbrėžė penkias linijas.

– Durkas gimė pavasarį, kai ėjome į genties susirinkimą. Ėmiau jį kartu. Krebas sakė, kad tarp genties susirinkimų būna tiek metų, – ji prie visų vienos rankos pirštų iškėlė dar du.

– Tai yra septyneri, – pasakė Jondalaras.

– Genties susirinkimas buvo vasarą prieš jiems mane surandant.

– Tai vienu mažiau – leisk pagalvoti, – tarė vyras, žymėdamas daugiau ženklų žemėje. Tada papurtė galvą.

– Tu tikra? Tai reiškia, kad tavo sūnus gimė, kai buvai vienuolikos!

– Visiškai tikra, Jondalarai.

– Girdėjau, kai kurios moterys gimdo labai jaunos, tačiau tokių nedaug. Įprasčiau gimdyti trylikos ar keturiolikos, nors yra manančių, kad ir tada merginos per jaunos. Tu pati buvai ne ką didesnė už vaiką.

– Ne, aš nebuvau vaikas. Jau kelerius metus iki tol nebuvau vaikas. Buvau per didelė, kad būčiau vaikas, aukštesnė už visus, netgi už vyrus. Jau buvau vyresnė nei dauguma genties mergaičių, kai tampa moterims, – Ailos veidą perkreipė kreiva šypsena. – Nemanau, kad galėjau laukti nors kiek ilgiau. Buvo manančių, kad niekada netapsiu moterimi, nes turiu tokį stiprų vyrišką totemą. Iza taip džiaugėsi, kai... kai prasidėjo mėnulio laikas. Taigi aš, kol... – Moters šypsena išblėso. – Tai buvo Braudo metai. Kiti buvo Durko metai.

– Metai prieš gimstant tavo sūnui – dešimties! Tau buvo dešimt, kai tave prievartavo? Kaip jis galėjo?

– Aš buvau moteris, aukštesnė už daugumą kitų, aukštesnė už jį.

– Tik ne stambesnė už jį! Mačiau kelis plokščiagalvius! Gal jie ir neaukšti, tačiau galingi. Nenorėčiau su tokiu susigrumti vienas prieš vieną.

– Jie žmonės, Jondalarai, – švelniai pataisė Aila. – Jie ne plokščiagalviai – jie genties vyrai.

Tai jį sustabdė. Nepaisant švelnaus tono, moters smakras rodė ryžtą.

– Po visko, kas nutiko, tebetvirtini, kad jie – ne gyvuliai?

– Gali sakyti, jog Braudas gyvulys, nes prievartavo mane, bet kaip tada pavadinsi žmones, kurie prievartavo genties moteris?

Apie tai Jondalaras nebuvo pagalvojęs.

– Ne visi vyrai tokie kaip Braudas. Dauguma ne tokie. Krebas buvo kitoks – švelnus, malonus, nors ir galingas šamanas. Brunas toks nebuvo, nors buvo vadas. Ryžtingas ir užsispyręs, tačiau sąžiningas. Jis priėmė mane į savo gentį. Kai ką jam teko padaryti –

tokie genties papročiai, bet jis pagerbė mane padėka. Genties vyrai nedažnai visų akivaizdoje rodo dėkingumą moterims. Jis leido man medžioti, priėmė Durką. Kai išėjau, pažadėjo jį saugoti.

– Kada tu išėjai?

Ji pagalvojo apie gimimo, vaikščiojimo ir atjunkymo metus.

– Kai išėjau, Durkui buvo treji, – atsakė.

Jondalaras pridėjo dar tris linijas.

– Buvai keturiolikos? Tik keturiolikos? Nuo tada gyveni čia viena? Trejus metus?

Jis suskaičiavo linijas.

– Tau septyniolika metų, Aila. Per septyniolika metų nugyvenai visą gyvenimą, – pridūrė.

Aila kurį laiką sėdėjo tylėdama, paskendusi mintyse, paskui prakalbo:

– Durkui dabar šešeri. Vyrai nuo šiol pasiims jį į mokymų lauką. Grodas padirbins jam tinkamo dydžio ietį, o Brunas pamokys naudotis. Jei vis dar gyvas, senasis Zougas parodys, kaip naudotis svaidykle. Durkas mokysis medžioti nedidelius gyvūnėlius su savo draugu Grevu. Mano sūnus jaunesnis, tačiau aukštesnis už Grevą. Jis visada buvo aukštas pagal savo amžių – paveldėjo tai iš manęs. Durkas gali greitai bėgti – niekam nepavyksta bėgti greičiau. Jam puikiai sekasi su svaidykle. Be to, Uba jį myli. Taip pat kaip aš.

Aila nepastebėjo, kad jai byra ašaros, kol įkvėpus nepasigirdo rauda, ir nežinojo, kaip atsidūrė Jondalaro glėbyje padėjusi galvą jam ant peties.

– Viskas gerai, Aila, – švelniai glostydamas kalbėjo vyras. Vienuolikos tapusi motina, keturiolikos atplėšta nuo sūnaus. Negalinti stebėti, kaip jis auga, net nėra tikra, ar vaikelis gyvas. Ji neabejoja,

kad jį kažkas myli, juo pasirūpins ir išmokys medžioti kaip bet kurį vaiką.

Kai galų gale pakėlė galvą nuo vyro peties, Aila jautėsi išsunkta, tačiau ir lengvesnė, tarsi sielvartas būtų mažiau slėgęs. Pirmą kartą nuo tada, kai išėjo iš genties, pasidalijo juo su kita žmogiška siela. Moteris dėkinga nusišypsojo Jondalarui.

Jis nusišypsojo atsakydamas, švelniai ir užjaučiamai. Kažkas dar kilo iš nesąmoningo šaltinio jo viduje, atsispindėjo mėlynose jo akių gelmėse ir užgavo jautrią moters stygą. Jie praleido ilgą akimirką surakinti intymiame glėbyje atvirai kalbėdamiesi akimis, tyliai teigdami tai, ko garsiai nepasakytų.

Tokios įtampos Ailai buvo kiek per daug, ji vis dar nesijautė visiškai patogiai žiūrėdama tiesiai į akis. Nusukusi žvilgsnį pradėjo rinkti sužymėtas lazdeles. Jondalarui prireikė akimirkos susikaupti ir padėti surišti lazdeles į ryšulius. Darbas šalia moters vertė jį stipriau jausti šiltą kuplumą ir malonų moters aromatą nei tada, kai guodė ją glėbyje. Aila taip pat jautė su jos ašaromis sumišusį druskos skonį nuo vyro odos ir išlikusius pojūčius tose vietose, kur jų kūnai lietėsi, kur švelnios Jondalaro rankos ją lytėjo.

Abudu suvokė, jog lietė vienas kitą, ir nė vienas nesijautė įžeistas, tačiau jie rūpestingai vengė žiūrėti tiesiai į kitą ar prisislinkti per arti baimindamiesi, kad gali sutrikdyti neplanuotą švelnumo akimirką.

Aila susirinko ryšulėlius ir atsigręžė į vyrą.

– Kiek metų tau, Jondalarai?

– Kai pradėjau kelionę, buvau aštuoniolikos. Tonolanas tada buvo penkiolikos, o mirė aštuoniolikos. Toks jaunas, – vyro veide išryškėjo skausmas, paskui jis tęsė: – Dabar man dvidešimt ir

dar vieni metai... Turiu rasti porą. Esu senas kaip nevedęs vyras. Dauguma randa moterį ir susikuria židinį gerokai jaunesni. Net Tonolanas. Per tuoktuves jam buvo šešiolika.

– Aš radau tik du vyrus. Kur jo žmona?

– Ji mirė. Gimdydama. Jos sūnus irgi mirė.

Ailos akys prisipildė užuojautos.

– Štai kodėl mes vėl iškeliavome. Brolis negalėjo ten pasilikti. Nuo pat pradžių kelionė buvo labiau jo nei mano. Tonolanas visada buvo nuotykių ieškotojas, vis nerimstantis. Jam viskam pakako drąsos, visi buvo jo draugai. Aš tik keliavau drauge. Tonolanas buvo mano brolis, geriausias draugas. Mirus Jetamijai, mėginau įtikinti grįžti su manimi namo, tačiau jis nesutiko. Buvo toks prislėgtas, kad norėjo sekti paskui ją į kitą pasaulį.

Aila prisiminė Jondalaro sielvartą supratus, kad brolis mirė, ir įžvelgė likusį skausmą.

– Galbūt jis laimingesnis, jei būtent to norėjo. Sunku gyventi, kai netenki to, kurį labai mylėjai, – tarė švelniai.

Jondalaras pagalvojo apie nepaguodžiamą brolio liūdesį ir dabar geriau jį suprato. Galbūt Aila teisi. Ji turėtų suprasti – iškentė pakankamai sielvarto ir sunkumų, tačiau pasirinko gyvenimą. Tonolanas turėjo drąsos, skubotos ir neapgalvotos. Ši moteris turi ryžto išlikti.

Aila miegojo prastai, o vartymasis ir šurmulys iš kitos laužo pusės vertė ją smalsauti, ar Jondalaras taip pat guli nemiegodamas. Norėjo atsikelti ir nueiti pas jį, tačiau globėjiško švelnumo nuotaika,

kilusi dalijantis sielvartu, atrodė tokia trapi, kad moteris bijojo ją sugadinti norėdama daugiau, nei Jondalaras troško duoti.

Blausioje raudonoje pridengto laužo šviesoje ji įžiūrėjo į miego kailius susisukusio vyro kūno kontūrus, atmestą įdegusią ranką ir raumeningą blauzdą žemėtu kulnu. Užsimerkusi Aila matė jį aiškiau nei žvelgdama į kvėpuojantį kauburį kitapus židinio. Ilgi tiesūs plaukai, surišti užpakalyje odos juostele, jo barzda, tamsesnė ir susiraizgiusi, stulbinamos akys, sakančios daugiau nei žodžiai, ir didelės, jautrios rankos ilgais pirštais smelkėsi giliau nei vaizdas. Tai užpildė ją iš vidaus. „Jondalaras visada žino, ką daryti su rankomis, ar ima titnago gabalą, ar randa kaip tik tinkamą vietą kasydamas kumeliuką. Lenktynininką. Geras vardas. Vyras davė kumeliukui vardą.

Kaip gali vyras, aukštas, stiprus, būti toks švelnus?“ Aila jautė tvirtus Jondalaro raumenis, jautė juos judant, kai vyras ją guodė. Jis... nesigėdijo rodyti rūpesčio, sielvarto. Genties vyrai buvo labiau nutolę, santūresni. Netgi Krebas, kad ir kaip Ailą mylėjo, ir ji tai žinojo, taip atvirai nerodė jausmų net savo židinio akmenų ribose.

„Ką darysiu, kai jis išeis?“ Nenorėjo apie tai galvoti, tačiau nederėjo bėgti nuo tikrovės – Jondalaras ruošėsi išeiti. Sakė, jog prieš tai norėtų jai ką nors padovanoti – pats patvirtino, kad iškeliaus.

Aila visą naktį blaškėsi, vartėsi, mėtė žvilgsnius į tamsiai įdegusį nuogą vyro torsą, į pakaušį ir plačius pečius, į dešinę jo šlaunį, sugijusią, tik su grublėtu randu. „Kodėl Jondalaras buvo atsiųstas? Mokausi naujų žodžių – ar vis dėlto, kad išmokytų ją kalbėti? Jis ketina parodyti man naują, geresnį medžioklės būdą. Kas būtų pagalvojęs, kad vyras panorės mane mokyti naujų medžioklės

įgūdžių? Šiuo požiūriu Jondalaras taip pat skiriasi nuo genties vyrų. Galbūt aš galiu padaryti ką ypatinga, kad jis mane prisimintų?"

Aila snūduriavo svajodama apie Jondalaro glėbį, apie šilumą, jo odą prie savosios. Pabudo vos prieš aušrą susapnavusi, kad ėjo su Jondalaru per apsnigtą stepę, ir suprato, ką norėtų padaryti. Padirbs tai, kas visada bus prie vyro odos ir jį sušildys.

Moteris tyliai atsikėlė, surado drabužius, kuriuos buvo supjausčiusi pirmą vakarą, ir atsinešė arčiau židinio. Jie vis dar buvo sustirę nuo sukrešėjusio kraujo, tačiau išmirkiusi galėjo pažiūrėti, kaip atrodė pasiūti. „Stulbinamai išpuoštus marškinius galima išgelbėti, – galvojo Aila, – pakeitus rankoves. Kelnes reikėtų persiūti iš naujos medžiagos, bet galima būtų išsaugoti dalį skrandos su gobtuvu. Apavas buvo nepažeistas, tereikėjo naujų juostelių."

Ji pasilenkė arčiau raudonų anglių ir ėmė tyrinėti siūles. Palei odos kraštą buvo išbadytos nedidelės skylutės, tada sutraukta sausgysle ir odinėmis juostelėmis. Jau buvo apžiūrėjusi jas anksčiau, naktį, kai pjaustė drabužius. Nebuvo tikra, kad sugebės atgaminti, tačiau turėjo pabandyti.

Jondalaras sukrutėjo, ir Aila sulaikė kvapą. Nenorėjo, jog vyras pamatytų ją su drabužiais; nenorėjo, kad žinotų, kol jie nebus baigti. Vyras vėl nurimo ir pradėjo garsiai šnopuoti, kaip būna kietai įmigus. Moteris vėl susuko drabužius į ryšulį ir pasikišo po kailiais. Vėliau pasiraus išdirbtų odų ir kailių krūvoje ir išsirinks tinkamas panaudoti.

Kai pro urvo angas pradėjo smelktis blyški šviesa, nežymus judesių ir kvėpavimo pasikeitimas pranešė Ailai, kad Jondalaras netrukus pabus. Ji į laužą pridėjo malkų, sukrovė kaitinimo

akmenis, pastatė pintą puodelį. Vandenmaišis buvo beveik tuščias, o arbatą geriau plikyti šviežiu vandeniu. Yhaha su jaunikliu stovėjo savojoje urvo pusėje ir, kumelei tyliai sužvingus, prieš išeidama Aila stabtelėjo.

– Sumaniau šį tą nuostabaus, – tylia ženklų kalba šypsodamasi pasipasakojo kumelei Aila. – Ketinu pasiūti Jondalarui drabužius, jo rūšies drabužius. Kaip manai, ar jam patiks? – Staiga moters šypsena išblėso. Viena ranka ji apsivijo kumelės kaklą, kita – Lenktynininką ir priglaudė kaklą prie Yhaha. „Tada jis mane paliks, – pagalvojo. – Negaliu priversti jo pasilikti. Galiu tik padėti išeiti."

Su pirmąja aušra Aila lipo žemyn mėgindama užmiršti blyškią ateitį be Jondalaro ir išpešti šiek tiek paguodos iš minties, kad drabužiai, kuriuos ji sukurps, bus arti vyro. Išsinėrusi iš apsiaustalo trumpam rytiniam pasiplaukiojimui suieškojo tinkamo dydžio šakelę ir prisipylė vandenmaišį.

„Šįryt išbandysiu šį tą nauja, – pagalvojo moteris, – vandenines monažoles su ramunėlėmis." Nulupo šakelę, padėjo ją greta puodelio ir užplikė arbatą. „Avietės prinoko. Derėtų paraškyti."

Pastačiusi karštą arbatą Jondalarui Aila pasiėmė rinkimo krepšį ir išėjo. Yhaha su Lenktynininku nusekė įkandin ir ėmė pešti žolę lauke netoli aviečių sąžalyno. Taip pat moteris išsikasė mažų blyškiai gelsvų laukinių morkų ir baltų krakmolingų žemės riešutų, kurie buvo skanūs net žali, nors jai labiau patiko kepinti.

Kai grįžo, Jondalaras stovėjo saulėtoje verandoje. Plaudama šaknis Aila pamojavo, atnešusi sudėjo jas į sultinį, kurį buvo užkaitusi su džiovinta mėsa, paragavo, įbėrė džiovintų žolelių, padalijo avietes į dvi porcijas, tada įsipylė puodelį šaltos arbatos.

– Ramunėlės, – tarė Jondalaras, – ir nesuprantu, kas dar.

– Nežinau, kaip jūs vadinat, panašu į saldžią žolę. Kada nors parodysiu tą augalą.

Aila pastebėjo, kad vyras išsinešė savo įrankių gamybos reikmenis ir kelias geležtes, kurias buvo padaręs prieš kurį laiką.

– Pamaniau, pradėsiu anksti, – pasakė pamatęs moters susidomėjimą. – Pirmiausia reikia pasidaryti tam tikrus įrankius.

– Laikas eiti medžioti. Džiovinta mėsa tokia liesa. Gyvūnai šiuo metų laiku užsiaugina šiek tiek riebalų. Pasiilgau šviežio kepsnio su riebiais lašinukais.

Jis nusišypsojo.

– Tu taip skaniai nupasakojai. Tikrai, Aila. Esi nepaprastai gera virėja.

Ji išraudo ir nuleido galvą. Smagu žinoti, kad jis taip mano, tačiau keista, jog pastebi tai, ko derėtų tikėtis.

– Neketinau tavęs trikdyti.

– Iza sakydavo, kad pagyros verčia dvasias pavydėti. Turėtų pakakti gerai atlikti užduotį.

– Ko gera, Martonai būtų patikusi tavoji Iza. Ji taip pat nepakenčia komplimentų. Martona sakydavo, jog geriausia pagyra yra tinkamai atliktas drabas. Tikriausiai visos mamos panašios.

– Martona yra tavo mama?

– Taip, argi neminėjau?

– Aš taip pamaniau, tačiau nebuvau tikra. Ar turi brolių, seserų? Kitų nei tas, kurio netekai?

– Turiu vyresnį brolį Joharaną. Dabar jis Devintojo urvo vadas. Gimė prie Jokonano židinio. Šiam mirus mama tapo Dalanaro pora. Aš gimiau prie jo židinio. Paskui Martona ir Dalanaras

perkirto mazgą, ir ji susituokė su Vilomaru. Prie šio vyro židinio gimė Tonolanas ir mano mažoji sesutė Folara.

– Tu gyvenai su Dalanaru, tiesa?

– Taip, trejus metus. Jis mokė mane amato – mokiausi iš geriausio. Kai išėjau gyventi su juo, buvau dvylikos, jau metus kaip vyras. Vyriškumas užklupo mane jauną, aš taip pat buvau didelis pagal amžių, – keista, neperprantama išraiška perskrodė Jondalaro veidą. – Gerai, kad tuomet išėjau, – taręs vyras nusišypsojo. – Tada ir susipažinau su pussesere Joplaja. Ji Jerikos duktė, gimusi prie Dalanaro židinio. Dvejais metais už mane jaunesnė. Dalanaras vienu metu mokė mus dirbti su titnagu. Visada varžėmės – štai kodėl niekad jai nesakysiu, kokia ji šauni. Pati žino. Joplaja turi puikią akį ir tvirtą ranką – vieną dieną ji prilygs Dalanarui.

Aila truputį patylėjo.

– Šį tą ne visai suprantu, Jondalarai. Folara turi tą pačią motiną kaip ir tu, taigi ji yra tavo sesuo. Teisingai?

– Taip.

– Tu gimei prie Dalanaro židinio, ir Joplaja gimė prie jo, o ji tavo pusseserė. Koks skirtumas tarp sesers ir pusseserės?

– Seserys ir broliai gimsta iš tos pačios moters. Pusbroliai ir pusseserės ne tokie artimi. Aš gimiau prie Dalanaro židinio ir tikriausiai esu jo dvasios. Žmonės sako, kad mes panašūs. Manau, Joplaja taip pat yra jo dvasios. Jos motina žema, o ji aukšta kaip Dalanaras. Ne visai tokia aukšta kaip jis, bet truputį aukštesnė už tave, man regis. Niekas nežino, kurio vyro dvasią Motina pasirenka sumaišyti su moters, taigi mudu su Joplaja galime būti Dalanaro dvasios, tačiau kas pasakys? Štai kodėl mes pusbrolis su pussesere.

Aila linktelėjo.

– Uba tikriausiai turėtų būti pusseserė, tačiau man ji buvo sesuo.

– Sesuo?

– Mes nebuvome tikros seserys. Uba buvo Izos dukra, gimusi po to, kai mane rado. Iza sakė, kad mes abi jos dukterys, – Ailos mintys nukrypo į save. – Uba gavo porą, tačiau ne tą vyrą, kurį būtų pasirinkusi. Kitam vyrui būtų reikėję vesti savo seserį, o gentyje broliai su seserimis negali poruotis.

– Mes irgi neimame į porą seserų ar brolių, – tarė Jondalaras. – Paprastai nesituokiame ir su pusseserėmis ar pusbroliais, tačiau tai nėra absoliučiai uždrausta. Tik tam nepritariama. Vienos rūšies pusbroliai ir pusseserės labiau priimtini nei kitos.

– O kokios yra pusbrolių ir pusseserių rūšys?

– Nemažai rūšių, vieni artimesni už kitus. Tavo motinos sesers vaikai yra tavo pusbroliai ir pusseserės, taip pat motinos brolio žmonos vaikai, vaikai...

Aila pradėjo purtyti galvą.

– Pernelyg painu! Iš kur tada žinoti, kas tavo pusbrolis, o kas ne? Beveik visi giminiuojasi... Tai su kuo urve galima poruotis?

– Dauguma žmonių nesirenka poros iš savo urvo. Paprastai ką nors sutinka vasaros susirinkimuose. Manau, tuoktuvės tarp pusbrolio ir pusseserės kartais leistinos, nes gali nežinoti, kad asmuo, su kuriuo ruošiesi poruotis, yra giminaitis, kol neįvardiji savo ryšių... giminystės ryšių. Vis dėlto žmonės paprastai pažįsta artimiausius pusbrolius ir pusseseres, net jei šie gyvena kitame urve.

– Kaip Joplaja?

Jondalaras pritariamai linktelėjo pilna burna aviečių.

– Jondalarai, o kas, jeigu ne dvasios, padaro vaikus? Jeigu vyras? Argi tai nereikštų, kad vaikas yra vienodai ir iš vyro, ir iš moters?

– Kūdikis auga moters viduje, Aila. Gimsta iš jos.

– Tai kodėl vyrams ir moterims patinka poruotis?

– Kodėl Motina duoda mums malonumo dovaną? Šito reikėtų klausti Zelandonės.

– Kodėl tu visada sakai „malonumo dovana"? Daugybė dalykų daro žmones laimingus ir teikia jiems malonumą. Nejaugi vyrui taip jau gera kišti savo organą į moterį?

– Ne tik vyrui, moteriai taip pat... Tu nežinai, tiesa? Neturėjai pirmojo ritualo. Vyras tave atvėrė, padarė moterimi, tačiau tai ne tas pats. Tai buvo gėdinga! Kaip tie žmonės leido tam nutikti?

– Niekas nesuprato, jie tik matė, ką jis daro. Ne tai, ką jis darė, o kaip tai darė, buvo gėdinga. Tai vyko ne dėl malonumo – Braudas taip elgėsi iš neapykantos. Jaučiau skausmą ir pyktį, bet ne gėdą. Malonumo taip pat nejaučiau. Nežinau, ar Braudas pradėjo kūdikį, Jondalarai, ar padarė mane moterimi, kad galėčiau jį turėti, tačiau gimus sūnui buvau laiminga. Durkas buvo mano malonumas.

– Džiaugsmas irgi yra Motinos dovana, tik jo dar daugiau vyro ir moters susijungime. Tai dovana ir turėtų būti daroma su džiaugsmu jos garbei.

„Turėtų būti šis tas daugiau, nei tu išmanai, – galvojo Aila, bet Jondalaras atrodė toks įsitikinęs. – Ar gali būti, kad jis teisus?" – Aila abejojo, tačiau jai buvo įdomu.

Pavalgęs Jondalaras perėjo į plačiąją atbrailos dalį, kur buvo išdėlioti jo įrankiai. Aila nusekė iš paskos ir įsitaisė netoliese. Vyras paskleidė padarytas geležtes, kad galėtų palyginti. Dėl mažų skirtumų vienos buvo tinkamesnės tam tikriems įrankiams. Jondalaras išsirinko vieną geležtę, iškėlė ją prieš saulę, tada parodė moteriai.

Geležtė buvo daugiau nei keturių colių ilgio ir mažiau nei colio pločio. Kauburėlis išorės viduryje buvo tiesus kaip styga, geležtė tolygiai smailėjo nuo gumbo iki kraštų, tokių plonų, kad prasišvietė saulėje. Ji gaubėsi į viršų lygaus vidinio paviršiaus link. Tiktai pakėlus prieš saulę buvo galima įžiūrėti lūžio linijas, spinduliais besidriekiančias nuo labai plokščio smūgio gumbo. Du ilgi pjovimo kraštai buvo tiesūs ir aštrūs. Jondalaras išsirovė plauką iš barzdos ir išbandė ant ašmenų. Perpjovė be jokio pasipriešinimo. Nedaug tesiskyrė nuo tobuliausios geležtės, kokią tik įmanoma išgauti.

– Šitą pasiliksiu skutimuisi, – pastebėjo vyras.

Aila nesuprato, ką tai reiškia, tačiau stebėdama Drugą išmoko priimti visus komentarus ir paaiškinimus neklausinėdama, kad neblaškytų susitelkimo. Jondalaras atidėjo geležtę į šalį ir paėmė kitą. Du pjovimo kraštai vienodai smailėjo iki siauro galiuko. Jondalaras paėmė lygų maždaug dviejų kumščių dydžio pakrantės akmenį ir paguldė siaurąjį galą priešais. Tada trinktelėjęs buku rago galu suplojo smaigalį į trikampį. Spausdamas trikampio kraštines prie akmeninio priekalo vyras atskyrė nedideles nuoskilas ir užaštrino siaurą galiuką.

Jondalaras ištraukė kraštelį savo odinio klubų raiščio ir pradūrė nedidelę skylutę.

– Tai bus yla, – pasakė rodydamas Ailai. – Su ja praduriamos nedidelės skylutės sausgyslėms, kad būtų galima siūti apdarus.

„Gal jis matė mane tyrinėjant drabužius? – staiga sudrebėjo Aila. – Nejau numano, ką suplanavau?“

– Ketinu padaryti ir grąžtą. Panašus į ylą, tačiau didesnis ir tvirtesnis, naudingas daryti skylėms medienoje, kauluose arba raguose.

Ailai palengvėjo – Jondalaras paprasčiausiai kalbėjo apie įrankius.

– Aš naudojau... ylą, kad pradurčiau skyles kapšeliams, tačiau ne tokią ploną kaip ši.

– Tau patinka? – vyras nusišypsojo. – Sau galiu pasidaryti kitą.

Ji paėmė ylą ir palenkė galvą mėgindama išreikšti padėką genties būdu. Paskui prisiminė.

– Ačiū, – pasakė.

Jondalaras nušvito plačia, patenkinta šypsena. Tada paėmė dar vieną geležtę ir iškėlė prieš akmenį. Su buku raginiu plaktuku kiek įžambiai nulygino geležtės galą, tada laikydamas šį statmenai smūgiui, stipriai tvojo per vieną galą. Atskilo ilga nuoskila – raižiklis – ir liko geležtė su stipriu, aštriu kirtikliui tinkamu galiuku.

– Ar atpažįsti šitą įrankį? – pasiteiravo vyras.

Aila apžiūrėjo, papurtė galvą ir atidavė.

– Tai raižiklis, – pasakė Jondalaras. – Juos naudoja raižytojai ir skulptoriai – pastarųjų truputį kitokie. Ketinu jį panaudoti ginklui, apie kurį tau pasakojau.

– Raižiklis, raižiklis, – pakartojo Aila, pratindamasi prie žodžio.

Padaręs dar kelis panašius įnagius Jondalaras per atbrailą nupurtė sterblės uždangalą ir arčiau prisitraukė lovio formos dubenį.

Ištraukė ilgą priekinės kojos kaulą, nušluostė, tada pasukiojo rankose spręsdamas, kur pradėti. Atsisėdęs atrėmė jį į koją ir raižikliu išdobė ilgą liniją per visą ilgį, tada išrėžė kitą, kuri ties galiuku lietėsi su pirmąja. Trečioji trumpa linija sudarė trikampio pagrindą.

Vyras dar kartą perbraukė per pirmąją liniją, nušlavė ilgą kaulo drožlių garbaną ir toliau raižė liniją raižiklio galiuku, kaskart smelkdamasis vis giliau į kaulą, kol įpjovė iki tuščiavidurės šerdies. Paskutinį kartą įbrėžęs, kad įsitikintų, jog nė menkiausia atkarpėlė neliko prisitvirtinusi, spustelėjo ties pagrindu. Ilgo trikampio galiukas iššoko, ir Jondalaras iškėlė visą gabalą. Atidėjo jį į šalį, vėl paėmė kaulą ir įrėžė ilgą liniją, kuri su vienu iš neseniai išpjautos detalės kraštinių vėl sudarė trikampį. Aila atidžiai stebėjo nenorėdama nieko praleisti. Vėliau veiksmai kartojosi, ir jos mintys nuklydo į pokalbį per pusryčius. Moteris suvokė, jog Jondalaro nuostata pasikeitė. Jis nepasakė nieko konkretaus, greičiau pasikeitė jo komentarų kryptis apskritai.

Aila prisiminė Jondalarą sakant: „Martonai būtų patikusi tavoji Iza“ ir kažką apie motinų panašumą. Jo motina panaši į plokščiagalvę? Juodvi būtų panašios? Vėliau, nors buvo supykęs, atsiliepė apie Braudą kaip apie vyrą – vyrą, kuris atvėrė Ailai kelią turėti vaikų. Dar pasakė, kad nesupranta, kaip tie žmonės leido tam atsitikti. Pats nė nepastebėjo, dėl to moteriai buvo dar maloniau. Jondalaras galvojo apie gentį kaip apie žmones. Ne gyvūnus, ne plokščiagalvius, ne šlykštynes – žmones!

Kai Jondalaras pakeitė veiklą, Aila vėl sutelkė dėmesį į procesą. Jis paėmė vieną kaulo trikampių ir aštria, stipria titnago grandykle pradėjo skusti šiurkščius kaulo kraštus. Netrukus vyras iškėlė apvalainą kaulo gabalą su smailėjančiu aštriu galiuku.

– Jondalarai, ar tu darai ietį?

Jis išsišiepė.

– Iš kaulo galima suformuoti aštrų galiuką kaip iš medienos, tačiau kaulinis stipresnis ir neskilinėja. Be to, kaulas lengvesnis.

– Ar tai nebus labai trumpa ietis?

Jondalaras nusijuokė garsiai, iš širdies.

– Būtų, jei tai būtų visa ietis. Šiuo metu darau tik galiukus. Yra naudojančių titnago galiukus. Mamutojai dirbinasi titnaginius, ypač mamutams medžioti. Titnagas trapus ir lūžinėja, tačiau peilio aštrumo titnaginės ieties galiukas lengviau prakerta diržią mamuto odą. Įprastai medžioklei geriau tinka kaulo galiukai. Kotas bus medinis.

– Kaip tu juos sujungsi?

– Žiūrėk, – tarė Jondalaras ir atsuko jai pagrindą. – Su raižikliu ir peiliu šitą galą įskelsiu, o medinio koto galą suformuosiu tokį, kad lįstų į plyšį, – vyras pademonstravo tai rodomuoju pirštu tarp kitos rankos rodomojo ir nykščio. – Tada pridėsiu truputį klijų ar sakų ir tvirtai apvyniosiu drėgna sausgysle arba odos juostele. Kai išdžius ir susitrauks, puikiausiai laikys.

– Tas galiukas toks mažas! Kotas atrodys kaip vytelė!

– Kiek storesnis už vytelę, tačiau ne toks sunkus kaip tavoji ietis. Ji negali daug sverti, jei ketini ją svaidyti.

– Svaidyti! Svaidyti ietį?

– Juk svaidai akmenis su svaidykle? Tą patį gali daryti su ietimi. Nereikės kasti duobių, įgudusi galėsi žudyti net jodama. Tokia taikli su svaidykle, man regis, tu sparčiai išmoksi.

– Jondalarai! Ar žinai, kaip dažnai svajodavau nugalabyti elnią ar bizoną su svaidykle? Niekada nepagalvojau apie ieties svaidymą, –

Aila susiraukė. – Ar įmanoma sviesti pakankamai smarkiai? Su svaidykle metu kur kas stipriau ir toliau nei su ranka.

– Tokios jėgos neturėsi, tačiau vis dar būsi pranašesnė dėl atstumo. Nors tu teisi. Blogai, kad ieties negalima sviesti su svaidykle, bet... – Jondalaras nutilo viduryje sakinio. – Įdomu... – Jo kaktą išvagojo raukšlės, nes tokia baugi mintis reikalavo dėmesio tučtuojau. – Ne, nemanau... Kur galima rasti kotų?

– Prie upelio. Jondalarai, ar yra kokia priežastis, kodėl negalėčiau padėti gaminti iečių? Išmoksiu greičiau, jei tu tebebūsi čia ir pasakysi man, ką darau ne taip.

– Taip, žinoma, – tarė jis, tačiau leisdamasis taku jautė sunkumą. Buvo pamiršęs apie išėjimą ir gailėjosi, kad moteris jam priminė.

27

Pro aukštų auksinių žolių, kurios buvo nulinkusios nuo subrendusių sėklų dėžučių svorio, uždangą Aila susitelkė į gyvūno kontūrus. Paruoštą skrydžiui ietį laikė dešinėje, kitą paruoštą – kairėje rankoje. Ilgų šviesių plaukų sruoga, išsipešusi iš tankiai supintų kaselių, plaikstėsi aplink veidą. Moteris truputį pakeitė ilgo koto padėtį ieškodama pusiausvyros taško, tada pašnairavusi suėmė jį ir nusitaikė. Šokdama pirmyn paleido ietį.

– O, Jondalarai! Su šita ietimi niekada nepataikysiu! – suirzusi pareiškė Aila. Ji nužirgliojo prie medžio, apgaubto žolės prikimšta oda, ir ištraukė tebevirpančią ietį iš anglimi Jondalaro nupiešto bizono pasturgalio.

– Tu pernelyg griežta sau, – spindėdamas pasididžiavimu atkirto Jondalaras. – Sekasi kur kas geriau, nei manai. Labai greitai mokaisi, be to, niekad nemačiau tokio ryžto. Praktikuojiesi kiekvieną laisvą minutę. Manau, šiuo metu tai gali būti tavo bėda. Pernelyg stengiesi. Tau reikia atsipalaiduoti ir pailsėti.

– Tik praktikuodamasi išmokau naudotis svaidykle.

– Vis dėlto šitokią patirtį įgijai ne per naktį, tiesa?

– Ne. Užgaišau kelerius metus. Nenoriu tiek laukti, kol galėsiu medžioti ietimi.

– Ir nereikės. Tikriausiai galėtum medžioti dabar pat ir sugebėtum ką nors nudėti. Tos jėgos ir greičio, prie kurių tu pratusi, Aila, neturi ir neturėsi. Privalai iš naujo prisitaikyti. Jei nori toliau treniruotis, kodėl tau kurį laiką negrįžus prie svaidyklės?

– Man nereikia treniruotis su svaidykle.

– Tau reikia pailsėti ir, manau, tai padėtų atsipalaiduoti. Pamėgink.

Su pažįstama odos juostele rankose, valdoma įprastu ritmu ir judesiais, Aila pajuto sklaidantis įtampą. Moteris mėgavosi savo kompetencija ir patirtimi, nors šitai išmokti buvo tikras iššūkis. Ji galėjo pataikyti į viską, ką taikėsi, ypač nejudančius mokomuosius taikinius. Akivaizdus vyro žavėjimasis paskatino ją demonstruoti savo sugebėjimus.

Upelio pakrantėje prisirinkusi kelias saujas akmenukų, Aila nudrožė skersai lauko į tolimą pusę, kad parodytų tikrąjį šūvio nuotolį. Pademonstravo greitą dviejų akmenų techniką, o paskui parodė, kaip sparčiai gali paleisti du papildomus akmenėlius.

Jondalaras įsitraukė į žaidimą – ėmė statyti taikinius moters taiklumui išbandyti. Jis ant didžiojo riedulio išrikiavo keturis akmenėlius ir keturiais greitais metimais Aila juos visus numušė. Vieną po kito metė du akmenis į orą – ji numušė juos pusiaukelėje. Tada vyras padarė šį tą, kas Ailą nustebino. Atsistojo lauko viduryje ant peties pasidėjęs po akmenį ir išsišiepęs pažvelgė į ją. Jondalaras žinojo, kad iš svaidyklės akmuo išlekia su tokia jėga, kad mažų mažiausiai būtų skausminga, o pataikius į pažeidžiamą vietą – mirtina. Šis bandymas rodė, jog ja pasitiki, tačiau, be to, jis mėgino Ailos pasitikėjimą savo jėgomis.

Jondalaras išgirdo švilpiant vėją, paskui buką smūgį akmeniui trenkiantis į akmenį: vienas akmuo, o vos po akimirkos ir kitas,

buvo numuštas. Jondalaras neišvengė pavojingo triuko pasekmių. Mažytė akmens atplaišėlė atskilusi įsmigo į kaklą. Vyras nė nekrūptelėjo, tačiau jį išdavė plonytė kraujo srovelė, išterliojusi kaklą jam traukiant skeveldrą.

– Jondalarai! Tu sužeistas! – suriko Aila pamačiusi.

– Tik atplaišėlė, nieko rimta. Tu nepakartojama su ta svaidykle, moterie. Niekad nemačiau, kad kas taip valdytų ginklą.

Aila niekad nematė, kad kas šitaip į ją žiūrėtų. Jondalaro akyse žėrėjo pagarba ir susižavėjimas, balsas prikimo nuo šiltų pagyrų. Moteris išraudo užplūdus tokiam emocijų pliūpsniui, kuris veržėsi ašaromis, neradęs jokio kito išėjimo.

– Jei šitaip galėtum svaidyti ietį... – Jondalaras nutilo ir užsimerkė mėgindamas suprasti, ką regi savo proto akimis. – Aila, ar galiu pasinaudoti tavo svaidykle?

– Nori išmokti naudotis svaidykle? – pasiteiravo moteris, tiesdama ginklą.

– Nevisiškai taip.

Jis paėmė ietį, vieną iš keleto ant žemės, ir pabandė įtaisyti drūtgalį į svaidyklės kišenėlę, nudėvėtą iki paprastai Ailos naudojamų apvalių akmenų formos. Vis dėlto Jondalaras buvo nepakankamai susipažinęs su svaidyklės valdymo technika ir po kelių apgailėtinų bandymų atidavė ją kartu su ietimi.

– Kaip manai, ar pavyktų su svaidykle paleisti ietį?

Aila matė, ką vyras mėgina padaryti, ir jai pavyko suvaldyti gremėzdišką įtaisą – ieties drūtgaliu įtempti svaidyklę, tuo pat metu laikant šios galus bei ieties kotą. Moteris negalėjo gerai išlaikyti pusiausvyros – turėjo mažiau jėgos ir prasčiau valdė ilgą šaudmenį, – bet jai pavyko ietį paleisti.

– Svaidyklė turėtų būti ilgesnė arba ietis trumpesnė, – tarė Jondalaras mėgindamas įsivaizduoti tai, ko niekada nebuvo matęs. – Be to, svaidyklė pernelyg lanksti, iečiai reikia tvirtesnės atramos. Ko nors, į ką atsiremtų... Gal iš medienos ar kaulo... Su stabdžiu, kad nenuslystų. Aila! Nesu tikras, tačiau gali pavykti. Manau, sugebėsiu pagaminti... ieties mėtyklę!

Aila stebėjo konstruojantį ir eksperimentuojantį Jondalarą apstulbinta tiek sumanymo veikti iš idėjos, tiek gamybos proceso. Kultūra, kurioje moteris augo, nebuvo apdovanota tokiomis inovacijomis, ir ji nesuvokė pati išradusi medžioklės būdus bei neštuvus iš panašaus neišsenkamo kūrybingumo šaltinio.

Jondalaras naudojo medžiagas, tinkamas jo poreikiams, ir pritaikė įrankius naujiems reikalavimams. Vyras klausė Ailos patarimų, grįstų ilgalaike naudojimosi svaidykle patirtimi, tačiau netrukus tapo akivaizdu – nors varomoji jėga kilo iš svaidyklės, gaminamas įrenginys bus naujas ir unikalus.

Perpratęs pagrindinius principus Jondalaras skyrė laiką tobulinimui. Aila ne daugiau išmanė ieties svaidymo subtilybes nei jis svaidyklės valdymą. Džiaugsmu švytėdamas vyras moterį įspėjo, kad pagaminus gerai veikiančius modelius abiem reikės treniruotis.

Aila nusprendė netrukdyti. Ginklų gamybą jis vis tiek išmanė geriau. Pati norėjo paeksperimentuoti su vienu iš Jondalaro įrankių. Nedaug tebuvo pasistūmėjusi su drabužiais. Juodu tiek daug laiko leisdavo kartu, kad Aila teištaikydavo minutę ankstyvą rytą arba vidurnaktį, kai vyras miegodavo.

Kol Jondalaras baigė ir tobulino savo išradimą, Aila ant atbrailos atsinešė senus jo apdarus ir naujų medžiagų. Dienos šviesoje geriau įžiūrėjo, kaip sudygsniuoti gabalai. Procesas jai pasirodė toks įdomus, o drabužiai tokie intriguojantys, kad toptelėjo, jog kažką panašaus galėtų pritaikyti ir sau. Moteris nesistengė pakartoti puošnaus karoliukų ir plunksnų papuošimo, tačiau atidžiai jį ištyrinėjo galvodama, jog visai neblogas iššūkis išbandyti tai kitą ilgą ir ramią žiemą.

Iš savo vietos Aila galėjo stebėti Jondalarą pakrantėje ar laukuose ir atidėti siuvinį prieš jam grįžtant į urvą. Vis dėlto tą dieną, kai jis lėkte užskriejo taku išdidžiai rodydamas dvi baigtas iečių mėtykles, Aila vos suspėjo susukti apdarus į įtarimų nekeliančią odos krūvą. Jis buvo pernelyg pasinėręs į savo veiklą, kad pastebėtų ką nors kita.

– Kaip manai, Aila, veiks?

Moteris paėmė vieną mėtyklę. Tai buvo paprastas, nors genialus, prietaisas: plokščia siaura medinė platforma, maždaug pusės ieties ilgio, su grioveliu per vidurį iečiai atremti ir išdrožta kablio formos atrama. Dvi odinės kilpos pirštams buvo pritvirtintos abipus ieties mėtyklės priekyje.

Įrankis buvo laikomas horizontaliai, du pirštus pranėrus pro kilpas, ietis ilsėjosi griovelyje, atrėmus drūtgalį. Sviedžiant priekyje įtemptos kilpos priversdavo galą šoktelti – šitaip pailgėdavo metimo petys, o ietis išlėkdavo didesniu greičiu ir jėga.

– Manau, Jondalarai, laikas pasipraktikuoti.

Jų dienas užpildė treniruotės. Kai šiaudų prikimšto taikinio oda aplink medį nuo nuolatinių dūrių nukrito brizgais, buvo pakeista kita. Šį kartą Jondalaras nupiešė elnio apybrėžas. Vis labiau jiems

įgundant ir įgyjant profesionalumo, maži patobulinimai piršosi savaime. Abu rėmėsi technika ginklų, kuriais buvo naudojęsi, todėl vyras stipriau mesdavo nuo peties ir ietis brėždavo lanką, o Ailos metimas krypo į šalį, ietis skriejo plokštesne trajektorija. Jie kiek pareguliavo mėtyklę, kad labiau tiktų kiekvieno patogumui.

Prasidėjo draugiškos varžytuvės. Aila bandė, tačiau negalėjo prilygti Jondalarui galingu smūgiu, todėl jo ietis skriejo toliau, o vyras negalėjo prilygti meistriškam Ailos tikslumui. Abu stulbino milžiniškas naujojo ginklo pranašumas. Kiek pasitreniravęs Jondalaras galėjo nusviesti ietį daugiau nei dukart toliau negu ranka, su didesne jėga ir tobulai ginklą valdydamas. Vis dėlto vienas treniruočių su Jondalaru aspektas turėjo Ailai didesnį poveikį negu pats ginklas.

Ji visada mokėsi medžioti viena. Iš pradžių slapta žaisdama, baimindamasi, kad bus demaskuota. Paskui godžiai praktikavosi, tačiau lygiai taip pat vogčia. Medžioti jai buvo leista nenoromis. Niekas su ja niekada nemedžiojo. Niekas nepadrąsindavo, kai nepataikydavo, ir nesidalijo džiaugsmu pasiekus tikslą. Niekada neaptarinėjo geriausio ginklo naudojimo būdo, neišsakė kitokios nuomonės, su pagarba ir susidomėjimu nesiklausė jos pasiūlymų. Niekas niekada kartu nesierzino, nejuokavo, nesijuokė. Aila nebuvo patyrusi bičiulystės, bendrystės, draugijos džiaugsmo.

Nors dėl treniruočių atslūgo įtampa, bet išliko atstumas, kurio jie, regis, nepajėgė įveikti. Pokalbiai apie tokius saugius dalykus, kaip medžioklė ir ginklai, būdavo gyvi, tačiau kalbos apie asmeninius dalykus lemdavo nepatogią tylą ir klumpančius mandagius išsisukinėjimus. Atsitiktinis prisilietimas trenkdavo kaip žaibas, abu atšokdavo, o paskui būdavo sustingę, formalūs ir gromuliuodavo savas mintis.

– Rytoj! – pareiškė Jondalaras traukdamas skambančią ietį. Kartu su ja iš gerokai padidėjusios dantytos skylės odoje išsitraukė ir truputis šieno kamšalo.

– Kas rytoj? – nesuprato Aila.

– Rytoj eisim medžioti. Pakankamai ilgai žaidėme. Daugiau nebesimokysime su nuobodžiais taškeliais medyje. Laikas imtis rimtai.

– Rytoj, – nesiginčijo Aila.

Vyras surinko kelias ietis ir patraukė atgal.

– Tu pažįsti apylinkes, Aila. Kur derėtų traukti?

– Geriau pažįstu stepes rytuose, tačiau iš pradžių vertėtų pasižvalgyti. Galėčiau pajoti su Yhaha, – moteris pakėlė akis, kad įvertintų saulės padėtį. – Dar anksti.

– Puikiai sumanei. Judvi su kumele kur kas geriau nei būrys pėsčių žvalgų.

– Ar palaikysi Lenktynininką? Jaučiuosi geriau žinodama, kad jis neseka iš paskos.

– O kaip rytoj, kai trauksim medžioti?

– Turėsim ir jį pasiimti. Yhaha padės pargabenti mėsą. Ji visada truputį baidosi laimikio, bet jau priprato. Kumelė pasiliks ten, kur aš norėsiu, tačiau jauniklis, susijaudinęs ir ėmęs lakstyti, gali patekti į panišką bėgimą... Nežinau.

– Dabar dėl to nesirūpink. Pamėginsiu ką nors sugalvoti.

Ailai šaižiai sušvilpus atidūmė arkliai. Kol Jondalaras apkabinęs Lenktynininko sprandą kasė niežtinčias vieteles ir kalbino, Aila užšokusi ant Yhaha paragino ją šuoliais. Jaunikliui su vyru buvo smagu. Kai moteris su kumele nušuoliavo pakankamai toli, Jondalaras susirinko glėbį iečių ir abi mėtykles.

– Nagi, Lenktynininke, eisim į urvą ar lauksim?

Vyras paguldė ietis iš lauko prie įėjimo nedideliame sienos įtrūkime, tada įėjo vidun. Negalėjo nurimti ir nelabai žinojo, ką veikti. Pažarstė ugnį, sustūmė anglis, pridėjo kelis pagalius, tada išėjo ant priekinio iškyšos krašto ir apžvelgė slėnį. Kumeliuko snukutis palietė delną, ir vyras abejingai pataršė gauruotą arklelio kailį. Braukdamas pirštais per sustorėjusią gyvulio dangą, pagalvojo apie žiemą.

Bandė mąstyti ką nors kita. Atrodė, šiltos vasaros dienos niekada nesibaigs: viena tokia panaši į kitą, kad laikas, regis, sustoja. Lengva atidėti sprendimus. Rytoj dar nebus vėlu pagalvoti apie ateisiančius šalčius... Pagalvoti apie išėjimą. Jondalaras dirstelėjo į paprastą klubų raištį.

– Man juk neužaugs žieminis kailis, mažasis bičiuli. Netrukus derėtų susikurpti ką nors šilta. Atidaviau siuvimo ylą Ailai, bet taip ir nepasidariau kitos. Gal to ir derėtų imtis – pagaminti keletą įrankių. Taip pat sugalvoti būdą, kaip apsaugoti tave per medžioklę.

Vyras grįžo į urvą, peržengė savo miego kailius ir metė ilgesingą žvilgsnį į Ailos židinio pusę. Pasirausė saugykloje ieškodamas kokios juostelės ar tvirtos virvės ir rado atidėta keletą susuktų odų. „Ta moteris tikrai žino, kaip išdirbti odas, – pagalvojo čiuopdamas švelnią, minkštą tekstūrą. – Galbūt leis man kelias panaudoti? Nors taip nenoriu jos prašyti.

Jei iečių mėtyklės veiks, prasimanysiu pakankamai odų, kad turėčiau ką apsivilkti. Galbūt derėtų ant ginklų išraižyti talismaną sėkmei? Nepakenktų. Štai juostelių ritinys. Gal iš to galėčiau padaryti ką kumeliukui? Jis toks bėgūnas – palauk, kol taps eržilu. Ar kumelys leistų sėdėti ant nugaros? Ar galėčiau priversti jį eiti ten, kur noriu?

Niekada nesužinosi. Kai jaunikis išaugs į eržilą, tavęs čia nebus. Tu išeini."

Jondalaras paėmė diržų ritinį, stabtelėjęs pasistvėrė ryšulį su titnago apdirbimo reikmenimis ir nusileido taku į pakrantę. Tėkmė viliote viliojo, vyras jautėsi suplukęs ir prakaituotas. Nusiėmęs klubų raištį įbrido, paskui prieš srovę nuplaukė į aukštupį. Pasiekęs siaurą tarpeklį paprastai sukdavo atgalios, bet šį kartą nusprendė patyrinėti toliau. Įveikė pirmą slenkstį, apsuko paskutinį linkį ir išvydo riaumojančią baltą vandens sieną. Tada patraukė atgal.

Pasiplaukiojimas Jondalarą atgaivino ir suteikė jam jėgų. Atrodė, kad atradimas atnaujino pokyčių troškimą. Suėmęs už nugaros išgręžė plaukus, paskui barzdą. „Buvai barzdotas visą vasarą, Jondalarai, o ši beveik baigėsi. Nemanai, kad jau laikas?

Pirmiausia nusiskusiu, paskui sugalvosiu, kaip sulaikyti Lenktynininką, kad nesipainiotų. Nenorėčiau paprasčiausiai užnerti virvės jam ant kaklo. Tada pasidarysiu ylą ir porą raižiklių, kad galėčiau ant mėtyklių išraižyti talismanus. Ko gera, šįvakar derėtų paruošti vakarienę. Šalia Ailos galima visiškai užmiršti ruošti maistą. Gal ir neprilygsiu jai, tačiau, ko gera, vis dar sugebėsiu sudėti maisto produktus į puodą. Motina žino, gana dažnai gaminau kelionėje.

Kokias puošmenas derėtų išraižyti ant mėtyklių? Daugiausia sėkmės atneštų Doni, bet savąją atidaviau Norijai. Įdomu, ar ji susilaukė vaikelio mėlynomis akimis? Tikrai keistai Aila mano, kad vaiką pradeda vyras. Kas būtų pagalvojęs, kad šito norėjo senoji Haduma? Pirmasis ritualas. Aila jo taip ir neturėjo. Ji tiek daug iškentė ir taip nuostabiai darbuojasi su svaidykle. Iečių mėtykle taip pat visai neblogai. Manau, ant josios išraižysiu bizoną. Ar tai tikrai veiks? Norėčiau turėti Doni. Galbūt galėčiau ją pasidaryti..."

Kai vakaro dangus patamsėjo, Jondalaras nuo atbrailos pradėjo dairytis Ailos. Kai slėnis virto juoda bedugne duobe, vyras sukūrė ant atbrailos laužą, kad Aila galėtų rasti kelią, ir jam vis dingojosi, jog girdi ją kopiančią taku. Pagaliau pasidarė deglą ir ėmė leistis. Ėjo upelio krantu aplink išsikišusią sieną, būtų drožęs ir toliau, jei nebūtų išgirdęs atkaukšint kanopų.

– Aila! Kur taip užgaišai?

Ją nustebino Jondalaro įsakmus tonas.

– Buvau žvalgyti bandų. Juk žinai.

– Jau tamsu!

– Žinau. Beveik sutemus patraukiau atgal. Manau, radau vietą, bizonų bandą pietryčiuose...

– Kone tamsu, o tu tebesivaikai bizonus! Kaip galima įžiūrėti bizoną tamsoje!

Aila nesuprato, nei kodėl vyras toks įsiaudrinęs, nei jo reiklių klausimų.

– Tamsoje nesidairiau bizonų. Kodėl nori čia stovėti ir kalbėtis?

Plonai sužvengęs deglo šviesos rate atsiradęs arkliukas šoko prie savo motinos. Yhaha atsakė, ir, Ailai dar nespėjus nulipti, mažius jau uostinėjo po užpakalinėmis kumelės kojomis. Tada Jondalarui toptelėjo, jog elgiasi taip, lyg turėtų teisę kvosti Ailą. Nusisuko nuo deglo dėkingas tamsai, kuri paslėpė įraudusį jo veidą. Sekė įkandin moteriai minant taku toks sutrikęs, kad nepastebėjo, kokia ji pavargusi ir išsekusi.

Aila paėmė miego kailį, apsivyniojo ir atsitūpė prie ugnies.

– Pamiršau, kaip naktimis atšąla, – pasakė. – Reikėjo pasiimti šiltą apsiautalą, nemaniau, kad taip ilgai užtruksiu.

Jondalaras pamatė, kaip ji dreba, ir dar labiau susigraužė.

– Sušalai. Tuoj duosiu tau ko karšto atsigerti, – taręs įpylė jai į puodelį karšto sultinio.

Aila ne itin atidžiai į vyrą žiūrėjo – pernelyg troško atsidurti prie ugnies, – tačiau, kai pakėlė akis imdama puodelį, vos šio neišmetė.

– Kas nutiko tavo veidui? – pasiteiravo ir sukrėsta, ir susirūpinusi.

– Ką nori pasakyt? – sunerimo Jondalaras.

– Tavo barzda... Jos nebėra!

Sukrėtimą, kuris buvo Ailos nerimo atspindys, pakeitė šypsena.

– Nusiskutau.

– Nusiskutai?

– Nupjoviau. Prie pat odos. Paprastai vasarą taip darau. Kai sušylu ir suprakaituoju, ima niežėti.

Aila nepajėgė atsispirti. Ištiesusi ranką apčiuopė lygų skruostą, paskui, braukdama priešinga kryptimi, besikalantį šiurkštumą, kuris drėskė kaip liūto liežuvis. Prisiminė, jog Jondalaras buvo be barzdos, kai jį surado, tačiau barzdaplaukiams sužėlus apie tai pamiršo. Jis atrodė toks jaunas be barzdos, vaikiškai, bet ne vyriškai patrauklus. Aila nebuvo pratusi prie bebarzdžių visiškai suaugusių vyrų. Ji perbėgo pirštais stipriu Jondalaro žandikauliu ir vos skeltu tvirtu smakru.

Ailos liečiamas vyras nejudėjo. Nepajėgė atsitraukti. Kiekvienu nervu jautė švelnų jos pirštų galiukų piešinį. Nors moteris neturėjo jokių erotinių paskatų, tik švelnų smalsumą, jis sureagavo iš gilesnio šaltinio. Primygtinas, įtemptas virpėjimas slėpsnose buvo toks staigus, toks galingas, kad patį užklupo netikėtai.

Jondalaro žvilgsnis vertė Ailą trokšti pažinti jį kaip vyrą, nepaisant pernelyg jaunuoliškos išvaizdos. Jis krustelėjo siekdamas moters rankos, kad sulaikytų prie savo veido, tačiau ji sukaupusi

jėgas atitraukė pirštus, paėmė puodelį ir išmaukė net neragaudama. Susidrovėjo jį lietusi. Staiga gyvai prisiminė, kaip praėjusį kartą sėdėjo vienas priešais kitą prie laužo, ir jo akyse atsiradusį žvilgsnį. Šį kartą ji lietė Jondalarą. Bijojo pažvelgti į jį, baiminosi vėl pamatyti tą siaubingą žeminantį žvilgsnį. Vis dėlto pirštų galiukai tvinkčiojo prisimindami drauge lygią ir šiurkščia vyro veido odą.

Jondalaras susikrimto dėl tokios staigios, kone nuožmios reakcijos į švelnų Ailos prisilietimą. Negalėjo atitraukti nuo jos akių, nors moteris vengė žvilgsnio. Šitaip nudelbusi akis atrodė tokia drovi, tokia trapi, bet vyras žinojo vidinę jos jėgą. Pagalvojo, kad Aila – kaip daili titnago geležtė, atskilusi nuo akmens, su plonyčiais, kone skaidriais kraštais, tačiau tokia kieta ir aštri, kad vienu lygiu mostu gali perrėžti labiausiai sudiržusią odą.

„O, Motina, ji tokia graži, – galvojo Jondalaras. – O Doni, Didžioji Motina, geidžiu šios moters. Taip stipriai jos geidžiu..."

Staiga vyras pašoko. Negalėjo ištverti tik žiūrėdamas į ją. Paskui prisiminė paruoštą valgį. „Štai ji, sušalusi ir pavargusi, o aš čia sėdinėju." Jis nuėjo paimti Ailos naudojamos mamuto šlaunikaulio lėkštės.

Aila girdėjo, kaip Jondalaras atsistojo. Pašoko taip staiga, jog moteris neabejojo, kad jį staiga vėl apėmė pasišlykštėjimas. Ji pradėjo drebėti ir sukando dantis bandydama susivaldyti, negalėjo dar kartą to patirti. Norėjo liepti jam išeiti, kad nereikėtų matyti jo ir akių, vadinančių ją... šlykštyne. Nors buvo užsimerkusi, pajuto, kada jis vėl atsistojo priešais, ir sulaikė kvapą.

– Aila? – Jondalaras matė, kad ji dreba netgi prie ugnies su kailiniu apsiautalu. – Pamaniau, tikriausiai grįši vėlai, todėl iš anksto paruošiau mums valgyti. Ar norėtum? Jei nesi pernelyg pavargusi.

Ar ji gerai nugirdo? Aila lėtai atsimerkė. Vyras laikė lėkštę. Padėjo ją ant žemės, tada prisitraukė demblį ir atsisėdo priešais. Čia buvo pamautas ant iešmo keptas triušis, kelios šaknys, išvirtos džiovintos mėsos sultinyje, kurio Jondalaras jau buvo jai davęs, ir netgi šiek tiek mėlynių.

– Tu... paruošei tai... man? – negalėdama patikėti išlemeno Aila.

– Žinau, kad nebus taip skanu kaip tavo valgiai, tačiau, tikiuosi, tiks. Pamaniau, gali būti blogas ženklas naudotis iečių mėtykle, todėl ėmiausi ieties. Reikia kitokios metimo technikos, be to, nebuvau tikras, ar treniruotės su mėtykle nepakenkė mano taiklumui, bet, spėju, tu nepamiršai. Pirmyn, valgyk.

Genties vyrai neruošė valgio. Negalėjo – jie neturėjo tokių prisiminimų. Aila žinojo, kad Jondalaras turi daugiau galimybių, tačiau jai niekad nė netoptelėjo, jog jis galėtų gaminti – tik ne tada, kai šalia yra moteris. Dar daugiau, jis ne tik galėjo, ne tik paruošė, jis apie tai pagalvojo. Gentyje, netgi leidus medžioti, iš Ailos buvo tikimasi, kad pirmiausia atliks įprastas užduotis. Tai buvo taip netikėta, taip... dėmesinga. Jos baimės buvo visiškai nepagrįstos, moteris nežinojo, ką pasakyti. Stvėrė Jondalaro atpjautą kulšelę ir atsikando.

– Na, kaip? – truputį neramiai pasiteiravo jis.

– Nuostabu, – atsakė Aila pilna burna.

Buvo skanu, tačiau ji su pasimėgavimu būtų šlamštusi ir apanglėjusius degėsius. Jautė, jog tuoj pravirks. Vyras pasėmė samtį ilgų plonų šaknų. Aila paėmė vieną ir atsikando.

– Ar čia dobilų šaknys? Skanu.

– Taip, – patenkintas savimi patvirtino Jondalaras. – Skaniau, kai pamirkai riebaluose. Tai vienas tų patiekalų, kuriuos moterys paprastai ruošia vyrams ypatingomis progomis, nes jie mėgstamiausi. Mačiau dobilų aukštupyje ir pamaniau, kad tau turėtų patikti.

„Gerai, kad sumaniau šį patiekalą“, – galvojo Jondalaras, džiaugdamasis Ailos nuostaba.

– Nemažai darbo jų prikasti. Ne itin didelės, tačiau nežinojau, kad šaknys gali būti tokios skanios. Jas naudoju tik pavasarį vaistams, kad sustiprintų.

– Mes paprastai irgi valgome pavasarį, tai vienas pirmųjų šviežių patiekalų.

Juodu išgirdo akmenine atbraila kaukšint kanopas ir atsisuko į ėjus Yhaha su Lenktynininku. Netrukus Aila atsistojo ir ėmė rūpintis arkliais. Tai buvo naktinis ritualas, susidedantis iš pasveikinimų, prieraišumo rodymo, šviežio šieno, grūdų, vandens ir, ypač po ilgo pasijodinėjimo, masažo su sugeriamąja oda bei šukavimo karšuliu. Moteris pastebėjo, kad šviežio šieno, vandens ir grūdų jau padėta.

– Tu nepamiršai ir arklių, – tarė atsisėdusi baigti mėlynių. Net ir nealkana būtų jas suvalgiusi.

Jondalaras nusišypsojo.

– Ne ką turėjau veikti. Oi, turiu tau šį tą parodyti, – jis atsistojo ir grįžo su mėtyklėmis. – Tikiuosi, tu neprieštarauji, tai sėkmei.

– Jondalarai! – Aila kone pabūgo paliesti savąją. – Ar tu tai padarei? – Balsas buvo kupinas baimingos pagarbos. Ji nustebo, kai vyras nubrėžė gyvulio kontūrus ant taikinio, tačiau čia buvo kur kas daugiau. – Tai yra... tarsi paimtum totemą, bizono dvasią, ir perkeltum čia.

Jondalaras šypsojosi. Ji taip džiaugėsi staigmenomis. Ant vyro mėtyklės puikavosi didysis elnias dideliais šakotais ragais – juo Aila taip pat susižavėjo.

– Tikimasi, kad jis sučiups gyvulio dvasią ir pritrauks prie ginklo. Aš ne itin koks raižytojas, reikėtų tau pamatyti, ką sugeba skulptoriai ir dailininkai, kurie ištapo šventąsias sienas.

– Esu tikra, čia įliejai galingų burtų. Elnių nepastebėjau, tačiau pietryčiuose ganosi bizonų banda. Man regis, jie tuoj pajudės. Ar bizoną pritrauks ginklas, ant kurio pavaizduotas elnias? Rytoj vėl galiu išjoti ir paieškoti elnių.

– Tiks ir bizonui. Nors tavasis bus laimingesnis. Džiaugiuosi, kad ant tavojo išraižiau bizoną.

Aila nežinojo, ką besakyti. Jis – vyras, o atiduoda jai daugiau medžioklės sėkmės nei sau ir dar tuo džiaugiasi.

– Ketinau sėkmei padaryti dievybės atvaizdą, tačiau nespėjau baigti.

– Jondalarai, aš sutrikusi. Kas yra dievybė? Ar tai jūsų Motina Žemė?

– Didžioji Motina Žemė yra dievybė, bet ji įgyja ir kitas formas, kurios vadinamos deivėmis. Deivė paprastai yra Motinos dvasinė forma, jojanti su vėju arba atsiunčianti save sapnuose. Vyrai dažnai sapnuoja ją kaip gražią moterį. Išskaptuota moters figūrėlė yra dievybės atvaizdas. Paprastai atrodo kaip dosni motina, nes palaimina moteris. Motina sukūrė jas panašias į save, kad kurtų gyvybę, kaip ji sukūrė visa, kas gyva. Ji dažniausiai įsikūnija kaip motina. Deivė paprastai atsiunčiama palydėti vyro į dvasių pasaulį – yra teigiančiųjų, kad moterims nereikia vedlio, jos pačios žino kelią. Yra moterų, tvirtinančių, jog pačios užsimaniusios gali virsti deivėmis – ne visada vyro naudai. Į vakarus nuo čia gyvenantys šaramudojai sako, kad Motina gali įgyti paukščio formą.

Aila linktelėjo.

– Gentyje tiktai protėviai yra moteriškos dvasios.

– O kaip gi jūsų totemai? – pasiteiravo Jondalaras.

– Saugančios totemų dvasios visos yra vyriškos, tiek vyrų, tiek moterų, tačiau moterų totemai paprastai būna smulkesni gyvūnai.

Didysis urvinis lokys yra didis visos genties gynėjas – visų totemas. Lokys buvo Krebo asmeninis totemas. Jis buvo pasirinktas. Lygiai taip urvinis liūtas pasirinko mane. Matei mano žymę.

Aila parodė keturis lygiagrečius randus ant kairės šlaunies, kuriuos penkerių metų mergaitės kojoje buvo palikusi urvinio liūto letena.

– Neturėjau supratimo, kad pl... tavo gentis apskritai suvokia dvasių pasaulį, Aila. Tuo vis dar sunku patikėti – pasikliauju tavimi, tik man sunku suprasti, jog žmonės, apie kuriuos pasakoji, yra tie patys, kuriuos aš visada laikiau plokščiagalviais.

Aila palenkė galvą, paskui pakėlė akis. Jos akys buvo rimtos, susitelkusios.

– Manau, urvinis liūtas pasirinko ir tave, Jondalarai. Manau, dabar jis tavo totemas. Krebas man sakė, kad su galingu totemu nelengva gyventi. Jis sunkiai išbando, tačiau suteikia didelę galią. Greta lokio urvinis liūtas yra galingiausias totemas, todėl nebuvo lengva. Išmėginimai buvo sunkūs, tačiau, kai suprasdavau priežastį, niekada nesigailėdavau. Manau, turėtum žinoti, jei dabar jis tavo totemas, – moteris nuleido akis tikėdamasi, kad ne per daug prasitarė.

– Jie labai daug tau reiškia, tavo gentis, tiesa?

– Aš norėjau būti genties moteris, tačiau negalėjau. Neįstengiau tokia tapti. Aš nepanaši į jas. Priklausau kitiems. Krebas tai suprato, o Iza liepė man išeiti ir susirasti saviškius. Nenorėjau, bet privalėjau, ir niekada nebegalėsiu grįžti. Esu mirtinai prakeikta. Aš mirusi.

Jondalaras nebuvo tikras, ką ji turi omenyje, bet išgirdus jo barzdos plaukeliai pasišiaušė. Prieš tęsdama moteris sunkiai įkvėpė.

– Neprisimenu moters, kuriai gimiau, nei savo gyvenimo iki genties. Mėginau, tačiau negalėjau įsivaizduoti kitų žmogaus, panašaus į mane. Dabar, kai bandau įsivaizduoti kitus, matau tik tave.

Esi pirmas iš mano rūšies, kurį pamačiau, Jondalarai. Kad ir kas nutiktų, niekada tavęs nepamiršiu, – Aila nutilo pajutusi, jog pasakė per daug. Atsistojo. – Jei iš ryto ketiname traukti į medžioklę, manau, turėtume kiek numigti.

Jondalaras žinojo, kad Ailą užaugino plokščiagalviai, o juos palikusi ji viena gyveno slėnyje, tačiau kol moteris neužsiminė, jis gerai nesuvokė, jog buvo pirmasis. Susijaudino ir sutriko suvokęs atstovaujantis visiems savo žmonėms ir nesididžiavo, kaip tai darė. Vis dėlto vyras žinojo, ką visi jaučia plokščiagalviams. Jei jis paprasčiausiai jai pasakytų, ar tai paliktų tokį patį įspūdį? Ar moteris iš tikrųjų suvoktų, ko tikėtis?

Jondalaras nuėjo gulti sumišęs, dvejopų jausmų kamuojamas. Atsigulęs spoksojo į ugnį ir mintijo. Staiga vyrą apėmė iškreiptas jausmas, keistas svaigulys be svaigimo. Jis pamatė moterį kaip atspindį tvenkinyje, į kurį mestas akmuo, – virpantį atvaizdą, nuo kurio raibuliai sklido vis didesniais ratais. Jondalaras nenorėjo, kad moteris jį pamirštų – išlikti jos atmintyje atrodė reikšminga.

Vyras jautė, kad kelias šakojasi, jog reikia rinktis, ir neturėjo, kas jį vestų. Šilto oro srovė kedeno plaukus ant sprando. Jondalaras suprato, kad Motina jį palieka. Niekada sąmoningai nejautė jos buvimo, tačiau suprasdavo, kada ji pradingdavo, ir likusią tuštumą imdavo gelti. Tai buvo pabaigos pradžia: pabaiga ledo, amžiaus, laiko, kada ji viskuo rūpinosi. Motina Žemė palieka vaikus ieškoti savo kelio, kurti savo gyvenimus, mokėti už savo veiksmų pasekmes – subręsti. Ne jo kartoje, ne daugybėje būsimų kartų, tačiau pirmas žūtbūtinis žingsnis turėjo būti žengtas. Motina perdavė atsisveikinimo dovaną – pažinimo dovaną.

Jondalaras juste pajuto klaikią dejonę ir suprato girdintis Motinos verksmą.

Tarsi įtempus ir paleidus dirželį, tikrovė šoko atgal. Diržas buvo įtemptas pernelyg stipriai ir negalėjo vėl tapti pirminio dydžio. Jondalaras jautė, jog kažkas negerai. Dirstelėjo virš laužo į Ailą ir pamatė jos veidu srūvančias ašaras.

– Kas nutiko, Aila?

– Nežinau.

– Tu tikra, kad ji išlaikys mus abu?

– Ne, nesu tikra, – tarė Aila, vesdama nešuliniais krepšiais apkrautą Yhaha. Lenktynininkas sekė iš paskos: prie savotiško apynasrio, pagaminto iš odos dirželių, buvo pririšta virvė, todėl kumeliukas galėjo laisvai ganytis ir judinti galvą – ji nebūtų užsiveržusi aplink kaklą ir uždusinusi. Iš pradžių apynasris neramino kumeliuką, tačiau jis pamažu pratinosi.

– Jei abu galėsime joti, nusigausime sparčiau. Jei Yhaha tai nepatiks, ji leis man suprasti. Tada galėsime joti pakaitomis arba abu žingsniuoti.

Pasiekus didįjį riedulį pievoje Aila užsiropštė ant arklio, truputį paėjėjo ir laikė kumelę ramiai, kol užsilipo Jondalaras. Yhaha pakarpė ausimis. Pajuto neįprastą papildomą svorį, tačiau buvo tvirta ir stipri, tad Ailai paraginus pajudėjo. Moteris ginė kumelę vienodu tempu ir jautriai reagavo į arklio eisenos pokyčius, kurie duodavo ženklą, kad metas pailsėti.

Pajudėjus antrą kartą Jondalaras buvo labiau atsipalaidavęs, ta-
ˇiau netrukus panorėjo, kad tebesinervintų. Atslūgus įtampai jis
nelyg aiškiai suvokė priekyje sėdinčią moterį. Jautė prie krūtinės

prispaustą jos nugarą, prigludusias šlaunis. Aila taip pat juto ne tik arklį, bet ir karštą, kietą, didėjantį spaudimą, kurio Jondalaras negebėjo valdyti, o kiekvienas arklio judesys juos suartindavo. Moteris drauge ir norėjo, ir nenorėjo, kad tai dingtų.

Jondalaras pajuto skausmą, kurio anksčiau nebuvo patyręs. Jis niekada nebuvo priverstas taip ilgai laikyti sukilusio geismo. Nuo pirmųjų vyrystės dienų rasdavosi galimybių pasilengvinti, tačiau čia nebuvo kitos moters, išskyrus Ailą. Jis atsisakė imtis to pats dar kartą ir paprasčiausiai bandė ištverti.

– Aila, – ištarė įsitempęs, – manau... manau, atėjo laikas pailsėti, – išpyškino.

Moteris sustabdė arklį ir kuo skubiau nulipo.

– Jau netoli, – pasakė, – likusį kelią galėsim nužingsniuoti.

– Taip, Yhaha pailsės.

Aila nesiginčijo, nors žinojo, kad ne todėl tenka pėdinti. Jie ėjo greta, kalbėdamiesi per Yhaha, žingsniuojančios tarp jųdviejų, nugarą. Netgi šitaip Aila sunkiai galėjo susitelkti į vietovės orientyrus ir kryptį, o Jondalaras žygiavo su geliančiomis slėpsnomis dėkingas už arklio suteiktą priedangą.

Pamačius bizonų bandą, tikros medžioklės su iečių mėtykle nuojauta ėmė sunkti iš jų dalį slopinamos aistros, nors abu stengėsi neatsistoti pernelyg arti vienas kito ir vis įterpti į vidurį kumelę ar jos jauniklį.

Bizonai ganėsi palei nedidelį upeliūkštį. Banda buvo didesnė nei tada, kai Aila ją užmatė. Buvo prisijungę keletas nedidelių būrelių, vėliau prisidės dar daugiau. Pamažu akrus kalvų ir upių slėnių užkimš dešimtys tūkstančių gauruotų rudai juodų galvijų – mykiantis, maurojantis, dundantis gyvas kilimas. Tokioje grūstyje pavieniai gyvūnai neturėjo reikšmės: jų išgyvenimo strategija priklausė nuo skaičiaus.

Netgi mažesnė grupelė bizonų, susibūrusių greta upokšnio, pajungė dygų individualumą bandos instinktui. Vėliau išgyvenimas pareikalaus vėl išsiskirstyti į nedideles šeimynines bandas, kad badmečiu būtų galima išsisklaidyti ir ieškotis maisto.

Aila nusivedė Yhaha prie upelio greta atkaklios vėjo nulenktos pušies. Genties ženklų kalba ji liepė arkliui likti netoliese ir matydama, kad kumelė vadina jauniklį arčiau savęs, suprato, jog dėl Lenktynininko nerimauti neverta. Yhaha visiškai pajėgi nuvesti savo mažylį toliau nuo pavojaus. Jondalaras turėjo sunkumų spręsdamas moters numatytą problemą, todėl jai buvo smalsu pažiūrėti, ar tai pasiteisins.

Moteris ir vyras pasiėmė po iečių mėtyklę, po ilgų iečių laikiklį ir pėsčiomis nuspūdino arčiau bandos. Kietos kanopos, sudaužiusios sausą stepių plutą, sukėlė dulkių rūką ir jis plona danga buvo nugulęs ant tamsių gauruotų kailių. Bandos judėjimą žymėjo dusinančios dulkės, panašiai kaip smilkstančio prerijos gaisro dūmas rodo liepsnos kursą, paliekantį nuniokotą žemę.

Aila su Jondalaru suko ratą, kad atsidurtų pavėjui lėtai judančios bandos, ir šnairuodami stengėsi išsirinkti atskirus gyvūnus, nes vėjas, persmelktas stipraus klajojančių bizonų kvapo, nešė jiems į veidus smulkias smiltis. Paskui pateles styrino mūkiantys jaunikliai, o šokčiojantys metinukai bandė kuprotų senių kantrybę.

Vienas senas patinas, besiritinėjęs dulkių valkoje, pakilo ir atsistojo ant kojų. Stambi jo galva nukaro žemai tarsi nusverta didžiulių juodų ragų. Jondalaro šešių pėdų ir šešių colių ūgis pranoko kumpus gyvulio pečius, tačiau nedaug. Galingu, tankiu kailiu apžėlęs gyvulio priešakys siaurėjo žemo lieso pasturgalio link. Galingas senas žvėris, tikriausiai dar neseniai buvęs pačiame jėgų žydėjime, buvo per diržus ir gyslotas jų reikmėms, bet kai sustojęs įtariai juos

nužvelgė, medžiotojai suprato, kad jis gali kelti grėsmę. Jie atsargiai palaukė, kol senis nugūrino toliau.

Prisiartinus pratisas bandos triukšmas pagarsėjo ir pasiskirstė į įvairaus aukščio mūkimą bei maurojimą. Jondalaras parodė į jauną patelę. Šioji buvo kone visai suaugusi, pasiruošusi išnešioti jauniklį ir įsiganiusi vasaros pievose. Aila pritariamai linktelėjo. Juodu įstatė ietis į mėtykles, ir Jondalaras ženklais parodė ketinąs apeiti jaunąją karvutę iš kitos pusės.

Nesuprantamo instinkto pastūmėtas, o gal todėl, kad matė žmogų judant, gyvulys pajuto esąs pasirinktas auka. Susinervinusi patelė pasislinko arčiau bandos. Kiti bizonai ėmė ją supti ir sutrikdė Jondalarą. Aila buvo tikra, kad jie praranda grobį. Jondalaras buvo atsisukęs į moterį nugara, ji neįstengė duoti ženklo, o bizonė vis tolo. Šaukti Aila negalėjo. Net jei vyras ir būtų išgirdęs, tai būtų įspėję bizonus.

Aila apsisprendė ir nusitaikė. Kai ji jau buvo pasiruošusi sviesti, Jondalaras dirstelėjo atgal, įvertino padėtį ir paruošė savo mėtyklę. Greitai judanti bizonė, kaip ir jie, sujaudino kitus gyvulius. Vyras ir moteris manė, kad dulkių debesis bus pakankama priedanga, tačiau bizonai buvo prie to pripratę. Jaunoji patelė jau buvo beveik saugi jų minioje.

Jondalaras metėsi jos link ir sviedė ietį. Ailos ginklas akimirka vėliau rado vietą gauruotame bizonės kakle, o Jondalaras sužeidė minkštą papilvę. Impulsas dar panešė bizonę į priekį, paskui jos žingsniai sulėtėjo. Ji susvyravo, sustingo, parklupo ant kelių ir griūdama sutraiškė Jondalaro ietį. Banda užuodė kraują. Vienas kitas pauostė kritusią patelę gailiai mūkdami. Kiti griebėsi šios graudulingos melodijos, stumdydamiesi ir grūsdamiesi, erdvė maišėsi nuo įtampos. Aila su Jondalaru pribėgo prie laimikio iš skirtingų pusių.

Staiga vyras pradėjo šūkauti ir mojuoti rankomis. Ji papurtė galvą nesuprasdama jo ženklų.

Jaunas, pasibadyti norėjęs bizoniukas pagaliau sulaukė atsako iš seno patriarcho ir metęsis šalin užbėgo ant susinervinusios patelės. Neryžtingas, susijaudinęs jaunikis bandė trauktis, tačiau jam kelią užkirto didelis bizonas. Padaras nežinojo, kur dėtis, kol jo dėmesį patraukė judanti dvikojė figūra. Nunarinęs galvą pasileido į ją.

– Aila, atsisuk! – suriko Jondalaras bėgdamas jos link. Jis rodė rankoje laikoma ietimi.

Aila apsigręžusi pamatė į ją atlekiantį jauną bizoną. Pirma mintis buvo svaidyklė, kone instinktyvi reakcija. Tai visada buvo skubiausia Ailos gynybos priemonė. Vis dėlto ji greitai sprendimą atmetė ir skubiai įdėjo ietį į mėtyklę.

Jondalaras sviedė ietį ranka akimirksniu anksčiau už moterį, tačiau iš ieties mėtyklės paliesta ietis buvo greitesnė. Jondalaro ginklas pataikė į šoną ir bizonas akimirksniu pasisuko. Kai pakėlė galvą, Ailos virpanti ietis įsmigo jaunikliui į akį. Gyvulys nugaišo nespėjęs pargriūti.

Bėgimas, šūkavimas ir naujas kraujo kvapo šaltinis nukreipė be tikslo slampinėjusius gyvūnus viena kryptimi – toliau nuo pavojų. Paskutiniai atsilikėliai prabėgo pro kritusius bendrus ir prisijungė prie bandos žemę drebinančiame paniškame lėkime. Dulkėms nusėdus tebebuvo girdėti dundėjimas.

Vyras ir moteris netekę žado spoksojo į du negyvus bizonus tuščioje dykynėje.

– Viskas, – apstulbusi tarė Aila. – Taip paprastai.

– Kodėl tu nebėgai?! – suriko Jondalaras, atsidavęs baimei dėl moters dabar, kai viskas baigta. Jis atlingavo dideliais žingsniais. – Tave galėjo užmušti!

– Negalėjau atsukti nugaros lekiančiam patinui, – atrėmė Aila. – Jis tikrai būtų mane subadęs, – ji vėl dirstelėjo į bizoną. – Ne, tikriausiai tavo ietis būtų jį sustabdžiusi... tačiau aš to nežinojau. Niekada anksčiau nemedžiojau draugijoje. Visada turėjau saugotis pati. Jei nebūčiau buvusi atsargi, niekas manęs nebūtų apgynęs.

Šie žodžiai įstatė paskutinį dėlionės gabalėlį ir staiga išryškėjo visas Ailos gyvenimo paveikslas. Jondalaras pamatė ją naujai. „Ši moteris, – mintijo jis, – ši švelni, rūpestinga, mylinti moteris išgyveno daugiau, nei kas patikėtų. Ne, ji negalėjo nuo nieko pabėgti, netgi nuo tavęs. Kada tik tu atsipalaiduodavai, Jondalarai, žmonės nuo tavęs nusigręždavo, o ji ištvėrė pačią blogiausią tavo pusę."

– Aila, tu nuostabi, pašėlusi, nepaprasta moterie, pažiūrėk, kokia esi medžiotoja! – vyras nusišypsojo. – Pažiūrėk, ką padarėme! Du! Kaip abu pargabensim atgal?

Supratusi pasiekimo reikšmingumą ji nusišypsojo su pasitenkinimu, triumfu ir džiaugsmu. Tai leido Jondalarui suvokti, kad jis mato tą šypseną ne itin dažnai. Aila buvo graži, tačiau šitaip šypsodamasi ji nušvisdavo, tarsi viduje būtų įsiplieskusi ugnis. Netikėtai jam sukilo juokas – nevaržomas ir užkrečiamas. Moteris prisijungė nepajėgdama susilaikyti. Tai buvo jų pergalės, jų sėkmės šūkis.

– Žiūrėk, koks tu medžiotojas, Jondalarai, – pakartojo Aila.

– Tai iečių mėtyklės – dėl jų toks skirtumas. Mes įsiliejome į bandą ir, bizonams dar nesupratus, kas nutiko, štai du! Pagalvok, ką tai reiškia!

Aila žinojo, ką tai reiškia jai. Su nauju ginklu ji visada pajėgs ką nors susimedžioti. Vasarą. Žiemą. Nereiks kasti duobių. Galės keliauti ir medžioti. Ieties mėtyklė turėjo visus svaidyklės privalumus ir kur kas daugiau.

– Suprantu, ką tai reiškia. Sakei, parodysi man geresnį būdą medžioti, lengvesnį. Padarei daugiau, nei įsivaizdavau. Nežinau, kaip tau pasakyti... aš tokia...

Tebuvo vienintelis moteriai žinomas būdas išreikšti padėką, išmoktas gentyje. Ji atsisėdo prie Jondalaro kojų ir nuleido galvą. Galbūt vyras nepatapšnos per petį, kad leistų kalbėti, tačiau ji turėjo pabandyti.

– Ką tu darai? – nustebo vyras, lenkdamasis kuo skubiau jos pakelti. – Nesėdėk šitaip, Aila.

– Kai genties moteris nori pasakyti vyrui ką nors svarbaus, taip ji prašo dėmesio, – tarė moteris, žvelgdama į viršų. – Man svarbu tau pasakyti, kiek daug tai reiškia, kokia esu dėkinga už ginklą, kad išmokei mane žodžių, ir už visa kita.

– Meldžiu, Aila, stokis, – tarė Jondalaras, keldamas ją ant kojų. – Ne aš tau daviau šį ginklą, tu man jį davei. Jei nebūčiau matęs, kaip valdai svaidyklę, man nebūtų kilusi mintis. Aš tau dėkingas už kur kas daugiau nei šis ginklas.

Vyras laikė Ailą už rankų, visai arti jautė jos kūną. Moteris žvelgė jam į akis nepajėgdama ir nenorėdama nusigręžti. Jondalaras pasilenkė ir prisilietė prie jos lūpų.

Iš nuostabos Ailos akys išsiplėtė. Tai buvo taip netikėta. Ne tik jo veiksmas, bet ir pačios reakcija, perliejęs virpulys, kai pajuto vyrą priglundant. Nežinojo, kaip reaguoti.

Galų gale Jondalaras suprato. Nespaus jos daugiau po šio švelnaus bučinio. Dar ne.

– Kas tai buvo – lūpos prie lūpų?

– Tai bučinys, Aila. Tai tavo pirmasis bučinys, tiesa? Aš vis pamirštu, tačiau labai sunku žiūrėti į tave ir... Aila, kartais būnu tikras kvailys.

– Kodėl taip sakai? Tu nesi kvailys.

– Aš kvailys. Negaliu patikėti, koks paikas buvau, – Jondalaras paleido moterį. – Vis dėlto šiuo metu verčiau sugalvokime būdą, kaip parboginti tuos bizonus į urvą, nes jei šitaip stovėsiu greta tavęs, nieku gyvu nesugebėsiu padaryti to tinkamai, kaip dera pirmą kartą.

– Kas dera pirmą kartą? – pasiteiravo Aila visai nenorėdama, kad jis pasitrauktų.

– Pirmasis ritualas, Aila. Jei leisi.

28

– Nemanau, kad Yhaha būtų partempusi abu, jei būtume nepalikę galvų, – tarė Aila. – Puikiai sumanyta, – juodu su Jondalaru nutempė bizono skerdieną nuo neštuvų ant atbrailos. – Šitiek mėsos! Ilgai truks, kol supjaustysim. Turėtume pradėti dabar pat.

– Truputį palauks, Aila, – vyro šypsena ir akys pripildė ją šilumos. – Manau, tavo pirmasis ritualas svarbesnis. Padėsiu tau nuimti pakinktus nuo Yhaha, paskui eisiu paplaukioti. Esu suprakaitavęs ir kruvinas.

– Jondalarai... – Aila dvejojo. Jautėsi susijaudinusi, tačiau drovėjosi. – Tai ceremonija, pirmasis ritualas?

– Taip, tai apeigos.

– Iza mane mokė, kad apeigoms reikia pasiruošti. Ar yra... pasiruošimas šioms apeigoms?

– Paprastai jaunai moteriai pasirengti padeda vyresnės. Nežinau, ką jos kalba ar daro. Manau, turėtum elgtis kaip pritinka tau.

– Tada susirasiu muilo šaknį ir apsivalysiu, kaip Iza mane mokė. Palauksiu, kol tu paplaukiosi. Ruošdamasi turėčiau būti viena, – moteris išraudo ir nudelbė akis.

„Ji atrodo tokia jauna ir drovi, – pagalvojo Jondalaras. – Visai kaip dauguma jaunų moterų per pirmąjį ritualą.“ Jis pajuto

pažįstamą švelnumo bei susijaudinimo antplūdį. „Netgi jos pasiruošimas tinkamas.“ Jis pakėlė moterį už smakro ir vėl pabučiavo, paskui tvirtai atsitraukė.

– Pačiam praverstų muilo šaknis.

– Surasiu, – pažadėjo Aila.

Vyras šypsojosi eidamas palei upelį paskui Ailą, o kai ši iškasė muilo šaknį ir grįžo į urvą, jis metėsi į vandenį taškydamasis ir jausdamasis kur kas geriau nei pastaruoju metu. Išdaužė iš šaknų muilinas putas, įtrynė į kūną, paskui išsirišo odinį raištį ir įtrinko plaukus. Paprastai neblogai pagelbėdavo smėlis, tačiau muilo šaknis daug geriau.

Vėl nėrė į vandenį ir nusiyrė prieš srovę vos ne iki krioklių. Grįžęs į pakrantę apsivyniojo klubų raištį ir nuskubėjo į urvą. Skrudo kepsnys, kvepėjo puikiai. Jondalaras buvo toks atsipalaidavęs ir laimingas, kad negalėjo tuo patikėti.

– Džiaugiuosi, jog grįžai. Kiek užtruks, kol tinkamai apsivalysiu, tad nenoriu baigti labai vėlai.

Aila pasiėmė garuojantį dubenį su asiūklinių paparčių nuoviru plaukams ir švarų naujai išdirbtos odos apsiautalą.

– Užtruk, kiek norėsi, – neprieštaravo Jondalaras ir švelniai moterį pabučiavo.

Ji pradėjo leistis, paskui stabtelėjo ir atsigręžė.

– Man patinka lūpos prie lūpų, Jondalarai. Tas bučinys, – tarstelėjo.

– Tikiuosi, tau patiks ir visa kita, – atitarė vyras, kai Aila nuėjo.

Jis vaikščiojo po urvą žiūrėdamas į viską kitomis akimis. Patikrino kepančią bizono kulšį, apsuko iešmą, pastebėjęs, kad moteris įsukusi į lapus kelias šaknis, padėjo jas arčiau anglių, o paskui rado

karštos arbatos, kurią Aila jam buvo paruošusi. „Tikriausiai iškasė šaknis, kol plaukiojau“, – pagalvojo.

Jis pastebėjo savo miego kailius kitoje židinio pusėje, susiraukė, o paskui didžiai džiūgaudamas susirinko viską ir pernešė į tuščią vietą greta Ailos. Juos išlyginęs grįžo prie ryšulio, kuriame laikė įrankius, tada prisiminė pradėtą raižyti dievybę, atsisėdo ant demblio su miego kailiais ir išlankstė elnenos paketą.

Apžiūrėjo gabalėlį mamuto ilties kaulo, iš kurio buvo pradėjęs formuoti moters figūrėlę, ir nusprendė ją baigti. Gal Jondalaras nebuvo geriausias raižytojas, tačiau atrodė nederama pradėti vieną iš svarbiausių Motinos apeigų be dievybės. Paėmė kelis raižiklius ir iškėlė dramblio kaulą.

Sėdėjo ant krašto raižydamas, skaptuodamas, formuodamas, bet suvokė, kad kaulas nevirsta dosniu ir moterišku. Vyras priminė jaunos moters figūrą. Šukuoseną, kuri turėjo būti kaip senovinės dievybės, Jondalaras pakeitė – kauburėliai priminė standžias kaseles per visą galvą, išskyrus veidą. Veidas buvo be bruožų. Niekas niekada neraižydavo Doni veido: kas ištvertų žiūrėdamas į veidą Motinai? Kas jį pažintų? Ji buvo kartu visos moterys ir nė viena jų.

Jondalaras liovėsi raižęs ir dirstelėjo į aukštupį, paskui žemyn, tikėdamasis pamatyti Ailą, nors ji sakė norėsianti būti viena. Ar sugebės suteikti jai malonumą? Vyras niekada neabejodavo savimi, kai būdavo kviečiamas į pirmuosius ritualus per vasaros susirinkimus, tačiau tos merginos suprato papročius ir žinojo, ko tikėtis. Joms padėdavo ir viską paaiškindavo vyresnės moterys.

„Ar turėčiau pamėginti paaiškinti? Ne, tu nežinotum, ką sakyti, Jondalarai. Paprasčiausiai jai parodyk. Ji leis tau suprasti, jei kas nepatiks. Tai viena iš patraukliausių jos savybių – sąžiningumas. Jokio koketavimo ir išsisukinėjimo. Tikra atgaiva.

Koks bus jausmas dalytis Motinos malonumų dovana su moterimi, kuri neapsimetinėja? Kuri nei slopins, nei vaidins pasitenkinimą?

Kodėl ji turėtų elgtis kitaip nei bet kuri kita moteris per pirmąjį ritualą? Todėl, kad ji nepanaši į jokią kitą. Aila jau atverta didžiai skausmingai. Kas, jei tau nepavyks įveikti tos baisios pradžios? Kas, jei moteris negalės mėgautis malonumais, kas, jei nesugebėsi padaryti, kad Aila juos pajaustų? Norėčiau, kad atsirastų koks būdas priversti ją pamiršti. Jei pavyktų pritraukti prie savęs, įveikti jos pasipriešinimą ir įkalinti dvasią."

Įkalinti dvasią?

Jis dirstelėjo į figūrėlę rankoje ir staiga mintys ėmė suktis kaip pašėlusios. „Kam raižomi gyvūnų atvaizdai ant ginklų ir šventųjų sienų? Kad priartėtų prie Motinos dvasios, įveiktų pasipriešinimą ir užvaldytų esmę.

Nebūk juokingas, Jondalarai, negali šitaip sugauti Ailos dvasios. Tai nebūtų teisinga, niekas neformuoja dievybės veido. Žmonės niekada nevaizduojami – panašumas gali įkalinti dvasios esmę. Tik dėl ko ji turėtų būti įkalinta?

Niekas neturėtų įkalinti kito asmens dvasios. Perleisiu dievybę Ailai! Tada ji atgaus dvasią, tiesa? Trumpai ją paturėsiu, o paskui atiduosiu.

Jei pavaizduosiu šios moters veidą, ar ji nepavirs deive? Tu beveik laikai ją tokia dėl gydymo ir magiško elgesio su gyvūnais. Jei Aila deivė, gali nuspręsti įkalinti tavo sielą. Argi tai būtų taip jau blogai?

Norėtum, kad trupinėlis liktų tau, Jondalarai. Gabalėlis dvasios, kuris visada pasilieka kūrėjo rankose. Nori tos jos dalelės, tiesa?

O Didžioji Motina, pasakyk, ar tai būtų taip jau baisu? Suteikti Ailos veidą deivei?"

Jondalaras stebeilijosi į mažą išskaptuotą kaulo figūrėlę, paskui stvėrė raižiklį ir pradėjo skobti pažįstamo veido bruožus.

Baigęs iškėlė kaulo figūrėlę ir lėtai pasukiojo. Tikras raižytojas gal būtų padaręs geriau, tačiau blogai nebuvo. Ji priminė Ailą, tik labiau ne tikru panašumu, o jausmu – Jondalaro jausmu moteriai. Vyras grįžo į urvą ir ėmė svarstyti, kur figūrėlę padėti. Deivė turi būti greta, bet nenorėjo, kad Aila pamatytų. Pamatė ryšulį odų, susuktų pasienyje greta jos lovos, ir įkišo kaulo figūrėlę į klostę.

Vėl išėjo į lauką ir pasidairė nuo tolimojo krašto. Kur moteris taip užgaišo? Jis nužvelgė vienas prie kito gulinčius du bizonus. Jie palauks. Ietys ir iečių svaidyklės buvo atremtos į akmens sieną prie įėjimo. Vyras paėmė jas ir įnešė į urvą, o tada išgirdęs ant akmenų byrančio žvirgždo garsą atsisuko.

Aila susitvarkė naujojo apsiautalo raištį, ant kaklo užsirišo amuletą ir nuo veido nusibraukė plaukus, tik iššukuotus karšuliu, tačiau nevisiškai išdžiūvusius. Pasiėmusi purviną apsiautalą patraukė taku, buvo sunerimusi ir susijaudinusi.

Ji nuvokė, ką Jondalaras vadina pirmuoju ritualu, tačiau ją jaudino vyro troškimas tai padaryti ir pasidalyti su ja. Aila nemanė, kad apeigos nepatiks – netgi su Braudu po kelių kartų nebeskaudėjo. Jei vyras duoda ženklą moteriai, kuri jam patinka, ar tai reiškia, kad Jondalaras bus rūpestingas?

Artėjant prie viršaus Ailos mintis išblaškė staigiai švystelėjusi šviesrudė dėmė.

– Stok! – suriko Jondalaras. – Neik toliau, Aila! Čia urvinis liūtas! – Vyras stovėjo urvo angoje su ietimi rankoje pasiruošęs sviesti

į milžinišką katę, pritūpusią, pasirengusią šokti, urzgiančią iš gerklės gilumos.

– Ne, Jondalarai! – suspiegė Aila ir metėsi tarp jų. – Ne!

– Aila, nereikia! O, Motina, sustabdyk ją! – suriko vyras, kai ji iššoko priešais, Jondalarą puolančio liūto kelyje.

Moteris parodė staigų, valdingą gestą ir gomurine genties kalba šūktelėjo: „Pakaks!"

Didžiulis urvinis liūtas raudais karčiais trūktelėjęs pasisuko ir trumpu šuoliu nusileido prie moters kojų. Tada ėmė trinti didžiulę galvą Ailai į koją. Jondalaras liko kaip perkūno trenktas.

– Mažyli, o, Mažyli. Tu grįžai, – judesiais kalbėjo Aila ir nedvejodama, be jokios baimės, apsivijo rankomis didžiulio liūto sprandą.

Mažylis kuo švelniau ją pargriovė, o Jondalaras išsižiojęs stebėjo, kaip didžiausias jo kada matytas urvinis liūtas apima priekinėmis letenomis moterį – „apkabina", kaip gali sugebėti žvėris. Katė nulaižė sūrias ašaras nuo moters veido liežuviu, kuris gerokai brozdino.

– Pakaks, Mažyli, – tarė Aila sėsdamasi, – noriu, kad liktų truputėlis veido.

Moteris surado vieteles už ausų ir aplink karčius, kurias jis mėgo, kad pakasytų. Mažylis persivertė ant nugaros ir atkišo gerklę Ailos patarnavimams, iš pasitenkinimo kimiai murkdamas.

– Nemaniau, kad dar tave pamatysiu, Mažyli, – tarė moteris atsistojusi, kai katė atsivertė. Gyvūnas buvo didesnis, nei ji prisiminė, nors ir truputį sulysęs, bet atrodė sveikai. Turėjo randų, kurių Aila nebuvo mačiusi, ir ji pagalvojo, kad tikriausiai Mažylis kovojo dėl teritorijos ir laimėjo. Tai sukėlė jai pasididžiavimą. Mažylis, vėl pastebėjęs Jondalarą, suurzgė.

– Neurgzk ant jo! Tai vyras, kurį man atnešei. Tu turi porą... Tikriausiai dabar turi jų daug.

Liūtas atsistojo, nusigręžė nuo vyro ir nutipeno bizonų link.

– Ar galim vieną jam atiduoti? – šūktelėjo Aila Jondalarui. – Mes tikrai turim per daug.

Vis dar su ietimi rankoje vyras stovėjo urvo angoje suakmenėjęs. Bandė atsakyti, tačiau tik cyptelėjo. Paskui atgavo balsą.

– Ar galim? Klausi manęs, ar galim? Atiduok jam abu. Duok viską, ko jis nori!

– Mažyliui nereikia abiejų, – vardą Aila vartojo ta kalba, kurios Jondalaras nesuprato, bet jis spėjo, jog tai vardas. – Ne, Mažyli! Neimk bizonės, – tarė moteris garsais ir gestais, kurių vyras vis dar nesuvokė kaip kalbos, tačiau tik aiktelėjo, kai ji atėmė iš liūto vieną bizoną ir parodė jam kitą. Žvėris dideliais nasrais sugnybo atskirtą jaunojo bizono kaklą ir truktelėjo jį nuo atbrailos. Paskui, sugriebęs patogiau, ėmė leistis pažįstamu taku.

– Aš tuoj grįšiu, Jondalarai! – šūktelėjo Aila. – Ten gali ganytis Yhaha su Lenktynininku, nenoriu, kad Mažylis išgąsdintų kumeliuką.

Jondalaras stebėjo paskui liūtą sekančią moterį, kol ji dingo iš akių. Vėl pasirodė prie sienos slėnio pusėje, įprastai žengė šalia liūto, kuris tarp kojų po kūnu vilko bizoną.

Pasiekusi didįjį riedulį Aila sustojo ir vėl apkabino liūtą. Mažylis išmetė bizoną, o Jondalaras papurtė galvą netikėdamas, kai pamatė moterį ropščiantis ant nuožmaus plėšrūno nugaros. Ji pakėlė ranką, švystelėjo ja pirmyn ir laikėsi įsikibus į raudus karčius, kol milžiniškas kačių šeimos žinduolis liuoksėjo pirmyn. Jis lėkė visu greičiu, Aila tvirtai laikėsi, jos plaukai plazdeno už nugaros. Paskui liūtas sulėtino ir pasuko atgal prie akmens.

Jis vėl sugriebė bizoną ir nusitempė jį per slėnį. Aila pasiliko prie didžiojo riedulio ir sekė žvėrį akimis. Toli laukuose liūtas dar kartą numetė patiną. Pradėjo niurnėjimu, įprastais „hnga", paskui ėmė riaumoti taip garsiai, kad sukrėtė Jondalarą iki kaulų smegenų.

Kai urvinis liūtas dingo, Jondalaras sunkiai įkvėpė ir apsilpęs atsirėmė į sieną. Jis buvo apimtas pagarbios baimės ir truputį išsigandęs. „Kas yra šita moteris? – galvojo. – Kokius kerus valdo? Paukščiai – galbūt. Netgi arkliai. Tačiau urvinis liūtas? Didžiausias mano matytas urvinis liūtas?

Ar ji deivė? Kas, jei ne Motina, gali įsakinėti gyvūnams? Be to, kaip jos gydymo galios? Arba fenomenalus sugebėjimas taip staiga sklandžiai prabilti? Kad ir turi neįprastą akcentą, ji išmoko mamutojų kalbą ir kelis žodžius šaramudojiškai. Ar Aila – Motinos įsikūnijimas?"

Jondalaras išgirdo moterį ateinant taku ir pajuto baimės virpulį. Jau kone tikėjosi, kad ji pareikš esanti Didžiosios Motinos Žemės įsikūnijimas, ir būtų tuo patikėjęs, tačiau pamatė moterį išsiplaiksčiusiais plaukais ir skruostais besiritančiomis ašaromis.

– Kas nutiko? – paklausė vyras ir švelnumas įveikė jo įsivaizduotas baimes.

– Kodėl nuolat turiu prarasti savo kūdikėlius? – sriūbavo Aila.

Jondalaras išbalo. „Kūdikėlius? Tas liūtas – jos kūdikis?" Sukrėstas jis prisiminė įsivaizduotą Motinos, visų Motinos, raudą.

– Kūdikėlius?

– Pirmiausia Durką, paskui Mažylį.

– Ar tai liūto vardas?

– Mažylis? Tai reiškia mažiukas, vaikelis, – atsakė moteris bandydama išversti.

– Mažiukas! – prunkštelėjo Jondalaras. – Tai didžiausias mano kada matytas liūtas!

– Žinau, – pro ašaras sušvito motiniško pasididžiavimo šypsena. – Visada rūpindavausi, kad jis turėtų pakankamai ėsti, ne taip, kaip laukiniai šeimos liūtukai. Kai jį radau, buvo mažutis. Vadinau jį Mažyliu ir niekada nesistengiau pavadinti kaip nors kitaip.

– Tu jį radai? – vis dar dvejodamas paklausė Jondalaras.

– Jis buvo paliktas mirti. Manau, jį sutrypė elniai. Gyniau juos į spąstų duobę. Brunas paprastai leisdavo atsinešti į urvą mažų gyvūnėlių, jei jie būdavo sužeisti ir reikėdavo mano pagalbos, tačiau mėsėdžių žvėrių – niekada. Neketinau imti šito urvinio liūto jauniklio, bet paskui atėjo hienos. Nuvijau jas svaidykle ir parsigabenau liūtuką.

Ailos žvilgsnis nukrypo į tolumas, lūpose atsirado kreiva šypsena.

– Mažylis buvo toks juokingas, visada priversdavo mane juoktis. Tik ilgai trukdavo, kol jam primedžiodavau, bet kitą žiemą išmokome medžioti kartu. Visi, net Yhaha. Nemačiau Mažylio nuo tada... – Staiga moteris suvokė, nuo kada. – O, Jondalarai, man taip gaila. Mažylis yra tas liūtas, kuris užmušė tavo brolį. Bet jei ten būtų buvęs koks kitas liūtas, nebūčiau galėjusi nuvyti jo nuo tavęs.

– Tu esi deivė! – sušuko Jondalaras. – Mačiau tave sapne! Pamaniau, atėjo deivė išsivesti manęs į kitą pasaulį, tačiau ji tik privertė nueiti liūtą.

– Tikriausiai buvai trumpai atsigavęs, Jondalarai. Kai tave pajudinau, matyt, vėl apalpai iš skausmo. Turėjau kuo skubiau tave išgabenti. Žinojau, kad manęs Mažylis nesužeis – kartais jis būna šiurkštokas, bet netyčia. Jis negali susilaikyti. Tik nežinojau, kada grįš jo liūtė.

Vyras nustebęs ir negalėdamas patikėti purtė galvą.

– Tu tikrai medžiojai kartu su tuo liūtu?

– Tai buvo vienintelis būdas jį išmaitinti. Pirmiausia, prieš jam išmokstant pačiam nudėti auką, jis parblokšdavo gyvulį, aš prijodavau su Yhaha ir pribaigdavau ietimi. Tada nežinojau apie iečių svaidymą. Kai Mažylis pakankamai paaugo, kad pats galabytų, kartais aš pasiimdavau gabalą, kol jis visko nesurijo, arba, jeigu norėdavau išsaugoti odą...

– Nustumdavai jį į šalį, kaip nuo to bizono? Argi nežinai, kaip pavojinga atimti mėsą iš liūto? Mačiau, kaip už tai vienas nudėjo savo jauniklį!

– Aš taip pat mačiau, bet Mažylis kitoks, Jondalarai, jis augo ne gaujoje. Užaugo čia su Yhaha ir manimi. Mes drauge medžiojome – jis įprato dalytis. Vis dėlto džiaugiuosi, kad susirado liūtę ir gali gyventi kaip liūtas. Yhaha kurį laiką gyveno su kaimene, tačiau nesijautė laiminga ir grįžo...

Aila papurtė galvą ir nudelbė akis.

– Tai netiesa. Aš tik noriu tuo tikėti. Manau, ji buvo laiminga kaimenėje su eržilu. Tai aš buvau nelaiminga be jos. Taip džiaugiuosi, kad ji panorėjo sugrįžti, kai eržilas žuvo.

Aila pasiėmė purviną apsiautalą ir patraukė į urvą. Jondalaras, apsižiūrėjęs, kad tebelaiko ietį, atrėmė ją į sieną ir nusekė įkandin. Moteris buvo susimąsčiusi. Mažylio sugrįžimas pažadino tiek prisiminimų. Dirstelėjusi į bizono kepsnį ji pasuko iešmą, pažarstė anglis. Tada į virimo krepšį iš didelio laukinio asilo skrandžio vandenmaišio, kuris kabėjo ant baslio, įpylė vandens ir sudėjo į ugnį kelis virimo akmenis.

Jondalaras stebėjo Ailą vis dar apsvaigintas urvinio liūto vizito. Sukrėtė jau vien ant atbrailos nušokęs liūtas, tačiau kai Aila žengė priešais ir sustabdė didžiulį plėšrūną... Niekas tuo nepatikėtų.

Bežiūrėdamas pajuto moteriai kitokį jausmą. Tada pastebėjo, kad jos plaukai palaidi. Prisiminė pirmą kartą, kai pamatė Ailą padrikais plaukais, saulėje žibančią auksu. Ji atėjo iš pakrantės ir Jondalaras ją pamatė visą – palaidais plaukais ir didingu kūnu.

– Gera vėl pamatyti Mažylį. Bizonai tikriausiai buvo jo teritorijoje. Jis, matyt, užuodė grobį, paskui atsekė paskui mus. Nustebo pamatęs tave. Nežinau, ar jis tave prisimena. Kaip tu patekai į tą uždarą kanjoną?

– Ką? Atsiprašau, ką sakei?

– Smalsavau, kaip judu su broliu įkliuvote į tą kanjoną pas Mažylį, – tarė moteris, pakėlusi galvą. Nusmelkta švytinčių violetinių akių Aila nuraudo.

Jondalaras sunkiai sutelkė mintis į jos klausimą.

– Mes persekiojome elnę. Tonolanas ją nudėjo, tačiau liūtė irgi vijosi tą pačią. Patelė nuvilko grobį, o Tonolanas nusekė įkandin. Nors liepiau palikti elnę liūtei, jis nesiklausė. Matėm, kaip liūtė įėjo į urvą, paskui išėjo. Tonolanas pamanė, kad galėtų atsiimti ietį ir kiek mėsos prieš jai grįžtant. Liūtas manė kitaip.

Jondalaras akimirką užsimerkė.

– Negaliu jo kaltinti. Buvo kvaila eiti paskui tą liūtę, tačiau negalėjau brolio sulaikyti. Jis visada buvo nutrūktgalviškas, bet mirus Jetamijai tapo ypač nerūpestingas. Norėjo mirti. Tikriausiai man taip pat nederėjo eiti paskui jį.

Aila žinojo, kad Jondalaras tebesielvartauja dėl brolio, ir pakeitė temą.

– Laukuose nemačiau Yhaha. Turbūt ji stepėse su Lenktynininku. Pastaruoju metu vis ten traukia. Tos juostos aplink kumeliuko galvą tikrai pasiteisino, tik nežinau, ar buvo būtina palikti jį pririštą prie Yhaha.

– Virvė gana ilga. Nemanau, kad gali įstrigti krūmuose, tačiau juos sulaikys. Šitai verta atsiminti, jei norim, kad juodu liktų tam tikroje vietoje. Bent jau Lenktynininkas. Ar Yhaha visada daro tai, ko nori tu?

– Manau, taip. Atrodo, kad mūsų norai sutampa. Kumelė žino, ko aš noriu, ir reikiamai elgiasi. Mažylis neša mane ten, kur nori pats, ir lekia taip greitai, – Ailos akys sužėravo prisiminus neseną pasijodinėjimą. – Visada jaudina, kai joji liūtu.

Jondalaras prisiminė, kaip moteris įsikibo į urvinio liūto nugarą, jos auksinius plaukus tarp raudų karčių, besiplaikstančius vėjyje. Stebėdamas pradėjo Ailos baimintis, tačiau vaizdas buvo jaudinamas – ji irgi. Tokia laukinė, laisva, tokia graži...

– Tu jaudinama moteris, Aila, – tarė jis, patvirtindamas akimis.

– Jaudinama? Jaudina... ieties mėtymas arba greitas jojimas ant Yhaha arba... Mažylio, – ji buvo sutrikusi.

– Teisingai. Taigi Aila taip pat jaudinama man... ir graži.

– Jondalarai, tu juokauji. Gėlė būna graži arba dangus, kai saulė leidžiasi už Žemės krašto. Aš nesu graži.

– Argi moteris negali būti graži?

Aila nusisuko nuo intensyvaus jo žvilgsnio.

– Aš... nežinau. Nesu graži. Aš... didelė ir bjauri.

Jondalaras atsistojo, paėmė moterį už rankos ir taip pat paragino pakilti.

– Na, kuris didesnis?

Jam, stovinčiam taip arti, buvo neįmanoma atsispirti. Aila pastebėjo, kad jis vėl nusiskuto. Trumpučius barzdaplaukius įžiūrėti buvo galima tik iš visai arti. Ji norėjo paliesti šiurkščiai lygų vyro smakrą, o jo akys vertė moterį justi, kad gali įsiskverbti į patį vidų.

– Tu, – tyliai atsakė ji.

– Vadinasi, tu ne per didelė, tiesa? Taip pat nesi bjauri, Aila, – Jondalaras nusišypsojo, tačiau tai ji suprato tik iš akių. – Juokinga, pati gražiausia mano matyta moteris mano esanti bjauri.

Moters ausys girdėjo, tačiau pati buvo pasiklydusi ją įkalinusiose akyse, pernelyg sujaudinta savo kūno atsako, kad kreiptų dėmesį į vyro žodžius. Aila pamatė, kad jis lenkiasi, pajuto, kaip priglaudžia burną prie jos lūpų, apkabina ir traukiasi arčiau.

– Jondalarai, – moteris įkvėpė, – man patinka šitas... lūpos prie lūpų.

– Bučinys, – pakartojo jis. – Man regis, jau laikas, Aila, – taręs paėmė ją už rankos ir nuvedė prie miego kailių.

– Laikas?

– Pirmajam ritualui, – pasakė jis.

Juodu susėdo ant kailių.

– Kokios tai apeigos?

– Tai apeigos, kurios paverčia moterimi. Negaliu tau apie tai pasakoti. Vyresnės moterys papasakoja merginai, ko tikėtis ir kad gali skaudėti, tačiau tai būtina, kad atsivertų įėjimas, paversiantis ją moterimi. Tam išrenkamas vyras. Vyrai nori būti išrinkti, tik kai kurie baiminasi.

– Kodėl jie baiminasi?

– Bijo įskaudinti moterį, pasirodyti nevikrūs ar netaktiški, bijo nepajėgti, būgštauja, kad jų moters žadintojas nepakils.

– Tai reiškia vyro organą? Jis turi tiek pavadinimų.

Jondalaras pagalvojo apie tikrai daugybę pavadinimų, kurių dauguma vulgarūs arba pašiepiantys.

– Taip, jis įvairiai vadinamas.

– Koks tikrasis jo pavadinimas?

– Tikriausiai vyriškumas, – tarė Jondalaras, akimirką pagalvojęs, – panašiai kaip vyras, tačiau moters žadintojas yra kitas.

– Kas nutiks, jei vyriškumas nepakils?

– Reikės pakviesti kitą vyrą – tai labai nesmagu. Vis dėlto dauguma vyrų nori būti išrinkti pirmajam moters kartui.

– Ar tau patikdavo būti išrinktam?

–Taip.

– Ar tave dažnai pasirinkdavo?

– Taip.

– Kodėl?

Jondalaras nusišypsojo ir susidomėjo, ar tokia lavina klausimų liudija smalsumą, ar nervingumą.

– Manau, tikriausiai todėl, kad man tai patinka. Pirmasis kartas ypatingas.

– Jondalarai, kaip mes galime atlikti pirmojo ritualo apeigas? Aš jau patyriau savo pirmąjį kartą, jau esu atverta.

– Žinau, tačiau pirmasis ritualas – šis tas daugiau nei vien atvėrimas.

– Nesuprantu. Kas daugiau gali būti?

Vėl nusišypsojęs, pasilenkė ir prisiglaudė lūpomis prie Ailos lūpų. Ji palinko Jondalaro link, bet krūptelėjo, kai jo lūpos prasivėrė, ir ji pajuto, kaip jis bando liežuviu įsisprausti į jos burną. Moteris atsitraukė.

– Ką tu darai? – pasmalsavo.

– Ar tau nepatinka? – Jo kakta didžiai nustebus susiraukšlėjo.

– Nežinau.

– Ar norėtum dar kartą pamėginti ir suprasti?

„Lėčiau, – paliepė sau Jondalaras. – Neskubink."

– Kodėl tau neatsigulus ir neatsipalaidavus?

Jis švelniai Ailą stumtelėjo ir išsitiesė greta, pasirėmęs ant vienos alkūnės. Žvelgė žemyn į ją, o paskui vėl prisispaudė lūpomis.

Palaukė, kol atslūgs įtampa, tada švelniai lyžtelėjo liežuviu jos lūpas. Kilstelėjo ir pamatė moterį užsimerkusią, besišypsančią. Kai ji atsimerkė, Jondalaras vėl pasilenkė pabučiuoti. Aila įsitempė, kad jis pasiektų. Vyras pabučiavo stipriau, atvira burna. Kai liežuvis ėmė ieškoti įėjimo, jos lūpos atsivėrė ir jį priėmė.

– Taip, – tarė Aila, – manau, man patinka.

Jondalaras išsišiepė. Ji tardė, ragavo, bandė, ir jis liko pamalonintas, kad nieko nestokoja.

– O dabar? – pasiteiravo moteris.

– Daugiau to paties?

– Gerai.

Vėl pradėjo ją bučiuoti, švelniai tyrė lūpas, gomurį, po liežuviu. Lūpomis perbėgo jos žandikauliu. Surado ausį, pūstelėjo šiltu kvapu, pakramsnojo lezgelį, o paskui bučiniais ir ieškančiu liežuviu nubėrė kaklą. Tada vėl grįžo prie lūpų.

– Kodėl jaučiuosi lyg karščiuočiau, kodėl šiurpas krečia? – stebėjosi moteris. – Ne taip, lyg sergant, smagus šiurpas.

– Liaukis galvojus kaip gydytoja, tai tikrai ne liga, – tarė Jondalaras, o po akimirkos pridūrė: – Jei tau šilta, ar nenorėtum nusivynioti apsiautalo, Aila?

– Viskas gerai. Ne taip ir karšta.

– Ar neprieštarausi, jei jį praskleisiu?

– Kodėl?

– Nes noriu, – Jondalaras vėl ją pabučiavo mėgindamas įveikti apsiautalą laikančio dirželio mazgą. Vyrui ne itin sekėsi ir jis tikėjosi, jog Aila vėl ims aptarinėti.

– Aš atrišiu, – sušnibždėjo moteris, kai jis pakėlė burną nuo jos lūpų. Mikliai atrišusi mazgą, išsilenkė, kad atvyniotų dirželį. Odinis apsiautalas nukrito, ir Jondalarui užėmė kvapą.

– O, moterie! – jo balsas buvo kimus nuo geismo, o slėpsnos įsitempė. – Aila, Doni, kokia moteris, – jis nuožmiai pabučiavo praviras jos lūpas, tada įkniaubė veidą į kaklą ir įsisiurbė į šiltą odą. Sunkiai alsuodamas atsitraukė ir pamatė paliktą raudoną žymę. Smarkiai įkvėpė stengdamasis susivaldyti.

– Kas nors negerai? – neramiai suraukusi kaktą pasiteiravo Aila.

– Tik tai, kad pernelyg tavęs geidžiu. Noriu viską padaryti tinkamai, tačiau nežinau, ar sugebėsiu. Tu... tokia graži, tokia moteriška.

Jos raukšlės išsilyginusios virto šypsena.

– Kad ir ką darysi, bus tinkama, Jondalarai.

Vyras vėl ją pabučiavo, jau švelniau, labiau nei bet kada trokšdamas suteikti malonumą. Glamonėjo jos šoną ir juto krūties putnumą, liemens įlinkį, lygų klubo vingį, tvirtus šlaunies raumenis. Liečiama Aila virpėjo. Jondalaras ranka perbraukė auksinius gaktos plaukus, per pilvą kuplaus krūtinės iškilimo link, pajuto, kaip delne sukietėja spenelis. Pabučiavo mažytį randelį kaklo duobutėje, tada susirado kitą krūtį ir įtraukė spenelį į burną.

– Jausmas kitoks nei kūdikio, – tarė moteris.

Tai ištirpdė įtampą. Jondalaras juokdamasis atsisėdo.

– Neįtikima, kad analizuoji, Aila.

– Tačiau jausmas kitoks nei čiulpiant kūdikiui ir nežinau, kodėl. Apskritai nesuprantu, kodėl vyrai nori žįsti lyg kūdikiai, – pareiškė ji pajutusi norą pasiteisinti.

– Nenori, kad taip daryčiau? Liausiuos, jei tau nepatinka.

– Nesakiau, jog nepatinka. Gera, kai kūdikis žinda. Jausmas kitoks, kai darai tu, tačiau taip pat gera. Jaučiu tai visu kūnu. Kūdikis nepriverčia šitaip pasijusti viduje.

– Vyras ir siekia, kad moteris ir pats panašiai pasijustų. Štai kodėl noriu tave liesti, suteikti malonumą tau ir sau taip pat. Tai yra Motinos malonumo dovana jos vaikams. Ji sukūrė mus, kad pažintume šį malonumą, ir priimdami Motinos dovaną ją pagerbiame. Ar leisi suteikti tau malonumą, Aila?

Jis žvelgė į moterį, kurios veidą rėmino auksiniai ant kailio išsidraikę plaukai. Jos akys išsiplėtusiais vyzdžiais, gilios, švelnios ir sklidinos, tarsi tuojau ketintų išsilieti, švytėjo paslėpta ugnimi. Moters lūpos virpėjo, kai išsižiojo atsakyti, todėl ji tik linktelėjo.

Jondalaras bučiniu užmerkė vieną akį, paskui kitą ir pamatė ašarą. Liežuvio galiuku paskanavo sūraus lašelio. Aila atsimerkė ir nusišypsojo. Jis pabučiavo nosies galiuką, paskui lūpas, vieną ir kitą spenelį. Tada atsistojo.

Moteris stebėjo, kaip jis eina prie ugniakuro, patraukia nuo ugnies pamautą kepsnį, toliau nuo anglių pastumia į lapus susuktas šaknis. Ji laukė nieko negalvodama, tik nujausdama nežinia ką. Vyras privertė ją jausti daugiau, nei ji įsivaizdavo kūną sugebant, tačiau sužadino neišreiškiamą ilgesį.

Jondalaras pripylė puodelį vandens ir atsinešė.

– Nenoriu, kad kas mums trukdytų, – paaiškino, – ir pamaniau, gal norėsi atsigerti.

Aila papurtė galvą. Jis gurkštelėjo ir pastatė indą, tada atsirišo klubų juostos raištį ir atsistojo prieš ją su išdidėjusiu milžinišku vyriškumu. Moters akyse tebebuvo pasitikėjimas, geismas, nė trupinėlio baimės, kurią šis dydis dažnai keldavo jaunesnėms moterims ir kai kurioms ne tokioms jaunoms, kai pirmą kartą jį pamatydavo.

Jondalaras atsigulė greta gerte gerdamas Ailą akimis. Jos plaukai, minkšti, vešlūs, spinduliuojantys, akys sklidinos laukimo, kūnas nepaprastas – visa nuostabi moteris, geidžianti jo prisilietimo,

laukianti, kol jis pažadins jausmus, kuriuos žinojo joje slypint. Vyras norėjo, kad tai užtruktų – šitas jos pirmasis supratimas. Jautėsi labiau susijaudinęs nei tada, kai per pirmąjį ritualą turėdavo ką tik apsiplunksnavusią moterį. Aila nežinojo, ko tikėtis: niekas jai gyvai neapibūdino smulkmenų. Ji buvo tik prievartaujama.

„O, Doni, padėk man tai atlikti tinkamai", – mintyse paprašė Jondalaras, staiga pajutęs, jog imasi stulbinamos atsakomybės, ne tik džiaugsmingo malonumo.

Aila gulėjo ramiai, nejudino nė raumenėlio, tačiau visa virpėjo. Jautėsi taip, tarsi visą amžinybę būtų laukusi kažko, ko negalėjo įvardyti, bet tai, ką šis vyras galėjo suteikti. Vien jo akys pajėgė įsiskverbti į jos vidų; ji negalėjo suprasti, kodėl Jondalaro rankos, lūpos, liežuvis sukelia tą tvinksintį, virpantį, į karštinę panašų jausmą, bet troško daugiau. Jautėsi neišbaigta, nepilna. Kol vyras nedavė paragauti, ji nepažino alkio, tačiau kartą sukilęs jis turėjo būti numalšintas.

Atsižiūrėjęs lig valiai Jondalaras užsimerkė ir dar kartą moterį pabučiavo. Jos lūpos buvo atvertos, laukė. Aila įtraukė jo ieškantį liežuvį ir droviai ėmė eksperimentuoti su savuoju. Vyras stabtelėjo ir nusišypsojo drąsindamas. Pakėlė vešlią žvilgančią garbaną prie lūpų, paskui patrynė veidą tankioje, minkštoje auksinės jos karūnos kupetoje. Bučiavo kaktą, akis, skruostus geisdamas pažinti moterį visą.

Surado ausį, ir šiltas jo alsavimas dar kartą Ailos kūnu pasiuntė džiaugsmo virpulius. Pakramtė, paskui pačiulpė ausies lezgelį. Rado jautrią gyslelę jos kakle, kuri kėlė virpulį niekad neliestose vietose. Didelės, išraiškingos, jautrios Jondalaro rankos tyrė moterį, jautė šilkinius jos plaukus, globė skruostus ir žandikaulius, piešė, kartojo pečių bei rankų kontūrus. Pasiekęs jos ranką pakėlė prie lūpų,

pabučiavo delną, paglostė kiekvieną pirštelį, paskui nusekė vidiniu rankos linkiu.

Aila buvo užsimerkusi, atsidavusi jausmui su ritmingais antplūdžiais. Šiltos Jondalaro lūpos rado randą jos kaklo duobutėje, paskui nukeliavo takeliu tarp krūtų ir ten užtruko. Vyras liežuviu brėžė mažėjančius ratus ir jautė, kaip keičiasi moters oda, kai pasiekė aureolę. Aila aiktelėjo, kai Jondalaras įtraukė į burną spenelį, o jis pajuto karščio antplūdį tvinkčiojant slėpsnose.

Vyras ranka kartojo liežuvio judesius su kita krūtimi, apčiuopė sukietėjusį styrantį spenelį. Iš pradžių švelniai čiulpė, tačiau kai Aila ėmė spaustis artyn, įsitvėrė stipriau. Moteris sunkiai alsavo, tyliai aimanavo. Jondalaro alsavimas atitiko jos geismą; jis nebuvo tikras, kad galės laukti. Tada stabtelėjo, vėl į ją pažvelgė. Aila buvo užsimerkusi, prasižiojusi.

Jis geidė jos visos, visos iš karto. Užvaldė jos burną, įtraukė liežuvį, paskui jį mėgdžiodama Aila ėmėsi iniciatyvos, jautė viduje jo šilumą. Jondalaras vėl surado jos kaklą ir piešė drėgnus ratus aplink kitą kuplią krūtį, kol pasiekė spenelį. Ji spaudėsi prie vyro kupina geismo ir suvirpėjo, kai jis atsakė giliu įsiurbimu.

Jondalaras ranka glamonėjo jos pilvą, klubą, koją, tada pasiekė vidinę šlaunies pusę. Tvirti moters raumenys išsišovė, kai ji trumpai įsitempė, paskui praskėtė kojas. Vyras apgaubė ranka tamsiai auksines gaktos garbanas ir staiga pajuto drėgną šilumą. Atsakomasis sukrėtimas slėpsnose užklupo jį netikėtai. Luktelėjo sustingęs, valdėsi ir vos neprarado kontrolės, kai pajuto dar vieną drėgmės pliūpsnį rankoje.

Lūpos paleido spenelį ir ėmė sukti ratus ant Ailos pilvo ties bamba. Pasiekęs gaktą Jondalaras pažvelgė į moterį. Ji alsavo vaitodama, išrietusi nugarą, įsitempusi laukdama. Buvo pasiruošusi.

Vyras pabučiavo jos gaktos viršų, garbanotus plaukelius ir leidosi žemiau. Ji virpėjo, o kai jo liežuvis surado siauro jos plyšelio viršų, pašoko rėkdama ir vėl krito aimanuodama.

Jondalaro vyriškumas neramiai ir nekantriai tvinksėjo, tad jis pakeitė padėtį ir nuslydo tarp Ailos šlaunų. Praskleidė klostes ir ilgai, meilingai bučiavo. Ji negirdėjo, ką šaukia, kai atsidavė stipraus kūnu srūvančio jausmo antplūdžiui, Jondalaro liežuviui tiriant kiekvieną jos klostę, kiekvieną kauburėlį.

Vyras susitelkė į ją, kad suvaldytų savo besiveržiantį poreikį, surado mazgelį, mažutį, tačiau statų džiugesio centrą, ir tvirtai, greitai ėmė jį judinti. Jis baiminosi, jog ilgiau nebeišsilaikys, kai moteris pradėjo rangytis ir sriūbauti anksčiau nepatirtoje ekstazėje. Dviem ilgais pirštais jis įsiterpė į drėgną tarpą ir spustelėjo į viršų iš vidaus.

Staiga Aila išrietė nugarą ir suriko, o jis pajuto naują drėgną pliūpsnį. Vyro plaštakos gniaužėsi į kumščius ir išsitiesdavo nesąmoningais kvietimo judesiais, kurie atitiko spazmišką moters kvėpavimą.

– Jondalarai! – šūktelėjo Aila. – O, Jondalarai, man reikia... reikia tavęs... reikia kažko...

Jis klūpėjo sukandęs dantis iš paskutiniųjų stengdamasis susivaldyti, įeiti į ją švelniai.

– Aš stengiuosi... būti švelnus, – kone skausmingai iškošė jis.

– Man... neskaudės, Jondalarai...

Tiesa! Tai iš tikrųjų nebuvo Ailos pirmasis kartas. Kai moteris išsilenkė, kad jį priimtų, jis leido sau įeiti. Užtvaros nebuvo. Spaudėsi toliau tikėdamasis sutikti barjerą, tačiau jautėsi traukiamas, juto šiltą drėgną jos gelmę, atsiveriančią priešais ir apgaubiančią, kol, jo nuostabai, ji apkabino jį visą. Jondalaras atsitraukė ir vėl nėrė gilyn.

Moteris apsivijusi kojomis kvietė į save. Jis vėl atitolo ir dar kartą skverbdamasis jautė, kaip jos nuostabi tvinksinti anga glamonėja jį per visą ilgį. Tai buvo daugiau, nei jis pajėgė ištverti: judėjo pirmyn atgal laisvai, nesivaržydamas, nors kartą visiškai atsiduodamas savo paties poreikiui.

– Aila!.. Aila!.. Aila! – suriko.

Įtampa pasiekė viršūnę. Jondalaras jautė, kaip ji kaupiasi slėpsnose. Dar kartą atsitraukė. Aila kilo į jį kiekviena nervų skaidula, kiekvienu įsitempusiu raumenėliu. Vyras nėrė mėgaudamasis jusliniu malonumu visiškai palaidoti išdidų vyriškumą nekantraujančioje jos šilumoje. Juodu kartu įsitempė, Aila suriko jo vardą, o Jondalaras, visiškai atsiduodamas, ją pripildė.

Akimirką, kuri truko amžinybę, gerkliniai vyro šauksmai kilo kartu su bekvapiais moters sriūbavimais kartojant jo vardą, kol kūnais nuvilnijo nenusakomo malonumo drebulys. Tada, visiškai atsipalaidavęs, Jondalaras užgriuvo ant Ailos.

Ilgokai buvo girdėti tik alsavimas. Juodu nepajėgė judėti. Atidavė vienas kitam viską, kiekvieną ląstelę bendrai patirčiai. Vėliau taip pat nė vienas nenorėjo pakrutėti, nenorėjo, kad tai baigtųsi, nors ir žinojo, jog jau per vėlu. Tai buvo Ailos prabudimas: ji nepažinojo malonumų, kuriuos gali suteikti vyras. Jondalaras tikėjosi, kad jam bus gera moterį pažadinti, tačiau ji pateikė neįtikėtiną staigmeną, suteikdama jo susijaudinimui neišmatuojamumo.

Tiktai nedaugelis moterų turėjo pakankamas gelmes, kad priimtų jį visą; Jondalaras išmoko kontroliuoti įsiskverbimo gylį ir darė tai jautriai bei patyrusiai. Niekada nebus vėl visiškai taip pat, tačiau mėgautis pirmojo ritualo jauduliu ir drauge retu džiaugsmingu atsipalaidavimu įsiskverbiant iki galo buvo neįtikėtina.

Per pirmuosius ritualus vyras visada stengdavosi labiau: tose apeigose slypėjo tai, kas pažadindavo geriausias jo savybes. Rūpestis ir atida buvo nuoširdūs, jis stengdavosi pamaloninti moterį, o jo pasitenkinimą taip pat lėmė partnerės mėgavimasis. Aila jį patenkino labiau, nei pats galėjo sugalvoti pašėlusiose fantazijose. Niekada jis nesijautė toks absoliučiai laimingas. Akimirką atrodė, jog juodu tapo vienu.

– Aš tikriausiai darausi sunkokas, – tarstelėjo Jondalaras, pakilo ir perkėlė dalį svorio ant alkūnės.

– Ne, – tyliai paprieštaravo moteris. – Tu visai nesunkus. Nemanau, kad kada norėsiu, jog atsistotum.

Jis pasilenkęs prisiglaudė prie ausies, pabučiavo jos kaklą.

– Aš taip pat nenoriu keltis, bet, atrodo, teks.

Lėtai išsilaisvinęs, atsigulė greta ir apkabino taip, kad Ailos galva ilsėtųsi duobutėje po petimi.

Moteris buvo svajingai patenkinta, visiškai atsipalaidavusi ir aiškiai jautė Jondalarą. Jautė apglėbusią ranką, švelniai glamonėjančius pirštus, po skruostu judančius krūtinės raumenis, ausyje girdėjo jo, o gal ir savo, širdies plakimą, šiltą muskusinį vyro odos ir malonumų kvapą. Niekad nesijautė tokia mylima ir lepinama.

– Jondalarai, – tarė kiek patylėjusi, – iš kur žinai, ką daryti? Nežinojau, kad manyje slypi tokie jausmai. Iš kur tu žinojai?

– Man parodė, išmokė, padėjo suprasti, ko moteriai reikia.

– Kas?

Aila pajuto, kaip vyro raumenys įsitempia, ir pastebėjo pokytį jo balso tone.

– Įprastai jaunus vyrus pamoko vyresnės, labiau patyrusios moterys.

– Turi omeny kažką panašaus į pirmąjį ritualą?

– Ne visai. Tai ne taip formalu. Kai jauniems vyrams ima artėti poravimosi laikas, moterys visada pajunta. Viena ar kelios, suprantančios jo nerimą ir netikrumą, būna kartu ir padeda jam save įveikti, tačiau tai ne apeigos.

– Gentyje, kai berniukas parneša pirmąjį laimikį – iš tikros medžioklės, ne tik mažus gyvuliukus, – jis tampa vyru ir vyksta vyrystės apeigos. Nereikia, kad artėtų poravimosi laikas. Medžiojimas paverčia jį vyru. Tada jis privalo prisiimti suaugusiojo įsipareigojimus.

– Medžioklė svarbi, tačiau kai kurie vyrai niekada nemedžioja. Jie turi kitų įgūdžių. Spėju, ir aš nebūčiau turėjęs medžioti, jei nebūčiau norėjęs. Galiu daryti įrankius ir mainyti juos į mėsą, odas ar ką tik noriu. Nors dauguma vyrų medžioja, o pirmas berniuko laimikis labai ypatingas.

Jondalaro balse atsirado šiltas prisiminimų atskambis.

– Tai nėra tikros apeigos, bet laimikis padalijamas visam urvui – pats berniukas jo nevalgo. Jam einant pro šalį žmonės vieni kitiems užsimena, taip, kad jis girdėtų, koks didelis ir puikus laimikis, koks švelnus ir skanus. Vyrai kviečia jį kartu palošti ar pasikalbėti. Moterys ima elgtis su juo kaip su vyru, o ne su berniuku, ir draugiškai juokauja. Beveik visos būna jam prieinamos, jei jis pakankamai suaugęs ir to nori. Pirmasis laimikis verčia pasijusti labai vyrišku.

– Nevyksta jokių vyrystės apeigų?

– Kaskart, kai vyras atveria moterį, leidžia į ją suplūsti gyvybės jėgoms, jis iš naujo patvirtina savo vyriškumą. Štai kodėl jo įrankis, jo vyriškumas, vadinamas moters žadintoju.

– Jis gali ne tik paversti moterimi. Geba pradėti kūdikį.

– Aila, moterį vaiku palaimina Didžioji Motina Žemė. Ji atneša juos į pasaulį ir prie vyro židinio. Doni sukūrė vyrus, kad jai padėtų,

aprūpintų moterį, kai ši apsunkusi nuo kūdikio, žindo ar rūpinasi mažyliu. Taip pat pažadintų joje moterį. Geriau paaiškinti nesugebu. Gal Zelandonė galės?

„Gal jis ir teisus, – galvojo Aila, susirangiusi greta, – tačiau jei ne, jau dabar manyje gali augti vaikelis." Ji nusišypsojo. Mažylis kaip Durkas, kurį galima lepinti ir globoti, apgaubti rūpesčiu, mažylis, kuris bus Jondalaro dalis.

„Tik kas man padės, kai Jondalaro nebebus?" – pagalvojo moteris nudiegus sielvartui. Prisiminė sunkų savo pirmąjį nėštumą, susirėmimą su mirtimi gimdant. Jei ne Iza, Ailos gyvos nebūtų. „Net ir sugebėjusi susilaukti vaikelio viena, kaip medžiočiau ir rūpinčiausi kūdikiu? Kas, jei mane sužeistų ar nužudytų? Kas tada pasirūpintų mano mažyliu? Jis mirtų vienas vienutėlis.

Dabar negaliu susilaukti kito vaikelio! – svarstė Aila. – Kas, jei jis buvo pradėtas? Ką turėčiau daryti? Izos vaistai! Bitkrėslės arba amalai. Jie auga tik ant ąžuolų, o čia šių medžių nėra. Vis dėlto yra keletas galinčių padėti augalų – turėsiu pagalvoti. Gali būti pavojinga, tačiau geriau netekti vaikelio dabar, nei atiduoti kokiai hienai jau gimusį."

– Ar kas nutiko, Aila? – pasiteiravo Jondalaras apgaubęs delnu putnią, stangrią krūtį, nes žinojo, kad gali, o tai vertė jį norėti.

Ji atsišliejo į vyro ranką atsiminusi prisilietimą.

– Ne, viskas gerai.

Jis nusišypsojo, prisiminė stiprų savo pasitenkinimą ir pajuto naujus virpulius. „Netrukus, – mintijo, – jos prisilietimas turės Hadumos galią!"

Aila pamatė šilumą ir geismą žydrose Jondalaro akyse. „Gal jis vėl norės pasidalyti su manimi malonumais, – pagalvojo Aila ir nusišypsojo atsakydama. Tada šypsena išblėso. – Jei mažylis nebuvo

pradėtas, o mes vėl dalysimės malonumais, galime jį pradėti. Gal turėčiau išgerti slaptųjų Izos vaistų, kurių ji liepė niekam neminėti?“

Moteris prisiminė Izą pasakojus, jog tam tikri augalai – auksuotieji kopčiai bei šalavijų šaknys – turi tokių veiksmingų galių, kad, sustiprinę moters totemą, gali padėti jam įveikti pripildančiąją vyro jėgą ir užkirsti kelią gyvybei pradėti. Aila buvo ką tik supratusi, kad laukiasi. Anksčiau Iza apie šiuos vaistus jai nebuvo pasakojusi – niekas nemanė, jog ji kada turės kūdikį. „Stiprus totemas ar ne, aš turiu sūnų ir galiu vėl susilaukti. Nežinau, ar tai dvasios, ar vyrai, tačiau Izai vaistai padėjo, ir, manau, geriau jų išgersiu, arba teks išgerti dar ką nors, kad jo atsikratyčiau.

Noriu, jog nereikėtų to daryti, noriu jį pasilaikyti. Tai būtų lyg turėti kūdikį nuo Jondalaro.“ Ailos šypsena buvo tokia švelni ir kviečianti, jog vyras ištiesęs rankas užsitraukė ją ant savęs. Ant kaklo kabėjęs amuletas trenkė Jondalarui į nosį.

– Oi, Jondalarai! Ar skaudėjo?

– Ką tu ten nešioji? Jis tikriausiai pilnas akmenų! – tarė vyras, atsisėdo ir pasitrynė nosį. – Kas čia?

– Tai... mano totemo dvasiai, kad ji galėtų mane rasti. Jame yra dalis mano dvasios, kurią totemas atpažįsta. Kai jis man palieka ženklus, juos čia saugau. Visi gentyje tokius turi. Krebas sakė, jei jį pamesiu, mirsiu.

– Tai talismanas, arba amuletas, – tarė Jondalaras. – Tavo gentis supranta dvasių pasaulio paslaptis. Kuo daugiau apie juos sužinau, tuo panašesni į žmones jie atrodo, nors ne tokius, kokius aš pažįstu, – vyro akys prisipildė atgailos. – Aila, tai neišmanymas vertė mane taip pasielgti, kai pirmą kartą supratau, ką turi omenyje, sakydama gentis. Tai buvo gėdinga, labai atsiprašau.

– Taip, tai buvo gėdinga, tačiau nebepykstu ir jau nebeskaudu. Tu privertei mane pasijusti... Aš irgi noriu pasakyti mandagybę. Už šiandien, už pirmąjį ritualą, noriu pasakyti... ačiū.

Jis nusišiepė.

– Nemanau, kad anksčiau man kas yra dėkoję, – vypsniui išblėsus, liko šypsena, nors akys buvo rimtos. – Jei kas ir turėtų sakyti, tai aš. Ačiū tau, Aila. Nė nenumanai, kokią patirtį man suteikei. Nebuvau taip pasitenkinęs po... – Jondalaras nutilo, ir moteris pamatė, kaip jis skausmingai susiraukė. – Po Zolenos.

– Kas tokia Zolena?

– Zolenos jau nebėra. Ji – moteris, kurią pažinojau, kai buvau jaunas.

Jondalaras atsigulė ant nugaros, įsistebeilijo į urvo skliautą ir tylėjo taip ilgai, kad Aila nemanė, jog dar ką nors pasakys. Tada, labiau sau pačiam nei jai, vyras pradėjo pasakoti:

– Tada ji buvo graži. Visi vyrai apie ją kalbėjo, visi berniukai apie ją svajojo, tačiau nė vienas labiau už mane, netgi prieš sapne pasirodant deivei. Tą naktį mane aplankiusi deivė atėjo kaip Zolena ir, kai pabudau, miego kailiai buvo pilni mano esencijos, o galva kupina Zolenos.

Atsimenu, kaip paskui ją sekiojau arba susirasdavau vietelę, iš kur galėčiau ją stebėti, ir lūkuriavau. Meldžiau Motinos, kad ją duotų. Taigi negalėjau patikėti, kai ji pas mane atėjo. Tai galėjo būti bet kuri moteris, tačiau geidžiau vienintelės Zolenos – o, kaip aš jos troškau, ir ji pas mane atėjo.

Pirmiausia aš joje patyriau malonumą. Netgi tada buvau didelis pagal amžių visomis prasmėmis. Ji mokė mane, kaip susivaldyti, kaip naudotis vyriškumu, sakė, ko moteriai reikia. Išmokau, kad galiu suteikti malonumą moteriai, netgi nepakankamai giliai, jei

būsiu atsitraukęs kuo ilgiau ir kuo geriau ją paruošiu. Tada man nereikės skverbtis taip giliai ir ji galės priimti daugiau.

Su Zolena nereikėjo nerimauti. Ji galėjo padaryti laimingus ir mažesnius vyrus – taip pat žinojo būdų susivaldyti. Nebuvo vyro, kuris jos negeistų, o ji pasirinko mane. Po kiek laiko rinkosi mane nuolat, nors dar buvau visai pienburnis.

Vis dėlto buvo vyras, kuris Zoleną nusižiūrėjo, nors ir žinojo, kad ji nenori jo. Tai mane supykdė. Pamatęs mus kartu jis patarė jai dėl įvairumo pasirinkti vyrą. Jis nebuvo toks subrendęs, kaip Zolena, tačiau vyresnis už mane. Aš buvau didesnis.

Jondalaras užsimerkė, bet kalbėjo toliau:

– Buvau toks kvailas! Neturėjau taip elgtis, tai tik pritraukė į mus dėmesio, tačiau jis nebūtų palikęs jos ramybėje. Tas vyras mane taip įsiutino. Vieną dieną jam trenkiau, o paskui nebegalėjau sustoti.

Sakoma, nėra gerai jaunuoliui per ilgai būti su viena moterimi. Būnant su daugiau moterų, mažiau galimybių atsirasti prieraišumui. Tikimasi, kad jaunas vyras ves jauną moterį – vyresnės turėtų juos mokyti. Jei jaunuolio jausmai pernelyg sustiprėja, visada kaltinama moteris, tačiau nedera jų kaltinti. Aš nenorėjau jokios kitos moters, tik Zolenos.

Tos moterys tada atrodė tokios šiurkščios, nejautrios, nusenusios, visą laiką besišaipančios iš vyrų, ypač jaunų. Galbūt aš irgi buvau netaktiškas, kai vijau jas nuo savęs, šūkaliojau jas pravardžiuodamas.

Jos išrinkdavo vyrus pirmiesiems ritualams. Visi vyrai nori būti išrinkti – jie nuolat apie tai kalba. Tai garbė, jaudulys, tačiau kartu ir neramu, kad būsi per šiurkštus, per greitas ar dar blogiau. Kokia nauda iš vyro, jei jis net negali pažadinti moters? Jei toks vyras praeina pro moterų pulkelį, jos visada erzinasi.

Jondalaras pakeitė balsą iki falceto ir ėmė mėgdžioti:

– „Štai gražuoliukas. Gal norėtum, kad šio to tave pamokyčiau?“ Arba: „Šito nepavyko nieko išmokyti, gal dar kuri norit pabandyti?“

Paskui tęsė savu balsu:

– Dauguma vyrų išmoksta atsikirsti ir mėgaujasi geraširdiškais pajuokavimais ne mažiau nei moterys, tačiau jaunuoliams sunku. Kaskart praeidamas pro besijuokiančių moterų būrelį vyras galvoja, ar ne iš jo šaipomasi. Zolena buvo kitokia. Kitos moterys nelabai ją mėgo, gal kad ji pernelyg patiko vyrams. Per bet kurią Motinos šventę ar festivalį ją pasirinkdavo pirmą...

Vyras, kuriam sudaviau, neteko kelių dantų. Sunku, kai jaunas vyras lieka be dantų. Negali kramtyti, moterys jo nenori, iš karto pasigailėjau. Buvau toks kvailas! Mano motina atlygino už mano veiksmus, ir jis persikėlė į kitą urvą, tačiau ateidavo į vasaros susirinkimus, ir gūždavausi kaskart jį pamatęs.

Zolena kalbėjo apie tarnybą Motinai. Maniau, būsiu raižytojas ir šitaip jai tarnausiu. Tada Martona nusprendė, kad aš galbūt linkęs dirbti su akmeniu, ir nusiuntė žodelį Dalanarui. Neilgtrukus Zolena išvyko į specialius mokymus, o Dalanaras pasiėmė mane gyventi pas lansadonus. Martona buvo teisi. Šitaip buvo geriausia. Kai po trejų metų grįžau, Zolenos nebebuvo.

– Kas jai nutiko? – pasiteiravo Aila, kone pabūgusi.

– Tie, kurie tarnauja Motinai, atsisako savo tapatybės ir prisiima tapatybę asmens, kurį įkūnija. Mainais Motina suteikia paprastiems žmonėms nežinomų dovanų – kerėjimo, patyrimo, žinių, – suteikia galių. Daugelis nuėjusių tarnauti niekada neužkopia aukščiau patarnautojų. Iš tų, kurie išgirsta Motinos šauksmą, tik nedaugelis

būna tikrai apdovanoti ir jie netrukus iškyla tarp pašauktųjų. Vos prieš man išeinant Zolena tapo aukštąja šventike, Zelandone, pirmąja tarp pašauktųjų.

Staiga Jondalaras pašoko, pro urvo angą pamatęs raudoną ir auksinį vakarų dangų.

– Vis dar šviesu, norėčiau paplaukioti, – pareiškė ir greitai išžirgliojo iš urvo. Pasigriebusi apsiautalą ir ilgą diržą Aila išskubėjo įkandin. Kai ji priėjo pakrantę, Jondalaras jau buvo vandenyje. Moteris nusiėmė amuletą, įbrido keletą pėdų ir ėmė plaukti. Jondalarą sutiko grįžtantį.

– Ar toli nuplaukei? – pasiteiravo.

– Iki krioklio, – atsakė Jondalaras. – Aila, šito niekam anksčiau nepasakojau. Apie Zoleną.

– Ar kada esi matęs Zoleną?

Pratrūkusio Jondalaro juokas buvo kartus.

– Ne Zoleną, Zelandonę. Taip, mačiau. Mes geri draugai. Netgi dalijausi malonumais su Zelandone, – pasakė. – Tačiau ji nebesirenka tik manęs.

Vyras greitai, ryžtingai nusiyrė pasroviui.

Aila susiraukė ir papurtė galvą, tada nusekė paskui jį į pakrantę. Užsidėjo amuletą, apsivyniojo apsiautalą ir nusekė Jondalarą taku. Kai įėjo į urvą, jis stovėjo prie židinio įsmeigęs akis į vos žioruojančias anglis. Moteris paskutinį kartą pasitaisė apsiautalą, tada paėmė kelias malkas ir įmetė į laužą. Jondalaras vis dar buvo šlapias, Aila matė, jog jis dreba. Nuėjo paimti jo miego kailio.

– Metų laikas keičiasi, – pastebėjo ji. – Vakarai atvėso. Štai, nepersišaldyk.

Jis nepatogiai apsisiautė kailį ant pečių. „Jam netinka, – galvojo ji, – tas kailinis apsiautalas. Jei ketina išeiti, turėtų leistis į kelią dar

metų laikui nepasikeitus." Moteris nuėjo į savo miego vietą ir paėmė prie sienos gulintį ryšulį.

– Jondalarai?..

Jis papurtė galvą bandydamas grįžti į dabartį ir nusišypsojo Ailai, tačiau tik lūpomis. Atrišant ryšulį kažkas iškrito.

– Kas čia? – paklausė ji nustebusi ir išsigandusi. – Kaip jis čia pateko?

– Tai dievybė, – paaiškino Jondalaras, pamatęs raižyto mamuto kaulo gabalėlį.

– Dievybė?

– Padariau ją tau, tavo pirmajam ritualui. Pirmuosiuose ritualuose visada turėtų dalyvauti dievybė.

Aila palenkė galvą, kad nuslėptų staiga užplūdusias ašaras.

– Nežinau, ką sakyti, niekad nesu mačiusi nieko panašaus. Ji graži. Atrodo tikra, tarsi žmogus. Beveik kaip aš.

Jondalaras pakėlė smakrą.

– Norėjau, kad ji būtų panaši į tave, Aila. Tikram raižytojui tikriausiai būtų geriau pavykę... Ne. Tikras raižytojas nebūtų daręs tokios dievybės. Nesu tikras, ar ir man derėjo. Paprastai dievybė neturi veido – Motinos veidas neatpažįstamas. Suteikus veidą dievybei to žmogaus dvasia gali būti ten įkalinta. Štai todėl ji tavo, kad laikytum su savais daiktais, mano dovana tau.

– Įdomu, kodėl savo dovaną padėjai čia, – pastebėjo Aila, atrišusi ryšulį. – Padariau tai tau.

Vyras išpurtė odą, pamatė apdarus ir jo akys prašviesėjo.

– Aila! Nežinojau, kad moki siūti ar puošti karoliukais, – tarė apžiūrinėdamas drabužius.

– Karoliukus prisiuvau ne aš, tik išpjoviau naujas dalis marškiniams, kuriuos tu vilkėjai. Išardžiau kitus drabužius, kad žinočiau,

kokio dydžio ir formos gabalėlius išpjauti, ir išsiaiškinau, kaip jie buvo sujungti. Nežinau, ar teisingai naudojausi yla, kurią man atidavei, tačiau pavyko.

– Drabužiai puikūs! – sušuko Jondalaras, prisidėjęs marškinius. Pasimatavo kelnes, paskui ir marškinius. – Pats galvojau pasisiūdinti drabužius, tinkamesnius kelionei. Klubų raištis čia puikiai tinka, bet...

Išsprūdo. Pasakyta garsiai. Kaip Krebo nupasakotos blogybės, kurių galios išryškėja tik pripažinus, tik garsiai jų vardą ištarus, Jondalaro išėjimas tapo faktu. Tai nebebuvo miglota nuojauta to, kas kurią dieną nutiks, – dabar tai įgavo turinį ir dar daugiau svorio. Regis, į urvą įslinko slegianti fizinė būtis ir nesiruošė išeiti.

Jondalaras greitai nusirengė ir sulankstė drabužius.

– Ačiū, Aila, negaliu nė apsakyti, kiek daug man tai reiškia. Kai atšals, jie puikiai tiks, tačiau kol kas nereikia, – tarė vyras ir užsirišo klubų juostą.

Aila linktelėjo. Nepasitikėjo savimi, todėl nutylėjo. Pajuto spaudimą akyse, kaulo figūrėlė išskydo. Moteris pridėjo ją prie krūtinės, jau pamilusi. Padaryta Jondalaro rankomis. Jis vadino save įrankių dirbėju, tačiau sugebėjo kur kas daugiau. Jo rankos buvo pakankamai įgudusios padaryti atvaizdą, kuris kėlė švelnumą, panašų į jaučiamą Jondalarui, leidusiam jai sužinoti, ką reiškia būti moterimi.

– Ačiū, – tarė Aila prisiminusi mandagumą.

Jis susiraukė.

– Nepamesk jos, – patarė. – Su tavo veidu, o galbūt įkalinta tavo dvasia, gali būti nesaugu, jeigu ją ras kas kitas.

– Mano amuletas turi dalį mano pačios ir mano totemo dvasios. Dabar šitoji dievybė turi dalį mano ir taviškės Motinos Žemės dvasios, ar todėl ji irgi mano amuletas?

Vyras šito neapgalvojo. Ar dabar ji tapo Motinos dalimi? Viena iš žemės vaikų? Gal jis kiša nagus prie jėgų, kurios yra už jo pažinimo ribų?

– Nežinau, Aila, – atsakė, – tačiau nepamesk.

– Jondalarai, jei manei, kad gali būti pavojinga, kodėl šitai dievybei suteikei mano veidą?

Jis suėmė figūrėlę tebelaikančias moters rankas.

– Todėl, kad norėjau įkalinti tavo dvasią, Aila. Nenorėjau pasilikti, ketinau atiduoti, troškau suteikti tau malonumą ir nežinojau, ar sugebėsiu. Nežinojau, ar tu suprasi, – nebuvai auginta Motinai pažinti. Pamaniau, jei pavaizduosiu čia tavo veidą, gal tai padės pritraukti tave prie manęs.

– Dėl to nereikėjo suteikti dievybei mano veido. Būčiau buvusi laiminga, net jei tu būtum paprasčiausiai panorėjęs patenkinti su manimi savo poreikius, prieš man sužinant, kas yra malonumas.

Jondalaras surakino moterį savo glėbyje su visa dievybe, su viskuo.

– Ne, Aila. Gal tu ir buvai pasiruošusi, tačiau man reikėjo suprasti, kad tai pirmas tavo kartas, kitaip jis nebūtų buvęs sklandus.

Ji vėl paskendo jo akyse. Stipriai apkabinta atsidavė jam, kol viskas, ką suvokė, tebuvo jo globiančios rankos, alkana burna ant jos lūpų, jo kūnas prie jos ir svaiginantis smarkus troškimas. Aila nesuvokė, kada vyras pakėlęs nusinešė ją nuo židinio.

Jos kailių patalas laukė ir ją priėmė. Moteris jautė, kaip Jondalaras krapštosi su jos apsiautalo dirželiu, paskui pasiduoda ir paprasčiausiai pakelia drabužį. Ji nekantriai jam atsivėrė, jautė ieškantį standų vyriškumą, kuris galų gale rado kelią.

Nuožmiai, kone žūtbūtinai vyras paskandino giliai savo kotą, tarsi norėtų įsitikinti, jog ji ten yra dėl jo ir jam nereikia atsitraukti.

Aila pakilo sutikti vyro, priėmė geisdama jo nemažiau nei jis geidė jos.

Jondalaras atsitraukė ir vėl paniro jausdamas kylančią įtampą. Paskendęs joje visiškai, nerimdamas dėl to, jog atsiduoda savo aistrai, jis pasitiko artėjantį antplūdį su nuožmiu džiaugsmu. Moteris pasitikdavo jį kiekvienoje viršūnėje, prisitaikydavo prie kiekvieno dūrio, tinkamai išsilenkusi kreipė jo judesius.

Ailos pojūčiai toli gražu neapsiribojo stūmimu ir traukimu ertmėje. Kaskart Jondalaro pripildyta moteris suvokdavo vien tik jį: kūnas – nervai, raumenys, sausgyslės – visa buvo jo sklidina. Jondalaras jautė, kaip jėga slėpsnose kyla, kaupiasi, užplūsta, o paskui – neįtikėtinas *crescendo*, kai įtampai pratrūkus virpančiu išsiveržimu jis nėrė žemyn užpildyti moters paskutinį kartą. Aila pakilo sutikti jo pašėlusio finalinio judesio ir sprogimas pasklido jos kūnu su maloniu palengvėjimu.

29

Aila persivertė nevisiškai pabudusi, tačiau pajutusi nepatogumą. Grumstas po ja nedingo, kol ji galų gale prabudusi jo neišėmė. Iškėlė daiktą ir blausioje raudonoje bemaž išblėsusio laužo šviesoje pamatė dievybės kontūrus. Švystelėjus atpažinimui jos prote gyvai iššoko vakar diena ir ji susivokė šiltai įsitaisiusi savo lovoje su Jondalaru.

„Mes tikriausiai užmigome patyrę malonumą“, – pagalvojo. Laiminga moteris susirangė arčiau vyro ir užsimerkė, bet miegas neėmė. Įvairiausiais raštais ir piešiniais dėliojosi vaizdai, scenos, rūšiuojami vidinių pojūčių. Medžioklė, Mažylio sugrįžimas, pirmasis ritualas ir, visų svarbiausia, Jondalaras. Jos jausmai vyrui netilpo nė į vieną žinomą žodį, tačiau pripildė ją neišreiškiamo džiaugsmo. Gulėdama greta Aila galvojo apie jį, kol nebegalėjo sutalpinti minčių, tada tyliai išslinko iš patalo kartu pasiėmusi ir kaulo figūrėlę.

Ji nuėjo prie urvo angos ir pamatė susiglaudusius Yhaha su Lenktynininku. Atpažinusi kumelė tyliai sužvingo, ir moteris nupėdino jų link.

– Ar ir tau taip buvo, Yhaha? – švelniai paklausė moteris. – Ar eržilas suteikė tau malonumą? O, Yhaha, nė nenumaniau, kad gali šitaip būti. Kaip galėjo būti taip baisu su Braudu ir taip nuostabu su Jondalaru?

Jaunasis arkliukas ėmė reikalauti savosios dėmesio dalies. Moteris jį pakasė, paglostė, paskui apkabino.

– Nesvarbu, ką Jondalaras sako, Yhaha, aš manau, kad eržilas padovanojo tau Lenktynininką. Jis netgi tokio paties plauko, o bėrų arklių ne tiek daug. Galbūt tai galėtų būti jo dvasia, tačiau aš tuo netikiu.

Norėčiau turėti kūdikį. Jondalaro kūdikį. Negaliu – ką darysiu, kai jis išeis? – Aila išbalo pajutusi baimei artimą jausmą. – Išeis! O, Yhaha, Jondalaras ketina išeiti!

Ji išbėgo iš urvo ir pasileido žemyn taku, labiau jausdama nei matydama, kur bėga, pralėkė akmenuotą pakrantę ir sustojo prie išsikišusios sienos, tada susigūžė prie jos sriūbaudama. „Jondalaras išeina. Ką aš darysiu? Kaip ištversiu? Ką galėčiau padaryti, kad priversčiau jį pasilikti? Nieko!“

Ji apkabino save, atsitūpė ir įsikniaubė į akmeninę užtvarą tarsi mėgindama apsisaugoti nuo kokio niokojančio smūgio. „Kai jis išeis, vėl liksiu viena. Dar blogiau – be Jondalaro. Ką aš čia be jo darysiu? Gal irgi turėčiau keliauti, susirasti kokių kitų ir pasilikti su jais? Ne, negaliu. Jie klaus, iš kur atėjau, o kiti nekenčia genties. Būsiu jiems šlykšti, nebent sakyčiau žodžius, kurie nėra tiesa.

Negaliu, negaliu gėdytis Krebo ar Izos. Jie mane mylėjo, manimi rūpinosi. Uba yra mano sesuo, ji globoja mano sūnų. Gentis yra mano šeima. Kai nieko neturėjau, jie manimi pasirūpino, o dabar kiti manęs nenori.

Jondalaras išeina. Turėsiu viena čia nugyventi visą gyvenimą. Kuo puikiausiai galiu ir mirti, Braudas mane prakeikė ir, šiaip ar taip, laimėjo. Kaip gyvensiu be Jondalaro?“

Aila raudojo, kol nebeliko ašarų, tik nuniokota tuštuma viduje. Atgalia ranka nusišluostė akis ir pastebėjo tebelaikanti dievybę.

Pasukiojo ją žavėdamasi tiek sumanymu mamuto kaulo gabalėlį paversti nedidele moteriškaite, tiek pačia figūrėle. Mėnesienoje ši dar labiau ją priminė. Plaukai išraižyti kaip kaselės, akys šešėlyje, o nosies ir skruostų forma priminė Ailos atspindį ramiame vandenyje.

„Kodėl Jondalaras suteikė mano veidą Motinos Žemės simboliui, kurį kiti garbina? Ar buvo mano dvasia įkalinta, susieta su ta, kuri vadinama Doni? Krebas sakė, kad mano dvasia kartu su urvinio liūto ir lokio – didžiojo urvinio lokio, genties totemo, – dvasiomis slypi amulete." Tapusiai gydytoja Ailai buvo įteikta po dalelę visų genties narių dvasių, ir jos nebuvo atsiimtos po mirtino prakeiksmo.

Moters gentis ir kiti, totemai ir Motina – visi pretenduoja į nematomą jos dalį, vadinamą dvasia. „Manau, mano dvasia turėtų būti sutrikusi – žinau, kad ir pati tokia esu."

Šaltas vėjas paragino Ailą grįžti į urvą. Patraukusi į šalį ant iešmo pamautą kepsnį, kuris jau buvo atšalęs, ji įkūrė nedidelę ugnelę mėgindama nepažadinti Jondalaro ir pradėjo kaitinti vandenį arbatai, kuri padėtų jai nusiraminti. Dar negalėjo grįžti miegoti. Laukdama žiūrėjo į laužą ir galvojo apie tą daugybę kartų, kai liepsnose įžvelgė panašumą į gyvenimą. Karšti ugnies liežuviai šoko aplink malkas skanaudami naują medžio gabalą, atsitraukdami, vėl jį puldami, kol pasiglemždavo ir galiausiai prarydavo.

– Doni! Tai tu! Tai tu! – per miegus suriko Jondalaras.

Aila pašokusi nuskubėjo prie vyro. Jis vartėsi ir blaškėsi akivaizdžiai sapnuodamas. Ji svarstė, ar derėtų pažadinti. Staiga jis atsimerkė, atrodė išsigandęs.

– Ar viskas gerai, Jondalarai? – pasiteiravo moteris.

– Aila? Aila! Ar čia tu?

– Taip, čia aš.

Jondalaras vėl užsimerkė ir sumurmėjo kažką nesuprantama. Moteris suvokė, jog jis nebuvo prabudęs. Tai buvo sapno dalis, tačiau vyras nebesiblaškė. Aila stebėjo, kol jis nurimo, o paskui grįžo prie laužo. Leidusi liepsnoms blėsti įsipylė arbatos. Galiausiai vėl pasijuto mieguista, nusivilko apsiautalą, įsiropštė prie Jondalaro ir užsitraukė kailius. Miegančio žmogaus šiluma vertė moterį galvoti, kaip bus šalta, kai jis išeis, – iš plačios tuštumos rezervuaro pasirodė naujos ašaros. Ji verkė, kol užmigo.

Jondalaras bėgo, švokšdamas mėgino atgauti kvapą, stengėsi pasiekti urvo angą priekyje. Dirstelėjęs pamatė urvinį liūtą. Ne, ne! Tonolanai! Tonolanai! Liūtas jį vijosi, pritūpė ir šoko, bet staiga pasirodė Motina ir sukomandavusi nustūmė žvėrį šalin.

– Doni! Tai tu! Tai tu!

Motina atsisuko, ir jis pamatė jos veidą. Jis buvo kaip išraižytos dievybės ir priminė Ailą.

– Aila? Aila? Ar čia tu? – pašaukė išsigandęs.

Išraižytas veidas atgijo – auksinę moters plaukų aureolę supo raudonas švytėjimas.

– Taip, čia aš.

Aila-dievybė padidėjo ir pakeitė formą, tapo senovine dievybe, kurią Jondalaras atidavė, nors ji priklausė daugybei jo šeimos kartų. Buvo putni, moteriška ir vis plėtėsi, kol virto kalno dydžio. Tada dievybė pradėjo gimdyti. Visi jūros padarai išplaukė iš gilios jos ertmės su gimdymo vandenų pliūpsniu, paskui išlėkė spiečius vabzdžių ir padangės sparnuočių. Tada pasirodė sausumos gyviai: triušiai, elniai, bizonai, mamutai, urviniai liūtai, o tolumoje pro miglą Jondalaras matė neryškius žmogaus kontūrus.

Žmonės ėjo artyn, migla sklaidėsi, ir staiga vyras juos išvydo. Tai buvo plokščiagalviai! Jie pamatė jį ir pabėgo. Jondalaras juos šaukė, ir viena moteris atsisuko. Tai buvo Ailos veidas. Vyras nubėgo moters link, tačiau ją apsupo rūkas ir jis pats pasinėrė į miglą.

Jondalaras ėjo apgraibomis per raudoną miglą tolumoje girdėdamas riaumojimą kaip srūvantį krioklį. Jis vis garsėjo, užgriuvo ant vyro. Jį apsupo srautas žmonių, nyrančių iš talpios Motinos Žemės gimdos, milžiniškos kaip kalnas Motinos Žemės su Ailos veidu.

Jis spraudėsi pro žmones, norėjo ją pavyti ir galiausiai pasiekė didžiąją ertmę, gilią jos angą. Įėjo vidun ir jo vyriškumas ėmė tirti šiltas klostes, kol šios apgaubė jį maloniose gelmėse. Vyras nirčiai su nevaržomu džiaugsmu pumpavo, tada pamatė moters veidą, paplūdusį ašaromis. Jos kūną purtė rauda. Norėjo ją paguosti, liepti jai neverkti, tačiau negalėjo prabilti. Jis buvo nustumtas.

Atsidūrė viduryje gausios iš gimdos plūstančios minios, kurioje visi vilkėjo karoliukais siuvinėtais marškiniais. Jondalaras bandė prasibrukti atgal, tačiau didžiulis žmonių spaudimas nunešė jį lyg gimdymo vandenų sraute pačiuptą rąstą, kurį nešė Didžioji Motina Upė su kruvinais prie jo prikibusiais marškiniais.

Vyras išrietė kaklą, kad pasižiūrėtų atgal, ir pamatė ertmės žiotyse stovinčią Ailą. Jos rauda aidu atsimušė ausyse. Tada su didžiu griausmu urvas sugriuvo didžioje akmenų liūtyje. Jondalaras stovėjo vienas verkdamas.

Jondalaras atsimerkė, buvo tamsu. Mažame lauželyje malkos buvo supleškėjusios. Visiškoje juodumoje jis nebuvo tikras, kad pabudo. Nebuvo matyti urvo sienų apybraižų, jokio pažįstamo taško,

kuris padėtų nustatyti buvimo vietą. Akys tegalėjo pasakyti, kad jis kybo nesuvokiamoje tuštumoje. Ėmė ryškėti sapno smulkmenos. Jos dėliojosi vyro galvoje gabalėliais ir atkarpomis, sąmoningose mintyse išryškėdamos.

Kai naktis pakankamai atsitraukė, kad akmenys ir urvo anga įgautų kontūrus, Jondalaras ėmėsi priskirti sapno vaizdams prasmę. Nedažnai prisimindavo sapnus, tačiau šis buvo toks ryškus, toks apčiuopiamas, jog privalėjo būti žinia nuo Motinos. Ką ji bando pasakyti? Vyras norėjo, kad Zelandonė padėtų jam išsiaiškinti.

Kai į urvą prasiskverbė blausi šviesa, Jondalaras pamatė šviesių plaukų raizgalynę, rėminančią miegančios Ailos veidą, pajuto jos kūno šilumą. Šešėliams šviesėjant stebėjo moterį tylomis. Apėmė visa užvaldantis noras ją pabučiuoti, tačiau nenorėjo budinti. Pakėlė prie lūpų ilgą aukso sruogą, paskui tyliai atsikėlė. Rado drungnos arbatos, įsipylė į puodelį ir išėjo ant akmeninės urvo verandos.

Su klubų juosta buvo šalta, tačiau jis nekreipė dėmesio į temperatūrą, nors mintis apie šiltus Ailos pasiūtus drabužius šwystelėjo mintyse. Stebėjo, kaip rytuose dangus šviesėja, slėnio detalės ryškėja, ir vėl prisiminęs sapną mėgino atsekti susivijusiose gijose slypinčią paslaptį.

Kodėl Doni jam parodė, kad visa, kas gyva, iš jos kilę? Jis tai žino. Tai pripažintas faktas. Kodėl ji turėjo pasirodyti sapne gimdydama visas žuvis, paukščius, gyvūnus ir...

Plokščiagalvius! Žinoma! Ji bylojo Jondalarui, kad genties žmonės taip pat jos vaikai. Kodėl anksčiau niekam tai netapo aišku? Niekas niekada nė neginčijo, jog visa gyvybė kilusi iš Doni, kodėl tada tie žmonės taip juodinami? Vadinami gyvuliais tarsi gyvuliai būtų blogis. Kodėl plokščiagalviai virto blogiu?

Jie ne gyvuliai. Tai žmonės, kitokios rūšies žmonės! Tai, ką Aila visą laiką tvirtino. Ar todėl viena plokščiagalvių turėjo Ailos veidą?

Jondalaras galėjo suprasti, kodėl jos veidą turėjo dievybė, kurią pats padarė ir kuri sapne sustabdė liūtą, nors niekas nebūtų patikėjęs, kad Aila iš tikrųjų tai padarė, – tai buvo neįtikimiau nei sapnas. Tik kodėl Ailos veidas priklausė senovinei deivei? Kodėl pati Didžioji Motina Žemė buvo panaši į Ailą?

Jondalaras žinojo, kad šio sapno niekada iki galo neperpras, tačiau jautė, jog vis dar stinga esminės dalies. Viską iš naujo peržvelgė ir, kai prisiminė Ailą stovėjus urve, kuris tuoj turėjo sugriūti, vos nešūktelėjo, kad ji pasitrauktų.

Vyras žiūrėjo į horizontą gromuliuodamas mintis, jausdamas tą pačią atskirtį ir vienišumą kaip sapne, kai stovėjo vienas, be jos. Veidą sudrėkino ašaros. „Kodėl jaučiu tokią neviltį? Ko nepastebiu?"

Į galvą atėjo žmonės karoliukais puoštais marškiniais, išeinantys iš urvo. Aila sutaisė jo siuvinėtus marškinius. Pasiuvo jam drabužius, o anksčiau netgi nežinojo, kaip siūti. Kelioninius drabužius, kuriais jis vilkės išeidamas.

Išeidamas? Palikdamas Ailą? Virš žemės krašto pakilo ugninis šviesulys. Jondalaras užsimerkė ir matė šiltą auksinį švytėjimą.

„Didžioji Motina! Koks tu apgailėtinas kvailys, Jondalarai. Palikti Ailą? Kaip galėtum ją palikti? Tu ją myli! Kodėl buvai toks aklas? Kodėl prireikė Motinos siųsto sapno, kad pasakytų tau šį tą tokio aiškaus, ką net vaikas suprastų?"

Didžiulis nuo pečių nuslinkęs svoris leido vyrui pajusti džiaugsmingą laisvę. Staigų lengvumą. „Aš myliu ją! Pagaliau man tai nutiko! Aš ją myliu! Nemaniau, jog įmanoma, tačiau myliu Ailą!"

Jondalaras buvo sklidinas energijos, pasiruošęs išrėkti tai visam pasauliui, pasirengęs lėkti ir išrėžti tai jai. „Niekad anksčiau

nesakiau moteriai, kad ją myliu", – galvojo. Jis nuskubėjo į urvą, tačiau Aila tebemiegojo.

Vėl išėjo, atsinešė kelias malkas ir pasiėmęs titnagą bei piritą – tai vis dar kėlė vyrui nuostabą – greitai užkūrė laužą. Nors kartą jam pavyko atsikelti anksčiau už Ailą, tad norėjo nustebinti ją karšta arbata. Surado mėtų lapų ir netrukus arbata buvo užplikyta, tačiau Aila vis dar miegojo.

Jondalaras stebėjo, kaip moteris alsuoja, vartosi, – jam patiko šitaip paleisti jos plaukai. Gundėsi ją pažadinti. „Ne, tikriausiai pavargusi. Jau prašvito, o ji nesikelia."

Nuėjo į pakrantę, suradęs šakelę išsivalė dantis, paskui pasiplaukiojo kaip visada rytais. Atsigavo, pasisėmė energijos ir išbadėjo. Juodu taip ir nesusiruošė pavalgyti. Vyras nusišypsojo sau prisiminęs priežastį ir sulaukė erekcijos.

Jis nusijuokė. „Laikei jį skurde visą vasarą, Jondalarai. Negali kaltinti saviškio moters žadintojo nekantrumu dabar, kai jau žino, ko neteko. Tik nespausk jos. Galbūt jai reikia pailsėti – juk nepratusi." Pakilęs taku tyliai įėjo į urvą. Arkliai jau buvo ganykloje. „Tikriausiai išėjo, kol plaukiojau, o moteris vis dar nepabudusi. Ar jai viskas gerai? Gal turėčiau pažadinti?" Aila apsivertė ir atidengė krūtis, suteikdama impulsą ankstesnėms Jondalaro mintims.

Jis sutramdė geismą, nuėjo prie laužo įsipilti dar arbatos ir lūkuriavo. Pastebėjo skirtumus atsitiktiniuose Ailos judesiuose, paskui pamatė ją apgraibomis kažko ieškant.

– Jondalarai! Jondalarai, kur tu? – suriko sėsdamasi.

– Aš čia, – atsakė vyras, skubėdamas prie jos.

Aila įsikibo į jį.

– O, Jondalarai. Maniau, tavęs nebėra.

– Aš čia, Aila. Aš šalia. – Vyras laikė ją apkabinęs, kol ji aprimo. – Ar jau viskas gerai? Atnešiu arbatos.

Įpylė arbatos ir atnešė jai puodelį. Moteris gurkštelėjo, paskui godžiau nugėrė.

– Kas ją užplikė? – pasiteiravo.

– Aš. Norėjau nustebinti tave karšta arbata, tačiau ji nebe tokia ir karšta.

– Tu užplikei? Man?

– Taip, tau. Aila, niekad nesakiau šito moteriai. Aš tave myliu.

– Myli? – nustebo ji. Norėjo įsitikinti, kad tai reiškia tą patį, ką ji sunkiai drįso tikėtis reiškiant. – Ką reiškia mylėti?

– Ką reiškia!.. Jondalarai, tu pasipūtęs avigalvi! – Jis atsistojo. – Tu, didysis Jondalaras, kurio geidžia visos moterys. Pats tuo tiki. Taip rūpestingai slėpei vieną žodį, kurį, tavo manymu, visos norėjo išgirsti, ir didžiavaisi, kad niekada nepasakei jo moteriai. Galiausiai įsimylėjai ir net negalėjai to sau pripažinti. Doni tau turėjo tai sapne pasakyti! Jondalaras galiausiai susirengia tai ištarti, pasirengia pripažinti pamilęs moterį. Kone tikėjaisi, kad Aila apalps iš nuostabos, o ji net nežino, ką tas žodis reiškia!

Aila nustėrusi stebėjo jį minantį pirmyn atgal, kažką murmantį panosėje apie meilę. Jai reikėjo išmokti šitą žodį.

– Jondalarai, ką reiškia mylėti? – Moteris buvo rimta ir net truputį įpykusi.

Vyras atsiklaupė priešais ją.

– Šitą žodį seniausiai turėjau paaiškinti. Meilė yra jausmas, kurį jauti tam, kas tau rūpi. Tai, ką motina jaučia vaikui, vyras savo broliui. Tarp vyro ir moters tai reiškia rūpintis vienas kitu tiek, kad norėtųsi dalytis gyvenimais, niekada neišsiskirti.

Aila užsimerkė, klausantis jai virpėjo lūpos. Ar gerai nugirdo? Ar ji tikrai suprato?

– Jondalarai, – tarė, – nežinojau šito žodžio, tačiau suprantu jo reikšmę nuo tada, kai tu pasirodei, ir, kuo ilgiau čia buvai, tuo geriau ją supratau. Daugybę kartų pasigedau žodžio, kuris tai išreikštų. – Moteris užsimerkė, bet džiaugsmo ir palengvėjimo ašarų sulaikyti nepavyko. – Jondalarai, aš taip pat tave myliu.

Jis atsistojo, pakėlė ją ir pabučiavo švelniai, apglėbęs tarytum ką tik surastą lobį, kurį baiminosi sulaužyti ar pradanginti. Aila apglėbusi rankomis vyro krūtinę laikė, tarsi jis būtų sapnas, galintis išblėsti, jei ji paleis. Jondalaras pabučiavo ją į lūpas, sūrų nuo ašarų veidą, o kai moteris atrėmė į jį galvą, įkniaubė veidą į susiraizgiusius auksinius plaukus, kad nusišluostytų akis.

Jis negalėjo kalbėti. Įstengė tik glėbti Ailą ir džiaugtis neįtikėtina sėkme, kad ją rado. Turėjo nukeliauti į tolimiausius Žemės kampelius, kad surastų moterį, skirtą pamilti, ir niekas neprivers jos dabar paleisti.

– Kodėl nepasilikus čia? Šiame slėnyje visko apsčiai. Dviese bus kur kas lengviau. Turime iečių mėtyklių ir Yhaha pagalbą. Netrukus užaugs Lenktynininkas, – kalbėjo Aila.

Juodu traukė per lauką be jokio tikslo, tik pasikalbėti. Jau turėjo visų sėklų, kurių norėjo pririnkti, primedžiojo ir pridžiovino užtektinai mėsos visai žiemai, taip pat pririnkę pasidėjo nokstančių vaisių, šaknų bei kitokių augalų maistui ir vaistams, prisirinko visokiausių medžiagų žiemos darbams. Aila norėjo pamėginti dekoruoti drabužius, o Jondalaras ketino išraižyti keletą žaidimo rykų ir išmokyti Ailą žaisti. Vis dėlto tikrasis Ailos džiaugsmas buvo vyro meilė – ji neliks viena.

– Slėnis gražus, – nesiginčijo Jondalaras.

„Kodėl čia nelikti? Tonolanas norėjo pasilikti su Jetamija, – prisiminė, – tačiau jie nebuvo tik dviese. Kiek ilgai ištversiu be kitų draugijos? Aila gyveno viena trejus metus. Nederėtų gyventi vieniems. Štai Dalanaras pradėjo naują urvą, nors iš pradžių teturėjo Jeriką ir jos motinos porą Hokamaną. Paskui prisijungė daugiau žmonių, gimė vaikai. Jau planuojamas antras Lansadonijos urvas. Kodėl tau neįkūrus naujo urvo kaip Dalanarui? Tikriausiai galėtum, Jondalarai, tačiau, kad ir ką darytum, tik kartu su Aila."

– Tau reikėtų pažinti kitus žmones, Aila, be to, norėčiau tave parsivesti namo. Žinau, kelionė truks ilgai, tačiau, manau, per metus įveiktume kelią. Tau patiks mano motina, neabejoju, ir tu Martonai patiksi. Taip pat broliui Joharanui ir seseriai Folarai – dabar ji jau turėtų būti jauna moteris. Ir Dalanarui.

Aila nuleido galvą, paskui pakėlė.

– Kaip aš jiems patiksiu, kai išsiaiškins, kad mano žmonės buvo gentis? Ar jie mane priims sužinoję, jog turiu sūnų, kuris gimė gyvenant su anais ir jiems tėra šlykštynė?

– Negali slėptis nuo žmonių visą likusį gyvenimą. Argi moteris... Iza... neliepė tau susirasti saviškių? Pati žinai, ji buvo teisi. Lengva nebus – negaliu nuo tavęs slėpti tiesos. Dauguma nežino, kad gentis yra žmonės, tačiau tu privertei mane suprasti ir taip pat yra kitų, kuriems bus įdomu. Dauguma žmonių šaunūs, Aila. Kai jie tave pažins, tu jiems patiksi. Be to, aš būsiu kartu.

– Nežinau, ar galime pagalvoti?

– Žinoma, galime, – pažadėjo Jondalaras.

„Nereikėtų leistis į ilgą kelionę iki pavasario, – galvojo vyras. – Iki žiemos pasiektume šaramudojus, bet kuo puikiausiai galime peržiemoti ir čia. Tai suteiks Ailai šiek tiek laiko priprasti prie minties."

Ailai nuoširdžiai palengvėjo ir ji paspartino žingsnį. Prieš tai vilko kojas tiek fiziškai, tiek mintyse, žinojo, kad Jondalaras ilgisi šeimos, savų žmonių, ir jei jis nuspręs eiti, ji keliaus drauge, kad ir kur jis trauktų. Vis dėlto vylėsi, kad praslinkus žiemai jis gali panorėti pasilikti ir kurti namus čia, slėnyje.

Kai jie jau buvo nuėję toli nuo upelio, kone iki šlaito į stepes, Aila stabtelėjo pakelti vos atpažįstamą daiktą.

– Tai mano tauro ragas! – tarė Jondalarui ir nubraukusi žemes pažvelgė į apanglėjusį vidų. – Jame nešiausi ugnį. Radau keliaudama, kai išėjau iš genties. – Prisiminimai nuskraidino atgal. – Rage atsinešiau anglį, kad uždegčiau deglus ir jie padėtų suginti arklius į pirmąją duobę. Tada pagavau Yhaha motiną, o hienoms užpuolus kumelaitę, nuvijau jas ir parsivedžiau mažylę į urvą. Nuo to laiko tiek visko nutiko.

– Dauguma žmonių keliaudami nešasi ugnį, tačiau su ugnies akmenimis dėl to nebereikia sukti galvos. – Staiga Jondalaras suraukė kaktą ir Aila suprato, jog galvoja. – Mes juk apsirūpinę, tiesa? Nieko nebereikia padaryti?

– Ne, nieko netrūksta.

– Tada kodėl mums nesileidus į kelionę? Trumputį žygį, – pridūrė, kai pamatė, jog moteris sunerimo. – Tu netyrinėjai teritorijos į vakarus. Kodėl mums neįsidėjus trupučio maisto, palapinių, miego kailių ir jos neapžiūrėjus? Toli galėsim neiti.

– O kaip Yhaha ir Lenktynininkas?

– Juos irgi pasiimsim. Yhaha netgi galės dalį kelio panešti mus, o gal maistą ir įrangą. Bus smagu, Aila, tik mudu.

Keliauti vien dėl pramogos moteriai buvo nauja ir sunkiai suprantama, tačiau ji negalėjo sugalvoti jokių atsikalbinėjimų.

– Tikriausiai galime, – tarstelėjo. – Tik mudu... Kodėl ne?

„Gal ir neblogas sumanymas patyrinėti teritoriją vakariau?“ – pagalvojo.

– Gruntas čia ne toks gilus, – tarė Aila, – bet tai geriausia vieta slėptuvei, be to, galime pasinaudoti tais nukritusiais akmenimis.

Jondalaras iškėlė deglą aukštyn ir toliau paskleidė mirguliuojančią šviesą.

– Gal geriau kelios mažos slėptuvės, kaip manai?

– Įsibrovęs į vieną, gyvūnas nepasiglemžtų visko. Puikus sumanymas.

Jondalaras nukreipė šviesą į kelis plyšius tarp nukritusių uolos gabalų tolimajame urvo kampe.

– Kadaise čia dairiausi. Pasirodė, kad išvydau urvinio liūto pėdsakus.

– Čia buvo Mažylio vieta. Aš taip pat mačiau urvinio liūto pėdsakus prieš įsikraustydama. Daug senesnius. Pamaniau, jog tai mano totemo ženklas liautis keliavus ir peržiemoti. Nemaniau, kad pasiliksiu taip ilgai. Dabar spėju, turėjau čia sulaukti tavęs. Matyt, tave čia vedė urvinio liūto dvasia, o paskui užpuolė, kad tavo totemas būtų pakankamai stiprus manajam.

– Visada kaip apie vedančią dvasią galvoju apie Doni.

– Gal ji tave ir vedė, tačiau urvinis liūtas tikrai vijosi.

– Tikriausiai esi teisi. Visų gyvų padarų dvasios priklauso Doni, urvinis liūtas taip pat. Motinos keliai paslaptingi.

– Urvinis liūtas – sunkiai sugyvenamas totemas, Jondalarai. Jo išbandymai sunkūs – ne visada būdavau tikra, kad atlaikysiu, – bet dovanos to vertos. Manau, didžiausia jo dovana man esi tu, – švelniai baigė Aila.

Vyras įkišo deglą į plyšį sienoje ir apkabino mylimą moterį. Ji buvo tokia atvira, tokia sąžininga, o bučiuojama atsakė taip godžiai, kad jis kone priskyrė tai geismui.

– Turime liautis, – tarė jis laikydamas Ailą už pečių, kad tarp jųdviejų liktų bent truputėlis erdvės, – arba niekada nesusiruošime. Manau, tu turi Hadumos prisilietimą.

– Kas yra Hadumos prisilietimas?

– Haduma buvo sutikta senolė, šešių kartų motina, didžiai gerbiama palikuonių. Ji turėjo nemažai Motinos galių. Vyrai buvo įsitikinę, kad, jai palietus vyriškumą, jie sugebės jį pakelti taip dažnai, kiek norės, kad patenkintų bet kurią moterį arba daugybę jų. Dauguma vyrų apie tai svajoja. Kai kurios moterys žino būdų, kaip juos paskatinti. Tau tereikia prieiti prie manęs, Aila. Šį rytą, praėjusią naktį. Kiek kartų vakar? O užvakar? Niekada tiek nepajėgdavau ir nenorėdavau. Vis dėlto jei dabar nesustosim, šįryt taip ir neįruošim slaptaviečių.

Juodu išvalė nuolaužas, svertais iškėlė kelis didelius riedulius ir nusprendė, kur įrengti slėptuves. Dienai įsibėgėjus Jondalarui pasirodė, jog Aila neįprastai pritilusi, nutolusi, tad ėmė spėlioti, ar ko neleptelėjo ir nepridirbo. Gal neturėtų būti toks nekantrus? Sunku patikėti, kad ji visada tokia pasiruošusi, kai tik jos įsigeidžia.

Jondalaras pažinojo nemažai moterų, kurios susitaikydavo ir leisdavo vyrui rūpintis savais malonumais, nors pačios juos taip pat mėgo. Jondalarui retai iškildavo tokia problema, tačiau jis išmoko neatrodyti pernelyg nekantrus. Didesnis iššūkis moteriai – jei vyras atrodo truputį suvaržytas.

Kai jie pradėjo nešti maisto atsargas į urvo gilumą Aila atrodė dar santūresnė, dažnai nuleisdavo galvą arba atsiklaupdavo ramiai pailsėti prieš keldama į žalią odą suvyniotą džiovintos mėsos paketą ar krepšį su šaknimis. Pradėjus iš paplūdimio nešti akmenis žiemos atsargoms apkrauti, Aila akivaizdžiai nusiminė. Jondalaras buvo tikras, kad tai jo kaltė, tačiau nenutuokė, ką padarė. Jau vėlią

popietę jis pastebėjo moterį piktai stengiantis pakelti gerokai per didelį akmenį.

– Mums nereikia to akmens, Aila, verčiau pailsėkim. Šilta, o mes visą dieną plušome. Eime, paplaukiosim.

Aila metė tempusi akmenį, nusibraukė plaukus nuo akių, atsirišo dirželio mazgą ir, nukritus apsiautalui, nusirišo amuletą. Jondalaras pajuto pažįstamą įtampą slėpsnose. Taip nutikdavo kaskart, kai pamatydavo jos kūną. „Juda kaip liūtė", – pagalvojo žavėdamasis liekna Ailos gracija bėgant į vandenį. Nusiplėšė savo klubų juostą ir puolė paskui.

Moteris taip įnirtingai yrėsi prieš srovę, kad Jondalaras nusprendė luktelti, kol ji grįš pasroviui, ir leisti jai išeikvoti susierzinimą. Kai vyras Ailą prisivijo, ji lengvai slydo su srove ir tikrai atrodė labiau atsipalaidavusi. Kai pasivertė plaukti, jis perbraukė ranka moters nugaros linkį nuo pečių per liemens duobutę ir per lygius apskritus sėdmenis.

Ji šoko nuo Jondalaro į priekį ir jau buvo išlipusi iš vandens, su amuletu ir siekė apsiautalo, kai išbrido jis.

– Aila, ką aš darau ne taip? – neiškentė Jondalaras, stojęs priešais ją visas varvantis.

– Tu niekuo dėtas. Tai aš darau viską ne taip.

– Tu nepadarei nieko bloga.

– Padariau. Visą dieną mėginu paskatinti tave, tačiau tu nesupranti genties judesių.

Ailai tapus moterimi, Iza ne tik paaiškino, kaip prisižiūrėti kraujuojant, bet ir kaip apsivalyti pabuvus su vyru, taip pat gestų bei pozų, kurios paskatintų vyrą duoti moteriai ženklą, nors Iza ir abejojo, kad Ailai prireiks tos informacijos. Rodės neįtikėtina, jog genties vyrai palaikytų šią moterį patrauklia, kad ir kokius gestus ji naudotų.

– Aš žinau, kad kai tu mane lieti tam tikru būdu arba pridedi lūpas prie manųjų, tai yra tavo ženklai, tačiau nežinau, kaip padrąsinti tave, – tęsė ji.

– Aila, tu vien savo buvimu mane skatini.

– Ne tai turiu omeny, – tarė moteris. – Nežinau, kaip tau pasakyti, kada noriu, kad dalytumeis su manimi malonumais. Nežinau, kaip... Sakei, kai kurios moterys žino, kaip paskatinti vyrus.

– O, Aila, ar tai neduoda tau ramybės? Nori išmokti mane paskatinti?

Ji linktelėjo ir nuleido galvą, jausdama užplūstant sutrikimą. Genties moterys nebuvo tokios tiesmukos. Jos rodydavo trokštančios vyro perdėtai kukliai, tarsi sunkiai galėtų pakelti tokio neapsakomai vyriško vyro žvilgsnį, tačiau apsimestinai santūriais dirstelėjimais ir nekaltomis pozomis, kurios priminė tinkamą moteriai užimti padėtį, leisdavo suprasti, kad jam neįmanoma atsispirti.

– Tik pažiūrėk, kaip tu mane skatini, moterie, – tarė Jondalaras žinodamas, kad jiems kalbantis jam sukilo erekcija. Jis negalėjo tam sukliudyti ir negalėjo to paslėpti. Matant jį taip akivaizdžiai „padrąsintą“ moters lūpose pražydo šypsena – ji irgi nesugebėjo jos nuslėpti.

– Aila, – tarė Jondalaras pastvėręs ją abiem rankomis, – nejau nesupranti, kad skatini mane vien tik būdama gyva?

Moterimi nešinas jis pasileido per pakrantę tako link.

– Nejau nenumanai, jog užsivedu vien į tave žiūrėdamas? Pirmą kartą pamatęs įsigeidžiau tavęs, – tęsė vyras kildamas taku su labai nustebusia Aila. – Tu tokia moteriška, tau nereikia jokių skatinimo būdų – neturi ničnieko mokytis. Viskas, ką darai, tik verčia mane dar labiau tavęs geisti. – Jie pasiekė angą. – Jei manęs nori, tau tereikia pasakyti arba dar geriau padaryti štai ką. – Jondalaras ją pabučiavo.

Įnešęs į urvą Jondalaras paguldė Ailą ant kailių. Tada vėl pabučiavo atviromis lūpomis, švelniai tiriančiu liežuviu. Tarp kūnų moteris jautė kietą ir karštą jo vyriškumą. Staiga Jondalaras atsisėdo erzinamai išsišiepęs.

– Sakei, bandei visą dieną. Kas verčia tave manyti, kad manęs nepadrąsinai? – pasiteiravo. Tada jis padarė šį tą visiškai netikėta – parodė gestą.

Ailos akys išsiplėtė iš nuostabos.

– Jondalarai! Tai... ženklas!

– Jei tu ketini man rodyti savo genties ženklus, manau, sąžininga jais ir atsakyti.

– Tačiau... aš... – Moteris pristigo žodžių, bet ne veiksmų. Ji atsistojo, apsisuko, atsiklaupė ir pateikė save.

Jondalaras signalą rodė labiau kaip pokštą ir nesitikėjo, kad taip greitai bus įaudrintas, tačiau jos apvalių, stangrių sėdmenų vaizdui, atvirai moteriškai angai, skaisčiai rausvai ir viliojamai, buvo neįmanoma atsispirti. Dar nesuvokdamas, ką daro, jis atsiklaupė už Ailos ir paniro į šiltą pulsuojančią gelmę.

Nuo tos akimirkos, kai atsistojo tokia poza, Ailos mintis užvaldė prisiminimai apie Braudą. Pirmą kartą ji būtų atstūmusi Jondalarą – jei būtų pajėgusi. Dabar, kad ir kokios stiprios buvo nemalonios asociacijos, ankstesnis nusistatymas paklusti ženklui buvo stipresnis.

Vyras parklupo ir pasinėrė. Aila pajuto, kaip Jondalaras ją pripildo, ir suriko iš netikėto malonumo. Kitokioje padėtyje ji pajuto spaudimą kitose vietose, o vyrui traukiantis lietimasis ir trintis jaudino kitaip. Moteris pasidavė atgal jo sutikti. Iškilęs virš jos, pumpuojantis ir įsitempęs... Staiga, Ailai prisiminus Yhaha su eržilu, ją užliejo, suvirpino maloni šiluma, ji pajuto pulsuojantį, dilgčiojantį

traukimą. Kėlė užpakalį ir stūmėsi prie Jondalaro, taikydamasi prie ritmo, aimanuodama ir spygaudama.

Įtampa greitai kilo: moters veiksmai ir vyro poreikis vertė skubėti.

– Aila! O, moterie! – rėkė Jondalaras. – Laukine, pašėlusi gražuole, – kvėpė jis stumdamas, stumdamas, stumdamas. Laikė ją už klubų. Traukė į save pripildydamas, Aila kėlė užpakalį jį pasitikdama, ir vyras suplūdo į ją sudrebėjęs iš malonumo.

Kurį laiką jie šitaip sustingo drebėdami, Aila nuleidusi galvą. Paskui Jondalaras nusirito kartu su moterimi ir jie gulėjo ant šono nejudėdami. Ailos nugara glaudėsi prie jo, vyriškumas vis dar ilsėjosi viduje, o vyras susirangė aplink ir ištiesęs ranką apglėbė vieną krūtį.

– Turiu pripažinti, – tarė kiek patylėjęs, – tas ženklas nėra toks jau blogas.

Pabaksnojo moters sprandą ir siekė ausies.

– Iš pradžių nebuvau tikra, tačiau su tavimi, Jondalarai, viskas gerai. Viskas yra malonumas, – tarė ji ir prisiglaudė arčiau.

– Jondalarai, ko ieškai?! – nuo atbrailos šūktelėjo Aila.

– Noriu pažiūrėti, ar pavyks rasti dar ugnies akmenų.

– Vargiai matyti žymė ant pirmojo, kurį pradėjau naudoti. Jo ilgai užteks – mums daugiau nereikia.

– Žinau, tačiau vieną pamačiau ir pamaniau, pažiūrėsiu, kiek dar pavyks rasti. Pasiruošę?

– Neįstengiu sugalvoti, ko daugiau gali prireikti. Pernelyg ilgai užsibūti negalėsime – šiuo metų laiku oras taip greitai keičiasi.

Ryte gali būti karšta, o vakare jau snigti, – tarė moteris leisdamasi taku.

Jondalaras naujus akmenis susidėjo į kapšelį, pasidairė daugiau, tada dirstelėjo į moterį. Paskui dirstelėjo atidžiau.

– Aila! Ką tu vilki?

– Nepatinka?

– Labai patinka! Kur gavai?

– Pasisiuvau siūdama taviškius. Nukopijavau tavuosius, kad tiktų man, tačiau nebuvau tikra, ar turėčiau vilkėti. Pamaniau, gal tokius drabužius vilki tik vyrai? Be to, nežinojau, kaip papuošti karoliukais marškinius. Ar viskas gerai?

– Tikriausiai. Nepamenu, jog moteriški apdarai pernelyg skirtųsi. Galbūt marškiniai kiek ilgesni ir papuošimai skiriasi. Tai mamutojų drabužiai. Savųjų netekau, kai pasiekėme Didžiosios Motinos Upės galą. Tau nuostabiai tinka, Aila, ir, manau, jog šitaip tau labiau patiks. Kai atšals, pamatysi, kokie drabužiai šilti ir patogūs.

– Džiaugiuosi, kad tau patinka. Norėjau apsivilkti... kaip tu.

– Kaip aš... Tikriausiai jau nė nebežinau, kaip dabar turėtų atrodyti manieji. Pažiūrėk į mus. Vyras, moteris ir du arkliai! Vienas jų gabena palapinę, maistą ir drabužių pamainą. Keistai jaučiuosi leisdamasis į kelionę toks neapsikrovęs, nenešantis nieko, išskyrus ietis ir jų mėtyklę! Be to, mano kapšelis prikrautas ugnies akmenų. Manau, gerokai nustebintume sutiktuosius. Vis dėlto labiausiai stebiuosi savimi. Jau nesu toks pat kaip tada, kai mane radai. Tu mane pakeitei, moterie, ir už tai tave myliu.

– Aš taip pat pasikeičiau, Jondalarai. Myliu tave.

– Nagi, kuriuo keliu?

Traukdama išilgai slėnio su arkliais Aila jautė neraminantį netekties jausmą. Priėjusi posūkį tolimajame gale atsigręžė.

– Jondalarai! Žiūrėk! Į slėnį grįžo arkliai. Nemačiau jų nuo tada, kai čia atkeliavau. Jie išvyko, kai juos išvaikiau ir sugavau Yhaha motiną. Džiaugiuosi matydama, kad jie vėl čia. Visada maniau, jog tai jų slėnis.

– Ar ta pati kaimenė?

– Nežinau. Eržilas buvo gelsvas kaip Yhaha. Nematau tokio, tik dominuojančią kumelę. Praėjo jau daug laiko.

Išvydusi arklius Yhaha garsiai sužvengė. Į pasisveikinimą buvo atsakyta, ir Lenktynininkas susidomėjęs ton pusėn pakreipė ausis. Paskui kumelė nusekė įkandin moters, o jauniklis nuturseno motinai iš paskos.

Aila ėjo palei upę į pietus ir kirto ją pamačiusi statų šlaitą kitapus. Viršuje sustojo, tada abu su Jondalaru užsiropštė ant Yhaha. Moteris susirado vietovės orientyrus ir patraukė į pietvakarius. Žemė tapo atšiauresnė, buvo matyti daugiau plyšių, įdubų, akmenuotų kanjonų ir stačių šlaitų, vedančių į plokščias aukštumas. Kai priartėjo prie angos tarp dantytų akmens sienų, Aila nulipo nuo arklio ir atidžiai apžiūrėjo žemę. Šviežių pėdsakų nebuvo. Nuėjusi į uždarą kanjoną, užsiropštė ant akmens, atskilusio nuo sienos. Žingsniuojant prie akmenų nuošliaužos gale Jondalaras sekė įkandin.

– Čia ta vieta, Jondalarai, – tarė Aila ir iš tunikos išsitraukusi kapšelį padavė Jondalarui.

Jis suprato, kokia tai vietovė.

– Kas čia? – pasiteiravo imdamas mažą odinį kapšą.

– Raudonoji žemė, Jondalarai. Jo kapui.

Vyras linktelėjo nepajėgdamas nė žodžio ištarti. Pajuto spaudžiant ašaras ir nesistengė jų sulaikyti. Jis išbėrė raudoną ochrą į delną ir plačiai pažėrė ant akmenų bei žvirgždo, paskui tą patį padarė su antra sauja. Aila lūkuriavo, kol Jondalaras stebeilijosi į

uolotą šlaitą drėgnomis akimis, ir, kai jis apsisuko eiti, padarė gestą virš Tonolano kapo.

Kurį laiką juodu jojo tylėdami, paskui Jondalaras tarstelėjo:

– Jis buvo Motinos numylėtinis. Ji norėjo Tonolaną susigrąžinti.

Dar kiek pajojus vyras pasiteiravo:

– Kokį gestą tu padarei?

– Paprašiau didžiojo urvinio lokio saugoti tavo brolį kelionėje, palinkėjau šiam sėkmės. Išvertus reikštų: „Eik su lokiu."

– Aila, aš neįvertinau, kai tu man papasakojai. Dabar suprantu. Esu labai dėkingas, kad Tonolaną palaidojai ir paprašei genties totemų padėti. Galvoju, kad tavo dėka jis ras kelią į dvasių pasaulį.

– Sakei, jis buvo drąsus. Nemanau, jog drąsuoliams reikia pagalbos ieškant kelio. Tai turėtų būti jaudinamas nuotykis bebaimiams.

– Brolis buvo drąsus ir mėgo nuotykius. Buvo toks sklidinas gyvybės, tarsi būtų stengęsis nugyventi visą gyvenimą iš karto. Nebūčiau leidęsis į šitą kelionę, jei ne jis. – Jodamas dviese Jondalaras laikė Ailą apkabinęs. – Nebūčiau radęs tavęs. Štai ką Šamuda turėjo omenyje, kai sakė, kad tai mano likimas! „Jis veda ten, kur tu kitu atveju neitum", – taip tada tarė. Tonolanas atvedė mane pas tave... Tada nusekė paskui savo meilę į kitą pasaulį. Nenorėjau, jog jis iškeliautų, tačiau dabar galiu jį suprasti.

Jojant toliau į vakarus raižytas kraštovaizdis vėl užleido vietą lygiai atvirai stepei, išvagotai upių ir upokšnių iš didžiojo šiaurės ledyno. Vandens keliai kartais kirsdavo atsitiktinius aukštasienius

kanjonus ir vingiavo per švelniai nuožulnius slėnius. Keli žemaūgiai medžiai, dabinę stepę, sunkiai kovojo dėl išgyvenimo netgi palei vandens šaltinius, drėkinančius jų šaknis, ir atrodė iškankinti, tarsi būtų suledėję lenkiami nuožmaus vėjo gūsio.

Šiuodu keliautojai laikėsi slėnių dėl užuovėjos ir malkų. Tiktai čia pasislėpę nuo vėjo beržai, gluosniai, pušys ir maumedžiai augo kiek gausiau. Gyvūnams tai negaliojo. Stepėse buvo daug laukinės faunos. Su naujaisiais ginklais vyras ir moteris medžiojo kada panorėję, vos užsimanę šviežios mėsos ir dažnai likučius palikdavo kitiems plėšrūnams bei maitėdoms.

Kai kelionėje Jondalaras su Aila buvo praleidę pusę mėnulio fazių ciklo, diena išaušo karšta ir neįprastai tyki. Kone visą rytą juodu ėjo pėsčiomis, paskui, tolumoje pamatę pakilimą su žalumos užuomina, užšoko ant arklio. Jondalaras, Ailos šilumos ir artumo pabakštintas, pakišo ranką po jos tunika norėdamas paglamonėti. Jie pasikėlė ant kalvos viršaus ir sužiuro į nuostabų slėnį, kertamą didelės upės. Vandenį pasiekė, kai saulė buvo dar aukštai.

– Turėtume joti į šiaurę ar į pietus, Jondalarai?

– Geriau niekur. Įsikurkim stovyklą, – pasiūlė vyras.

Aila bandė prieštarauti tik todėl, kad nebuvo pratusi be jokios priežasties sustoti taip anksti. Vis dėlto, kai Jondalaras krimstelėjo jai į kaklą ir švelniai suspaudė spenelį, moteris nusprendė, jog nėra dingsties keliauti toliau, o sustoti jų daugiau nei pakankamai.

– Gerai, įsirenkime stovyklą, – pritarė ji. Permetusi koją arkliui per nugarą nučiuožė žemyn, Jondalaras taip pat nulipo ir padėjo nuimti nešulių krepšius nuo Yhaha, kad arklys galėtų pailsėti, pasiganyti. Tada apglėbė Ailą ir pabučiavo, vėl kišdamas rankas po tunika.

– Leisk, nusivilksiu, – pasisiūlė ji.

Jis šypsojosi, o kol moteris traukė per galvą tuniką, nusirišo apatinio apdaro liemens raištį ir išlipo iš jo. Traukdamas savo tuniką per galvą išgirdo ją kikenant. Apsidairė, Ailos nebebuvo. Paskui ji vėl nusijuokė ir šoko į upę.

– Nusprendžiau paplaukioti! – šūktelėjo.

Vyras išsišiepė, nusimovė kelnes ir nubėgo įkandin. Upė buvo gili, šalta, srauni, tačiau Aila taip niršiai stūmėsi prieš srovę, kad jis sunkiai sugebėjo ją pavyti. Čiupo ir kojomis plakdamas vandenį pradėjo bučiuoti. Ji ištrūko iš rankų ir juokdamasi nukūrė į krantą.

Jondalaras pasileido iš paskos, bet, kai pasiekė krantą, moteris jau skuodė per slėnį. Jis nusivijo, tačiau jam jau tiesiant rankas Aila sugebėjo išsisukti. Sukaupęs visas jėgas vyras vėl ėmė ją vytis ir galų gale sučiupo per juosmenį.

– Šį kartą neištrūksi, moterie, – pareiškė traukdamas ją arčiau. – Jei nuvarginsi mane versdama vaikytis – nepajėgsiu suteikti tau malonumo, – pasakė džiaugdamasis jos žaismingumu.

– Nenoriu, kad suteiktum man malonumą, – atkirto Aila.

Vyro žandikauliai atvipo, kaktą išvagojo raukšlės.

– Tu nenori, kad aš... – numykė ir ją paleido.

– Aš noriu suteikti tau malonumą.

Jo širdis vėl pradėjo plakti.

– Tu teiki man malonumą, Aila, – tarė Jondalaras ir vėl ją apglėbė.

– Žinau, jog tau gera mane pamaloninti, bet ne tai turiu omeny. – Moters akys buvo rimtos. – Noriu išmokti pamaloninti tave, Jondalarai.

Jis negalėjo jai atsispirti. Kietas jo vyriškumas buvo įsiterpęs tarp kūnų, kai laikė Ailą prie savęs ir bučiavo taip, tarsi negalėtų pasisotinti. Ji, sekdama vyro pavyzdžiu, atsakė į bučinius. Jie užtruko ragaudami, liesdami, tyrinėdami vienas kitą.

– Parodysiu, kaip mane pamaloninti, Aila, – tarė Jondalaras ir paėmęs ją už rankos surado žalią žolės lopinėlį prie vandens. Jiems susėdus vėl ją pabučiavo, tada palietė ausį ir pabučiavo kaklą, stumdamas atgal. Jo ranka buvo moteriai ant krūties ir jis jau siekė liežuviu, bet Aila atsisėdo.

– Aš noriu tave pamaloninti.

– Aila, man taip patinka suteikti tau malonumą – nežinau, ar būtų taip gera, jei tu suteiktum malonumą man.

– Ar tau būtų ne taip malonu? – pasiteiravo ji.

Jondalaras atmetė galvą juokdamasis ir ją apkabino. Moteris šypsojosi, tačiau nevisiškai suprato, kas jį taip pralinksmino.

– Nemanau, kad kas nors, ką tu darytum, man nepatiktų. – Žvelgdamas į ją ryškiai mėlynomis akimis pridūrė: – Myliu tave, moterie.

– Aš myliu tave, Jondalarai. Myliu, kai tu šypsaisi šitaip, akimis, myliu, kai juokiesi. Gentyje niekas nesijuokė, jiems nepatiko, kai tai darydavau aš. Netgi nenorėjau gyventi su žmonėmis, kurie neleistų man šypsotis ar juoktis.

– Tau derėtų juoktis, Aila, ir šypsotis, tavo šypsena labai graži. – Moteris negalėjo susilaikyti nesišypsojus girdėdama Jondalaro žodžius. – Aila, o, Aila, – murmėjo jis įkniaubęs veidą į jos kaklą ir ją glamonėdamas.

– Jondalarai, dievinu, kai mane lieti, bučiuoji man kaklą, tačiau noriu žinoti, kas patinka tau.

Jis kreivai nusišypsojo.

– Negaliu susilaikyti – tu pernelyg mane skatini. Ko norėtum, Aila? Daryk man tai, kas atrodo gera tau.

– Ar tau patiks?

– Pabandyk.

Aila pastūmė vyrą atgal, tada pasilenkė jo pabučiuoti atviromis lūpomis ir liežuviu. Jis atsakė, tačiau valdėsi. Tada pabučiavo jam kaklą, švelniai lyžteldama liežuviu pajuto, kad Jondalaras suvirpėjo, ir dirstelėjo į jį norėdama patvirtinimo.

– Ar tau malonu?

– Taip, Aila, malonu.

Veikė. Susivaldymas jaučiant drovią moters pažangą uždegė jį labiau, nei svajojo. Jos bučiniai svilino. Ji nepasitikėjo savimi, buvo nepatyrusi kaip mergaitė, jau pasiekusi brandą, tačiau dar neturėjusi pirmojo ritualo, – jokia kita nebūna geidžiamesnė. Tokie švelnūs bučiniai turėjo daugiau galios sužadinti nei aistringiausios ir jausmingiausios labiau patyrusios moters glamonės, nes jie buvo uždrausti.

Dauguma moterų tam tikru būdu buvo prieinamos – tokia buvo užginta. Neišmėginta jauna moteris galėjo iki pasiutimo nukamuoti vyrus, jaunus ir senus, slaptomis glamonėmis tamsiuose urvo kampuose. Motinos labiausiai baimindavosi, kad dukra pasieks moterystę iš karto po vasaros susirinkimo prieš stojant ilgai žiemai. Dauguma merginų per pirmuosius ritualus turėjo šiokios tokios bučiavimosi ir glamonėjimo patirties, be to, Jondalaras žinojo, jog kelioms tai buvo ne pirmas kartas, nors nebūtų nuplėšęs šlovės tai atskleisdamas.

Vyras žinojo jaunų moterų patrauklumą – tai buvo dalis jo mėgavimosi pirmaisiais ritualais – ir tokį pat patrauklumą Aila

skleidė jam. Ji bučiavo jo kaklą. Jis virpėjo ir užsimerkęs visas tam atsidavė.

Moteris nusileido žemiau ir piešė vos juntamus drėgnus ratus ant jo kūno jausdama kylant savo pačios susijaudinimą. Jam tai buvo kone kankynė, rafinuota kančia, pusiau kutenanti ir pusiau deginanti stimuliacija. Kai Aila pasiekė bambą, Jondalaras nebegalėjo susilaikyti. Uždėjo rankas jai ant galvos ir švelniai stumtelėjo žemiau, kol prie skruosto ji pajuto karštą kotą. Moteris sunkiai alsavo, o traukiant ir stumiant jausmas stiprėjo. Jos kutenantis liežuvis buvo daugiau nei vyras pajėgė iškęsti. Jis nukreipė Ailos galvą prie išsitempusio kieto savo organo. Ji pakėlė akis.

– Jondalarai, nori, kad aš...

– Tik jei tu nori, Aila.

– Tau bus malonu?

– Man bus malonu.

– Aš noriu.

Jondalaras pajuto, kaip drėgna šiluma apgaubia virpančio vyriškumo galą, o paskui daugiau nei galą. Jis suaimanavo. Liežuvis tyrė lygią apskritą galvutę, patikrino mažutį įtrūkimą, atrado odos tekstūrą. Po pirmų veiksmų pamačiusi pasitenkinimą Aila ėmė labiau pasitikėti savimi. Mėgavosi tyrinėjimais ir jautė tvinksėjimą pačios viduje. Suko ratą aplink liežuviu. Jis išrėkė jos vardą, o ji ėmė judinti liežuvį greičiau ir pajuto drėgmę sau tarp kojų.

Vyras pajuto čiulpimą ir drėgną šilumą judant aukštyn žemyn.

– O, Doni! O, moterie. Aila, Aila! Kur tu šitaip išmokai!

Ji bandė išsiaiškinti, kiek sugebės apimti, ir įtraukusi kotą beveik paspringo. Jondalaro riksmai ir aimanos paskatino dar kartą pabandyti, kol jis pakilo jos pasitikti.

Paskui, jausdama, kad jam reikia gelmės – ir savo pačios poreikį, – moteris pakilo, perkėlusi koją jį apžergė, pasimovė ant visiškai stačio išilgėjusio organo ir nusileido. Išrietė nugarą ir pati pajuto malonumą, kai jis įsiskverbė giliau.

Jondalaras pažvelgė į ją ir gėrėjosi vaizdu. Saulė už nugaros plaukus pavertė aukso aureole. Užsimerkusi, pravira burna, veidas užlietas ekstazės. Jai lošiantis atgal aštrios krūtys atsikišo į priekį, kiek tamsesni speneliai išsišovė. Vingiuotas kūnas žvilgėjo saulėje, o giliai viduje palaidotas jo paties vyriškumas ruošėsi džiaugsmingai pratrūkti.

Aila kilnojosi išilgai jo koto, leisdavosi, kai jis kildavo jos pasitikti, jam trūko kvapo. Vyras pajuto antplūdį, kurio nebūtų suvaldęs, jei ir būtų bandęs. Suriko, kai ji vėl pakilo. Moteris prisispaudė, pajutusi trykštelėjusią drėgmę, o jis su palengvėjimu suvirpėjo.

Jondalaras iškėlė rankas ir palenkė Ailą žemyn, lūpomis surado spenelį. Praėjus kiek laiko po sekinamo pasitenkinimo Aila nusirito. Jondalaras pakilo, pasilenkė jos pabučiuoti, tada suėmė abi krūtis ir prisiglaudė tarp jų. Pačiulpė vieną, paskui kitą ir vėl moterį pabučiavo. Tada atsipalaidavo greta, globdamas jos galvą.

– Man patiko suteikti tau malonumą, Jondalarai. Prisipildžiau meile iš vidaus. Tu gali mane maloninti kiek tik nori, tačiau kartais aš norėsiu pamaloninti tave.

Jis vėl nusijuokė.

– Sutinku. Kad jau nori tiek daug lavintis, galiu išmokyti tave šio to daugiau. Supranti, mes galime suteikti malonumą vienas kitam. Norėčiau, kad dabar būtų mano eilė prisipildyti meile iš vidaus, bet tu taip pasistengei, kad nemanau, jog net Hadumos prisilietimas mane prikeltų.

Aila akimirką patylėjo.

– Tai nebūtų svarbu, Jondalarai.

– Kas nebūtų svarbu?

– Net jei tavo vyriškumas daugiau niekada nebepakiltų – tu vis tiek priverstum mano viduje sukilti meilę.

– Net neminėk šito! – Jis išsišiepė, tačiau truputį sudrebėjo.

– Tavo vyriškumas vėl pakils, – didžiai iškilmingai pareiškė Aila ir sukikeno.

– Nuo kada tu tokia kandi, moterie? Apie kai kuriuos dalykus nederėtų juokauti, – apsimestinai įsižeidęs pareiškė Jondalaras, paskui nusijuokė. Nustebo ir apsidžiaugė jos žaismingumu, nauju humoro supratimu.

– Man patinka priversti tave juoktis. Juokdamasi su tavimi jaučiuosi kone taip pat gerai, kaip mylėdama tave. Noriu, kad su manimi tu visada juoktumeis. Tada atrodo, jog niekad nenustosi manęs mylėjęs.

– Liautis tave mylėjus? – tarė vyras pakilęs pusiau sėdom ir iš viršaus į ją žvelgdamas. – Aila, ieškojau tavęs visą gyvenimą ir nė nežinojau, kad ieškau. Tu – viskas, ko aš kada norėjau, viskas, apie ką svajojau moteryje, ir dar daugiau, tu – stulbinama paslaptis, paradoksas. Visiškai sąžininga, atvira, nieko neslepianti, tačiau esi pati paslaptingiausia mano pažinota moteris. Tu stipri, pasitikinti savo jėgomis, visiškai pajėgi pasirūpinti savimi ir manimi, bet sėdėtum prie mano kojų – jei tau leisčiau – be jokios gėdos, be apmaudo, taip lengvai, kaip aš garbinu Doni. Tu bebaimė, narsi: išgelbėjai man gyvybę, slaugei ir išgydei mane, medžiojai, kad turėčiau mėsos, aprūpinai patogumais. Tau manęs nereikia. Vis dėlto verti tave saugoti, stebėti, įsitikinti, jog tau nenutiks nieko bloga.

Nugyvenčiau su tavimi visą gyvenimą ir niekad iš tikrųjų tavęs nepažinčiau: tavo gelmės tokios beribės, kad joms ištirti prireiktų ne vieno gyvenimo. Tu išmintinga ir senovinė kaip Motina, gaivi ir jauna kaip mergina per pirmąjį ritualą. Tu pati gražiausia mano matyta moteris. Negaliu patikėti savo laime, kad man teko tiek daug. Nemaniau, jog sugebėsiu pamilti. Dabar žinau – paprasčiausiai laukiau tavęs. Netikėjau, kad moku mylėti, Aila, o myliu tave labiau už patį gyvenimą.

Ailos akys prisipildė ašarų. Jis pabučiavo jos akių vokus ir stipriai apkabino, tarsi bijodamas netekti.

Kai juodu kitą rytą prabudo, žemę dengė plonytis sniego sluoksnis. Jie leido palapinės angos uždangalui nukristi ir jaukiai susisuko į kailius, tačiau abu pajuto liūdesį.

– Laikas sukti atgalios, Jondalarai.

– Tikriausiai tu teisi, – tarė jis stebėdamas, kaip lengvu garų debesėliu kyla iškvėptas oras. – Nors metų laikas dar ankstyvas, neturėtume patekti į jokią stiprią audrą.

– Niekada nežinai. Orai moka nustebinti.

Pagaliau juodu atsikėlė ir pradėjo ardyti palapinę. Ailos svaidyklė patiesė didįjį šoklį, greitais dviejų letenėlių šuoliais išnirusį iš požeminio lizdo. Moteris pakėlė žvėrelį už uodegos, kuri buvo kone du kartus ilgesnė už kūnelį, ir persimetė per petį laikydama į kablį panašias užpakalines letenas. Stovykloje ji greitai nudyrė šokliui odą ir pamovė ant iešmo.

– Liūdna, kad tenka grįžti, – tarstelėjo Aila, Jondalarui mėginant įkurti laužą. – Buvo... smagu. Paprasčiausiai keliauti, sustoti,

kur norime. Nesijaudinti, jog reikės kažką parvilkti atgal. Įsirengti stovyklą vidudienį vien tik todėl, kad norime paplaukioti arba dalytis malonumais. Džiaugiuosi, jog apie tai pagalvojai.

– Man taip pat liūdna, kad viskas baigta, Aila. Kelionė buvo puiki.

Jis atsistojo atsinešti daugiau malkų ir patraukė upės link. Aila jam padėjo. Juodu apsuko linkį ir rado suverstą apipuvusių medžių krūvą. Staiga Aila išgirdo garsą. Ji pakėlė galvą ir palietė Jondalarą.

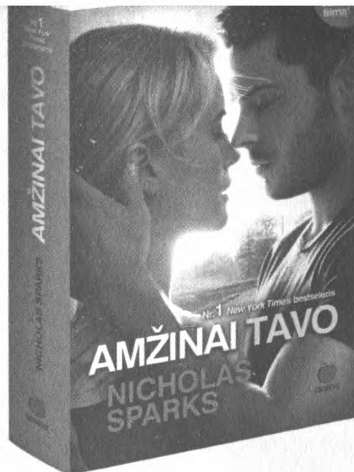
– Eieiei! – šūktelėjo kažkas.

Jų link mojuodamas ėjo nedidelis būrelis žmonių. Aila įsikibo į Jondalarą. Vyras ją apkabino saugiai, raminamai.

– Viskas gerai, Aila. Tai mamutojai. Ar kada sakiau tau, kad jie save vadina mamutų medžiotojais? Mano, jog mes taip pat mamutojai, – pastebėjo Jondalaras.

Kai būrelis priartėjo, Aila kupina nuostabos atsisuko į Jondalarą.

– Tie žmonės, Jondalarai, šypsosi, – pasakė. – Jie šypsosi man.

Nicholas Sparks

Amžinai tavo

496 p., minkšti viršeliai

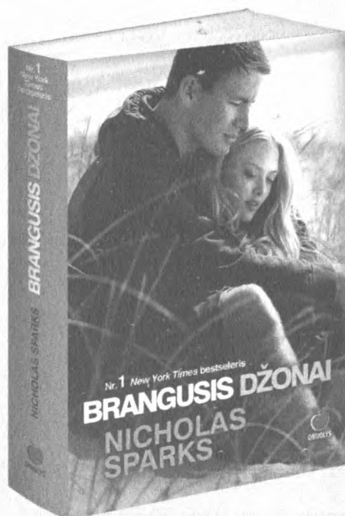
Kai Jūrų laivyno karininkas Loganas Tibo, vykdydamas misiją Irake, randa besišypsančios jaunos moters nuotrauką, jį netikėtai aplanko sėkmė – jaunuolis per plauką lieka gyvas. Geriausias Logano draugas Viktoras, atrodo, žino tokios netikėtos sėkmės priežastį – rastoji nuotrauka yra jo talismanas, o moterį siuntė pats likimas...

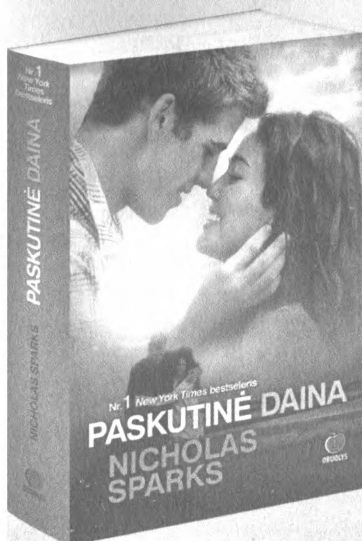
Nicholas Sparks

Brangusis Džonai

480 p., minkšti viršeliai

Džono gyvenimas tarsi be krypties. Dvidešimtmetis vaikinas neranda bendros kalbos su keistu tėvu, kuris augino jį vienas. Neturi draugų, darbo. Per atostogas vasarą lankydamasis gimtinėje Džonas susipažįsta su studente Savana, turinčia viską, ko trūksta jam. Šilta, tyra, bet kartu tvirta mergina pavergia vaikino širdį: „Kai jos lūpos palietė manąsias, supratau, kad net nugyvenęs šimtą metų ir aplankęs kiekvieną pasaulio kampelį daugiau nepatirsiu tokio jausmo, kaip šią vienintelę akimirką, bučiuodamas savo svajonių merginą, kurią, net nedvejojau, mylėsiu amžinai.“

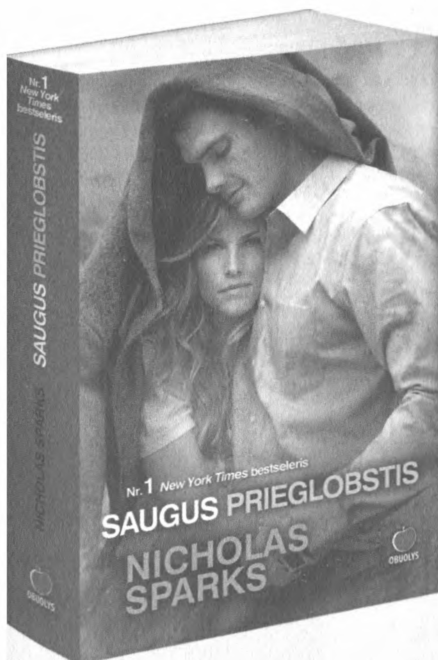
Nicholas Sparks

Paskutinė daina

560 p., minkšti viršeliai

Septyniolikmetė Ronė – viena iš daugybės paauglių, kurios gyvenimą aukštyn kojomis apvertė tėvų skyrybos. Sunkiai išgyvenusi permainas šeimoje, ji ir po trejų metų vis dar jaučia pyktį bei susvetimėjimą. Tačiau laikas nestovi vietoje, ir Ronei tenka susidurti su nauju iššūkiu.

Mamai nusprendus, Ronė kartu su broliu atsiduria atokioje Taibio saloje, Džordžijos valstijoje. Vasara nuostabios gamtos apsuptyje, prie pat paplūdimio, gali atrodyti kaip svajonės išsipildymas, bet tik ne tuomet, kai visą laiką teks praleisti su... savo tėvu.

Nicholas Sparks

Saugus prieglobstis

496 p., minkšti viršeliai

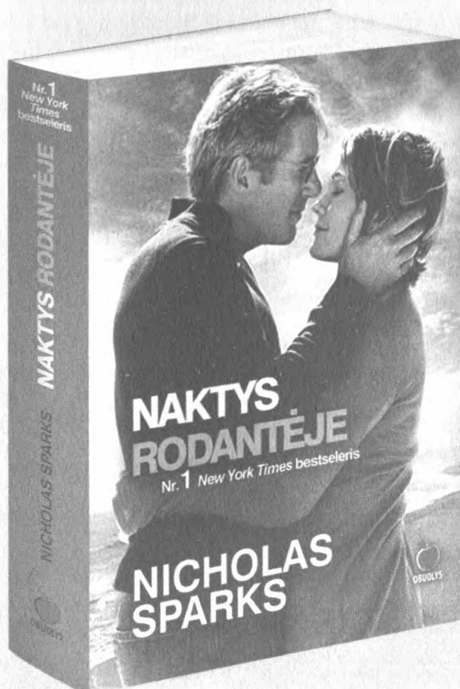
Kai paslaptinga jauna moteris, vardu Keitė, pasirodo nedideliame Amerikos miestelyje Sautporte, vietiniams iškyla daug klausimų apie jos praeitį. Graži, bet kukli moteris pasiryžusi vengti artimesnių pažinčių, kol ne savo iniciatyva susidraugauja su našliu Aleksu ir plepia kaimyne Džo. Nepaisydama abejonių, Keitė pamažu atsipalaiduoja, ima leisti šaknis nedidelėje bendruomenėje, o simpatija dviejų žavių mažylių tėvui perauga į meilę. Tada jai ima kliudyti tamsi praeities paslaptis, kuri „klaidžiojo po pasaulį jos ieškodama ir kiekvieną dieną darėsi vis piktesnė..." Ateina diena, kai moteris supranta, jog teks rinktis tarp laikino saugumo ir rizikingo sprendimo, – Keitė įsitikina, kad juodžiausią metą meilė yra vienintelis saugus prieglobstis.

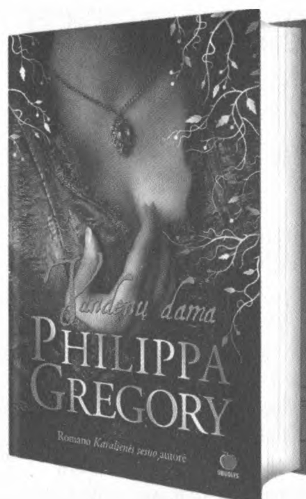
Nicholas Sparks

Naktys Rodantėje

464 p., minkšti viršeliai

Keturiasdešimt penkerių metų Adriana Vilis turi apmąstyti visą gyvenimą, kai vyras palieka ją dėl jaunesnės moters. Bėgdama nuo sielvarto ji iškeliauja į mažą pakrantės miestuką Rodantę savaitgaliui. Artinasi audra ir atrodo, kad moteriai nepavyks pabėgti nuo žiauraus gyvenimo, kol atokioje paplūdimio užeigoje pasirodo Polas, palikęs gydytojo praktiką ir gyvenimą mieste dėl savų priežasčių. Tai pasakojimas apie viltį ir džiaugsmą, apie auką ir atlaidumą – jaudinantis priminimas, kad meilė įmanoma bet kokiame amžiuje ir dažnai užklumpa tuomet, kai mažiausiai tikiesi.

Philippa Gregory

Vandenų dama

592 p., kieti viršeliai

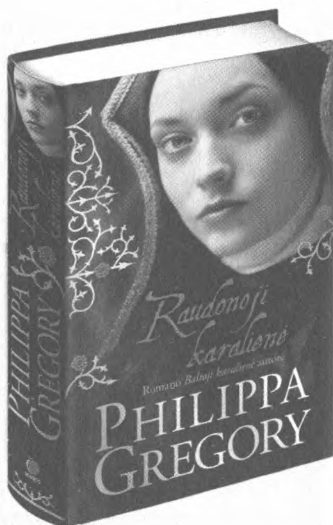
Liuksemburgo grafo duktė Džeketa nuo jaunumės žinojo iš giminės pradininkės deivės Meliuzinos paveldėjusi ne tik statusą, bet ir ypatingą galią. Protetė prieš iškeliaudama anapus perduoda jai viską, kuo naudojosi pati: būrimo karulius ir iš kartos į kartą giminės moterų paveldimas magijos žinias. Vis dėlto merginos laukia įprastas moters likimas – būti kieno nors žmona. Džeketa turėtų džiaugtis, nes ja susidomi pats Bedfordo hercogas, Anglijos karaliaus Henriko VI dėdė, atvėręs jai duris į slaptą mokslo ir alchemikų pasaulį.

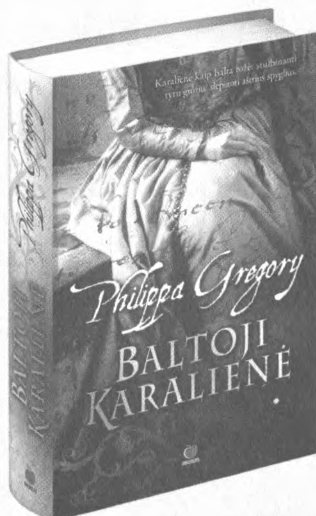
Philippa Gregory

Raudonoji karalienė

432 p., kieti viršeliai

Ištremta į atšiaurųjį Velsą vykdyti pareigos gerokai vyresniam vyrui, per stebuklą likusi gyva gimdymo metu, Margareta atranda naująjį pašaukimą – ji kaip Orleano mergelė pasodinsianti į sostą naująjį karalių, kuris baigs mžinus karus Anglijoje ir suvienys šalį. Visai nesvarbu, kad os sūnų Henriką Tiudorą nuo sosto skiria eilė pretendentų, nes tokia yra Dievo ir Margaretos valia...

Philippa Gregory

Baltoji karalienė

448 p., kieti viršeliai

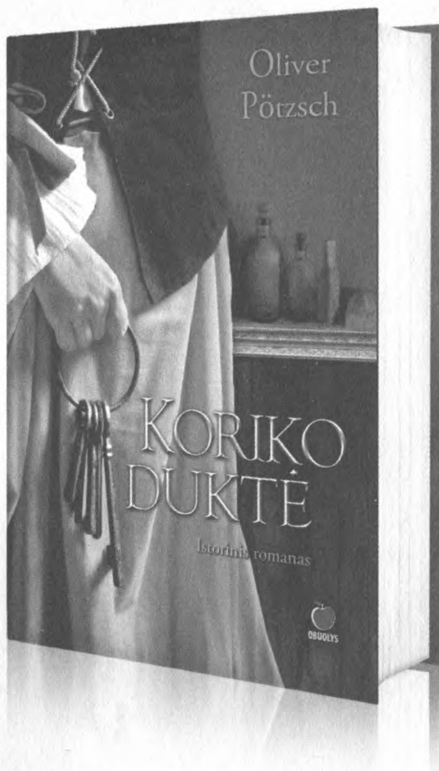
Elžbieta netrunka įsitikinti, jog vien pasakiško grožio ir valdovo meilės neužtenka, kad išliktum ir įsitvirtintum Rožių karo draskomoje šalyje. Siekdama sustiprinti Vudvilių pozicijas, Elžbieta dalija sūnums ir broliams žemes bei titulus, kurių gviešėsi kiti, šitaip užsitraukdama galingiausių karalystės giminių priešiškumą. Kai painūs politiniai manevrai nepadeda, su motina, deivės Meliuzinos palikuone Džeketa, Elžbieta griebiasi galingų kerų...

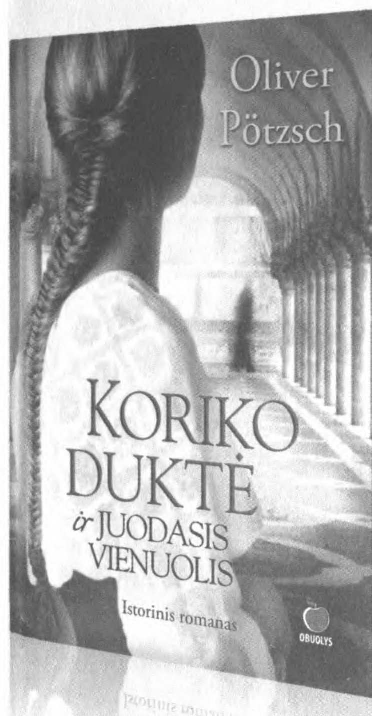
Oliver Pötzsch

Koriko duktė

512 p., kieti viršeliai

Mažas Bavarijos miestelis, 1659-ieji. Iš upės ištraukiamas mirštantis berniukas su raganų ženklu, žiauriai ištatuiruotu ant peties. Budelis Jakobas Kuizelas iškviečiamas išsiaiškinti, ar apylinkėse įsikūrė raganos. Miestelį vis dar persekioja tamsūs prisiminimai apie kerėtojų teismus ir moteris, sudegintas ant laužo. Kai dingsta daugiau vaikų, o antras našlaitis su tokia pačia tatuiruote randamas negyvas, auganti isterija grasina virsti chaosu. Kol sunerimę miestelėnai nepriverte nukankinti ir nužudyti pribuvėjos, priėmusios jo paties vaikus, korikas turi atskleisti tiesą. Padedamas sumanios gražuolės dukters Magdalenos ir Simono, universitete mokslus krimtusio vietos gydytojo sūnaus, Jakobas išsiaiškina, kad Šongau tikrai siautėja blogis, bet kraujo praliejimą galbūt per vėlu sustabdyti...

Oliver Pötzsch

Koriko duktė ir juodasis vienuolis

592 p., kieti viršeliai

Pūga juosmenį siekiančiu kilimu užkloja snaudžiantį Bavarijos Alpių kaimelį ir įkalina visus namuose tą vakarą, kai pastorius įsitikina suvalgęs užnuodyto maisto. Jausdamas, kaip paralyžius kyla kūnu, šventikas paskutinėmis valios pastangomis grįžta į bažnyčią ir nubraižo šerkšne paslaptingą ženklą... Išsiaiškinti, ką reiškia apvestas lotyniškas užrašas ir kas užnuodijo šeimininkės paliktas spurgas, imasi pastoriaus sesuo su budeliu Jakobu Kuizelu, sumania jo dukra Magdalena ir šios garbintoju, gydytojo sūnumi Simonu. Kelių mįslių įminimas atves tyrėjus pas senovės tamplierius ir tariamą ordino lobį. Vis dėlto ne jie vieninteliai ieško legendinių turtų. Nuolat ant kulnų lipa pavojingi ir paslaptingi, lotyniškai šešėliuose besikuždantys vienuoliai, kurie palieka našlaičių kvapą ir aukų kūnus...

Auel, Jean M.
Au25 Pirmykštė moteris : Arklių slėnis : romanas / Jean Marie Auel ; iš anglų kalbos vertė Giedrė Tartėnienė. – Kaunas : Obuolys [i.e. MEDIA INCOGNITO, 2013]. – 729, [7] p.

Antroji serijos „Žemės vaikai“ knyga

ISBN 978-609-403-429-9

Naujojo genties vado Braudo išvyta iš ją auginusios neandertaliečių genties, žiauriai atplėšta nuo sūnelio, žmonių dukra Aila traukia ieškoti naujų namų ir savųjų, mėlynakių šviesiaplaukių genties. Artėja žiema, moteris randa laukinių arklių slėnį ir ilgai negalvojusi jame pasilieka. Draugiją jai palaiko priglausta kumelaitė ir liūtukas. Jaunoji moteris, staiga paragavusi svaigios laisvės, net neįtaria, kad jos gyvenimas netrukus visiškai apsivers... Tai antroji visą pasaulį užkariavusio „Žemės vaikų“ ciklo knyga.

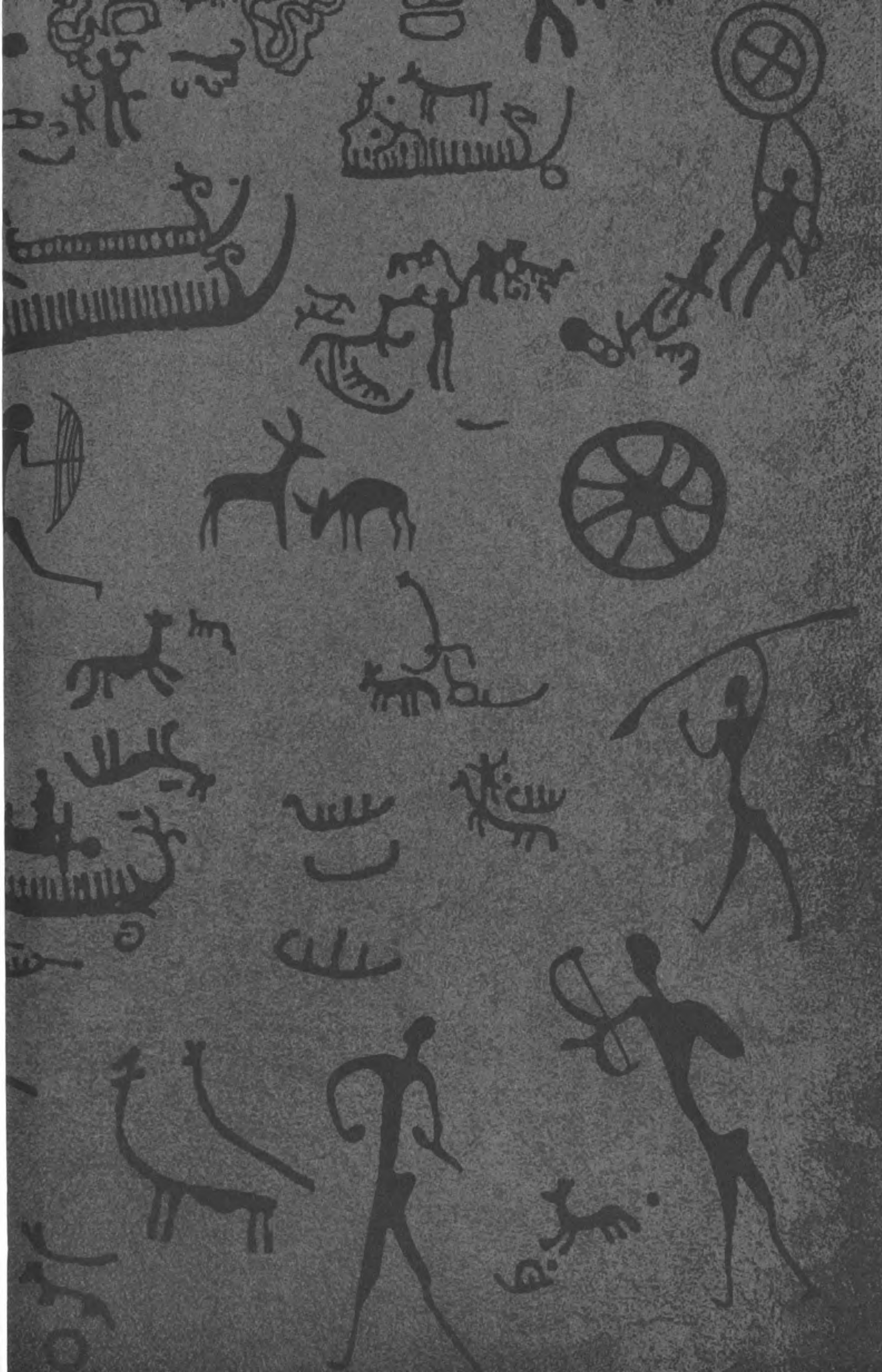
UDK 821.111(73)-31

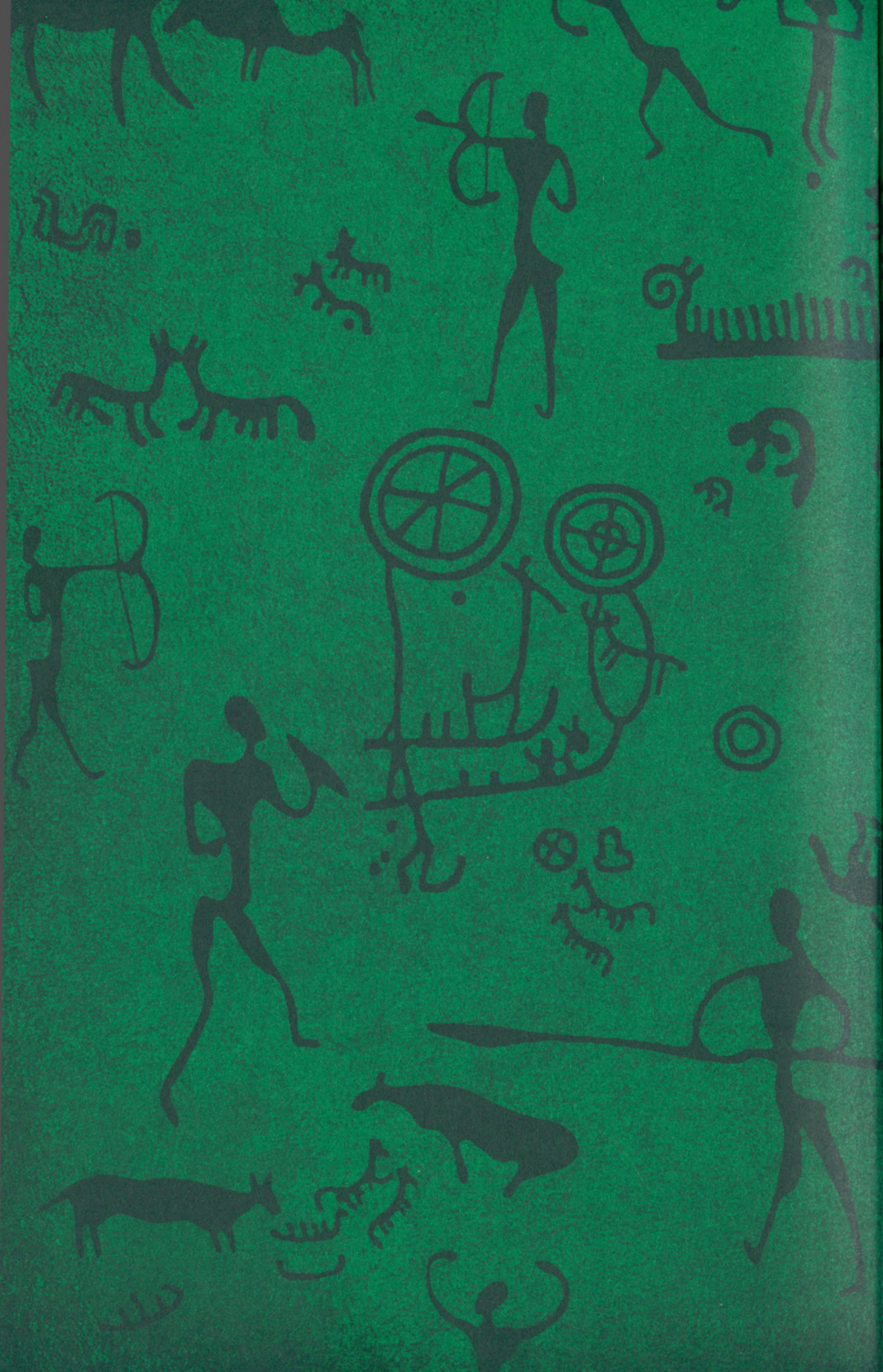
Jean M. Auel
PIRMYKŠTĖ MOTERIS
ARKLIŲ SLĖNIS

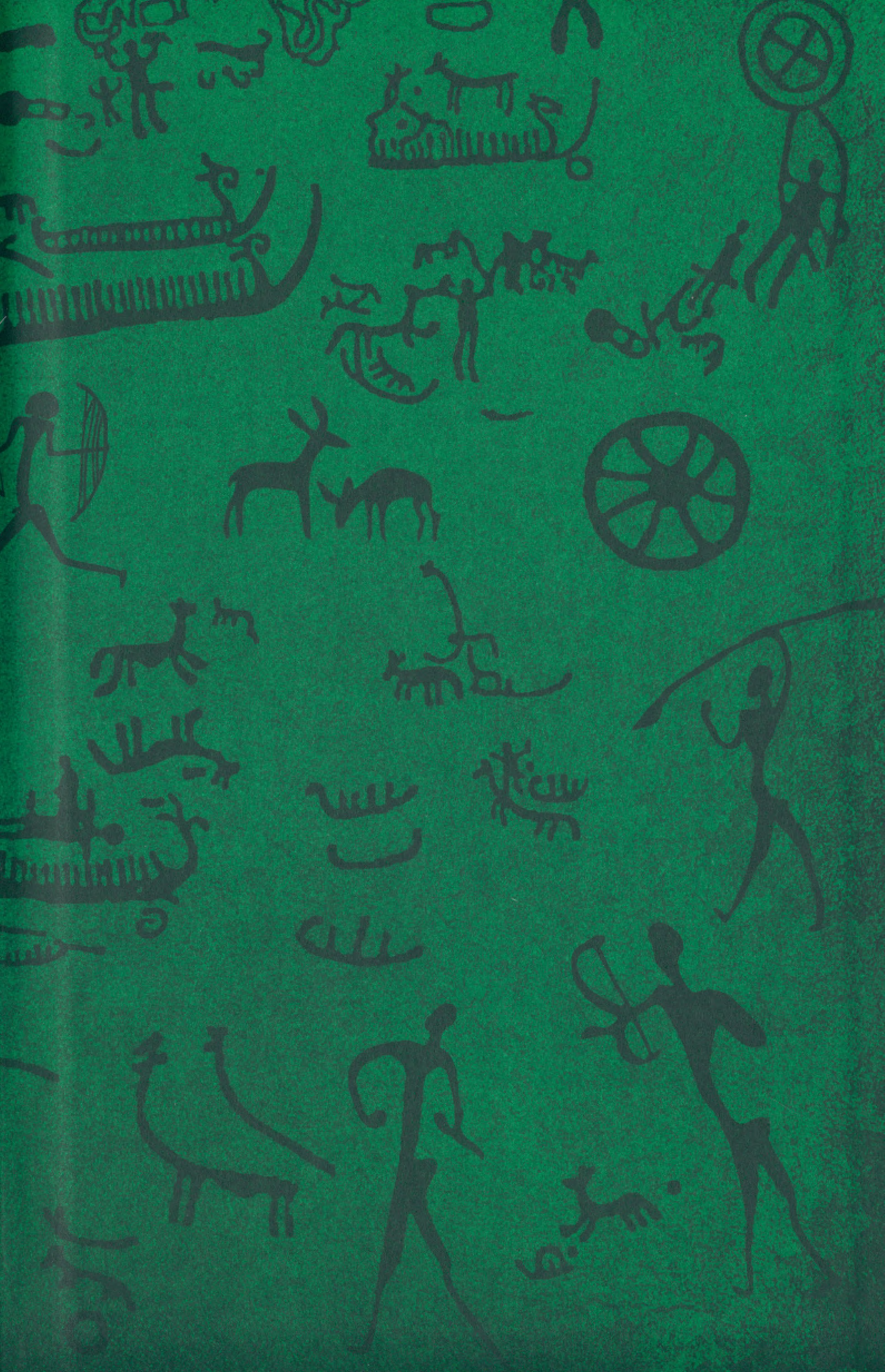
Iš anglų kalbos vertė *Giedrė Tartėnienė*
Redagavo *Inga Jankauskaitė*
Tekstą tvarkė *Raimonda Kavaliauskienė*
Viršelį kūrė *Andrius Morkeliūnas*
Viršelį piešė *Tania Rex*
Maketavo *Daiva Širvaitienė*

46 sp. l. Užsakymas Nr.
Išleido OBUOLYS®
(OBUOLYS yra registruotas leidybinis ženklas,
kurį pagal sutartį naudoja UAB MEDIA INCOGNITO)
Butrimonių g. 9, LT-50220 Kaunas
knygos@obuolys.lt | www.obuolys.lt

Spausdino Printing House Skleniarz,
3d Bolesława Czerwińskiego Str., Kraków 31-319, Poland,
fax: (+48) 12 637 80 02

Ji ieškojo Kitų, atrado Jį – išsvajotą, nepažintą, tokį naują ir aistringą pasaulį.

Naujojo genties vado Braudo išvyta iš ją auginusios neandertaliečių genties, žiauriai atplėšta nuo sūnelio, žmonių dukra Aila traukia ieškoti naujų namų ir savųjų, mėlynakių šviesiaplaukių genties. Artėja žiema, moteris randa laukinių arklių slėnį ir ilgai negalvojusi jame pasilieka. Draugiją jai palaiko priglausta kumelaitė ir liūtukas. Jaunoji moteris moka rinkti maistą ir medžioti svaidykle, genties tabu bei draudimų nevaržoma laisvė leidžia išsiskleisti jos žmogiškam išradingumui.

Tolimoje Zelandonijoje į kelionę per priešistorinę Europą ruošiasi broliai Jolandaras ir Tonolanas. Šis nori surasti Didžiosios Motinos Upės ištakas, o brolis Jolandaras trokšta pamatyti kitas gentis ir pasprukti nuo... vestuvių.

Jų keliai susikerta vieną dieną, kai vienatvės ir žmonių ilgesio nukamuota Aila išgirsta šiurpų urvinio liūto riaumojimą ir... sužeisto žmogaus riksmą. Nepažįstamasis yra Kitas, toks kaip ji, žmogus. Aila jaučia baimę ir viltį, išsiilgusi artimo širdis pažįsta meilę ir atranda aistrą, kuri nulems žmonijos ateitį...

Jean Marie Auel (g. 1936) – Amerikoje gimusi rašytoja, pakerėjusi pasaulį *Žemės vaikų* serija. Mintis parašyti trumpą apysaką apie vienišą kromanjoniečių moterį neandertaliečių gentyje toptelėjo jau sulaukus keturiasdešimties, užauginus penkis vaikus. Kad atvertų langą į pirmykščių žmonių pasaulį, J. Auel išstudijavo visą įmanomą archeologinę medžiagą, dalyvavo išlikimo kursuose, mokėsi primityviųjų amatų, gydymo vaistažolėmis. Rezultatas – šešios knygos, pelniusios pasaulio archeologų, antropologų ir paleontologų pagarbą, tačiau milijonus skaitytojų visame pasaulyje sužavėjo ne įtikimas Europos priešistorės vaizdas, o jaudinantis pasakojimas apie tarpusavio santykius, meilės ribas ir moterį, kurios rankose atsidūrė žmonijos likimas.

ISBN 978-609-403-429-9

Žemės vaikai
II knyga

PIRMYKŠTĖ MOTERIS

JEAN M. AUEL

ARKLIŲ SLĖNIS

OBUOLYS